

Nicolae Costin

SCRIERI

În două volume

Ediție îngrijită de *Sveticina Korolevschi*

VOLUMUL

I

Chișinău

Editura *Hiperion*

1990

Costin Nicolae

C83 SCRIERI: În 2 volume. vol. I/Ed. Îngrij de Svetlana Korolevschi; prez. graf. de I Cârmu - Ch.: Hyperion, 1990. - 480 p.

ISBN 5 - 368 - 00796 - 5

Volumul întâi cuprinde opera de istoriograf a marelui cărturar moldovean - cele două cronicale sale: „Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii și puiă la 1601” și „Letopisețul Țării Moldovei 1709 - 1711”.

Este prima încercare de valorificare la noi, în republică, a moștenirii cronicarului-scriitor Nicolae Costin (e 1660 - 1712)

e) îngrijirea loxiului, posifală, glosar și indici: *Svetlana Korolevschi*

ISBN.t-5 - 368 - 00786 - 5) Prezentare grafică: *Isai Gârmu*

În loc de cuvânt înainte:

NICOLAE COSTIN

Eruditul nostru cronicar Miron Costin și-a lăsat un

moștenitor, care a făcut o încercare de a continua opera tatălui său. Nicolae Costin a fost al doilea fiu din cei trei pe care i-a avut Miron Costin. Data nașterii lui nu se cunoaște cu precizie. Se crede că el s-a născut în jurul anului 1660. Cu toată viața zbuciumată pe care a dus-o Miron Costin, el a avut mare grijă să dea copiilor săi cea mai bună educație. Era natural ca această educație să fie îndreptată în direcția cunoștințelor pe care le avea Miron Costin, crescut în școala umanistă din Polonia, cu cultul ei pentru limba latină și pentru istorie și cu admirație pentru cultura poloneză.

Unii cred că primele studii Nicolai Costin le-ar fi făcut în Moldova, la Iași, unde ar fi existat un colegiu iezuit după modelul colegiilor din Apus. Această știre nu este confirmată de niciun fel de documente contemporane. Este mai aproape de adevăr afirmația lui Dimitrie Cantemir că Miron Costin și-a trimis copiii să-și facă studiile în Podolia. Miron Costin, care a învățat la colegiul din Bar (din Podolia) și care avea legături întinse de prietenie și de rubedenie în statul vecin, nu putea să nu fie ispitit și să-și crească copiii acolo. De altfel, complexul cunoștințelor lui Nicolae Costin, stilul, caracterul și preocupările lui literare denotă ca el a făcut școala bine organizată cu caracter umanist.

Numele lui Nicolae Costin apare pentru prima dată într-un act de la 22 iunie 1672: unchiul lui, armașul Iancu Costin, a făcut un testament, prin care lasă surorii sale, Marghita și nepotului său „de frate, lui Neculai, feciorul lui Miron vornicul...” „satul Zarojanie, Ce sunt la ținutul Holinului”, iar după moartea surorii sale, întreaga avere „de la Zarojani”, „să fie a lui Niculai, ficiorul lui Miron vornicul” 1. [...] Numele lui Nicolae Costin se mai amintește în niște manuale scrise în limba latină în anii școlarității lui (1674 – 1676). După cum am arătat în altă parte, Miron Costin, în anul 1684, a fost nevoit să se refugieze în Polonia. Nu se știe dacă Nicolae pe atunci era în țară și fuge împreună cu tatăl său, dacă el încă se găsea în Polonia pentru studii. Ion Neculce, sub anul 1685,

vorbește în felul următor despre reîntoarcerea lui Miron Costin și a fiilor săi din Polonia

„Venit-au atunce și Miron logofătul din Țara Leșască, foarte scăpat, și l-au avut Cantemir Vodă în milă și în cinste; și având trii ficii, i-au boierit, pe Ioniță l-au făcut sârdariu, pe Nicolai – logofăt al triile, pe Pătrașco – cămăraș mare”.

De aici înainte cariera boierească a lui Nicolae Costin se dezvoltă în spiritul vremurilor zbuciumate de atunci: înălțări la diferite demnități mari și căderi în uitare; pribegii și reveniri în țară.

În anul 1690 Nicolae Costin, cunoscător bun al limbii latine, din porunca domnitorului este trimis să-l întâmpine pe călătorul francez Philipp D'Avril, la care a fost atașat ca traducător. Moartea tragică a lui Miron Costin a adus prigoană și contra fiilor lui. Nicolae Costin se găsea la Bârlad, în drum spre Constantinopol, unde urma să se căsătorească cu fiica lui Duca Vodă. „Și pe Nicolai, ficiorul lui Miron logofătul, mergând să se însoare la Țarigrad, l-au întors de la Bârlad de l-au închis și pe dânsul” – povestește Ion Neculce³. În sarcina fiilor lui Miron Costin nu s-a găsit niciun fel de vină și ei au fost puși în libertate. Sunt persecutați însă de către domnitor și, în cele din urmă, Nicolae Costin împreună cu frații săi sunt nevoiți să se refugieze în Muntenia, sub protecția lui Constantin Brâncoveanu (anul 1693). Aici ei țin înfruntări contra domnitorului Moldovei, ajungând cu plângerile lor până la Constantinopol. La venirea la domnie a lui Constantin Duca, fiul lui Gheorghe Duca, Nicolae Costin se reîntoarce în Moldova. Constantin Duca „se apucă de făcu nuntă cu o soră a lui, anume domnița Elena; o dete după Nicolai Costin, sân Miron Logofătul și-l puse și hatman, și făcu nuntă frumoasă domnească”⁴

În calitate de hatman, Nicolae Costin ia parte activă la viața politică a domniei lui Constantin Duca, până la mazilirea lui (1695). Venirea la domnie a lui Antioh Cantemir îl face pe Nicolae Costin să se refugieze din nou în Muntenia. În anul 1700 Constantin Duca ocupă pentru a

doua oară scaunul domnesc al Moldovei. Nicolae Costin își face din nou apariția în Moldova, ocupând postul pe care l-a avut mai înainte. După plecarea de la domnie a lui Constantin Duca, Nicolae Costin este ținut departe de treburile țării. Antioh Cantemir, care își schimbă atitudinea față de Costinești, îi încredințează demnitatea de vornic al Țării de Jos. Sub Dimitrie Cantemir și, mai târziu, sub domnia lui Nicolae Mavrocordat, Nicolae Costin joacă roluri importante. Axinte Uricarul, vorbind despre moartea lui Nicolae Costin, îl caracterizează în felul următor:

„Logofăt mare făcuse (Nicolae Mavrocordat) pe Nicolai Costin, pe acel vestit carele era și din părinți blagorodnic (nobil), și învățat, feciorul lui Aliron Costin, și dintru sine cu adevărat împodobit cu învățătură, și-l avea Nicolai Vodă într-o deosebită dragoste și socotință; iar după ce au trecut un an, în luna lui septembrie, mergând la țară pentru plimbare și pentru cercetarea moșilor și a bucatelor lui, și, bolnăvindu-se, puține zile, cu pocăință, și precum se cade unui bun creștin au plătit datoria cea obștească” 5.

Moartea lui Nicolae Costin a avut loc în anul 1712.

*

Nicolae Costin este un neîndreptățit în istoria literaturii române. Erudiția lui vastă și opera lui, scrisă în spiritul lui, i-ar da dreptul să fie clasat printre cei mai de seamă oameni de cultură ați] românismului de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. El știa până la atâta limba latină și poloneză, încât ține discursuri în aceste limbi și este întrebuințat pentru diferite misiuni diplomatice. Cunoștea, de asemenea, bine limba greacă și slava bisericească. Unii bănuiesc, fără temei însă, că Nicolae Costin ar fi știut și limba franceză și italiană. Aceste cunoștințe, ca și stilul scrierilor lui, precum și interesul lui pentru istorie, îl plasează pe Nicolae Costin în rândul marilor noștri cărturari înrăuriți de școala umanistă a epocii, cum a [u] fost Nicolae Milescu Spătarul, mitropolitul Dosoftei, Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir. Viața lui

plină de zbulucium nu i-a permis să-și desfășoare plenitudinea cunoștințelor lui, să ne dea o operă echivalentă cu intențiile lui și erudiția lui.

Iar stilul scrierilor lui, de multe ori confuz și lipsit de claritate, cu înfloriturile retorice și întorsături artificiale – stilul umaniștilor din epoca de decădere a acestui curent – l-a făcut pe profesorul N. Iorga să dea o caracteristică literară pe care Nicolae Costin nu o merită. „Nicolae Costin – scrie regretatul profesor N. Iorga – era, fără îndoială, un om foarte cetit, un lucrător harnic, dar niciodată el n-a fost în stare să se ridice la înălțimea unor vederi personale în orice materie. Stilul lui n-are un caracter propriu e stilul învățat în școală, al umaniștilor... Alcătuită după toate regulele artei, povestirea lui n-are culoare și nu e interesantă; își copie pur și simplu izvoadele, îmbogățindu-le unul pe altul; cugetarea lui e sau banală, sau plină de contraziceri... „6

În altă parte, același istoric îl caracterizează în felul următor

„Fraza lui, mai largă, mai complicată, mai erudită, făcută după fraza cărților ce cetise și studiasse, n-are energia scurtă a lui Ureche, nici mlădierea blândă a lui Mirón Costin. După luptătorul cu mâna descleștată de pe sabie, după poetul vizionar cu degetele pe fruntea-i largă de întrevăzător al viitorului, avem cărturarul sec, „viermele de carte”, pisarul erudit, cu călimările în brâu și volumele subsuoară. În inima de pergament a acestui erudit nu răsună nimic din marea, veșnica lume vie; ochii lui reci vedeau numai litere și forme” 7 „Nu se poate o deosebire mai mare decât aceea care există între tată și fiu. Mirón e un poet, un pasionat, un ambițios, deschizător de cale în cultura neamului său și făuritor de teorii, iar în politică un entuziast și un vizionar. Nicolae, pedant, rece, prudent, măsurat, un compiler prin vocație, mândru că merge pe căi străine; iar politica sa e făcută pe iertare, abdicăție și resignare”. 8

În multe privințe N. Iorga are dreptate, dar portretul lui Nicolae Costin este redat în culori prea exagerate. Se

uită că Nicolae Costin a fost omul epocii sale, când plagiatul și compilația nu erau socotite ca un păcat mare, iar retorica stilului era la modă. Școala umanismului polonez, prin care a trecut Nicolae Costin, ne dă în această privință numeroase exemple. Din nefericire, aprecierile profesorului N. Iorga au avut influență asupra istoricilor literaturii noastre și figura lui Nicolae Costin a rămas în umbră în galeria scriitorilor noștri vechi.

În urma lui Nicolae Costin au rămas următoarele trei lucrări

1) un „*Letopiseț de la zidirea lumii și până la anul 1601*;

2) o *Cronică*, care privește anii 1709 - 1711 ai domniei întâia ai lui Nicolae Mavrocordat, și

3) *Ceasornicul domnilor*.

M. Kogălniceanu a crezut că *Cronica anonimă*, care cuprinde evenimentele de la domnia lui Dabija Vodă (1661) până la anul 1711, aparține lui Nicolae Costin⁹. C. Giurescu în urma unei analize amănunțite a cronicii, a ajuns la concluzia că numita cronică este „în realitate alcătuită din două scrieri deosebite”, și anume, partea întâia, până la sfârșitul anului 1709, este o compilație din diferite izvoare, scrisă de către un anonim, și numai anii 1709 - 1711, ce cuprind întâia domnie a lui Nicolae Mavrocordat, aparțin lui Nicolae Costin¹⁰

*

Letopisețul lui Nicolae Costin *de la zidirea lumii până la anul 1601* este conceput în spiritul cronografelor compilative din secolul al XVII-lea. Nu avem până acum o ediție critică a acestei cronici. Ediția tipărită de către M. Kogălniceanu este lacunară. Într-o lucrare apărută nu de mult, un cercetător tânăr” face o analiză amănunțită a întregii opere a lui Costin și trage anumite concluzii noi. Autorul acestei lucrări a identificat 51 de manuscrise ale *Letopisețului* lui Nicolae Costin *de la zidirea lumii*.

În această cronică autorul urmărește istoria Moldovei în cadrul larg al istoriei universale și în legătură cu istoria popoarelor vecine. Tendința aceasta se observă și la

ceilalți cronicari ai noștri; ea însă este cu mult mai pronunțată în opera lui Nicolae Costin, îndeosebi în planul ei. Moartea prematură l-a împiedicat pe Nicolae Costin să-și termine cronica și poate s-o desăvârșească, să dea ultima redacție a textului. Acest fapt explică până la oarecare măsură și incoerența în plan, precum și abundența de „împrumuturi” din diferiți autori cunoscuți și necunoscuți. După cum redacțiile cronografelor rusești, compilative și ele, urmăresc încadrarea istoriei ruse în istoria universală și după cum acele ale ucrainenilor, cum a fost *Sinopsisul* lui Inokentie Ghizel, tind a face legătură între ucrainenii și istoria veche, precum și cronograful sârbesc, care face același lucru, tot așa și Nicolae Costin, folosindu-se de aceleași izvoare, adică de aceleași cronografe cu privire la istoria universală, a încercat să ne dea un cronograf în redacție românească. Opera lui Nicolae Costin trebuie privită sub acest aspect, iar nu numai al „împrumuturilor” și al lipsei de independență și de căldură în expunere.

Într-o *Predoslovie* meșteșugită și plină de ritorisme, Nicolae Costin își expune părerile, după autori străini, cu privire la rostul istoriei. Istoria, după concepția lui, urmărește scopuri utilitariste și educative. „Istoria întâi învață presfetnicul cum să sfătuiască binele de obște, cu urmarea acelor de mai înainte trecute giudecăți, obiceiurile, primejdiile și învățăturile, care aduc mare folos... Așijderea pre otcârmuitorii oștilor, în războaie tari și norociți - îi face cu pildele și ispitele tâmplărilor și vremilor trecute... Marco Lucul, neștiind niciun meștersug a războaielor, fără numai dentru singura ceteală nepărăsită a istoriilor, așa de mare hatman al romanilor au ieșit...” Autorul invocă mai multe exemple din istoria universală, din care se vede importanța cunoștințelor istorice. Sunt idei ale epocii, care circula [u] în toate scrierile de atunci și pe care Nicolae Costin le-a împrumutat de la cronicarul polonez Strykowski.

Mai departe, autorul își expune în felul următor scopurile pe care le urmărește în scrierea sa:

„De vreme dacă am arătat lauda și rostul istoriei, socotit-am, iubite cetitoriule, că și aicea, în țara noastră, mai mult folos va face letopisețul țării noastre, arătând descălecarea țării noastre, de cine-i descălecată și pe ce vreme au venit

Traian, împăratul Romei, într-aceste părți de loc și den ce pricină și cum o au așezat-o Așijderea acum să arătăm: mai nainte de venirea lui Traian împăratul, ce m-am au lăcuit pre aceste locuri și ce nume au avut, și de unde au nemerit pre aceste locuri? Cu care vom arăta și sămânțiile și altor noroad, începând de după potop., că nu puțină ostenială iaste a lua de câteva sute de ani trecuți peste mie în care ani nime n-au ameletat cu scrisoarea, fără o seamă de basne a unui Misail Călugăr, și a unui Simion, de pre carii s-au fost lunecat și răposatul Grigorie Ureche vornicul. Iară mai pre urmă tatăl nostru, Miron Costin, logofătul, cu multă ostenială și în oarecâți ani au început a scrie descălecarea țării de Traian, iară mai prescurt de cum vei afla acestui letopiseț al nostru, căci vremea nu le-a lăsat a-l scrie mai pre larg. Însă de la dânsul avăm începătură, și lui i-au fostu milă a arăta ocărăle și basnele lui Misail Călugărul și a lui Simion și după ce vom arăta descălecarea țării noastre, arăta-vom pre urmă [...] cine o au pustiit și pe ce vreme, și de au mai trăit pre aceste locuri vreun neam... însă mai pre largu vom scrie, pomenind și alte stăpânii megieșe și ce s-au lucrat în părțile megieșilor noștri. Și de la Aron-Vodă, de unde au început a scrie Miron Logofătul, până unde ne va lungi Dumnedzău cu vremea și viața fără a pomeni de niște litopisăte pre urmă scrise de o seamă de boieri de țară, nu socotescu alta, fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aș pomeni; că și la istorii a le scrie deplin și pre largu, trebuie și învățătura și știința altor țări, care adia nu o au avut. Așa ce am putut, nu cu puțină osteneală ce câțva ani am împreunat toate, și den toate unul acesta letopisețu...”

Letopisețul începe cu capitoul intitulat „Pentru zidirea lumii și pentru împărțirea limbilor și pentru neamurile oamenilor și descălecarea țării, și pentru neamul

moldovenilor și al muntenilor, de unde se trag și cine sunt aduși pre aceste locuri". De fapt, aici se vorbește despre începutul lumii și despre potop, invocându-se mărturiile scriitorilor vechi, „a filozoziilor și poeților păgânești”. Se oprește asupra lui Adam și Eva și a fiilor lor, se vorbește despre înmulțirea răului pe pământ, toate după Sfânta Scriptură și unele mărturii ale scriitorilor vechi. Iată un exemplu:

„Fără avem în Sfânta Scriptură a lui Moise și la Beros Iosif, și la Filon, precum Dumnedzău au certat toată lumea cu potopul, în anul de zidirea lumii 1656; căci tot trupul s-au fost stricat și răcit din calea sa pre pământ”.

Expunerea abundă în trimiteri la diferiți autori și are pretenția de a fi științifică.

Capitolul al doilea are următorul titlu: „Pentru împărțirea limbilor, când de zidiia turnul la Vavilon și de înmulțirea a multe năroade den trei ficiori a lui Noe, anul de la potop 131”. Urmează trei capitole despre cei trei fii ai lui Noe și despre popoarele care se trag din acești fii. Izvorul acestei părți este sau cronica lui Strykowski, sau una din numeroasele redacții ale cronicilor rusești, care în secolul al XVIII-lea introduc în expunerea lor capitole întregi împrumutate din cronicile poloneze, îndeosebi din Strykowski, și din *cosmografiile* ce circulau în Polonia¹².

Mai departe Nicolae Costin, în câteva capitole (VI-XIV), expune originea românilor, copiind opera tatului său „De neamul moldovenilor”. Autorul însă face unele omisiuni și intercalează și știri noi, împrumutate din diferiți autori străini. De la descălecatul lui Dragoș Vodă (1359) și până la anul 1595 Nicolae Costin copiază cronica lui Grigore Ureche, pe care o amplifică cu știri împrumutate de cronicarii polonezi și unguri. Astfel, Nicolae Costin, pe lângă altele, introduce și un capitol mare „pentru *crijeci*, ce neam au fost și unde s-au izvodit în Țara Leșască”, care este tradus cuvânt cu cuvânt din cronicarul polon Paszkowski¹³. Cele mai multe din știrile noi pe care le interpolează Nicolae Costin se referă la istoria universală, îndeosebi a polonezilor. Evenimentele de

la 1595 și până la sfârșitul letopisețului (1601) sunt descrise după cronica tatălui său, pe care el le completează cu știri noi, împrumutate din diferite surse. În majoritatea cazurilor, Nicolae Costin nu arată izvoarele din care copiază sau traduce.

În alegerea materialelor se vede că autorul este condus de gândul de a da o istorie completă, controlând, așa cum înțelegea el, izvoarele de care se folosește și omițând ceea ce i se părea puțin important. Cronica lui, pentru un cititor care nu cunoaște izvoarele ei, pare o lucrare bine încheiată, pătrunsă de ideea de a înfățișa istoria Moldovei în fazele ei succesive, întreaga cronică este pătrunsă de tendințe moralizatoare și religioase. Adunarea materialelor pentru această cronică a necesitat un timp destul de îndelungat. Iată de ce părerea unor cercetători că Nicolae Costin și-ar fi început lucrarea pe la anul 1700 pare a fi verosimilă.

A doua operă istorică a lui Nicolae Costin, „Cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat”, cuprinde întâmplările petrecute în Moldova de la 14 octombrie 1709 și până în luna septembrie 1711. Această lucrare a fost publicată de către M. Kogălniceanu în continuarea „Cronicii anonime” de la 1662 până la 1709, care fusese atribuită, după cum am relatat mai sus, lui Nicolae Costin și care s-a dovedit ca aparținând unor autori neidentificați¹⁴. Cronica s-a păstrat în manuscris¹⁵.

Judecând după conținutul cronicii, ea a fost scrisă din inițiativa domnitorului: portretul lui Nicolae Mavrocordat este descris în cele mai simpatice colorii; toate actele acestei domnii sunt înfățișate ca acte dictate de sentimentul dreptății și de mare necesitate obștească. Conținutul acestei cronici scurte se rezumă la următoarele: autorul arată că, la mazilirea lui

Mihail Racoviță, un număr mare de boieri se găsea în pîrbejie. Până la venirea noului domnitor, se numesc caimacami boierii „Ioan Buhuș, ce fusese și logofăt mare, și Ciocârlan, ce fusese de neam prost”. Mulți se așteptau la venirea unui alt candidat pentru domnie. Clar „depărtate-s

lucrurile lui Dumnedzău de a bietului om... din porunca puternicei împărății au luat domnia Nicolai vodă". Nicolae Mavrocordat întârzie cu venirea la Iași din cauza morții tatălui său, Alexandru, „marile tainic și cel din lontru la împărăție”. Prin trimișii săi, el ia unele măsuri înțelepte. „Aicea la început s-au arătat în teleaptă chivernisală lui Nicolae vodă pentru folosul țării... Și la boieri caimacami poruncă era, nice rămășiță, nice un feliu de dare în țară să nu iasă, și cum că nu-i trebuie să-l trimiță din țară nice bani, nice altă nimică, ca să nu caliză cu greu pemintenilor...”

Mai departe se dau amănunte cu privire la tatăl domnitorului, Alexandru Exaporitul, „om prea învățat în toate învățăturile, așe filozofiști, astronomești, cum și teologhești, carile să arată din cărțile ce au făcut și să află tipărite...”. El a dat, în calitate de mare terziman, un mare concurs Moldovei. El reușește să determine împărăția ca „turci sau tătari în Țara Moldovei niceodată să nu se lătasă cu stăpânirea, ce tot domni trimiși de împărăție”. Mulțumită acțiunii diplomatice a lui, partea Moldovei ocupată de polonezi a revenit la matcă. Se descriu unele măsuri luate de către domnitor în vederea reparării unor nedreptăți făcute boierilor sub domniile precedente.

„Cum au sosit Nicolae Vodă la Galați, venind la domnie - scrie în altă parte Nicolae Costin - și făcând Divan, care jeluindu-se cei săraci pre boieri pentru strâmbătăți ce ave despre dânșii, pentru care vădzând Nicolae Vodă nedireptate n-au fățărit nimărue, ce pre mulți i-au certat din Gălați până la Ieși”. La Bârlad eliberează din pușcărie pe acei care stăteau acolo pentru datorii turcilor... Domnitorul ia mai multe măsuri înțelepte în legătură cu străinii ce se găseau în țară sau în trecere; primește soli străini, uimind lumea cu cunoștințele sale în limba latinească. „Sta tare Nicolae vodă pentru pământeni” - spune cronicarul. Cu multe amănunte se redau abuzurile unor boieri și intrigăriile lor, încercările domnitorului de a curma aceste abuzuri; cronicarul înșiră unele acte mărunte de administrație; ici-colo pătrunde și

câte o știre cu privire la vecini. Astfel, din cronică aflăm că „leșii au ales domn pe Avgust, care fusese părăsit deodată crăiia leșască”, că o parte din ungurii lui Râkoczi sunt contra nemților etc. La 23 noiembrie 1710 vine firmanul de mazilire a lui Nicolae Vodă. De altfel, după cum afirmă cronicarul, Nicolae Mavrocordat „singur își pohti mazilie, văzând și țara slăbită”. Pe drum spre Țarigrad, un grup de „oameni slobozeni” au ieșit înaintea lui Iusuf aga, care-l însoțea pe domnitor, spunându-i reprezentantului sultanului „că mare strâmbătate au făcut împărăția de au mazilit pe Nicolae Vodă, care au făcut țara”.

În continuare, Nicolae Costin face următoarea caracteristică fostului domnitor:

„Acesta Nicolae Alexandru Vodă era la stat de mijlocu, iară cinsteș om; și în filosofii, și în istorii, și într-altele ce să cade a ieșit unui domnu’, era deplin învățatu; știe și câteva limbi, precum arătatuși mai sus; și om dumnedzăiscu, păzie tare besereca; la mâncare și la băutură foarte puțin; spre sfintele biserici și mănăstiri scăpate milostenie făcea; spre sărace și spre văduve cu milă era. Iară era grabnic la mânia, și mai ales asupra acelora care-i cunoștea că mânca banii visteru, și spre cei ce făcea strâmbătăți și supărări săracilor, și spre carii era neascultători de porunci, era fără preged și cu priveghere la trebile ce era a țării, gata și cu nevoie a plini poruncile împărătești. Măcar că nu era răsipitoriu, dară încăș spre cei ce slujia cu osârdie era darnic... Și în domnie lui nice un obicei nou nu s-a izvodit: ridicat-au dară și dare de pre popușoi și au legat să nu mai fie, care s-au fost scornit la alți domni de înainte vreme”.

Cronicarul termină descrierea primei domnii a lui Nicolae Mavrocordat în felul următor:

„Și erau veseli toți peminteni, mulțămind lui Dumnedzău, că ni-au trimis domnu’ bun și milostiv, că era liniște mare și pentru dări și de cai de olac; nime boul omului, sau carul, sau pâine să ia cu sila la jigniță cum luau alți domni, ba. Sta târgul făinii ezit din pâine [...] și bivșug în toate bucatele. Numai mâncăturii avea voie rea,

că nu pute mânca ca-n dzilele de înainte altor domni...”

Partea a doua a cronicii este consacrată domniei lui Dimitrie Cantemir. Autorul face un portret al lui Dimitrie Cantemir, care „om isteț, știindu-și carte turcească bine, să vestisă acum în tot Țarigradul numele lui, de-l chema agii la ospețele lor cele turcești, pentru prieteșug ce avea cu dâșii. Alții dzic, știind bine în tambur, îl chemau agii la ospețe pentru dzicători” Noul domnitor, „știindu-se el presine foarte a fi învățat, n-au socotit ca să întrebe sfat de boierii cei bătrâni, ce cu mintea sa cea crudă au socotit” de a intra în tratative de alianță cu Petru cel Mare contra turcilor. Nicolae Costin publică „niște trataje moschicești tip arnice, precum au scris împăratul Turcului la împăratul Mbscului, și apoi și împăratul Moscului la împăratul Turcului”.

Se vorbește despre începutul războiului dintre ruși și turci și jocul dublu al lui Cantemir față de ruși și turci, până la intrarea armatei rusești în Moldova în frunte cu Kropotov, care l-a bucurat mult pe Cantemir, ca și „când au vădzut pre Dumnedzău cu mii de îngeri”. Cu multă precizie se povestește primirea țarului Petru la Iași, banchetele date de către domnitor și țarul Rusiei. Autorul subliniază jafurile ce se făceau de către armatele rusești și turcești și suferințele populației moldovenești. Bătălia de la Stănilești, dezastrul armatei rusești, luarea Brăilei și interimatul la domnie, până la venirea din nou a lui Nicolae Mavrocordat, sunt pline de amănunte. Cronica se termirfă cu luna octombrie 1711, când „foarte tare s-au cutremurat pământul”.

Nicolae Costin, ca martor ocular al evenimentelor petrecute pe timpul domniei întâi a lui Nicolae Mavrocordat și a scurtei domnii a lui Dimitrie Cantemir, notează aceste evenimente așa cum le-a văzut el. El n-a avut la îndemână niciun fel de izvoare, în afară doar de corespondența dintre țarul rus și sultan. El cunoaște bine boierimea Moldovei, îl cunoștea bine pe Nicolae Mavrocordat, al cărui portret, făcut în colori; simpatice, corespunde mai mult sau mai puțin adevărului istoric.

Cu toată simpatia lui față de Nicolae Mavrocordat, Nicolae Costin, în laudele aduse domnitorului, nu cade în exagerări nepermise, așa, de exemplu, cum cade „Cronica anonimă” scrisă din îndemnul lui Mihail Racoviță. Nicolae Costin a prins și unele trăsături din caracterul lui Dimitrie Cantemir.

În linii generale, această cronică este scrisă în spiritul cronicilor noastre mari. Nicolae Mavrocordat este domnitor bun pentru motivul că el are credință în Dumnezeu, se ocupă de biserici și mănăstiri, este atent la nevoile săracilor și face dreptate celor năpăstuiți. Grijă pentru nevoile țării este principala preocupare a domnitorului, după Nicolae Costin.

În afară de aceste două lucrări istorice, Nicolae Costin a mai lăsat o operă cu caracter moral și educativ intitulată *Ceasornicul domnilor. Viața împăratului Marco Aurelie, învățăturile lui, arătând și obiceiurile vechi a împărăției Râmului*. Originalul traducerii nu s-a păstrat. Cele patru manuscrise-copii, prin care ni s-a transmis traducerea, poartă diferite date de după moartea cronicarului. Cel mai vechi manuscris s-a păstrat în Biblioteca Universității din Iași (nr. 204) și poartă data de 16 octombrie 1713. Copia a fost făcută „acum den iznoavă cu porunca și cu cheltuiala Mariei sale luminat domnului nostru Io [an] Nicolai Alexandru voievod”.

Este o prelucrare a unei opere foarte populare în vechime în apusul Europei, scrisă în limba spaniolă de către Antonio de Guevara (1481 - 1545), călugăr franciscan, ajuns pe la sfârșitul vieții episcop de Mondonedo. Opera lui Guevara se tipărește prima dată în anul 1529, se retipărește de mai multe ori și se traduce în limba latină și aproape în toate limbile europene. Popularitatea acestei opere se datorează formei ingenioase literare în care se îmbracă învățăturile rigide ce privesc viața politică, familială și morală a celor care sunt predestinați să domnească peste popoare. Este un mozaic de știri istorice, narațiuni mici, cugetări, epistole, citate din Sfânta Scriptură, anecdote și învățături, care sunt

legate de numele marelui cugetător Marc Aureliu, împăratul Romei.

unitate între părțile

legătură între

Mulțumită cercetărilor domnului profesor N. Cartoian, s-a stabilit definitiv că traducerea lui Nicolae Costin nu s-a făcut după originalul spaniol, nici după versiunea unei traduceri franceze sau grecești, așa cum se bănuia de către unii, ci dintr-o traducere latină¹⁶. Nicolae Costin nu face o traducere fidelă a textului operei lui Guevara. Din 153 de capitole, câte se găsesc în original, Nicolae Costin traduce numai 8117. Autorul traducerii alege pentru opera sa capitolele care se potriveau cu gusturile și mediul românesc din secolul al XVIII-lea. El suprimă discuțiile teologice și incursiunile istorice, precum și numeroasele citate din autorii antici, de care abuzează originalul spaniol¹⁸. De asemenea, Nicolae Costin suprimă și unele capitole de erudiție medievală, care nu se potriveau cu nivelul cultural al Moldovei. În același timp, autorul traducerii românești tinde a stabili o dispartă și, adeseori, fără

2 N. Costin, vol. I

din opera lui Guevara. De asemenea, traducătorul textului românesc schimbă ordinea unor capitole, reușind prin aceasta să facă o legătură mai firească între părțile componente ale operei sale. Aceste modificări ne îndreptătesc să socotim lucrarea lui Nicolae Costin nu ca o traducere simplă, ci ca o prelucrare conștientă, în care se vede tendința lui Nicolae Costin de a da în limba românească o lucrare potrivită cu mediul și timpul pentru care ea a fost scrisă.

Ceasornicul domnilor al lui Nicolae Costin se împarte în patru cărți. Într-o „Prefață”, cu citate din mai mulți autori antici, autorul explică motivul care l-a determinat să dea lucrării titlul de „ceasornic”. „Pentru să dau socoteală cărții aceștia, am vrut să-i pui nume: *Ceasornicul domnilor*. Și acest ceasornic nu de năsip, nu de soare, nu

de apă sau de ceasuri, ce iaste cesornicul vieții, că celelalte ceasornice sunt pentru ca să cunoască ceasurile de zi și de noapte; iară aceasta învață, cum aceia vom aduna toate ceasurile și cum ni s-a cade a orândui toată viața... ne învață a tocmi viață..." în primul capitol autorul povestește viața înțeleaptă a lui Marc Aureliu, după care urmează în formă epistolară, cu digresiuni, cu povestiri și pilde, îndemnuri și sfaturi ca domnitorul să fie drept cu toată lumea; cum să-și aleagă judecători și ispravnici; cârmuitorii nu trebuie să fie lacomi, ci milostivi. Se face apologia păcii, pe care domnitorul trebuie s-o păzească, și se dau pilde din viața cârmuitorilor, „carii iubesc războiul și urăsc pacea”. Stăpânitorii, oricât ar fi ei de înțelepți și învățați, au nevoie de sfaturi. Autorul „sfătuiaste pre domni și pre cei mari, ca să se ferească de cele spurcate, arătând că blândeța și bunătatea” se cuvine mai mult unui domnitor. „Datori sunt domnii și cei mari a-și aduce aminte că sunt muritori, că nici pentru cele multe desfătări ce le petrec în viață, să nu părăsească cugetarea, de cele ce ar face după moarte”. „Domnul bun iaste capul obștii, care, fiind capul sănătos, sănătoasă este obștea”. El este dator să aplece urechile la cei năpăstuiți și „supărați de strâmbătate”. „Foarte bun lucru este țara nu de mulți, ci de un domn să se stăpânească, că nu-i mai mare alt vrăjmaș țării decât acela care este pricina mutării domnilor între stăpânire. Niciun lucru mai de strângerea țărilor nu-s decât adesele schimbări întru dânsle”.

Autorul se ridică contra tiraniei, a domnitorilor mândri, se dau sfaturi ca domnitorul să țină la învățătură, la filosofi și la oamenii înțelepți. Domnitorul trebuie să fie bun creștin: „Fericită este împărăția în care stăpânește creștin adevărat”. Se dă o mare atenție căsătoriei, care este temelia familiei, educației fetelor și „feciorilor”; ei trebuie să fie dați „la învățătură și că nevoință trebuie să aibă părinții întru dreapta învățătură copiilor săi”. Copiii să nu-i învețe „dezmierdați și gingași”.

TRIMITERI BIBLIOGRAFICE:

1 *Ioan Șt. Petre*, Nicolae Cosim. Via (a și opera.

București [1939], p. 12.

2 *Cronicele României*, ed. M. Kogălniceanu, vol. II, București, 1873, p. 230.

3 *Ibidem*, p. 242.

4 *Ibidem*, p. 247.

5 *Ibidem*, p. 172.

6 N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, voi II, București, 1926, p. 107.

7 *Ibidem*, p. 118

8 *Ibidem*, p. 107 - 108.

9 A4. Kogălniceanu, *Cronicele României*, vol. II, București, I, 1973.

10 C. Giurescu, Izvoarele lui Tudosie Dubău, Miron Logofătul și Vasile Damian - în „Buletinul Comisiei istorice a României, vol. I, București, 1915, p. 165 - 214; *Idem*, Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Damian), în „Analele Academiei Române”, Mem. Sect. ist., tomul XXX, București, 1907.

Vreo trei capitole sunt consacrate dascălilor, alegerii lor și pregătirii lor didactice și educative.

În cartea a patra se aduc pilde pentru a se arăta că omul trebuie să se mulțumească în viața lui cu puțin, că oamenilor mari „nu se cade a avea dragostea pehlivanilor și geambașilor” și să nu fie „fără grijă petrecători”.

Cartea se termină cu capitolul despre moartea lui Marc Aureliu.

ȘTEFAN CIOBANU (capitol din cartea sa „*Istoria câte raturii române veilu*” E d 11 le îngrijilă, note și prefață de Dan Horia Mazilu editura „Eminescu”, București, 1989, p. 335 - 344)

(*urmare din p 19*)

11 Ioan Și. Petre, Nicolae Costin. Viața și opera, București [1939].

12 A. flonoe, 063 op xpo Horpatț) ou pyccKOii pejianum), MockBA, 1866.

13 Ioan Șt. Petre, op. cit., p. 151.

14 Textul cronicii a fost publicat de către M.

Kogălniceanu - în „Cronicele României”, vol. III, București, 1874, p. 70 - 117

15 Ioan Șt. Petre, op. cit., p. 231

15 N. Cartoian, Ceasornicul domnilor - în „Revista istorică română”, III, 1933, p. 159 - 171, 334 - 346; *Idem*, „Ceasornicul domnilor” de N. Costin și originalul spaniol al lui Guevara - în „Cercetări literare”, IV, București, 1940, p. 1 - 17. [A se vedea, de asemenea: *George Pascu*, Istoria literaturii românești din secolul al XVIII-lea. (I) Cronicarii moldoveni și munteni, București, 1926, p. 92 - 156.]

17 N. Cartoian - în „Cercetări literare”, iv, București, 1940, p. 5.

18 *Ibidem*, p. 6.

Letopisețul

ȚĂRII MOLDOVEI

de la zidirea lumii până la 1601

Textul este reprodus după:

Nicolae Costin, Opere, vol. I („Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 și de la 1709 la 1711”), ediție de Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, Iași, Ed. „Junimea”, 1976.

PREDOSLOVIE LETOPISEȚULUI

Nime mai bine și mai prescurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriule, decât acela domnul voroavei rămlenești, Țițero, carele o au numit otcirmuire vieții; că cu aceia voroavă a lui toată roada a tuturor bunătăților și a învățăturilor cuprindzind-o, au deșteptat viața oamenilor către giudecățile istoriei a le ticsi. Întru aceasta părere fost-au și Tucidides, carele pre istorie o numește a fi cel mai ales și mai mare a vieții omenеști vâsleriu; mărturisind dzice, cum că nici odănioară să nu fie istorila osebită den minute stăpânitorilor și a sfetnicilor țarilor, ca o înfrânare celor desfrânați, agiutorândusă cu cetirea ei, să poată isprăvi trebuințali, și a să feri de iâmplările primejdioasă, când să privând pricini ca acelea. Că nice o înțelepciune omeniască altă nu-i, decât luarea aminte primejdiilor și lucrurilor viitoare, dentru cele trecute, ca dentr-un izvor

scoasă știința; care singura istorie mai mult decât alte știință să socotește ați; că istorila, precum pre toate științele cu nemurire împodobește cu înțelepciunea sa. așa pre cei tineri întru otcirmuire îi înțelepțește; dreptul cu cei bătrâni îi potrivește; iară pre cei bătrâni intru ispita tâmplărilor și vremilor de primejdii, cu dovadă întărește-i, și pre cei neînțelepți cu cunoștința vremilor celor primejdioasă trecute, la cele ce-s de țăță, mai treji îi face.

Că norocit să socotește acela, pre carele îl fac primejdiile streine triaz. Vedesă dar ispita istoriei, așa întru școli de sfat, cum întru lucrurile și isprăvile războaielor, că poate mai mult adevărit lucru este, decât o mie de întrebări soficești.

Istorila întâi învață presfetnicul cum să sfătuiască binele de obște, cu urmarea acelor de mai nainte trecute giudecăți, obiceiurile, primejdiile și învățăturile, care aduc mare folos către părerile sale, și orice greutăți întru ale giudețelor și alegerea sfatului a dezlega poate.

Asijderea pre otcârmuilor oștilor, în războaie tari și norociți îi face cu pildele și ispitele tâmplărilor și vremilor trecute, agiutorindu-i de vreme ce, ca pe o tablă zugrăvită, acelor prea puternici împărați, acelor prea viteji hatmani și a multelor năroade, izvorul și lucrurile isprăvite, mutările, stăpâniile răsipite cu târiia și vicleșugul vrăjmașilor, oșiile meștersuguite, mijloacele meștersugurilor, vicleșugurile, aflările, înșălăciunile vrăjmașilor, dobânda orașelor și a cetăților, istorila dă socotială.

Asijderea a nedejdui, a nu să teme și pre norocul - carele nicăiuri multă șădere la un loc nu are - cum să mută, biruitoriul cum să veselește de izbândă, gonind pre cei biruiți pre urmă ciia ce fug, cum să fac biruitori asupra acelor biruitori mai întâi, cum bucuria de sângu să întoarce în scârbă, și scârba în bucurie. Toate acestea dentru celiala istoriei să cunosc. Marco Lucul, neștiind nice un meștersug a războaielor, fără numai dentru singura cetială nepărăsită a istoriilor, așa de mare hatman a romanilor au ieșit, cil acelui prea puternic Mitridat a Asiei, și a Mării

Albe, și a lui Tigranes țărilor armenesti împărați, oșile cu sabie și cu foame de istov le-au strânsu, și presingur Mitridat, stăpânind niamuri 22, a căror și limbili știa, l-au izgonit de la marea și den Asiia și den țărilor armenilor, supuindu-le locul supt stăpânită Ramului.

Uitesă toți oștașii cu căpeteniile lor la istorii, și să-și aducă aminte de acei vestiți oarecând hatmani și oșteni, să se deștepte cu oarecare nevointă a laudelor celor trecuți, și cu veste a numelui nemuritoriu; că istorila deștiaptă și pre cei leneși și neștiuți spre mare lucruri, și pre cei răi și făcători de rău, cu certări și cu griji a numelui celui rău, îi oprește istorila de răutăți; iară celor blagorodnici, pintini le dă istorila; și că pildele acelor vechi și de demult cetiți, mai de folos sintu spre a-i deștepta, a-i pleca, și a le aprinde inimile, decât pravilele lui Solon și a lui Licurgu.

Că toți ne tragem după nevointa laudei și a numelui celui bun și vecinic și fiecare mai bun, după laudă să povățuiește; precum și acela Alexandru Machidonianul, când s-au lăbărit la Sighet, la mormântul lui Ahilevsu, fiindu aprinsu de lauda acelui răsunai la lume pre acele vacuri, Ahilevsu, suspinând den peplu, să fie strigat Alexandru dzicând: „O, nărocite, ținurili, care a virtuților tale crainic și martor ai aflat pre Omirul!”. De nu ar hi fostu Omirul, mormântul acela, care cu trupul și fapteli și numele nu numai a lui Ahilevsu, ce a tuturor grecilor și a vitejilor elenilor, de tot li-ar fi îngropat și astupat cu țărna; a căroră bunătățile virtuțile, cu scrisorile Omirului și a altora, sintu apărate de uitare; precum dzice oarecare Lacon: „O sfântă și mare a prorocilor ostenală Toate cu sorți le apuci și dăruști oamenilor muritori văcuire”.

De ar stinge cineva numai istorila a lucrurilor făcute, și fapte la cele arătate de toți cei muritori oameni, abia de s-ar cunoaște viața oamenilor den dobitoace. Că, de nu ar fi istorila, mare greșeală și întuneric a tuturor lucrurilor ar fi în lume și în vacul țțesla, și viața oamenilor puțin s-ar despărți de dobitocul cel mut; cu care și nemurirea oamenilor s-ar stinge, de nu am avea în cuget lucrurile trecute și cele viitoare cu socotială întriagă, și de cei mai

bătrâni cu pildele de nu i-am socoti, așa mare și nespusă greșeală ni-ar căuta a avea. Așa de zidirea lumii și a omului celui deniii, a strămoșului nostru Adam, și de Dumnedzău și de poruncile lui, și de învățătura mântuirii noastre, nice o știință nu am avea, de nu ni-ar fi descoperit și arătat noa A Moisi den Duhul Sfânt, Istorila sfânta, Bibliia. Și pre urmă Ezdra și alți proroci de nu ar fi lăsat vecilor următori, și mai pre urmă de acia, de minunată și de mirată întrupare a Domnului și Dumnădzăului nostru /s [«s] //rt sfo] s și de patima și lăudata înviere den morți, și alte prea slăvite lucruri mântuitoare, cine dentru noi ar avea știință de nu ni-ar fi scris istorila de acestea cei patru evangheliști? Cine ar ști faptele troadenilor și a grecilor, de nu ar fi scris Omirul cu stihuri nemuritoare? Cine îndrăznirea lui Iraclie, cine vitejiia a marelui Alexandru întru stăpânirea lumii ar ține minte? Cine ar ști astădzi a hatmanilor romanilor vestite războaie, și de otcârmui rea ei cea de obște și de altor împărați, și de căderile împărățâelor și de strămutarea vremilor? Adevărat, toate aceste odoară și științele s-ar fi stârisu la acești veci de pre urmă de nu ar fi istorila. Că ar fi cutedzat acela Tarevinie, craiul al cincile a romanilor, dzece milioane de galbeni de aur, nu trei sute, a da pre cărțile Sivilii lumea, care cărți li-au aruncat Sivila lumea în foc de au arsu, vădzând că pentru mare ostenială ei, au luat plată de la Tarevinie cu preț numai de 300 ughi. De ar fi știut Tarevinie ce taine să închidea în cartea aceia a Sivilii Cumei, care mai pre urmă într-alte cărți cunoscându-să, li-au plătit cu mare jeale a sa și a toate i republicii a romanilor, și pre noi cu neîndemână ni-au făcut, căci acolo în cartea Sivilii era prorocie scrisă de păgâni, precum Fiiul lui Dumnedzău era să se întrupedză, și scriia de căderile și schimbările stăpâniei cei de obște a romanilor Sivila aceia den Duhul Sfânt prea de-amănantul și pre orânduială au fosta scris. Care carte pre urmă cu mare cinste era ținută în visterile Ramului. Că adevărat nu numai ci mare pilde și de cinste, ce deosăbit den suflarea Duhului Sfânt era povățuiți a vaculu celui vechia. Oamenii cei învățați și mai pre urmă fămeile și

multe fecioare, lucrurile și faptele a strămoșilor săi, așa la războaie arătate, cum la pace au scris cu mare socală și tocmală.

Adastă dară, singură nemurare de lauda lui Iracție, a lui Ahileu, a lui Chir, a lui Filip, a lui Alexandru, a lui Themistocles, a lui Leonid, a lui Alțibiad, a lui Epaminend, a Estipionilor, a lui Anibal, a lui Marie, a Siliei, a lui Pompeiu cel Mare, a lui Iulie Chesarului - scrisă cu mari cărți faptele războaielor, de unde și astăzi, nu așa dentru biruințele adese a lor, cum dentru scrisori le cunoaștem - au atârnat la mari și cinștește lucruri și pe alții mulți, pre urma acelora nenumărați și îndrăzneți bărbați, carii sau împinsu la mari hărnicii și laude, a căror pomenire nice odănoară vechitura vremilor nu o va stinge den cărțile vieții. Că acei bătrâni și vechi oameni, în vredniciile sale de s-ar fi îndoit cu nepomenirea lor în vecii cești viitori, nu ș-ar fi lăsat viața sa într-o atâtea primejdii și griji și cu cumpăna vieții lor. Ce era încredințați și întăriți, că după osteneli și arătare faptelor vrednice de laudă și bine menite ale sale, vor lua roadă dentru scrisoarea a oameni învățați, cu pomenire de dânsii la vecii viitori, precum nu s-au înșălat în socotelele lor.

Să pomeneste în istoriile ungurești, cu mare laudă, Mătiiaș Huniad, craiul ungurescu, să fie avut acesta obicei la ospetăle sale: după ce părăsiia de oștit, având oameni învățați, le asculta voroavele, și mai mult" pre ciia ce era prea știuți întru istorii; făcea voroave cu acia de lucrurile împăraților și altor oameni aleși și vrednici; sau porunciia cântăreților de cânta în canoane faptele a oameni bine - numiți și îndrăzneți la războaiele cu turcii, în stihuri, scrisă pe limba a lor de moșie. Care obicei și în Italia, și la turci, și în Țara Sârbască, și în alle țări, și aicea în țară la noi, vedem și până astăzi, la mesăli domnilor, cântând lăutarii cântecele domnilor trecuți: cu nume bun și cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi și cumpliți. Aceasta și Ahilevsu avea obicei, ședzând supt cortu, fără altă zăbavă, cânta în cobuz faptele a oamenilor viteji.

De vreme dară dacă am arătat lauda și rodul istoriei,

socotit-am, iubite cetitoriule, că și aicea în țara noastră mai mult” folos va face letopisățul țării noastre, arătând descălecarea țării noastre de cine-i descălecată, și pe ce vreme au vinii Traian, împăratul Romei, întru aceste părți de loc, și den ce pricină și cum o au aședzat-o?

Așijderea acum să arătăm: mai nainte de vinirea lui Traian împăratul, ce m-am au lăcuit pre aceste locuri și ce nume au avut, și de unde au nemerit pre aceste locuri? Cu care vom arăta sămânțiile și altor năroade, începând de după potop, și vom arăta și ce stimă au avut țara încă de mai întâi venirea lui Traian, măcar că mai prescurt de cum ar fi datorila să scriem; că nu puțină ostenială este a lua de câteva sute de ani trecuți peste mie. În care ani nime n-au amelitat cu scrisoarea, fără o seamă de basne a unui Misail Călugăr, și a unui Simion, de pre carii s-au foslu lunecat și răposatul Grigorie Ureche vornicul; iară mai pre urmă, tatăl nostru, Miron Costin, logofătul, cu multă osteneală și în oarecâți ani au început a scrie descălecarea țării de Traian; iară mai prescurtu de cum vei afla acestui letopisătu al nostru, căci vremea nu l-au lăsat a-l scrie mai pre largu. Însă de la dânsul avâm începătură, și lui i-au țostu milă, a arăta ocărăle și basnele a lui Misail Călugăr și a lui Simion. Și după ce vom arăta descălecarea țării noastre, cum s-au pomenit mai sus, arăta-vom pre urmă câtă vreme au trăit pre aicea descălecarea lui Traian și pre urmă cine o au pustiit și pre ce vreme, și de au mai trăit pre aceste locuri vreun m-am după ce s-au pustiit? Pre urmă vom scrie și descălecarea țării cu Dragoș vodă pe ce vreme s-au tâmplat, încheind și letopisățul scris de Ureche vornicul până la domniia lui Aron Vodă; însă mai pre largu vom scrie, pomenind și alte stăpânii megieșe și ce s-au lucrat în părțile megieșilor noștri; și de la Aron vodă, de unde au început a scrie Miron Logofătul, până unde ne va lungi Dumnedzău vremea și viața.

Iară a pomeni de niște leiopisățe pre urmă scrise de o seamă de boieri de țară, nu socotescu altă, fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aș pomeni; că și la istorii a le scrie deplin și pre largu, trebuie și învățătura și știința

altor țări, care adia nu o au avut.

Așa ce am putut, nu cu puțină ostenială, ce câțva ani am împreunat toate, și den toate unul acesta letopisătu.

Nice să socotiască oricine că este puțin lucru a scrie și a lăsa în veci scrisoare cu faptele a stăpâniilor. Și de vei citi letopiiățăle altora și uitându-te și la acesta unul și întru unul toate, vei cunoaște pre largu osieniala noastră, și ca pentr-o oglindă vei prăvi și a megieșilor lucruri.

Primește, dar, iubite cetitoriule, și aceasta a noastră ostenială, care o închin cu bună priință și voie plecată; pre lângă care, rog pre Dumnedzău, să-l dăruiască cuget bun, să o cetești cu inimă bună și cu îndemnare, prăvind ca prea oglindă viața a domnilor trecuți, și a noastră trudă neuitând-o pururea. A min.

De bine voitoriu, iubitului cetitoriu

NICOLAE COSTIN VEI LOGOFATU

IZVODIRE DE ISTORICI

pre carii punem mărturi letopisătuului „Descălecatul țării dentii și de neamul dachilor pre aceste locuri”, cum și de a doua descălecarea de Dragoș vodă: Berosie De niamuri, Dion învățătura lui Traian, Evtropii, Iulii Capitol, Bernand, Bomfin, Topeltin, Ian cel Mare, Istavanfie, Cromer, Stricovschii, Baronie, Canon, Cavatius, Dlușoș liah, Belschii, Mehovie, Vapovschii și alții câțva, pre carii nu-i pomenim, pentru că numai ce au ameliat

CAP I

Pentru zidirea lumii

*De zidirea sau făptura lumii, multe păreri și dovădizi a filosofilor și a poeticilor păgânești era. Că unii socotia a fi zidită lumea den haos, adică den amestecarea lucrurilor și a stihurilor, între carii și părerea poeticului Ovidie au fost, unde dzice în stihurile sale, *De metamorfos*, I, acestea: „Înainte de marea și de pământ și cât acopere ceriul, un chip era a firii în toată lumea, cărui chip i-au dzis haos, groasă și neamistuită mamină, iproci”. Iară Thales Milisie, care să număra între cei 7 prea înțelepți greci, socotia cu dovadă că toate lucrurile sunt făcute den apă, urmând*

Întru această părere a sa pre Omir cel vechi, aflătoriul a toate i filosofiei, careli la XVI cap, *Iliad* au scornit începătura a tuturor lucrurilor a fi occeanul, marea ce încungiuură pământul. Iară Hiparh pre urmă și Iraclit Efisianu! într-altu chip: socotiia a fi den foc și den apă lumea făcută. Empidoclei, Epicur, Dimocrat, Dioghen Libertan¹, Zeno, Pithagora și alți greci, lăsându-se pre mari mințile sale, feiuri de feluri și multe începături a lumii a fi socotiia. Pre urma lor Aristotel, Țițero, Xenofan, (sic) iproci, socotiia lumea a fi vecinică, fără început și fără sfârșit. Iară după ce să prici ia aceștia toți cu mințile mari între sine, (cum mărturisăsc), Ținsorin și Cornilie Agrippa *De deșertarea științei* la cap. LI: Oare ca Alau pasările s-au făcut întâi, de vreme ce nice ca Ale fără pășiri, nice pasările fără ca A a se naște nu poate; după multe și îndelungate întrebări între dâns, neputându-să de ou și de pasări tocmi, au întărit această părere a sa, precum lumea și toată zidirea este fără început și trăiesc în veci. împotriva cărora părerii era alții. Ce toți, cu atât mai adâncu vrea să-și arete părerile sale, cu atâta mai oțărâți au greșit, (fiind fără știința de atot puterniciei lui Dumnedzău, cela ce toate den nemic și den deșert, pline au făcut) Unul numai dentre dânsii. Plato, cum socotesc unii că au cetit *Zvânta Biblie*, ori că au avut den Dumnedzăiască suflare, deschis dzice întru o carte a sa, ce să cheamă *Timeo*, cum lumea este făcută de Dumnedzău, și a toate altor zidiri, pricina a lui Dumnedzău bunătate și putere pune că este; pentru ce i-au dzis acestui Plato, dumnedzăescul filosof. Că și Ovidie presemne dentru acest Plato au luat, când dzice: „Fost-au om născut; pre acesta ori den sămânța dumnedzăiască l-au făcut acela meșterul lucrurilor, a lumii cei mai bune, izvorul, Țporci” și așa să mai apropie de adevăr, măcar că era păgâni, mărturisind pre Dumnedzău a fi ziditorul și începătura a tuturor lucrurilor, presemne urmând *Scriptura* a lui Moiseiu.

Pentru aceia și noi mai adevărat și mai dovedit temei a începăturilor, a dovedirilor și a orânduiri istoriei

---

1 Vezi „Adnotări, observații marginale” de la siirșitni cărții.

noastre, în care arătam cu alte niamuri și niamul dachilor, cu mare ostenială, cu lungă nevoie și cu mare oserdie vecilor viitori, de aiurea nu am putut cunoaște fără dentru *Zvânta Scriptură*, ca dentru o fântână și izvor științii și învățătură de Dumnedzău, carele este zăditoriul, otcărmuitoriul, înmulțitoriul și începătoriul tuturor lucrurilor. Și iată așa ne învață *Scriptura* a Duhului Zvânt, pren Moiseiu întâi, și cu aceste cuvinte toate den istorii începe: den început au făcut Dumnedzău ceriul și pământul, soarele, luna, stelele și toate alte zădiri în văzduh, în mare și pre pământ viețuind, iproci.

Apoi a șase dzi, den lut, den pământu', au făcutu pre om după asemănarea sa, cu obrazul spre ceriu înălțat, și-n suflarea Duhului său l-au înviat și l-au însuflețit, viețuind și în veci nemuritoriu, cu înțelegere, cu înțelepciune, și cu alte daruri dumnedzăiești decât toate alte zădiri deplin împodobit. Precum și Mancineglu carte IV slăvește, dzicând: „Și fieștecine este pilda lui Dumnedzău întru chip mic, iproci”.

Dat-au Dumnedzău lui Adam și soție de asemenea pre Evva, den coasta a trupului lui Adam făcută de Dumnedzău; cu aceiași suflare a sa însuflețind-o; i-au sălășluit pre amândoi în raiu, într-o priintă împreună moștenitori și petrecători desfătărilor raiului; pentru că fiind ei decât toate alte zidiri înălțați, slobodzi de păcate și de moarte; iară după călcarea poruncii, date lor de Dumnedzău, dentru svatul vidianului, îndată rămasără păcatului și morții supuși, de care avăm în *Zvânta Biblie* deschisă mărturie și învățătură. Nu voi să zăbăvăscu pre cetitoriul cu lungă voroavă, fără cât să știe că lumea aceasta lată s-au început și s-au înmulțit dentru aceste începături, și că Adam și Eva sunt de Dumnedzău făcuți; carii amândoi sunt sămânța și temeiul înmulțirii tuturor năroadelor și niamurilor omenești, oriunde viețuitori supt soare, în lume, precum vei vedea mai gios dovada de ficiorii lui Noe.

Așijderea îndată la începutul zidirii lumii, Dumnedzău cel prea puternic, ca un prea înțelept întru orânduiala sa,

căsași au așezat căpetenie și orânduială puterii, când au dat lui Adam putere de stăpânit toate zidirile pre pământu' și în mare, să le păzească toate aceste lucruri, și să aședză bună rânduială între dânsele. Și această poruncă a lui Dumnedzău este cea întâi începătura a giudecăților și a legilor orânduite, și a toată stăpânirea den afară a monarșilor, a crailor, a domnilor și a altor deregătorii duhovnicești și lumești, pentru aședzarea adevăratei laude lui Dumnedzău, a orânduielei tuturor lucrurilor, certării și aședzământului dreptății lui Dumnedzău, întru ce toate pentru porunca date lui Adam, Dumnedzău foarte iubește.

De aicea și biserica lui Dumnedzău cea de obște adevărată au luat începătură atunce, că îndată fu poruncă lui Adam și Evei, cum ari păzi și ar arăta frica și credința lor înaintea lui Dumnedzău. Iară după ce greșiră, li-au arătat Dumnedzău moarte vecinică. Însă îndată împotriva morții, dentru miloserdia sa dumnedzăiască, au făgăduit mântuitoare solie: adică precum era să vie Hristos Mesia să zdrobască capul șarpelui, supt care era diavolul, ce au înșălat în raiu pre Evva, și pre noi să ne mântuiască den păcat și den moarte vecinică. Cu nedejde ca aceia, Adam și Evva s-au mângâiat întru scârba lor, fiind urgisiți și scoși den raiu, ca de o veselă și mântuitoare prorocie de la singur Dumnedzău dată, de vinirea domnului Hristos. Și așa de atunce-și întru aceste doua A chipuri s-au început biserica cea adevărată, întâi, precum zvântul Epifanie, episcopul de Chipru, aeve dovedește împotriva ereticilor la carte I, *Tim. I*.

Așijderea ne mărturisește *Zvânta Scriptură*, precum Cain, feciorul lui Adam, pentru zavistie și răutatea sa den fire, au ucis pre Avei, frate-său, om bun și temătoriu de Dumnedzău, nu pentru altă, ce pentru bunătatea și dreptatea lui ce avea Avei către Dumnedzău, căriia au zavistuit Cain că jărtvele ce jărtviia Avei dentru agonisita sa, den oi și dentru alte dobitoaci, le primiiia Dumnedzău; că den ce era mai bine și mai grasă dobitoace giunghia și aprindea pre jărtăvnic și să înălța sfara dreptu la ceriu, și primiiia Dumnedzău jărtva lui Avei. Iar Cain era den fire

rău și den roada țarinii sale ce era mai proastă pâne și pleave aprindea și jărtviia lui Dumnedzău, și fumul nu să suia spre ceriu, ce să tindea gios pre pământ; și de aice întâi, dentru îndemnarea diavolului începutu - s-au goana asupra bisericii cei de obște.

Cain apoi, precum mărturisește Filon, de 15 ani, îndoindușă de miloserdiia lui Dumnedzău, povățuit fiind de cunoștința sa cea rea, fugit-au de la fața tătâne-său, lui Adam, spre răsărit, unde den soru-sa, anume Temeh, ce-i era fămee, au născut fecior anume pre Enoh. Pre numele aceluia făcut-au cetate mare și o au numit Enohia, subț muntele Livan; de care Berosie la carte I, Iosif și Moisaïu prorocul zvânt, mai pre largu mărturisăscu. Iară Filon jidovul scrie că acest Cain au făcut orașe de toate, carele să cheamă: Enoc, Mavli, Leed, Tehe, Telez, Iebbat, care li-au răsipit potopul.

Pre urmă pre Cain, al șaptele urmaș lui, sau strănepot den sămânția lui Lameh Orbul, feciorul lui Mathusal, l-au ucis la vânat cu săgiata, den tâmplare, neștiind de dânsul, precum în Biblie mai pre largu scrie. Și așa Cain fu. omorât, precum și el au omorât pre frate-său Avei. Viețuit-au Cain ani 730; iară tot au aflat Cain lăudorii săi și urmași den povățuirea diavolului, că au fost eretici spurcați, carii îl mărita pre Cain de petriarh lor și dzicea că cu cale au omorât Cain pre frate-său, iproci; de care cetește pe Epifanie la carte I, *Tini*. 3 împotriva Cainenilor 38 le re ticie.

Iară ficiorii lui Cain și strănepoții lui, ficiorii lui Lameh Orbului, au aflat întâi toate meștersugurile: Toval au izvodit a face corturi și toată agonisita căsașilor cu arătură și cu dobitoace, ce fac agonisită la casă; Ioval au izvoditu mussichiaa și tot fel în 1 de cântări. Toval - Cain s-au făcut meșter de hier, lăcătuș, potcovar și zlătariu, zugrav, și toate lucrurile ce trebuie oștenilor. Noema, strănepoala lui Cain, fata lui Lameh, au deprinsu toate torcăturile de lână, de in țesătura și altu' lucru tot în casă fămeesc: a strânge brândză și untu, jporci.

Același Lameh Orbul, al șasele sămânție a lui Cain,

feciorul lui Mathusal, au avut 77 sămânții den doua A muieri: den Ada și den Sela, carii toți de năboiul potopului celui mare au perit, pentru mari răutățile lor, cât tot niamul Calmilor (sic) cel oțărât să stinsă den temelie; în care m-am s-au arătat întâi răscumpărarea lui Dumnedzău da driaptă pentru vărsarea de sânge nevinovat a lui Avei, în al trefle și a patra sămânție, cercând răscumpărare nedreptății.

Născuții - s-au pre urmă lui Adam, de la zidirea lumii în ani 230, al trefle ficior, anume Sith, în locul lui Avei dreptului celui ucis, și în locul lui Cain ucigașului. Acesta Sith, petrecându-și viața întru dumnedzărie și sămânția sa, pre urmă patriarșii, din carii după trup au purces Domnul H [risto] s, întru aceleași, obiciaiuri a să teme de Dumnedzău i-au învățat, și lauda lui Dumnedzău cea adevărată au înmulțit-o și au lătit-o.

Scrie Iosif istoricul în istoriile cele vechi jidovești, precum Adam și fiu-său Sith, fiind cu prea înțelepciune și știința a lucrurilor cerești luminați, au făcut doi stâlpi, au săpat slove: voia lui Dumnedzău și învățătura lui și prorociile prin care să păzește cuvântul lui Dumnedzău. Și pentru aceia au făcut doi stâlpi, unul de piatră și altul de cărămidă, prevăzând den cursul ceresc, că era Dumnedzău să certe lumea cu două A certări: cu apă și cu foc. Ce nu știa, care urgie era să vie întâi. Pentru aceia au pus stâlpul de piatră, ca, de va trimite Dumnedzău urgiia sa în lume pen apă, să rămâie stâlpul cel de piatră; iară de va trimite prin foc, se va topi stâlpul cel de piatră și a rămâne cel de cărămidă, de pomenire întru sămnul vechi și a sămânții sale.

Așijderea scrie, precum acești doi patriarși au împărțit cu orânduială anul în 12 luni și de mirare cursurile cenurilor, și vârtejiturile lor întâi den suflarea Duhului Zvânt aflat, și pre urmă sămânția sa, dentru aceleași învățături i-au învățat, că neputincios lucru să poată a cuprinde și a scorni singur mintea omenească lucruri supt ceriu și înalte și de mirat ca acelea, a și crângurile și vârtejăle cerești, de nu li-ar fi lor descoperit

și arătat singur Dumnedzău. Și așa și învățătura și știința de Dumnedzău, și scornitura slovelor la scrisoare, și toate învățăturile, oricâte sunt, întâi de la Dumnedzău, apoi de la Adam și de la Sith fiu-său că sunt să credem; de care avăm mărturii multe la greceștii istorici, că scriptura și învățăturile de la patriarșii jidovești toate s-au aflat, precum și Irodote scrie în cartea a cincea, precum grecii toate învățăturile și slovele au luat de la finichi, cari sunt și acia de neamul jidovăscu, măcar că grecii după basnele sale, deprinși să numere multe, dzicând că ari avea acestea ce am dzis mai sus, de la Cadmosul lor și de la alții. Iară Berosie la carte I, *De lucrurile vechi*, la începutul ostenelei sale cu dovadă scrie, precum haldeii mai nainte de potop, cu scrisoare haldeiască, prestâlpi de piatră au scris urgiile ce era să fie în lume, și îngrozirea pre oamenii cei răi, pre urieși, sămânția lui Cain, trăgându-i de la răutățile lor; den ce se vede precum scrisoarea haldeilor, sau mai întâi de cea jidovăscă, sau tot pe o vreme că s-au aflat.

Trăit-au Sith, feciorul lui Adam, ani 912, precum mărturisește Toliman Stela Signianul; iară după ce au născut pre feciorul său Enos, era de 105 ani.

Adam, vădzându-să îmbătrânit, și prevăzându-și, den arătarea lui Dumnedzău, sfârșitul său, chematu-ș-au muierea și feciorii și toată sămânția sa și i-au învățat, aducându-le aminte, să aibă frică de Dumnedzău și! au îngrozit cu două A urgii a lui Dumnedzău ce era să vie în lume: una cu apă și alta cu foc, pentru oțărâtele răutățile omenești. Și așa, tuturor dându-le blagoslovenia sa cea de apoi, au murit, viețuind ani 930, înainte de la nașterea lui Noe cu 120 ani.

Enos, ficiorul lui Sith, nepot lui Adam, au slujit deplin înaintea lui Dumnedzău, întru ruga sa și întru nepărăsite jirtve, în care bunătați învățat-au pre ficiorii și pre nepoții săi; de a căruie sămânție și a fieștecăruia vac, cu mare ostentală de noi vei afla scris, până ia să menția lui Noe patriarhului și a ficiorilor lui, ce dentr-înșii toate niamurile omenești în lume s-au înmulțit.

Munt-aol Enoh patriarhul, viețuind 905 ani. Și aicea trec istoriile jidovești, care fiecine poate să valiză, cetind la *Biblie* și la Iosif jidovul *De lucrurile vechi jidovești*, căci nu să atingu de istoria și lucrul nostru.

Iară avăm în *Zvânta Scriptură* lui Moiseiu, și la Beros, Iosif, și la Filon, precum Dumnedzău au certat toată lumea cu potopul, în anul de la zidirea lumii 1656; căci tot trupul s-au fost stricat și răătăcit den calea sa pre pământ. Și acele păcate mai mari ce vătămasă pre Dumnedzău, *Zvânta Scriptură* le numără: întâi, urâciunea de Dumnedzău zăditoriul său, desfârnarea, curviia, preacurviia, asupreale și tiraniile acelor mai puternici spre cei mai slabi, spre cei mai săraci și neputernici. Pentru aceea au trimis Dumnedzău potop de apă pre pământ. Iară până a sosi potopul, au arătat lui Noe ce era de 500 ani pre atunce de vârstă, și fu plăcut lui Dumnedzău, ca să înfrânedze pe urieși de răutățile lor, și le aducea aminte să se întoarcă.

Și au dzis Dumnedzău lui Noe să facă corabie, până întru o sută de ani, și să se întoarcă oamenii de la păcat; iară istoricul Iosif pune 120 ani. Ce n-au ascultat oamenii să se întoarcă de la răutățile lor; ce încă își batgineiriia de Noe, de ce făcea corabie în munte.

Iară Noe, după vreme a rătată de Dumnedzău, intră în corabie cu fămeia sa și cu trei ficii ai săi: Sim, Ham și Afet și cu fămeile ficiilor săi: Tetia*, Pandora, Noegla; așa scrie Berosie. Și au luat Noe în corabie den toate dobitoacele și luarăle pământului și pășiri zburătoare de cele curate câte șapte părechi, și de cele necurate câte doua A perechi, parte bărbătiască și fămeiască, pentru să se plodiască pre pământ după potop. Și la anii de la zidirea lumii 1656, în luna lui Prier, în 7 dzile, s-au deschis găurile occeanului celui adâncu, și toate prăpăștile izvorând năprasnic Așijderea nuorii, peste măsură ploac slobodziră 40 de dzile și 40 de nopți nepărăsit, și adăugândusă apa, au înecat tot pământul cu toți oamenii și cu toate câte era pre pământu’.

Numai Noe cu ai săi rămasă ferit în corabie, plutind

pe diasupra nalților munți, tocma 13 luni, că au stătut în măsura sa apa, dzile 150.

Iară după ce începură a să arăta vârurile munților și scădzând apa, au stătut corăbiia în Țara Armeniască, pre munte naltu, anume Taurus, iară după mărturiia lui Berosie, pe muntele ce să cheamă Gordeiu; iară Zvântul Epiâanie, c-au stătut corăbiia în Țara Candiei, pre muntele Ararat și Lubar, unde să arată une semne de acea corabie.

Iară, după ce s-au uscat pământul, au poruncit Dumnedzău lui Noe de au ieșit den corabie, și atunce Dumnedzău, ca cum de al doi le rând au aședzat lumea; că întâi au blagoslovit pre Noe și pre feciorii lui, și s-au făgăduit ca să nu mai fie potop pre pământ, precum au pus semn de întărirea păcii, ca un zălog vecinic curcubău pre ceriu în câteva vâpsele: roșie, verde, albastră, care și aemu de pururea înainte de ploaie și după ploaie, pen nuori se vede. Iară, după ce s-au făgăduit Dumnedzău așea lui Noe, cum nu va mai certa lumea cu potop, nice presămintiia omeniască nu o va mai pierde așea cumplit cu apă, au mai adaos această tocmală, precum scrie Filon în cărțile *De bibliele vechi*, cum: de vor greși oamenii în lume trăind, îi voi certa cu foame sau cu armă, și cu foc, cu moarte sau cu ciume, și cu cutremur de pământ, iproci; iară, dacă se vor plini anii vecilor, atunce va părăsi lumina, și va pieri întunericul, și voi învie morții, și voi rădica pre cei adormiți den pământ, și va întoarce iadul datorila sa, și pierdzarca va întoarce partea sa, ca și eu, dzice Domnul, să dau fieștecărue după faptele salt, și după roada cugetelor lor, până când voi giudeca între suflet și între trup, și se vor părăsi vecii, și se va strânge moartea și iadul își va închide gura sa, și va fi alt pământ și alt ceriu, lăcașul celor drepți în veci.

Aici se vede, că au propovăduit Dumnedzău lui Noe de dzua giudețului și de învierea morților.

Slobodzit-au Dumnedzău lui Noe și să menții lui să mănânce carne de fiară și de dobitoc, și alte mâncări, care mai nainte de potop, oamenii nu le știa, nice le mânca, că de să zăbăviia după vânat, numai pentru pier să zăbăviia

Aședzat-au Dumnedzău atunce giudecata ca cei ucigași de oameni, cu aceiași moarte să se pedeapsească, cu care au omorât și ei pre alții, den socotiala giudețului, și acelor vărsători de sânge, așijderea să li să verse sângele, de vreme ce omul este în chipul lui Dumnedzău făcut.

Îndată s-au apucat Noe a lucra pământul, fiind însuși stăpân a tot pământul, și au răsădit vie. Și întâi bătrânul Noe s-au îmbătat de vin, cât dzăcea ca un mortu' și s-au golit. Și vădzând Ham, feciorul cel mai micu', goliciunea tătâne-său au răs arătând celorlalți frați. Scrie Berosie la carte I, precum acesta Ham s-au apucat de învățături diavolești și farmece, pentru ce i-au zis Zoroastel, precum anume au fărâmacat el pre tatu-său bat, cât au rămas Noe ca un famăn, de n-au mai avut de atunce-și roadă a face copii.

Iară Sim și Afet frații lui Ham, fiind clătiți cu dragoste spre tatăl lor, abătându-și ochii de către goliciunea tătâne-său, luând haină, au acoperit pre tatăsău. Iară, trezindu-să Noe și oblicind fapta feciorilor celor ce-au avut dragoste adevărată spre însu, i-au blagoslovit, iară pe sămânția lui Ham o au blăstămat, dzicând: înmulțește, Dumnedzăule, presim și lățește pre Afet și presămînția lor în veci, iară Ham să fie rob lor, cu sămânția lui în veci!

De atunce-și îndată au însămnat a trei ficiori ai săi trei deregătorii, sau trei orânduiele și ascultare, pentru ca fiecare de înșii statul și chemarea sa să păzească și să viețuiască, când au dzis către înșii: Sim, tu să jărtvești, rogu-te, și să zăbăvești cu *Zvânta Scriptură* ca un preot! Ham, tu ară pământul și păzește căsniciia și alte meșteșuguri trebuitoare fă, ca un țăran! fără tu, Afet, otcârmuiește și apără pre acești doi, ca un împărat și nemiș, și hotarale lor le lărgeste! Că Afet să înțelege lărgime sau lățime.

Și așa Noe aceste trei deregătorii între trei ficiori ai săi au ales, și au aședzat deplin tot lucrul de obște, cu orânduială întemeind, fără care nice o stăpâne, nice împărăție, nice domnie a sta îndelungu nu poate de vor ieși

aceste trei staturi den hotarăle sale, (precum astăzi vedem în Țara Leșască).

Învățat-au Noe pre ficiorii săi și presăminția sa bogoslovie și învățături întru lucrurile dumnedzăești, precum scrie Berosie, și le-au lăsat lor cărți întru carele mari taine de firile lucrurilor au scris. Așijdirea i-au învățat și îmbletul ceriului, și au împărțit anul după curgerea soarelui și a 12 luni, și dentru acele învățături le spunea lor, ce să întâmpla în tot anul.

Și plinindu-să după potopu lui Noe ani 350, iară de la nașterea lui viețuind ani 950, au murit, vâdzindu-și nepoții și strănepoții și feciorii den strănepoții săi, cari toți era 24.000 și 100 bărbați vârstnici, fără muieri și fără copii lor, carii pre atâția era; că precum scrie Berosie carte III, că tot de gemeni să năștea, parte bărbătiescă și fămeiască. Așijdirea și copiii aceia, după ce viniia în vârsta altor săi și să însura tot de gemeni era roada sau plodul dentr-înșii. Așa scrie Berosie, că niceodată Dumnedzău sau firea n-au avut lipsă în trebuința lucrurilor, care rădzima de bișugul și împlutura lumii, iproci. Și ficiorii niceodată nu muriia înainte sau înainte de părinții lor; ce, după moartea părinților lor, cu aceiași plodnicie în locul lor urma, fără numai Avei au murit ucis; și aceasta blagoslovenie au trăit, precum scrie Epifanie, 3332 ani, cât niciun fecior nu muriia înainte de părinții săi, fără unul, ficiorul lui Aran, au murit în viderea tătâne-său - Thara - pentru lauda idoliască, carele însuși cu mintea sa au aflat de au sleit bozi, chipuri și bozoaie sau Dumnădzăițe de lut.

Fosl-au și alte potopuri, care vărsa pre unele locuri de pământu', iar nu au înecat tot pământul deodată, ca în vremea lui Noe. Xenofon *De potrivirea glasurilor* și alte potopuri pune că dzice și le numără așa: Potopuri multe au fostu: cel întâi cu vărsarea de ape pre pământu', care au trăit 9 luni pe vremea lui Ghighes celui vechi, de demult. Și pre acesta presemne pre Noe, ca un păgân îl socotește a fi, că mai sus în cartea lui, pre cel întâi lui Ghighes strămoș lui Noe îl cheamă, carele au păzit niamul omenesc în corabie de potop, măcar că *Zvânta Scriptură*

mărturisește că Noe au fost 13 luni în corabie.

Al doilea potop au fost pe vremea lui Iraclie și a lui Promithei, care au trăit o lună. [Al trefle potop, 2 luni, au fostu în dzilele lui Oghighes Athinianul. Al patru le potop, în Ahiaa, trei luni]. Al cincile potop, a Thesaliei pe vremea lui Devcalion, împăratul Thesaliei, feciorul lui Promitheu, mai înainte de nașterea lui Hristos Domnul nostru cu 1540 de ani, după cum numără Canon și alții; pe care vreme toată Țara Grecească au fostu vărsată de ape, cât multe cetăți și orașe au înecat cu oameni, cu dobitoace, fără cîia ce au fugit cu împăratul lor Deucalion în munți, pentru ce Ovidie, la carte I, *Metamorfosius*, scrie precum întru aceia vreme toată lumea fu stricată de potop, pentru răutățile oamenilor; iară Deucalion cu muierea sa Pirtha, numai amândoi au scăpat de acea pediapsă, pentru bunătatea lor și pre urmă au înmulțit niamul omenesc și că era prea îmbătrâniți, că Deucalion era de 82 ani. Să-i fie învățat pre dânșii Themes bozoaia ca să arunce înainte oasăle mănese, și dentr-aceleoașă vor naște și vor crește feciori, feți și fete. Deci, fiind ascuțit la minte Deucalion, au socotit pământul a fi mumă-sa, iară pietrile a fi oasăle ei; pentru aceia cari pietri arunca Deucalion înainte sa se făcea bărbat, iară cari pietri arunca Pirha muierea lui, se făcea muieri. Și de aice niamul cel împietrit și îndărăptnic s-au înmulțit, ce să dzice m-am împietrit, rău și îndărăptnic.

Al șeasele potop au fost atunce, când au răpit Paris pre Elena de la Lachedemonie și au fugit la Troada.

Al șapte le potop au fostu, când au vărsat Faros toată Țara Eghiptului. Și de la potopul a toată lumea, ci-au fostu în dzilele lui Noe, până la nașterea lui Deucalion, acesta și Xenofont numără ani 700, de care scrie cu greșeală. Pomeneste și Plato în carte *De fire*, în orașul Eghiptului, care să cheamă ciuilitura sau gâcitura lui Solon* celui înțelept, cu preotul cel bătrân al Eghiptului, care aruncă lene historiilor grecești, căci numai un potop țin minte, de vreme ce multe potopuri au fostu, dzicând: O Solon, Solon! Grecii, copii pururea sunteți! Și nime den țara Grecească nu-i bătrân, căci tânăra purure este mintea voastră, întru

care nu-i nice o știință căruntă, iproci.

CAP II

Pentru împărțirea limbilor când să zidiia turnul la Vavilon și de înmulțirea a multe năroade den trei ficiori a lui Noe, anul de la potop 131, pre mărturiia lui Berosie iară de la zidirea lumii după cum numără Jidovii 1787; iară alții scriu aducând mărturie pre Iosif Jidovul 2243

În a cincea sămânție după strașnicul potop, în anul 131, după mărturiia lui Berosie, a lui Iosif și a lui Epifanie, când s-au înmulțit rodul omenesc, den trei ficiori a lui Noe, și toți oamenii o limbă avea, și o limbă știa a grăi, îndată domnii și otcârmuitorii lor, cari era 72 mai bătrâni, clătindusă de la muntele Liubar și den hotarele armenesti, unde să chema hotarale Ararat, s-au aședzat toți în câmpii Senaar, ce ș-au ales mai desfătate de traiul lor. Și acești câmpii și acum cu acel nume sunt în Persiia. Acolo au început turnul Vavilonului, vrând acolo să-și aședză scaonul crăiei sale, și să supue și alte năroade supt stăpânită lor, și vârvul turnului să agiungă până la ceriu, pentru să se numască vavilonenii a fi cei mai de frunte și întâi întru niamurile omenesti, și împărăție peste toate împărățiile; și să se poată apăra de Dumnădzău dentr-acel turn, de ar mai fi vreun potop.

Așijdirea au vrut, precum mărturisește Filon în carte *De lucrurile vechi*, să-și facă nume și laudă vecinică în lume, scriindu-și și săpându-și toți numerele sale pe petri și pe cărămidzi; că dentru acea materie socotisă să-și zidiască turnul, a căruia vârvul, și streșinile să agiungă la ceriu. Însă această trufașă și de mirat socotială a lor, Dumnădzău o au strămutat și o au întorsu în nemic, precum mărturisește *Zvânta Scriptură*, că, după ce începură den temei a zădi turnul, în sus înălțându-l, fiind toți în limba lor de naștere jidovește sau după mărturiia altora, haldeeste, de la Adam cel întâi patriarh grăia, îndată li s-au schimbat graiul cel de naștere. Că fiecare de înși într-alte limbi începură a grăi, ales cei 72 căpetenii mai bătrâni, ce era învățători și svetnici pregiur Turnu a să zădi. Îndată, dintr-o limbă ce avea, să schimbară și să

făcură 72 limbi, și nu înțelegea unul altuia ce grăia, și rămasă lucrul lor neisprăvit.

Scrie Epifanie carte, I, tom 1 că și turnul l-au răsăpit Dumnedzău den temelie cu năvarnice vânturi.

Iară ficiorii și sămânția lui Noe să împrăștiară unii în stânga, alții în driapta, tot niamul după limba ce li s-au schimbat, cu căpeteniile sale, cărora încă Noe patriarhul în viața sa li-au împărțit lumea în trei părți, precum scrie Berosie: Asiia, Africa și Evropa. Și acestea sintu începăturile și dovădzile sămânției și a norodului despărțite a trei ficiori a lui Noe: Sim, Ham și Afet în lume înmulțită.

Sim cel mai mare, dentru a cărui ghenealoghie Domnul Hristos Mântuitoriul nostru de mai nainte de veci, la plinirea vremii, om adevărat s-au născut, au stăpânit părțile la răsărita soarelui, stând pre lângă apa Efraft, și toată Siriia Răsăritului cu sămânția sa o au aședzat.

Aicea am socotit a fi cu cale să însămnăm de acel de mirat turn de la Vavilon ce l-au făcut după potop cu a căruia răsipă și împărțirea limbilor că s-au făcut precum am arătat mai sus.

Nevrod, ficiorul lui Hus, nepot răului Ham, au făcut acel de mirare Turnu la Vavilon, precum scrie în *Cartea Facerii*, cap XI, stih 3, 4.

Acesta turn în patru chipuri să socotește: întâi rădăcina sau pricina socotindusă, adică cei întâi meșterii, carii era cel mai mulți den feciorii și nepoții lui Noe, între carii Nevrod, cap și domnu' sau cum dzic grecii evTOS - ioxri Ths a tot lucrul au fost. A doua, den care se făcea acel lucru era cărămidzile și cleiul în loc de var: așa scrie Strabo carte V file 705. În Vavilon mult cleiu să face, de care strângu grămădzi ca niște stânci, pentru triaba zâidiurilor, ce să fac de cărămidzi. A triia după chip, că așa socotisă meșterii cei de frunte cu mintea lor, să facă acest turn așa de înalt, cât să agiungă la ceriu. A patra și pentru care hotar și sfârșit au vrut să facă acel turn, în trei feluri să înțelege: întâi iconomus, poletic și besăricesc;

hotarul sau sfârșitul au fostu, pentru să aibă Nevrod cetate împărățiască, întru care să petriacă cu mare veste și

laudă, precum se vede den cuvintele meșterilor, scrisă la *Facerea*, cap XI: Hotarul poletic pentru să-și adaugă noa A stăpânire Nevrod pre pământ, și să aibă prea tare apărare despre vrăjmașii săi, că era tiran și să temea de neprietini; că tiranii den firea lor sintu fricoși; precum dzice prorocul: Acolo avea frică, unde nu era frică; că pre tiran și cunoștința lui cea den lontru îl face de să teme, și a avea grijă de fugă, nime gonindu-l, ce să-i goniască pre înșii sunetul frundzălor sunătoare; cum scrie la *Leviticon* cap VI: Hotarul besăricesc au fost ca să aședze Nevrod temeinică slujbă idolilor, să se lățască în lume; pentru aceia au trebuit să fie acel turn ca o mirare lumii, unde să se adune năroadele den lume, ca la un scaon al lui Dumnędzău. Iară Dumnędzău cum ș-au batgiocurit de deșarta socotială a lui Nevrod cu a celorlalți, am dzis mai sus.

Și atâta ne agiunge pentru mai deschisul minții la rândul istoriei noastre.

CAP III

Pentru sămânția și niamul lui Sim și de cinci ficiori a lui

Elam, feciorul cel mai mare a lui Sim, den care au purces elamitenii și perșii, m-am cu bărbăție și cu stăpâne vestită. Pomeneste de sămânția niamului elamiților, Xenofont, în cărțili sale, în care scrie pentru Chir împărat; fiind monarha perșilor și împărat mai a toată lumea, au stăpânit, după mărturiia cronicarilor de obște, în anul de la zidirea lumii 4441. Elam să înțelege după mărturiia sau tălmăcirea jidovască: tânăr, copilandru, crescând întru anii; den ce socotesc că și astădzi perșii, cum scrie Strikovschii, că au audzit cu urechile sale fiind în părțile perșilor în anul de la Hristos 1574, că strigă la rugile sale perșii: Hala clam sau Hala huhali, cum s-ar înțelege: Doamne Hall, sau Elam patriarhul nostru. Ce, ori pre Elam, feciorul lui Sim, pomenesc, ori pre Hall, ginirile lui Mehmet, carele au scornit legea turciască. Că și turcii Halaha Mehmet, și perșii, cari au puțină despărțire de legea lui Mehmet: Halaha hali strigă. Ce aceasta-i

adevărat, că turcii de la Elam, ficiorul lui Sim, și nepotul lui Noe, au sămânție.

Iară Assur, al doilea fecior a lui Sim, să înțelege bipecevântat, după mărturia lui Teliman Stela; iară Rimighie, episcopul antisidorenilor, tălmăcește acestui nume Assur: înălțat. Pentru aceia dzice Dumnedzău la prorocul Isaiia: Toiagul mâinii mele, Assur. Pentru acesta Assur sântu asirienii. Acesta au făcut vestit orașul Nineva în Asiriia, la care oraș fu trimis Iona prorocul. Nineva să înțelege casa ninevilor; iară Nin să înțelege fiu, de care vei afla la Isaiia 14.

Iară al treilea ficior a lui Sim, Aran, care să înțelege de-a-firea și naltu. De la acesta s-au început sirienii și damaschinenii; și scaonul, orașul Sirii este Damascul, către care mergând zvântul Pavel Apostol, fu întorsu la credință, precum scrie în *Faptele Apostolilor*, IX. La 7 Isaiia este scris: „Capul aramlenilor, Damascul cetatea”. Feciorii lui Aram, precum este scris la *Facerea*, X, au fost 4; anume: Messe, Ghetter, Hus și Hui. De la Mes și Ghetter, precum sună numele, împreunate amândoa A la un loc au ieșit masaghetii, m-am mare și vestit, deasupra Mării Caspiei, în gura apei Volgăi, unde sunt acum oardele Astrahanului, supt stăpânită Moscului, de cari Irodot în istoria de *Chir*, și Cvint Curții de *Alexandru Machidon* pe largu și ades scriu; așijdirea și Ptolemeiu și Enea Silvie.

Al patrula ficior a lui Sim, Arfaran, să înțelege: însănătoșat sau răsipă. De la acesta au începătură haldeii, și de la nepotul lui, Ever, sau Evra, ficiorul lui Solomon, care au făcut Ierusalimul, au ieșit evreii, adică înstreinații, sau rătăciții pe în multe țări. Pentru aceasta și sămânție au ieșit Avram, tatul și începătura a toți jidovii, precum scrie la *Biblie* în *Cartea Facerii XI*. Este dar lucru aievea, că Hristos Domnul nostru este de niamul lui Arfaran, și de la Sim, ficiorul cel întâi a lui Noe, măcar că au fostu și al cincile ficior a lui Sim, den care, dzic unii, că s-au plodit niamurili lidienilor în Asiia.

Pentru sămânția lui Ham

Ham, ficiorul cel mijlociu a lui Noe, au stăpânit acele

locuri ce sunt în Africa, spre amializădzi, Eghiptul și jările murinilor.

Hus, feciorul întâi a lui Ham, au înmulțit niamurile murinilor, la hotarăle Africăi, de unde să începe vestită apa Nilul, precum scrie în *Cartea Facerii* XI. Pentru aceia și Ptolemeiu, care au scris *Toată lumea*, niamurile husitienilor le pune în țările de mijloc a livienilor.

Feciorii lui Hus, Saba și Zevila; den Saba au ieșit arapii și sabinii, a căror crăiasă aceia Sava au mersu la Solomon, să asculte înțelepciunea lui. Iară den Zevila, line niamuri și ostroavele Indiei în lat înșirate spre apusul soarelui și spre mializădzi s-au înmulțit. Nembrut sau Nemrot, ce să înțelege: iute și strașnic stăpân, pre carele Berosie îl numește cel întâi Saturn a Vavilonului, fecior lui Hus, de niamul urieșilor, strănepot lui Noe. Acesta în Vavilon întâi au început a stăpâni strașnic, cât au silit cu putere de au supus niamurile de pen pregiur supt stăpânită. să și pre toți i-au împreunat supt o stăpâne cum ar fi supt un trup a stăpânei sale. De la acest Nemrot s-au început cea întâi stăpâne a Vavilonului a unuia în lume, anul, după cum scrie Berosie, de la potop 131. Pentru aceia *Svinta Scriptură* pe Nemrot îl numește tare și nepregeduitoriu, venitoriu înaintea lui Dumnędzău; iară venitor, cum tălmăcesc unii dintre dăscălii svinți, să înțelege aice: cu putere și cu război silnic, sau silind pre oameni la ascultare. Că Dumnędzău i-au dat putere ca aceia, cum dzice Daniit proroc: „Că Dumnădzău mută și iară întărește și întemeializă împărățiile”.

Mcsraim, al doilea fecior a lui Ham, au stăpânit locurile pe Marea Roșie și pe Marea Albă, ce să cheamă marea den mijloc de pământu', pre lângă apa Nilului, care pre urmă i-au dzis Eghiptul, de pe Eghip craiul, carele gonind pre frate-său Danaa, au stăpânit în Eghipt ani 68; și craii Eghiptului s-au numit faraon, precum mărturisește prea vechiul istoric Manetan, în cartea *De craii Eghiptului*. Iară căci au stăpânit întâi părțile Eghiptului Mesraim, fciorul lui Ham, și astădzi turcii dzic acii pășii Mesraim, sau Misir, iară jidovii: Mecraim, iproci.

Laabim, al trefle fecior a lui Ham, de la care s-au chemat Livia în Africa.

Afud, al patrului fecior a lui Ham, de la carele sunt înmulțite niamurile murinilor, ce să cheamă aphudim, în partea Africai la apus. Enanin sau Ananim, feciorul lui Mesraim, nepot lui Ham, să înțelege: puț sau izvor de ape; aceia au așezat parte în Eghipet, care să cheamă Țirenu, și acolo au făcut oraș Țirene; de unde sântu ieșiți țigani; și aceasta parte este în stăpânită Eghipetului mai cu bișug. Lăsăm pre alții a lui Mesraim a-i pomeni pen scurtarea voroavei, că au avut 10 ficii. Ludin, de la care sunt lidienii.

Al cincile fecior a lui Ham: Hanaan, care să tâlcuiește neguțitoriu.

Acesta au așezat acele locuri în Siria, pe Marea Albă, unde este Tirul și Sidonul, că sidonenii și tirenii erau mai vestiți neguțitori.

Hamon au fost craiu livienilor. Hiteu, feciorul lui Hanaam, au făcut cetatea Nevron, den care sunt hitienii, unde au lăcuit Avraam. Evusău, al doilea fecior a lui Hanaan, au stăpânit în Ierusalim și în Gava, den care sunt numiți gavaonitenii, iproci.

Așa să știi, cetitoriule, că Sim cu sămânția sa spre răsărit, în Asiia cea mare, s-au înmulțit și au întemeiat lăcașurile sale, unde sunt astăzi persii, și asirienii. Iară sămânția a doua a lui Assamof, feciorul lui Ioctan, nepot lui Never, strănepot Sălii și prea strănepot a lui Arfaran, feciorului lui Sim, au făcut și au înmulțit mari și late niamuri a sarmotenilor, a căroră nume să cheamă în istorii sarmați, și supt acest nume să închid: știții, moscalii, sârbii, leșii, rușii litva, zmudzii, pomeranii, voi în îi și alții.

Iară sămânția lui Ham au ținut câțeva vreme Țara Hananeilor, Eghiptul, Etiopia sau țările murinilor și Livii

Iară sămânția lui Afet s-au împrăștiat și s-au semănat prin toată Asiia cea mai mică, și pre urmă lăzindusă lăcașurile săli la mializănoapte, în Evropa, și mai toată Evropa.

Niamul lui Afet

De sămânția și niamul lui Afet, al trefle ficior a lui Noe. Afet să înțelege după jidovie: lătit sau lățire, și frumos. Acest Afet mai mic au fostu den ficiorii lui Noe, măcar că cum scrie Berosie: după potop au născut Noe pre Ionic, iproci, pre carii îi trecem a-i pomenire aicea.

Avut-au Afet, ficiorul lui Noe, șapte ficiori, anume: Gomer, Magor, Madian sau Madaim, Tuval, Tiras, Iavan și Mosoh sau Mesca.

Cum scrie Filon, Gomer să tâlcuieste hotărând sau obârșind; de la acesta Gomer să trag țimbrii. Pentru acesta și Gomer și niamul țimbrilor, au ieșit nemții fără de la Tevcon Craiul, s-au schimbat numele nemților, de le-au dzis tevtoni și tudeschi. Așjidirea goții, polevți, 1. itva, z mudzii, iatvedzii, prusii cei vechi, curianii, dancianii, șfedzii și filandii tot dentru acest Gomer au ieșit.

Magog, care să tâlcuiască negru, trăind supt cort sau streășină, [că gog să înțelege cortu sau streășină]. * Dentr-acesta Magog au ieșit niamul știților sau tătarii toți. Iară den tătari, turcii, precum și Berosie scrie la carte V, că Magog au aședzat crăiele Asiei, unde turcii stăpânesc; măcar că și den sămânția lui Ham s-au înmulțit une oarde. Dentr-acestaș, ungurii sau hugrii; de pe apa Hugra sau Iugra, care stă în ținuturile moschicești, au ieșit ungurii, și trecând peste apa Volga, au bătut pre goți sau pre polovți, ce era lăcuind pre apa Donului, care se numește la istorici Tanais, și la Marea Niagră, care să cheamă Palus Meotidis, prestrămoșii Litvei.

Madiam, al trefle fecior a lui Afet; dentr-acesta sintu plodiț midii, cari stăpânesc la răsărit.

Iavan sau Eon; dentru acesta sunt ieșit tot niamul grecilor. Iară Iavan, de pe jidovie, să înțelege: amăgiloriu sau viclenitor. Pentru aceia grecii sunt de niamul lor vicleni și amăgei; și pre acest Iavan, grecii și latinii îl numita Ianuș, și-l zugrăvia cu două A frunți și cu două A obraze: unul den dos, altul den față. Acesta, dar, Ianuș, i-au plodit și au înmulțit pe greci, precum avăm temeinică mărturie la prorocia lui Daniil, carele prin acest cuvântu' Eon, înțelege și închide pe toți grecii; că pre răsturnătoriul și

răsipitoriul monarh a stăpânei Persului, așa îl numește: Iavan, împăratul grecesc și machidonesc, care au fost Alexandru Machidon; că acesta au bătut pre Darie, marele monarhu a perșilor, și au stăpânit Țara Perșilor și Vavilonul, de care Cvint Curtius, carte IV și V, *De lucrurile lui Alexandru cel Mare* și Iustin carte XVIII, Diodor Șicul II, Erodit, scriu pe largu. De la acest Ian se numește marea, ce-i zic Iornăut.

Feciorii lui Ioan sau Iavan; acestea sântu întâi Chetim, adică bătând, den cari au ieșit machidonenii; prea ne arată deschis cărțile Macaveilor, că mai de mult, precum scrie și Ștefan Historicul, și Canon carte I, nu i-au chemat machidonenii, ce mahetini, jidovește, iară grecește macheti; iară cu vreme s-au chemat Macheton sau Machidon.

Al doilea fecior al lui Iavan, Elessa, den care au purces Eolii în Asia cea Mică; acestea sunt grecii cei mai aleși.

Al trefle ficior Tarsus, care au făcut oraș mare în Chilichia, Tarsul; și chilichienii au plodit niamul Asiei.

Al patru fecior a lui Iavan, Dodanen, au plodit în Epir pre dadenieneni; și dentru acest Epir au fost acel vestit Pir, împăratul epiroților, care au fost râmlenilor puternic. Arbănașii Epirotis sintu. Așjidirea de acolo au fost și Scanderbec Castriot, răsipitoriul puterii turcești. Și astăzi turcii dentru acel Epir fac ostași mai războinici. Dentr-aceștia dodoneni au stăpânit ostrovul Rodosul și multe limanuri sau scale, în Asia, în Evropa și în Italia, den cari sunt chiprienii, criteri, calabrienii, sitilenii, massilienii, iporcii; și s-au înmulțit cu niamul grecesc.

Toval, ficiorul lui Afet, din care s-au plodit halibienii; și acea parte de loc a halebienilor iaste numită în Asia, de pe orașul ce să cheamă Halep, unde sunt vestiți munți pentru argint și heru. Pentru aceia și la *Facere IV*, pomenește Moisei: Toval ce au fostu întâi meșter de heru, cu megieșie aproape de halepiani.

Iverii den Asia, cari au în țările lor de agiunsu di toate mademurile, și cu acelea toți să zăbăvăscu; pentru

aceaia au și porecla, că iveri, să înțeleg, de pre lătinie, săpători. Aceste toți pe urmă, iverii cu domnul lor Iracție, precum mărturisăscu unii, au mărșu cu vasă pre Marea Adriei și pre Marea Albă, den Asiia, pen Țara Grecească la Spania, unde au pus Iracție la strâmtorile mării doi stâlpi, care despartu Ispaniia de Mavriianii și Africa. Și vădzând iverii în Ispaniia, ca și în țara lor, mulți bogați de mademuri: aur și argintu și hier, precum scrie Iustin carte XLIV, s-au aședzat acolo; și aceia parte a Ispanii o au numit Iveria, pre numele lor. Acestea, pre urmă împreunându-să cu franțozii, ce săchema înainte galateni și țelteni, făcându-să și împreunându-să den două niainuri unul, adică tot nu m-am li-au dzis țilteberi, cum s-ar dzice țilți și iveri; și așa iverii den Asiia, și den Ispaniia țiltiberi să cheamă; den Toval, ficiorul lui Afet să trag.

Așez/alu-s-aii pre urmă multe niamuri în Ispaniia, cum era în vremeic vechi, cle-și căuta oamenii locuri mai bune de trai, de să muta denir-un loc la altul. Că africanii, arapii, mavritanii, cartaghenii, râmlenii, francii, goții, ghepidii, franțozii, țimbrii, humnii sau ungurii, vandalii, elanii și alți strămoși a franțozilor, nemților, slavacilor și litveni, ades să ridica de mergea într-acele părți a apusului, ca la locuri calde și bogate și de odihnă. Și care m-am era mai puternic, acela să așadza. Că așa era de cinste bișugul acelor locuri, pentru mademurile aurului, argintului în Ispaniia, cât Hanibal Carthaghenul, până au stăpânit acolo, în tot anul lua câte 12 buți de aur venit dentr-acei munți, precum mărturisăscu de acestea Plinie și Iustin.

Mosoh sau Meseh se înțelege de pe jidovie pe lătinie: trăgând la arcu, cum tâlcuiește Teliman Stela: lățind sau împrăștiind. Al șeasele fecior al lui Afet, sau de pe trasul arcului, au lățindusă în hotar departe, se numește; acesta este moșul și patriarhul a lot niamul moscalilor, a rușilor și a leșilor, a volinilor, a cehilor, a mazurilor, a bulgarilor, a sârbilor; a horvaților, a tuturor năroadelor, care grăiesc slovenește.

Teras, al șeaptele fecior a lui Afet, să înțelege:

stricătoriu, răsipitoriu; acesta au înmulțit niamul trachilor, pe care o seamă de scriitori de pământ, tirighetii le dzic. Acum toate acele năroade le stăpânesc turcii. Lăcuiitorii acia grăiesc grecește, turcește, slovenește și pre la orașăle ce-s prea mare, grăiescu și italienește. Oraș mai ales acolo în Tratiia Vizantiia este, ce să dzice acum Țarigrad, sau cetatea lui Constantin; Pera, ce-i dzic Galata, Silivriia, Nicopoe, Odriul și altele.

Așjidirea scrie Berosie cu dovadă la carte V, precum Teras, făcând Tirul, au aședzat limanurile, scalele mării, și au aședzat pe trachi de pre numele său pe vremea Belii, al doilea ficior a lui Nemrot, craiului de la Vavilon. Iară ce scriu unii, aleși Stela Teliman Signianul, precum de pre numele acestui Tiras s-au dzis apei Nistrului Tiras, ce acestui lucru noi stăm împotriva; că măcar că Nistrul, apa care să cheamă la istorii Tiras, să începe den munții rusăști departe de Trachia, iară cade în Dunăre Nistrul aproape de Trachia. Iară mai mult” socotesc că ghenovedzii, carii lăcuia în Crâm, carii și cetățili ce-s pre locul Moldovei le-au făcut sau de alții de mai nainte făcute, și ei le-au stăpânit, și pentru mare repegiune a Nistrului, i-au dzis ghinovedzii Tiras; că italienește tirar sau tiran să înțelege săgetare, și aceasta apă Nistrul, unde aliargă pentru stânci așa de iute, ca o săgiată den arcu.

Ficiorii lui Gomor, acelui mai mare ficior a lui Afet, au fostu trei: Ascanes, pre care îl numește Moisi la cartea *Facerii* X: Ascenet, Rifaz și Gomor. De la Ascanes, precum toți istoricii jidovești într-un chip mărturisăsc, au ieșit toate niamurile nemțăști, carii întâi să chema ascani. Pe urmă, adăugând de pe nemție, le-au dzis descanii; mai pre urmă civisconii și tevtoni. Pomeneste și Omir pre Ascanio și Țara Ascania la sfârșitul a două A cărți, *IliacI*, între alți domni ci-au fost vinit într-agiutoriu împotriva grecilor la Troada.

Deci, precum s-au pomenit de niamuri și năroade, că să muta în alte părți de loc, și-și schimba locurile unul cu altul, sau îi scotea den hotare mai bune, așa și ascanenii, urmașii lui Ascanio, s-au mutat în alte locuri; sau cercând

locuri mai bune sau neputând trăi de asuprială altor niamuri, părăsindu-și au moșiile sale. Că Savelic și Irodote, cu vestiți vechi istorici, scriu cu dovadă de urmașii acestui Ascanes, că Țimbrii urmașii lui Gomer, den cari era și acest Ascanes, fost-au izgoniți den Aziia cea Mică de Aliat, craiul lidilor; ce mai curund de bună voie s-au mutat, pe semne den locurile sale, și nu numai Țimbrii și ascanii sau tevtoni, nemți, ce și sarmații, și seter dați-i", unde suntem noi moldovenii acum, alanii, ghepidii, strămoșii litvinilor, sașii sau sacii, și hârâitii, toți dentru m-am dentru amândpi ficiorii lui Afet; unii den Gomor, alții den Mosoh plodiți, împreunându-se cu puterile lor la un loc, den Aziia ră [să] ritului, spre mializănoapte trăgând, întâi s-au așezat diasupra Mării Negre, care să cheamă Meotes, în care cade apa Donului den părțile moschicești, la Azac intră în mare. De a căror așezare la un loc, pe acel vremi, frumos au scris în stihuri grecește vechiul Diouisic poiaticul, care așa să înțeleg pre romă 11 ic

Multe niamuri să ating De locurile ce-s pe lângă Meotid și nemfii și ghetti și sarmăti și baslarli Scaunul dafilor

Și puternice piepturi a lui A Ian

Arătam dar până aicea, cu multe niamuri, de unde au ieșit și dați-i, care au descălecat locurile Țării Moldovii și a Țării Munteneste de la părțile țărilor despre răsărit spre mializănoapte. Iară vom mai scrie de dați, și de alte niamuri, ce-au ieșit tot dentru o sămânție.

Den Gomor, al trefle fecior a lui Gomer, nepot lui Afet, strănepot lui Noe, goții cei războinici, soții Țimbrilor, și megiașii lor: iatvejii, alanii, polove îi peicinghii; era numărul lor cu Togormu cniadzul lor 14.000, precum scrie Filo, și acestea în trei sute de ai după potop. După amestecarea limbilor la turnul Vavilonului, dacă să înmulțiră să mențiile, au tras în părțile spre mializănoapte den Asiriia, până cât după câtăva vreme au vinit în câmpii ce să află la Marea Niagră și Moartă, căriia îi dzic istoricii Meotidis, precum scrie în scrisorile vechi: Pontum Euxenum și Palis Meotidis; acestui nume are Marea

Niagră. Acolo într-acei câmpi, îndelungate vremi petrecând sămânția și urmașii lui Gomer și a lui Togomer, strâmturile Mării Negre, unde cade iazerul Meotidului într-însa, i-au dzis Gomerium Bosforos; și pre urmă, după grece: Chimerium și Țimirium. De pre numele său i-au numit pre urmă acia singuri țimirii, și pe urmă cu vreme țimbri s-au chemat. Iară pe urmă, neputând încăpea, că să înmulțisă de nu mai încăpea într-acei câmpi, s-au împrăstiet, cineș cu povățuitorii săi, în alte părți de lume. Unii au tras la apus și s-au aședzat deasupra Prepontului, pre malul Asii, unde cade Marea Niagră la Helespont, Marea Trachiei, la Țarigrad, la Galata și la Halchidon. Alții s-au aședzat în Tavrîca, unde sintu acum tătarâi Perecopului și Mancop și Chefea și Crâmul, vestite orașe. Alții în Trachia au trecut și în Dația, unde suntem noi moldovenii și Țara Munteniască. Și de acei țimbri, căci au fostu aproape de greci și având îndelungate războaie cu înșii, Omir întru *Iliadele* sale și Apolonie și alții în stihuri grecește și lăținește, scriu pre largu. Alții pre apa Donului și pre apa Volgăi în câmpi a trăi ș-au ales. Alții pe apa Buhului, căriia îi dzic că să chema apa Buhului, Hipanes, precum dzice Ptolemeiu și Solin, și pre Nipru, pe Desna, pe Sosa, iproci, s-au lătit. Iară alții au rămas pe loc, unde șădzusă dentâi, ales cei mai bătrâni, cari nu putea, nice li să cădea să îmbie, rătăcind den loc în loc, tot pre lângă Maria Niagră și pe iazerul ei. Și acia toți rămăsese goți, ghepidi, pivceni și pecinghi și polovți de pre vânătorie sau de pe prada oștască s-au numit. Pe urmă alții și mai departe, spre mializănoapte trăgând, s-au aședzat unde-i acum Volinul, Podol și Litva. Alții spre marea, căriia îi zic Marea Balticum și Vene de cum și Marea Prusască s-au lătit pre acele locuri unde-s acum filandii, svedzii, litva, zmuzzii, cursii, prusacii vechi și danenii, carii toți den Afet și den Gomer, feciorul său, au ieșit, schimbați cu limba de la turnul Vavilonului.

Așea vom dar să arătăm niamul daților, carii au ieșit la locul acesta a Moldovei și a Țării Românești; de unde și cum au nemerit pre aceste locuri, ni-au căutat și pentru

alte niamuri, de începutul lor a scrie cu zăbavă cetitorului: socotim că de aicea ne va agiunge a scrie pe rând mai mult pentru dachi, ce m-am au fostu, că ni s-a pare că am scris deplin, care nice la un letopisăţ a ţării noastre, nime n-au ameliţat măcar cât de puţin de acestea ce am scris noi, cu multă ostenială, den oare câte cărţi streine.

CAP VI

Pentru daţi

Iară la ce an s-ar fi aşezat daţi-i pre aceste locuri de la zidirea lumii, cu greu este a să adevveri, de vreme ce nime ales vâlclurile n-au scris; de au şi scris, încă nu să tocmăscu: cându într-un chip grecii, întrallu chip râmlenii socotesc anii de la zidirea lumii; iară, cât am putut afla, nu am lăsat să nu scriem.

Pomenit-am mai sus, că înmulţindusă niamurile în câmpii despre Marea Niagră, cât nu încăpea în locurile acelea, s-au răşchirat. Iară gheţii, daţi-i căroră le zice Curtius, scriitoriul vieţii lui Alexandru Machidon: dahi, şahi, gheti, inassagheti, fiindu cursul altor de la zidirea lumii 5400, au nemerit pre aceste locuri. Iară de unde li s-au dat acestui nume daţi acestor niamuri, ci-au descălecat pre aceste locuri, scrie Strabo historicul dzicând: Niamurile despre răsărit, mai vechi decât cele despre apus. Scriu unii, precum aceste niamuri ce au nemerit într-acesle părţi, li s-au dzis daţi şi davi, ce să înţelege de pré limba greciască dais, adică războiţi, că era acest m-am al daţilor foarte războinic; precum şi gheţilor de pre ghessi, care să înţelege paliţă lungă, că ghessis, precum au scris Criton, este bârnă lungă sau paliţă lungă. Şi odată cu daţi-i s-au aşezat spre aceste locuri şi gheţii, însă ei mai spre răsărit, unde este Crâmul aemu; iară daţi-i mai spre Dunăre, şi mai spre Țara Nemţască, precum mărturisăsc şi cetăţile sau oraşele lor, care să hotărăscu tot în slovele dava, curnu-i Serghi-dava, Deţi-dava, Marţi-dava, adică dava, lui Serghie, dava lui Daţie, dava lui Marco, iproci. Iară gheţii era mai cunoscuţi grecilor, decât daţi-i pre atunce, căci gheţii mai adese trecând scursurile Dunării în Dobrogea, făcea mari prădzi, şi în Trachiia, în Țara

Grecească Dion Prusău Sofista, prea învățat, au nemerit în părțile acelea, unde era aședzați gheții, precum mărturisește Filostrat, ce au scris istoria *De lucrurile gheților*. Niamul acesta, vechii dați sau rămășița goților; că totodată sintu știuți: dați-i, gheții și goții, mărturisește Tolpentin (sic) din Dion, la viața lui Dornic, iproci.

Iară hotarăle Dației despre răsărit era apa Nistrul, ce să chema Tiras; despre mializădzi Maria Niagră și Dunărea; despre apus Panoniia, unde-i acum Buda; despre mializănoapte Morava și Podoliia în crăiia leșască, unde este și Camenița. Sântu oarecare istorici, carii dau și Podoliia și câmpii peste Nistru până în Buh, și peste Dunăre Misiile amândoa A, unde dzicem acum Dobrogea, și o parte de Ilirâc, să fie tot de Dația.

Pre nu m-am ce le dzice boei, tavristi și scordiții, ce au ieșit den sămânția franțozilor, și trăia pe lângă apa Sava și Drava; împotriva acestora s-au ridicat dați-i și i-au supus; ce pre urmă, împărțindusă, scordestii s-au împrietenit cu dați-i și prăda în Dobrogea și în părțile Panoniei, unde-i acum Țara Unguriască; de aceste mărturisește Bonfin. De acești dați pomenește Cvint Curtius, istoricul de faptele lui Alexandru Machidon, cum am scris mai sus, însă nu aceia Alexăndrie mincinoasă, ce-i pre limba româniască plină de basne. El scrie că sintu viniț șahi, bani, gheti, massagheti, tot nu m-am când încă lumea toată era mai rară în oameni. Și dentr-aceștie dahi, noi dzicem dachi, precum dzic și grecii; iară latinii și leșii dzic dați, den care m-am sunt sașii den Ardial, și era și aicea în țară la noi sași, până nu demultu; iară la satele cele hănești în Bugiac, și acum sunt de le dzic testabani, că să trag de acel m-am și au mari istorici mărturi. Limba lor iară așea veche era, de la împărțirea limbilor de la zidirea turnului la Vavilon. Au price sașii cu nemții: carii sintu mai vechi de dâșșii? Sașii dzic că nemții au luat limba de la dâșșii, iară nemții dzic că sașii de la dâșși au ieșit den Saxonia; ce aceste prici le lăsăm la dâșșii; noi numai pomenim cât slujește rândului nostru la scrisoarea letopisățului nostru.

Acești dați sau dachi, cum am arătat mai sus, cu 400 de ani mai înainte de nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, s-au așezat pre aceste locuri, și având megiași pe gheți, împreunându-se la un loc, trecea Dunărea, și multe prădzi și stricăciuni făcea în părțile stăpânirii Râmului, că se făcea cu toții ca la două A sute de mii de oaste.

Iară Avgust Chesariu, întâiul împărat a Râmului și a toată lumea, după ce s-au stricat și s-au mutat stăpânită Râmului cea de obște, pe a căruia vreme au născut Domnul nostru Iisus Hristos, precum cântă biserica noastră în sara născutului: fârrăcTX

FAH - iio na-i4ACTE8! cm8 în JfMAH adică: Avgust însuși stăpânind pre pământu', acest împărat, Avgust Chesariu, au pornit împotriva dachilor oaste 50.000 cu oamenii săi Curio și pre urmă cu Lucul, carii au străbătut cu oști le râm lenești până la marginile Donului și la Marea Niagră și abia au supus pre dachi supt ascultarea împărății Râmului, de au căutat dați-i a dare bir la vistieria împărății Râmului.

Iară scrie Ioan cel Mare în *Istorila den năroade* dzicând: gottii la ostrovul Scandanavii sau Scandiia, curund după potop s-au așezat.

Iară Ammiia Marchel, la carte XXVII, cu socotiala a tuturor scriitorilor altor, precum dați-i >șintu mai vechi decât ungurii, veniți la Ardeal și în locurile acestea unde suntem noi; că, în vremea ce vinisă dați-i pe aicea, nu era Țara Unguriască niciun ungur; iară dați-i cu câteva sute de ai mai înainte de Hristos, cum am scris mai sus, au ținut aceste locuri până la Traian, împăratul Râmului, precum vom scrie la rândul său. Și Filip, tatul lui Alexandru Machidon, precum mărturisește Iornand, legând pace cu goții, și-au luat și fămeie prescodopa, fata lui Goții, craiul goților, cum cu legătura aceia să-și întăriască împărăția Machidoniei. Iară Dația, dzice Iornandu, Dația cea veche, care o stăpânesc acum și năroadele ghepidilor, care loc stă în vedere Misii, ce-i dzicem Dobrogea acum, peste Dunăre, ca eu un brâu împregiurată, doua A căi numai având,

acestea locuri că s-au chemat unde-i acum Moldova, Țara Munteniască și Ardialul; care și Iulie Capitol la *Viața lui Maxim* și El le Spartu întru *Viața lui Antonia* împăraților Râmului, și Filip Melanhtu, tot așa mărturisăsc de dzic: Dați-i era unde sintu acum 7 cetăți; cu carii și Martin Ieziler dzicând: (Să socotesc ardelenii de războinici Evropii aceștia, cu moldovenii și cu muntenii sintu vechi dați). Mărturisește și Ieronim Canin *De dați*, dzicând: gheții sau dați-i tot locul au stăpânit, care închide astăzi Ardialuf, Țara Munteniască și Țara Moldovii.

Iară nu multă vreme trecând după moarte lui Avgustu Chesariu și altor împărați râmlenești, în anul de la Hristos 88, în **d** zi lele lui Domentian împărat, s-au rocoșit dați-i asupra împărăției Ramului; trecând Dunărea, lovit-au cu oștile în Dobrogea, unde era Ulpius Sabinul deregătoriu de la împărății Ramului de pază despre dați și prădară Dobrogea peste tot, și omorără și pre acel deregătoriu, ce era de pază, cum s-au pomenit; iară craiu daților era anume Decheval. Iară înțelegând Domentian, împăratul Ramului, de rocoșirea daților cu craiul lor, socoti să nu rămâie în ocară numele său de dați fiind birnici lui, și au purces cu oști asupra daților, având hatman oștilor sale pre Avriale Fescu. Și sosind la Iliric, îndată făcură pod de vasă, legate cu coșuri pline de piatră, peste Dunăre, și de sânge trecu cu oștile sale și Fescu și Domentian. Iară dachii cu craiul său Decheval, încă fiind gata, la Dunăre li-au ieșit înainte râmlenilor; și dând războiu' de îmbe părțile, cu multă vărsare de sânge, rămas-au izbânda la dați, și luară toată tabăra râmlenilor; și s-au întors Domentian împărat cu multă rușine la Râm.

Scriu unii de zic că Domentian, vrând să-și acopără ocară și să dzică că el au biruit pre dați, poruncit-au să-i iasă în tâmpinare tot orașul Râm, ca unui biruitorii! să-i facă cinste; ce mai mare ocară și batgiocură au adus asupra sa Domentian împărat cu acea fală a lui mincinoasă.

N-au mai cutedzat apoi Domentian a face război cu dați-i, ce încă au legat de a le da și bir daților; și au luat bir în 20 de ani și mai bine dați-i de la râmleni până au stănut

Traian împărat Râmului, de au bătut și au spartu pre dați de pre aceste locuri, că prăda dați-i țările ce era închinat la împărăția Râmului. Pentru aceia au luat bir, precum și leșii și moscalii până nu demultu, ce aemu în dzilele noastre, da cojoace tătarilor, să nu le prade țărâle, scrie Topeltin.

Iară pecetea daților era doi lei cu gurile căscate unul spre altul, și diasupra lor era coroane.

Trăit-au dați-i pre aceste locuri cinci sute și mai bine de ani. Deci s-au răsipit dați-i de pre aceste locuri de puterea lui Traian ce-au vinit asupra lor.

CAP VII

Pentru împărăția Râmului și hotarali ei împărăția Râmului, căriia în putere și lățime n-au fost nicio împărăție de când este lumea, citește istoriile Râmului și a lumii și vei afla de mărimea ei, și altă mai mare împărăție decât aceasta n-au fost. De această împărăție afla-vei și la proroci, ales la Daniil cu dezlegarea' visului lui Navohodonosor, împăratul Asirii. De aceasta împărăție afla-vei că cântă și svinta biserica a noastră, în sara Nașterii Domnului și Dumnedzăului nostru Iisusu Hristos: tiK.răctx cahioo n. i u.u. tk Sk în!? im jf.u. ui adică: Avgust singur domnia pre pământ, iproci.

Acest Avgust, împărat Râmului, au stătit cel întâi după stăpânită cea de obște, de sfătuia Râmul cu obște. În dzilele acestuia, au născut Hristos Mântuitorul lumii den Prea curata Fecioară Mania.

Numele său să trage de pre orașul Roma, noi zicem Râmul, care oraș este în Italia, pe apa Tivrului. Iară începutul împărăției aceștia este den Troada, care o au răsipit-o elenii, având multă vreme războiu' cu troadenii, pentru răpirea Elenii, fămeii lui Menelau, de Alexandru, ficiorul lui Priam, împăratul Troadei; pentru care fămee să o întoarcă domnusău, de unde o răpisă, pururea svătuia doi domni de Troada, anume Antenor și Enea, ce mândind pre alți domni svetnici feciorul lui Priam, să nu dea pre Elena, s-au trăgănat zvada până la stingerea de tot a Troadei. Și n-au hălăduit nime altul, nice în cetate, nice în

olatele ei, fără acești doi, ce s-au pomenit, Antenor și Enea cu gloatele lor; ori că știa grecii sau elenii că acești doi domni svătuia spre bine pe troadeni, și i-au lăsat de nu i-au gonit, ori ei, cunoscând la ce trage lucrul, s-au păzit de vreme; și au ieșit cu oamenii săi, și s-au încărcat în vase, și s-au dus în lume. Deci Antenor au descălecat Veneția pre pământul Italiei. Iară Eneas pogorând mai gios, au abătut la marginea iar a Italiei, unde domnia Latin craiul o parte din Italia. Îndemnat și de prorocii lor păgânești, au început svadă cu acel craiu anume Latin, după a căruia nume se numește limba lătiniască.

Nu era acele locuri, pre atunci, cu oameni deși aședzate, și singur craiul îmbătrânit de dzili, numai o fată den trupul său avea și era logodită după un domnu' de Italia, anume Turnus, și era mulți domni de Italia nepriiatini; pre acia i-au tras Enea în partea sa împotriva lui Turnus, și a lui Latin craiu, și cu războaie, cu multă vărsare de sânge, au biruit pre Turnus, până au și perit Turnus în război. Deci au căutat lui Latin craiu, a primi pe troadeni în țara sa, în Italia, și pre Enea ginire în locul lui Turnus, că lui Enea îi murisă fămeia de groază când au vădzut arâzând de toate părțile cetatea Troada. Și s-au făcut troadenii moșeni Italiei aședzați și legați între sine, să trăiască troadenii pre limba și pravila de giudet a italienilor și italienii să primască bodzii și rugile, și obiciaiurile de biserică a troadenilor.

Deci den Enea și den fata lui Latin craiu, este den sămintie în sămintie născuți doi frați, anume: Romul și Rem. Aceștia au urdzit orașul Râmul, pre giumătate Romul și pre giumătate Rem. Și încă neînăltate fiind zidiurile, au vinit într-o dzi Rem să valiză sporiul lucrului frătine-său, dencătro zădiia Romul, și vrând să facă șagă, au sărit peste zidiul frătine-său; iară frate-său, în loc luând sămnu și piedzi răi orașului, apucă un fuste, și lovi pre frate-său Rem prin mijlocul trupului, și căzu mortu' la pământu'.

Iară Romul, stând diasupra trupului, i-au dzis: Așea să petriacă toți carii ar vrea să sae zidiurile acestea. Și au rămas singur Romul urzitoriu orașului și crăiei, după a

cărue nume este orașul Roma sau Râmul, cum dzicem noi, și dâpă oraș și numele împărăției.

Fost-au această împărăție de începutul ei supt craiu Romul, craiul cel dentâi, până la Tarevinie

Superbus, adică mândrul. Iară un ficior acelui Tarevinie Mândrul, au făcut silă unii doamne, la casa ei, nefiind domnu-său acasă. Și după aceea silă, acea doamnă, anume Lucretiia, den pat nu s-au sculat, ce de sânghu au scris la bărbatul ei, unde era, și la un unchiu' al său, ce era vestit svetnic la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sânghu la dânsa, că i-i despre moarte. Și dacă viniră și intrară în casă unchiul acei fâmei și bărbatul ei, iară ea au dzis: Nu vă apropieti de patul mieu, spurcat de ficiorul lui Tarevinie; ce, de este trupul silit, nevinovății mele, moartea mea va fi mărtur. Și scoasă un cuțit de sub perină ce-l gătisă de aceea triabă, și s-au lovit în inemă și după câteva ciasuri au murit; că n-au gândit de moarte ca aceea nice bărbatul, nice unchiu-său, ce până a năvăli să apuce cuțitul, ea s-au giunghiat.

Făcutu-s-au o zarvă mare în tot orașul de fapta aceia, arătând tuturor cuțitul cruntu de sângele nevinovatei fâmei și sâlă, și stătu tot Ramul și olatele de au giurat cu Brut, ca să nu mai sufără crai peste înși mai mare. Iară Tarevinie împăratul, urât și părăsit de toți svetnicii și slujitorii lui, pentru spurcata faptă, au fugit la franțozi. Și de la acia luând agiutoriu, s-au ispitit cu silă să apuce împărăția Râmului, ce tot în deșertu s-au întorsu, gonit și răsipit și n-au mai dobândit ce-au pierdut în viața lui, nice el, nice altul. Și de atunci s-au cârmuit acea împărăție tot cu sfatul sinatorilor, până la Avgust chesariu, cinci sute și mai bine de ani.

De mirat lucru că aceasta împărăție, la statul și lățimea ei cât au vinit tot într-acele cinci sute de ani den cârma svetnicilor. Și alegea ei cu svatul, den an în an, câte doi mai mari, cărora le dzicea consuli, adică capetele svatului; și mai mare era acestui nume consuli decât împărat; că acestui nume împărat era a hatmanilor, carii mergea în vr-o parte cu oștile. Iară, dacă se întorcea

den oști acasă, nu să mai chema împărați, ce iară pre numele lui să numita; imperator să dzice poruncitoriu. Iară pe urmă, pentru izbândzi ce făcea acei imperatori, s-au numit împărații, și au ieșit mai mare și mai de cinste numele împăraților decât a crailor.

Hotarale aceștii împărații a Râmului, mai necuprinsă sintu, că nu cu munți sau cu ape curgătoare, cum vedem acum, că despartu eră îi de eră îi și împărații de împărații, ce den toate părți au fostu hotarul marea, oceanul, care încungiură pământul. Începând den părțile despre mializănoapte, ochianul cela ce încungiură Englitera, și tot acela ocean și despre apus și despre Hispania și Portugalia, și despre apus să trage tot acela ochian, încungiurând tot pământul spre amializădți, pe după Africa, noi zicem barbaredzii, până vine la Marea Roșie, care este între Egipt și Aravia. Câte împărații, crăii, domnii și țări sintu de le încungiură ochianul, precum s-au pomenit mai sus, toate supt ascultarea împărații Ramului au fost.

Încă mai spre răsărit de la Marea Roșie, de la ochianul de amializădți, tăind pre uscat: Aravia, Asiria, până la muntele Caucas, între hindii și parthii, și până în Marca Caspia, cu Armeniile amândoa A, și câte țări sintu între Marea Caspii și Marea Niagră: ghiurgii, mengrili, cerchezii și alte țări, și de acolo apa Donul și Volha, toate supt ascultarea Ramului au fostu! Și de la Tartaria cea mare, ce să dzice acum Iuzbec, hani cei mari de la Râm lua știag de hânii. Numai cu Hindia n-au încheiat lumea toată despre răsărit. Și vinia și de acolo multe țări să se închine; ce de la o vreme nice și-ii mai primia de la locuri așe depărtate. Și unghiul cestalaltu la ochian, unde sintu acum șvedzii și Dania, și unghiul spre apa Renului, pre aceste țări nemțăști, că și șvedzii și danii tot nemți sintu, și nu m-am nu i-au putut supune nice într-un chip râmlenii până la îndreptatul acei împărații în multe părți. Și câtă oaste au pierdut cu nemții, bătând războaie, cu cea parte de lume, nu o ar fi pierdut. Însă numai o parte de nemți supuși nu au fostu, iară cât ține Renul apa și acele ce sintu

piste apa Renului, multe locuri au fostu supus, cum și Englitera, franțozii și toată Hișpania.

Caută acum cu cugetul întru atâta mulțime și lățime de lume câte mari împărății sintu acum, cum este: Englitera, franțozul, Hișpania, nemții până la Renu, Africa, Fesul, Afri, Liviia, iproci, tot Eghiptul, habeșii și împărăția Assiriei, Persu -, Armeniile, Capadochiia, toată Greția, și Machidonia, Iliria, Dachiia, unde suntem noi acum, și alte țări și ostroave, și pre ochian, și pre Marea Albă, și pre Maria Niagră, și pre Marea Caspia, la toate acestea ieșia pași de la Râm, la unele pe un an, la altele pe trei ani, mai mulți, care nu-i mai pomenim anume țările și olatele. Pași ieșia și la Ierusalim, la țările jidovești tot de la aceasta împărăție, cum scrie și la Zvânta Evanghelie. O seamă de țări mai departe, supt crai birnici îi lăsa pre unii, ales la Africa, Eghiptul, Armenia, iară celelalte cum este Hișpania, Englitera, franțozii, nemții până la apa Renului, Italiia, țările grecești, țările Ierusalimului, Anadolul, ostroavele toate, cu senatorii, svecnicii Râmului, să otcârmuia, pentru ce au dzis un filosof a lui Pir, craiului epiroților, sau arbănașilor, când li-au trimis în solie la Râm, că au vădzut svatul lor de împărați adunat. Ce cât ne trebuie la rândul istoriiei noastre, ne agiunge atâta și de împărăția Râmului.

CAP Vili

Pentru Italiia de unde au ieșit niamul moldovenescu după risipa dachilor den locurile acestea

Toate lucrurile, când să spun de la începutul lor, să înțeleg lesne, cum și de niamul moldovenesc a pomeni ne vine rândul aicea.

Țara Italiei este dreptu spre apus, cum să prinde de aicea de la noi, nice așa departe de țara noastră, că de la Beligradul de la Dunăre, mergând (30 de) * dzile, cum mergu negustorii, agiungu la Veneție, care este pe locul Italiei.

În statul său este între mări ca și Greția, că dencoace despre noi să închide cu o limbă de mare, ce e să den Marea Albă, ce să cheamă acea apă colfo de Veneția, cum dzic venețienii, și să cheamă cu altu' nume: Ararea de

Adriia; iară mării den care e să acea limbă îi dzic latinii: Marea Mediteranium, adică marea den mijlocul pământului; iară alții și noi dzicem Marea Albă. Iară despre cealaltă parte, despre apus, izbucnește iarăși dentraceiaș Mare Albă un unghiu de mare, însă nu cu atâta lungime, cum este limba ceastălaltă despre noi; și pre acela unghiu denir-acolo este Enuă, noi dzicem enovedzii; însă dintre aceste doua A limbi e să italiia, și în dricul pământului spre mializănoapte, de acolo până la hotarul franțozilor.

Hotarăle ei despre răsărit, cum s-au dzis despre noi, limba de mare, și apoi țările împărăției nemțăști: Stiria, Carintia, Avstria; despre mializănoapte, franțozii; despre apus, Hișpaniia; iară despre mializădzi să închide cu Marea Albă, și tot aceia este care să întinde până la Țarigrad, Marea Albă.

Are Italiia domnii împărțite pe locurile ei, cum avea și Greția într-o vreme, a căror domnii și țări sunt numerile acestea: Liguria, Tuscana, Umbria, Sabina, Lațium, de unde este limba lătiniască și de la Latin craiu; Neapolis crăie supt craii Hișpanii, Calambria (sic), Apulia, România, Istria, Hetruria, Campania, iproci, care le trec cu condeiul nostru pentru zăbava.

Iaste Țara Italiei plină, cum să dzice, ca o rodie de cetăți și de orașe iscusite; mulțime și desime de oameni, cu bișug de tot feliul de roadă și iscusenii; pentru aceia i-au dzis (raiul pământului, Italiei) A căruia pământu', orașăle, grădinile, tocmelele la casă, cu mare desfătare traiului omenescu, cât nu-i în toată lumea supt ceriu, blându, voios și sănătos, nice căldură mare vară, nice erni greii. De grâu, de vin bun și ușor, de untdelemn, mare bișug; poame de tot feliul: chitre, naramdză, alămâi, dzahar.

Oameni iscușiți peste toate damurile, stătători la cuvântu', neamăgei, blândzi, și cu oamenii nemernici îndată să prietenesc, cum ar fi de ai săi, cu mare omenie; pentru aceia le dzic gințiloni, cum zic grecii, celebii; iară și în războaie neînfrânți într-o vreme, cum vei ceti de dânșii la istoriile Ramului.

Aceia țară este acum scaon și cuib a toată dăscăliia și învățătura; cum era într-o vreme Athina la greci, acum Padova în Italiia, așa de iscusită și trufașă meștersuguri. Este Italiia mai veche decât Ramul adică Roma, și decât împărăția Ramului, ce s-au zidit în Țara Italiei, de acei domni den Troada: Antenor și Enea, cum s-au pomenit mai sus; Antenor Veneția cu datele ei, iară Enea Ramului și împărăției lui începătorii! și rădăcină-i este

CAP IX

Pentru numele moldovenilor și a muntenilor după ce au descălecat Traian

Numele Italiia este vechi la toate istoriile cele vechi lătinești, de pe Ital craiul lor, nemții italianului îi dzic vâlleos, și noa A moldovenilor și muntenilor iară așa ne dzic vâlleos. Franțuzii italianului dzic valashos. Leșii italianului dzic vloh și noa A franțuzii valashos, și leșii voloșin ne dzic; iară muntenilor de la o vreme au luat leșii de le dzic moltan adică oltian. Ungurii italianului dzic olaș, iară moldovanului și munțianului, olah. Și Țării Italiei leșii dzic: Vloșca Zemea, adică Țara Vlohului, iară țării noastre dzic Volosca Zemea.

Caută-te acum, cetitoriule, ca într-o oglindă, și prăvește de unde ești, lepădând de la tine toate celelalte basne, câte unii au însămnat de tine, den neștiință rătăciți, alții den zavistie, care în lume dintre niamuri n-au lipsit niceodată; alții de burguite scornituri și deșerte.

Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeles că este tot unul la toate țările, și al tău, și a Italiei, precum vei înțelege și mai pre largu, osăbit de numele acestor țări, că și grecii și turcii ne dzic vlah, ce și dentru altele te vei cunoaște: obiceiuri, hirea, graiul, până astăzi, că ești dreptu vloh, adică italian și râmlian.

Multe obiciae sunt a italienilor și trăiescu până astăzi; așa den ospete nemăreți, voioși și libovnici; așa la petrecâni, la întrebare unii pre alții de viață, firea, clătirea. Cine au fostu la Italiia să valiză pre italian, să ia aminte; nu va trebui mai bună dovadă că crializă, că nu m-am simtu cu moldovenii.

Înțeleg-e-vii și den capul, care se va scrie de graiul acestor țări, că și limba este dovadă, că în graiul nostru până astrăzi sunt cuvintele unele lătinești, altele italienești. Să miră un istoric anume Cavații dzicând: De mirat este că limba moldovenilor și a muntenilor, mai multe cuvinte are întru sine râmlenești decât italienești, măcar că italianul tot pre un loc cu râmlenii. Ce aceia nu-i divă, că italienii târâziu ș-au scornit limba den lăținiască, așa de iscusită și dezmiertată, cât că este limbă îngeriască, îi dzic, și întru unele peste seamă își răduce* cu a noastră.

Un istoric, anume Enea Silvie, și alții pe urma și pre cărarea lui, au scrisu în istorila sa, cum moldovenii, ce lăcuiescu pe pământul Dachii cei de Sus, și muntenii în Dachia cea de Gios, acestui nume vlah să trage de pe Fliac, hatmanul râmlenesc. Și această părere a lui Enea, nu este de aiurea; numai au cetit niște stihuri a unui dascăl, anume Ovidius, pre care l-au trimis în urgie în Cetatea Albă Avgust, Chesariul Râmului, pentru niște scrisori în stihuri, ci-au fostu scris de dragoste, de să împlusă Râmul de curvii, den scrisorile și cântecele lui. Acel Ovidius au scris câteva cărți în Cetatea Albă, fiind închis, urgisit, tot în stihuri, și acolo și-au sfârșit și viața. Pre numele lui este balta Vidovul la Cetatea Albă. Una den cărțile lui ce are nume de *Pontu*, scrie la un prieten al său la Râmu, anume Grețin, aceste stihuri, precum le serifem aicea pre limba noastră de pre lătinie:

Gheții ținea într-o vreme, acinu Flacus ține.

Râpa scump-a Dunării, el singur cu sine:

El au ținut Misia în pace, cu credință.

Pre greci (sic) ** i-au scos de aicea el, cu biruință.

Așa însămniază aceste stihuri, pomenind pre acel Fliac, cărui numele la istoriile Râmului este Fulvie Fliac consul, precum să numita pre acele vremi hătmăniile lor. Și de aceste stihuri s-au legat întâi acela Enea Silvie, și după dânsul și alții. Intru acia află și pre Ureche Vornicul următoriu, să fie numele țărilor acestora vlah, de pre numele acela a lui Fliac, hatmanul Râmului, cărui lucru,

Canon istoricul stă împotriva, și cu acela și Topeltin de Mediași, anume dzic că cei ci-au scris, cum numele vlah, acestui m-am moldovenilor și muntenilor, îi de pe Fliac hatmanul, basne sunt. Cu acești doi și alții mulți istorici, cu carii, și eu ceiu partea mea, țiu pentru aceste dovădzi, care deschis ți-am scris, cum toată lumea dzice italianului așa cu un nume și noa A până astădzi. Și acel Fliac, de au bătut războaie cu tătarii pre Dunăre, iară la descălecatul țărilor acestora nice o triabă nu are, că târâziu după FI iac sintu descălecate de Traian, împăratul Ramului, den țărele Vlohului, adică Italiei. Fără cine doar va dzice că italienii acestui nume vlah au dobândit de la Fliac, care lucru n-am cetit nice la o istorie a Ramului și de Italiia. Alte chipuri și capete au avut Italia, mai vestite și mai vechi decât acel Fliac. Cum ar fi luat Italiia nume de la acela? Ce de la Italia atâta agiunge istoriei noastre, cât am arătat cu mărturiile și a istoricilor și a numelui ce avem de la alte niamuri; să pășim de aicea la altele pre rându.

CAP X

Traian împărat au vinit cu oști asupra daților. Pentru Traian împăratul Ramului și pentru oștii lui ci-au venit asupra lui Decheval craiul dachilor și la ce vreme

Traian, împăratul Ramului, al șeptele după Avgust Chesariu, la începutul împărăției lui, era al doilea vac după Hristos, fiind papă Anaclit, cum scrie Varonie, anii 103. Traian de niamul său era spaniol sau hispan; luat-au scaunul împărăției după Nerva, și Nerva după Domintian. Și văcizând la slăbiciune împărăția sosită, dentru rea și desfrânată cârma împăraților răi și turbați, (că și Dioclitiiian și cela a lumii ocară și tiran Nero tot înainte de Traian au fost), întâi au tocmit împărăția în ce era stricată și viniturile ei, apoi s-au apucat de oști împotriva tuturor carii ieșisă de supt ascultarea împărății, țări și întâi asupra daților, țiitorii acestor părți.

Că așa să întărisă dați-i asupra împărății Ramului, cât și-bir lua den vistierii Ramului, în dzilele lui Domintian și a Nervii, în două Adzăci și mai bine de ani, precum scrie Topeltin, să nu prade țărele ce era supt

împărăția Ramului, cum s-au scris mai sus, că și până la Italia nu hălăduia de ciambulurile ce slobodzia cu călărimea lor... Cum am vădzut în dzilele noastre pe tătarii Crâmului, fiind mai puțini decât oști le moschicești și leșești, și de la amândoi lua daruri, să nu le strâce țările cu ciambulurile lor.

Întâi dar Traian, marele împărat, la al doilea vac a lui Hristos după întrupare, plinindu-să vacul întâi anii 100, rădicat-au oaste împotriva nemților, cum scrie Dion și alți istorici după acela, și izbândind, s-au întorsu și s-au apucat a găti oști asupra daților.

Războiul lui Traian împăratul Ramului cu Decheval craiul daților

Cum scrie istorila *De patru monarhii a lumii* de clătirea aceștii împărății de la Râm spre aceste părți, ca pe la 120 ani după Hristos, iară cum scrie Varonie ca la 103 au fostu, că la al patrule an a împărății sale, au purces Traian asupra daților, împotriva căruia nice Decheval craiu fără războiu' nu s-au lăsat, ce trecând Dunărea cu oștile sale, au stătut împotriva lui Traian cu războiu' în țările Misâi, ce să cheamă Dobrogea. Stătu un război mare și nu cu puțină vărsare de sânge.

Însă pre acele vremi, în toată lumea, nu era altă oaste nice mai temeinică, nice mai stătătoare și neînfrântă ca oștenii Ramului, cu tocmală oștilor lor, cum vedem aemu la nemți, tot bulucuri, și pentru bulucuri locuri deschisă, să aibă loc deschis a da agiutoriu bulucurile cele odihnite celor înfrânți sau obosiți, ce stau înainte de să bat. Niceodată toate bulucurile nu încep războiul, ce numai cele den frunte; iară alte bulucuri cu mare tocmală stau de paza celor ce fac război. Și așea, luptându-să o parte de oaste, iară altă parte stă gata netrudită, că oastea netrudită pre lesne înfrânge pre ceia oaste ce-și varsă focul sau virtutea toată odată; că oastea ce sare toată odată, toată să și răsipește îndată. Și cu tocmala oștilor sale, râmlenii au supus toată lumea.

Mare tărie și neînfrântă avea și oastea machidonenilor, ales tocmala pedestrimii ce să dzicea:

filandră (sic); însă era prea strânsă acea filantră și la greu să lega pedestraș de pedestrași. Cu mare greu să rumpea aceea oaste, că cu tocmala ei au călcat Alexandru Machidon tot răsăritul. Însă pe urmă, dacă au început machidonenii a bate războaie cu râmlenii, perdea războiul machidoneriii, cum va vide cine va ceti războiul lui Persăv, împăratul machidonenilor cu Filip, hatmanul romanilor.

Audzit-am pre mulți dând vina aceasta, cum că și leșii și moscalii și alte oști creștinești, nu sar toți deodată la războiu'; nu știu ce dzic unii ca acia!

Oștile temeinice, cu multe ciasuri, cu multe dzile bat un război, și știu aceasta, că întâi leșii și moscalii de ar slobodzi toată oastea odată, niciun războiu' n-ar mai izbândi, ce toate le-ar pierde. Așea dar Decheval, craiul dachilor, luptându câteva dzile să oprască oștile lui Traian, n-au mai putut birui, ce au purces oștile lui den războiu' în răsipă.

Traian împăratul, după izbânda de întâi asupra daților, venit-au la apa Dunării, și stând cu estile, adus-au meșteri de prin olatele acelea și au zidit pod de piatră peste apa Dunării, cu mare minune vecilor viitori, care să pomenește și până astăzi Turnul - Săverinul în Țara Munteniască. Iară mărirea podului au foslu, cum mărturisește Bonfim din Dion istoricul, 50 de stâlpi de piatră, înalți câte de 150 de coți, fără temeliia ce era pe dânsii; iară de lat, podul era de 60 coți.

După ce au gătit, trecut-au Traian cu toate oștile sale peste Dunăre, în cursul altor de la zidirea lumii [5613]*, iară de la Hristos 105, în ceasta parte, unde este acum Țara Munteniască, unde și Decheval, craiul daților, au ieșit cu oștile sale, la al doilea război, stând dați-i tare, cu singur craiul lor. Și craiul lor au perii în războiu' și toată oastea lor s-au întorsu în răsipă.

Dzic că înfrângându-i în războiu' râmlenii, au dat dos Decheval, craiul dachilor, spre munte, și-au agiunsu Longhin în goană cu o seamă de oști râmlenești. Scribe Bonfin, și l-au prinsu viu și l-au dus la Traian împăratul. Dzic unii, că după ce l-au prinsu viu, să să fie otrăvit

singur, pentru să nu caliză în ocară râmlenilor; iară mai mulți scriu, că aducându-l viu înaintea împăratului, și după multă muștrare pentru rocoșirea lui asupra împărăției Râmului, l-au omorât fără eu am cetit cartea lui Marco Avriile, împăratul Râmului, pre urma lui Traian al patrulă împărat, în anii de la Hristos 161, și scrie cum să-l fie dus la Râm pe Decheval craiu împreună cu un ficior a lui, arătându-să Traian împărat biruitor asupra lui.

Alții scriu că în două A rânduri au avut războiu' dați-i cu Traian împărat, și rămâind biruit Decheval craiu den războiul de întâi, s-au plecat cu rugăminte, și s-au făcut pace, și primindu-l, Traian l-au iertat; și pe urmă el iară s-au rocoșit asupra lui Traian, și viind Traian al doilea rând cu oști, cum scrie Dion și alți istorici pre urma lui, să fie avut Traian împărat oaste șase sule de mii numai de război, fără altă mulțime ce să trag după oștile mari.

Și pierzând-u războiul dați-i și pieirea craiului lor, s-au dus tot niamul lor în răsipă de pre aceste locuri; iară câți au și rămas prostime, țărani, pe toți i-au scos Traian împărat de pe aceste locuri peste munți la Țara Unguriască; și în locul lor aicea în țară și unde este Țara Munteniască, din Dunăre până supt munți și până în Marea Niagră, și până în apa Nistrului, tot locul au împlut de oamenii săi, râmleni căsași, și mai mulți oșteni, precum dzic ei colonia romană, adică descălecarea Ramului.

Deci așa să află că este descălecarea cea de întâi pre aceste locuri cu râmleni. Cine ar vrea să valiză și cu ochii mărturi, citiască pre istoricul Dion, carele au scris *Viața lui Traian împăratul* și pre Evtropii carele au scris *Viața lui Adriian împăratul Ramului* și pre Bonfin, istoricul ungur, și alți istorici anume: Cavații, Canon, Silvie, Cromver liav, Plaseșchi, Gvagnin, iporcii, și mai ales den cești mai de curund pe Topeltin de Mediași, iscusii istoric, carele de-a-măruntul din Dion scrie de niamurile țărilor acestora și ales de descălecatul cel dentâi întru aceste părți de lume, de Traian împăratul.

Măcar că căpeteniile daților, domni cu cașăle for, s-au dus toți peste munți în Ardial, și de acolo cu toții s-au

închinai lui Traian împăratului, tot nu i-au credzut, ce și acolo pentre dânșii, în Ardial, au descălecat râmlenii pentru să „Tiu mai poată a-și ridica cap dați-i împotriva râmlenilor. Carii să văd și până: asiădzi în tot Ardialul și în țărâle ungurești de sus români mai în giumătate cu unguri, de lăcuescu până astădzi, tot den descălecarea lui Traian împăratul Râmului, de să chiarnă români, adică râmleni

Averea craiului Decheval încă au aflat-o Traian, aproape de apa ce să cheamă Sargheția, într-un ostrov, cum dzic unii den unguri strog, iară mai nainte să numita Sarveția despre Ardial, spre amializădzi. Mărturisăscu de aceste Zambuc și Lazie, cum toată averea lui Decheval o au aflat într-acel loc săpându-și abătând apa pe alte locuri, până au dat de avere.

Era acest obicei la împărăția Râmului: dacă să împle Italia, în dricul împărăției de lăcuiitori, de nu le mai agiungea loc de hrană, scotea cu sorți căsași de pen orașă și de pen sate, și-i muta la alte țări, unde era oameni mai puțin, sau unde vedea că să rădica de supt ascultarea împărăției vr-o țară. Și acolo cu sutele de mii de casă muta, și le împărția locuri, și să dzicea acea descălecătură colonia romană, adică descălecarea Râmului; de care colonii a lor este plină lumea: și la Asiia, adică la Anadol, și la Africa, căriia dzicem noi barbaredzii, și la Hișpaniia, și pre apa Renului la nemți, și la franțozi, și la Rumele, în țirile grecești, nu m-am ce să cheamă Coțovlahi, colonia Râmului.

Litva în crăiia leșască drepti râmleni sintu; însă acest m-am a Litvii, nu de râmleni sintu aduși pre acele locuri unde lăcuiesc acum; ce, de tiraniia lui Nero, împăratul Râmului multe casă mari cu gloatele sale, cu domnul lor Livon fugind la nemți, și de acolo, cumpărându-și vasă de mare, au ședzut în vasă și au mersu pre marea, ce lovește la Gdansca, până la Liflantu, o țară; și de acolo descălecând malul, s-au lătit până unde este Litva acum. Sau mai de credzut a fi, precum scrie Stricovschii la cărțile II a istoriiei sale, cap V, *De Litva*, aducând mărtur istoriiei săli pe Dlugoș și pe Cromver la carte III, file 61; precum în

vremea ce s-au întăritat vtrjbă între doi domni a Râmului, mai nainte de Nașterea lui Hristos, anume: între Iulie Chesar și între Pompeiu cel Mare, adunându-să câteva rudenii râmteni, de frica lui Iulie Chesariu, ce stătusă biruitoriu asupra lui Pompei, lăsându-și țara și moșiile, au intrat în vasă; pre mare mergând câtăva vreme, s-au așezat diasupra Mării Pruşilor, și acolo au făcut oraș; și avea cârmuitoriu Livon, unde sunt acum zmudzii și Livoniia și Litviniia sau Litva, și de pre numele celui cârmuitoriu Livon să cheamă Livoniia sau Litva, țărilor acela;

și pune dovadă și apa ce să cheamă Liviia sau Liva, și târgșorul diasupra acei coadă de mare, ce cade în Marea Balticum sau Marea Pruşilor. Aduce pentru aceasta și mărturiile istoricilor: a lui Livie și a lui Fior, carii scriu de lucrurile râmtenilor. Și așa scrie și părerea sa Stricovschii: După ce au răsăpit iulie Chesariu oastea lui Pompeiu și pre Pompeiu ce scăpasă la craiul Eghiptului, i-au tăiat capul lui Pompeiu, și cerând pre hatmanii lui și tovarășii lui Pompeiu, între care era și acestui Libo, pre carele îl numește Fior: Publius Livo, fiindu Hatman pe mare lui Pompeiu împotriva lui Iulie Chesariu; după ce înțeleasă de răsipa și pieirea lui Pompeiu, s-au tras pe mare cu vasele ce-i era pre mână, spre părți pustii și locuri mai fără oameni; având griji să se poată așădza mai lângă Italia, au nemerit în părțile acelea, cum s-au pomenit mai sus, unde sunt astădzi: zmudzii, prusii, Litva, livonii și în Țara Curlandiia, au făcut târgu, pre numele său Liva, și i-au dzis și Remnove; și astădzi să cheamă acel târgu Remove. Iară cu vremea s-au lătit acei râmteni până unde este acum Litva. Mulți ai supt ascultarea rușilor au fostu; și înmulțindusă den.an în an, au supus ei pe ruși, de le sintu vecini rușii, toți dintr-acea țară.

De ari întreba oarecine: atâtea colonii în lume, de unde atâta mulțime de oameni? Numai în Italia, să iasă atâtea țări descălecate dentr-înșă? Trebuie să știe că într-acea țară au fostu pe acel vremi scaunul împărăției orașul Ramul, care oraș, nu cum sintu acum împărățiile, ce au

ținut toată lumea, de la apus până aproape și tot răsăritul, fără puține împărății la răsărit. Cum s-au dzis mai sus, izvorâta den toată lumea la Italiia, pentru să fie în volniciia Italiei, șpan, adică, nemiș, cum dzic leșii șlehleci. Și a doua, că în toată lumea nu este necăiuri pământu' ca Italia, de toate bișug și dezmierdăciune, și bine i-au dzis raiul pământului. A triia, că râmnenii den toate olatele și țărâle lor, lua a dzecea den oameni tineri; dzicea râmnenii acelor oameni obsidis adică [zălog de credință țării lor, și pre aceia îi pune de învăța oștenia] * ca în școli. Și carii era pe la școli încă supt stiaguri le dzicea tironis; iară dacă să învăța bine cum va purta sulia, cum va muta pavăța, cum va întoarce sabiia, îi scotea la războaie, și cu vreme den lironi ieșia de le dzicea viteranii, adică slujitorii vechi bătrâni. Pre acei viterani apoi, îmbătrâniți în slujbe vestite, îi scotea de supt stiaguri și le da locuri pre la sate, pre la orașe, de casă, de vii, de grădini, de pământuri, și așa să împlea Italiia cu mulți The de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

Multe obiciaiuri de a râmnenilor sunt acum la turci, ca acestea: ce [iau] * și ei de a dzecea den oameni și iar așa îi împart pre la grădini, apoi în ceata enicerilor; și fac și ei den slujitori bătrâni oturaci, iproci. Și nu-i divă că la turci videm obiciae ca acelea ce au fostu și la împărăția Râmului; căci și Țarigradul și câte țări țin turcii într-această parte de lume, care să cheamă Evropa, parte de împărăția Râmului este.

Alexandru Machidon, în vremea împărăției sale, încă au făcut pre numele său colonii, și întâi la Eghipet, acel vestit oraș Alexandria, unde să scurtă apa Nilului în mare; iară și pe apa Donului și pe apa Hindului, și la perși au descălecat orașe și olate pre numele său.

De ari fi acum Istrație Logofătu și Simion Dascăl și Misail Călugărul, cum s-ari apuca pentru această poveste cu basnele lor ce au scris, că rădăcina acestui m-am care este acum pre aceste locuri, au fostu den temnițele Râmului de la Laslou craiul. Adevărat, că Traian împăratul de la Râm au adus și căsași, adică de la Italia; și așa este,

căsași au adus, iară nu den temnițele Râmului, ce orășeni, căsași, săteni, și slujitori aședzați; și casă de domni au aședzat aice pre la cetăți. Cum și lui Dragoș Vodă mare năpastă-i fac ciia ce dzic, că au fostu păstoriu; ce pre mărturiia maramoroșenilor, cum scrie Miron ci-au fostu logofăt mare, în izvoadele sale, că au audzit cu urechile sale, să fie fostu ficior de domn a unui Bogdan vodă, născut în Maramorăș. După ce i-au scos de pre aicea mulțime de tătară, năbușiți și cu bolgarii de la Volga, apoi și Atila cu ungurii, dar den temniță cu sutele de mii de oameni, unde s-ari afla, și apoi fămei iară atâtea tâlhăriță? Deci unde este, și cât vac este când au vinit Traian, împăratul Râmului, pre aceste locuri, la anii de la Hristos 103, sau cum scriu alții 120, și când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarii? între

Traian și între Laslo craiu sunt ani 800. Și au scris acești istorici mincinoși Istrație Logofăt, Simion Dascăl și Misail Călugărul, că acela Laslou, craiul unguresc, au cerșit de la Râm oameni de oaste întragiutoriu. Și niamul românilor acum trăia cu domnii săi în Maramoroș, cești dencoace, iară cei dencolo despre munteni, pre lângă apa Oltului.

Vedzi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde, cum dzic mano țigănește.

Aședzat-au Traian împăratul și domni pre la cetăți, cum dzic la Ieși caștalian, cineș cu olatul său, și în toate locuri și marginile oșteni, cu nume pre atunce țărilor acestora, unde-i țara noastră și Țara Munteniască, Dația de Gios; iară Ardealului și părților celor de sus, cum s-au pomenit, să chema Dachia de Sus. Și au trăit tot cu acest nume țările acestea până - la a doua descălecare cu Dragoș vodă, și acum mulți ne dzic și noa A și muntenilor, streinii: Dația. Însă nărodul, niamul 1 acuatorilor, nu ș-au schimbat numele său, ce tot romanii, apoi cu vreme întru îndelungați veci, români până astăzi! Și țările megieșe știindu-ne de unde am ieșit, adică de la Italia, căriia-i dzic streinii vlah, vloh, valleos și ulah, de pre vloh, adică italian, au dzis vlah, și latinii Vlahia mai târziu. Așijdirea și

ispravnici și diregători acestor țări, ce am putut afla că au fostu, scrie Bomfin istoricul, ce au putut afla de prestâlpîi de piatră, ce avea obicei cei vechi râmleni întru vecinica pomenire a lor, de ridica stâlpi de piatră, în Țara Ardialului, ce să chema Dația de Sus, cu slove lăținești săpate în stâlpi, așa sunând: Antonie Frian celui întâi deregătorului a darcomanilor (sic), ulpiianilor, a lui Traian, a sarmaților, oroșan, Sabinul, purtătoriu a treisprădzece polcuri, au viețuit ani 30, iproci. Așjidirea mai încolo, lui Peurie Saturnin, solului împărătescu și ispravnicului, socotitoriul descălecării Dației, Sarmației, iporci. Acest Antonie și Peurie Saturnic, dentru acea scrisoare, să văd că au fostu domni și otcărmuitori, puși de împărații Râmului. ori pe urma lui Traian la aceste țări.

De numerele* ci-au avut apele acestea și de patru părți a lumii: Aziia, Africa, Evropa și America

După aședzarea cu râmleni pe locurile acestea, purces-au Traian împăratul cu oștile sale în gios pe lângă Dunăre, cum să pomeneste den vechi istorici că șase sute de mii de oșteni numai de războiu' au avut, și trecând apa Șiretiul, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul și Donul, care aceste toate cu alt nume s-au fostu numind: Șiretiul să chema Halum, și acum în istoriile vechi să cheamă așa: Prutul Hierazus, Nistrul Tiras; Buhul Hipan, Niprul Boristenes, Donul Tanais; și această apă Donul desparte Aziia de la Evropa, cum și la Țarigrad, Boazul mării, între Țarigrad și între Skiuder desparte Aziia de Evropa; Țarigradul și Galata de Evropa., iară Skiuderiul, dencolo de Boaz, Anadolu, ce-i dzic istoricii Aziia.

Iară părțile despre amializădzi, câte țări sintu să cheamă Africa. Părțile despre apus și spre mializănoapte să cheamă Evropa. Iară a patra parte este America și este depărtată și vine supt noi, cum ar fi statul ei, și după îmbletele soarelui, și altor lumini cerești; cându-i pre aicea dzuă, iară la America este noapte, și cându-i aicea noapte, acolo-i dzuă. Că, fiindu pământul rătund, așa vinu' locurile în staturile sale după rătundzirea pământului, cum ar fi împotriva noastră supt noi este acia parte de lume.

Deci aceste doua A părți de lume Evropa și Azia la părțile despre miazănoapte le desparte Donul, cum s-au scris mai sus; iară dentr-acoaci le împarte Marea Niagră și până unde cade apa Nilul în Marea Albă; iară Nilul desparte Azia de Africa.

De la Nil să începe Africa și acum Egiptul nu-i de Azia ce este de Africa cu toate țările câte sintu den malul Nilului, până unde să închide cu marea ochianului, care încungiură pământul, alătura cu Marea Albă, până unde cură și Marea Albă în ochian, la Ispania. Dencolo, Africa; dencoace Evropa; Ispania, de Evropa; Fesul dencolo de Marea Albă, de Africa.

Acestea pomenindu-să pentru deschisul minții, să se înțeleagă statul lumii, ne întoarcem la istoria pentru Traian, împăratul Râmului.

Pentru Traian împărat câte părți de lume au îmbiat cu oștile săli după ce au descălecat locurile acestea cu oamenii săi și pentru

Troianul cel pe din sus de Galați de cine s-au făcut

Cum nu s-au îndestulat cu atâta parte de lume, cât au călcat cu oștile sale, de au trecut toată Evropa până la apa Donului, care apă e să den inima țărilor moshicești și dă în Marea Niagră la Crâm, ce trecând peste Don, Traian împărat au călcat și Azia, lovind pe la Iuzbec mari țări tătarăști, și de la Iuzbec pre la Miarea Caspiia, unde să desparte Cazanul și Astrahanul de Țările Persului, pe la Bantri, și de acolo prin Țările Persului și prin Siria.

De acest vestit împărat, avăm și șanțul săpat de oștenii lui în vecinică pomenire, începând den Țara Munteniască peste toate apele acestea, până la Don, tot acestui șanțu, care îl vedem aicea la noi.

Scrie Miron Logofătul în izvoadele sale, să fie trecut singur peste acest șanț, aproape de Nipru, pre la un târgu, anume Veiorășnoe; nu departe de Chiov, mai sus. Să află, de dzic unii, că este săpat pentru sprejeniala despre Tătar, închidzând locul despre câmpi, în care era și răpăosatul Panaetachi, tergimanul cel mare și vestit la Poarta împărăției turcești; unde și la ce istoric ar fi cetit?

Scrie în izvoadele sale Miron logofătul, cum la voroava cu Panaetachi, pentru acesta șanțu, ce-i dzicem troian, au dzis Panaiote, că istoricul Bonfin ungur pomeneste de șanțul acesta. Și scrie dzicând că cine atâta loc de lume ar fi putut apăra și ține? Că de au fostu aicea țara descălecată cu mulțime de oameni de Traian împăcat cât este între aceste ape den Prut până în Nistru, și den Nistru până la Nipru, și den Nipru până la apa Donului! Așea să fie răspunsu' Miron logofătul și lui Panaetachi, la ce nu au mai știut ce ar mai răspunde.

Așea dzic și altora câți au scris, așea și lui Bomfin, de au scris așea, cum să fie săpat șanțul acesta de vr-o sprijenială despre tătară. Iară mai de credzut sunt ceea ce țin, că Traian împărat au pus de au săpat acestui șanțu în vecinică pomenire a sa și veste, și să știe șleabul oștii, de ciia ce vin după oști mari și neguțitorii, și oștenii, cum fac și acum turcii pre știavul oștilor lor movile, pentru vestea și pentru îndreptarea celor ce vin pe urmă: oșteni, sau olăcari, sau neguțitori.

Nice să te miri, că ar fi putut săpa un șanțu mare ca acesta; ce să socotești mulțimea de șase sute de mii de oaste numai slujitori, fără de altă adunătură de oameni; că întru o dzi să se înșire o sută de mii de oameni unul lângă altul, să arunce lutul cine împotriva sa, cât loc pot cuprinde? Prea ușoară socotială: loc de două A sau de trei mile mari; și șase sute de mii de oameni să vină a șase dzi într-o săp (amână, o dzi unui om la săpat rândul, fără altă adunătură.

Scrie Dion istoricul, care au scris viața și faptele acestui împărat, și Evtropi istoricul care au scris de viața lui Andriian împărat – acesta au făcut Odriiul pe numele său, pe pământul Trachiei – de mulțimea oștilor lui Traian, cum s-au pomenit mai sus. Cu aceste oști, Traian, a căruia nume în vistieriile* Râmului, Ulpus Traianus, au călcat această parte de lume, ce-i călcată și de mai nainte de dânsul cu oști, de Pompeiu cel Mare și de Iulie Chesariu și de Avgust chesariu, împărații Râmului; însă nu pe aceste locuri, ce pe la perși. Iară Traian pre aicea au vinit și au

călcăt această parte de lume, cum s-au pomenit, și el au așezat niamul și sămânția care trăiește până astăzi în Moldova, în Țara Munteniască și în Ardial, cu acest nume români.

Scrive Bomfin că, după ce s-au întorsu Traian în Râm, cu izbândă de pre dați, au poruncit de au făcut un stâlp de marmure în Râm, într-o pomenire a acei biruință asupra daților. Și au fostu de lat (sic) acel stâlp de 128 coti, și avea scări 184; iară tereștri 43, după potrivirea măririi stâlpului, și în vârful stâlpului scrise slove săpate, toată istoria daților, atunce scrisă cu slove; Calimpiarii apoi cu cheltuială lui Filip al doilea, craiu a Ispanii, săpate slovele, și pe urmă cu meștersug de Alfonsu Țicaon tipograful, au făcut table 131, scrisă acea istorie și le-au trimis pentr-alte țări într-o pomenire a lui Traian Hișpanul, împăratul Râmului.

Aflatu - s-au și aicea în țară la noi o piatră de marmure, care au adus-o în curțile domnești în Ieși, în dzilele lui Constantin Ducăi vodă, cu slove săpate latinești, care le-am cetit eu, așa sunând: împăratului, chesarului, bunului, fiului a Nervii, lui Traian, fericitului, a Țării Nemțăști și a Dachii, preutului celui mare, polcovnicului al șesăsprădzecele, împăratului al șeasele, părintele patriei.

CAP XI

Aice ne vine rândul să pomenim și pentru cetățile ce să află aice în țară la noi

Cu anevoie este a scrie de cetățile țării, de vreme ce câteva sute de ai peste mie trecând, necăiuri nu să află scris, fără cât răposatul Grigore Ureche vornicul scrie în istoria sa, adică în letopisățul țării, de cetatea Chilia, precum că în anul 6973 că au dobândit-o Ștefan vodă de la turci, și apoi în anul 6986, luni 22, dzice, că au început Ștefan Vodă a zădi cetatea Chilia și o au săvârșit într-acelaș an; ce nu știm, cum poate să fie acestui lucru, că întâi scrie că au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoie de turci, și apoi să o zidiască?

Numai înțeleșu de Panaiotachie, ce era postelnic mare aicea la noi în țară, om ales la trebile Porții pre

atuncea, cum denafară de cetatea cea mare a Chiliei, este alta mai mică care să o fie zidit Ștefan vodă cel Bun, ca o strajă cetății cei mari. Această cetate Chilia are nume la istorici de-i dzic Ahellia.

Cetește gheografile ceste mai de curund și vei afla și în istoriile Țarigradului, că împruinutând cu bani ianovedzii pre împăratul Țarigradului, să facă oști împotriva turcilor, le-au pus zălog Crâmul, să-l ție ianovedzii, care să chema pre atunci grecește Hersonesul, și la istorii tot acela nume are Crâmul, și aceasta parte unghiul mării cu scaleli lui, unde-i acum Buciagul, și pre atuncea ianovedzii au zădit Chilia ce să chema Ahellia, pe Dunăre, și Chelea pe malul mării în Crâm, ce să chema Theodosia la istorii.

Să află și de greci făcute cetăți, cum este Turnul

Neoptolimul, în gura Nistrului, făcut de Neoptolim, feciorul lui Mitridat, carele vara în vasă pe mare, și iarna pre uscat cu călărime, au bătut pre tătari. Și pentru să împiedice calea gheților, au făcut acea cetate în gura Nistrului ce să chema Turnul Neoptolim.

În izvoadele răposatului Miron logofătul, aflu dzicând pe părere, să fie pe Cogâlnic, în Buciag, această cetate, care să cheamă la tătari Tatar Bunari; ce acel Turnu a lui Neoptolim este pe Nistru, făcut de Neoptolim, ficiorul lui Mitridat, nu pe vremea când împăi ația grecii Țarigradul, ce cu mult mai înainte. Iară pre Cogâlnic, de este altă cetățue, poate tot de ianoved/i să fie făcută.

I-ai a C. elalea Albii este mai veche decât acestea, făcu la ori de dachi, ori de râm Icni.

Scrie Bonfin, istoricul ungar, în carte X, decad II *De lucrurile ungarilor* că Ludovic, craiul unguresc, peilru să poată stăpâni fără de grijă pe munteni, pusau de au zidit cetatea Severinul, care era răsipită. Așijderea și pe apa Prutului, cării să dzicea Hierassis (că așa să cheamă Prutul la istorii) să fie făcut o cetate ce să numita Terh; ce cetate ar fi fostu aceia și în ce loc la Prut, nu putem ști; iară agiunge cât să cunoaște. Pe urmă craii megieși și domnii țării au făcut cetăți aice în țară.

CAP XII

Pentru numele niamului acestor țări și pentru portul lor și pentru graiul sau limba lor

Mare dovadă niamurilor den ce rădăcină și izvor sunt, numele ce au, și între sine și de la streini, și măcar că niciun neam nu este în toată lumea să aibă numai un nume; ce unele de pre capetele cele dentâi vreunui nărod stăpânitoare, alte nume sunt de pre locuri, de unde sunt începute; multe de pre cetăți mari, multe de pre ape, multe cu îndelungate vremi strămutate numerile de prestăpânii, cum am arătat mai sus, și arătăm și aice.

Că vedem niamul nemțescu supt aceste numere: întâi și mai ales și mai de cinste: Alaman; și așa le dzic istoriile cele vechi și mai pre urmă și turcii. Al doilea nume, le dzic ghermam, adică doi frați, lăținește ghermanus. O seamă de istorii le dzic tevtonis, de pre căpeteniia lor Tevton; italienii le dzic tudesco; leșii, moscalii, noi le dzicem nemți.

Mai apoi alte numere, despărțite ca crengili dentr-un copaciu: svedzii, dani, saxonii, franțozii, belgii, batavii și alte țări mai mici, tot den rădăcina cea veche a alamanilor sunt. Așa ispania, iverii, iltiverii, portogalii, tot nu m-am sintu. Turcii, de pre locul lor Turhistan, și de pre căpeteniia lor cel dentâi: Osmangic, Otoman, Osmanii. Moscalii, rușii, bolgarii, sâr bii, horvații, slovenii, bohemii, tații, leșii, tot nu m-am sunt, fără alte numere ce au streinești, adică la streini că întâi acestui m-am grecii li-au dzis savromati de pe ochi mierâialbeneți, adică ochi de șopârlă, că grecește savros să cheamă șopârla, iară mați ochiul

Tătarii, de pre apa Tartara; schilii de presălbătă de iproci

Așa toate niamurile sunt cu multe numere, după vreme toate sintu, numai unele dentr-însele ți li-am însămnat, pentru înțelesul numerelor, mai lesne niamului țărilor acestora: Moldovei, Țării Muntenesti și românilor den Ardial.

Așa și niamul acesta, ce scriem țărilor acestora, nume dreptu și mai vechi este român, adică râmlian de la

Roma. Acest nume, den descălecalul lor de Traian, și cât au trăit în munți, în Maramoroș și pe Oltu, tot acest nume au ținut și țin și până astăzi și încă mai bine muntenii decât moldovenii; că ei și acum dzic și scriu Țara Româniască, și românii acei de Ardial, iară streinii den pregiur le dzic vlah, de pe vloh cum s-au pomenit. Tot de la streini sintu aceste nume de pre Italia, căroră dzic vloh. Apoi mai târziu turcii, după numele domnilor ci-au închinat țara la turci, dzic Moldovii Bogdan, iară muntenilor Caravlah. Grecii dzic Bogdano. Vlahia, iară muntenilor vlahos. Iară acestui nume Moldov este de pe apa Moldova, după al doilea descălecarea țării de Dragoș Vodă. Iară muntenilor, ori de pre munte, ori de pre Olt, olteni; leșii dzic molteni.

Măcar că și la istoricii și la graiul streinilor, și între sine, cu vreme, cu vacuri, cu primenele, iau și dobândesc și alte numere, iară acela ce este vechi nume, stă neclătit român!

Iară cum să fie acestui nume vlah, de pe numele lui Fliac, hatmanul Râmului, precum scriu unui în letopisățele sale aicea în țară, basne sintu.

Și așa, dovedind numele niamului acestuia dentraceste țări, cum se vede den istorici mari și mărturi tărâlor împregiur, ne trage rândul a pomeni de portul, care acum portul stătătoriu, ca numele și ca limba, nu este, ce cu vremea iau portul m-am de la m-am unde și locul aduce de le caută lăcuiitorilor a-și face haine îmbrăcăminte trupului, cum este firea ceriului și piisoaron vreunii părți de loc. Că partea despre mializăiioapic, unde Irâioscii: moscalii, rușii, tătarii, este foarte rece, eu ci la grele, și măcar cum sintu și pre la noi cili mari, iară la Cara Italiei, erni ca acestea mecodală lui silit, ce Toarte blânde erni; nice vara călduri așa mari. Le-au căutat dar acestor oameni, mulați pre aceste locuri, a-și schimba și portul hainelor, după vremea acestui loc.

Cătră acestea, să cau (i ce scrie iscusit istoric Laurentie Topeltin den Med îi a și. Cuvintele lui și le izvodesc: românii de Ardial ai noștri, poartă haine lungi

îmbrăcat tot trupul; ne fac mare învățătură portului den vecii de demultu, care au ținut părțile acestea de la septentrion - (adică părțile care sintu apropiate spre miazănoapte) - care haine pomeneste un dascăl, anume Martiales, că să chema endromida, portu vechi, nemândru, iară bun de luna lui dechembrie. Șlice au de păslă, pe limba noastră guglă, care spun că și boierii aicea în țară mai demultu purta chivere ca acelea. Iară pentru încălțăminte dzice lot acestui istoric Topeltin, și nu de la sine, ce pune cuvintele altor istorici mai vechi decât dânsul, anume: Alfonsu și Plaftu și Aghel, carii au scris cărți de portul cel vechi a limbilor: feliul încălțămintelor românilor este piele crudă de dobitoc, învelit piciorul bine, în obiele de lână încălțați, legat cu curele peste picior de la degete până supt gleznă, și acesta este portul râmleilor celor vechi, strămoșilor lor, carii purta în oști. Acest fel de încălțăminte* a slujitorilor oșteni era la râmleii; numai atâta osebite vedem, precum cetim la istoriile cele vechi, că oștenii Râmului nu înveliia în obiele, ce gol piciorul încălța cu piele și cu legături în cruciș.

Așea este descălecatul acestor țări de râmleii, cum s-au pomenit pre largu, iară nu den tâlhari, cum au scris basne Misail Călugărul și Istrație logofătul.

După aceasta am socotit a fi cu cale să scriem împărății Ramului mai întâi, păra unde și la ce împărați au năbușit pre aceste locuri volgarii, și mai pre urmă Atila, care să scrie Biciul lui Dumnedzău, cu ungurii, tătari, de au pustiit aceste țări.

După ce s-au întorsu Traian, al șaptele an a împărății sale, aflat-au în Râm sol de la Indiia venit, și acolo au poruncit de au făcut acel stâlp de minune, în pomenire ce au bătut pre dați. Mai pre urmă, viind Constantin cel Mare împărat în Râm cum scrie un istoric anume Amianu, s-au mirat de făptura acelui stâlp a lui Traian. Alte făpturi, stâlpi ce era în Râm, unele de cutremurul pământului au cădzut, altele cu vreme îndelungată s-au răsipit; iară altele și neprietenii le-au stricat. Iară stâlpul lui Traian au stătut multă vreme. Și pe

urmă la anul Domnului nostru lui Hristos 1594, precum mărturisește Varonie, au pus în vârful stâlpului Sixtus, Papa Ramului, icoana Zvântului apostol Petru, făcută de aramă, cu aur poleită.

Supus-au Traian împărat în al optule an a împărăției sale pre armeni și pre parthi, și zăbăvindu Traian împărat în părțile răsăritului, făcând pace cu iverii, cu savromatii și cu alte limbi, luând Vavilonul, au făcut căutare oștilor sale, în care au aflat creștini 10.000 și i-au urgisit, adică i-au trimis în urgie, la țările Armeniei. Iară un ispravnic a curții lui Traian, anume Romul, hulindu acea faptă a lui Traian, și muștrându-l pentru creștini, s-au mâniiat Traian și au poruncit de l-au omorât.

Pre aceiași vreme zăbăvindusă Traian în Chesariia Capadochiii au mai omorât și pre Iachentie cămărașul său pentru legea creștiniască. Pre aceasta și vreme a împărăției sale, al 11-le an, fu aruncat fiarilor sălbăteci Zvântul Ignat, episcopul de Antiohia.

Iară la al doispră - a zece ai a împărăției sale, zăbăvindusă, apucafu-l-au iarna în Antiohia, și făcândușă cutremur mare în orașul Antiohiei atâta, cât abiia au scăpat împăratul pre o feriastră afară. Arătat - s-au și în Râm multe semne rele de moartea lui Traian împărat, că biserica sau capiștea cea păgânească, ce să chema Pantheon, care era cea mai de frunte, fu detunată și arsă.

Iară la 15 ai a împărăției lui, fiind cu oștile săli în Siria, după ce dobândisă Vavilonul și Araviia, curund s-au ruptu den mâna lui arapii și agarenii, den care abiia au scăpat Traian, cădzând tunete și trăsnete cu vremi rele și mulțime de muște acoperindu-i oastea, și el bolnăvindusă, den care boală n-au mai agiunsu să mai valiză Ramul; că-înturnându-să să vie la Râm, au murit Traian în Chilichia, în oraș în Salonic, ce să chema și Traianopolis, de boală ce i **d/**. ic Imliopica, mestecată cu apoplexia, iară cum sci în unii de vintre. Și au dus oasăli lui în Râm, și l-au îngropat într-acel turn a lui. Împărătil-au ani 19 și luni O; fost-au de 61 ai de vârstă.

Număralu-l-au râmlenii între Dumnedzăii săi, că avea

în poveste râmleii, pre acest împărat: Mai fericit decât Augustu, mai bun decât Traian, când laudă cu îmbunătăiri pre alți împărați a lor. Lua să traian ficior de suflet și moștenitoriu împărăției pre Andriian, nepot desor al său, care au stătut împărat pre urma l'ui, în anul de la Hristos 118, și papă Râmului era pre atunce Iorest, iară cum scrie Varonie 120 ani.

Dacă stătu împărat Andriian, să arăta blând, ca să-l ție de bun sfetnicii lui, adevărindu-lisă că fără svatul lor și fără voia lor, nemic nu ari face, nice ar certa sau ar urgisi pe cineva, iproci. Iară pre urmă acestui împărat multe munci au făcut creștinilor. Și pe Eustafie Plachida, zvântul și dreptul, ce să numita al doilea Iov, vestit hatman a lui Traian, împreun cu fămeia sa și cu copiii săi, i-au pus pe bou de aramă, aprinsu de loc; lăsăm a pomeni creștinii câți au luat muncă pe vremea lui Andriian.

Iară la al patrulă an acestui împărat, fiind în Britaniia și vrând să despartă, să osăbască pe râmleii de alte niamuri varvari, au poruncit de au făcut zid, loc de optudzăci de mile, pentru paza, ca să nu să rocoșască alte limbi varvare asupra Râmului, și au poruncit de au stricat podul ce făcuse Traian împărat peste Dunăre.

6 N. Coslln, vol. I oi

Iară la 5 ai a împărăției sale, s-au întorsu den părțile răsăritului la frantozi, apoi la Ispaniia. În al șasele an a împărăției sale, să întoarsă la răsărit și rocoșirile parthilor le aședză. Și de acolo au vinit în Țara Greciască. În al șaptele an, de la Athina, unde petrecând peste iarnă, s-au întorsu în Râm. În al optule an, care este de la Hristos 125, au mersu la Africa, unde au arătat multă facere de bine. În al 11-le an, s-au întorsu de la Africa pre la Athina, unde ernând și a doua oară au trecut la Aziia.

În al 12-le an a împărăției sale, de la Aziia, unde au fostu aședzat pre câțva la prieteșugul său, și ales pe Hrosoi, craiul parthilor, s-au întorsu în Siria, unde au descălecat alt oraș pe lângă Ierusalim, și i-au pus nume Elia - Capitolina, și acolo au făcut biserică lui Ioviș, bodzului sau Jupiter; grecii dzic Zevsu; pe acela loc era

oarecând zvânta biserică a lui Dumnedzău. Și au tocmnit Ierusalimul, care era strâcat den temelie, încă de Tit împărat, și după ce isprăvi acel oraș, au vinit în Araviia și la Pelusia, și au pus de au înfrumușet mormântul lui Pompeiu, ce i-au fost omorât Iulie Chesariu.

Iară la al 14-le și al 15-le și al 16-le an a împărăției sale, s-au rocoșit jidovii asupra împăratului, pentru căci le-au spurcat locurile svinte; împotriva căroră au trimis Andrian pe Iulie Sever, care, vădzind mulțime de jidovi, n-au cutedzat fățiș a le război, ce pre încet, încungiurându-le căile, de le împiedica hrana, cu meșterșug supuindusă așa au întorsu pe jidovi, cât puțin au scăpat vii dentr-înșii, în trei ani stând Sever pregiur dânșii. Și luându-le jidovilor cetatea Vethua, cu alte 50 de cetăți mai mici, răsipitu-li-au până în temelie și au omorât ca la 580.000 de jidovi.

După aceia ș-au ales Andriian împăratul și e fecior și moștenitoriu împărăției sale pre Comodveru, și l-au numit Elieveru Chesariu, și îndată l-au pornit în Țara Unguriască voievod și otcărmuitoriu țărilor ungurești. Ce într-acelaș an au murit Elieveru chesariul, fiul de suflet a lui Andriian. Vădzindu-să și Andriian împăratul slăbit de boală, au ales la împărăție în urma sa împărat, pre Antonin Piu și curund întru acești ani au murit; împărățit-au acest Andriian ani 20.

Pre urma lui au stăut împărat Antonin Piu, (adică cel bun). Acestui împărat era blând, milostiv, și îndurat, pentru aceia i-au dzis Piu, adică bun, că și goana de pre creștini au încetat câtăva vreme, și să înmulțisă legea creștiniască pană la sarmați, la dachi și la nemți.

Iară în al cincile an a împărăției lui, s-au ațâțat iar goană asupra creștinilor de ispravnicii, ce era puși pre la orașă și țări; și vădzind împăratul că să înmulțascu creștinii, au dat poruncă tare, să nu să citiască cărțile Sivilelor, în care să afle mare hulă legilor păgânești și laudă mare legii creștinești Era pe acea vreme pană în Râm Telesforos

T11 dzilele acestui împărat, rădicatu - s-au mincinosul eretic Valentin de la Eghipt; fiind filosof a lui

Plato, învăța acestui eretic că sunt 30 de Dumnędzăi și alitca Dumnędzăițe; învăța cum Hristos s-au născul den fecioară, luând trup den ceriu, cu care au trecut prin fecioară, și ca aceste basne. Așjidirea și alt eretic s-au izvodit tot pe vremea acestui împărat, anume Marhcion den Pontu, care urma învățătura lui Cherdon, cum ar fi doi Dumnędzăi: unul bun, altul rău; și Dumnędzău cel rău au dat legea cea veche, iară cel bun, legea noa A.

Pentru blândețale acestui Antonin împărat, multe țări ce s-au foslu dezbatut de supt ascultarea împărăției Ramului, s-au închinat de bună voie iară suptu stăpânită Ramului.

Murit-au Telesforos papa, muncit pentru Hristos, în al 15-le an a împărăției lui Antonin Piu, și în locul lui au stătut papă Ighin. Scrie Baronie:

Iară după moartea lui Telesforos, s-au făcut cutremur mare în Râm și au arsu 340 de casă, în Râm. Puțin au trăit papa Ighin, că au murit măcenic, și în locul lui au stătut papă Pius, în al 19-le an a împărăției lui Antonin. Acest Pius papa au așădzat Paștile să nu să facă de creștini cu jidovii, a patrasprădzece dzi a lunii, ce după Paștile jidovești, în Duminica viitoare, să sârbealiză creștinii Paștile.

Iară la 24 an a împărăției lui, Antonin chesariului ș-au săvârșit viața în bune bătrâneță, fiind cu vârsta de 74 ani. Domnit au aproape de 24 ani, mai lăudat decât alți împărați de înainte de dânsul

Iară pe urma lui Antonin, au stătut doi Chesari împărați Râmului: Marco Avrilie și Luchis-Veru, ca fii să numita Antoneni. Iară la al cincile an a împărăției acestor doi împărați, s-au rădicat cu oști asupra parthilor și a armenilor, și cu izbândă s-au întorsu. Apoi la anul și marcomanii s-au rădicat și s-au răcoșit despre împărăția Râmului, asupra cărora au purces împărății cu mare gătire, că și alte țări, și ungurii s-au fostu unit. Vădzând acestea împărății, au aședzal deodată țările sârbii și Italia despre marcomani și ei s-au întorsu la Râm, și pre cale au murit Luchil-Veru împăratul de apoplexia.

Scriu unii precum marcomanii au trimis sol la

împărați, cum se vor pleca fără arme supt împărăția Râmului. Ce la al dzecele an a împărății sale, Marco Avriile pornitu – sau cu mari oști asupra marcomanilor și a altor țări, cari să dezbătusă de la stăpânită Râmului, cum și ungurii. Stătut-au un război tare între râmleni și între marcomani; ce i-au înfrântu împăratul pre Dunăre, buldzindu-i pe gheață, pre marcomani și pre unguri.

Iară în 20 ani a împărății sale, Marco Avriile pierdut-au doalizăci de mii de oaste a sa, închidzându-l la locuri sirimte marcomanii și cvadii și alte niamuri megieșe. În strânsoare ca aceia fiindu Marco Avriile împărat cu oștile sale, neavând altă nădejde în jărtvele bodzilor săi, au poruncit pen tabără să strâge, de s-ar afla creștini oșteni cu dânsul, să facă rugă la Dumnedzăul creștinilor și să cele agiutoriu împăratului. Deci acolo în oastea lui era 12 polcuri de creștini, carii îndată puindusă toți cu genunchele la pământu' de să rugară lui Dumnedzău, îndată s-au pornit grele ploii cu fulger și trăsnet asupra vrăjmașilor, cât i-au înecat ploaia, și s-au răsipit; și birui pre vrăjmașii săi Avriile împărat. Cunoscând împăratul acel dar de la Dumnedzăul creștinilor și izbânda ce s-au făcut precum însuși au scris în cărțile sale la sfatul Râmului poruncind să nu să facă goană asupra creștinilor, nice să-i pârască nime, căci s-ar mărturisi a fi creștini. Și în scrisorile lui ci-au trimis la Râm, mărturisește Marco Avriile că fiind în mijlocul Țării Nemțăști, între munți, s-au tâmplat acestea, măcar că unii scriu că s-au tâmplat în Țara Unguriască de Gios, unde este acum Avstria.

S-au fostu sunat atunce de pieirea împăratului într-acel război, care audzind un Avidie Casie sau și rădicat asupra împărăției la răsărit, și pe urmă adevierindusă că împăratul este viu, fu ucis acel Avidie cu ficiorii săi, de oștenii ce era cu dânsul. Și mergând împăratul Marco Avriile cu oști iară asupra nemților și a ungurilor, au murit în Beciu și au rămas fiu-său Comod, în locul lui împărat.

Aședzând Comod împăratul lucrurile despre nemți și despre Țara Unguriască, s-au întorsu la scaunul său la Râm. Ce era departe acesta Comod de tatăsău; spurcat în

toate, pre care pentru spurcata viața sa, fu urât tuturor; că vrea nărodul să-l numască și să-l aibă ca pe un Dumnedzau și să-l cheme fiu lui Irac! le Zevsu, puindu-și și stălp în Râm. Și nerăbdând nărodul tiraniile și spurcăciunile lui Comod, fu zugrumat după ce au împărățit ani 12.

Pre urma lui Comod, ales-au sfatul, bocrii, împărat pre Helvie Pertinax ce numai 88 de zile au îi tipărit și fu omorât de slujitori, cu îndemnarea lui Iulian Măzdelnicul, că au dat mazădă slujitorilor de l-au ucis. Împărățil-au și Iulian 55 de zile și fu omorât și el. Pre urma acestuia în ales de oșteni Septimie Sever; iară în Britanii a fură aleși doi împărați: Pistinie cel Negru în Siria și Clodie Albim în Britania. Iară Sever, primind soție la împărăție pre Alchimie, s-au pornii cu oști asupra lui Pistinie cel Negru, și biruindu-l, l-au omorât.

Și împărățind Sever, pormui - sau cu oști asupra Vizantie în anii de la Hrisâos 190, și asupra varvarilor, a lui Pistinie celui Negru: ce, după trei ani, fiind încungiuată Vizantia, o au dobândit, și i-au stricat zădiurile și o au făcut ca un sat. Înturnatu - s-au Sever cu izbândă la Râm și den voia sfatului au coronit pre fiu-său Vasian soție la împărăția Ramului. În zile-le acestui Sever au fostu mare goană asupra creștinilor. Iară pre aicea pre la Da ți i-a, au needzat câțva ispravnici și deregători, pre cari anume, nu-i scriu istoricii, și acei ispravnici poate că au făcut Turnul Săverinul în Țara Munteniască, de să pomenește până astăzi. Murit-au Sever în Britania, după ce au împărății ani 17, și l-au adus feciorii lui, de l-au îngropat în Râm.

Stătu împărat Antonin și Ghetă, ficiorii lui Sever, și nu trecu o lună de zile acestor doi frați, și au giunghiat Antonin pe frate-său, Ghetă, în brațele mâne-sa, și purciasă Antoni, ce-i dzicea Caracal, în părțile spre Dunăre și pre miazănoapte cu oști; și întorcându-să dentr-acele părți, deci au mersu la Antiohia, apoi la Alexandria și acolo pe mulți oroșeni au omorât.

Purces-au cu oști Antonin Caracal asupra parthilor, trimițând sol de au cerșut pre fata craiului parthilor, pre

care (ne) primindu-l să-i fie ginere, au intrat cu oști în Țara Parthilor, de o au prădat. Vrajitu-i-au un matematic, anume Sărapion, și au dzis că va muri curund Antonin, și va lua împărăția Macrin. Și ieșind împăratul la vânat, și den porunca lui Opi-lie Macrin, ispravnicul divanului, fu omorât Antonin împăratul; 6 ai au împărății Antonin. Iară Opilie Macrin, vărsând câțva bani la ostași, stătu împărat și au împărății ani optu și l-au omorât ostașii.

Pre urma lui Macrin, stătu împărat Iulio Galba, care s-au numit Sardanapal, și viind la Râm Iuliu Galba, multe rele și spurcate fapte au arătat în Râm; și și-au ales soție-și la împărăție pre Alexandru, fiui Mamii, vāru-său, și l-au numit chesar. Și de aicea au început a avere cârmă Dația și Țara Unguriască, cu alte țări câteva supusă împărăției Râmului, den nepaza împăraților. Iară pre Ilio Galba, pentru nespusăli spurcăciuni îl ucisără împreună și pre mumă-sa.

Stătu împărat însuși Alexandru den cârma mâne-sa Marniei nefiind Alexandru încă la vârstă. Acest împărat au izvodit la începutul stăpânei sale, acestui vrednic cuvântu': Ce nu-ți poștești ție a fi, altuia să nu faci!... Aședzat-au acest împărat giudețele, ce au fostu înainte stricate în Râm și pre la alte olate. Făcut-au în Râm și feredee de ape calde, care să cheamă therme, și li-au numit feredeele lui Alexandru. Aședzat-au acestui împărat tocmele bune în Dația, unde suntem noi moldovenii și Țara Unguriască. Mers-au cu oști acest împărat asupra lui Artaxerxă, împăratul perșilor, și biruindu-i s-au întorsu cu izbândă la

Râm. (fără în Hronograf scrie, că mergând acest împărat asupra perșilor, au luat cu sine și pre mumăsa Mamii, și înfrângându-i perșii, au pierit multe oști râmlenești, și prinseră și pre împăratul și pre mumă-sa și periră ca nime de dânșii). Iară pe urmă ridicându-să asupra nemților pentru rocoșiturile lor, ce pentru câteva polcuri de slujitori ce i-au fostu lipit* den slujitorie ș-au agonisit ură despre toți, și l-au ucis, giunghiat împreună cu mumă-sa.

Pre urmă stătu împărat Maximin, fiind de m-am got

despre tată, și pre mumă-sa o chema Mana, de m-am gros și varvar. Acest Maximin luă izbândă de biruință asupra nemților, și îndată fără svatul domnilor, au ales pre fiu-său chesariu. Și înturnându-să din Țara Nemțască, venit-au în Țara Unguriască, de au ernat în orașul, ce să cheamă Sirmea, unde multe răutăți și prădzi au făcut. Acestea făcând Maximin, nu de împărat, ce de tâlhariu fapte, s-au rocoșit oastea, ce era în Africa, și au rădicat împărat pe Gordiian, om bătrân de vârstă, dându-i soție la împărăție pre fiu-său, Gordiian cel tânăr, carii domnind doua A luni în Africa, ucisă-ră-i pre amândoi Capelian, hatmanul lui Maximin și cu alții.

Ales-au svetnicii împărat pe Marco Clondie Puplan și pre Deție Țelie Balbim, în anii de la Hristos, 237, lângă care au adaos nărodul Râmului chesariu, pre Gordian, nepot lui Gordin celui bătrân. Iară Pupliian și cu Balbim, carii era mai mult apărători lui Gordiian copilului împărat, măcar că era primiți și dragi nărodului, iară urâți ostașilor, îi ucisă-ră pre amândoi.

Rămas-au Gordiian singur la împărăție cu mare poftă de svat și de nărod. Stăpânit-au în liniște. Acestui Gordiian tânăr au încetat și goana de pe creștini; în anul de la Hristos pre atunce 241, s-au întărtat oști mari între râmleni și între perși, că perșii prăda Mesopotamiia. Iară împăratul Gordiian ș-au luat împărățiasă, pre fata lui Misitii, om ales și prea învățat, și au apropiat pe socru său către svaturile sale, și s-au pornit Gordiian cu mare oaste asupra perșilor, lăsând presocru-său în locul său, la Râm; biruit-au Gordiian pre perși. Murit-au socru-său, Misitii, și făcându-să mare scumpete de pâine în Râm, stătu ispravnic și apărătoriu lui Gordiian, Filip Arapol.

Iară Gordiian, gătindusă să se întoarne la Râm, cu veselie de izbândă, să ridicară ostașii și-l scoasă-ră den împărăție, cu îndemnarea lui Filip și pusă-ră ostașii pre Filip la împărăție.

Acestui Filip era drag ungurilor, și cu multe daruri dăruindu-i, și o biserică, ce-i dzic Lavreanii, fiind săracă, o au îmbogățit-o. Așădzat-au și pace întemeiată cu perșii; au

zidit și cetate în Țara Arăpască, pre numele său Filipopol. Iară întru tiranie-împărătind Filip, îl ucisără pre dânsu și pre ficiorul lui, după ce au împărățit ani 7: pre ficior în Râm, iar pe bătrânul într-un oraș ce-i zic Verona.

Stătu-au împărat pre urma lui Filip, Dutie, de niamul său ungur, den Țara Unguriască de Gios, den târgul Tebal, om tare și vestit de vitejie, și îndată ș-au ales pre ficiorul său Hestruc soție. Acesta Deție împărat mare goană au ațâțat asupra creștinilor. Iară în anul de la Hristos 251, gătindusă cu oști asupra goților, carii prăda Alisia, ce să chiam acum Dobrogea și Trachia, viclenindu-l Tribunalie Gălbui, întâi feciorul său în războiu' au perit, iară Deție, vrând să scape, cădzut-au într-o mlaștină cu calul și acolo au perit.

Stătu împărat în locul lui Deție, Trevunie, Galba, carele așijdirea își luă soție la împărăție pre fiu-său, Volusian. Iară în cursul altor de la Hristos 252, mare omor s-au ațâțat în Etiopia den care s-au împlut și Râmul. Iară den rea cârma lui Galie împărat și al lui Volusian, multe țări s-au dezbatut de supt stăpânită Ramului, între care și în Țara Unguriască să rădică Emilie voievodul și ispravnicul polcurilor ungurești, și-l pusără oștașii împărat. Și viind cu oști în Italia, și tâmpinându-să cu Gal și cu Volusian împărații, i-au înfrântu și fură uciși de oșteni, și îndată ridicară împărat pre Emilian, care împărățind în Râm numai trei luni, l-au omorât oșteni.

Stătu împărat Lichinie pre urma lui Emilian, pus de ostași și de boierii svatului, întărit la împărăție, care ș-au luat soție pre ficiorul său, Galian. Iar în dzilele lui, s-au ridicat nemții și au pradat țări de supt stăpânită Râmului. Iară în anii de la Hristos 257, mare goană să face asupra creștinilor. Iară la anul, Valerian lăsând pre fiu-său, Galie, au purces în părțile răsăritului asupra perșilor. Iară în urma lui Valerian, aliasără în Dobrogea împărat pre Eughenie, otcărmuitorul părților ungurești; ce curund ș-au făcut moarte însuși cu mânuie sale, pentru să nu încapă viu în mânuie lui Galian. Iară Valerian fu biruit de Sappor, împăratul perșilor, și prindzându-l, l-au belit de viu, și

împărăți singur Galian. Și înțelegând Galie de moartea tătâne-său, au poruncit de au părăsit goana de pe creștini.

Acestui Galie au lăsat o parte de Țara Unguriască de Sus Pipei, fetei craiului nemțascu, logodind-o, să o dea după dânsu.

Pe vremea stăpânirii acestui Galian, în cursul anilor de la Hristos 265, iară de la zidirea lumii ani 5773*, s-au pustiit locurile acestea, unde să chema Dația, ce era așădzată cu râmleni de Traian, împăratul Ramului, cum s-au pomenit mai sus, de așădzarea ei.

CAP XIII

Pentru răsipa Dației ce era de Traian descălecată

Aicea ne caută a trăgăna condeii istoriei noastre, să pășim a scrie și alte niamuri de carii s-au răsipit țărâle aceste întâi de goți și unguri cu Atila craiul, și pre urmă de volgari. Fie dar întâi de goți. Niamul acesta a goților, (precum scrie în cronica unguriască), venisă cu mulțime mare den ostrovul mării Scandenaviei, despre marea cea de la mializă-noapte, în câmpi, între Nipru și între Volga stând; den care câmpi, gonind pre – ruși sau pre polovți peste Visla, s-au așădzat singuri în câmpii acia, care câmpi sintu de largi ca la 200 de mile de loc.

Acolo domnul goților, anume Iddantirsu, vădzu în oștile sale pe denaintea corturilor multe muieri frumoasă desfrânate în curvie; le-au gonit de la corturi peste apa Volga; care muieri îmblând pen pustiile Iuhrii, să împreună cu Dumnedzăii cei de păduri, cumu-i cu Favnu și cu Satir, așa că s-au născut dentr-însele mulțime de oameni; și, știind acele muieri că le-au gonit pentru frumusețea de pre la corturi, pentru aceia, cineș copilul ce i s-a năștea, îi spinteca obrazul în două A, ca să paie grozliv și strașnic. Și așa s-au născut mulțime de oameni grozavi și groaznici de ceia parte de Volga.

Iară goții, petrecând câtăva vreme pre acele locuri să înturnară la Panonia, unde-i acum Țara Unguriască. Iară Panoniia se numește și s-au numit de pre numele lui Pannon, care au fostu den sămânția lui Sim, den urmașii lui Meset și den ficiorii Aranii; așa își scriu ungurii

începutul său. Acel Pannon den cei înainte, carii au fostu trimiși de Noe în toate părțile lumii, au stăpânit eu să mențiile săli într-aceste părți pe Dunăre, și de pre numele lui, întâi grecii Peonia, apoi latinii i-au numit Panonia. Pe aceasta Panonia, s-au aședzat goții la casăle lor, în anii de la Hristos 380.

Iară pre urmă s-au tâmplat unui uhru, dintre cei grozlivi, ce s-au născut dentr-acele muieri, cum s-au scris mai sus, acolo peste Volga, de au ieșit la vânat; și aflând un cerb albu, l-au gonit pană ce l-au trecut peste apa Volga, în câmpi, unde trăisă înainte goții, unde n-au mai vădzut vânătorul acela pre cerbu; ce, s-au uitat locului, i-au plăcut locul, și întorcându-să la ai săi, le-au spus de locuri frumoasă și desfătate, la care s-au clătit acea mulțime de oameni strașnici și grozlivi de peste Volga și s-au aședzat într-acei câmpi.

Acolo aședzându-să puțină vreme, neavând hrană bună, au trimis oamenii săi să cerce locuri mai bune de hrană, cari au aflat Țara Panoniia, pământu' de hrană; și așa s-au pornit acei de la luhra cu toate casăle lor, la Panonia, lăcuind atunce în Panoniia și goții, cum s-au pomenit mai sus. Vădzând goții un nărod groaznic, cumplit și mult vinit asupra lor, carii întru nemic nu-și socotiia viața lor, au fugit denaintea lor la 1 ta lîi a, iară ei s-au aședzat în Panoniia, cu domnul lor Rava, în vremea chesariului Gratiian, și s-au numit humni, de pe numele apei Humna.

Deci petrecând humnii în Panoniia, unde-i acum Țara Unguriască, în urma goților, cum s-au pomenit, s-au ridicat râmlenii cu oști asupra lor și au biruit ei pre râmleni cu hatmanir ce avea râmlenii, anume

Macrin den Ilirie și Petric den Țara Nemțască, și n-au putut sta împotriva lor. După moartea domnului său Ravei, ș-au ridicat și craiu pre acel mare cumplit, pre Atila, în anul de la Hristos 428, craiu întâi unguresc, pre care e îl numita tătarii Ehello, bărbat tare la minte, hâtru, la inemă îndrăznețu, năroc, și să scriia așa: Atila, ficior lui Bendecuc, nepot tarelui Nevrod, crescut și ținut în Engald,

den mila lui Dumnedzău, craiul ungurilor, a midilor, a goților, a daților, biciul lui Dumnedzău, spaima lumii.

Adunatu - s-au către Atila și alte țări denpregiur, cumu-s marcomanii, unde este acum Morava (ratevii), unde este acum Stinsca; ghepidii, unde-i acum Litva, svedzii, șvabii, gherulii, năroade den părțile de la mializănoapte, și au intrat cu acești oameni în Țara Nemților, unde multe țăr și orașă au luat și le-au pustiit, împotriva cărue s-au pornit Jicmontu, cneadzul de Constrinția, cu oști; ce fu biruit de Atila; și atunce au luat Atila aceste cetăți vestite: Arghenta și Lugi. unul, de le-au răsipit în urmă.

Iară după ce au înțeles volgarii, cari trăia spre mializănoapte și spre răsărit, pre apa Volgăi, de clăii rea humnilor în părțile ce am pomenit mai sus, pornitu - s-au și ei cu povățuitoriul său Derbal, și întâi au lovit Dația, unde suntem noi acum moldovenii și Țara Munteniască, de au pustiit descălecarea lui Traian împăratul, și au fugit românii cine încătro au putut scăpa peste munți, la Ardial, la Maramoroș, și muntenii pre Olt și s-au aședzat bolgarii pre aice.

Iară în anul de la Hristos 454, înțelegând bolgarii de moartea lui Theodosie, împăratului grecescu, au trecut de aicea peste Dunăre și au luat amândouă Misiile, ce să cheamă acum Dobrogea cia mare și cea mică, fiind între împărații grecești netocmală de casă, și pre numele lor, acele părți le-au numit Bolgariia, care cu acel nume să cheamă pană astăzi, și singur volgarii acia spun și pomenesc, că strămoșii lor au nemernicit pre aicea den țărâli moschicești.

Acia bolgari aședzându-să în țărâle de peste Dunăre, au stăpânit o parte mai mare den Trachiia, și prezinon, împăratul grecesc, l-au bătut în anul de la Hristos 476, și au aprinsu Țarigradul cu foc de au arsu.

Iară pe urmă Anastasie împărat, vădzind mare nevoie despre bolgari, au făcut zid de piatră, de la Silivriia, den malul Mării Albe, până la Marea Niagră, ca să aibă odihnă de bolgari de după acel zid. Iară Trachiia au rămas cu

Odriiul fără apărare, care o au stăpânit volgarii, și pre urmă coborând acel zidiu, prăda bol ga r îi olaturile Țarigradului, precum mărturisește Cromer cap. VIII, aducând mărturie pre Pomponie Let; și până astăzi să cunoscă une semne de acelui zidiu, făcut de Anastasie, împăratul Țarigradului, ce l-au lucrat în ani 26.

Acest împărat Anastasie fu omorât de trăsnet; iară bolgarii, cu domnul lor Hrun, au prădat țările grecești și le-au stăpânit.

De aicea ne întoarcem la rândul istoriei noastre, pentru mai bună deșchiderea minții celitorului, lăsând la alții să scrie de niamul bolgarilor, ce să trag tot den sarrnați, den slovați, cum am arătat mai sus, unde scrisăm damurile, care de unde să trag de după potop, și în lume rășchirate.

Aicea vom mai pomeni pentru Atila care au ieșit cu ungurii în Panonia cum ani scris mai sus

După ce să rădică craiu Atila, ș-au ales loc de scaun crăiei sale Sicamvriia, unde era Biula cea veche; vrând să așezaliză stăpânită știției până la Dunăre, îndată pusă gândul să margă cu oști asupra râmlenilor, luând soție la crăie pre frate-său, Bleda, iar unii dzic că l-au chemat Buda; și pentru prepusurile viclenilor despre alte țări, să nu să ațâță asupra lui, făcu mai mare pe frate-său pe toată știția Evropii sau Țara Tătărăscă, dându-i mare putere. Iară, după ce au mersu cu multe oști, Atila trecând Dunărea, au prădat olatele Trachiei, Machidonie, Ilirâcul, de care s-au pomenit mai sus.

Iară, trecând Alila cu oștile sale în Țara Franciască, încungiuat-au cetatea Avrelia, în care cetate era svintul Ananiia episcopul, carele vâdzind atâtea tiranii, ce făcea Atila, asupra creștinilor, să sui pe zidiul cetății, și stupind spre tiranul Atila, îndatăș să porniră năvarnice ploi, cât i-au căutat a lăsa cetatea și s-au dus de acolo asupra Râmului, prădând și ardind.

Și dobândind Râmul, făcut-au mari cazne și munci pe creștini. Iară fiind acolo svintul Nicazie, ședzind denaintea bisericii cu soru-sa, grăia către Atila: Pentru ce, Atilo, faci

goană asupra creștinilor, nărodului lui Dumnedzău cu atâta tiranie? De vreme că te chemi, Biciul lui Dumnedzău căci nu pedepsești pre cei răi și pre cei mândri. Iară celor plecați, carii cad la picioarel, ție îț dau agonisitele sale și grumadzii, căci nu-i erți, de vreme ce Dumnedzău spre cei plecați își întoarce mila. Adu-ți aminte, Atilo, că ești om! Păzește-te, că nu ca un om faci, ce ca un bălaur cumplit, omori oameni. Adu-ți aminte că vei să mori, și cum cu mânuie crunte de sângele nevinovat, vei sta înaintea scaunului lui Dumnedzău la giudeț? Să ții minte că fără plată pentru nevinovatul sânge, nu vei ieși de la Dumnedzău! fără dzicându-le aceste-a, îi tăia capul unul ce sta acele; iară presoru-sa Evtropiia, vrând să o apuce, că era foarte frumoasă fecioară, ea ș-au scos ochii cu degetele, dzicând: Nu va lăsa Dumnedzău să prăvăscu spre ucigașul nevinovatului fratelui meu! Și acolo au omorât-o și pre ea.

Iară audzind aceste cumplite fapte a Atilii, s-au strânsu toți râmnenii cu oști, trăgând într-agiutoriu și pre Theodoric, craiul goților, asupra Attilii, și pre oștile Râmului au ales hatman pre Eție, vestit om de războaie. Înțelegând Atila că au tras râmnenii într-agiutoriu și pre goli asupra lui, s-au sfătuit cu vrăjitorii săi. Fiind atunce Atila în părțile Galiei cu neile sale, adusără-i oștenii lui un săhastru dentr-o pește aflat. Atâta găsim scris pentru Atila.

Aicea arată câți ani au trăit pre aceste locuri aședzarea românilor ce i-au aședzat Traian și câți ani au trecut până la vremea lui Laslou craiul unguresc și pre urmă câți ani au stătut locul pustiu până la descălecarea lui Dragoș vodă

Scrie Bomfin istoricul, aducând mărturie pre istoricii mai vechi, anume Seida și Eviropie, precum Avriliian, împăratul Râmului, vădzând că nu vor sta descălecăturile lui Traian pre aceste locuri, să fie ridicat pre oameni de prin orașă și de prin sate, la cuitori, și i-au mutat peste Dunăre în Dobrogea. Iară Topeltin scrie precum Gaie chesariu au stătut împărat după Traian; acela să-i fie mutat

în Dobrogea și atunci în 454 ani de la Hristos, au năbușit goții și alte niamuri peste locurile aceste, cum s-au scris mai sus.

Făcând dară socotială den dzilele lui Traian, ce au adus pe aceste locuri râmleni, când au supus pe dați, în anii de la Hristos 103, până la Atila, ci-au năbușit cu tătarii, den carii sintu ungurii de la Iuhra, cum scriu istoricii ani 401, rămân ani 298, să fie trăit românii pre aicea descălecați de Traian; cum dzic alți istorici să fie descălecat Traian țările acestea în anii de la Hristos 120; și la anii '401 au năbușit Atila și pe urmă volgarii cu povățuitorii lor.

Iară, după ce s-au pustiit țările acestea, unii mutați în Dobrogea de împărații Râmului, alții peste munți, aședzându-să pe Olt, în Țara Ardialului, alții în Maramoroș, până în dzilele lui Laslou, craiului unguresc, când s-au descălecat al doilea rând Țara Moldovei de Dragoș vodă și Țara Munteniască de Negrul vodă. Acel craiu au stănut la crăiia unguriască în anii de la Hristos 1080; iară scoțând cele 298 ani ce au trecut de la Traian până la Atila, când s-au pustiit țările acestea și mai ales de volgari, carii s-au tâmplat în anii de la Hristos 401, făcânc socotială de la Atila și de la volgari până la Laslou, craiul unguresc, pe vremea căruia s-au descălecat al doilea rând țara, 700 și mai bine de ani au fostu pustii locurile acestea, de descălecătura cea dentâi de Traian, împăratul Ramului.

Ce goții întâi, apoi volgarii au stăpânit locurile aceste, pân ce s-au mutat și ei în alte părți de loc: unii peste Dunăre pe vremea lui Theodosie, împăratul grecesc, cum s-au scris mai sus, alții în alte părți, și rămâind de tot pustie țara, nelăcuind niciun m-am până la Dragoș vodă în Moldova, și Negrul vodă în Țara Munteniască.

CAP XV

Pentru descălecarea Țării Leșăști

Descălecarea Țării Leșăști pe ce vreme și de ce m-am s-au făcut. Fiind cursul anilor de la Hristos Mântuitoriul nostru 550, doi frați anume: Leh și Ceh, den niamul slovenilor sau a sarmaților oameni îndrăzneți la vitejie,

petrecând multă vreme în neodihnă și în ostenială, după ce vădzură netocmală între ai săi, ce să lucra în Ilirâc și în Dalmația, unde s-au fostu aședzat, cum s-au scris mai sus, la rândul său, pre ce vreme au fostu ieșit volgarii cu Derbal, cniadzul lor, de care și pustiire țărilor acestora s-au făcut, vădzind acei doi frați oștiri atâțate între niamul lor, vorovindusă amândoi, s-au clătît den Ilirâc, Țara Arvaților, și den Dalmația, de la oștile slovenești, care era aședzate cu tot niamul volgarilor, cercându-și loc de traiu în alte părți de lume.

Dându-să spre apusul soarelui, în părțile nemțăști, au descălecat și au stăpânit locurile între apa Visla, Albim și Vessurgu, adică Vessera, care este știută în Țara Nemțască. Deasupra aceștii ape, au făcut cetate tare și i-au pus nume Bremen sau Brzeme, însămnând cu acestui nume, cum acolo au descălecat greutatea ostenelilor și neodihnelor săli trecute. Și nemții până în vremile până astăzi, număscu acel oraș Bremen. Și de acolo să prici ia și să sfădiia cu nemții pentru hotar și pentru olatele megiașe. Și de la o vreme orașele de pe aproape și cetățile de bună voie li s-au închinat, iară unele le-au descălecat ei singuri.

Și așea, Cehul s-au așădzat pre Dunăre și pre apa Albim, unde să cheamă acum Bohemia, că cehilor le dzic bohemii; pre urmă au stăpânit pre racuzi, Lusația, Morava, Meșno, dentru unele gonind pre lăcuitori, într-altele puind pre de ai săi pentru lăcuitorii cei vechi.

Iară frate-său Leh* au intrat cu oarda sa mai în lontru, alegându-și loc de traiu mai spre mializănoapte, unde este acum Țara Leșască, și pe apa Vislei, de unde s-au rădicat vandaliții, adică neamul sarmaților, s-au aședzat cu oarda sa, și pe urmă de la capul Vislei până la apa Odra, spre mializănoapte și spre răsărit au stăpânit Șlonsca, Malgrabstra, prusii, pomeranii, Malborgu, Lusația, Saxonia și alte locuri și cnedzii, omorând pre unii de lăcuitorii acelor locuri, pre alții gonindu-i den moșiile sale, pre alții primindu-i la mila sa.

Iară un crăișar nemțăscu au chemat pre Leh la

poedinoc cu vierșun să se Iovască numai amândoi din arme; cine a birui să rămâie stăpânită pe sama lui. Și au ucis Leh pre acel crăișor și i-au stăpânit toată țara lui, unde să cheamă acum Pomorsca.

Aflat-au loc între ape, unde au descălecat oraș și au zidit cetate în Țara Leșască, căriia i-au pus nume Gnezdo, ce să dzice cuib, și acolo, din svatul vrăjitorilor săi, au așezat stima țării sale. Era acolo la acela loc și multe cuiburi de vulturi prin copaci, și au făcut stima țării sale vultur albu, cu aripile întinsă, care și până astăzi stă pecetea e **r** a iei leșăști. Pus-au chipul hulturului și prin știaguri și pen alte semne oștenești.

Iară numele lor, de pre Leh le dzicem Ieși și boemilor le dzicem cehi de pre numele lui Ceh; iară poliați ce dzic ieșilor de pe locuri și de pre câmpii pustii în țara lor, unde lăcuiesc ei până astăzi; le dzic poliați, adică câmpeni, că polia să cheamă câmpu, și pentru că sintu îndrăzneți a să tâmpina în câmpi, cu neprietinii lor.

Așa arătăm descălecarea Țării de la Leh, și Boemii de la Ceh den vestita vitejiia lor.

Descălecatul al doilea a Țării Moldovii la ce vlet s-au timpia

Cu anevoie este a-l adeveri deplin măcar că multe istorii am cetcat a țărilor den pregiurul țării noastre, și rusăști și leșăști, foarte de-amănuntul; ce mai aproape de adevăr am aflat cum descălecatul țării de al doilea rând după pustiirea de volgari și de tătară, în anii de la zidirea lumii 6860, iară de la Hristos 1352*, pe vremea ce stăpânită în Țara Leșască Vladislav Locheten craiu, tatul lui Cazimir al doilea, iară în Țarigrad împărăția Mihail Paleolog. Și dovadă punem de aceasta că scrie și Ureche vornicul, în letopisățul său, că doi ficiori a lui Ștefan vodă, anume: Ștefan și Pătru, sfădindu-șă pentru domnie aicea în țară, au scos Pătru vodă pe frate-său, Ștefan vodă, cu agiutoriu de la unguri den scaonul țării, și au fugit Ștefan vodă la craiul leșăscu, la Cazimir cel Mare, feciorul lui Vladislav Locheten. Deci acel craiu Cazimir, au crăit ani 33, iară de la Dragoș vodă până la Ștefan vodă ce au avut

acești doi ficii, cum s-au pomenit, Pătru și Ștefan, cum scrie Ureche vornicul, să fac ani 46; ce scoțând treidzăci și trii de ai a lui Cazimir, craiul leșăscu, unde năzuisă Pătru vodă să-i dea agiutoriu să vie în țară domnu', rămân ani 13 trecuți. Pe vremea celui crai Vladislav, aicea la noi era domnu' Roman vodă, ficiorul lui Pătru vodă, nepot lui Mușat vodă. Iară ce scrie Ureche vornicul că au fostu văleatul 6807 la descălecarea țării cu Dragoș vodă, nu să tocmește, că încă pre aceia vreme era pustie Țara Moldovei.

tară Bomfin, istoricul ungur, așa dzice de descălecatul țării de al doilea rând: în vremea craiului ungurescu Ludovic, s-au rădicat un domnu', anume Bogdan ce era lăcuitoriu în Maramoroș, cu românii. Adunat-au către sine prevalah și au intrat în țară la moșiia sa, de o au descălecat, ce o părăsă de megieșiia tătarilor. Iară pe urmă vădzând Ludovic că s-au înmulțit valahii, ce ieșisă den Maramoroș cu Bogdan domnul în țară aicea, neputând să-i scoată, i-au aședzat supt stăpânirea sa, sa de bir crăii ungurești.

Iară Ureche vornicul scrie că au descălecat țara Dragoș vodă, ce socotim că poate să ție fostu Dragoș vodă, ficior celui Bogdan den Maramoroș, ce scrie Bomfin, istoricul ungur, că au descălecat țara a doua oară. Să să fie îndemnat Dragoș vodă, dzice, cu oarecâți de ai săi den Maramoroș, și au vinit peste munți în chip de vânătoare și au găsit o fiară, și gonindu-o cu dulăii până la apa Moldova, și obosită fiind hiara, au prins-o în apa Moldovei, la locul unde să cheamă Buorenii. Iar este o poveste lătiniască de dzic - (nu se pune nume în dar) - Hiara aceia îi zic buor; poate că au fostu zimbru, și pre numele luară se numește locul acela Buorenii; pus-au și pecetea domniei țării cap de bou, ce se vede până astăzi.

Ieșit-au și mai la câmpu acei vânători și au nemerit la locul, unde este aemu mănăstirea Ețcanii, și acolo era prisacă cu stupi și era la acei stupi un rus, anume Iațco, și întrebându-l ce om este, de trăiește în loc pustiu, și cine stăpânește locurile acelea, el au spus că este rus den Țara

Leșască, și cum au audzit el den bătrâni că locurile acestea agiungu până în Dunăre și până în mare și pe Nistru în sus, până unde să începe Țara Leșască.

Și pre numele lui Iațco să cheamă Ețcanii, iară apei Moldovei, unde au ucis hiara, cum s-au pomenit mai sus, pre numele unei țince ce o chema Molda, care de multă goană, agiungând la apă, unde au ucis hiara, au crăpat de apă, limpind multă, și s-au numit Moldova apa Moldovei, pre numele Moldii.

Vădzind Dragoș cu de ai săi locuri bune și desfătate, cu câmpu, cu păduri, cu ape bune, s-au sfătuit că-i loc bun de traiul lor, și întorcându-să în Maramoroș, și au vinit de s-au așădzat aicea în țară, unde să cheamă Câmpii lui Dragoș până astăzi avându-și casăle. Au ieșit cu toții den Maramoroș. Și fiind Dragoș mai de cinste între alți nemiși domni și căpetenii, l-au rădicat cu toții să le fie domnu' și i-au dzis Dragoș vodă.

Este în Țara Unguriască o boierie de să cheamă Vanda (șic. Vaida). Și așa s-au aședzat viindu-și alți moroșeni pre unde le-au plăcut locul, pe supt munte: români, sași, și unguri. Suciava târgul l-au descălecat niște cojocari; soci să chiarnă ungurește cojocariu, iară sociavă, cojocărie. Așijdirea și târgul Baia l-au descălecat niște olari sași; olărie săsește să chiarnă ba e.

Așijderea și Iațco, vădzind că au vinit de s-au aședzat Dragoș vodă cu oameni den Țara Unguriască, mers-au și el în Țara Leșască de au chemat ruși de ai săi, și au vinit de s-au aședzat pe lângă apa Sucevii în sus; și cu vreme s-au strânsu mulțime de au împlut locul: românul în gios până în Dunăre și cu sași, iară rușii, în sus, până în hotarul Țării Leșăști, den munte până în Nistru, și în gios până la Cetatea Albă și la Chilia, după vechi hotarale Dachiei și a descălecării lui Traian, cum s-au pomenit mai sus, la rândul său.

Și așa, arătându-să descălecarea țării a doua oară de Dragoș vodă, în anii cum s-au scris mai sus, 6860, ieșit den Maramoroș, ne vine rândul a scrie de domnia lui Dragoș vodă, ci-au fostu întâi domnu' țării, apoi mergând

pre rând, scriindu-și viața altor domni.

Domniia lui Dragoș vodă

Domniia lui Dragoș vodă a scrie pre largu cu anevoie este, de vreme că ciia den vecii de atunce nemic n-au însămnat. Așijderea și alți istorici megieși nemic n-au amelitat de adastă domnie, cum nice de alți domni ci-au fostu pe urma lui, până la domniia lui Ștefan vodă cu ficiorii săi, Pătru și Ștefan, de carii vom scrie la rândul lor. Pentru aceia, și noa A cu anevoie ne este a scrie ce s-au lucrat, ci-au aședxal, cât au domnit și unde i s-au sfârșit viața; iau cât numai Ureche vornicul scrie în letopisățul său, că au domnit ani 2 și au murit; iară mai mult mii scrie, nice ce s-au lucrat în dzilele lui, într-acei doi ani, nice unde au murit.

În (cles-am și noi de oameni bătrâni, lăcuiitori de aicea den țară, cum să trage cuvântul den om în om, că o biserică de lemnu la Olovăț, să fie făcută de Dragoș vodă, și acolo dzic, să fie îngropat Dragoș vodă. Și aceia biserică de lemnu au mutat-o Ștefan vodă cel Bun de o au clădit la mănăstirea Putna, unde stă până acum. Iară pe locul bisericii acei de lemnu, la Olovăț, Ștefan vodă au zidit biserică de piatră

După moartea lui Dragoș vodă, au rămas domnu' țării Sas vodă, ficior lui Dragoș vodă. Domnit-au ani 4, iară ce s-au lucrat în **d** zi lele lui, nemic nu scrie nicăiuri.

După Sas vodă, domnit-au fiu-său, Lașco vodă, ani 8.

Iară după moartea lui Lașco vodă, au domnit Bogdan vodă, ani 6. De acestui Bogdan vodă poate să fie însămnat Bomfin istoricul, că au ieșit den Maramoroș cu valahi în țară.

Iară după Bogdan vodă, domnit-au Pătru vodă, ficiorul lui Mușatin, ani 16. De mirat este într-atâtea ani să nu să pomeniască mai mult" de domniia lui, și nu altă pricină, fără cât toți aceștia, poate fi, n-au cutedzat mai la câmpu a să lăți, de grija de tătar, ce mai presupt munte. Pentru aceia nice în știința megieșilor nu era încă de tot dați, să scrie mai pre largu de dânșii.

După moartea lui Pătru vodă, domnit-au frate-său,

Roman vodă. Acesta au mutat scaunul domniei în Roman și pre numele său s-au numit și târgul Romanul; și era anii de la zidirea lumii 6900, precum să află în uricile den dzilele lui Roman vodă.

Pre urma lui Roman vodă au domnit Ștefan vodă ani 7.

Iară pe urma lui Ștefan vodă au rămas domniia țării la doi ficii a lui, anume Pătru și Ștefan carii, neputându-se tocmi între sine pentru domniia țării, s-au ațâțat mare vrajbă într-înșii. Pătru vodă, măcar că era frate mai mic, iară pentru blândețali și obiciaiurile sale mai mult plecat spre inimile a mai mulți, au tras partea cea mai mare la sine (blândețale domnilor pătrund inimile nărodului) - de pofti ia domniia țării.

Iară Ștefan vodă, fiind scos den țară, având și grijă de înșălăciune despre frate-său, Pătru vodă, au mers în Țara Leșască să-i dea agiutor craiul leșăsc, Cazimiru, cu o seamă de boieri, rugându-să craiului de agiutoriu împotriva frățâne-său, lui Pătru vodă, ce domniia în țară cu agiutoriu de la unguri. 100 →

Nu i-au [apărat craiul agiutoriuul său, vrând să apuce tara supt stăpânită sa; ce de sârgu au poruncit de s-au strânsu multe oști den Țara cia mică Leșască și den Țara Rusască, făgăduindusă Ștefan vodă, că nu va lipsi în viața lui de poruncile crăești, numai se pune nevointă craiul, să-l așealiză domnu' în scaonul tatâne-său.

Și s-au pornit cu oști hatmanii leșăști, cu Ștefan vodă, asupra lui Pătru vodă. Și deodată mergea cu năroc lui Ștefan vodă - (care mai de multe ori deprinde a fi fățarnic) - precum și aicea cu Ștefan vodă. Măcar că de câteva ori, lovindu-șă străjili leșești cu străjili lui Pătru vodă, era izbânda tot la leși, iară pre urmă, au rămas înșălați leșii cu Ștefan vodă și au vinit la mare perire.

Că Pătru vodă, socotind că nu va putea sta împotriva oștii leșăști, s-au sfătuit cu meșterșug să-i biruiască, precum de multe ori să tâmplă oștilor mai mici cu cele mai mari. Strânsu - sau cu oastea sa Pătru vodă și au intrat în codru. Tras-au și leșii după Pătru vodă, nesocotind leșii

meștersugul lui Pătru vodă. Era codrul întinat de copaci, și intrând leșii în codru, iată cad copacii asupra leșilor, împinși de oamenii lui Pătru vodă și închisă fiind poticile. Îndată și Pătru vodă cu oamenii săi au lovit pre leși, și încătore era să margă leșii, era drumul închis de copaci, că sta copacii tăiați și neborâți, ce numai abia era întinați unul de altu, și-i împingea cu mâna și cădea mulțime de copaci asupra leșilor. Atâta i-au amestec pre leși copacii și i-au tulburat, cât pre cari nu-i omorâia de tot copacii, iară de mână și de picioare îi calicia și-i prăvălia, de cădea vii în mânuie oamenilor lui Pătru vodă. Puțini au scăpat sănătoși dentr-acel codru.

Căzut-au în robie la Pătru vodă trei stiağuri a Irei voievodzii: a Cracăului, a Sandomirului și a Iiovlui, și alte 9 stiağuri cu deosăbite sămnele știa înilor sale. Oameni aleși au cădzut în robie, anume: Navoi Tecenschii, ficioru lui Ozdrovăz, voievodul Cracăului, și Zbigneu Osleninschii, moșul lui Zbigneu, ci-au fostu pe urmă și episcop Cracăului și cardinal.

Audzindu Cazimiru, craiul. leșăscu, rășipa oștii sale și căderea în robie acestor oameni de frunte, trimis-au soli la Patru pentru răscumpărarea robilor săi cu bani, pre carii cu lesne i-au scos de la Patru vodă.

Tâmplalu - s-au după această peire a leșilor în Moldova, la anul, și mai mare peire în Țara Leșască, ciuma, în șase luni de cu toamnă; și atâta s-au fostu lățit, cât abia pre giunălate de au rămas oamenii, în Cracau, doalizăci de mii de oameni au murit și mai mult pre oameni de frunte stăpânită acel omor.

S-au mai ispitit și al doilea rând Ștefan vodă, a cere agiutoriu de la craiul leșăscu; ce nu însămnializă cronica leșască mai mult", fără cât dzice că multă gâlceavă pre urmă au fostu între Ștefan vodă și între Pătru vodă.

În anii de la Hristos 1370, muril-au craiul leșăscu, Cazimir. Ieșind la vânat, au alergat după un cerbu, au cădzut cu calul și și-au frântu un picior și i s-au tâmplat moarte.

Iară în urma lui au stăut craiu Ludovic, craiul

ungurescu, nepot lui Cazimiru mortului, îndemnat fiind de o seamă de boieri leșăști; neavând ficii craiul Cazimiru parte bărbătiască fără numai doua A fete, au părăsit Țara crăiască. Mare mahniciune au rămas leșilor după moartea craiului Cazimir, că Ludovic craiul, fiind strein la crăia leșască, pe nime nu suferia la sine, ce toate lucrurile pe talmaci să isprăvita, și multe locuri, ce era să le împreune către crăia leșască, le da unui domnu' ungurescu, anume lui cniaz Vladislav a Opoliei și altora. Nezăbăvind Ludovic craiu în Țara Leșască, s-au întorsu în Țara Unguriască, lăsând cârma eră iei leșăști mumei săli, Elisafții, surorii lui Cazimiru craiu, ci-au murit.

Ce ea, fiind fămee bătrână, depărta oamenii vrednici cu svatul și aduna oameni de nemic și îmbunători. Doa A fete a lui Craiu Cazimiru, cu tot ce le-au rămas de la tatăl lor, le-au trimis aceasta bătrâna, crăiasa Elisatha, în Țara Unguriască, la nepotu-său Ludovic, craiul ungurescu; și acolo au pus de s-au sunat cum fetele lui Cazimiru craiu nu-i sintu adevărate fete lui Cazimiru. Și pentru să nu agiungă fetele lui Cazimir după oameni mari, le-au măritat: pre cea mai mare, Anna după Dvihelmu, cneadzul

Stiliei; pre Iadviga, cea mai mică, 3 iipă Romer, cneadzul Stiriei; amândoi aceștia era legați supt crăia leșască pre acele vremi.

Iară în anul 1377, sultan Murat, împăratul turcescu, ficior lui Orhan nepotul lui Otoman, tare au înspăimat Țara Veneției, a Ghenuii, dentru îndemnarea lui Ioan Cantacuzino, împăratul grecescu, scriu cronicarii leșăști. Iară Hronograful grecescu scrie că acestui sultan Murat, în dzilele lui Ioan Paleolog, împăratul grecescu, au mărșu de au luat Solonul de la franci, în anul de la zidirea lumii 6910; că Solonul l-au cumpărat venețianii de la Manoil, feciorul lui Mihail Paleolog, împăratul grecescu, iară mai nainte au fostu a enovedzilor și apoi l-au luat grecii de la enovedzi; ce atunci au înspăimat sultan Murat prevenețiani. Și pre urmă au luat sultan Murat de supt ascultarea împăraților grecești: bolgarii, sârbii, Bosna, iproci.

Iară în anii de la Hristos 1379, au murit Ludovic, craiul unguresc și leșesc, fără de să menție bărbătiescă, rămânându-i doua A fete, anume: Maria și Iadviga; ce, precum în viața lui, așa și după moarte, multă amestecare era în Țara Leșască.

Pentru cneadziia Litvei cum s-au unit către crăiia leșască

După moartea lui Ludovic, craiul unguresc și leșăscu, mare amestecătură era în Țara Leșască, pentru alesul craiului nou; că nice acestui craiu sămânție parte bărbătiescă nu i-au rămas, ce numai doua A fete. Maria au fost măritată după Jicmont, malăgrabul Brandaburgului, iară Iadviga era fată acolo. Unii trăgea pe Jicmontu la crăiia leșască, iară alții pre Iadviga după cine ar socoti svatul crăii leșăști să o mărite, acela să fie craiu; și au rămas toți pre aceasta socotială. Iară Jicmont vinisă acum în Cracău; ce, nelăsându-l leșii, ce s-au tâmplat la Cracau, i-au căutat a să întoarce înapoi în Țara Unguriască, petrecut de leși.

Și așteptând leșii câtăva vreme venirea Iadvighii, fetei lui Ludovic, la Cracău, și fiind seim în Siragi, alesesă presamovit, cneadzul Mazovii, să fie craiu leșăscu. Ce, înțelegând de aceasta crăiasa cea bătrână a Țării Ungurești, îndată au trimis 12.000 de unguri cu giniri-său, Jicmontu, pre la Sondețu de au prădat Țara Mazovii.

Trimis-au ieșit sol la crăiasa Elisatha să nu-i mai ție cu cuvinte, ce să le trimită pre Iadvege, dzicând că apoi își vor alege altu' stăpân. N-au putut face într-altu chip crăiasa, ce au trimis pre Iadvege împreună cu ginir-i-său, Jicmontu, ca să păzească el și să cârmuiască, până va veni mai la vârstă fata crăiasa.

Vădzând leșii că-i are în nebăgare de seamă crăiasa cea bătrână, și le trimite otcărmuitoriu cu fata, s-au strânsu mulți și au trimis înaintea lui Jicmontu să nu vie în Țara Leșască, că nu **l** vor primi nice craiu, nice otcărmuitoriu; că apoi se vor lupta cu dânsul, ca eu un vrăjmaș. Au căutat lui Jicmont a să întoarce înapoi de la Lubov. Iară crăiasa au trimis pre fata-și Iadvige cu alți

boieri la Țara Leșască cu multă avere

Leșitu-i-au înainte mulți boieri și ostași cu bucurie, și viindu crăiasa în Cracău, îndată au pomăzuit-o crăiasă Țării Leșăști, Bodgintu, arhiepiscopul Gnedzului.

Iară în anul de la Hristos 1385, înțelegând Iaghelo, marele cneaz a Litvei, de vinirea și coronația Iadvighii, trimis-au la dânsa pre frații săi, preschirghel și pre Boris și pre Havnul, starostea Vilnei, cu daruri mari și prea frumoase, întrebând-o de va vrea să-l ia bărbat și să-l primască la scaunul crăiei cu aceste tocmele: întâi că se va botedza cu toată Țara Litvei, și va împreună toate ținuturile, care le-au luat Litva den Țara Leșască, iară către Țara Leșască: așa cetăți cum și orașă, ales părțile rusăști și toată Țara Podliaș, și toți oamenii den robie îi va slofoodzi, care era robiți încă de alți cnedzi de mai întâi. Cătră aceasta, și cnedziia Litvei cia Mare să o împreune către Țara Leșască în veci; și că va dobândi cnedziile și țărilor a Șlonscăi, a pruşilor și a Pomeranii, și le va împreună către crăiia leșască; că avujiia câtă are și câtă va avea, toată o va da recipospoliții la Țara Leșască Era acest lucru tuturor leșilor plăcut, nedejduind că așa vor avea pace despre dânșii.

Iară crăiasei nu-i plăcea, căci tată-său o logodisă după Gvinhelm, cneadzul racuzilor, și la logodnă au fostu pus la mijloc galbeni 12.000, cine ari strica logodna, acela să piardză acea somă de bani; ce socotiia crăiasa că și acea somă de bani o va pierde den partea ei. Ce și pentru aceasta încă să apucasă solii Litvei că-i va plăti cneadzul Iaghelon.

Socotit-au leșii să dea știre crăiasei cei bătrâne den mijlocul svetnicilor, și au mersu soli leșăști la Țara Unguriască, împreună cu solii Litvei, și-i primi bătrâna crăiasa cu dragoste; și le-au răspunsu' cum presocotiala domnilor leșăști lasă să fie toate, ce ari socoti ei spre folosul recipospoliții să facă. Iară întorcându-șă solii de la Țara Unguriască, au mersu soli și la Litva, la Iaghelo cneadzul, să-l aducă la crăie, după tocmelele făgăduite.

Iară, dacă au înțeles logodnicul, ce s-au pomenit

Gvihelmu, cneadzul Racuzii, știind și voia crăiasei spre insul, ori cu îndemnarea ei, precum socotesc unii, den svatul lui Gnevoș Dalevici, podcomori a Cracăului, căci acestuia mai mult” credea crăiasa, au viuit la Cracău cu frumoasă curte a sa nemțască, cu multă avere, și acolo în Cracău au ședzut câtăva vreme. Iară în cetate, nu l-au lăsat să intre den svatul lui Domislav, cașatalianului de Cracău, și a altor svetnici.

Iar crăiasa ladvega adese să vedea cu dânsul la mănăstirea lui Franceșic. Venită cu șiraguri de doi el nici și acolo în ospeță și în jocuri petrecea cu (liusul. Și spun că așa râvnea craiasa sa să cunune înainte cu Gvihelm până a nu vini Iaghelo, cât nelăsând. volnicii pre Gvihelm în cetate, singură cu mânuie ei vrea să deschidză cetatea și să-l lase în lontru, de nu o ar fi abătut de la acel gând Dumitru Goranschi, vistiernicul crăiei.

Și așa Gvihelm, pricepând voia Ieși lor și audzind ca să apropie Iaghelo cniadzul, au ieșit pre taină den oi aș și s-au dus la racuzi. Iară odoarale și alte lucruri scumpe, li-au lăsat la Gnevoș Dalevici, podcomori a Cracăului, pierdute în veci de Gvihelm, cniadzul Racuzii.

După ce au vinit Iaghelo la Cracău, în anul de la Hristos 1386, în luna lui februarie, în 12, după calertdariul Râmului, s-au botedzat el, puindu-i nume Vladislav; și acolo cu dânsul s-au botedzat și frații lui și le-au dat nume de botez: lui Vigul, cneadzul Chervonului i-au pus nume Alexandru; lui Schirgailo și lui Concel li-au dzis, Cazimiri; lui Sfidrigailo, Boleslav.

Acesta Iaghelo, cum s-au dzis mai sus, luând pe crăiasa Iadviga, fata lui Ludovic, au împreunat cnedziia Litvei către crăia leșască. Și de la Iaghelo, căruia i-au dzis Vladislav, s-au scris craii și să scriu craii leșăști și mari cnedzi a Litvei către crăia leșască, de s-au făcut un trup.

Și pe ce vreme și până aicea ne agiunge să știm de cnedziia Litvei, cum s-au împreunat cu crăia leșască; altele, lăsăm la Ieși să le scrie lucrurile lor și a Litvei, iar noi să vinim la rândul istoriei noastre

Pătru vodă, fratele lui Ștefan vodă, după gălciava ci-

au avut cu leșii, pe urmă s-au așezat. Și singur Pătru vodă, în dzilele acestui craiu, au mărșu la Liov împreună cu boierii țării. Acolo aflând pe craiul, au așezat legături de pace de îmbe părțile; și s-au întorsu Pătru vodă la scaonul său, căci Pătru vodă vădzusă că crăiia unguriască, după moartea lui Ludovic, au stătut câtăva vreme fără craiu, stăpânind crăiasa văduva, cum s-au pomenit mai sus, s-au lipsit de supt ascultarea și apărarea ungurilor și s-au închinat supt ascultarea lui Vladislav, craiului leșăsc, în anii de la Hristos 1388.

Scrie Cromer, cronicariul leșăscu, că și Mircea Vodă, domnul muntenesc, tot pe acea vreme - (vădzind stăpânită unguriască supt cârma muieriască) - când și Pătru vodă au agiunsu cu prieteșug la Vladislav Iaghelo, craiul leșăscu, precum mărturisește se dzice: și până la această vreme sunt în visteriul crăiesc uricile cu aședzământurile de pace cu Mircea, domnul muntenescu, care era birnic craiului ungurescu; că după moartea lui Ludovic, au ieșit de supt apărarea crăiei ungurești, și era scris că unul fără alt să nu să oștiască asupra craiului ungurescu.

Scrie Anton Bomfin, cronicariul unguresc, că după moartea lui Ludovic, stând la crăiia unguriască Jicmontu, vădzind că s-au dezbătut câteva țări de supt stăpânită crăiei ungurești, s-au rădicat [cu] oști asupra acelor țări cumu-i: Bosna, horvații, volgarii, moldovenii și muntenii, și s-au pornit asupra muntenilor al patrule an a crăiei sale. Că, pe vremea stăpânirii fămeești, în Țara Unguriască era multe amestecături, că vlahii, care trăiescu pe locul dachilor și a goților, otărândusă de stăpânită muieriască, s-au fostu abătut de la crăiia unguriască, carii nice birul ce era tocmiți să-l dea, nu l-au dat. Pentru aceia, Jicmontu, craiul ungurescu, s-au pornit dzice, asupra lui Ștefan vodă, domnul muntenesc.

Aicea stau de mă mir ce Ștefan vodă au fostu acela, că letopisățile leșăști pomenescu de Pătru vodă în Moldova și de Mircea vodă în Țara Munteniască. Poate Ștefan vodă, fratele lui Pătru vodă, după moartea frătine-său, că dzice Bomfin, că acel Ștefan vodă amândoa A țările

domniia; care, după ce au audzit de vinirea lui Jicmont craiu, au împlut Țara Olteniască, adică Munteniască, de oști, și au prinsu toate strâmtorile și poticile munților cu oamenii săi, să închidză în munți pe Jicmontu craiu cu oștile lui. Orându-it-au oști și pe vârful munților, să-i fie de apărare.

Iară Jicmontu craiu, după ce au intrat în Țara Munteniască cu multă oaste, trecând peste munți, i-au ieșit înaintea muntenii cu domnul muntenesc în inamic și au dat mare războiu' ungurilor, cât înfrânii să pe linguri, că și den munți cu pietri îi ucidea, (le imbai bnliidu-se ungurii cu Jicmontu, craiul lor, au descălecat ungurii de pre cai și au înfrântu pe munteni, cât au purces în răsipă oastea lor, neputând suferi focul ungurilor; și-i goniră prea munți, d/. ice Bomfin, și pre mulți au prinsu vii. Iară ieșind Jicmond cu oastea sa den munți, au agiunsu la 1 iigșor, în Țara Munteniască, unde era domnul închis să se apere. Iară nu scrie ce oraș au fost; ce, mi la Târgoviște, ori la Târgșor au fostu. De unde, înțelegând domnul muntenescu că vine Jicmontu, iieașteptând să-l dobândiască l-au tâmpinat cu boierii sal și i-au cădzut la picioare, cerșindu-șertăciune și aialhulu-i pricinele abaterii sale de supt stăpânită criiiei ungurești, iproci. Scrie Bomfin: Făcutu-ș-au pace domnul muntenesc atunciș despre Jicmont, craiul unguresc.

Aicea ne caută a mai trăgăna condeiul nostru până vom vini la rândul de unde am părăsit

În anii de la Hristos 1396, Vasile, cneadzul și împăratul Moscului, mers-au singur la Vitold, marele cneadz a Litvei, la Smolense; legând prieteșug amândoi, s-au vorovit să ridice oști amândoi asupra lui Temerlan, marele han tătărăscu. Pre aceia vreme era Smolenscul supt stăpânită cnedziei Litvei. Iară la anul 1514 l-au luat Vasilie, împăratul Moscului, de la cnedziiia Litvei și-l stăpânesc moscalii până în ziua de astăzi.

Într-acestaș an, Jicmontu, craiul unguresc, vrându să scoată pe turci den Dobrogea sau den Bulgaria, strâns-au multă oaste de creștini și s-au lovit cu sultan Baiazit; ce rămasă biruit Jicmontu de turci, cât abiia au scăpat peste

Dunăre. Fost-au cu Jicmontu craiu multă știahtă leșască. După ce au pierdut Jicmontu războiul cu turcii, fiind urât ungurilor, au trecut în Țara leșască la craiul Vladislav Iaghelo, în Cracău, și acolo au făcut legături cu Vladislav în ani 16.

Iară Vitold, cneadzul Litvei, s-au pornit cu oaste singur asupra tătarilor, și trecând apa Donului -, aflat-au multă tătarâme, strânși cu muieri, cu copii, în câmpi și lovindu-i i-au biruit și mulți robi au adusu în Litva. O seamă de tătară i-au trimis frăține-său lui Vladislav Iaghelo, craiului leșăscu, și i-au botedzat, iară o seamă i-au aședzat în Litva pre lângă apa ce să cheamă Vaca și în alte locuri. Și până astăzi trăiesc în spurcată legea lui Mehmet, lipcanii ce sunt în Litva. Scrie și Mehovie la decad cap XLI, list 271.

Ce pre urmă Temerlan au prădat Țara Rusască și Litva. Chiovul s-au răscumpărat de la Temerlan cu 10.000 de ruble. Acest Temerlan mai nainte vreme, având războiu' cu sultan Baiazit, împăratul turcescu, și prindzind viu presultan Baiazit l-au băgat în cușcă de hier, de-l purta cu sine. Și, când vrea să încalece Temerlan pre cal, încăleca de pre cușca aceia. Și l-au ținut închis în cușcă, până au murit de scârbă, prăvindu cum îi prăda și-i ardea țărâle lui, oastea lui Temerlan.

Pre urma lui Pătru vodă au stălut domnu' luga vodă. Acesta au trimis la patriiarșia de Ohrida, de au luat blagoslovenie, și au pus mitropolit pre Theoctist și au descălecat orașă prea țară, pen locuri bune și li-au ales sate și le-au făcut ocoale pe împregiur. Și au început a dărui ocine a slugi, a voinici, ostași; și domnind doi ani, l-au luat Mircea vodă, domnul muntenesc, la sine.

CAP XVII

Domnila lui Alexandru vodă cel Bun și Bătrân în anul de la zidirea lumii 6909, stătu la domnie Alexandru vodă, și îndată începu a face lucruri bune în țară. Zidit-au doua A mănăstiri: Bistrița și Moldovița și li-au îndzăstrat cu moșii și cu odoară.

Iară la al doilea an a domniei sale, adus-au cu multă

cheltuială moștile svintului mucenic Ioan Novîi den Țara Turciască, de la Trapezontu, și le-au pus în vestita cetate a Sucevii cu mare cinste și pohvală de ferire domnii sale, ce să prăznuiește miercuri și gini în siptămâna Rusaliilor. Afla-vei viața și măceuiia sviuții sale în cărțile bisericii noastre și mai ales în *Pouceniile* părintelui Varlam mitropolitul, ce-i tipărită în dzilele răposatului Vasilie vodă.

Așijderea Alexandru vodă, vrând să urmedze desăvârșit lucrurile spre podoaba bisericii pravoslavnice, au trimis la patrierșie bisericii răsăritului, de an luat blagoslovenie după luga vodă întâi și au lacul mitropolit și i-au ales scaon mitropoliei în orașul Sucevii, în mănăstirea de lângă curtea domniască, cu sate, cu ocini.

1 acut-au și al doilea episcop Romanului și al trefle episcop la Rădăuți, împărțindu-le eparhii, ținuturile Iii țară, și i-au aședzat cu cinste, dându-le scaune sii șaliză di-a-diriapta domnului, mai aproape de scaunul domnului decât boierii cei mari.

Tocmit-au și boierii, care-și la rândul său, svetnici și cârmuitori țării, cum sintu și pană astăzi.

Făcut-au Alexandru vodă legătură cu craiul leșăscu Vladislav Iagheio, precum mai nainte și Roman vodă, feciorul lui Pătru vodă, pre carele i-au fostu prinsu den Moldova Svidrigailo, fratele lui Vladislav, craiului leșăscu, ce era stăpânitor în Podoliia, și l-au scos de la Svidrigailo, craiul Vladislav, și, după ce l-au scos, să fie giurat Roman vodă lui Vladislav, craiului leșăscu.

Scrie Stricovschii carte XIV, zaci. VII, giurământurile lui Roman vodă, cum va fi neclătit de supt poruncile lui craiu, precum și Alexandru vodă. Pentru acest Roman vodă, la alte letopisăță a țării scris nu aflu, precum nice cronicarii leșăști nu scriu, nice pomenesc nimic de Iuga, să fie fostu domnu' pre urma lui Pătru vodă, feciorului lui Ștevan vodă. De acestui Roman vodă scrie și Cromer, carte XVI la istoria sa, că mai nainte de ce au trimis Alexandru vodă soli de pace și cu legături de aședzământu la craiul Vladislav Iagheio, precum să află, că încă mai nainte Roman vodă făcuse legătură cu craiul Vladislav Iagheio,

precum sintu și să află aședzământurile amânduror în cămara crăiască, dzice Cromer, și astăzi. Și tot să cunoaște că avea price Romon vodă cu Alexandru vodă pentru domnia țării; ce, pre urmă pe Roman vodă l-au prinsu Svidrigailo cneadzul, fratele lui Vladislav craiu, din tară, și l-au dus la Podoliia [la] închisoare. Iară, dacă l-au scos de la închisoare craiul, cum s-au pomenit mai sus, ce ar fi mai făcut acestui Roman vodă, nu să află scris în cronica leșască.

Iară în anul de la zidirea lumii 6940, în dzilele lui Alexandru vodă, s-au făcut al optule săbor în oraș la Florintina, la Italiia. Multă adunare de părinți, așa a răsăritului cum și a apusului, fiind de față patriarhul de Țarigrad și împăratul răsăritului grecesc Paleolog, s-au adunat pentru mădulările legii; și mai ales de purcederea Duhului Zvânt făcândușă mare price, că besereca apusului arată cum Duhul Zvânt purcede și de la Părintele și de la Fiiul, care n-au primit biserica răsăritului cu Marco, episcopul de Efes, să facă doua A începături în Dumnădzăire. Măcar că, fiind împărăția răsăritului sau a

Țarigradului, slăbită și cuprinsă de turci, cât numai cu numele rămăsesă împărat Paleolog, iată au primit de au iscălit cu alți episcopi părerea părinților de la apus, făgăduindusă papa, că va trimite agiutoriu împotriva turcilor. Ce niciun agiutoriu n-au dat, nice au trimis, și mai mult de scădere au fostu acel săbor becericii răsăritului, decât de folos.

Trimis-au și Alexandru vodă cu voia țării soli cu Grigorie Țamblic. Fost-au la acel săbor Hristofor papa cu gardinalii săi. Mare price stă până în dziua de astăzi între biserica apusului și între biserica răsăritului, și de atunci mare shizma, adică dezlipire sau dejghinare-i între biserici. N-au aflat solii lui Alexandru vodă nice pe patriarhul, nice pre împăratul, la Țarigrad; ce iar a să întoarce, neisprăvind nemic nu le-au părut a fi cu cale; ce s-au dus la Ohrida, unde găsind pre episcopul de Ohrida și dându-și solii la dânsul, că era trimiși pentru învățătura legii.

Iiui l-au de acolo și preuți și cărți sârbești de toată

orânduiala bisericii.

Vladislav laghelo craiul, înțelegând că Jicmontu, craiul unguresc, îndeamnă pe crijecii prușilor asupra lui; ce Vladislav laghelo, aflându-să în părțile Țării Rusăști, trimis-au soli la Alexandru vodă, îndemnându-l asupra lui Jicmontu, craiului unguresc, și iau zălojil Snetinul și Colomâia dreptu 1.000 de ruble de argintu.

Ispitindusă craiu Vladislav asupra crijecilor, i-au trimis și Alexandru vodă 400 de moldoveni, oameni aleși, care au arătat mare vitejie și izbândă asupra crijecilor. Că deodată, făcândusă moldovenii a da dos și crijecii ieșind den cetatea Malborc, gonind pre moldoveni, și înșirându-i spre o dumbravă, s-au pedestrit moldovenii și, săgetându-le caii, au dat dos crijecii; și încălecând moldovenii, mare moarte au făcut într-înșii și să întoarsără cu izbândă la obuz, unde era craiu Vladislav, cu mare mulțamită și laudă de la craiul.

Iară de vreme ce am pomenit de crijaci, am socotit a fi cu cale să scriem ce m-am au fostu, și pre ce vreme au nemerit în părțile prușilor și în megieșie cu leșii.

TIJ CAP XVII

Pentru crijeci ce m-am au fostu și de unde s-au izvodit în Țara Leșască

În anii de la nașterea lui Hristos 1188, stăpânind Baldovin, craiu creștinesc, în Ierusalim, cându aceia strânsoare avea creștinii despre păgânii sărachineni, cât nu să poată a spune, nice cu condeiul a să scrie. După ce au luat păgânii de la creștini cetatea Ptolemeada, lăținește Acona iară nemțește Acris, mari prădzi și scăderi făcea păgânii creștinilor. Care luându-le aminte Baldovin craiu, scris-au la alți creștini cu rugămintे pentru agiutoriul; care rugămintе au pornit oști den țărâle Râmului asupra sărachinenilor, adică den Italia, den Longobardiia, de la venețieni șeasădzăci de galioane, în care era cindzăci de mii de oșteni, oameni aleși de război. Așijdirea de la franțoji, de la nemți, de la sași, de la Renu și de la Lubec, den Colna și den alte orașă, mulțime de oameni aprinși cu dragoste către Dumnedzău, așa pentru să valiză acele

locuri, cum pentru agiutor să dea alor săi creștini.

Dentr-acest oraș, nemți, oameni carii era oșteni, grijindu-și o corabie, căriia i-au pus nume Crache, în care era oameni ca la 500, carii dreptu supt cetate și orașul Acona au mărșu.

Încungiurat-au pre urmă creștinii Acona cu mare putere; un an întreg stând supt cetate, o bătea cu multe feluri de meșterșuguri, iară cu mare scădere în creștini: că mulți de săgețile neprietânilor răniți și bolnavi dzăcea, și de necăiuri neavând niceo căutare. Unii de foame și de rane greii, și de boală, dzăcea și muriia.

Aflatu - s-au între acei ostași dzece bărbați, carii, având frica lui Dumnedzău, dentre acei nemeriți acolo den țăriile nemțăști, s-au aprinsu de mila creștinească și s-au apucat a păzi și a griji pre cei bolnavi. Dentre carii un oroșan den Lobec, luând pândzăle corăbiii aceia, ce-i dzicea Crache, au dat-o de au făcut-o cort, precum au putut la aceia vreme. Supt acel cortu, au strânsu pre cei răniți și bolnavi și-i grijiia, și cu agiutoriul lui Dumnedzău și cu nevoînța acelor păzitori, cu hrană, și cu unsori la rane, mulți s-au însănătoșat.

Iară după ce dobândiră creștinii Acona, în anii 1190, dat-au creștinii biserica Zvântului Ioan acelor bolnavi, care biserică au făcut-o oștenii creștini de la Rodos de înainte vreme. Deci au pus ispravnici pre acea biserică pe acei dzece bărbați, să aibă grijă de acei bolnavi. Era pregiur acea biserică pomeți frumoși și i-au cumpărat acei bărbați temători de Dumnedzău să fie pentru bolnavi; că dentr-acel pomăt avea cei bolnavi multe feluri de roade și multe feluri de buruiene de hacurr pentru spălatul ranelor.

Și întâi, acolo în Acona, s-au făcut bo 1 niță întru pomenirea Preacuratei Fecioarei Mariei, și întâi întru lauda lui Dumnedzău cel slăvit în Troiță. Cu această pildă, acel den Acona, Baldovin craiu, fiind povățuit, făcutu-ș-au și el bolniță în Ierusalim și au numit o bolnița Preasfintei Stăpânii Mariei, precum și în Acona, pilind păzitori să grijască pe cei bolnavi și răniți. Ispravnic pre acele bolnițe era Henric den Vapolt, carele cu frații săi fu însănătoșat și

cu alți ostași a mormântului lui Dumnedzău; că cu năroc era și tare sta împotriva păgânilor.

La acest zakon, pre urmă foarte mulți den cnedzi, den domni și nemiși nemțăști, să adăugea. Era la număr întâi, în anul dentâi, numai 35, carii petrecea viață cu frică dumnedzăiască, și mari neprieteni era tuturor neprietinilor svintei cruci. Și așea cu pilda a prea firmei vieții sale, mulți dintre cei necredincioși vimia la petrecerea vieții lor, dzicând cum acei bărbați svinloși stau întru toate faptele sale, petrec mai multe decât alții, cum dentru a lor pildă, s-au făcut creștini mulți și s-au botedzat.

Da multă avere la acele bolniță și de ce mergea, de ce să înmulția bolnițele și acel zakon sau fege a crijecilor; și când muriia vreun domnu' în țara aceia zvâiită, lăsa lucruri scumpe la bolniță; de nemeriia acolo vreun oaspe cu nume știut, lăsa daruri la botniță, poftind să aibă grijă de săraci, precum și Ragivel preoților Ierusalimului, ce păzia mormântul Domnului, de fac laudă lui Dumnedzău, le-au împărțit milostenii, precum scrie el întru îmbletele sale prin țări streine.

Și așea acel mistru sau ispravnic bolniței agonisit-au multe cărți pricinitoare de la creștinii domni la Caleștin al trefle, papă de Râm, și la Henric chesariul al șeasăle cu acest nume; cu care cărți au trimis pre patriarhul Ierusalimului la Râm, de au asădzat și au scos zakonului sau legii nemțăști, întărire de crijac, adică (crucișar) în anul 1191, adăugând tiutiuluș ca să se scrie: Frățimea a casăi nemțăști a bolniții stăpânii Mariei în Ierusalim. Așijderea le-au dat pecete cruce niagră, supt legea praviii zvântului Avgustin, poruncindu-le să se poarte cu toate aședzământurile, cu faptele, cu volniciile, iproci.

Această întărire și pecete adusără misirului sau otcârmuitorului crijecilor - (sau să dzicem românește crucișer) - în Ierusalim, și acel uric cu mare cinste și țeremonie fu cetit. Acolo patriarșii Ierusalimului au îmbrăcat pre frații acei legi sau pravilă în haine albe scumpe, pe care era den față și den dos cruce niagră. Într-acesta chip, pe urmă, de acest feliu de haine și alții purta;

și de acei frați era pre acea vreme șapte preoți, carii acel feliu de haină purta preoțască și era nemiși lumești; acestora era slobod încinși cu săbii să facă liturghie, nime nu-și rădea barba, și pe sac, în sac umplut cu paie, după zaconul lor, dormea. Ce aceasta curund o au schimbat - (precum este în poveste) - bișugul aduce desfrânare.

Fost-au aședzat și altă rânduială zaconului acestui mistru a bolniții Preacuratei stăpânii Mariei, Henric de Vapolt, adică: întâi greșind vreun frate dintre acia împotriva legii, sau zaconului său, să nu fie de nime certat, fără numai de singur misirul zaconului, sau de cela ce-l va orânduie el spre aceia, și certarea nime den streini să nu știe. A doua, pe frații ostași pe lângă dânsul au pus giudecători și i-au dat lui putere între dânsii, pe cei împotrivnici să-i tocmească și pe cei neascultoi (sic) să-i certe. A triia, au aședzat numere știute de rugăciune otcenaș peste toată dzua mirenilor să cetiască. Într-aciastă deregătorie au viețuit ani 10 și au murit în Acona și acolo l-au îngropat.

Al doilea mistru a crijecilor au stăut Osto Carpen, nemiș nemțascu, la această deregătorie în dzilele lui Filip chesariului al doilea și a lui Inochentie, papa Râmulip; și în Țara Leșască era craiu Mecislav cel Bătrân, în anii de la Hristos 1200.

Acestui mistru în prostie au slujit lui Dumnedzău și în viața sa au făcut pecete zaconului cu chip de măgar, pe care ședea Maica Prea Curata cu Fiiul în brață și Iosif bătrânul pe lângă dânsii cu toiag și scrisoare pregiur pecete cu aceste cuvinte: Pecetea orânduiei misirului a frățimei casăi nemțăști în Ierusalim. Acestui feliu de pecete ținea crijecii până în dzilele lui Friderih celui întâi a misirului de acestui zaconu. Acest Friderih pe urmă o au schimbat în Țara Iflantiei. Pe vremea acestui Carpen, frățimea ce să chema lăținește ensiferi, purtători de sabie, s-au izvodit; carii pre urmă s-au unit cu crijecii prușilor, 6 ani fiind în deregătorila sa, au murit în Acona.

Al trefle mistru a ostașilor mormântului lui Dumnedzău, fu ales Herman den Olsașia în anul de la

Ilrislos 1206, pe vremea lui Filip chesariu și a lui Inochentie papa Ramului. 4 ani au slujit și au murit în Acona.

Al patrulă mistru crijecilor stătu Herman den Salța, nemiș, pe vremea împăraților Opto și Fridrih al doilea și a papei Romei, Inochentii al trefle, și a lui Onorie al trefle, pus la aceasta deregătorie în anul de la Hristos 1218. Iară pe vremea stăpânirii lui, au luat sarașinii Ierusalinelul de supt cârma creștiniască; iară crijecii fură izgoniți afară den Siriia; și aceasta tot pentru păcate. Că giudecățile lui Dumnedzău ascunsă sintu.

Iară pe urmă acești crijeci s-au închinat la chesariul Fridrih, rugându-l să le dea loc să-și facă biserică după pravila sa, să petriacă până la sfârșitul său, după cum era obiciuit lui Dumnedzău. Datu-le-au chesariul loc știut de traiul lor.

Iară în anul 1222, Conrad, cneadzul Mazovii, având adese nevoi de prusaci, vecinii săi mărgineni și neprietini ălsăi, au năzuit Conrad, cneadzul Mazoviei, la Fridric chesariul, să-i dea agiuțoriu pe acei crijeci împotriva prusacilor, ce era pe atunce păgâni. Așijdirea și de la singuri crijecii de la Râm au poftit agiuțoriu. Deci Fridric chesariul au slobodzit pre crijeci, că era 20.000.

Îndată cât au sosit crijecii la Conrad, le-au dat Țara Helmului și cât loc cuprinde între Visla, Mocra și Drvința; că acel loc l-au avut Conrad osebi de la Ieși, care l-au luat leșii de supt crijeci. Cu această tocmală, au lăsat acel loc crijecilor ca eu nevoință pururea să oștască crijecii asupra păgânilor, pentru legea creștiniască; și după ce-i vor aședza pre păgâni, și-i vor supune, să întoarcă Țara Helmului înapoi lui Conrad sau celor ce vor fi pre urma lui. Iară ei țărăle, ce ari dobândi de la prusaci, să le împartă cu socotială a oameni vrednici, cu cneadzul Mazovii și cu urmașii lui. Leșilor, ca niște creștini, să nu le facă pacoste, niceo strâmbătate, nice scădere; pre vrăjmașii lor să nu-i ascundză, rtice să le agiute cu sfat sau cu altu' agiutor a lor, ce împotriva păgânilor, vrăjmașilor svintei cruci, cât ar trebui lui și leșilor, să le fie într-agiutoriu. Iară, de n-ari

asculta și ari călca vreunul dentr-aceste giurământuri, atunce, ca unor vinovați, să le ia averea și locurile pentru nemulțămire.

Această tocmală și așădzământ între Conrat, cneadzul Mazovii, și între frații crijeci au fostu; care tocmală și aședzământu li-au întărit Grigorie alndaole, papă a Ramului; le-a mai adaos pe acesta Conrad, crijecilor, Țara Dobriținului și cetatea Nessoava, în Țara Cuiavului. Așjidirea și Ghedeon, episcopul Pelomcului, le-au dat den eparhiia sa une locuri să-și ia de a zecea și sate cu ostrov.

Acestui aședzământ l-au tăinuit crijecii; numai uricul cu pecetea de aur a lui Frideric al doilea, chesariului, cu mare nevoință-l ținea; care le-au întărit lor Țara Helmului cu a Dobrinului date, măcar că Conrat cneadzul nu le-au dat în veci. Deci pentru acea întăritură a lui Fridric chesariului, pre urmă mari sfădzi au fostu între crijeci și între leși, până ce s-au spartu și s-au stricat cele neadevărate a lor urice.

Așjidirea având 7 căpetenii mai aleasă acei doalizăci de mii de crijeci ostași, luând asupra sa împotriva păgânilor prusaci apărarea leșilor și a mazovilor, întâi în Țara Dobrinului s-au aședzat, au pus întâi în partea despre Visla o baștă, făcută de stejtar, dreptu în preajma Torunii, care să cheamă astădzi Dinbov, ce era să-i dzică Dubov. Dentr-acolo păziia pe paginii prusaci peste Visla, cu deasă și multe puști îi strica, și pe urmă cu agiutoriu leșilor și a madzurilor, au început a să pleca păgânii prusaci, pustiindu-le și străcându-le tara, cât au căutat prusacilor dentru acele locuri a să părăsi și a lăsa lor Țara Helmului iproci.

Murit-au Helman den Salce și l-au îngropat în Berlum.

Pre ce vreme s-au arătat acești crijeci neprietini leșilor și când li-au trimis agiutoriu Alexandru vodă

Al treispredzecele miestru sau olcârmuitoriu crijecilor și a prușilor, anume Carol den Trivăr, în dzilele lui Henric chesariu și a lui Climent, papa Rămului, și a lui

Vladislav, craiu leșăscu, Lochetec, în în de la Hristos 1309, au ridicat sabiia asupra leșilor în loc de bine și mulțămită. – (Caută ce fac streinii, când îi primăscu tovarăși lăcuiitorii țărilor, precum și la noi în țară pe urmă vei afla de greci, la ce stat au adus țara noastră și boierimea ei).

— Că întâi crijecii Țara Pomeraniei o au luat de la Lev și altele, care până în dzilele al triile Cazimiru craiu, au fostu aceste țări în mânuic străinilor, cum s-au pomenit mai sus, pustiind satele șleahțicilor și omorând preslehtici.

Pre aceasta vreme, vădzind și alți megieși, că să înmulțăscu și să întărescu crijecii asupra leșilor, s-au ridicat și infleantii de au luat de la Ieși vestit oraș și cetate Riga, cu tot ținutul ei.

Și pre rând, ce au lucrat acei crijeci și asupra 1. ilvei, cetește pre Alexandru Gvagnin, istoricul țării și lucrurilor Litvei, vei afla. Iară noi, cât am socotit să fie pentru deschisul voroavei și științei noastre, am scris până aicea.

După ce au pierdut războiul crijecii, cum s-au scris mai sus, cu Vladislav Iaghelo, craiul leșăscu, căruia i-au trimis agiutor Alexandru vodă împotriva crijecilor 400 de moldoveni, cădzut-au la pace crijecii, care au primit craiu Vladislav Iaghelo, den svatul și socotiala frăține-său, lui Vitold, cneadzul

Litvei, măcar că acea pace cu crijecii era peste voie svetnicilor leșești. Legătura între ei, lăsăm la Ieși să scrie. Noi ne întoarcem la rândul nostru.

După ce au legat pace cu crijecii, Vladislav Iaghelo, craiul leșăsc, s-au întorsu și s-au pogorât în părțile Țării Rusăști, dând Camenița și toată Podoliia pe seamă frăține-său, lui Vitold, unde și Alexandru vodă au mărșu la craiul, fiind legați de înainte cu prieteșugul, au și mai întărit legături de pace cu craiul leșăsc.

Scrie Cromver, istoricul leșesc, în cartea sa XX și Stricovschii carte XVI, la anii de la Hristos 1438. Iară Sfidrighel cneadzul, fratele lui craiu Vladislav Iaghelo, având multă price cu leșii pentru Podoliia, cum pe acea vreme stăpânită Podoliia Svidrighel, fiind de multe ori îndemnat craiul de Lev pentru Podoliia, să o ia de supt

stăpânită fraține-său; ce de la o vreme, i-au căutat craiului a faci pe voia leșilor, și au purces cu oști asupra frăține-său, lui Svidrighel. Iară Svidrighel nedejduia la agiutoriuл crijecilor și a inflanților; și trăsese Svidrighel și pe Alexandru vodă în partea sa asupra lui Vladislav, craiul leșesc.

Iară Alexandru vodă uitând legăturile sale ci-au avut cu Vladislav craiul, pe pofta lui Svidrighel și a litvinilor, au prădat cu oamenii săi Snetinul, Haliciul și olatul Oamenii. Ce, întorcându-să Alexandru Vodă cu plianul den Țara Leșască, au agiunsu o seamă de leși de oastea craiului leșăsc pre moldovenii lui Alexandru vodă, ce aducea plianul mai pe urmă, că Alexandru vodă trecusă Nistrul mai nainte, și înfrângând leșii pe moldoveni, le-au luat plianul înapoi.

După această poticală, Alexandru vodă vădzându-să și scăpat de prietenie ci-au avut cu craiu Vladislav, cum scriu istoricii leșești, den voie rea au murit. Domnit-au Alexandru vodă ani 32 și luni 8 și multe lucruri bune au făcut aicea în țară, pentru care îl număscu toți lăcuiitorii țării noastre și-i dzic: Alexandru vodă cel Bun. Avut-au ficiori cu două A doamne Alexandru vodă.

CAP XVIII

Pentru doi ficiori a lui Alexandru vodă și pentru războaiele lor

Alexandru vodă, mai nainte de moartea sa, au ales să fie domn țării în urma sa Iliaș, fiu-său cel mai mare, că-i rămăsese doi Ficiori: Iliaș și Ștefan, în anii de la Hristos 1433. Dacă stătu domnu' Iliaș vodă, după moartea tătâne-său, au urgisit și au gonit pre frate-său, pe Ștefan vodă și pre maștehă-sa să o fie înecat.

Iară Ștefan vodă au năzuit la domnul muntenesc, cu rugămintе de i-au dat agiutoriu; și viind cu oaste, au biruit pre frate-său, Iliaș vodă, la locul ce să chema Lolonii și scoțându-l den țară, au apucat Ștefan vodă domniia țării.

Iară Iliaș vodă au năzuit la craiul leșăsc, Vladislav Iaghelo, arătându-și strâmbătatea făcută de frate-său Ștefan vodă și s-au rugat să-i dea agiutor împotriva frăține-

său și să-l aședză în domniia țării, făgăduindusă că în viața sa va rămânea neclătit den poruncile crăești și a recepospolitei Țării Leșești.

Iară și Ștefan vodă încă nu s-au lăsat cu atâta, ce au trimis și el soli cu daruri scumpe la craiul leșăscu Vladislav. Aflat-au solii lui Ștefan vodă pe craiul la Lăncenti și și-au dat solii, arătând craiului, cum toată țara poftescu și primăscu pe Ștefan vodă, și mai bine să ție craiul cu Ștefan vodă, pe carele primește țara, decât pe Iliaș vodă, care-i urât țării, că și Ștefan vodă să făgăduiește a fi cu priință craiului și neclintit va rămâne în poruncile crăești, precum au fostu și tată-său, Alexandru vodă. Și atunce prin solii acia s-au rugat lui craiu și pentru greșală ce ar hi făcut tată-său, Alexandru vodă, împotriva luminatului craiu, să iarte ca un stăpân milostiv. Deci, măcar că Iliaș vodă ținea pe Sofia, sora lui craiu, ce dentru socotiala tuturor au ales să rămâie Ștefan vodă la domniia țării, și atunce prin solii lui Ștefan vodă, vădzând priință către cine, i-au dat craiul lui Ștefan vodă ținutul Șipenului și

Cecunul și cu Hmelovul. Iară lui Iliaș vodă i-au dat un ținut să șaliză cu casa sa și să nu să amestice la domniia țării.

Ce Iliaș vodă nu vru să rămâie presocotiala lui craiu, ce au intrat în țară cu oști asupra frăținesău, lui Ștefan vodă, și tâmpinându-să cu oștile la Dărmănești în săptămâna Albă, rămasă izbânda iar la Ștefan vodă.

Năzuit-au Iliaș vodă și al doilea rând la Leși, să mai strângă oști să vie în țară, ce vădzindu-l leșii că nu să așaliză, l-au luat cu porunca craiului și l-au închis în cetatea Siragiului, ce este cu zid împregiur, pe apa ce să cheamă Varia, împreună cu doamnă-sa, Sofia, și cu copiii săi, puind și pază, însă cu cinste.

Trimis-au craiul pre urmă solii săi la Ștefan vodă de au și giurat înaintea solilor crăești în Suciavă. Dzis-au Ștefan vodă cum și înaintea lui craiu va merge, unde ar fi să se încrializă.

Arătat-au Ștefan vodă după aceasta legătură, slujbă leșilor, că gătindusă tătarii să intre în Țara Leșască, i-au

lovit Ștefan vodă și i-au stricat rău și cetatea Branlavul care era supt ascultarea lui Svidrigai, au luat-o de la oamenii lui Svidrigai și au închinat-o lui craiu Vladislav. (Scrie Cromver) în carte XX și Stricovschii în carte XVI, zaci. IV. în sfârșit.

În anul de la Hristos 1434, acestui craiu leșăscu, Vladislav Iaghelo, fiind la un târgșor, anume Grodec, cale de 4 mile de la Liov, acolo aștepta pre oamenii lui Ștefan vodă să sosască den țară; și mâind supt cortu craiul, să audză cântând privighitorile, primăvara. Fiind vreme răci, au răcit noaptea și au cădzut în boală și a șeptesprădzece dzi au murit, într-o dzi luni.

După moartea lui Vladislav, craiul leșăscu, au stătut la crăie fiu-său, Vladislav al trefle cu acest nume. Scrie Stricovschii la istorila sa, carte XVI, zaci. I, precum la coronația acestui craiu, să fie fostu și oamenii lui Ștefan vodă.

Iară în anul 1435, acestui craiu nou s-au pogorât la Siragi pentru săimul. Atunce o seamă de boieri leșești, priatini lui Iliaș vodă, s-au rugat lui craiu să-l sloboaliză pre Iliaș vodă de la propria la Ce craiul n-au primit că agiunsesă Ștefan vodă cu solii săi, și la acest craiu.

Ce curund după aceasta, ori cum au fost lucrul, au scăpat Iliaș vodă den cetatea aceia și iară au intrat și al trefle rând în țară, de au tulburat o parte de țară asupra frăține-său, lui Ștefan vodă, însă ieșindu-i Ștefan vodă în tâmpinare la Podraga, iarăși nenorocirea lui Iliaș vodă; și acolo au rămas biruit.

De năroc era Ștefan vodă cu frate-său Iliaș vodă; când bine nu să mântuia de însu, atunce și sosiia cu oști asupra lui, că în anul de la Hristos [1435], iară de la zidirea lumii 6943, avgust 4, la Piperești s-au lovit Iliaș vodă cu frate-său, Ștefan vodă; ce și acolo Iliaș vodă pierdu războiul.

Vladislav, craiul leșăscu, vădzind atâta netocmală și războaie între acești doi frați pentru domniia țării, i-au aședzat prin solii săi, că le-au împărțit țara în două A: lui Ștefan vodă i s-au venit Țara de Gios cu Cetatea Albă, cu

Chilia și cu Tighinea; iară lui Iliaș vodă, Țara de Sus cu Hotinul, cu Suciava și cu alte locuri den sus și leșii.

Precum scrie Stricovschii la carte XVII, zaci. II, Iliaș vodă nezăbăvind vreme au mărșu la craiul în Liov împreună cu boierii săi, cum scrie Cromver la carte XXI, de au giurat, fiind craiul de față, puind stiagul la picioarele craiului, precum va fi credincios craiului și gata în poruncile crăești, împotriva a fieștecărui neprietin a craiului. Și atunce au legat să dea Iliaș vodă pre an 100 cai, 400 boi, la cuhnea crăiască, 200 camene de moron și 400 bărbărace sau haine roșii; măcar cum scrie Cromver, peștele și boii numai într-acel an au dat Iliaș vodă craiului. Și ținutul Șcepinului ci-au fostu dat craiul lui Alexandru vodă, tatul lui Iliaș vodă, cu uricu de aședzământu, le-au întorsu Iliaș vodă craiului pentru pagubele ce au făcut Alexandru vodă leșilor, când au prădat Colomâia și Sneatinul. Iară craiul au dat lui Iliaș vodă cetatea Haliciul să-și ție acolo averea.

Așijdirea și Ștefan vodă într-acesta chip au trimis solii săi la acesta și craiu Vladislav cu daruri, făgăduindusă și el a rămâne supt poruncile lui craiu; ce la giurământu nu l-au mai silit craiul, socotind ei i va trăi Ștefan vodă, cu frate-său, Iliaș vodă, precum s-au fostu legat amândoi cu giurământu în Cetatea Albă. Iară la al patru an, au și giurat domnii cu toată boierimea lui Craiu Vladislav, și atunce Ștefan vodă au adaos să dea 5.000 galbeni de aur pe an și 400 cai, când ari trebui la craiu - (scrie Cromver la carte XXI și Stricovschii carte XVII, zac. II.) - Pre această vreme intrat-au tătarii în Țara Leșască, de au prădat Podolia și întorcându-să cu plian tătarii, sărit-au bieții podoleni după tătar și agiungându-i, întorsu - s-au tătarii la dâșii și mulți nemiși au perit. Perit-au și Mihai Buciațchii.

Iară în anul de la zidirea lumii 6947 au prădat tătarii Țara de Sus până la Botășeni. Ars-au și târgul Botășenii și iară la anul după aceasta pradă, iarna în luna lui dechembrie au prădat tătarii Țara de Gios. Ars-au Bârladul și Vasluiul.

Iară în anul de la Hristos 1439, venit-au soli de la unguri la craiul leșesc, poftindu-l la crăiia unguriască, aflându-să pre atunci în mare grijă ungurii de turci, și poftiia solii ungurești pre Vladislav craiul leșăscu să-și ia muiere pe o vară a sa, Elisafta, crăiasa lor, ce rămăsese văduvă.

Deci după multe svaturi a svetnicilor leșăști, măcar că Vladislav, craiul leșăscu, era om tânăr, neprimind să-și ia fămee văduvă și în vârstă, mai mult bătrână și grea; ce, pe svatul tuturor, au primit și crăiia unguriască. Între alte tocmele, aședzat-au și aceasta; că, de va naște Elisafta crăiasa făt, și de va trăi să siliască craiul Vladislav cu agiutoriuul său, să-l pune craiu Bohemii, iară crăiia unguriască să fie asupra lui Vladislav și a sămânției lui. Și pentru aceasta tare să nevoia ungurii, mai mult pentru grijea ce avea despre turci, că încă fiind viu Voiceh Albert, craiul ungurescu, au fostu trimis sultan Murat sol la craiul leșăscu, Vladislav, făgăduindu-i bani și 100.000 oaste să-i dea, numai să se rădice asupra lui Voiceh, craiului unguresc. Și au zăbăvit solii turcești la Cracău, până ce au luat răspunsu' că ungurii de bună voie a lor au dat crăiia unguriască lui Vladislav, craiului leșăscu.

Stătut-au dar Vladislav, craiul leșăscu și craiu unguresc, și încă fiind solii ungurești în Cracău, la Vladislav craiu, iată de olac vini veste că au născut făt, crăiasa Elisafta.

Războiul lui Vladislav craiul leșăscu și unguresc ci-au avut cu sultan Murat la Varna și au perit

Vladislav craiu în războiu'

Acest craiu Vladislav era, cum s-au pomenit mai sus, craiu leșăscu și unguresc, pe vremea ce împărăția Ioan Paleolog, împăratul grecesc, la Țarigrad, fiind în mare grijă de turci, că den dzi în dzi îmbla să ia Țarigradul, cum lua să și alte țări de supt stăpânită grecilor. Deci împăratul grecesc pururea scriia la Vladislav craiu și la Iangul (sic), domnul Țării Ungurești cei den mijloc, Ortamaghiar să nevoiască să vie să dea agiutoriu împloliva turcilor, ca să se izbăvască creștinii de încunjiurarea păgânilor, și făcând

acea izbândă, îl va încununa cu stimă împărățiască și nu se va mai chema craiu, ce împărat.

Iară craiu Vladislav, cu Iangul (sic) domnul, înțelegând pofta împăratului, le era aminte și cerca vreme să se ridice asupra turcilor pentru volniciia creștinilor. Și oblicind că sultan Murat s-au dus la Magnisiia să se odihniască ca un om bătrân și lăasă în locul său împărat pre fiu-său, sultan Mehmet, om tânăr, neștiutoriu rândul oștilor, s-au gătit cu tărie mare și au trecut Dunărea și prădară și arsără satele bulgărești și agiunsără până la Varna de o luară.

Iară turcii nemic de aceasta nu grijiia, că, fiind tânăr sultan Mehmet, îmbla tot la vânat și la alte dezmierdăciuni. Iară vizirii, ce era pregiur dânsu, au scris la sultan Murat numai să vie cum mai curund, că este în cumpănă să piară împărăția lor, că sultan Mehmet nu-i ascultă de ce-l sfătuescu ei. Atunce, sultan Murat îndată au vinit până împotriva Țarigradului, la Schider peste Boaz; iară în ciasta parte, ieșisă-i oștile în tâmpinare cu Halii pașa. Au poruncil sultan Murat împăratului grecescu, lui Ioan Paleolog, să-l triacă cu vasă în ciasta parte de peste Boaz, să nu facă zăbavă cu trecătoarea pe la Calipoli (sic), pe unde-i era a trece, că apoi vor strâca pacea ce avea între sine.

Iară împăratul grecesc, Ioan Paleolog, de frică au trimis de au trecut presoltan Murat cu toată oastea ci-au avut drept pre la Beșictaș, pe lângă Țarigrad.

Atâta minte avu împăratul grecesc, Ioan Paleolog, cu svetnicii lui și nu socotiră becisnicii, că Vladislav craiu pentru dânșii vinisă asupra turcilor; că de s-ar fi zăbăvit sultan Murat cu trecutul pre la Calipoli, să nu-l fie trecut dreptu pre la Țarigrad, s-ar fi zăbăvit și ari fi lovit ungurii presoltan Mehmet singur și ar fi izbândit Vladislav craiu și ar fi prinsu și presoltan Murat.

Atunce sultan Murat au și mărșu la unguri la Varna și s-au împreunat cu sultan Mehmet și s-au lovit cu ungurii tare și înfrânsără ungurii pre turci și-i tăiară foarte tare, cât să împușinasă călărima turcilor; numai cu

pedestrimea rămăsese sultan Murat. Să sfătuiră turcii să fugă că pierdusă nădejdea; ce, enicerii n-au lăsat măcar să piară până la unul, n-or fugi, ce cu toții să stea.

Deci, ungurii simețindusă, s-au sfătuit să-i mai dea războiu' turcilor și să facă năvală tocma la corturile împăraților. Iară Iangul, domnul unguresc, au dzis către craiul și către toți boierii, să margă el întâi cu o seamă de oști, să facă năvală la turci și la cortul împăratului, că-i părea că va izbândi; iară, neputând izbândi, atuncea lesne va fi să vie și craiul pe urmă cu toată oastea, să facă năvală. Și plăcu tuturor acel sfat, că toți cunoștea că va face Iangul izbândă, fiind om înțeleptu și vitiaz bun.

Ce craiul, fiind tânăr, n-au ascultat, ce s-au potrivit celor ce era pre lângă dânsul și-i dzicea că, dacă va izbândi Iangul, se va vesti numele lui. Deci așa s-au înșălat craiul și îndată porunci de au dat în trâmbiță și încălecară beți, amețiți și fără de niciun cumpăt. Dederă năvală asupra porții împăratului, unde era enicerii, și să făcu un război iute. și tare și năvăliia la cortul împăratului și să făcu moarte mare și cumplită, cât era numai să dea dos sultan Murat. Ce enicerii nu l-au lăsat, dzicându-i că: Numai ce-l caută a muri aicea cu toți, cu noi, într-altu chip nu poate fi. Și dând năvală craiul tocma în cortul împăratului, fără săială și fără cumpăt, iară un enicer dede de-i tăie amândoa A picioarele cele denainte a calului de supt craiul, tocma denaintea împăratului, și îndată-l sfărâmară pe craiul în mici bucăți și-i luară capul de-l pusără într-o sulită și-l purtară pen tabără. Iară oștenii lui craiu începură a fugi și turcii a-i goni tăindu-i și luându-i în robie, și mai mulți s-au înecat într-o baltă mare de lângă Varna. Acestea toate le-au făcut svatul cel rău și turbat de vin.

Iară Iangul, încă până a nu da craiul războiu' turcilor, au cunoscut că va petrece craiul așa; ce de acolo ș-au luat oastea și s-au îndelungat și s-au dus în țara sa, de nime nedodeit.

Atâta acum a pomeni războiul lui craiu Vladislav la Varna, și lăsăm să scrie ungurii de aicea înainte, iar noi ne

întoarcem la rândul istoriei noastre.

De ficiorii lui Alexandru vodă

Iară, după ce s-au împărțit frații, Iliiaș vodă și cu Ștefan vodă, cu țara, precum s-au pomenit mai sus, aflând vreme Ștefan vodă să se mântuiască de frate-său, Iliiaș vodă, l-au prinsu cu vicleșug, poftindu-l la sine ca pe un frate, și i-au scos ochii în anii de la zidirea lumii 6952. Pentru această orbire a lui Iliiaș vodă de frate-său, Ștefan vodă, nemică nu scrie cronica leșască, ce numai în letopisățul țării am găsit scris. Iară, după ce au orbit pe Iliiaș vodă, au mai domnit împreună 7 ani și au murit Iliiaș vodă După aceia au mai domnit Ștefan vodă 5 ani.

CAP XIX

Domniia lui Roman vodă ficiorul lui Iliiaș vodă și războaie ci-au avut cu Pătru vodă ficiorul lui Ștefan vodă

După moartea lui Iliiaș vodă, rămas-au la domnie Iliu-său, Roman vodă, și lui Ștefan vodă au rămas Ili-său, Pătru vodă. Iară Roman vodă, neputând răbda atâta nedumnezărie a unchiu-său, a lui Ștefan vodă, ce făcu cu tată-său, Iliiaș vodă, în anul 6956, vinovitu – sau o seamă de boieri și au prinsu pre unchiu-său, Ștefan vodă, și i-au tăiat capul și au apucat Roman vodă, domniia țării.

Ce nu-i îngădui Pătru vodă, ficiorul lui Ștefan vodă. Simțind Pătru vodă, că îmbla Roman vodă să-l omoară cu vicleșug, i-au căutat deodată lui Pătru vodă a da cale vărul său, lui Roman vodă, și au pribegit la unguri în anul 6957. După ce au pribegit Pătru vodă în Țara Unguriască de nevoia vărui-său, lui Roman vodă, n-au zăbăvit, ce curundă vreme, ajutorindu-l Ioan Huniad, vestit pre atuncea otcărmuitoriu Țării Ungurești, au vinit cu oaste unguriască și au împinsu pe vărui-său, Roman vodă, den țară, după ce domnișă un an, și s-au aședzat Pătru vodă la domniia țării.

Iară Roman vodă au năzuit la craiul leșăscu, Cazimiriu, fiindu-i văr primare.

Aicea am socotit să ne întoarcem puțin iar înapoi

După pieirea lui craiu Vladislav la Vama, mare jele s-au făcut în toată crăiia leșască de pieirea craiului lor; și înțelegând că ungurii ș-au ales craiu pe Ladislav, ficiorul

lui Arbert Voiceh, ci-au fostu craiu mai nainte de Vladislav, ci-au perit la Varna, fiind Ladislav copil numai de 5 ani, strânsu - s-au și leșii al doilea an după pieirea craiului lor; căci nu credzusă îndată pentru perirea craiului, viindu-le vești într-alt chip. Iară pe urmă înțelegând leșii că ungurii ș-au pus craiu, cum s-au pomenit mai sus, pre Ladislav, atunce și leșii s-au strânsu la cetate la Siragi în anul de la Hristos 1445. Acolo au socotit; din svatul lui Zbigneu cardenalului, au alesu craiu pre Cazimiriu, al doilea ficiorul lui Vladislav Iaghelo, craiul leșăscu, și l-au coronit în Cracău în

Iară Roman vodă, după ce au năzuit la Cazimir craiu și arătându-i strâmbătatea despre văru-său, Pătru vodă, i-au răspunsu' că, după ce se va pogorî în Țara Rusască, îi va da răspunsu'. Iară, pogorândușă craiul spre Țara Rusască, și la Liov ieșit-au înaintea craiului muma lui Roman vodă, mătușea craiului, având cu sine 200 de moldoveni agiutoriu fiu-său, lui Roman vodă. Gătisă craiul câtăva oaste într-agiutor lui Roman vodă, să margă asupra lui Pătru vodă, ce, dacă au înțeles craiul că au murit Roman vodă, otrăvit de văru-său, Pătru vodă, s-au pogorât craiul la Oamenită; era cu craiul voievodziile: Primislii, a Liovului, a Helmului și a Podoliei. Și viind craiul la Oamenită, îndată au trimis soli la pPătru vodă să margă înaintea craiului, să facă giurământu - (scriu cronicarii leșăști) - și să-i dea pre Mihai 1 cneadz, ficiorul lui Jicmontu, cneadzul de Litva.

Iară Pătru vodă, vădzându-să mântuit de neprietinul său, Roman vodă, au răspunsu' solilor crăești: pentru giurământu este gata aicea și înaintea lui craiu să margă nu s-au apărat, numai să nu fie chemat cu vreun vicleșug; iară, pre Mihailo să-l dea, nu i s-a cade pre cela ce au năzuit la dânsu, ca să nu-și piardză credința, nice craiului socotește că nu-i va fi cu cinste; iară den țară îl va goni, precum au și făcui; peste puțină vreme l-au gonit Pătru vodă den țară; care au mărșu la tătar multă pagubă au făcut leșilor în Podoliia.

Așjidirea la anul de la Hristos 1449, acel Mihailo,

împreunându-să cu tătarai, au lovit țara Sibirului și au luat Starodubol, Novgorodul și alte multe cetăți rusăști. Acestui Mihailo, ficiorul lui Jicmontu, cneadzului de Litva, după pieirea lui craiu Vladislav la Varna, și el nedejduia că va apuca crăiia leșască. Iară, după ce stătu Cazimiriu craiu, el au vinit la craiul și s-au rugat de cnedziia tătâne-său, lui Jicmontu, la Litva. Ce, vădzind Mihailo că nemic nu isprăvește, cunoscând pe craiul cu ură asupra sa, au fugit den Litva la Mazoviia, la socru-său, apoi la pruşii, apoi la Smolensca și, neputându-să mistui, au vinit pen Țara Unguriască în Moldova, la Pătru vodă.

Cazimiriu, craiul leșăscu, după acea solie, grăbiindusă să margă în Litva pentru seimul Novogrodului, luând veste de Pătru vodă că vine la Hotin să facă giurământul singur lui craiu Cazimiriu, au trimis craiul patru boieri de ai săi la Hotin, la Pătru vodă, iară craiul au purces la Litva, neașteptând vinirea solilor săi. Iară Pătru vodă au giurat înaintea solilor leșăști împreună cu boierii săi, cum vor fi cu priință lui craiu.

Iară încă fiind craiul la Oamenită, să fie vinit sol de la hanul Crâmului la craiul, îndemnând pre craiul asupra lui Pătru vodă. Iară cu ce răspunsu' îl va fi întorsu pre acel sol tătărăscu, nu scriu istorii cu leșești, numai înșămnializă că pe taină l-ai pornit.

Scrie letopisățul țării, că acest Pătru vodă să fi dat cetatea Chilieii ungurilor; iară pentru ce au datnu înșămnializă; nice cronicarii leșăști nemică de aceasta nu scriu.

Bine încă nu agiunsu craiul în Litva, iară tătarii au intrat în Țara Leșască la Podoliia de au ars-o și au prădat; ce la întorsu dzic, că i-au lovit la strâmtori Theodor Buceățchii staroste și au scos tot plianul.

În anul de la Hristos 1448, Ioan Huniad, otcârmuitoriul Țării Ungurești, după ce au perit Vladislav craiu la Varna, au purces cu oști asupra turcilor; ce, den vicleșugul lui Gheorghie Dispot, domnul sârbă scu, fiind încungiuat Huniad de turci în câmpii Merulii, la marginea bolgarilor, au pierdut Huniad războiul și au perit creștini

optu mii; și fugind Huniad, l-au prinsu Gheorghie Dispotul și au căutat lui Huniad a pune zălog la acel Gheorghie Dispot pe Vladislav, fiu-său cel mai mare, până i-au trimis prețul răscumpărării.

Iară Pătru vodă, după ce au dat cetatea Chilieii ungurilor, cum scrie Letopisățul țării noastre, au mai domnit un an și au murit; iară câți ani au domnit peste tot nu scrie.

După moartea lui Pătru vodă au stăut domnu' un Ștefan vodă și au domnit un an, precum scriu une letopisăță a noastre, și au murit. Apoi au domnit Ciubăr vodă doua A luni. Scriu dentr-un letopisăț latinesc să fie adaos aceste domnii, ce eu în letopisățile leșăști nu aflu; ce cum le-au fostu scurtă domniia, așa li-i scurtă și pomenirea lor.

Iară după acei domni, s-au rădicat domnu' Bogdan vodă, făcândușă ficior lui Alexandru vodă celui Bun; ce, precum scrie Stricovschii în cartea istorii sale XL, zaci. II, n-au fostu ficior cu cununie lui Alexandru vodă. Acestui Bogdan vodă s-au lovit cu Alexandru vodă la Tămășeni, mai sus de Roman, *tt* după multă nevoieță au biruit Bogdan vodă pre Alexandru vodă. Într-acel războiu' au perit Onciul logofăt și Coste și Andronic și alții mulți și au - pucat Bogdan vodă domniia țării.

I fără Alexandru vodă au fugit în Țara Leșască: au cerșut agiutor de la craiul leșăscu; și au trimis

Steiul pre Ioan Siniavschii cu Țara Rusască și cu padoliia și au împinsu pre Bogdan vodă și au apucat rfoținul și Niamțul și Suciava și s-au aședzat Ale-Kandru vodă la scaon.

1 fără Bogdan vodă fără zăbavă, înțelegând că

ș-au întorsu Ioan Siniavschii în Țara Leșască, adunând oameni de pe unde au putut, și cu multă nevoieță au scos pre Alexandru vodă den domnie și den țară și au apucat domniia Bogdan vodă.

Mers-au Alexandru vodă iar la craiul leșăscu de s-au jeluit; și stând craiul multă vreme la svat la ce cale ari putea pune țara, aflându-să atâtea amestecături într-însa,

o seamă de svetnici dzicea: de este voia lui craiu să ia toată Țara Moldovei supt stăpânită sa, să scoată domnii dentr-însa și să facă ținuturi, se pune oamenii săi de giudeț, iară lui Alexandru vodă să-i dea vreun olat în Țara Leșască, să-i fie pentru traiul său. Iară altor svetnici s-au părut acest sfat foarte cu greu și primejdios între un nărod nesuferitoriu de stăpâni streini; și către acestea, pentru legea și pentru megieșie aproape cu turcii, carii să lățisă până în Dunăre, cu greu să socotia lucrurile. Și dzicea că mai bine este să se apere de după păretele altora, decât de după al său, de un vrăjmaș ca Turcul. Mai sănătos svat au aflat cestu de pe urmă, ca, cu putere streină și primejdie streină, mai lesne-i a să mântui de vrăjmași.

Și îndată pe boierii moldoveni, ce era cu Alexandru vodă în Țara Leșască aliasără pe Ozdrovoz, cu Conetpolschii, să ducă pe Alexandru vodă în scaunul țării, carii au scos voievodziia rusască și avea și moldoveni gloate mari. Și, dacă intrară în Moldova trei oști mari: moldovenii cu domnu-său un polc, cu podolenii era Buceațchii, iară cu altă oaste era Conetpolschi, trecut-au Nistrul pre la cetatea Hotinului, că era cetatea pre mâna oamenilor lui Alexandru vodă.

Bogdan vodă era atunce la Lipovățu. Iar leșii, înțelegând de Bogdan vodă aproape, au trecut Prutul să-i dea război; ce Bogdan vodă, socotind că nu le va putea sta împotrivă, s-au tras la locuri strâmte, pentru să înșele pre Ieși, și zăbăvind, să-i flămândească. Așea i-au purtat den loc în loc până la apa Bârladului; iar el tot ținea pădurile și trimitea cu înșălăciune, că i-i voia să se plece lui craiu și, până va vini Alexandru vodă la vârstă, că era atunce de 15 ani, să ție Bogdan vodă scaonul țării, făgăduindusă, precum mărturisește Dluș, istoricul leșăsc, și Mehovie, 70.000 galbeni de aur turcești, iară cum scrie Vapouschii 7.000 de galbeni turcești să dea craiului pre an, și alte daruri multe făgăduia, numai să-l apere craiul de turci.

Credzând leșii aceste cuvinte a lui Bogdan vodă, au lăsat să fie pre îngăduința lui și s-au întorsu leșii cu oștile spre țara lor. Iară Bogdan vodă să ascuția să-i poată vâna

undeva. Ce simțind leșii den oamenii lui Alexandru vodă, că le dzicea să nu să încrîializă lui Bogdan vodă, ce să se păzească. Ce leșii, fiindu mai mult cuprinși de înșălăciunea lui Bogdan vodă, cum să se păzească, că era și simeți leșii, până au fugit și un diac a lui Bogdan vodă la oastea leșască, de le-au spus să se păzească.

Atunce boierii lui Alexandru vodă sfătuia să încungiure pădurea să scape de meștersugul lui Bogdan vodă, că în pădure supusesă Bogdan vodă oaste. Ce leșii n-au ascultat, ce au intrat pen pădure să triacă și și-au trimis carăle înainte cu pârcălabul de Hotin și cu dânsul toți moldovenii și podolenii.

Deci când era la mijlocul pădurii, făcut-au năvală oastea lui Bogdan vodă la carăle leșilor; și apărândusă leșii și moldovenii ce era cu carăle, abia au scăpat cu multă pagubă și perire. Iară, când vru să intre și cedaltă oaste leșască, atunce s-au ivit și Bogdan vodă cu toată oastea, cu multe stiagur și buciume, și fără călărime, pedestrime multă.

Vădzind așea leșii, s-au tocmit de războiu' și a băgat în mijloc pe Alexandru vodă; și s-au bătut e înainte de apusul soarelui, până ce au înnoptat, peri de îmbe părțile până s-au înglotit pedestrimea, că au făcut la strâmtori multă moarte în Ieși, tăind Ci coasăle vinele cailor. Înde și hatmanii leșilor, vrând să îmbărbătedză pe ai săi, ș-au pus și ei capetele, ales Pătru Ozdrovoz și Neculaiu Porava și Mihai Buciațchii. Și era izbânda la Bogdan vodă, de nu ar fi dat agiutoriu moldovenii lui Alexandru vodă, carii trecusă peste pădure cu podolenii, ce-i trimise sa cu carăle. Adia s-au întorsu de au îmbărbătat pe cei pictori și au înfrântu pe oastea lui Bogdan vodă de au dat dos și au împlut pădurea. Și au rămas izbânda la Ieși. Mulți Ieși au perit într-acel războiu': Nievoerschie, Bienscovschii, Davidovschii și alții mulți ca aceștia.

Iară Alexandru vodă, cunoscând că nu se va aședza la domnie, că pe vrăjmașul său, Bogdan vodă, măcar că-l înfrânsese atunce, iară nice o pagubă nu-i făcuse. Că Bogdan vodă și cu oamenii săi, cumu-și era deprinși a ține

pădurile, de să și rășchirasă, îndată s-au strânsu și s-au bulucit să lovască pre leși, știindu-i slăbiți de tot. Ce, înțelegând leșii împreună cu Alexandru vodă, temându-să să nu-i lovască fără veste, n-au mai așteptat ce s-au bulucit cu Alexandru vodă și s-au tras de grabă spre Țara Leșască. Însă nu au lăsat leșii trupurili hatmanilor săi, ce pe Pătru Ozdrovoz ducându-l la Liov, l-au îngropat acolo; și acolo în Liov, frate-său, episcopul Liovului, de jelea frăține-său, după ce l-au îngropat, au murit și el.

Scrie Cromver la cartea sa XXII, că, după adastă bătaie a leșilor cu Bogdan vodă, înțelegând tătarii de perirea leșilor în Moldova, curund au Intrat în Podoliia de au prădat și Țara Rusască, până la Grodec, mai sus de Liov, și până în marginea Țării Bălzii.

Scrie Cromver că, după ce au sosit Alexandru vodă în Țara Leșască, au mărșu la Craiul împreună 1 cu mumă-sa, doamna Mania, la Sambor, că acolo viuisă craiul de după săimul den Litva. Rugatu - s-au craiului de ajutoriu fiu-său, lui Alexandru vodă, a să-i dea împotriva lui Bogdan vodă. Ce, pentru să se Hmântuiască craiul de acea doamnă, au răspunsu' că la Nlăimul viitoriu a socoti.

J 1 fără Bogdan vodă, vădzându-să curățit de Alevxandru vodă s-au aședzat în domnie. Și după doi ani a domniei sale - (scrie cronicariul leșăscu) - că unul de ei ia ce era cu Alexandru vodă, anume Pătru, fecior nu cu cununie lui Alexandru vodă, celui Bătrân, vădzind că craiul leșăscu gătealiză oaste, îndemnat de Alexandru vodă, asupra lui Bogdan vodă, intrat-au în țară acel Pătru fără veste și aflând pe Bogdan vodă bat, l-au omorât. Și cu vicleșug despre Alexandru vodă, au apuca scaonul țării și au pus gând cum ari putea să omoară și pe Alexandru Vodă. Așea scrie Cromver istoricul, iară letopisă (ul nostru scrie că, după ce au domnit Bogdan vodă 2 ani, au vinit fără veste Pătru vodă Aron și au aflat pre Bogdan vodă la sat, la Răuseni, den gios de Suciava, și l-au lovit vineri, în răvârsatul zorilor, octomvrie 16; și acolo i-au tăiat capul lui Bogdan vodă și au stătut domnu' Pătru vodă Aron în anii de la Hristos 1455, iară de la zidirea lumii 6963.

CAP XX

Domniia lui Pătru vodă Aron

Alexandru vodă, vădzindu-să amăgit de Pătru vodă Aron, ce se făcea ficior lui Alexandru vodă, scrie Cromver în carte XXII, că iar să fie luat agiuloriu de la craiul leșăscu asupra lui Pătru vodă și I au aședzat în domniia țării. Iară letopisătul țărâi noastre scrie că au vinit Alexandru vodă, tatăl lui Bogdan vodă, cu oaste asupra lui Pătru vodă Aron și au avut războiu' la Movile: ce nenărocirea lui Alexandru vodă, nice aice nu i-au slujit să izbândiască, că au biruit Pătru vodă pre Alexandru vodă, și vădzind că au pierdut războiul, au fugit Alexandru vodă la Cetatea Albă, și acolo ș-au sfârșit viața; iară Pătru vodă au domnit 2 ani.

Numai mă mir de acestui Alexandru vodă, că-l mărturisăscu letopisătale că au fostu tată lui Bogdan vodă. Nu știu de unde au luat aceasta, că cronicarii leșășli mărturisăscu că Bogdan vodă să nu fie fostu cu cununie ficior lui Alexandru vodă celui bătrân care de câțiva ani murisă. Iară acest Alexandru vodă, care au avut bătaie cu Bogdan vodă, nu i-au fost tată, că Alexandru vodă au fostu ficior lui Iliaș vodă, și era de 15 ani de vârstă, când s-au bătut cu Bogdan vodă și-l aducea leșii să-l pune domn în scaonul țării, și Bogdan vodă era în vârstă.

Ce nu pociu adeveri de acest Alexandru vodă, tată lui Bogdan vodă, că nu **l** mărturisăscu scriitorii moldovenești, de unde au vinit acest Alexandru vodă, de s-au bătut cu Pătru vodă Aron; că alt Alexandru vodă pre acel vremi nu să află scris în cronicile leșăști, fără de Alexandru vodă, ficiorul lui Iliaș vodă, ce au luat agiutoriu de la Cazimir, craiul leșăscu, ce-i era văr primare, și, după ce l-au scos Pătru vodă den țară, iar în Țara Leșască au năzuit.

Iară pentru moartea lui Alexandru vodă, scrie Dlușoș liah, că l-au otrăvit Pătru vodă, care au stăut domn țării; și este de credzut că nu la Cetatea Albă au murit Alexandru vodă» ce în Țara Leșască, otrăvii de Pătru vodă; că, de unde avea nădejde, acolo au năzuit la nevoia sa Alexandru vodă.

Pătru vodă, în câteva rânduri, au trimis soli la craiul

leșăscu, Cazimiriu să-l primască supt apărarea crăii sale, giurându-i că va fi cu priință crăiei, ce deodată, nu l-au primit. Iară Cromver cronicariul, în cartea sa XXV scrie că au cetit în Cracău, în camera crăiască, aședzământurile Moldovei, scrisă cu slovă sârbască, că în anul de la zidirea lumii, după cum numără biserica răsăritului, 6963, Pătru vodă, domnul Moldovei, au făcutu giurământu craiului pen nevoința lui Ozdrovoz, voievodul Țării Rusăști, și a toți boierii svetnici, în care să făgăduiaște Pătru vodă să dea agiutoriu craiului leșăscu, pre obiceiul vechi al domnilor trecuți de mai-ntâi de dânsul, la oștile crăești. Iară maicii sale. Mariei, lasă-i târgul Sivt: tâli 1 ui, cu ocolul lui, până când va face craiul între dâșșii altu' aședzământu.

Aicea se vede că au fost Patru vodă și Alexandru vodă ficii lui Iliiaș vouă, pe carele, cum scrie Dluș. l-au olcăvit Pătru vodă acesta; și dzice că acest Patru vodă au fostu ficior lui Iliiaș vodă, frate cu Alexandru vodă, pre care l-au otrăvit fratesăit, Pătru vodă. Că și pre doamna Mania o face cronicariul mumă lui Patru vodă, și dzice: și acest Pătru vodă, den svatul boierilor săi, într-acelaș an, au trimis solii săi la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de au legat bir pre ani galbeni 2000, răspundzind leșii că nu pot da agiutoriu domnilor den Moldova, fiind învăluiți cu oști asupra pruşilor.

Într-acest an au murit și Ioan Huniad, vestitul cârmuitoriu Țării Ungurești; iară la al doilea an, au murit și Vladislav, craiul unguresc, în vremea nunții sale, în oraș în Praga.

Iară în anul 1453, sultan Mehmet, împăratul turcesc, au luat Țarigradul, cu mare jele și grijă a toată creștinătatea, cindzăci de dzile bătându-l, și luarea lui mai mult dzic, că s-au luat den vicleşugul unui grec, anume Ghierluc, care au arătat locul, pre unde era mai slabă cetatea; iară pre urmă nu-l lăsă Dumnedzău pre acel grec fără de pedeapsă, că au poruncit sultan Mehmet de l-au muncit, până au murit. Perit-au la poarta cetății și împăratul grecesc, Paleolog, în război.

Sad Ahmat, hanul de peste Volga, fugind cu 9 ficii

ai săi și cu o seamă de mărzaci și ispravnici mai de frunte ai săi, au năzuit la Litva ca la niște prieteni ai săi. Ce s-au amăgit că l-au prinsu boierii Litvei, prepuind pre dânsul să nu fie vinit pentru răsipa Litvei; și vrând să fugă den Litva, l-au agiunsu litvenii pre acel han după Chiev și l-au prinsu, puindu-l la închisoare în cetatea Romna, și acolo au fost închis până la moartea lui.

Sidor, mitropolitul Chievului, care s-au tâmplat și la săborul de la Florenția, pe care îl făcuse cardinal Papa Eughenie de la Râm, strâns-au multă știahtă rusască și oaste, de au mărșu într-agiuloriu împăratului grecesc la Țarigrad, unde mare vitejie au arătat. Ce, precum s-au scris mai sus, că au rămas izbânda la turci, luând Țarigradul cu mare scădere creștinilor tot pentru păcate, de-l stăpânesc turcii până în ziua de astăzi.

CAP XXI

Domniia lui Ștefan vodă cel Bun feciorul lui Bogdan vodă

După doi ani a domniei lui Pătru vodă Aron, rădicatu – s-au den Țara Munteniască Ștefan vodă, feciorul lui Bogdan vodă, cu oaste munteniască și den țară adunați, cumu-i firea moldovenilor, gata la domnie noa A, au intrat în țară și, silind spre Suciav, la scaunul țării, ieșitu-i-au înainte Pătru vodă Aron și s-au lovit în dzua de Gioi Mari, aprilie 12, la Doljești, pe Șiretiu, la Tină, și înfrânsă Ștefan vodă pe Pătru vodă Aron. Ce nu s-au lăsat Pătru vodă cu atâta, ce iară s-au bulucit la Orbie și s-au lovit cu Ștefan vodă și rămasă izbânda iar la Ștefan vodă.

Scriu cronicarii leșăști că au pribegit Pătru vodă Aron în Țara Leșască, precum vom arăta mai gios. Iară *Letopisățul moldovenesc* scrie că au prinsu Ștefan vodă pe Pătru vodă Aron și l-au omorât; ce nu să tocmește, nice este adevărat.

După ce au biruit Ștefan vodă pe Pătru vodă Aron, s-au strânsu boierii țării împreună cu Theoctist mitropolitul și cu mulți călugări și alte căpetenii de țară, la locul ce să cheamă Dreptate; și cu toții l-au rădicat domnu' și l-au pomăzuit Theoctist mitropolitul și au mărșu în Suciavă la

scaunul țării; și îndată au dat oștenilor săi stiahuri și au făcut hotnogi și căpitani și atunci să cunoscă Ștefan vodă că va fi plecat mai mult spre războaie decât spre pace.

Ștefan vodă, fiind poftitoriu de războaie și inima lui plecată spre vărsare de sânge, nu zăbăvi multă vreme după ce să așădză în domnie. În al cincilea an a domniei sale, în anii de la zidirea lumii 6969, iară de la Hristos 1461, s-au rădicat cu toată puterea sa și au trecut în Ardial, de au prădat Țara Săcuiască. Nice au avut cine să-i stea împotriva, ce cu multă pradă s-au întorsu fără de nice o sminteală.

Iară înșeaseania domniei sale, în cursul anilor de la zidirea lumii 6971, (sic) Iu 1 i 22, au lovit cu o pușcă în gleznă pe Ștefan vodă la cetatea Chiliei

Mai mult nu scriu letopisățile țării, ce au isprăvit la Chilia, fără ce scriu că al șaptelea an a domniei lui Ștefan vodă, iulii 5, ș-au luat doamnă de mare rudă, pre Evdochia de la Chiev, sora lui Simion împăratului; iară unii dzic, că au fostu fată lui Simion împărat, iară nesor.

Iară în anii 6973, septembrie 23, adunând Ștefan vodă multă oaste de tară, vrând să răscumpere cetățile, ce le lua să păgânii de la alți domni, pogorātu - sau la cetatea Chiliei și sosind, au început a bate cetatea miercuri spre gioi și sâmbătă s-au închinat cei den cetate și au intrat Ștefan vodă în cetatea Chiliei și acolo au petrecut trei dzile, veselindusă.

După aceia au mărșu la Cetatea Albă, unde făcând multă năvală, au dobândit și Cetatea Albă cu multă vărsare de sânge și perire li-au dobândit, și întărindu-le cu zahăra și cu slujitori, au lăsat pre Isaiia și pre Buhtea pârclabi să aibă de grija cetăților, iară Ștefan vodă s-au întorsu la scaunul său, la Suciavă.

Iară în anul 6974, iulie 10, al dzecelea an a domniei sale, au început Ștefan vodă a zidi mănăstirea Putna întru slava lui Dumnedzău și a Prea curatei Maicii sale, Fecioarei Mariei.

Războiul lui Matiaș (Țraiul unguresc cu Ștefan vodă
Pricina oștirii lui Matiaș craiu asupra lui Ștefan vodă

o scrie pre largu Mehovie*, istoricul leșăsc, la cartea XXVI. După ce au biruit Ștefan Vodă pe Pătru vodă Aron, era atunce în războiu' cu Pătru vodă și un Berindel, ce trăgea nădejde și acela de domniia țării, au năzuit amândoi cu Pătru vodă în Țara Leșască la Cazimiriu, craiul leșăsc, rugându-se de ajutoriu să le dea împotriva lui Ștefan vodă. Ce craiul leșăsc, având de mai întâi prieteșug legat cu Ștefan vodă, nu le-au dat nice o nădejde.

Deci Aron Pătru vodă cu Berindel, vădzindu-să cădzuți gios de ajutoriul leșilor, știind pre Mătiaș, craiul unguresc, neprieten lui Ștefan vodă pentru prada ce. făcuse Ștefan vodă în Țara Unguriascâr, au trecut în Țara Unguriască la Matiaș craiu, rugându-l de ajutoriu, și îndemnând și presingur craiul asupra lui Ștefan vodă. Iară Matiaș cralu și pentru pricina ce avea de mai nainte asupra lui Ștefan vodă, și fiind și simăț pentru câteva războaie cu năroc, ci-au avut și cu turcii și cu alți megieși ai săi, și râvnind să tragă și țara supt stăpânită sa, că de multe ori să lăuda, că izbândește ce face Ștefan vodă, cu puterea lui Mătiaș craiu le face, și făcea pe Ștefan vodă că este ispravnic pus de dânsul, socoti să nu lasă vreme ca aceia, având domni gata pe Pătru vodă Aron și pe Berindel, însă mai ales pe Pătru vodă.

Și îndată strângând ca la 40.000 de unguri și altă adunătură, au purces singur Matiaș craiu și au vinit peste munți asupra lui Ștefan vodă. Deodată au trimis solii săi să i se închine; și au ieșit cu oștile Matiaș craiu, pre Oituz, și au vinit dreptu la Roman și au ședzut șească dzile de s-au odihnit; și purcedzind, au aprinsu târgul Romanul în urma lui, de au arsu, și au mărșu drept spre Suciavă, ardind și prădând.

Iară Ștefan vodă, neprimindu solia lui Matiaș craiu, sta gata cu oastea sa, de-l aștepta să-i dea război. Avea Ștefan vodă ajutoriu și de la Cazimiriu, craiul leșăsc; însă, să tâmpine Ștefan vodă pre Matiaș craiu la loc largu, nu cutedza, ce-l aștepta să-l poată lovi mai la strâmtoare.

Iară Matiaș craiu, nevrându să iasă niciun unghi în țară necălcat de oamenii săi și neprădat, s-au abătut spre

Moldova și au sosit la târgu, la Baia, dechembrie 14» Și acolo cum nu vrea avea nice o grijă d Ștefan vodă, așa au lăsat oastea fără de nice o pază la băuturi și în pradă.

Iară Ștefan vodă, înțelegând den limbi, că s-au abătut ungurii spre Ba e, socoti să-i lovască acolo la loc strâmt; și îndată au purces den Suciavă, sara, cu toată oastea sa, pedestrime și călărime, și aflând pre unguri adormiți, fără de grijă și amețiți de beție, noaptea, când toate să văd mai strașnice și mai gro znice, aprins-au târgul asupra ungurilor. intrat-au oștenii lui Ștefan vodă în ungurii lui Matiaș craiu, atâta, cât nu avură de ce să mai apuca ungurii, fără decât cine încătro putea, așa pleca de fugă noaptea, să scape cu dsile de spaima focului și de moarte. Și nime nu să mai întorcea; și prin munți, prin potici, le ținea calea țărani, trimiși de aceia triabă gata, îi tăia cu coasă, cu fușturi și cu topoare pre câți-și tâmpina.

Iară singur Matiaș craiu cu câți s-au aflat lângă dânsu atunce, rănit cu trei rane, cum scrie Cromer, lăsându toată tabăra, au scăpat peste munți. Perit-au pre loc 10.000 de unguri; perit-au și Berindel, ce trăgea nădejde de domnie, iară Pătru vodă Aron au scăpat în Țara Leșasca. Așa s-au tâmplat laudei lui Matiaș craiu, după cum dzice *Zvânta Scriptură*: (Domnul celor mândri le stă împotrivă).

Iară Ștefan vodă, după izbândă și biruința asupra ungurilor, îndată trimisă solii săi cu daruri den dobânda sa la Cazimiriu, craiul leșăsc, și îl aflară în Litva, în oraș, în Vilna, solii lui Ștefan vodă, mulțămindu craiului de agiutoriu, poftind și înainte să nu-i lipsească agiutoriul.

Iară Bomfin, istoricul unguresc, nicecum nu primește adastă izbândă a lui Ștefan vodă; ce el laudă în partea lui Matiaș, craiul unguresc, vrând să acoperă ocară ungurilor; iară ce scrie, minciuni scrie. Istvanfie, biruința lui Ștefan vodă o scrie deplin asupra lui Matiaș craiu, precum am pomenit mai sus.

Iară Matiaș craiu, dacă au scăpat deodată la Ardial, au dat vina boierilor săi și ardelenilor, cum să fie agiunsu cu Ștefan vodă, și le-au luat galbeni de aur

400.000.

Mătiaș craiu să mai găti de oaste; ce, neștiindusă încă adevărat, au trimis craiul leșăsc la Ștefan vodă, cum îi va da ajutoriu asupra lui Matiaș crșiu. Însă acea gătire pe urmă Matiaș craiu au făcut asupra cehilor, ce le dzic bohemii.

Însă întâi de ce era să se porniască Mătiaș craiu asupra cehilor, au trimis soli la Cazimiriu, craiul leșăsc, legând întâi pace Mătiaș, craiul unguresc, cu Frideric, împăratul nemțascu, trăgând în partea sa acea domnie a Bohemii, având Cazimiriu, craiul leșăsc, de presăminția sa triabă la acea cnejie a Bohemii. Ce n-au primit Cazimiru craiu pofta lui Matiaș, craiul unguresc, ce dăruind bine presolii lui Mătiaș, s-au întorsu înapoi.

Iară după adastă izbândă, Ștefan vodă, vrând să-și răscumpere strâmbătatea ce-i făcuse ungurii cu craiul lor Matiaș, s-au rădicat cu oaste și au trecut la Ardial de au prădat și au ars Țara Săcuiască. Bine au dzis un poetic (scriitoriu de stihuri): Când nebunesc împărații, piare nărodul. Așa și Țara Săcuiască, câtă pradă și răsipă i-au făcut Ștefan vodă, pentru vrajba cu Matiaș craiu. Și s-au întorsu Ștefan vodă cu pace, fără de nice o smintială.

După acestea, au încetat vrajba între Matiaș, craiul unguresc, și între Ștefan vodă; vădzind ei pre vrăjmajul a toată creștinătatea, pe Turcul, că le stă în spate și asupra volniciei tuturor întinde mrejele sale să-i vânedză, măcar că să arăta păgânul cu multe cuvinte de înșălăciune, și către unul și către altul, zădărându ni pre unul, ni pre altul, nedejduind că între acele amestecături i se vor pleca lui pentru ajutoriul și cu vreme sub giugul său să-i supue. Cunoscând acestea Mătiaș, craiul unguresc, cu Ștefan vodă s-au împăcat; și după așădzarea lor, au dăruit Mătiaș craiu lui Ștefan vodă doua A cetăți în Ardial, anume: Balta și Ciceul.

Iară, după ce au legat pace Matiaș craiu cu Ștefan vodă, trimis-au și Cazimiriu, craiul leșăscu, soli la Ștefan vodă, anume pre Dobieslav Bișovschii, caștalianul Belzii, și prestanislav Tecenschii, ficiorul lui Ioan, caștalianul de

Cracău, mai întărind prieteşugul craiului cu Ştefan vodă, şi adăugând şi aceasta: ca să nu oştiască asupra nemăruie Ştefan vodă fără ştirea craiului leşăsc; aşijdirea şi craiul, nice pre un neprietin a lui Ştefan vodă să nu-l primască supt apărarea sa. Şi pornindu-şi solii la Ştefan vodă în luna lui iunie, iară însuşi s-au întorsu la Vâsliţa.

Iară al doilea an, după pace aşezată între dânşi, viind craiul în Liov, aştepta vinirea lui Ştefan vodă la dânsul, pentru să facă singur întăritura şi legături de pace. Ce au răspunsu' Ştefan vodă solilor crăeşti că acea dată nu poate să margă la craiul, pentru multe valuri ce are despre turci şi despre unguri. Poate fi că avea şi prepus despre o seamă de svetnici, ca mergând la craiul leşăsc, să nu-l opriască. - (La oamenii mari şi prepusuri mai mari).

— fără înaintea solilor crăeşti, Ştefan vodă au făcut giurământu craiului, adevărindusă pre altpdată, ori la Oamenită, ori la Colomâia, ori la Snetin, va veni însuşi cu sine la craiul, numai ştire să aibă de vinirea craiului, cu două A luni mai nainte. Pre atunci au nemerit soli şi de la hanul tătărăsc Muggle-Cherei la craiul leşăsc.

Ridicatu - s-au mulţime de tătari de peste Volga, şi au vinit în ţară să prade. Ce, prindzind de veste Ştefan vodă, le-au ieşit în tâmpinare la o dumbravă, la Lipniţi, aproape de Nistru, avgust 20, şi lovindu-i Ştefan vodă, i-au înfrântu şi i-au gonit şi multă moarte au făcut într-înşii.

Scrie Stricovschii cronicariul că într-acel războiu' au cădzut în robie la Ştefan vodă un ficior a hanului şi să fie trimis hanul de peste Volga soli la Ştefan vodă, să-i sloboaliză feciorul den robie. Ce Ştefan vodă, vădzând solii a hanului cu simeţie trimisă la dânsul, au poruncit de au omorât pe ficiorul hanului înaintea solilor acelora; apoi au poruncit de au înţăpat presolii aceia; numai pre unul au lăsat cu nasul şi cu urechile tăiate, să margă să spuie hanului ce au vădzut. (De aceasta scrie Cromer şi Dlugoş şi Mehovie, istoricii).

Iară Ştefan vodă, cunoscând că acele izbânde nu de aiurea, ce de la Dumnedzău i s-a pogoară, întorcându-să la scaonul său, la Suciavă, au svinţit mănăstirea Putna, în

anul de la zidirea lumii** septembrie 3, întru lauda lui Dumnędzău și a Preacuratei Preasvinței, Născătoarei de Dumnędzău și pururea Fecioară Marii, cu multă adunare de călugări, cu Theofil (sic) mitropolitul și Tarasie episcop și Iosif arhimandritul, egumenul Put. noi. Scriu că au fostu la liturghie, episcopi, arhiepiscopi și preoți cu diaconii la jărtăvnic 65.

Războiul lui Ștefan vodă cu Radul vodă

Zavistiia muma tuturor răutăților în lume aceasta este, precum și aicea vedem între Radul vodă, domnul muntenesc, și între Ștefan vodă în anii de la Hristos 1470. După obiciaiul nostru omenesc, cu cât ari avea neștine mai mult, cu atâta zavistuiaste la averea altuia, cum n-ari avea. Așea Ștefan vodă, nu-i agiungea al său, ce zavistuiua Radului vodă.

(Scrie cronicariul leșăsc) - că pe vremea ce știa Ștefan vodă că să apropie vremea să margă singur la craiul leșăscu, precum să făgăduisă, să pogorâsă craiul cu 3.000 de oameni spre Țara Rusască, să aștepte vinirea lui Ștefan vodă. Ce iarăși pricea cu Radul vodă împiedică pre Ștefan vodă, de nu putu merge însuși la craiul leșăsc. Iară soli au trimis Ștefan vodă cu cărți iscălite și cu pecetea sa, în care să adeveriia, cum la anul viitoriu, în luna lui mai, va merge la craiul. Simțisă craiul leșăsc de gătirea lui Ștefan vodă asupra Radului vodă și în mare grijă era craiul, ca să nu agiungă Radul vodă la agiutoriu turcilor și să nu fie apoi răsipă Țării Moldovii. Iară de vinirea lui Ștefan vodă, înțelegând craiul, s-au aședzat în șească luni, după ce se va da știre lui Ștefan vodă de la craiul, să margă Ștefan vodă la craiul și atunci să întoarsă craiul la Corcin.

Iară Ștefan vodă au strânsu țara și slujitorii și au intrat în Țara Munteniască și au prădat marginea, februarie 27, și au arsu Brăila într-o dzi, marți, în săptămâna Albă, văleal 6979.

Iară Radul vodă, vădzând atâta pradă și răsipă în țara sa, făcută de Ștefan vodă, nu s-au lăsat să nu-și caute strâmbătatea sa. Însă de multe ori să tâmplă de sinlu așea de fragede lucrurile omenești; den nerăbdare mai multă

scădere și pagubă aduc; așa și Radul vodă, strângându-și oastea sa și megieșască, au venit asupra lui Ștefan vodă.

Ce, îndată îi ieși înainte Ștefan vodă și s-au lovit oștile la locul ce să cheamă Socii, martu 7, cu mare îndrăznire. Ștefan vodă birui pre Radul vodă și luă toate stiagurile cu multă moarte în oștenii Radului vodă, și pre câți au prinsu vii, pre toți i-au omorât; numai prestanciul logofătul și pre Mircea Comisul i-au luat vii.

Într-acest an fost-au mare cutremur de pământu', avgust 29, pe vreme de prânzu. Măcar că firesc lucru este acesta, cutremurul, când să tâmplă, iară pol să se dzică că semne și arătare, cutremurul, vremilor viitoare este. Precum și atunci au însemnat mare vărsare de sânge și giugul păgânilor în biata Moldovă și alte părț creștinești până astăzi, precum vom scrie la rândul său.

În anii de la Hristos 1473, Matiaș, craiul unguresc, au trimis 16 mii de oaste cu Thoma Tarcet de au prădat presupt munte, în Țara Leșască.

Așijdirea sultan Mehmet, împăratul turcesc, au prădat Țara Bosnei și bătând cetatea Iaița, cu multă rușine s-au întorsu, lăsând tunurile toate înecate în apă.

CAP XXII

Al doilea războiu' ci-au avut Radul vodă cu Ștefan vodă domnul Moldovei la Izvorul Apei în anul 6981

Ștefan vodă, fiindu aprinsu pururea spre lucruri de vitejie, strânsu-ș-au oastea și-au luat cu sine pre Basarab să-l ducă, să-l pune domn Țării Muntenesti. - (Inimile mari, mari lucruri râvnesc, de multe ori a face și a să lăți peste hotarale sale). - Ștefan vodă, gătindusă de războiu' asupra Radului vodă cu oaste, noembrie 8, au sosit Ștefan vodă la margine și au împărțit toate stiagurile oștii sale pre Milcov. Iară în 18 dzile, tot într-aceștii luni, gioi, s-au lovit cu Radul vodă la locul ce să cheamă Cursul Apei și dând războiu' de îmbe părțili vitejește, s-au bătut până în sară; așijdirea și vineri și sâmbătă până în sară. Iară noaptea, spre duminică, Radul vodă, lăsând toată tabăra, au fugit cu toată oastea sa la scaonul său, la București. Iară Ștefan vodă, pornindu-să după dânsul, încungiurat-au Bucureștii

noembrie 23; iară Radul Vodă într-aceia noapte, au fugit den cetate, den București, lăsându-și pre doamnă-sa Mania cu fiică-sa Voichița și tot ci-au avut și s-au dus la turci.

Iară Ștefan vodă, miercuri, noembrie 24, au dobândit cetatea București și au luat pre doamna Radului vodă și pre fiică-sa, Voichița, ș-au luat-o șie doamnă, că-i murisă doamna ci-au avut după Chineajna. Luat-au Ștefan vodă toată averea și tot ci-au avut Radul vodă și toate stiagurile lui și, veselindusă trei dzile, s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suciavă.

Precum scrie Stricovschii și Cromer, lăsat-au domn pre Băsărab vodă în Țara Munteniască și au domnit o lună. Iară Radul vodă năzuisă la agiutoriu turcesc.

După această izbândă, Ștefan vodă au trimis solii săi la Cazimiriu, craiul leșăsc, făcându-i știre de izbândă asupra Radului vodă, trimitând și 28 de stiaguri, luate de la Radul vodă, arătând că și domnu' au pus pre Băsărab, în locul Radului vodă.

Iară încă acia soli a lui Ștefan vodă, aflându-să nepurceși de la craiul, iată și alți soli sosăsc de la Ștefan vodă, la Cazimir craiu, cerșind agiutoriu Ștefan vodă împotriva Radului vodă, făcându-i știre, cum Radul vodă, luând agiutoriu de la turci, au intrat în țară de pradă cu foc și cu sabie. Pornit-au îndată Cazmiri, craiul leșăsc, pre Dobieslav caștelianul și pre Eghidei Sohodolschi la Radul vodă, pentru să-i împace cu Ștefan vodă; iar lui Mihai Buciațchii, staroste, i-au poruncit de sârgu să porniască știahta den Podoliia într-agiutoriu lui Ștefan vodă.

Radul vodă, năzuind la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de i-au dat agiutoriu în anul de la Hristos 1475, și au intrat în Țara Munteniască cu 15.000 de turci și fără de alți lefecii ce adunasă și au dat războiu' lui Băsărab gioi dechembrie 25 și au înfrânt pre Băsărab vodă, care, vădzindu-să împresurat de vrăjmașii săi, au năzuit la Ștefan vodă în Moldova.

Iară turcii s-au pornit în goană după Băsărab vodă și au vinit până la Bârlad și de acolo turcii au slobodzit ciambulurile sale de au prădat țara și s-au întorsu înapoi

pen Țara Munteniască.

În anul 6982, luat-au Ștefan vodă cetatea Teleajina și au tăiat capetele pârcălabilor, robindu-le muierde; atunce Ștefan vodă mulți țigani au scos den Țară Munteniască în țară.

Într-acestaș an, au fostu războiu' cu ungurii în Țara Munteniască și cu Țăpăluș vodă și îi birui Ștefan vodă.

De vestită izbândă a lui Ștefan vodă d-au bătut pre turci în anul 6983, iară de la Hristos 1475, sultan Mehmet, împăratul turcesc, nevrând să iasă pre Radul vodă, fiind supus împărăției turcești, într-atâtea pagube ce-i făcuse de multe ori Ștefan vodă, gătind 120.000 oaste turciască cu tătari, ghenarie 20, i-au pornit [cu] Radul vodă asupra lui Ștefan vodă, vrând să supue și pre Ștefan vodă, nu că-i era milă de Radul vodă.

Iară Ștefan vodă, luând agiutoriu 2000 de oaste călăreți Ieși și având și oastea sa patrudzăci de mii și mai avea 5.000 de săcui, cu această oaste Ștefan vodă nu așa că va putea sta fățiș împotriva atâta mulțime de turci și munteni cu Radul vodă, ce cu meștersug au socotit să înceapă cum ari putea. Că întâi au trimis de au pârjolit iarba peste tot locul în calea turcilor, de le-au slăbit caii. Iară, după ce au intrat turcii în locuri strâmte, deasupra Racovățului, la apa Bârladului, acolo au dat războiu' turcilor, supuind o seamă de oaste în luncă, de unde au început a da semne de războiu': în trâmbiță, în buciume și în dobe. Și întorcându-să turcii asupra glasului buciumentelor și altor semne de război, că și negura nu lăsa pre turci să priceapă, de unde le caută a da războiu' lui Ștefan vodă, atunce Ștefan vodă au lovit pre turci den dos; și de mulțimea turcilor, să ametișă oștenii lui Ștefan vodă, biruitori vădzindu-să, și singur Ștefan vodă îmbărbătându-i pre ai săi, cu agiutoriu lui Dumnedzău rămasără biruiți turcii, cât ei în de sine s-au fostu tăind.

Scrie Ian Stricovschii, carte XX, zac. III, la o sută de mii de trupuri să fie cădzut într-acei război, precum zice Stricovschii, că au vădzut cu ochii săi giământzile de oase la acel loc, unde au fostu acel război, viind el den Țara

Turciască în anul de la Hristos 1475*; și era și trei cruci de piatră pusă în semnele acei vestite biruință a lui Ștefan vodă-Perit-au mulți pași aleși în războiu' și mai multe de 100 de stiaguri. Pre câți au prinsu vii, i-au înțăpat. Iară pe patru robi turci, mai aleși, oameni de frunte și 36 de stiaguri și o parte de dobândă, au trimis craiului leșăscu în Litva, mulțămindu-i de agiutoriu. Scrie cronica leșăscă: patru pași aleși au cădzut într-acel război. Arătat - s-au Ștefan vodă, după acest război, plecat cu biruința; de la singur Dumnedzău au numărat că este izbânda. Patru dzile nice o mâncare n-au mâncat, fără numai pâne cu apă. Pre ficiorul lui Isac pășea, după ce l-au prinsu viu, l-au slobodzit.

Iară turcii ci-au scăpat, au luat pen păduri și au ieșit unde să începe Smila, sau apa Smilii, în ținutul Tutovii. Acolo turcii, în legea lor, au mulțămit lui Dumnedzău că au ieșit la lume.

Iară Ștefan vodă s-au pornit după dânșii cu moldovenii săi și cu 2000 de Ieși și au gonit pe turci, până Pau trecut Șiretiul la Ionășești, unde să pomenește Vadul Turcilor. Și acolo la o movilă mare, diasupra Tecuciului, la Șiretiu, odihnind Ștefan vodă trei dzile, i-au vinit veste de la starostii de Crăciuna, cetate diasupra Milcovului, că Radul vodă vine cu oști fără veste.

Și întristându-să Ștefan vodă, cu cine avea cu ai săi, au răpedzit la oștenii săi de-i strângea de sârgu. Venil-au atunce și Șendrea hatmanul, cumnatul lui Ștefan vodă, cu o seamă de oaste, ci-au fostu rămas înapoi; venit-au și Coste păharnicul cu altă seamă de oaste, ce gonisă pre turci de-i trecusă peste Șiretiu.

Și având bucurie Ștefan vodă de ai săi, cum să afluă pregiur dânsul la vreme de grijă, îndată au răpedzit pe Șendrea hatmanul în chip de strajă, cu puținței slujitori, înaintea oștii muntenesti. Și dând ei peste oastea munteniască, fură biruiți; și peri acolo și Șendrea hatmanul mai gios de Râmnic, unde să pomeni multă vreme Movila Șendrii, și l-au dus de l-au îngropat în Doljești lângă tată-său.

Iară Ștefan vodă, înțelegând că-i vine asupra Radul vodă cu oști, au trecut Șiretiul ghenarie 13 dzile și se loviră mai sus de Râmnic. Și dând războiu' de înibe părți vitejește, multă moarte să făcu și cu agiuloriul lui Dumnedzău au rămas izbânda la Ștefan vodă. Dat-au voie Ștefan vodă oștii sale să prade în Irei dzile, cât vor putea în Țara Munteniască; și prădând, adus-au multă dobândă oștenii.

Și zăbăvind acolo Ștefan vodă, pană a să strânge oastea, adus-au acolo pre mulți din boierii Țării Muntenesti și alte capete, oameni de folos, și au pus pre ai săi boieri și oameni de cinste, de au vorovit și au tocmit de au despărțit hotar țării pânân pâraul Milcovul, unde și până astăzi să hotărăște. Că mai nainte era price pentru hotar: că muntenii vrea să ție hotarul țării lor până în apa Trotușului, iară moldovenii nu-i lăsa. Ce au vrut Dumnedzău de au luat Ștefan vodă cetatea Crăciuna, den gura Milcovului, diasupra Odobeștilor cu tot ținutul ei ce să cheamă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova și au pus starostii săi pre Ivan și pre Vâlcea.

Întorcându-să Ștefan vodă cu oștile sale și viind în sus pre Bârlad și socotind locul la Vaslui a fi de casă domnești, au pus de au zidit biserică, pre numele zvântului Ioan Predteci, întru lauda și bucuriia după izbândă cu năroc, ci-au biruit pre turci și pre munteni, dând laudă lui Dumnedzău. Și pre urmă au făcut lângă biserică și casă domnești, care să cunoscă și astăzi în târgu, în Vaslui.

Aflându-să Ștefan vodă atunce la Vaslui, îi vini veste de olac de la deregătorii de Soroca, pentru Lobodă și Nelivaico, hatmanii căzăcești, au intrat în țară și pradă. Deci Ștefan vodă, nesuferind pe neprietinii săi, să-i lasă să-i strice țara, îndată au mârșu cu ai săi și tâmpinându-să cu acei cazaci la Grumăzăști, pre Răut, lovindu-i fără veste, noaptea, rămasără cazacii biruiți; și prinsără atunce și pre Lobodă, hatmanul căzăcesc, și gonindu-i spre Nistru, mulți s-au înecat în Nistru cu Neiivaico hatmanul fugind. Era și un polcovnic vestit, anume Jura; acolo s-au înecat, unde și astăzi să pomenește acel loc, de să dzice Vadul Jurăi.

Și întorcându-șă Ștefan vodă de acolo, au descălecat târgul Ieșii, și întru lauda lui Dumnedzău, au început a zidi biserică Svetâi Nicolae; și au mersu la scaunul său, la Suciavă, cu mare laudă de izbândă de la singur Dumnedzău, ieșindu-i înaintea mitropolitul cu litie, ca unui biruitoriu de limbi păgâne, de l-au blagoslovit.

Atunce mare bucurie fu tuturor crailor și domnilor de pen pregiur de biruință. Și, după ce s-au așezat la scaunul său, au început a zidi mănăstirea Svetâi Dimitrie, ce este înaintea curților domnești, în Suciavă. Și atunce s-au cununat cu doamna Voichița, fata Radului vodă, iară pre maică-sa cu mare cinste au trimis-o la domnu-său, Radul vodă, în Țara Munteniască. Rugatu - s-au Ștefan vodă, prin solii săi, craiului leșăscu, ca să se apropie craiul cu oștile sale spre Țara Rusască, să fie mai aproape de Ștefan vodă, și audzind turcii apropierea lui, să aibă grija.

Ridicat-au Ștefan vodă atunce pre mulți den prostime la statul de nemiși, pentru vitejie ci-au arătat în războaiele acelea.

Trimis-au Ștefan vodă și la sultan Mehmet soli cu daruri, să facă jalobă că niște oameni răi den Țara Turciască au vinit de i-au prădat țara, și i-au căutat a-și apăra țara de acei oameni răi, cum au putut, socotind că ce au făcut, fără știrea și fără porunca împărăției sale au făcut; știind Ștefan vodă că nu se va lăsa cu atâta sultan Mehmet, împăratul turcesc, nice va uita perirea oștii sale de Ștefan vodă.

Așijdirea și papei de Râm și lui Matiaș, craiul unguresc, au trimis Ștefan vodă daruri, poftindu-i și pre dâșii de ajutoriu împotriva a unuia așa puternic de obște vrăjmaș a toată creștinătatea.

Iară Matiaș, craiul unguresc, îndată au luat asupra sa acea izbândă a lui Ștefan vodă; lăudându-să au repedzit cărți pre la megieși, dând știre că ispravnicul său, Ștefan vodă, au bătut pre turci, iproci; măcar că nu demult mai nainte petrecusă rușine mare de ispravnicul său, Ștefan vodă, când au fost trimis 6.000 de unguri cu sârdariul său, Maer Balaș, să prade în Moldova.

Într-acest an, vinit-au soli la Cazimiru, craiul leșăsc, trimiși de Isac Trapezinianul a Husan Cazanilor*, îndemnând pe craiul leșăsc asupra turcilor. Și de la craiul leșăsc, aceștia și soli au trecut la alți domni creștinești, tot cu îndemânare asupra turcilor.

Iară Ștefan vodă nu părăsiia a trimite soli la craiul leșăscu, rugându-l de ajutoriu împotriva turcilor; că înțelesă Ștefan vodă den iscoadele sale, precum sultan Mehmet strânge mulțime de oști la Odrii.

Svātuia Litva pe craiul Cazimiru să apere pe Ștefan vodă în Moldova de turci cu toată puterea sa, să-i fie ca un părete Moldova, decât pierzându-o, să-i fie a să lupta cu turcii pentru Țara Leșască. Ce nemic n-au folosit, nice au clătit aceste sfaturi pe Cazimir craiu, nice îndemnarea și poftile alor săi, că să strânsesă toți svetnicii la craiul în Liublin, în luna lui iulie. Fost-au 15 dzili voroava pentru turci și pentru Ștefan vodă; și acolo cu mânie s-au sculat, cu svatul domnilor tuturor, asupra craiului, Dierslav Rizvanschii, voievodul Cracăului, Iani Rizvanschii, caștelanul Sandomirului și marșalăcul crăii, dzicând craiului că cu nebăgarea de seamă a lui, precum și tată-său și frate-său, ca niște blăstămați, crăiia leșască, care o au luat în floare, și acum nu numai de neprietini, ce și de tovarășii necuvioși, și despre Litva rău, care den puterea și statul ei, s-au răsipit și s-au scurtat și împutinat.

Iară cu aceste voroave a lor, altă n-au isprăvit, fără cât că au trimis Cazimiru craiu soli la sultan Mehmet, pre Martin Vrocemovschn. stolnicul Cracăului, poftind pre împăratul, aducându-i aminte prieteșugul vechi, care era între împărații turcești cu crăii leșăști, să-și părăsească oștile diasupra Moldovii, care este supt apărarea eră iei leșăști; că, într-alt chip, toată puterea sa craiul Cazimiru împotriva celor ce s-ari ridica asupra alor săi i-a căuta a o pune. Măcar că mai nainte, fiind de toți monarșii creștinești îndemnat Cazimiru craiu asupra turcilor, niceodată n-au primit să se rădice asupra turcilor. De au greșit ceva Ștefan vodă sultanului, acea greșală cu svatul tuturor svetnicilor trebuie să se dezlege giudețul.

Ce cu acestea cu toate, s-au întorsu solul Vrocemovschii îmbrăcat cu o cabaniță cu soboli, cu mărgăritariu cusută pe margine, de la sultan Mehmet, împăratul turcesc; cu care solie, abia la anul au sosit la craiul, tâmplându-să multe pedici pre cale.

Iară turcii atunce au pornit 70 de galioane la Crâm și au poruncit tătarilor de pre uscat și au dobândit Chefe, cetate vestită a inovedzilor, care neputând-o tătarii mai mult apăra, a șcase dzi o au luat Turcul supt ascultarea sa cu vicleșug. Și dobândind cetatea, îndată pre nemiși, cu femeile și copiii săi și împreună cu singuri viclenitorii și cu hanul Crâmului Menghe-Cherii, cu doi frați a lui, carii, ori den tâmplare viniți acolo, ori de frică au vinit de la câmpu, ca să scape în cetate, pre toți i-au trimis la Țarigrad. Iară pe prostime, lăsându-i pe loc până la o vreme, apoi i-au mutat pre aiurea. Pre neguțitori, presoli și alți cercători, pre toți i-au omorât.

Numai un galion, ce avea înlontru 150 de copii tineri, luați den Chefea, pentru spurcata sodomie a prea curvariului turc, și ce era dobândă mai bună, au dus la sultan Mehmet, fiind ispravnic pe acel galion un grec.

— Iată-i și pezevenchi greci!

— Și acest galion era despărțit de alte galioane și era 24 de turci în galion pentru apărare.

Acestea le scrie cronicarul leșăsc dentr-un pisar crăiesc, carele pe aceia vreme s-au tâmplat la Crâm, trimis de Cazimiriu, craiul leșăsc, la Menghe-Cherei hanul.

Atunce au luat sultan Mehmet cetățile în lungul, pe împregiurul Crâmului strânsu; luat-au și Cetatea Albă.

Iară, când s-au întorsu solul leșăsc, Martin Vrocemovschii, de la împăratul turcesc, au spus craiului, cum au aflat pe sultan Mehmet în Bulgariia, la Varna cu nenumărate oști, viind spre Moldova asupra lui Ștefan vodă.

Acest răspunsu' au adus craiului de la sultan Mehmet, împăratul turcesc: precum bucuros ar hi fostu să facă în destul poftei craiului, de nu l-ar fi aflat purces den Odriu cu oști asupra moldovanului, dzicând că acea oștire

pe rugămintea muntenilor și a tătarilor, birnicilor săi, face, pre carii nu poate să-i părăsească.

Ar fi dat pace moldovenilor, de nu ar fi oprit birul cel legat pre an și de ar fi slobodzit robii și de ar fi întorsu cetatea Chiliei.

Scrie cronicariul leșăscu, că repedziia Ștefan vodă soli după soli la craiul leșăscu, pentru agiutoriu, arătându-i precum toți moldovenii, vădzindu-să acoperiți de atâta mulțime de turci, cineș de. sine să socotește, și pre însu singur îl lasă; iară, de ar vedea agiutoriu crăiesc, toți vor sta pre lângă dânsu. Și altele ca acestea arăta Ștefan vodă lui craiu. Înțelegând craiul acestea, poruncit-au să margă toată Țara Rusască, Podoliia și Țara Belzii, să stea de strajă la margine. Iară agiutoriu lui Ștefan vodă n-au vrut să-i dea.

CAP XXIII

Războiul lui Ștefan vodă cu sultan Mehmet când s-au bătut la Valea Albă în anul 6984, sultan Mehmet, împăratul turcesc, vădzind atâta pagubă ce-i făcuse Ștefan vodă, s-au sculat cu oștile sale de au vinit să calce și să strice Țara Moldovii. Și apropiindu-să turcii la Dunăre, mult” să nevoi Ștefan vodă, cum ar putea opri pe turci ca să nu triacă Dunărea. Ce îndeșert s-au trudit, că tătarii de o parte, turcii de altă parte, s-au înmulțit cu oaste fără număr. Însă deodată au dat cale turcilor și s-au apucat de tătar; și pre lesne biruindu-i, i-au gonit până la Nistru. Vrea să dea războiu’ și turcilor; ce vădzind atâta mulțime de oaste cu împăratul și tătărâme și pedestrime cu tunuri, n-au cutedzat, ce s-au sfătuit cu boierii de s-au dat la locuri strâmte, spre munte, să se poată apăra, dacă se vor birui de turci.

Și s-au tras la Valea Albă și turcii după dânsii. Pedestriru - s-au oastea lui Ștefan vodă să nu să nedejduiască a fugi, ce să stea cu arme. Datu-ș-au război luni, iulie 26, care războiu’ ținu multă vreme neînfrântu, de îmbe părțile osteniți. Iară turcii adăugându-să cu oaste proaspătă, au obosit moldovenii; neavând agiutor de nice o parte, cădzut-au în război, apărându-să până la moarte,

carii mai mult stropșiți de mulțimea turcilor. Perit-au moldovenii atâția de mulți, cât să înălbișă locul la Valea Albă de trupurile celor pieriți; mulți și den boieri au picat și vitejii cei mai aleși, cu totul. Și să făcu scârbă mare a toată țara și tuturor domnilor și crailor de pen pregiur, dacă audziră că au cădzut moldovenii supt mâna păgânilor.

Într-acest războiu' au cădzut Ștefan vodă gios de pre cal; ce Dumnădzău l-au ferit de nu s-au vătămat.

Iară turcii s-au pornit spre Suciavă și, ardzind târgul, s-au întorsu înapoi, prădând și ardzind țara.

Iară Ștefan vodă, după ce au pierdut războiul la Valea Albă, scrie letopisățul țării, că au mărsu în goană după turci până la Dunăre, la trecătoare, și agiungând pre turci, i-au spăriet și au scos mult plian, ce lua să den țară. Iară letopisățile străine nu pomenesc de acea goană, cum să fie mărsu Ștefan vodă până la Dunăre. Iară este și de credzut, că cine era Ștefan vodă! Ori cu ce mijloc se va fi nevoit spre răscumpărare despre turci.

Pus-au Ștefan vodă de au strânsu toate trupurile ce au perit într-acele războiu' și au făcut movilă și diasupra au zidit biserică, care stă și până astăzi într-o pomenire a acelor suflete. Și de atunci se numește Războienii satul acela, pentru războiul ci-au fostu acolo la Valea Albă.

Iară Băsărab, domnul muntenesc, mare ocară și rea cuvântare avu despre toți domnii megieși creștini, (pentru căci și el au fostu agiutoriu cu oastea sa turcilor, asupra lui Ștefan vodă).

Scrie cronicariul leșăsc că au trimis sultan Mehmet, după războiul ci-au avut cu Ștefan vodă, soli cu daruri la Cazimiriu, craiul leșăsc; așijderea și de la hanul tătărăscu, tot pe aceia vreme, pentru prieteșugul amânduror cu craiul leșăscu. Și dzice cronicariul leșăsc: ce pricină ar hi fostu pofta lui Sultan Mehmet de la craiul, nu aflu, fără cât grijea lui să nu să uniască creștinii asupra lor; și pentru scăderea ci-au făcut lui Ștefan vodă și țării, să nu tragă Cazimiru craiu și alți domni creștini să se rădice asupra turcilor, răscumpărând paguba. Răspuns-au craiul leșăsc solilor că primește pacea și pentru întărirea păcii va

trimite și el solii săi.

Într-acest an, Ioan, împăratul Moscului, au luat Novogorodul cei Mari și mare parte de Țara Rusască cîa Albă, adică Belorosiia, ce înainte vreme asculta de marele cneadz a Litvei.

Într-acest an, au murit sultan Mehmet, aproape de orașul Nicomidii și au rămas în locul lui sultan Baiazit.

În anul 6985, noembrie 8, s-au prestăvit Theoctist, mitropolitul Sucevii. Într-acestaș an, s-au prestăvit doamna Mania, ce era de la Magop.

În anul 6987, au zidit Ștefan vodă cetatea Chilieii și o au săvârșit într-acest an, iulie 16. Ce nu poci ști de această ziditură la cetatea Chilieii, că nu ar fi putut într-un an să o isprăvască; ce, sau au adaos Ștefan vodă vreo cetățue mai mică către cetatea cea mare, sau au dires și au întărit la cetate ce au socotit, simțind Ștefan vodă de cugetele păgânilor asupra cetăților, trăgându-i și alte pândzi, că acum lua să sultan Mehmet Cetatea Albă, cum s-au pomenit mai sus.

Într-acest an, într-aciastă lună 25, au murit Bogdan vodă, ficiorul lui Ștefan VO dă. Murit-au și Cneajna, doamna lui Ștefan vodă Aicea mă mir, cum poate să fie cu cale de scrie pentru aceste doamne ietopisățul țării; că Ștefan vodă acum lua să doamnă pre Voichița, fata Radului vodă; ce poate fi așea, cum au scris Ureche vornicul, care au murit întâi și care pe urmă.

Iară în anul 6988, murit-au Pătru vodă, al doilea ficior a lui Ștefan vodă.

Iară în anul 6989, iulie 8, au fostu războiu' în Țara Munteniască la Râmnic; s-au bătut Ștefan vodă cu Țăpăluș vodă. Deci cu agiutoriul lui Dumnădzău au biruit Ștefan vodă pre munteni. Perit-au munteni. Perit-au munteni mulți în războiu'; luat-au Ștefan vodă toate stiagurile lor, și mulți den boierii muntenesți au picat într-acest război. Și pre Țăpăluș vodă l-au prinsu viu și i-au tăiat capul. Și despre partea lui Ștefan vodă, încă au perit mulți den cei mai de frunte oameni. Atunce au pus Ștefan vodă domn în Țara Munteniască pre Vlad vodă Călugărul, carele apoi au făcut

vicleșug asupra lui Ștefan vodă, pentru ce dedesă agiutoriu turcilor, când au vinit, de au luat cetățile și au prădat țara. Și s-au întorsu Ștefan vodă la scaonul său, la Suciavă, cu bucurie de izbândă ci-au făcut asupra lui Țăpăluș vodă.

Dzic unii într-alt chip de Țăpăluș Vodă, cum atunce au prinsu Ștefan vodă, pe Radul vodă, carele au fostu ațâțătoriu de păgâni asupra creștinilor. Și au dat agiutoriu și brașovenii, tăind pre turci; și luând Țara Munteniască, au lăsat pre Țăpăluș vodă domn în Țara Munteniască, în locul său. Ce, ori cum au fost, izbândă lui Ștefan vodă au fost.

Dzic și aceasta unii: să să fie arătat într-acel războiu' lui Ștefan vodă zvântul Mucenic Procopie, îmblând pe diasupra războiului călare și într-armat, ca un vitiaz, într-agiutoriu, dând vâlhvă oștii lui Ștefan vodă. Și este a să crede acest cuvânt, că, dacă s-au întorsu Ștefan vodă biruitoriu la scaunul său, la Suciavă, și au zidit biserică pre numele zvântului macenic Procopie, la sat la Badeuți, unde stă și până astăzi.

Iară în anul 6991, au început Ștefan vodă a zidi cetatea la Târgul Romanului ce să cheamă Smeredova, care au cădzut și s-au răsipit de apa Moldovei cu vreme.

Iară în anul 6992, Sultan Baiazit, împăratul turcesc, cu multe oști au vinit în tară și au luat Chilia și Cetatea Albă. Atunce au fostu și domnul muntenesc, Vlad vodă Călugărul, cu muntenii într-agiutoriu, cum s-au pomenit mai sus, că au viclenit pe Ștefan vodă, dând agiutoriu turcilor. În 14 dzili a lui iulie, au luat cetatea Chilia, fiind pârcălabi Ivașco și Maxim.

Așijdirea într-acel an, în 5 dzile a lui avgust, au luat și Cetatea Albă, fiind pârcălabi Gherman și Ioan, și ar fi apucat și alte cetăți, că Ștefan vodă la largu nu îndrăzniia să iasă; ce numai la loc strâmtu nevoia, de le făcea smintială. Ce înțelegând turcii, pentru agiutoriu ce vinisă lui Ștefan vodă de la Ieși, după ce au luat sultan Baiazit cetățile: Chilia și Cetatea Albă, s-au întorsu.

Și mai cu deadinsu au intrat în grijă Cazimiru, craiul leșăsc, și toți leșii, vădzind slăbită Țara Moldovii de turci,

să nu să închine Ștefan vodă la turci și să se iasă de prieteșugul leșilor. Că vestit domnu' era Ștefan vodă între toți domnii creștini, pentru multe războaie cu năroc ci-au avut în toate părți: cu tătarâi, cu turcii și cu ungurii. Ce au socotit de au trimisu agiutoriu lui Ștefan vodă, mai mult" apărând hotarul Țării Leșăști, năvălind oștile turcești și tătarăști.

Măcar că craiul siliia niceo pricină să nu aibă despre turci, ce socotiia că având încă părete Țara Moldovii, totuși are nevoie de tătari, Podoliia, Tara Rusască și Litva. Cu cât mai mult lipsind păre tele, adică Moldova, s-ari răsipi de tot Podoliia și altele.

Și așa, la începutul toamnii, în anul Domnului nostru Iisus Hristos 1485, s-au pogorât Cazimiru, craiul leșăscu, la marginea Țării Leșăști, la Colomâia, cu toată știahta rusască și a Podoliei gata de oaste, pentru că să audză la turci pogorârea sa la margine, despre Țara Moldovii; că și turcii pre atunci ari avea grijă de leși.

Nu după multe dzile, acolo la craiul, în câmpii Cotomieii, venit-au Ștefan vodă cu boierii săi și cu curte împodobită, și bine grijiti slujitorii; și Ștefan vodă viind pre un cal foarte arătos și mare. Sta polcovnicii și alte căpetenii crăești împregiurul cortului, și descălecând aproape Ștefan vodă, îndată i-au ieșit domnii crăești înainte, de l-au dus la craiul suptu cortu. Și anume făcuse într-acel cort pat naltu, pre care ședea craiul la adunare cu Ștefan vodă, în podoabe crăești, împregiur stând svecnicii crăești, țiind a mână Ștefan vodă stiagul țării, cu pecetea ei, închinându-să craiului după obiceiul moldovenesc, plecând stiagul țării la picioarele craiului. Atunce-și slobodziră și ațele cortului, dându-să în laturi ciia ce sta împregiurul cortului, de departe prăvind.

Atunce au giurat Ștefan vodă craiului leșăscu, și ce au fostu de triabă au vorovit: cum că toată țara va fi cu priintă craiului și-l va avea stăpân, să dea agiutoriu craiul împotriva a toți neprietinilor săi și cu nime nu va îmbla nice cu o tocmală împotriva craiului și nu se va arăta niceodată neprieten sau priitoriu neprietenilor crăești,

iproci. Aflăsa în aședzământurile crăești uricul lui Ștefan vodă, de dânsul pecetluit și de 14 boieri. Și așea rădicându-l craiul și, sărutând mâna craiului, l-au ospătat, ședzind Ștefan vodă la masă cu boierii săi, și i-au cinstit și i-au dăruit bine craiul. Și purcedzind Ștefan vodă de la craiul, datu-i-au 3.000 de lesi călăreți, tot într-ajes dintre toate polcurile. Iară craiul s-au dus la Cracau.

Iară pană a să svătui Ștefan vodă cu craiul leșăsc la Ce omăia, iară den gios au vinit Hroiut cu turci până la Suciavă și au arsu târgul septembrie 19, luni, și marți s-au întorsu prădând și ardzind țara. Iară octomvrie 9, prestăvitu – s-au arhimandritul de la mănăstirea Putna.

Într-acest an, dacă au scos Ștefan vodă pre vrăjmașii săi den țară și dacă s-au răcit vremea și caii turcilor au slăbit, au lovit Ștefan vodă pe Malcociu la Catlabuga, noembrie 16, și au topit toată oastea turciască și s-au întors cu bucurie la scaunul său. Atunce au pus Ștefan vodă al doilea arhimandrit mănăstirii Pufnii.

În anul de la Hristos 1492, au murit Cazimiru, craiul leșăscu, lăsând în locul său craiul, cu testament, pre fiu-său, Vladislav. Crăit-au Cazimiru craiul ani 45, iară de vârstă era de 64 ani.

După ce au îngropat pe Cazimiru în Cracău, s-au strânsu domnii leșăști și Litva în luna lui avgust la Petricov pentru alesul craiului nou. Acolo, îndoite voi a leșilor: unii poftiia să fie craiu ficiorul lui Cazimiru, alții vrea pe Olbrent. Și pre urmă, întărindusă partea* ce ținea cu Olbrent, au rămas craiu leșăscu Olbrent, pomădzuit pre obiceiul lor la crăie de Zbigneu arhiepiscopul.

Scrie cronicarul leșăsc: îndată după coronația lui Olbrent craiu, au nemerit soli de la venețieni și soli de la sultan Baiazit, împăratul turcesc, menind de bine lui Olbrent stăpânită. Soliia venețienilor era cu poftă, să ridice și el oaste asupra turcilor, că lua să turcii niște cetăți de la venețieni. Iară solii turcești aducând daruri craiului, au arătat prieteșugul vechi și pacea stăpână-său cu crăiia leșăscă. Stătut-au în gânduri craiul, cum ar face, că, de o parte pacea cu turcii îi arăta folosul său, de altă parte

agonisita numelui și lățime a stăpânirii sale, apoi și răscumpărarea unchiu-său despre turci de la Varna. Era îndemnat tare și de unguri, Olbrent, să se oștiască asupra turcilor. Tâmplându-să atunce și moarte lui Frideric, împăratului nemțășc, i-au căutat a zăbăvi cu răspunsul solilor până la anul, legând pace trei ani cu Turcul, care s-au întărit cu giurământu de înibe părțile.

În anul de la zidirea lumii 6994, vinit-au Hroiut cu oaste de la unguri asupra lui Ștefan vodă și ieșindu-i Ștefan vodă înainte cu oaste, s-au tâmpinat la Șchee, pe Șiretiu, și dând războiu' vitejește martu 6, într-o luni, au pierdut Hroiut războiul și oastea, mai apoi și capul, însă cu mare primejdie lui Ștefan vodă, că au cădzut gios cu calul, cât puțin de n-au încăput în mânuie vrăjmașilor săi. Iară pe Hroiut l-au prinsu viu Ștefan vodă și i-au tăiat capul.

În anul 6998 au murit Matiaș craiu.

În anul 7004 s-au săvârșit Alexandru vodă, ficiorul lui Ștefan vodă și l-au îngropat în mănăstirea Putna.

Războiul lui Ștefan vodă cu Olbrent craiul leșăscu

Venit-au pre urmă Vladislav, craiul leșilor și a ungurilor, și cu Alexandru, cneadzul Litvei, frații lui Olbrent, craiului leșăscu, la Livociu și au vorovit pre taină frații între sine, svātuind de oaste împotriva turcilor, ce mijloc mai bun ari afla, și acolo au pomenit și pentru Ștefan vodă să-l scoată den domnie și se pune pre fratele lor, pre Jicmont. Spre aceasta oștire, Olbrent craiul au tras pe taină pre frate-său Alexandru, cneadzul Litvei, și pre Ioan Tifenie, mistrul prușilor, și preconrad, cneadzul Mazovii, și pre frate-său, Jicmont. Și au poruncit la toată știahta rusască, leșască și prușilor și pomeranilor și Slonscăi la luna lui mai să se afle toți purceși și strânși la Liov; și către acestea, multă oaste pe bani au făcut.

Așjidirea au răpedzit sol la Ștefan vodă, făcându-i știre de gătirea sa asupra turcilor și îndemnându-l și pre dânsul, după datorila creștiniască, după vechile aședzământuri, ce are de înainte legate cu craii leșești, și cum să-i răscumpere Cetatea Albă și Chilia, care lua să turcii de la Ștefan vodă. Și îndată, după ce au pornit solul

său la Ștefan vodă, sau și pornit cu frate-său Jicmont, și cu oaste ce avea în liafă; și sosindu la Primislea, au așteptat câteva dzile cealaltă să nemeriască.

Acolo la Primislea l-au agiunsu Crestav den Curotvac, canțilerul și episcopul Chievului, trimiși de Frideric cardinalul la Olbrent craiu, că să descoperisă vicleșugul lui asupra lui Ștefan vodă și au dzis craiului cu frumoasă cuvinte și cu pricini, ca acelea, abătându-l de la socotiala și fără de cale oștirea asupra lui Ștefan vodă; ce nemică n-au isprăvit, că cu sudălmi i-au gonit craiul, dzicând episcopului să-și păzească slujba bisericii cum să cade ca unui preot, iară nu oastea; că de i-ar ști cămeșea svaturile lui, o ar arunca-o în foc.

Așijdirea Alexandru, cneadzul Litvei, la seimul, la Parciiov, pre taină aședzasă cu frate-său, cum el cu oastea Litvei va merge în Molvova pre la Braslav și pre la Soroca. Și așc-a au purces pre altă parte: Litva, zmudzii, rușii, Voliniia și pelfeșii (sic), și, după ce au sosit la apa Buhului, l-au întrebat boierii Litvei, unde mărgu, neștiind ei nernic de acel siat a lui. Iară Alexandru cneadzul i-a poftit să nu bănuiască, căci nu le poate descoperi taina căilor, de vreme ce craiul au răspuns leși lor, că, de i-ar ști cămeșe de pre dânsul svatul lui, o ari arunca în foc, i s-a cade și lui a ține în taină svatul crăiesc.

Răspunsu-i-au boierii lui cneadz Alexandru: De vreme ce tu despre noi ai tăgăduit svatul socotelelor tale, noi mai departe cu tine, de aicea nu vom merge, nice ne vom oști necăiuri. Și așea, nepiuind cneadzul Alexandru să facă îndestul sfatului celui de taină a Frăține-său, Olbrent craiul, asupra lui Ștefan vodă, căci boierii, svatul și toată oastea Litvei n-au vrut să mai margă cu dânsul, atunce au pornit într-agiutoriu lui Olbrent pre marșalâcul său, namesnicul Stanislav Piatrovici Chișca și pre cneadzul Simion Ivanovici cu câteva uni de dvoreni, oameni aleși. Iară singur Alexandru, cneadzul Litvii, au poruncit să facă cetatea Braslavul, care înaintea era arsă de moldoveni

Iară Ștefan vodă au pornit cu mare părere de bine și bucurie presolii craiului leșăscu, carii, după ce au sosit la

craiul, i-au spus precum Ștefan vodă cu bucurie au primit această oștire a lui împotriva turcilor, vrăjmașii a toată creștinătatea, făgăduind hrană că a griji de oastea crăiască și însuși cu oștile sale că se va uni, numai să se porniască întâi craiul în gios, spre Cetatea Albă și spre Chilia.

Iară boierii ungurești, cunoscând că leșii împlă să ia Țara Moldavii de lot supt stăpânită sa, cum de multe ori și supt craii ungurești au fostu (ara supusa, îndată, prin solii săi, dau știre lui Ștefan vodă să fie triaz pregiur sine, că Olbrent, craiul leșăscu, nu asupra turcilor, ce asupra lui face oaste, se pune domnu' în locului în Moldova pre Jicmontu, frate-său, care ei l-au gonit den țara lor. Și cunoscând Ștefan vodă vicleșugul craiului leșăscu asupra sa, începutau a să păzi tare și a cerca prin iscoade adevărul.

Iară Olbrent craiul, făcând căutare oștii sale în Liov, la sfârșitul lui iunie, pre calendariul lor, au pornit-o drert spre Moldova. Și atunciș sau și arătat semne rele și de primejdie leși lor că un târgovățu, anume Eroba, nebunit, striga prin Liov că mărgu leșii la pieirea sa. Așjdirea supt craiul un podvodnic, ce era mai ales, într-un pârau mic au cădzut și s-au înecat. Pre un șlehticiu supt sort l-au detunat și 12 cai. Preotul, făcând slujbă, au scăpat tainele de pre prestol, precum scrie Vapouschii și Mehovie și Belschii prăvind singur craiul, au arătat.

Iară Ștefan vodă, cunoscând deplin vicleșugul lui Olbrent, craiul leșăscu, și vădzindu că nu merge pre cale dreptu spre Cetatea Albă și spre Chilia, ce trage la Pocuția, și mai triaz s-au făcut Ștefan vodă lucrurilor lui Olbrent. Și îndată trimisă soli ai săi, boieri de țară, pre Tăutul logofăt și pre Isac vistiernicul, la craiul, întrebându-l: cu mijloc prietenesc au cu vrăjmășăscu vine spre Țara Moldovii? Că, de merge asupra turcilor, mai driaptă cale au avut pe aiurea; și cum să adevărisă solilor crăești, că la marginea Țării de Gios ar fi adus hrană de agiunsu oștii crăești și a Litvei, și singur Ștefan vodă acolo într-agiutoriu gata era să vie, numai cât ar fi fost stătit craiul la hotarul Țării Turcești. Ce nemic solii acia n-au cunoscut pe craiul

că împlă cu înșălăciune; ascundzind cuvântul, presoli cu bucurie i-au primit și darurile ce-i trimisese Ștefan vodă. Iară răspunsul le-au dat tot că merge la turci. Trimis-au craiul și solii săi la Ștefan vodă să întăriască cuvântul, iar el viniia cu oaste spre Pocuția.

Înțelegând Ștefan vodă că să apropie craiul cu oastea de margine, au mai poftorit solii; trimis-au la craiul iarăși pre Tăutul logofătul și pre Isac vistiernicul cu multe daruri și au tâmpinat pe craiul peste Nistru și, trecând Nistrul, s-au descoperit tot vicleșugul craiului. Atunce solii au avut poruncă de la Ștefan vodă de au dzis craiului: De vei să faci oastea aceasta asupra lui Ștefan vodă, fără de nice o pricină de vătămare, pune-va Ștefan vodă nevointă, cât te vei căi, căci ai rădicat sabiia asupra lui Ștefan vodă.

Deci, cu această solie sămață a lui Ștefan vodă, s-au mâniat craiul, peste obiceiul a stăpânilor lumii, și puind presoli la închisoare, i-au trimis în Liov, puși în obedzi. Și îndată, neașteptând oștile Litvei, nice a pruşilor, nice pre mazuri, s-au pornit de au intrat în țară cu vrăjmășie mare și au mârșu de au încungiurat cetatea Sucevii și începu a o bate de patru părți, nedejduind că moldovenilor li s-a fi urât cu Ștefan vodă, pentru atâtea războaie cu vărăsări de sânge ce făcuse Ștefan vodă, mai întâi cu turcii, cu tătarâi și cu ungurii, iproci, și se vor închina lui, părăsind pre Ștefan vodă.

Ce rău s-au greșit craiul în socotelele sale - (precum au deprinsu pre cei mândri și simeți a-i amăgi norocul orbu) - că măcar că au avut craiul optdzăci de mii de oaste, fără altă adunătură, ce să trag după oaste, care să număra la patrudzăci de mii și altă piholă și cu cărucioare treidzăci de mii în tabără, iar cetățenii tare să apăra: că unde glonțurile dzua spârgea, iar ei noaptea tocmiia cu pământul și cu scânduri și cu piatră, că grijisă bine Ștefan vodă cetatea Sucevii.

Iară Ștefan vodă, după ce ieșisă den Suciavă, s-au tras spre Roman cu oastea sa și acolo la Roman, s-au strânsu la dânsu toți oștenii lui, având agiutor și de la turci și de la munteni și de la unguri 2000 de săcui.

Iară Ștefan vodă măcar că lasă strajă să ție vadurile Prutului la Cernăuți împotriva leșilor, au purces spre Roman Ștefan vodă, avgust 26. Ieșind, deodată nu le da leșilor câmpu; iară pe unde să rășchira leșii pentru prada și jacul, pre unde și-i găsiia oamenii lui Ștefan vodă, acolo îi omorâia. Și atâta îi strâmtorisă pe leși, cât nice den tabără nu cutedza să iasă, și vădzindu-să leșii închiși de toate părțile, au început deodată pe taină, iară apoi strâga prea tabără și grăia rău de craiul lor și dzicea: Să ne lasă craiul să ne ducem la casăle noastre! Că nu le viniia nice de o parte hrană, nice agiutoriu, nice de la Litva, nice de la prusi, că mistrul prușilor rămăsesă în Liov, unde i s-a tâmplă și moarte.

Iară Ștefan vodă trimisese de ținea toate drumurili, de nu lăsa să vie în tabăra leșască nice hrană, nice oaste într-ajiutoriu. Nice socotisă leșii cu craiul lor că vor cădea într-atâta lipsă și strânsoare de oamenii lui Ștefan vodă. Și stând pregiur cetate trei săptămâni, bătând-o den pușci dzua și noaptea și nemic folosind, iată viniră soli de la Vladislav, craiul ungurescu, la Olbrent, craiul leșăscu, în tabără, intrând la mijloc pentru pace între Ștefan vodă și între craiul Olbrent.

Priirnit-au bucuros Olbrent pacea, fiind și bolnav de friguri craiul. Iară tieputându-să tocmi îmbe părțile în ponturi, căci siliia Vladislav, craiul unguresc, să facă pace întemeiată între Ștefan vodă și între Olbrent, craiul leșăscu, având grijă de Ștefan vodă să nu să închine la Turcu, și să le facă atunci mare răsipă țării și crăiei leșăști; ce au legat pace între dânșii până la o vreme și au aședzat să se întoarcă craiul cu oastea sa de la Suciavă, pre știavul pre unde au vinit, pre unde au intrat în țară.

Și îndată să clătiră leșii de la cetatea Sucevii și au trimis craiul la frate-său Alexandru, cneadzul Litvei, ce era tot la Braslav de tocmiia cetatea, dându-i știre să nu să mai trudiască oastea Litvei. Strigat-au și pen tabără să se întoarcă la casăle sale, că au făcut pace cu Ștefan vodă. Și au purces craiul de la Îiuciavă, octomvrie 19, însă nu pe știav, pre unde vinisă, ce pre altă cale, ori pe unde le-ar fi

mai aproape de țara lor, ori prin locuri întregi, pentru hrana.

Iară Ștefan vodă, vădzind că leșii nu mărgu pre unde au vinit, trimis-au sol la craiul, dzicându-i să se întoarcă pre calea ci-au vinii, că pre unde au purces nu va avea cale deschisă: că sunt păduri desă și dealuri mari și stânci și închisă drumurile cu lemne și este cu grijă ca să nu-i facă țărani vreo smintială, fiindu-le grijă de Ieși, m-am fiind gros și nepplecat, să nu ție calea leșilor la strâmtori; arătând solii lui Ștefan vodă și mijloacile păcii craiului ce legasă: Să se întoarcă pre unde au vinit, că Ștefan vodă era bucuros să se mântue de Ieși, să iasă mai curund den țară fără nice o primejdie.

Ce n-au înțeles leșii acestea, nice au credzut presolul lui Ștefan vodă, dzicând că cu vicleșug îmbla Ștefan vodă. să-și apere locurile acelea, să nu-i prade țara. Deci mergea leșii, cine cum putea și pre unde vrea, și al patrule conac au agiunsu tabăra la Codrul Cozminului; pen codru, drumurile năruite, închisă, dialuri mari, pădurea foarte diasă și stânci multe într-acel codru. Nenorocitul craiu au poruncit de au băgat tabăra cu carăle, cu căruțali și au trecut fără de nice o scădere.

Iară Mehovie și Belschii scriu că îndată craiul întâi au intrat în codru cu velcopolenii. Ce, cum scrie Cromer, cronicariul, a doua dzi au intrat în codru - (trimițând înaintea lui pușcile și carăle) - numai cu curtea sa și pre urma lui știahta, acei mici și acei mari Țării Leșăști, și rusimea, fără orânduială, fără tocmală, fără arme, goli, ca la casăle sale; fără grijă îmbla pen păduri. Mai pre urmă viniia lefecii. Iară Belschie scrie că pușcile era în mijloc pusă peste obicei, spre mai mare perirea leșilor.

Vinisă acum la mijlocul codrului carăle crăești și altele cu greime, când iată pedestrime de țărani den toate părți pen pădure dau glas și năvală asupra taberei crăești, taie, împungu și omoară pre Ieși, strigând: ucide! ucide! răsipăsc carăle, făcuescu, dezbracă și obor copacii asupra lor, că era abiia întinați, că mai nainte tăiasă copacii să stea de aceia triabă întinați, și numai cât îi clătiia, îndată

cădea cu sunet mare peste drumuri, de nu mai putea leși să mai margă. Unde și Ștefan vodă, fără nădejdea leșilor au nemerit octomvrie 26, cu multă oaste călăriață și pedestri, și avea și turci 2000; măcar că scriu unii, că era Ștefan vodă în sanie bolnav de podalghie. Acolo cu mare năvală au lovit den dos pre Ieși, cât să amestecasă leșii. Iară pre urmă să îndreptară leșii, și să apăra bărbătește, ce, fiind fără orânduială, nice hatmani, nice rohmistri, nice stegari, nice alte semne de ostași, nici să mai audzia de sunet, de huiet, de trăsnet, cădzind copacii, de loviturile armelor, de nechezăturile cailor, iproci; care toate în codri mai strașnice și mai cu spaimă răsunând să pare.

Vădzându-să leșii per îți de oastea lui Ștefan vodă, s-au întorsu la tabăra sa, ce și acolo i-au încungiurat oastea lui Ștefan vodă, cât pierdusă lfeșii toată nădejdea de viață; numai spre ceriu căuta; unii striga de ajiutor la icoana Preasvintei Născătoarei de

Dumnedzău, ce-i la Censtinov; alții striga pe svinta cruce; alții să făgăduia la mormântul lui CTH Iacov. Ce nu i-au îngăduit moldovenii până acolo, ce de toate părțile-i omorâia, până li-au trimis craiul agiutoriu den slujitorii curții săli într-ales; carii ieșind den pădure cu dobe, cu trâmbiță, cu armele goale, au ațâțat iarăși războiul cu oamenii lui Ștefan vodă.

Să întorsăsă asupra acelora și Ștefan vodă și dând război, îndată au dat dos leșii, de fugia cine încotro au putut, și au scăpat pen păduri de au năzuit unde era craiul, abiia ieșit la sat la Cozmin; pe urmă și dvorelnicii craiului, cu mină vitejască apărândusă, s-au întorsu pen pădure la craiul lor.

[După ce au trecut craiul peste codru la Cozmin, au așteptat pre cei scăpați și rătăciți de s-au strânsu de pen păduri la tabără. Iară foarte multă știahtă leșască și rusască au perit: unii uciși, alții prinși; și astădzi stă movilă de oasele celor per îți, de care scrie Stricevschii că au vădzut cu ochii săi foarte movilă mare și oasele acelor pieriți, când au trecut pre acolo, în anul de la Hristos 1574.

Scriu cronicarii leșăști de tiraniia lui Ștefan vodă,

mai mult decât păgânii să fie făcut cu leșii cei robiți într-acel războiu'; că ori pre câți au prinse vii, pre toți îi omorâia. Numai câți au-încăput înntâfnile turcilor, pre aceia i-au luat în robie. Dentre care mai aleși era: Neculai Grebiadin, Tecenschii, voievodul Țării Rusăști și Gavril, al doie Tecenschii den Moraviț, moșan, și Avenie Hierbort; stând aceștia tare la războiu' au perit. Iară Ianăș, feciorul lui Zbigneu, a podcomorului Cracăului și a starostelui M'aliborcului, pre care îl numește cronica lesașcă marșalâcul cel mare, l-au robit turcii și pe urmă au scăpat și au venit în Țara Leșască, la moșie-și, precum scrie Mehovie, carte IV. Așijdire pentru Prohnițchii și de alți mulți au scăpat den robie, den Țara Turciască, precum mărturisește Cromer. Iară pentru ficiorul lui Ozdrovoz, voievodul Țării Rusăști, era îndoială, în al optsprădzăcele an scăpând den robie, mulți dzicea că nu-i fecior lui Ozdrovoz acela, ce iaste vecin lui. Ce răspundzindu-să că-i fecior, l-au primit mumă-sa la moșie tătâne-său. Iară pe urmă mare bețiv s-au ales acela, care au cheltuit și au răpus la 162

beție toată averea tătâne-său, pe obicina bețivilor și defrânaților.

Iară, după ce au ieșit leșii den pădure, făcândusă mai înțelepți după atâtea pagube ci-au avut, legând tabăra, și tocmind oastea în rânduială, s-au pornit de la codru, că moldovenii nu-s lăsa, ce-i tot pușca pen pregiur; și într-o noapte fiind vintu mare, au aprinsu iarba uscată asupra iaberii; bătea vântul și s-au făcut pojar mare. Ce au apucat leșii de cu cosit pe împrejiurul taberei.

Într-acea dată, viniia și 600 de madzuri, trimiși într-agiutoriu craiului de la cneadzu! Conrad, cu un polcovnic și de a crizacilor, însă pe altă cale. De cari înțelegând Ștefan vodă, au pornit împotriva lor pre Boldor vornicul cu 3.000 de oaste aliasă și i-au tânipinat peste Prut, mai sus de Cernăuți, la Lentăști, unde este ocopul săpat, și acolo i-au înfrântu pe acei inadzuri și au perit mai toți în război. Cu care biruință, și mai simăț Ștefan vodă au apucat malul Prutului cu oastea sa, puind nevoință la trecătoare să

răsâpască de tot pe oastea leșască.

Sosindu craiul la Prut, au stătut trei dzile cu tabăra legată și tot să slobodzia leșii pe aproape și prăda; ce puținii se întorcea că-i prindea oamenii lui Ștefan vodă și-i uciea. Iară acolo, în Cernăuți, au lovit spaimă pe leși, cum s-au înglotit oastea lui Ștefan vodă, și vine asupra lor și înfricoșându-să, toți să gătisă numai să fugă și mai ales velcopolenii începu să a-și lega pre cai ce avea, precum scrie Cromer, vrând să-și lasă carăle cu totul; ce, oblicind craiul, au mersu singur de s-au arătat oștii și au potolit adastă veste; îmbiat-au cu fanare toată noaptea și-i bucura și mergea pre la corturile boierilor, până s-au potolit spaima.

Iară a doua dzi gătindusă craiul de purces, au nemerit câteva mii de oaste călări, litveni, trimiși de Alexandru, cneadzul Litvei. împlutu - s-au craiul de bucurie și mai vesăle inimi.

Scrie letopisățul ce! rusăscu, puind pricină acestor litveni, pre carii au fosta povățuitoriu Stanislav Piotrovici Chișca și cneadzul Simion, de care am pomenit mai sus: că, nevrând altă oaste a Litvei de la Braslav să mai margă după craiul, au fostu orânduie pre adastă oaste într-agiutoriu craiului; care întârdziesă a merge după craiul și i-au tâmpinat oastea lui Ștefan vodă dencoace de Nistru și dându-le război, au înfrântu litvenii pre oastea lui Ștefan vodă și au străbătut de au vinit înaintea craiului la Cernăuți. Ce aceasta nice Cromer, nice altă letopisăță leșăști nu o scriu; ce, de ar hi fost adevărat, cum ar hi tăcut, ales Cromer? fără aceasta scriu că au nemerit litvenii la craiul și scrie Cromer că acei litveni s-au cerșut la craiul, să-l sloboaliză să margă în pradă pen țară și nu i-au lăsat craiul dzicând că-i bolnav și să grăbește să margă în țara sa.

Mai datu-le-au războiu' Ștefan vodă la trecătoare la Prut, ce nemic nu le-au strâcat, iară nu i-au lăsat până în Snetin; și pre madzuri carii apăra pre craiul, i-au lovit la Șipinți. Ce cu puțină oaste au scăpat craiul la Snetin.

Iară după ce au sosit craiul în Snetin, au slobodzit

oastea pre acasă ca den robie și Litva s-au dus la Braslav, iară mai dencolo de Braslav i-au lovit tatărâi și s-au bătut cu litvenii.

Iară Albrent craiu, după ce au agiunsu den Moldova la Cracău, dentru acea bătaie rușioană, ca când ar fi isprăvit vreun lucru bun, au început a să veseli cu ospeță, cu beții, cu jocuri. Spun că într-o noapte, mergând însuși al trefle cias pe uliță, teptil, bat, au nemerit pe niște beți, s-au întărâtat sfadă între dânșii și într-acea sfadă, au rănit pe craiul, de au dzăcut multe dzile.

Scrie cronicariul leșăsc dzicând: anume i-au fostu pedepsit Dumnedzău cu acea pagubă rușinată, orbindu-l a nu-și vedea ocară ce pățisă în Moldova. Mare jeale au făcut tuturor în Țara Leșască acea oștire nesocotită acelui craiu leșăscu, dacă au venit veste de atâția boieri și ficiori de boieri și de atâția viteji! Cum unii în războiu' au perit, alții în robie au cădzut la tătari, la turci, care cu sângele lor au răscumpărat viața lui craiu.

Punea vină mai mare leșii pre un Filip Calimah, a căruia svat mai mult asculta craiul decât a altor oameni ai săi. - (Așea petrec domnii cu svatul și cu apropiarea străinilor la sine). Acest Filip Calimah era ital den Florenția, om învățat, dascăl lui Glbrent craiu, om nestătătoriu (la cuvântu') - prost la svat, pentru ce îl gonisă den Italia. Și au vinit în Țara Leșască, iar și den Țara Leșască fugisă peste mare pentru niște fapte a lui; apoi pe cărțile lui Albrent craiu, iară au vinit în Țara Leșască și acolo au murit.

Iară Ștefan vodă, vrând să-și răscumpere strâmbătatea ce avu despre leși și să-și întoarcă pagubele țării săli, la aii doilea an, primăvara, au intrat în Țara Leșască, avându în oastea sa tătari și turci, de au prădat Podoliia și în Țara Rusască, până la un târgșor, anume Camciuga, mai sus de Liov, și până la apa Visloca, în lungul. și în curmedziș prădând... Și mare groază și frică au pus peste toată crăiia leșască, cât nime, să-i stea împotrivă sau să-i îndrăzniască lui Ștefan vodă, nu era; ce toți gata de fugă, nu numai în orașe și pre la cetăți, 1 ce la

munți și pen codri fugiia și au luat Ștefan vodă mulți robi: bărbați, muieri și copii, pre câți-și agâungea pre drumuri, fugind în bejenii Mulți au luați tătarii și turcii în robie.

Iară și Ștefan vodă ca la 100.000 de robi au adus de i-au așezat în țară. Turme de oi multe și de altu' feliu de dobitoace au adus den Țara Leșască. Ars-au atunce Ștefan vodă Primisle, Radomna, Iaroslav, Prevorschi, și Buceciul și multă nevoie au avut și Podhaețul și alte mai mici târguri și sate fără număr prădate și arsă. Numai un lucru au făcut leșii de folosul lor, însă de frica lui Ștefan vodă, au întărit Cracăul despre amializădzi, cu baște, cu ziduri și cu șanțuri și au slobodzit pen șanțuri pe supt cetate apa Rudava, adăugând și alte casă multe pe lângă ziduri fără Ștefan vodă s-au întorsu cu pace la scaonul său, la Suciavă, și cu bucurie pentru biruință

Albrent, craiul leșăsc, vădzind prada și răsipă țării sale, ce-i făcuse Ștefan vodă, nu vru să iasă, ce au strânsu oaste și au intrat în țară și au prădat până la Botășeani. Ștefan vodă încă strângând oaste și ieșind înaintea leșilor, le-au dat războiu' la târgu, la Botășeani, și înfrânsă pe Ieși. Scrie de acestui războiu' letopisățul țării, iară cronicarii leșești nu pomenescu.

În anii '7009, așezatu - s-au între sine Olbrent, craiul leșesc, cu frate-său, Vladislav, craiul unguresc, și cu Alexandru marele cneadz a Litvei, cu mari legături, vădzind răsipă și prada țărilor sale de turci și de tătar, să aibă agiutoriu unul pre altu' în nevoia și în grijea sa și de ar simți unul dintre dânșii că face pace pe taină său oaste cu turcii, să nu-l lasă; iară, de nu ar vrea, atunce să nu fie datori a-l agiutori.

Căci, încă bine nu să sfârșisă prada de Ștefan vodă în Țara Leșască, iară tătarii au intrat de au prădat în Podoliia și în Țara Rusască. Deci Albrent craiul leșăscu, vădzind mari bănături de către toți, de sârgu au poruncit la toată știahta leșască de s-au strânsu la Sandomir, să margă împotriva tătarilor. Ce până a se strânge ei iară tătarii cu mult plian să întorsese fără de nice o grijă. Și înțelegând leșii de înturnatul tătarilor și ei acolo la Sandomir, ci-au

putut, au luat și au stricat în olatul Sandomirului.

Nu lăsăm a nu pomeni aicea semne, le ce s-au tâmplat în dzilele acestui craiu, atunce, după ce s-au întorsu de la Sandomir; căci și singur craiul alergasă den Cracau la Sandomir pentru grijea împotriva tătarilor, cum s-au pomenit mai sus.

S-au născut un viță 1 cu două A capete la jidovi, în orașul Cazimirul: un cap era în locul coadei, iară coada era în mijlocul spinării den-a-driiapta.

Acest sămn de nenorocire îl meniia oamenii, precum nu peste multă vreme, toamna, au intrat în Țara Leșască șeptedzăci de mii de turci, și toate locurile pe Nistru, pre la Haliciu, pre la Jidaciov, pe la Drohobici și pre la Sambor, cu foc și cu sabie le-au pustiit și mulți robi au luat. Și de nu s-ar fi întorsu singuri păgânii, nime nu le ieșia înainte să le stea împotrivă: ce numai singur Dumnedzău i-au bătut făcându-i să milă de nărod, că aceia iarnă de grabă cu omeți mari și cu ger au cădzut, cât nu putea turcii străbate cu caii prin omeți. Ce au rămas înghețați ca la patrudzăci de mii de turci, prin munți, îi afla oamenii ucigându-și caii și intra în coșul cailor de să învelia. Iară câți au rămas, trecând pre aicea prea țară, le ținea calea moldovenii; făcândusă Ieși, îi ucidea, cât abia dzece mii de or hi hălăduit peste Dunăre.

Stănut-au la mijloc pentru pace între Jicmontu și între Ștefan vodă solii lui Vladislav, craiul unguresc. Și pe acea vreme s-au împăcat Ștefan vodă și cu craiul Olbrent, den ce pricini, nice letopisățul leșăscu nu scrie, fără cât, fiind mai mult datorila creștinească, aducându-și aminte și de prieteșugul ce-au avut cu Cazimiru craiu, tatăl lui Olbrent: făgăduind unul altuia să dea agiutor împotriva neprietenilor săi.

Legatu - sau la această tocmală de pace, să nu să primască nice dentr-o parte pribegii și fugarii. Iară, de ari fugi la crăia aceia vreun domnu' de la turci, să aibă ori în Țara Leșască, ori în Litva a-l primi slobod, și să aibă a da agiutor, cât s-ar putea, să-l ducă să-l așealize iar în domnie. Și acea așădzare, cum ungurilor, cum și Ieșilor, împotriva

turcilor oștindusă, de pururea să fie într-agiutoriu; și, de nu ari putea singur merge cu agiutoriu, să aibă pre ficiorul său a-l trimite. Iară turcilor, împotriva leșilor sau a ungurilor oștind, să nu le den agiutoriu, fără numai ele nene silă, când ar fi strânși. Și să aibă urechi deschișă pururea domnii den Moldova despre turci, ce ari înțelege, să dea știre leșilor și ungurilor, păzindu-să unii pre alții.

Suimbătălile, ce s-ar face la margine de îmbe parpic, să le-a ree starostii de Oamenită, de Hotin, de Cernăuți.

De s-ari face despre partea acestor starosti vreo strâmbătate, atunce boieri mari să se trimiță de îmbe părțile să cerce și să fie slobod amânduror năroadelor a face neguțitorii unii la a 1 a Îți. Și pre acestea aședzământuri și scrisori s-au făcut, care să află și astădzi în metrica crăiască, în Cracău.

Scrie Vapouschii, cronicariul leșăscu, că pe acea vreme să fie trimis și Ioan cneadzul, împăratul moschicesc, legând și el prieteșug de pace cu craiul leșăscu.

Nezăbavă vreme, Sultan Baiazit, împăratul turcesc, înțelegând de legăiura păcii între atâția domni creștinești, au trimis și el soli de pace la Albrent, craiul leșăscu, și au primit și craiul acea pace cu turcii. Începând aste cu venețienii, avea grijă să nu să ridice acei crai, ce s-au pomenit mai sus, că au legat pace între dânșii asupra turcilor, carii lua sa de la venețieni Morea și altele multe.

Nenorocit era acest Olbrent, craiu leșăscu, că de câte ori lovia tătarii în țara lui, niceodată gata nu să afle împotriva lor, ce tot cu plianuri se întorcea, precum și în anul 1500, după ce făcură, aședzământuri de pace între domnii, ce s-au pomenit mai sus, au lovit tătarii la Volin și în Țara Rusască, pe la Belzu, pre la Crasnostav, pre la Toruben și pre la Liublin și pre la Crasnec, până în Visla, de au prădat și au robit și până a să găti craiul să margă asupra lor, ei s-au întorsu cu multă pradă fără de nice o smintială.

Într-acestaș an mari războaie s-au făcut în Italiia, bătându-să hispanii cu franțozii pentru crăiia Neapole; și Maximilian cu Șvicerig; așijdirea și papa cu florintienii;

venețienii cu enovezii; medeolanii cu stăpânul său, Ludovic Sforța.

Iară în anul 1501, s-au strânsu săim în Țara Leșască, la Pietricov. Venit-au sol la acel săim de la Ștefan vodă, pe aședzământurile legate trimiși, de au cerșit pe Pătru vodă Aron, feriorul lui Iliiaș vodă, ce era pribag în Țara Leșască, pentru că simțisă Ștefan vodă, că Pătru vodă pe mulți domni leșăști îi trăsese în partea sa, să facă oaste asupra lui Ștefan vodă. Socotit-au craiul ce ari face? Să dea pe un om nevinovat și care s-au plecat la crăie, să părea lucru tiranesc; să ție iarăși pe neprietenul lui Ștefan vodă, era împotriva aședzământurilor legate între sine. Și înțelesese craiul că, de nu-l va da, oaste se va face pentru dânsul. Craiul era gata să purcializă la prusi. N-au cutedzat a lăsa cererea lui Ștefan vodă, să-și lasă în urma sa neprieten, ce den svatu tuturor, au aflat să nu dea pe Pătru vodă, ce înaintea solilor lui Ștefan vodă, au poruncit de i-au tăiat capul. Și pentru să nu dzică nărodul că l-au omorât pe dreptate, au poruncit craiul de au sunat, precum Pătru vodă au făcut cărți vicleane. Și deci au pornit înapoi presolii lui Ștefan vodă.

Și după ce să obârși săimul, s-au pornit craiul la prusi și sosindu la Torunea, au trimis sol la mai marele prușilor, svătuindu-l să vie de bună voia sa să i să plece lui, decât să valiză armele leșăști asupra-și.

Acest Pătru vodă, cum s-au. pomenit mai sus, este Aron, care s-au bătut cu Ștefan vodă la Doljești, pe Șiretiu, și după izbânda lui Ștefan vodă asupra lui Mătiiaș, craiul unguresc, au fugit Pătru vodă Aron în Țara Leșască.

Iară Olbrehtu, craiul leșăscu, așteptând răspunsul să-i vie de la prusi, căci prusii era îndemnați de nemți să se rocoșască asupra leșilor, ce au răspunsu' prusii, că ei sintu plecați leși lor, urnind până le-ar vini agiutoriu de la nemți. Ce întru acele amestecături, ce era între leși și între prusi, au murit Albrent, craiul leșăsc, de ciumă și l-au dus la Cracău de l-au îngropat. Acest craiu n-au fostu însurat.

Iară toamna, precum scriu letopisățile rusăști și Mehovie, venit-au Sahmat-Chirei soltan, hanul oardelor de

peste Volga, ficiorul lui Ahmat, într-agiutoriu Litvii asupra moscalilor. Scrie Cromer ca la 100.000 de tătar să fie fostu cu acel han. Și au mărșu hanul cu oastea sa la Țara Sibirului și au stătut supt Novogorod și au prădat Țara Moscului până la Branșco și au dobândit Novogorodul și alte cetăți i s-au închinat.

Dacă au murit Olbrent, craiul leșescu, s-au strânsu tara la seim la Petricov, fiind cap săimului Fridric, arhiepiscopul Gneznii, care era deodată și episcop Cracăului și cardinal. Stătut-au mult pentru alesul craiului nou, fiind multe și nepotrivite socotelele leșilor, pre care denire ficiorii lui Cazimir craiu ș-ar alege șie craiu; că mulți poftiia să rădici craiu pre Vladislav, craiul unguresc, dzicând că Vladislav cu averea sa va lăți și va întemeia crăiia și-i va apăra de turci și de tătar; alții poftia pre Jicmond. Ce au biruit socotiala celor ce poftiia pre Alexandru, cneadzul Litvii, căci era și mai mulți și au avut dovadă mai bună spre alesul crăiei leșești.

Aicea am socotit de am scris obiceiaele leșilor când fac craiu nou

Strângându-să episcopii și tot clirosul bisericii și svecnicii crăiei, așijdirea și altă boierime, toți la Cracău să strângu. Atunce craiul cel ales să grijește îmbrăcat întâi de zvânta șpovedanie, cu pocăință, cu milostenie; cu o dzi mai nainte duminică, să pncestuiește. Și a doua dzi, când este să-l blagoslovască pe craiul, să strângu preoții dezdimineață la cetate, în biserica episcopiei, a lui Stanislav, îmbrăcându-să în mitră episcopască. Așijdirea și boierii toți să află la acea adunare de preoți.

Atunce arhiepiscopul cu toată preoțimea, pre orânduiala bisericii apusului, purced den biserică la curțile crăești cu cinste și dumnedzărie și acolo înaintea curții crăești, rămâindu școlile și alte chipuri, ce mergu la alai, numai singur arhiepiscopul cu episcopii intră în curtea crăiască, să ducă pe craiul nou la biserică episcopii. Și întâi prin postelnicul cel mare sau prea alt chip mai de cinste între preoți; îmbracă pe craiul în haine episcopești, puindu-l între domnii și între boierii cei mai de frunte.

Iară arhiepiscopul îl stropește cu apă svințită și dzice această rugă: Dumnedzăule, zidiâcriuie celor plecنٹ i, carele cu lumina Zvântului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui șerb al tău – cutareli – darul tău, ca printr-însul să cunoaștem venirea Ta întru noi.

De acolo duc pre craiul la biserică doi preuți mai de cinste, țiindu-l unul de mâna cea driaptă și altul de mâna cea stângă și înaintea lui, un domnu' dintre svetnici duce coroana și altul schiptrul, al trei le măruł de aur, al patru le sabiia goală duce și preoții înainte cruce și tot cin de biserică și boierimea cineș la rându său.

Viind la biserică acele odoare crăești le pun pre prestol în oftariu: corona, schiptrul, măruł și sabiia. Și acolo obârșindu orațiile sale, arhiepiscopul și episcopii îl pun în scaunul crăiesc. Apoi un episcop dzice această rugă: A toate puternice, prea vecinice Dumnedzău, otcârmuitoriule celor cerești și celor pemântești, carele pre rodul tău ai voit a-l ridica la stepena și la vredniciia crăiei, rugămu-ne, lasă ca, făcându-l slobod de toate împotrivirile, să se întăriască cu darul păcii becericii și spre bucuriia vecinicii păci, den darul tău să se învredniciască a agiunge prin Hristos Domnul nostru. Amin.

Zvârșindu molitva, îi aduce aminte tare pentru credința către Dumnedzău și alte bunătăți, ce să cuvin craiului să le păzească, dzicând:

De vreme ce astădzi prin mânuie noastre, prea bunule Doamne, carii purtăm spre aceasta slujbele lui Hristos, Domnului nostru, măcar că nevrednic, zvânta unsoare și semnele crăiei să le primești. Bine este întâi să-ți aducem aminte, oarece, pentru sarcina la care ești însămnat; astădzi vredniciia crăiască iai și a îndrepta credincios nărodul tău, ce ți-i dat, te grijești. Luminat, adevărat între cei muritori, loc plin, însă plin de scădere, de ostenială, și de grijă. Și adevărat de vei cugeta, că toată puterea de la Domnul Dumnedzău este, prin care crăiescu craii și făcătorii legilor cele drepte aleg și de turma, ce ți se dă pre mână, unuia lui Dumnedzău vei să dai seamă.

Întâi să păzăști dumnădzăria, pe Domnul Dum
nădzăul tău cu toată mintea și cu curată inemă să-l ci
netești! Legea creștiniască, credința noastră ca toi i -
ceașcă care don pruncie o ai mărturisit, până în surșil să o
ții nevătămată și pre aceasta împotriva tuturor
împotrivnicilor, după puterea ta să o aperi! Ispravnicilor
bisericii și tuturor preoților, să le dai cinstea ce li să
cuvine! Volniciia bisericii și tuturor preoților, ce ar avea
obicei să nu o strici! Dreptatea, l-am care nice o tovrășie
îndelungii a sta nu poate, spre toți neclintită să o
stăpânești!

Celor buni, hărăziloru, celor răi certări dându-le
după vădire. Pre cei mesări, pre cei slabi, neputin cioși,
den toate supărările să-i aperi! Tuturor celor ce ari năzui
la tine, bun, blând și primitoriu să fii

Și așea să le porți, cât nu spre al tău, ce spre a tot
norodul folos că stăpânești și harul bunătăților tale nu aice
pre pământ, ce în ceriu să ți s-a pară că aștepți care acela
să-ți hărăzască ție, ce viețuiaște și împărățește
Dumnădzău, în vecii vecilor Amin.

După acestea întriabă-l episcopul, dzicând:

— Vei să păzăști svinta credință, dată de biserica
catoliciască și stându pre lângă dreptate, să te porți cu
cale?

Răspunde craiul

— Voi

— Vei să fii apărarea bisericii și a slugilor bese
ricești?

Răspunde craiul

— Voi.

— Vei crăia dată ție de Dumnedzău, să o păzăști cu
dreptate, să o chivernisăști, să o aperi?

— Voi. Și cu agiutoriul lui Dumnedzău și cu svatul
credincioșilor mei, așea întru toate a păzi mă giuruiescu,
cum voi putea mai bine.

După aceste cuvinte, îngenunche craiul înaintea
arhiepiscopului, luându-și șlicul, dzice aceste cuvinte

Eu (anume) cu voia milostivului Dumnedzău,

făcându-mă, \craiu leșăscu, mă mărturisăscu și mă făgăduiesc înaintea lui Dumnedzău și a nărodului presama mea dat, după putință și dreptate a face și a păzi, prăvind la vredniciia milii lui Dumnedzău, precum mai bine îi va putea arăta svatul credincioșilor miei. Episcopilor și preoților bisericii lui Dumnădzău a da cinste ce să cuvine și ce s-au aședzat de chesarii și de craii creștinești bisericii, întreg voi păzi. Arhimandriților, egumenilor, tuturor ostașilor și șlehticilor, cinste ce să cuvine după svatul a credincioșilor miei, a arăta și a da, voi și mă făgăduiescu

Acmu-și pune amândoa A mânuie pre evanghelie și dzice: Așea să-mi agiute Dumnedzău și această evanghelie!

Apoi arhiepiscopul, ruga aceasta:

A toate puternice, Dumnedzăule, tuturor, împăratul împăraților și Domnul Domnilor, carele pre Avraam, credincios robul tău, l-ai făcut biruitoriu asupra vrăjmașilor, lui Moisi și lui Iisus a lui Navi, povățuitor nărodului tău, mare biruință le-ai dat și presmeritul David, cuconul tău, l-ai înălțat la împărăție și presolomon l-ai îndzăstrat cu nespūsă daruri a prea înțelepciunii și păcii. Prăvește, rugămu-te, Doamne, la rugile smereniii noastre și spre acestui aer bu al tău (cutarele) ce pre insul cu smerita cinste îl cinstim și-l alegem craiu. Înmulțește-i darurile blagosloveniei tale și spre insul cu driapta putem tale, pururea acum și fiecând îl îndreptializă, ca urmând credința lui Avram blândețale lui Moisi, tânia lui Iisus a lui Navi, agonisind smereniia lui David, fiind înălțat cu prea înțelepciunea lui Solomon, împodobit întru toate, ție să-l placă și pre cărarea dreptății cu norocit pas pururea să pășască; și cu coiful acoperemântului tău să se îmbrace și cu pavăța nebiruiri să se acopără; învăscut cu armele bisericii, să dobândiască cea poftită asupra vrăjmașilor svintei cruci biruință și să ia izbâna A norocită, și să le adaugă lor spaimă puterii lor și pace celor ce vor oști împreună cu dânsul. Cu bucurie și cu veselie să aibă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucii au zdrobit iadul, biruind împărăția diavolului, biruitoriu s-au suit la

ceriu, întru care toate puterile și biruința crăiilor stă, care este mărirea celor smeriți și viață și mântuire năroadelor, care petrece întru toți vecii, Dumnădzău. Amin!

Și mai cetește și alte molitve, ce nu le-am mai scris pentru lungimea voroavei. Iară, după ce cetește molitvele, aprinpiscopul îngenunche și craiul pe cruce șeade culcat. Iară peveții cântă niște stihuri, ce nu le-am mai scris. Apoi toți episcopii cu toată preuțimea îngenunchindu, fac litie asupra craiului. După aceia, arhiepiscopul cetește otcenaș, și alte molitve. Apoi mai cetescu altă molitvă pentru craiu și ședzind episcopul, iară craiul îngenunchind înaintea lui, să dezbracă de hainele preoțăști. Iară arhiepiscopul își întinge în mir și-i unge mâna cea driaptă de la palmă până la cot și între spete și în urmărul cel drept, cu degetul cel mic dzicându:

Te ungu pretine întru craiu, den untul svințăniei în numele Tatălui și a Fiului și a Zvântului Duh. Amin. Pace cu tine!

Și răspundu: Și cu Duhul tău.

Apoi cetește molitva, precum îl pomăzuiește craiu și altele ce nu le-am mai scris aice pentru scurtarea voroavei. Iară pre urmă, după ce citescu molitvele, toți episcopii, țiind prea mână pomăzuituri de bumbac, ștergu locurile cele unsă a craiului, dzicând ruga aceasta:

Dumnădzău, împărate împăraților, și Domn Domnilor, prin care împărații împărățesc și făcătorii legilor fac giudecăți, să blagoslovești acesta îmbrăcământ crăiesc și fă ca șerbul tău - (cutare) - craiul nostru, care este să o poarte, haine se bune obiciaiuri și faj) te svinte înaintea ta să luminedze și după viața trecătoare, mărirea vecinică ce nu are sfârșit, să moșleniască, prin Domnul nostru Iisus Hristos.

Și îmbracă pre craiul în haină, dzicând: ia-ți haina făcută den patru începături, prin care să înțelege patru părți a lumii a fi supusă puterii dumnădzaești că nime nu poate cu năroc a stăpfni pre piimântu, de nu i se va da putere lui din cenuri. Acestea dzicând, arhiepiscopul își spală mânuie și puindu-și infula, haina, cetește: iproci.

Ducând pre craiul la scaonul crăiesc, apoi la liturghie, făcând soți episcopii rugă pentru craiul și ingenunchind craiul, arhiepiscopul îi dă sabiia, dzicând ruga:

Primește sabiia de sus dată, de la oftariu, prin mânuie noastre săvai nevrednice, iproci.

Și atunce, la liturghie, încingându-l cu sabiia, dzice arhiepiscopul:

Încinge-l sabiia ta peste mijlocul tău, preputernice, și ia aminte ca svinții nu în sabie, ce prin credință au biruit împărații.

Apoi îi pun corona în cap și dzice:

Primește corona crăiei, care măcar că de nevrednici, însă de mânuie episcopilor ți se pune în cap, în numele Tatălui și a Fiiului și a Duhului Svint, iproci.

Mai pre urmă mărul de aur, rătundirea lumii închipuind, în stânga, și în diriapta schiptrul, toiagul crăiesc, îi dau, dzicând:

Primește toiagul înțelepciunii și adevărului, iproci.

Și când aduce de pune craiul pe prestol pâne și vin și sărută svințaniile - (care să dzice pace) - să cuminecă atunce craiul. Apoi îl descingu de sabie.

Și după liturghie, după ce îl pun în scaon, atunce arhiepiscopul îl înalță la crăie și orânduiala crăiască îi dă, dzicând:

Ședzi și ține de acum locul ție dat de Dumnedzău, iproci.

Apoi arhiepiscopul începe:

Pretine Dumnădzăule. Te lăudăm, iproci.

Și sfârșind stă den driapta, răspundzând:

Dreptatea și giudecata, gătire scaonului tău, iproci.

Apoi cetește doua A molitve, după care obârșesc orânduialele și obiciaiurile coronației. Atunce cu toții, cum sintu strânși svatul, cum cel besăricesc așea cel mirenesc, petrec cu mare cinste și cu multe șireaguri prestăpânul nou al lor, ducându-l la curtea cetății, unde stau dvorelnici și altă adunare, orânduite pre obicei ce să face. A doua dzi, îi gură ispravnicii târgului, aducându-i în tipsie, acoperită cu taftă roșie, cheile târgului făcute de aur și alte daruri.

Apoi face craiul cavaleri, dându-le săbii goale, iproci.

Și acestea pentru mai deschisăle lucruri și a crailor leșești, cu carii să megieșaliză țara noastră, măcar prescurtu am scris aicea. Iară să vinim la rândul istoriei domnilor țării noastre, de unde am lăsat.

După ce au stătut Alexandru, cneadzul Litvei, Ta crăiia leșască, îndată să grăbi a merge cu oaste asupra tătarilor de la Volga, carii să rocoșisă pre hanul lor și cerea hanul agiutoriu de la craiul leșăscu.

Rocoșindusă tătarii acei de peste Volga pe hanul lor, neputând sta hanul au fostu fugit la Cetatea Albă cu trei dzăci de mii de tătar, că să agiunesă tătarii, ce să rocoșisă cu Menghe-Chirii, hanul Crâmului. Deci hanul acesta au dat știre la turci și viind turcii să-l prindză de la Cetatea Albă, el au fugit și de acolo pen pustie și au mersu la Chiev. Ce și acolo n-au putut sta fără grijă, că prindzindu-l voievodul Chievului, l-au trimis la Vilna, în Litva, și acolo i s-au poruncit să aștepte venirea craiului. Ce pre urmă, vădzindu-l că îmbla să scape și de acolo, l-au închis eu pază tare.

În anul 7010, prestăvitu – s-au Paisie, arhimandritul și egumănul mănăstirii Putnii. Într-acestaș an, avgustu în 4 dzile, prestăvitu – s-au și Athanasie Bolsun, curund după Paisie, amândoi lăudați de viață bună și curată în viața lor, nelipsindu-le nemic, ce s-au cădzut păstoriei lor, ca să nu pliniască.

Scrie letopisățul țării că au mers Ștefan vodă cu oaste în Țara Leșască și au luat Pocuția. Fiindu Ștefan vodă ca un leu, gata de război, ce nime nu-l poate îmblândzi, și odihna altora, lui să părea pagubă. Și atâta s-au fostu supărat moldovenilor, cât s-au rugat cu toții lui Ștefan vodă de au ieșit de la Pocuția, însă mai mult” de boală ce avea la picioare; și cetățile ce lua sa, le-au întorsu. Și după ce lua să pocuția, dzicea Ștefan vodă că acel olat l-au luat leșii fără cale de la moldoveni.

Atunce craiul, după ce făcu svat pentru Pocuția, ce o lua să ștefan vodă, strâns-au oaste pe bani și au trimis de au prădat în țară și au făcut mare pagubă a lor noștri.

În anul 7012, nu după multă vreme, dacă s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocuțiia la scaonul său, la Suciavă, fiind bolnav și slab de ani, ca un om ci-au fostu întru atâtea războaie și ostenială în patrudzăci și șapte de ai bătându-să cu toți, și după multe războaie cu năroc, ci-au făcut cu mare laodă, au răpousat în luna lui iulie, în 2 dzile, și l-au îngropat în mănăstirea Putna de dânsul zidită, cu multă jele și plângere tuturor, ca după un părinte a lor, cunoscând toți de cât bine s-au scăpat și de câtă apărare.

Fost-au acest Ștefan vodă om nu mare de stat, mânios și grabnic a vărsa sânge nevinovat; de multe ori la ospeță, omorâia fără giudețu. Iară de alt, era om întreg la fire, nepregetuitoriu și lucrul său îl știa a-l apăra și unde nu gândiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era greul, însuși nevoia de să vârâia, ca vădzindu-l ai săi, să nu îndărăptedză, și pentru aceia rar războiu' de nu izbândiia și unde îl biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindusă cădzut gios, să ridice diasupra biruitorului.

După moartea lui, până astăzi îi dzic Sfeti Ștefan vodă, nu pentru suflet, că este în mâna lui Dumnădzău, că el încă au fostu om păcătos, ce pentru lucrurile vitejiei lui, carele nime den domni nice mai nainte, nice după dânsul l-au agiunsu, mai apoi după moartea lui, fiu-său Bogdan vodă urma lui lua sa de lucruri vitejăști, cum să tâmplă den pomul bun, bună roadă e sa.

Fost-au înainte de moartea lui Ștefan vodă, într-acel an, iarnă grea și geroasă, cât n-au fostu nice dănăoară. Iară peste vară, au fost ploi grele și povoaie mari de ape și multă înecare s-au făcut.

Domnit-au Ștefan vodă ani 47 și luni 2 și săptămâni 3. Iară aproape de moartea sa, au chemat vlădicii și pre toți svecnicii săi boierii cei mari, și pre alții câți-și s-au tâmplat și le-au arătat cum nu vor putea ținea ei țara, cum au ținut-o el, ce socotind decât toți mai puternic pre Turcu, au dat învățătură să se închine turcilor.

CAP XXIV

Domniia lui Bogdan vodă feciorul lui Ștefan vodă

După moartea lui Ștefan vodă, pre care îl număscu și

până astăzi bun, (moartea, hotarul vieții omului, hotărăște lucrurile și atâtă ori bine de cel bun, ori rău de cel domn a grăi nărodul), precum și lui Ștefan vodă, credzu, după moartea lui, mai mult și mai tare i-au dzis cel bun. Nemuritoriu nume este acest epethet: bun! Uitați-vă, domni, la acest nestrăcat și nemâncat de viermi nume bun, câțându-vă să-l urmați și urmând să-l agonisiți. Fericit domn după a căruie viață jălește nărodul și îl numește bun, blând și milostiv.

Stătu-au cu voia tuturor Bogdan vodă la cârma și stăpânită țării, nu mult despărțit de tată-său cu firea fiind, și întâi socoti să-și tocmească și să-și așealize lucrurile cu megieșii săi, să-și arete nume bun. Și pro învățătura tâlâne-său, lui Ștefan vodă, trimis-au la împărăția Turcului pre Tăutul vei logofăt și pedestrime dărăbani, cu 10 pungi de bani, de au dus la sultan Murat împăratul turcesc și i s-au închinat cu toată țara. Și părănd bine împărăției, cu dragoste i-au primit și au dăruit toți banii Tăutului logofătului și după ce au vinit, adus-au banii și au zidit biserica, ce este la Băliniștr pe Șiretiu, în ținutul Sucevii, ce stă și până astăzi.

După aceia trimis-au Bogdan vodă soli la craiul leșăscu, Alexandru, și între alte arătate legături de prieteșug între dânșii, au cerșut Bogdan vodă pe Elisafta, sora lui craiu, făgăduind că va întoarce Tismenița și ținutul Cesibisii lui craiu, care le-au fost luat tată-său, Ștefan vodă, de la Ieși și le-au fostu stăpânind încă Bogdan vodă, precum scrie Mehoveta, și nu le întorsese leșilor: ori că măcar nu le avea acestea Bogdan vodă, iară gândiia să le ia de la Ieși, într-alt chip nu poate afla cronicariul leșăscu. Vrând Bogdan vodă să se arete leșilor și blând și simăț.

N-au primit nice fata, nice muma fetei pre Bogdan vodă, pentru grozăviia lui, că era grozav la față și orbu de un ochiu'. Însă, nevrând leșii să întărite pre Bogdan vodă și den priaten să-l facă neprieten, au aruncat asupra fetei, cum nu va fata, și mulțămind craiul de daruri lui Bogdan vodă pen soli, iară pentru logodnă, au arătat lucru îndoit.

Alexandru, craiul leșăsc, după ce au pornit solii lui

Bogdan vodă, n-au fost fără grijă de Podoliia și de Țara Rusască, ce svătuia cum ari putea să depărtedză pe Bogdan vodă de la Pocutiia și orânduia lefe slujitorilor, pentru apărarea Țării Leșăști la margine.

Că Bogdan vodă, măcar că-i mersese solia dentâi la craiu Alexandru pentru logodna, ce pierdusă nădejdea, știind că muma fetei mai mult sta împotrivă. Iară, după ce oblici că au murit muma fetei, au poftorit Bogdan vodă solia la craiul, socotind că nu-i va apăra craiul pe soru-sa; ce n-au vrut nicecum să primască fata să margă după Bogdan vodă.

Vădzindu Bogdan vodă că-și pierdu nădejdea, strâns-au oastea țării și au intrat la Pocuțiia și, aflând cetățile negrijite, nice altă oaste, pre lesne o dobândi.

Iară leșii, vădzind paguba de Bogdan vodă făcută, trimis-au patru mii de oșteni, cu bani făcuți și pre lesne au împinsu pe moldovenii lui Bogdan vodă den Pocuțiia. Și pre urmă, au intrat leșii în țară, de au prădat (până la Botășeani), unde au perit doi frați șlehtici, ce le dzicea Strus, oameni aleși și viteji, tineri, amândoi podoaba știahtii rusăști. Alergând mai în lontru cu 50 de oșteni pentru pradă, dat-au peste câțva moldoveni de a lui Bogdan vodă și acolo au cădzut amândoi frații. Era numele acelor doi frați Cișeșni și Gheorghie și ducându-i la Bogdan vodă împreună cu alți robiți, le-au tăiat capetele îndată înaintea sa.

Ce și aceasta peare acelor puținei leși, mare peire au adus țării, că îndată agiungând leșii pre oamenii lui Bogdan vodă și dând războiu' tare, au rămas biruiți moldovenii. Perit-au într-acel războiu' pârcălabul de Hotin, iară Corpaciu hatmanul abia au scăpat, îl scrie cronicariul. Prins-au pre mulți boieri de țară și pre toți, în mânia acelor doi frați, i-au omorât în Oamenită. Iară, cum s-au obârșit această oștire cu Bogdan vodă, nu scrie liavul Mehoveta, nice Vapouschii.

Dzice Cromver, cronicariul leșăscu, că au aflat că cu tocmala între Bogdan vodă și între Alexandru, craiul leșăscu, s-au hotărât între dânșii armele și dovadă pune

cronicariul den scrisoarea craiului ce s-au aflat în vistieriile Cracăului, care scrisori deplin dovedesc, precum și a iriia oară, după războiul și prada leșilor, ci-au făcut în țară, au mai trimis Bogdan vodă trei soli la craiul leșăscu și au așezat între dânșii aceste legături: să dea craiul presoru-sa Elisaitha după Bogdan vodă, numai să primască Bogdan vodă obiceiile bisericii apusului cu toată țara crailor leșești. Și așa, împreună cu alți domni creștini, Bogdan vodă să rădice oaste asupra Turcului.

Ce acestea nu s-au putut hotărî între Bogdan vodă și între craiul Alexandru, pentru moartea craiului Alexandru ce s-au tâmplat, și au rămas neisprăvite nice de o parte. Că stând Jicmont craiu pe urma frătine-său, lui Alexandru, toate acele s-au uitat. Și scrie cronicarul leșăsc, cum să le fie trimis toate acele scrisori Bogdan vodă la Jicmond, craiul leșăsc.

Pe aceia vreme, Radul vodă, domnul muntenescu, fără de niceo pricină asupra lui Bogdan vodă, s-au sculat cu toată puterea sa și cu Roman Pribagul și intrând în țară, au prădat și au arsu ținutu! Putnei și pe de ceia parte de Șiretiu, făcând multă pradă și peire, s-au întorsu înapoi.

În anul 7015 mers-au Bogdan vodă în Țara Muntenlască asupra Radului vodă

Vădzind Bogdan vodă paguba țării sale făcută de Radul vodă, n-au putut suferi - (la oameni mari, cu greu să poată răbda acelea ce aduc micșurare și uitare cinstii numelui lor) - atâta răsipă. Socotind hărniclia și numele tătâne-său, lui Ștefan vodă, să nu piară, fiind și el ispitit în câteva rânduri cu lucrurile războaielor, spre care mai mult îi era firea plecată, vrând să urmedze lucrurile tătâne-său den partea vitejiei, sculat O-s-au cu puterea armelor sale, trăgând agiutoriu și presăcui, și au intrat în Țara Munteniască pre la Movila Căiatei, peste Râmna și pe la Rătezați, Octomvrie 28, unde au șădzut dzece dzili, prădând și ardzind den Milcov până în Râmnic și în gios pe de îmbe părțili, până în Șiretiu.

Și iată acolo l-au tâmpinat sol de la Radul vodă un călugăr, anume Maximilian, de niamul dispoșilor grecești,

trimis la Bogdan vodă pentru pace, aducându-i aminte datorila creștiniască, la care datori sunt creștinii domni să se uite pururea. Și așa acea solie a Radului vodă pentru acel călugăr, au încheiat pace între Bogdan vodă cu Radul vodă. Pentru mai mare încredințare și întemeiere păcii, au trimis sol și Bogdan vodă la Radul vodă. Giurat-au Radul vodă cu boierii săi, cum va ținea pacea neclătită și hotarul țării pre unde au fostu, să nu-l mai tragă Radul vodă în partea sa, ce să-l întoarcă lui Bogdan vodă și alte prădzi ce făcusa țării Radul vodă. Și așa s-au întorsu Bogdan vodă cu pace la scaunul său.

Iară cronicile leșăști nu pomenesc nemic de Radul vodă nice de Roman Pribagul că au vinit de au prădat ținutul Putnii, nice de Bogdan vodă că au mărșu în Țara Munteniască asupra Radului vodă.

De moartea Radului vodă

Au deprinsu lumea ades a dzice, că de nu ar fi moarte în lume, mai bine ar fi. Ce mare greșeală fac într-aciasta, că nu numai firii omenеști, ce și politiii lumești este trebuitoare în lume moartea. Cum și aicea să se uite la Radul vodă, de nu l-ar fi hotărât moartea, iarăși s-ar fi ațâțat peire și răsipă Țării Muntenеști. Că cine era Bogdan vodă pre aceia vreme, n-ar fi trecut să nu fie răscumpărat despre Radul vodă stricăciunea țării sale, iarăși cu răsipa săracilor lăcuiitori a Țării Muntenеști s-ar fi făcut. Deci trebuitoare este în lume moartea, care nu altă, ce hotar face lucrurilor omenеști.

Murit-au Radul vodă întru acest an după Paști și au stătit în locul lui domn Țării Muntenеști, Mihnea vodă cel Rău și Cumplit, ce au omorât pe boierii muntenеști.

Rău au deprinsu a părea a o seamă de domni acestor țări căci pre cei răi și cumpliti domni, îi hulește lumea. Ar vrea de toți într-un chip să scrie istoriile lumii, ce aceasta în zadar o fac. Căci, de s-ari lăuda numele domnilor celor răi și cumpliti, într-un chip cu numele celor buni și milostivi domni, nemic altă nu ar fi, fără numai hulă celor buni și laudă celor răi. Ce, căci muritorii mai mult allargă după laudă decât după hulă, ari alerga toți domnii după

răutăți și tiranii

Aicea Bogdan voodă au prădat Țara Leșască până la Liov în anul de la nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos 1509, iară de la zidirea lumii 7017, după toate soliile lui Bogdan vodă la craiul leșăscu pentru Elisatha, sora lui craiu, cum s-a pomenit mai sus, că au trimis soli la Alexandru craiu și stând pe urma lui, frate-său Jicmond, craiu leșăscu, căruia toate acele aședzământuri ce făcuse 1 le-au întorsu Bogdan vodă Vădzindu-să Bogdan vodă cam rușinat pentru acele îmblete, căci de i-au și făgăduit lui Bogdan vodă să-i dea pre Elisatha, soru-sa, Alexandru craiu, iară cu grele ponturi și legături, să-și părăsească Bogdan vodă legea pravoslavnică și să primască legea și orânduiala bisericii râmlenești, au socotit să-și stângă acea rușine despre același craiu, ce-i întorsesă Bogdan vodă toate scrisorile ce făcuse frate-său, Alexandru craiu, iară tot cu sângele și pierdzarea celor nevinovați.

Intrat-au Bogdan vodă în Podoliia cu oaste, trecând Nistrul, luni 29, vineri, și sosindu la Oameniță, îndată au slobodzit oastea în pradă, și au prădat până la Liov și bătând cetatea Liovului câteva dzile, nu o au dobândit, iară multă avere au luat dentr-însa și singur Bogdan vodă au lovit în poartă cu sulița, închinatu-i-s-au cetatea Rohatinului, iară alte târguri pen pregiur le-au arsu și de acolo multă avere au luat. Adus-au de acolo și un clopot mare și l-au pus la mitropolie, în Suciavă.

Era bucuroși și căminicenii lui Bogdan vodă, fiind de lege pravoslavnici toți podolenii, și pe semne având dodeială de Ieși pentru lege, să fie toți uniați, cum mai apoi, în dzilele lui Ioan al trefle Sobetchi craiului, toată Țara Leșască, Rusască și Podoliia făcuse unie. Audzit-am spuind tăta-mieu, Miron logofătul, cum ținea minte, că era scris în poarta Liovului chipul lui Bogdan vodă și după multă vreme stând, l-au ștersu leșii. Robit-au mulți oameni Bogdan vodă atunce: boierime leșască, fără altă mulțime, oameni proști, și viind cu dobândă la scaunul său, aședzat-au pre acei robiți den Țara Leșască pre hotarul țării sale.

De aicea s-au lăsat Bogdan vodă a-și mai cerca

doamnă streină, ce ș-au luat doamnă den țară și au făcut pre Ștefan vodă cel tânăr.

Într-acestaș an 7017, prădat-au leșii în Țara Moldovii și au arsu Cernăuții, Hotinul, Dorohoiul, Botășeanii și Ștefăneștii și toate satele și au agiunsu pană la Suciavă, precum scriu cronicile leșăști. Că Bogdan vodă, după ce au vinit den Țara Leșască cu izbândă, slobodzisă-și oștenii săi pre acasă, ce i-au căutat deodată a să dea în laturi de la Suciavă.

Iară leșii, neputând strica nemic cetății Sucevii, au prădat în 20 de dzile țara și s-au întorsu în țara sa cu mult duium și robi, cât nu putea birui leșii să ducă duiumul și l-au lot ucis și l-au tăiat.

Agiuns-au pre leși la trecătoarea Nistrului o seamă de moldoveni, ce fiindu leșii mai mulți, au înfrântu leșii pe moldoveni și dând dos a fugi, i-au luat în goană leșii și mulți au cădzut în prinsoare, anume Mătcii logofătul. Cârjă și Homelnicul, amândoi ori stolnici, ori medelniceri, că cronicarii leșești îi numesc șafari, Patrichi și Dorothei și alți boiernași de țară, ca la 50, cărora den porunca lui Oamenitchi hatmanul le-au tăiat capeteli, dzicând cum și Ștefan vodă, tatul lui Bogdan vodă, pre oamenii leșăști ce-i prinsesă la Trâmbovle, i-au tăiat cu toporul în Podhaeț.

Scrie cronică leșască că au vinit sol de la Vladislav, craiul ungurescu, în Liov, la Jicmond, craiul leșăscu, și au aședzat pace între Bogdan vodă și între Jicomond craiu: să întoarcă pagubele unul altuia și robii altuia ce lua să bogdan vodă den Țara Rusască și leșii den Țara Moldovii, și aicea s-au sfârșit oștirea între dânșii.

Într-aciastă vreme, venit-au hanul cu Crâmenii asupra nohailor, însă, oștindusă nohaili, au făcut războiu' cu Crâmenii și i-au înfrântu și au pe rit într-acel războiu' doi nepoți a hanului și abiia au scăpat hanul cu puțini de ai săi.

Iară pre atunci, scrie letopisățul țării, că au prădat țara Bel-Chirii soHan cu lătarâi pe trei locuri, de la Crlî Oi pană la Dorohoiu și pe Prut în sus. Mare pradă și robie au făcut și alunecă să fie rănit de sigiată, de care rană au

murit soltanul.

Într-acest an, de la Hristos 1509, Vasilie Ivanovici, împăratul moschicesc, în luna lui octomvrie, au luat un oraș mare în Liiva, anume Peco, care stă diasupra unui iezer mare și den iezer cură apă pe mijlocul orașului și în șească mile de loc acea apă cade într-un iezer, ce să cheamă Ciucico, spre Țara Iflantiia, de la Riga 60 de mile.

În anul 7019, miercuri, în săptămâna albă, au murit Mania, doamna lui Ștefan vodă, muma lui Bogdan vodă, fata Radului vodă, și cu cinste o au îngropat în mănăstirea Putna.

Întru acest an murit-au și Tăutul logofătul, în anul de la Hristos 1510, venit-au la Jicmontu, craiul leșăscu, sol de la Iulie, papa Ramului, îndemnând pe craiul împreună cu alți domni creștini asupra turcilor, svătuindu-l să aibă pace cu domnii den Moldova și să aședză Țara Leșască despre Moldova și Țara Litvei despre Moscu și să împreune oștile sale cu oștile lui Vladislav, craiului unguresc și să purcializă la turci.

Martu 12, după calendariul leșăscu, agiuns-au sol la craiul leșăscu și de la Bogdan vodă, fiind și sol turcesc, nepurces de la craiul. Iară a patra dzi după ce au purces solul turcesc s-au adunat solii lui Bogdan vodă cu Jicmont craiu, aducând odoarale bisericilor ce lua să moldovenii lui Bogdan vodă, când prădasă Țara Rusască de argintu și de aur, și robi de îmbe părțile atunce s-au întorsu. Și făcând legături de pace, s-au întorsu solii lui Bogdan vodă înapoi.

Așijdirea în luna lui mai, au mai agiunsu sol de la Bogdan vodă la Jicmont, craiul leșăscu, pentru oștirea asupra turcilor, atunce au făcut voroavă.

Vinisă și de la ispravnicul bisericii Cetății Albe un sol la Jicmont craiu, îndemnându-l asupra turcilor. - (Vedzi, urâtă stăpânirea păgânilor încă de pre acel vremi, când încă nu supusese de tot aceste țări, să socotiia; dară, ce dzici creștine, de giugul cest de acum)?

Nemerit-au pe urmă soli și de la împăratul Moscului, aședzind Litva despre Țara Moscului.

Scriu cronicarii leșești că la Noembrie în 7, pe

calendariul lor, au mai trimis Bogdan vodă sol la craiul leșăscu, să-i dea agiutori împotriva tătarilor crâmeni și au mai poftit să-i sloboalizeze solul său să triacă pen Litva, la Vasilie, împăratul Moscului. Slobodzitu-i-au craiul solul de au trecut la Moscu cu pace.

În anul 7021, avgust 22, Mendi-Chirei hanul, cu tătarii în Litva și Bet-Chirii soltan, ficiorul hanului, în Moldova au prădat până la Ieși; ars-au și târgul Ieșii și Cârligătura și au agiunsu până la Dorohoiu și până la Ștefănești și în gios au prădat Lăpușna și Fălciul și de sârgu vrând să iasă cu robii, s-au înecat multe suflete în Nistru și robi și tătarî.

Trimis-au Bogdan vodă după tatărî pre Corpaciu, hatmanul său, de i-au lovit cu 1.000 de moldoveni și nesocotit dând război, au perit 700 de moldoveni, iară 300 au scăpat. Deci tătarâi, mai mult de apă având pagubă, au trecut la Pericop

Așijdirea fără zăbavă, într-acelaș an, au mai intrat tătarâi în țară cu mare oaste și, făcând multă robie și pradă, i-au lovit Bogdan vodă și au scos tot plianul de la dânșii.

Așijdirea în anuf 1511, au intrat tătarâi Crâmului în țară. Ce avându Bogdan vodă oaste leșască 4.000, cu hatmanii leșești Stanislav Lascoronschii și Tvorovschii, și unguri vreo opt sute și gătindusă Bogdan vodă să-i lovască, iară nohail înțelegând de vinirea crâmenilor în țara noastră, i-au lovit ei mai întâi în

Crâm. Ce au căutat crâmenilor a lăsa dobânda den Moldova și s-au întorsu să se apere de nohai, însă până a sosi la Crâm, iară nohail cu ce au putut apuca, prădând în Crâm, s-au dus peste Volga și au rămas țara noastră neprădată.

Pre aceia vreme, s-au ațâțat spurcata eresă a lui Martin Liuter, fiind om învățat în theologhia, în orașul Vetimbergu, în Țara Saxonia, pre unde a bisericii apusului s-au escat învățătura lui.

Pre acele vremi, mari rocoșiri în părțile turcești era că Salim beg, ficiorul lui Sultan Baiazit, vrând să omoară

pe tată-său și să apuce el împărăția, au supus întâi supt stăpânirea sa cetatea Chefea, ce este în Crâm, care mai nainte o au fostu dobândit moșu-său, sultan Mehmet, de la enovedzi și au mai luat și Cetatea Albă și Chilia de supt ascultarea tatâne-său, lui sultan Baiazit, și le-au întărit el cu enicerii săi. Și fiind la un cuvânt cu hanul Crâmului, s-au rocoșit asupra tătâne-său, lui sultan Baiazit, care pre acea vreme, având nevoie de împăratul perșilor și bătrân fiind, pierdzind multă oaste a sa cu perșii, au dosit den Țarigrad la Odriiu. Iară Selim Beg audzind că tată-său s-au dus la Odriiu, având crâmeni, sârbi, bolgari și turci cu sine, au purces asupra tătâne-său spre Odriiu. Iară audzind bietul tată, purces-au și el cu oaste împotriva ficiorului său, celui rău, și tâmpinându-să oștile, au înfrântu bătrânul pre ficior, cât abiia au scăpat ca (sic) un ficior a hanului.

Iară curându după această rocoșire, în anul de la Hristos 1512, sultan Baiazit, de bună voia sa, fiindu bătrân au lăsat împărăția acelui ficior al său Selim beg sau sultan Selim, iară el însuși ș-au ales loc de odihnă bătrâneților sale la Amasia, în Țara Siriii, și cât au sosit acolo o doua dzi au murit.

În anul 7022, un Trifăilă, ce se făcea ficior de domnu' den Moldova, au intrat fără veste în țară cu oaste unguriască. Iară oblicind Bogdan vodă, i-au ieșit înainte cu oaste, de câtă au avut în vreme de iarnă, la pod la Vaslui și tâmpinându-șă, s-au lovit oștile și înfrângând pre unguri, au prinsu pre acel Trifăilă viu, februarie în 27, și ducându-l la Bogdan vodă i-au tăiat capul.

Iară în anul de la Hristos 1514, au dobândit Vasilie, împăratul Moscului, cetatea Smolensca, vestit oraș, bătând-o în 12 săptămâni, cu multă vărsare de sânge și multă avere au luat moscalii den Smolensca. Și mai nainte mult" sânge a moscalilor s-au vărsat pentru acestui Smolenscu în dzilele crăiei lui Cazimir și a lui Olbrent și a lui Alexandru; ispitindusă în multe rânduri moscalii cu oștile sale, au mărșu în Litva să dobândiască Smolensca și n-au putut, fiind ispravnic cetății Smolenscăi Solohur în dzilele lui Jicmontu, s-au apărat bărbătește. Iară cronicarii

Litvii scriu că cu vicleșug o au dobândit moscalii.

În anul de la Hristos 1516, iară de la zidirea lumii 7024, au murit Vladislav, craiul unguresc și ceșescu, și au rămas craiu în locul lui, fiu-său Ludovic, cucon de dzece ani fiind.

Iară la al doilea an după aceasta s-au arătat pe ceriu, despre mializă-noapte, sămnu de mirat vecilor: stea în chip de om, strălucind multă vreme și iară s-au ascuosu.

Așjidirea curundu după acela sămnu, într-o dzi, luni.

De moartea lui Bogdan vodă în anul 7025, aprilie 18, plinindu-să domniei lui Bogdan vodă ani 12 și luni 9, datu-ș-au datorila firii omeneshi, răpoosat-au în târgu în Huși și, aducându-i oasăle în mănăstirea Putna, cu cinste l-au astrucat lângă tată-său, Ștefan vodă, nu cu puțină laudă pentru lucruri vitejăști ci-au făcut, că nu în beții, nici în ospeță, ce ca un străieriu în toate părți au privegheat ca să nu știrbască țara ce-i rămăsă de la tata-său. Multe lucruri bune au făcut.

Iară ce s-au lucrat în lontru sau în țară la noi, despre partea giudețelor și a dreptății, nu aflăm. Cunoaștesă că unde nu-s pravile, den voia domnilor, multe strâmbătăți să fac.

CAP XXV

Domniia lui Ștefan vodă feciorul lui Bogdan vodă

După moartea lui Bogdan vodă, stătu domn țării fiu-său Ștefan vodă, întărit la domnie după obiciaiul domnilor țării de Theoctist, mitropolitul Sucevii.

Pentru acestui Ștefan vodă, cronicile leșăști nu pomenesc, ce scriu că după Bogdan vodă, au stătat domn țării Pătru vodă Rareș.

Scrie Letopisățul țării, că în al doilea an a domniei lui Ștefan vodă, în anii '7026, avgust 8, s-au ridicat Albu, sultan de la Pericop cu multă tătarâme, de au trecut Nistrul fără veste și au vinit spre Prut și au agiunsu până la locul, ce să cheamă Șărbaca, mai sus de Ștefănești, și au început a prăda țara. Însă nărocul cel bun a lui Ștefan vodă s-au prilejit cu oaste gata în gura Coroviei, mai gios de

Ștefănești, făcând știre și țării de s-au strânsu de sânge. Iară tătarii bulucindusă să ia pe Prut în sus, trimis-au Ștefan vodă pe Cărăbățu vornicul cu giosenii, de au trecut peste Prut și au lovit pe tătari în răvărsatul zorilor fără veste și i-au răsipit, cât nu mai avură de ce să apuca, ce pre mulți au tăiat, mulți în Prut s-au înecat și în Ciuhru s-au năroit și-i scotea vii den năroiu și pre doi mârzaci mari, anume Timuș și Bicaz, i-au prinsu vii, alții s-au răsipit pe câmpi. Și la trecătoarea Nistrului n-au rămas tătarii fără pagubă, fiindu-le caii obosiți de multă fugă, au intrat în Nistru și mulți s-au înecat și singur sultanul au scăpat rănit, cu puținței de ai săi.

Iară Ștefan vodă, după nărocită izbândă ci-au luat asupra acelui sultan, s-au întorsu în Hârlău, dând laudă lui Dumnedzău pentru biruință și pre toți vitejii săi i-au dăruit. După aceea ș-au luat doamnă Ștefan vodă, anume nu scrie pre cine au luat.

În anul 7031, au pribegit Șarpe postelnicul în Țara Leșască, de frica lui Ștefan vodă.

De pieirea lui Arbure hatmanul cu ficiorii săi

Arătat - s-au acestui Ștefan vodă mare vărsătoriu de sânge, cum s-au cunoscut cu moartea lui Arbure hatmanul și apoi cu ficiorii lui în cetate în Hârlău, căror le-au tăiat capetele. După ce au tăiat pe Arbure bătrânul, tot într-acel an, au tăiat și pre Toader și pre Nechita, feciorii lui Arbure.

Scrie letopisățul țării, cum să-i fie aflat Ștefan vodă în viclenie, iară adevărat lucru nu să știe. Dară, dacă au aflat în viclenie pre Arbure, ficiorii ce-i făcuse de i-au omorât ca și pre tată-său? Pentru aceasta să cunoaște tiraniia lui Ștefan vodă.

Dzice Sineca filosoful, că tiranii numai pricină au de pedepsit, iară mijloc nu au. Crescut-au acest Ștefan vodă pe mânuie lui Arbure hatmanul și ce plată au luat de la domnul său! Cum și Sineca filosoful, de cumplitul Nero, împăratul Ramului, care au crescut pe mânuie Sinecăi, și ca un bătrân svetnic l-au svățuit, cârmuindu-l pentru binele cel de obște, iară apoi Sineca fu omorât de Nero.

Dzice Salustie: Celor cumpliți domni, a face

strâmbătăți, este a stăpâni. Iară, precum nice de la o curte a domnilor, niceodată nu lipsește zavistiia, așa nice la domniia lui Ștefan vodă; și cu cât era mai tânăr, cu atâta mai lesne cale au aflat zavistnicii și îmbunătorii asupra lui Arbure hatmanul.

Dzice Clavdie: Otrava zavistiei cumplite nice o dzi nu o poate împăca. Și adevărat, precum dzice un Valerie cel Mare: Nice o fericie așa de izbândă nu-i, cari s-ar putea feri de dinții zavistiei. Așa și nărocirea lui Arbure, deodată cu zavistiia să hotărî de tiraniia lui Ștefan vodă tânărului.

Vădzind dar ciialalți boieri fapta lui Ștefan vodă, toți s-au îngrijat, căci și Șarpe postelnicul simțisă tinere și grozme lucruri a lui Ștefan vodă, plecate spre vărsări de sânge, au pribegit mai nainte, că toți să temea de plata lui Arbure, că vor lua fieșcare de dânși de la Ștefan vodă în anul 7032, ridicatu – s-au boierii țării asupra domnu-său, lui Ștefan vodă.

Dzice Plutarh filosoful: că domnii cei buni den cei răi cu aceasta să despartu, că celui rău domn numai ascultare, iară celui bun, și ascultare și dragoste i s-a arată. Părăsisă boierii a avea dragoste spre domnul lor, pentru groaza și tiraniia ce făcuse cu Arbure și cu ficiorii lui de-i omorâse. Ce cu toți s-au ridicat asupra lui, însă cu greu este a afla pre tiranul adormit, că den fire este fricos și după ce-și împreună și fapta cu firea și mai fricos este. Căci fapta cea cumplită a domnilor turbați, le arată de pururea înaintea ochilor griji și primejdii. Așa și

Ștefan vodă, după ce-și arată fapta sa cu moartea lui Arbure și a ficiorilor săi, să cunoscă împotriva tuturor boierilor săi și avea grijă pururea, în care grijă era triaz pregiur, sine.

Ce n-au folosit nemic bieții boieri, că lui Ștefan vodă îi vinisă țara într-agiutoriu, ce îndată s-au răsipit prin alte țări boierii, iară pre câți au prinsu vii, pre toți i-au omorât, anume: pre Coste pârcălabul și pre Ivanco logofătul și presima vistiernicul și aceasta s-au tâmplat în târgu, în Roman, septembrie 22, în anul 7032.

Pentru oaste turciască într-acelaș an, întorcându-să niște turci den pradă, den Țara Leșască, le-au ieșit Ștefan vodă înainte la Prut și den patru mii de turci, puțini au hălăduit spre țara lor.

Acești turci au prădat în Țara Leșască olatul Liovului și a Sanoncului și a Belcăi și Țara Podoliei și nice o smintială de leși n-au avut. Ce cu mult plian s-au întorsu, că n-au cutedzat leșii să-i lovască undeva precum scrie cronica leșască de această oaste leșască (sic) în anii de la Hristos 1524; iară de Ștefan vodă nu pomenescu cronicile leșăști.

Pentru legături de pace ce au tocmit Ștefan vodă cu Jicmontu craiu

Scrie letopisățul țării că au trimis Jicmontu, craiul leșăsc, sol la Ștefan vodă pentru calea neguțitorilor, să aibă deschisă cale pen țară a trece spre Țara Turciască. Așijderea și Ștefan vodă au trimis sol la Ieși, pentru întărirea păcii și pentru giudecăți la margine lor de îmbe părțile să se facă. Așijderea pentru cale deschisă pen Țara Leșască să aibă oamenii lui Ștefan vodă a trece la Moscu. Ce de altele au primit craiul, iară soli să triacă de la Ștefan vodă la împărăția Moscului n-au primit, pentru mare vrajbă ce era între Ieși și între moscali.

În anul 1526, au rămas biruit Ludovic, craiul unguresc, de sultan Selim, împăratul turcesc, la cetatea Mohaci, cu mare pagubă și cea de pre urmă perire și răsipă ungurilor; că, fugind Ludovic craiu, s-au năroit și într-o mlaștină călcat de calul său, acolo s-au nădușit. Iară Sultan Selim într-acel an au luat Buda și alte cetăți și târguri.

În anul de la zidirea lumii 7034, au prădat Ștefan vodă Țara Munteniască până la Târgșor; și necăiuri nu i-au cutedzat Radul vodă să-i stea împotrivă, ce cu pace au nevoit de au potolit pe Ștefan vodă.

Iară în anul 7035, septembrie 20, răpousat-au Pătru vodă, fratele lui Ștefan vodă. Într-acestaș an, au murit și Ștefan vodă cel Tânăr în cetatea Hotinului, otrăvit de doamnă-sa, și l-au îngropat în mănăstirea Piitna. Domnit-

au acest Ștefan vodă ani 9 și luni 9.

Acest Ștefan vodă semăna și ia fire cu moșu-său, Ștefan vodă, că la războaie era nărocit, că tot izbândia și lucrul său știa a-l purta, măcar că era tânăr de dzile; numai era mânios și pre lesne vărsătoriu de sânge omenescu.

După ce au perii Ludovic, craiul unguresc, au ridicat craiu o seamă de unguri pe Ian Zapolii și îndată au mersu de au luat cetatea Budii înapoi de la turci. Iară alesul crăiei lui Ian Zapolii n-au fost acea dată de temei. Ce, dacă să strânsără la Pojun mulțime de unguri, fiind și crăiasa cea văduvă a lui Ludovic, acolo au ales preferdinând, craiul unguresc», și îndată au mersu cu oști de au luat cetatea Budei de supt ascultarea lui Ian Zapolii. Iară lui Ian Zapolii i-au căutat a fugi în Țara Leșască.

În anul de ia Hristos 1530, Jicmont craiul leșăscu, fiind bătrân au coronif pre fiu-său, Avgustu, copil fiind de dzece ani, cu voia tuturor Ieși lor.

CAP XXVI

Domniia lui Pătru vodă Rareș ficiorul
lui Ștefan vodă cel Bun

Dacă au murit Ștefan vodă cel Tânăr, s-au strânsu boierii împreună cu toate căpeteniile de țară, și s-au svătuțit pre cineș vor alege domn, că pre obiceiul țării, pre atunce, nu încăpea altul la domnie, fără numai cine era sămânță de domnu'. Ce întrebând și iscodind unul de altul, s-au aflat unul de au mărturisit că au înțelesu dentru mitropolitul Theoctist, ce să prestăvisă înainte de Ștefan vodă, că, fiind bolnav Ștefan vodă la Hotin, au lăsat cuvânt, de i se va tâmpla moarte, să nu pune la domnie pre altul, ce pe Pătru A'lăjeriul, ce l-au poreclit Rareș de pre numele muierii, care au fost după altu' bărbat, târgovățu den Hârlău, ce l-au chemat Rareș.

Deci adevărindu-l că este de osul lui Ștefan vodă, cu toții l-au rădicat domnu' ghenarie 20; carele fiind domnu' țării, nime nădejdea n-au pierdut că pace și odihnă era tuturor și ca un păstor bun ce păzește turma sa, așa Pătru vodă în toate părți străjue și priveghe și nevoie să se lătasă ci-au apucat; că nemic, după ce s-au aședzat la

domnie, n-au zăbăvit, ce de războaie s-au apucat și la toate îi mergea cu năroc.

Când au prădat Pătru vodă Țara Săcuiască

Iară în anul 7036, ridicatu – s-au Pătru vodă cu oaste și au mărșu asupra săcuilor în Ardial, împărțindu-și oastea în două A polcuri, pe două A potici și au prădat pe bieții săcui și orașele și satele lor și s-au înturnat fără de niceo smintială la scaonul lui, la Suciavă.

Și îndată s-au apucat de au urdzit mănăstirea Pobrata și o au zidit până în giumătate.

După ce pierdu războiul Ioan Zapolii craiul, ci-au avut mai pre urmă la Tocai cu Ferdinand, i-au căutat a-și lăsa crăiia și au năzuit în Țara Leșască

Ia Jicmont, craiul leșăscu, și intrând în Țara Leșască, au descălecat la Ioan Tarnovschii, cu mare nume și cunoscut între toți leșii. Acesta Tarnovschie cu bucurie l-au primit în casa sa oaspe și-i lăsa cetatea cu totul să-i fie de hrană și de slujbă și adăugându-i toate argintării, ce ar fi trebuit la masa unui craiu.

Iară aicea în țară, înțelegând Pătru vodă Rareș de atâtea amestecături între craiu Ferdinand și între Ian Zapolie în Ardial, și având grijă ca să nu să ațâță dintru acea tulburare și în țara lui, ca și în Ardial, au trecut cu oaste în Ardial și au lovit fără veste pre oamenii lui Ferdinand, de i-au tăiet și i-au răsipit; luându-le tabăra, s-au întorsu înapoi în țara sa cu mult plian.

Iară Ian Zăpolie, audzind în Țara Leșască de răsipa oamenilor lui Ferdinand, de Pătru vodă, mare bucurie avu și îndată trimisă sol la Pătru vodă, de-i mulțami și-l rugă să-i fie într-agiutoriu, să-și poată dobândi crăiia sa.

Pătru vodă iară au intrat în Țara Unguriască, fiind apreg la prădzi, și au dobândit de la săcui cetatea Bistrița. Ce nu o putu ține îndelungu, având grijă de sultan Selim să nu-i vie bănat, ce au prădat și o au lăsat pustie săcuilor.

Iară letopisățul tărâi scrie: că după solia și pofta lui Ian Zapolii, au pornit Pătru vodă cu oastea sa pe Grozea, vornicul cel mare, și pre Barbouschi hatmanul, împotriva oștilor ce era a lui Ferdinand la Ardial, că dăruisă lui Pătru

vodă Ioan Zapolii cetatea Bistrița. Și au învățat Pătru vodă de au trecut o seamă de oaste pe drumul Brașeului, iar o seamă de oaste pe drumul Sucevii, mai pe sus, și au intrat în Ardial. Iară ungurii simțindusă a filmpresurați de vrăjmași, s-au gătit de război. Și se loviră oștile den sus de Brașeu și dând războiu' bărbătește, cu multă vărsare de sânge de îmbe părțile, rămasără ungurii biruiți de oastea lui Pătru vodă, lăsându-și toată tabăra, au dat dos a fugi; perit-au mulți domni ungurești într-acel războiu' pe apa, anume Bârsa.

Iară după acia izbândă a oștilor lui Pătru vodă asupra ungurilor, oastea ce intrasă pe den sus făcând mare pradă și stricăciune în Ardial. s-au întorsu amândoa A oștile cu izbândă la domnu-său, Pătru vodă.

După această izbândă, ce făcu Pătru vodă asupra ungurilor, ce era împotriva lui, Ian Zapolii craiu să fie mai dăruit către cetatea Bistriții, și alte cetăți lui Pătru vodă Pătru vodă îndată au trimis oamenii săi, să ia supt stăpânită sa acele cetăți făgăduite Ce bistricești n-au suferit stăpâni streini, ce și dentru îndemnarea acelor cetăți, cumu-i Brașeu și altele den pregiur, să lepădară și de Ian Zapolie craiu.

Acestea cunoscându-le Pătru vodă, că nu numai pre dânsul, ce nice pre craiul lor nu primăscu, s-au pornit însuși cu oastea sa asupra bistriceștilor, carii, fiind cuprinși și strânși de armele lui Pătru vodă de toate părțile, de nevoie s-au închinat lui Pătru vodă, primind ispravnic și deregători peste dânșii de la Pătru vodă. Și luând Pătru vodă multe daruri de acolo, s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suciavă.

Războiul lui Pătru vodă ci-au avut cu leșii la Pocuția

Simetia mai de multe ori orbește pre oamenii mari, precum aicea pe Pătru vodă Rareș, că, simetindusă de atâtea războaie cu năroc ce făcuse în Ardial, socoti că și cu leșii îi va sluji nărocul. Aflând cap de price, să nu dzică leșii că-i fără de cale, trimis-au sol la Jicmont Avgust, craiul leșăscu, de-l pofti să-i întoarcă moșia moșilor săi, Pocuția, ci-au fost vândută și zălojită de craii leșăști moșilor săi. Ce

craiul nu socoti altă, fără cât că Pătru vodă zădărește loc de price; ce niciun răspunsu' solilor lui Pătru vodă n-au dat, ce s-au întorsu fără de ispravă. Iară, după ce-i viniră solii fără niciun răspunsu', s-au gătit cu oaste și au intrat Pătru vodă în Pocutia, de au prădat și au arsu sate și târguri: Colomâia, Snetinul, Tismemta și altele până la Halici și cu acea pradă s-au întorsu Pătru vodă înapoi.

Întălegând Avgust Jicmont, craiul leșăscu, de prada și stricăciunea ce făcu Pătru vodă în Țara Pocutifi, îndată au trimis pre Ian Hrabii Tarnovschii, hatmanul cel mare a crăiilor leșăști, cu oaste. Iară atunce pre ceriu s-au arătat stea cu coadă, ce-i dzic cometa, în dzi întâi a lui Avgust și au stătut câțeva vreme.

Și trecusă atunci 1200 Ieși Nistrul să scoată pre oamenii lui Pătru vodă, ce-i lăsasă să ție în Pocuția orașele și să fie de apărare. Datu-le-au război în 12 locuri și înglotindusă leșii, le-au căutat a lăsa Pocuția Ieși lor.

I-au fostu dat știre mai nainte oamenii lui Pătru vodă, ce era în Pocuția, de vinirea Ieși lor asupra-le, și trimițând Pătru vodă 6.000 de oșteni, i-au lovit Tarnovschii hatmanul cu leșii și i-au răsipit aproape de târgșorul Gvozdețul. Iară după acea izbândă, s-au înturnat leșii înapoi, neavând grijă de moldoveni deodată, că ari vini cu oaste.

Ce iată și Pătru vodă, precum scriu cronicarii leșești, cu 20.000 de oaste cu tunuri, sosește. Luând veste Tarnovschii hatmanul, au fostu intrat în grijă leșii; lăsându-și tunurile și tabăra, sfătuii să se ducă înapoi la cetatea Haliciului. Ce nepriimindu aceasta Tarnovschie, au mersu la Obărtin și acolo aședzindu tabăra, au făcut șanțuri împregiur, și, sosind Pătru vodă cu oaste, cu tunuri, i-au încungiurat pre Ieși, cât nu avea grijă Pătru vodă că va pierde războiul cu leșii, cum avea grijă să nu-i scape den tabără. Lunecoasă sintu lucrurile omenesti în lumea aceasta. Îmbla moldovenii împregiurul taberei leșești să amăgiască pre Ieși să iasă den tabără la harțu, ce având leșii loitre, să suia pe șanțuri și răniia pre mulți moldoveni de a lui Pătru vodă. Și începură moldovenii a bate tabăra leșască den puști, ce puțină scădere făcia, că era grijită

bine tabăra leșască. Dat-au și leșii den pușci, cât depărtară pre moldovenii ce năvăliia pe aproape și le căută a să dea înapoi. Ieșit-au o seamă de oaste leșască afară den tabără și să făcu un război mare, cu multă vărsare de sânge de îmbe părțile, și înfrângând pre moldoveni, n-au mai putut sta, ce au dat dos și-și lăsară tabăra cu totul în mâna leșilor.

Iară pre urmă, leșii ce au rămas de paza marginii la Pocuția, nu să răbda, ce adesă intră în țară de prăda. Iară și oamenii lui Pătru vodă, unde tâmpina pre Ieși, îi omorâia, cât puțini se întorcea cu mare scădere înapoi. Asijdirea gătindusă 1.000 de Ieși și virară să prade în țară; iară lovindu-i moldovenii lui Patru vodă pe Prut, la Tarasăuți, puțini au hălăduit la țara lor.

Acestea înțelegând Ian, craiul ungurescu, de atâtea amestecături între Ieși și între moldoveni, trimis-au sol la Avgust Jicinontu, craiul leșăscu, ce mai mult n-au isprăvit, fără cât într-un an [s-au aședzat]* (Scrie cronicariul leșăscu), că și un Ibraim pășea să fie trimis la craiul leșăscu, cu poftă să întoarcă lui Pătru vodă pușcele, care le-2 u fost luat Tarnovscliii Hatmanul de la Pătru vodă.

Îndelungându-să den dzi în dzi pacea între Ieși și între moldoveni, nu să răbda oastea leșască ce era la Pocuția și mai la margine de straje, ce au intrat în țară de au prădat și au arsu Cernăuții și alte sate, până în Botășeani, neavând moldovenii nice o grijă despre Ieși, fiind pace legată.

Vădzindu atâtea pagubă Pătru vodă despre Ieși, s-au gătit cu oaste și au intrat în Podoliia în luna lui fevrar și au prădat și au arsu Cervoni și Iagolnița și Ciarnocojinții, și, prindzind veste leșii, s-au gătit rotmistrii, ce era de pază spre margine, și cu Sineuschii, hatman polni, și cu alți rotmistri cu oaste și au ieșit înaintea moldovenilor la apa Săretiului; și dând război, au înfrânt moldovenii pre Ieși și mulți au perit, mulți s-au înecat în Șiretiu, pre mulți au luat vii în robie. Prinsau șeasădzăci de șlehtici aleși, precum scriu cronicarii leșăști, iară pieriți 800, de cei mai de gios.

De vinirea lui sultan Suleiman împăratul turcescu

asupra lui Pătru vodă Rareș și de pribegia lui în Țara

Ungur iască în anul [7046]**

Sultan Suleiman, înțelegând de atâtea războaie ce făcea Pătru vodă, întâi prădând în Țara Unguriască, apoi în Țara Leșască, că și craiul unguresc și craiul leșăscu făcuseră jalobă la sultan Suleiman de prădzile lui Pătru vodă.

Așijdirea era pâră asupra lui Pătru vodă de neguțitorii turci, ce trecea cu negoțu de la Crâm pren Moldova în sus, că-i jecuieste Pătru vodă și-i omoară cu oamenii săi. Și acele puști, ce le-au luat Jicmont, craiul leșăscu, de la Pătru vodă, le-au fostu luat Pătru vodă de la Perenie și de la Maelat, hatmanii lui Ferdinand, împăratului nemțascu de la Arătat De aceste jalobe a doi crai, fiind ațâțat cu mânie sultan Suleiman, că și de la țară mersesă jalobă asup ra lui Pătru vodă, îndată au poruncit oștilor sale să se grijască; deodată au trimis poruncă și la tătarî, că avea și grijă sultan Suleiman despre leși, să nu aibă mai mare gâlciavă pentru țară.

Și așa, tot pe o vreme, când încă Tarnovschii, hatmanul leșăscu, era supt Hotin cu oaste leșască să dobândiască cetatea Hotinul, învrăjbiți fiind leșii cu Pătru vodă, cum s-au scris mai sus, pornitu - s-au sultan Suleiman cu oaste însuși cu sine, și tătarii pe de altă parte au intrat în țară, ardind și robind. Iară bieții boieri, înțelegând de prada tătarilor și de împărăție că au sosit la Dunăre, să svătuia și cerca unul cu altu' ce se vor face, să poată hălădui de atâtea nevoi și primejdii, ce s-au strânsu asupra lor și asupra țării.

Iară, după ce au vinit acestea toate la urechile lui Pătru vodă, și mai vârtos Hârea Chelariul spuindu-i cum și țara să vorovăscu să-l părăsească, multă scârbă au intrat în inima lui, că, încâto vrea întoarce oaste mai întâi, nu putea cunoaște, că leșii era supt cetatea Hotinului cu tărie, puterea Turcului mare, mulțimea tătarilor neoprită, cești din lontru slabi și să urăsă tuturor cu Pătru vodă, plini de vicleșuguri. Ce s-au ales den toate cu ai săi svetnici, ca să ajungă la Ian Zapolii, craiul unguresc, să-i împace și să întoarcă oastea asupra tătarilor, socotind că de va putea

birui pre tătarî, iară pre Turcu pre lesne îl va împăca. Ce cu greu este a să trece sorocul lui Dumnădzău; că măcar că cu leșii îi împăcasă pe Pătru vodă, craiul ungurescu, iară oastea turciască cu singur sultan Suleiman trecea Dunărea și tătarii ca un pohoiu, de grabă, acoperisă țara.

Ce Pătru vodă, cu toate acestea, fiind în grijă, iară mai tare să temea să nu-l prindză boierii și să-l dea pre mâna lui sultan Suleiman, pornitu-ș-au doamna spre munți înainte; părăsit de toți s-au dat și el la munte. Ce și acolo, neputându-să armstui, aflând cale deschisă pe în târgu pe în Piatră, au trecut și pre lângă mănăstirea Bistriței; în munte diasupra mănăstirii, s-au lăsat ca să se poată odihni, iară îndată vădzu pre ciia ce-l goniia, unde încungiurară mănăstirea de toate părțile ca un roiu'. Ce, cunoscând acestea Pătru vodă, au încălecat de sârgu pre cal și singur au fugit să hălăduiască. Au nemerit la un săhastru duhovnic, unde este acum mănăstirea Besăricanii, și i-au arătat calea spre Țara Unguriască. Și intrând în munte, departe rătăcit, fără drum, fără povoată, au intrat în strâmtori ca acelea, de nu era a mai merge nice călare, nice pedestru și i-au căutat a-și lăsa calul. Și au purces pedestru, în șească dzile, rătăcind prea munți, flămând și trudit, au agiunsu într-un pârau, ce cură spre Țara Unguriască spre săcui, și ieșind pe pâraul acela au nemerit la niște păscari, carii, dacă i-au luat sama, cu drag l-au primit. Iară Pătru vodă să spărie și foarte să temu de acei păscari, iară ci cu giurământ s-au giurat înainte-i, cum îi vor fi cu dreptate și nemic să nu să tiamă, și acolo au dat Pătru vodă păscarilor galbeni de aur 70. Dacă au vădzut păscarii galbenii, și mai bine l-au primit și l-au dus la otacul lor, de l-au ospătat cu ospătu păscărescu. Iară dacă au însărat, l-au îmbrăcat în haine proaste și cu comănac în cap și l-au scos în Ardial. Și fiind oaste unguriască de strajă, la margine, i-au întrebat: ce oameni sântu? Ei au dzis: Suntem păscari, și așa au trecut prin strajea unguriască și nime n-au cunoscut pe Pătru vodă.

Și l-au dus la casa unui boieriu ungur, prieten de mai nainte lui Pătru vodă, ce neaflând pre acel boieriu acasă,

fără numai pre giupâniasa lui, și i-au spus păscarii pe taină de Pătru vodă, și înțelegând ia de Pătru vodă, l-au primit cu cinste la casa ei și-i găti ospăț. Acolo să tâmplă vinit și o slugă, credută a lui Pătru vodă, nemerit la acel sat și el dentru acea răsipă, ce să tâmpla să domnu-său, lui Pătru vodă, și știindu că Pătru vodă intrasă în munți, cum s-au pomenit, și dacă întâliasă de păscarii acia, că au vinit den munte, el au mărșu să-i întrebe, doar ar ști ceva de domnu-său, și dacă-i vădzu, îndată au cunoscut pe domnu-său, pe Pătru vodă, și-i cădzu la picioare de i s-a închină și-i sărută picioarele. Iară Pătru vodă, vădzind pre credincioasă slugă a sa, mult s-au bucurat și s-au mângâiat și multe cuvinte au vorovit cu dânsul și îmblândzându-i să inema, au adormit puținei. Nice zăbavă multă făcând, ce până a odihni Pătru vodă, iară acea giupâneasă au gătit un liagăn cu șească cai și cu doisprădzece voinici întrarmați și dacă l-au deșteptat, au ședzut în liagăn numai cu aprodul, sluga sa, și au mersu prin locuri can fără drum, până au sosit la casa altui boieriu ungur și acela prieten lui Pătru vodă, și dacă l-au vădzut, cu bucurie l-au primit și l-au ospătat și îndată i-au gătit liagăn cu șească cai că vreme de zăbavă nu era, că den urmă prinsesă veste oștenii unguri, ce era de strajă, cum au trecut Pătru vodă pentre dânșii și nu l-au cunoscut și de acolo s-au fostu pornit după dânsul a-l cerca, să-l agiungă. Ce Dumnădzău, otcârmuitoriul tuturor celor ce-l roagă cu credință, au acoperit pe Pătru vodă și i-au deschis calea de au sosit mai curund la cetatea Ciceul, septembrie 28, sâmbătă, în răsărita soarelui, au intrat în cetate și au închis porțile fără ciia ce-l goniia pre urmă, vădzind că au hălăduit Pătru vodă la cetate, ei s-au întorsu înapoi

Atunce multă plângere și tânguire era de doamna Elena și de fiii săi, Ilie și Ștefan, și de fiică-sa, Roxânda, și de toți ai casăi lor, pentru multă scârbă și nevoie ce le vinisă asupră, știind den câtă cinste și mărire au cădzut la atâta pediapsă. Iară Pătru vodă au intrat în biserică și s-au închinat, mulțămind lui Dumnădzău, că l-au izbăvit den mânuie vrăjmașilor săi.

Cetatea Ciceul, în Țara Unguriască, era dată de Matiaș, craiul ungurescu, lui Ștefan vodă Bătrânul, după ce să împăcasă amândoi, cum s-au scris mai sus la rândul său, și era slobodă acea cetate de craii ungurești, domnilor den Moldova, să-și ție acolo averea cu oamenii lor.

Iară Ian Zapolii, craiul ungurescu, înțelegând de clătirea lui sultan Suleiman spre Moldova, asupra lui Pătru vodă, având grijă de vicleșugurile păgânești, că, dacă va supune de tot Țara Moldovii, să nu între păgânul și la Ardial, să supue și Țara Unguriască, fiind megieși, măcar că era legați cu mare prieteșug

Ian Zapoii, craiul unguresc, cu sultan Suleiman; ce niceodată creștinilor drag păgânul n-au fostul Cersut-au agiutor craiul unguresc de la Ferdinand, împăratul nemțăscu, după așezată pace ce era între dânșii, să se agiutorească unul cu alt la vreme de triabă, să-i trimită oști mai degrabă. Iară și el strângându-și oștile ungurești, va priveghea ca la loc bun să-și ispitească nărocul cu oștile și cu singur sultan Suleiman. Și trimițând împăratul nemțăsc oastea sa, ca la opt mii, pre la Varadin, la începutul secerușului, și de acolo au mersu la Ardial. Iară, cum putea, Ian Zapo-iii, craiul ungurescu, siliia să fie pre taină acea pornire de oaste, să nu obliciască sultan Suleiman, având mare prieteșug cu dânsul.

Prădând și stropșind turcii cu sultan Suleiman Țara Moldovii, era țara bejenită la munți; strânsu - s-au vlădicii și boierii țării la sat, la Badeuți, den sus de Suciavă, și sfătuindusă cu toții ce vor face de acea nevoie ce le vinisă asupra-le și-au ales cu sfatul de au trimis sol dintre dânșii la împărăție, cu mare rugămintă și plângere să-i este; anume au trimis pe Trifan Ciolpan la sultan Suleiman, în Suciavă, și și-au cerșut domnu'. Vădzindu împăratul rugămintea lor, s-au milostivit și i-au iertat și au trimis la dânșii pre un agă al său de credință, de i-au chemat pre toți la sine, în Suciavă. Iară ei cu multă frică au mârșu și au cădzut la picioarele împăratului și primindu-i ca pe niște robi ai săi. Apoi ș-au ales domnu' pe Ștefan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă, ce era de mai nainte izgonit de

Pătru vodă, și acolo la Suciavă, împăratul au legat bir pre an să-i dea țara câte dzece mii galbeni de aur; iară alte vistere, ce n-au fostu apucat să le ridice Pătru cu sine, toate le-au luat atunce împărăția și întorcându-să împărăția den Suciavă, l-au petrecut Ștefan vodă la Dunăre.

Înțelegând sultan Suleiman, după ci-au trecut Dunărea, că Ian Zapolii, craiul Ardialului, cu oștile sale și cu oștile lui Ferdinand, împăratului nemțascu, au apucat poticile munților, ca, de-ar vrea el cu turcii să intre în Ardial, să nu-l lasă, și cum este gata să se bată cu dânsul, de acea veste păgânul gemând și scrâșnind în dinți, aprinsu de mânie, au trimis ciauș la Ian, craiul ungurescu, dzicându-i că au uitat de binefacerea lui și făcându-l nemulțămitoriu, să-i spuie că curund va face de-și va pierde crăia și se va căi.

Răspuns-au Ian, craiul unguresc, Turcului cu multă plecare, cum el acea gătire de oști nu împotriva împărăției au făcut, pre carele l-au cunoscut apărătoriu vieții sale și cinstii sale, ce împotriva vrăjmașului său, lui Pătru vodă, carele fiind supt porunca crailor ungurești, au făcut de multe ori prădți în Ardial, pre carele acum îl are închis în cetate Ciceul și în scurtă vreme, îl va avea în mânuie sale. Iar împăratul nice un bănat să nu aibă și nice o îndoire de prieteșugul ci-au legat cu dânsul, iproci.

Iară Pătru vodă, fiind silit în cetate, în Ciceu, în mare închisoare, să temea și de oamenii săi ce-i avea de apărat cetatea, ca să nu-l dea în mânuie ungurilor. Iară nice să îndoia de tot cu mila lui Ian Zapolii, craiul unguresc, ce de bună voie ieșind den cetate, au cădzut cu rugămintele la craiul să-i lasă cetatea Ciceul pentru traiul său cu casa sa, rugându-să să-i este greșelile cele de mai nainte greșite de dânsul, arătând craiului cum și el, măcar că este craiu, iară fiind om, este supus primejdiilor și vremilor împotrivnice aceștii lumi, iproci

Făcutu-ș-au pace Pătru vodă de la craiul unguresc și l-au rugat de i-au dat voie să se cerce la Poartă, să-și poată tocmi lucrurile despre împărăție. Și dându-i voie și

slobodzănie, agiuns-au Pătru vodă pre la prietenii săi la Poartă, trimițând Pătru vodă daruri vizirului și altor agi împărătești.

CAP XXVII

Domniia lui Ștefan vodă

Iară Ștefan vodă, aicea în țară, înțelegând că au cădzut Pătru vodă pre mânuie craiului ungurescu, nezăbăvind vreme, au răpedzit la Poartă, făcând știre și rugându-să pen prieteni, vizirului, să porunciască împărăția la craiul ungurescu, să-i trimiță legat pe Pătru vodă. Ce Pătru vodă își aședzasă lucrurile de către împărăție, de I chema să margă la Poarta

Și mergând Pătru vodă la Țarigrad, s-au aședzat la Galata, care cetate este făcută de itali și de nu m-am ce să dzic liguri, și se numește la istorii Pera, acolo cură Boazul între Pera, adică Gălata, și între Țarigrad.

Ștefan vodă, aicea întru nenorocită țară, multe și grele dabile strângea de la bieții lăcuitori; și de la o vreme s-au arătat mare vărsătoriu de sânge, că fie pentru ce mică greșeală porunciia de omorâia și încă de multe ori la masă chemând pre mulți, cu mâna sa îi omorâia.

Ioan Zapolii, craiul unguresc, când au trimis jalobă la împăratul turcesc pentru Pătru vodă Rareș, cum s-au pomenit mai sus, jeluitu – s-au și pentru moartea lui Grit, de carele ne trage rândul să pomenim aicea.

După ce au murit Ian Bamfi, ce era voievod Ardialului în dzilele lui Ian Zapolii, craiului unguresc, au stătut Grit otcârmuitoriu și nămesnic crăiei ungurești, însă la aceasta deregătorie a lui Grit, câțva boieri ungurești n-au vrut să prim ască Ce stând și Laschi liavul, care pe atunce era în mare cinste la craiul Ian Zapolie, și cu Verbele în partea lui Grit, l-au ispră vit deregătorila aceasta de la craiul și l-au făcut și ispisoc craiul, poruncind să iscăliască și boern Țării Ungurești. Ce n-au vrut boierii, nice au primit să iscăliască pentru mare ură ce avea pe acel Grit

Acesta era om și trufaș, și pentru limba turciască era cunoscut la împărăția Turcului; pe carele îl trimisese Ian Zapolii craiul la Poartă, după ce-l făcuse otcârmuitoriu

Țării Ungurești, pentru să așealiză lucrurile Țării Ungurești, ce să ațâțasă iar netocmală între domnii ungurești.

Dzic unii că acestui Grit să fie vorbit în taină cu vizinul, trăgând la sine crăiia unguriască, și aședzase une lucruri spre pieirea lui Ian Zapolii, craiului ungurescu. Ce bine dzice *Scriptura*: că cine sapă groapă altuia, el cade într-însa. Așa și Grit, după ce au purces den Țarigrad, trecând Dunărea la Dristor, au vinit în Țara Munteniască, având cu sine 3.000 de in destrime eniceri și călări 1.000 și mai bine de turci, fără unguri ce era ai lui; avea și ferman la Pătru vodă și la Radul vodă, domnul muntenescu, să asculte ce le-ari porunci Grit.

Scrie Istvanfie, să fie spândzurat la Dunăre pre un boieriu muntenesc, anume Ilie, arătând tuturor lăcuiitorilor Țării Muntenesti să se tiamă de însu.

Trecând peste munți la Țara Unguriască, s-au aședzat cu tabăra la Brașeu și îndată au trimis Grit cărți la un domnu' ungurescu, anume Emirit Țibac, ce era ispravnic Ardialului, făcându-i știre să vie la dânsul pentru svatul a mări lucruri. Iară Țibac, nepurtând grijă de vicleșug despre Grit, îndată cu 200 de oameni au vinit la Grit și s-au aședzat ca de două A mile de la Brașeu și acolo noaptea, fiindu Țibac supt cortu, au trimis Grit niște eniceri de l-au ucis. Așijdirea și pre oamenii lui, pre câți au putut prinde, i-au omorât.

Dacă au adus capul lui Țibac la Grit, vădzind ciialalți boieri fapta tiraniască a lui Grit, s-au apucat de arme și strângându-să cu toții la Sibiu, s-au sfătuit să răscumpere nevinovata moarte a lui Țibac despre Grit, alergându cu săbiile crunte prin sate și prin orașe, strigând și arătând moartea lui Țibac, făcută de Grit.

Nezăbăvindu vreme, să aleg trei bărbați, anume: Gutard și Ștefan Maelat și Franciușco Cvendie, către carii s-au adunat mulți domni, pre cari îi trec cu scrisoare pentru înmulțirea voroavei, lăsând cine va vrea să știe mai mulți, să cetiască la Istvanfie, istoricul Țării Ungurești.

Trimis-au îndată soli la Pătru vodă aicea în țară și la

Radul vodă în Țara Munteniască, arătând tirania lui Grit, ci-au omorât pre Țibac și pre alții, cerând agiutoriu împotriva lui Grit. Amândoi domnii nu s-au apărat a le da agiutoriu ce îndată le-au trimis oști și așa cu toată oastea făcându-să ca la 40.000.

Acestea dacă oblici Grit, cum nu numai ungurii, ce și amândoi domnii din ceste țări îi are neprieteni, fiind în mare grijă, s-au mutat la cetatea Meghisiia, care dobândind-o, au' SVătuț cu ai săi de s-au închis acolo, până i-a vini agiutoriu de la craiul Ian Zapolii și de la Mehmet pășea, sarascheriul de Beligrad, și Balibei, căpitanul Șamandrii. Ce, nemerind mai curund ungurii cu agiutoriu de la domnii acestor țări, n-au 202

lăsat pe Grit să se gândească de alta cu zahăralele și altă ce să găsească să aducă de pre aiurea în cetatea Meghisiia ce au și purces să dobândiască cetatea, unde era Grit.

Apăratu - s-au deodată Grit, având cu sine eniceri și altă oaste turciască, împingând pre unguri deodată fără sfătuindusă acei ce era giurați asupra lui Grit, socotind că nice hrană îndelungu nu va avea Grit în cetate, au încungiurat cetatea, ținând-o închisă de toate părțile, și au pus de au strigat că cine nu va fugi de la Grit până în 4 zile să vie la dâșii, îi vor avea de vrăjmași. Deci, întâi Unan, Bațian și Părușii, lăsând pe Grit, au fugit în tabăra acelor trei bărbați, ce încungiurasă cu oști pe Grit. Așijdirea și târgoveții au abătut în turci, de i-au tăiat și i-au omorât; pre câțiș n-au putut scăpa den târgu, au început a-i bate den tunuri, de să sfârâma cetatea.

Așa vădzindu-să Grit de neprieteni încungiurat și îpuținându-să hrana, s-au agiunsu cu o seamă de oaste, dându-le daruri, să i lasă cu ficiorii lui să iasă den cetate, ce nemic n-au isprăvit la niște oameni ce era aprinși cu răscumpărare asupra lui și într-aciasta strânsoare fundu' Grit, iată cădzu zidiul cetății de către răsărit, bătut de pușci, care spărtură vădzind oștenii, îndată năvăliră în cetate cu multă vărsare de sânge, că turcii den cetate să apăra bărbătește Ce biruiră ungurii pre turci și dobândiră

cetatea, nelăsând pe mine viu fără Grit cu ficiorii săi au fostu scăpat den afară de zid, lăsându toată averea sa în jac birui tonlor Ce, nemerindu în tabăra muntenilor și a mol devenilor, l-au prinsu și l-au dat ungurilor și au pus pe calo de i-au tăiat mânuie, apoi i-au tăiat capul Perit-au și Doție.

Iară pre doi ficioni a lui, anume Anton și Andrei, aducându-i aicea la Pătru vodă, i-au omorât pe amândoi. Vedzi cum plătește Dumnădzău tiranilor, vărsătorilor de sânge! fără de este așa de Pătru vodă, cum scrie Istvanfie, că au omorât pe ficiorii lui Grit, urâtă și fără milă faptă și abii audzită în lume la creștini!

Dzic unii, că, dacă au înțeles sultan Suleiman de închisoarea lui Grit, să fie poruncit lui Ian Zapolii, craiului ungurescu să margă să dea agiutoriu lui Grit; ce n-au cutedzat craiul, dzicând că nu are cum asupra unui nărod să margă pentru moartea lu, i Țibac.

Iară, după ce au perit Grit, au stăut ispravnic Țării Ungurești, Maelat și Balasii.

CAP XXVIII

Aicea scriem de lucrurile crăiei ungurești și cum au cuprinsu turcii Țara Unguriască în anii de la zidirea lumii [6988]* iară de la Mântuitoriul nostru Iisus Hristos 1480, crăind Mătiaș Corvin pentru faptele și vestea celuilalt Corvin, Ian Humad, svădindusă cu Cehul sau Bohemii și împotriva Avstriei, cu turcii au ținut pacea

Ce, vădzind și papa de Râm și venețienn, 100.000 de galbeni de aur, carii în toți anu îi da crân ungurești agiutor împotriva Turcului, s-au tăiat de la unguri acești bani. La Ardial era ispravnic pe atunce Ștefan Bator

Pe aceia vreme, un Alai bei cu multe oști turcești au lovit Ardialul, însă, cu agiutoriul căpitanului de Timișvar, mare perire s-au făcut în turci! De este așa, cum scrie honograful, șesădzăci de mii de trupuri turcești să fie cădzut până la Dunăre

Iară tot în sfatul său nu s-au înșelat turcii: că ungurii și cu nemții să sfădiia atunce și între dânșii nespusă vărsări de sânge s-au făcut; că în anul de la Hristos 1514,

s-au rocoșit și s-au întăritat țărănimea împotriva domnilor săi, ridicându-și craiu pre Gheorghe den Săcui, mare vărsătoriu de sânge, în toate părțile crăiei. Apoi s-au adunat la Timișvar și încungiurându-l să-l ia, i-au lovit Ian Zapolii, voievodul de Ardial, și cu agiutoriu Timișvarului i-au înfrânt; și au cădzut acel Gheorghie crăișorul cu frate-său Lucație la prinsoare. Și-l pusă voievodul pe acel crăișor la mari chinuri: făcându-i cunună de hier, aprinsă în foc, i-au pus-o în cap, cununându-i ca pe crai. Apoi, slobodzindu-i sânge deri vine, au dat să bea oștenii, ce era prinși cu dânsul; alegând și 20 de căpitani, iarăși de ai lui, în trei dzile opriți de mâncare, apoi i-au silit să mănânce carnea de pe crăișorul lor de viu; iară rămășița de pe trupul lui și a frăține-său, puindu să facă mâncări, au pus la acea masă să mănânce oștenii lui, ce era prinși cu dânsii.

Acele pozne făcându-se în crăiia unguriască și vărsări de sânge, atunce când sultan Suleiman stătu împărat, iară la unguri era craiu Ludovic om tânăr. A căruia copilărie și tulburările craii ungurești vădzind Turcul, au legat pace cu perșii și s-au întârsu cu tot gândul spre unguri și cu toată puterea. Vădzindu-să Ludovic neatocma la putere cu Turcul, trimis-au pre la toate crăiile creștinești soli, cerșindu agiutoriu împotriva Turcului.

Și așa, când ciia îmblă svătuindusă și cumpănindu-să, sultan Suleiman purcede cu toată puterea sa asupra crăii ungurești. Craiu Ludovic e să și el, cu câtă oaste avea, înainte la Mohaciu și dând război, acolo au pierit și el și mai toată oastea unguriască, pripindu-l turcii, până sosește Ian Zăpolii, domnul Ardialului, cu oaste den Ardial și a ungurimei de Sus. Cuprins-au Turcu toate locurile pe Drava și Sava și să întorcu cu mare plian.

Iară Ian Zapolii, tâmpinându-l veste pre cale de perirea lui Ludovic craiu cu oștile lui, au și luat în gând de crăie, vădzind că s-au strânsu cu acel Ludovic de istov sămânția de crai ungurești. Și îndată începu a trage la sine pre domnii ungurești și cu daruri și cu cuvinte, arătându-li la ce folos și la ce bine au adus țara și crăiia

unguriască craii streini de alte niamuri. Că Albrent craiu, den casa Avstriei ales, atâtea tulburări și mestecături au lăsat în crăie pe urma sa. Vladislav liavul cu nesocotiala lui, la Vama au perit și au răpus oastea, tăria și virtutea crăiei.

Aducând aminte faptele sale și dezrădăcinarea care o făcuse el la Timișvar a țărănimii oștile și potolitul acelui pojar, arătând și ocară niamului ungurescu, având oameni harnici și de triabă și cum să-și aliagă crai den alte niamuri? Cu aceste cuvinte și făgăduință au tras către sine pre mulți domni și căpetenii. Și când au fostu la astrucarea oasălor lui Ludovic, în Buda, cum s-au arătat mai sus că au perit la Mohaciu și s-au aflat trupul lui într-o bahnă întinat, unde-l vădzusă un oștian de a lui, că au perit nădușit de calul lui, aleg craiu pre Ian Zapolii o seamă de domni, ce-i trăsese în partea sa.

De altă parte Ferdinand, fratele împăratului nemțăscu, și el au tras către sine pe o seamă de domni, să apuce el crăiia, fiind el și sãmânția lui mai aproape de crăiia unguriască, de vreme ce Albert craiu au fostu den sângele lor, dentr-o casă cu înșii, a Avstriei. Și cu Ferdinand ținea parte câțva de zavistuia pre Ian Zapolii.

Adunându-să domnii ce ținea cu Ferdinand, cu oastea lui au purces dreptu la Buda. Iară Ian Zapolii, craiul nou, vădzind asupra sa putere viind și el încă cu toate lucrurile eră iei neaședzate, și din domnii lui nime nu-i vinisă, ca la un lucru ce era încă crăie noa A, au purces de la Buda și au luat calea spre Țara Leșască. Iară oștenii lui Ferdinand gonindu-l în urmă și au luat Buda fără de nice o apărare oștenii lui Ferdinand și pusără otcârmuitori sau namesnic pre Ștefan Bator eră îi ungurești și pre alți domni.

Iară Ian Zapolii, pribag în Țara Leșască, au năzuit la un domnu' liav anume Ieronim Lașco, om vestit peste toți. Primind acela pre Ian Zapolii pribagul cu mare omenie și dragoste și atâta îi făgădui cum măcar toată averea sa să-și pune la mijloc, numai să-l pune în scaonul craii ungurești, va sili și a nevoi.

Jicmont, craiul leșăscu, măcar de radzimul acela ce

rădzima la dânsul craiul cel pribag, Ian Zapolii, la Lașco, îi părea bine, însă mai mult nu să amesteca.

Iară Lașco cu a lui socotială ia înainte gând și de la o vreme, îi spune că nice într-un chip cu altu' mijloc, la cinstea și podoabele sale nu va vini, fără numai prin năzuire la sultan Suleiman, împăratul turcescu. A căruia fiind de curund sol de la Ieși, Lașco, au cunoscut om cu înaltă fire și nu lui așa de tară să (je, cum de veste în toată lumea, să aibă un craiu ciriac (sic) al său și de dânsul pus craiu, cu mare veste îi va fi; pre care svat așa subțire, amestecătoriu, la lucruri mari aședzat, și el și pribagul craiu, să apucă Lașco de triabă și agiunge întâi la vizinul, cu care avu cunoștință den solie.

Apoi, fără zăbavă vreme, își face de la seim solie la împărăția Turcului; și mergând sol, au îmbiat cu daruri și întâi previzinul și pre alte capete ce era aproape de împăratul, în partea sa i-au tras.

Iară în fruntea soliei de la împărăție, au poftit cu puterea sa și cu armele sale se pune pe asupritul și gonitul den scaonul său, Ian, cu mare strâmbătate de la Ferdinand, cu vicleșugul a o seamă de domni ungurești; grăind către împăratul că: Ce ar fi mai mare și mai vestită împăraților laudă și în lumea toată vestea și vâlhva, decât a apăra asupriții, a ridica cădzuții; și pentru unele ca acestea ridică Dumnedzău pre împărați și le dă și le lățește și înaltă puterea, pentru să fie apărare lumii de strâmbătați; și ce-l trebuie împărăției tale la mai mare și laudat lucru în toată lumea decât acesta: să aibă crai ciriaci, la care fericiia împăraților cuvioasă îț arăt scara. Pre Ian craiu, scos den scaonul său de nepretini, pre ca rele, dacă îl va ridica nalta și nebiruita mâna Ta, în toată viața lui și săininția lui în urma lui, neuitată va fi mila bunătății Tale.

N-au trebuit mai mult decât atâta să osteniască Lașco la o împărăție, carele unele ca acestea păzește și ăștiaptă. Îndată au ieșit poruncă de gătire de oaste. Răspunsu' ieșit lui Lașco: să-i iasă cu Ioan înaintea lui la Beligrad, îndată cât s-a dezvăra în anul viitoriu.

Adulmăcă Ferdinand aceia a lui Lașco liavului la Poartă solie și trimite și el soli unguri ca de la un craiu ungurescu, la sultan Suleiman, poftind cu înșălăciune înnoire crăiei pe chipul său. Ce, nu-i fu primită solia la împărăție, răspundzând solilor lui Ferdinand, carele fără rușine crăia aluia o au călcat de care ar fi împărăția mai aproape, că nu este den bătrâni împărăției aceia a primi la prieteșug pre acia, carii numelui otomanilor fac strâmbătate, nice pre unii ca Ferdinand, care nevrednic giudecat este la înalta împărăție de prieteșug. Și încă să știe că strâmbătatea și călcarea ci-au făcut Ferdinandu crăii ungurești, iată asupra îi vine cu mare putere la răscumpărare și cu atâtea oști, cât să cerce preferdinând până și în părțile apusului. După acest răspunsu', și solii a-i scoate den Țarigrad au ieșit poruncă.

Într-acea vară, purces-au Turcul cu mulțime de oști; și ieșindu-i Ian Zapolii înainte la Beligrad cu Lașco liavul, la adunare, s-au clătit puținei de pre perină sultan Suleiman, cu zbârcita frunte, însă cu blând ochiu' căutând spre Ian, i-au tinsu mâna, dzicându-i: Îț dau mâna apărătoare la toate trebile tale și ridicătoare la cinste care ai fostu și aceia care de la Dumnedzău nemic altă nu poștește, numai asupriții și cădzuții să-i ridice. Fii, dar, cu bună și veselă inimă și milelor mele neuitătoriu! Și îndată au învățat previziriu 1 să-i iasă carte cu giurământu cu aceste cuvinte (scrisă la hronograf):

Dătătoriu de daruri și milelor sale, acela a toate ziditoriu, Dumnedzău, și cela ce iaste mare și puternic, prin voia dumnedzăeștii socotele, acela care a îmbe raiurile iaște sultan și a tuturor împărățiilor aceștii lumi lățite cârmaci și al (sic) doilea crângul cap și a oștilor deregătoriu, carele este al nostru proroc Mehmet, asupra căruia proroc fie pururea blagoslovenie și dragoste înaintea dumnedzăeștii mile, prin a căruia bună milă și ai săi patru prieteni mari învățători tainici: Abubechier, Osman, Omer, Ali, prin carii blând în bunătăți, înaltul Dumnedzău, dentru a sa nesfârșită milă, fie pururea vesel și primitoriu de tot, puternicul Dumnedzău, și a toți svinții

și fericite suflete, carele îl laudă; cu a căruia voie și milă, eu, sultan Suleiman Shiac, împăratul împăraților cu mila lui Dumnedzău, lăudat mare și nebiruit, împăratul Țarigradului, craiu crailor, dăătoriu cununelor, umbra lui Dumnedzău asupra pământului, stăpânitoriul a mării cei mari și a Evropei de Gios, Siriei, Araviei, Iudeii, Hananeii, Galileei, Finichiei, Alexandriei, Eghipetului și a marelui Caier, Ethiopiei, Midiei, Liviei, Lanhe, a mării de la Hândi și a Mării Roșii, crăii Ierusalimului, Samariei, a Mării Tivenii, Damascului, Halepului și a mării Antiohiei, Mesopotamiei, Haldeii și a marelui Vavilon, cu mai mare și mai mică Armeniia, parthilor, perșilor, mengrililor, giurgiilor, Mării Caspiei, Trapezontului, Tavrızii, Capadochiei, Chesariei, Pamfiliei, Chilichiei, Tarsiei, Caramaniei, Amastriei, Paflagoniei, Lidiei, Frighiei, Vithiniei, marelui oraș Nichea, Nicomidiei, a Halchidonului, a toată marea Anatolia.

Greției, Trației și a mării Romaniii, Machidoniei, Thesaliei, Peleponisului, Corinthului, Hersonului, Albaniei, Bosnii, Volgariei, Valahiei, Moldavei, Schitiei, Tartariei și a multe alte nesfârșite țări și crăii și împărății, dobândite cu sila și cu puterea și arme vitejești și vitejiia noastră fulgerătoare sabiii; și de mai nainte de noi împărați Mehmet Shiac și fiu-său, Sultan Selim Shiac, blagoslovitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinsă și prea înaltă milă fericiiia dumnezeiască cu sufletele lor, în veci să fie!

Voa A dară, prea luminatului Ian, den mila lui Dumnădzău craiul ungurescu, Croații, Dalmații, Moravei, iproci, Eu mai sus pomenitul sultan, Suleiman Shiac, împăratul turcilor, nebiruit, giur înaintea atotputernic dumnădzău, svinta prea înalta lumina lui, atotputernic, și bunătatea Dumnădzăirii lui, la tăriia ceriului, soarele, luna, stelele, pământul și fața pământului, la împărățiaia prea zvânta a lui Mehmet, strămoș, moșul și tatăl mieu și munca mea și pâinea mea, sabiia, sufletul și viața mea și a tuturor busiurmanilor obrezuiților, sănătate!

Cătră tine, fratele mieu, Iane craju, nu te voi părăsi, de ari vini toate împărățiile și crăiile mele la scădere, să nu

să aliagă nemic de dânsăle, să rămâiu numai însumi sau cu doi-trei busiurmani împregiur tăiați; încă legat și datoriu sintu și rămâiu să te caut și să te cercu prin toate unghiurile lumii și să-l dzicu: Iată, eu gata sintu; ce vei despre mine, la tot gata sintu bine să făcu; și făgăduinței mele, de nu voi face destul și deplin, dentr-acela cias, prea puternicul Dumnădzău, mânia și dreptu giudețul lui, asupra capului meu să vie și pre tot să mă piardză. Și ori de ce m-aș atinge cu trupul meu, prea înaltul Dumnădzău în piatră să mă întoarcă; nice să mă sufără tăriia pământului, nice îmblând, să mă poarte; ce în două A părți să se răsfacă și să mă înghită cu tot trupul și sufletul meu și să mă soarbă!

Acestui giurământ așa groaznic prin toată crăiia unguriască și la părțile Ardialului, pre la toți s-au răpedzit. Iară ei cu oșiile îndată clătesc spre Buda, care foarte lesne o au luat: că Nemții vădzind atâta greime de oști, lăsându târgul, s-au mutat în cetate, care o ținea Nădăjde; și în cetate nepriimind Nădăjdie să se închine, l-au pus în obedzi nemții și au făcut de hălăduirea sa legătură. Și așa, târgul și cetatea luând împăratul, au dat pre mâna lui Ian craiu. Iară împăratul cu oștile au mărșu dreptu la Beciu și bătându-l cu tot feliul de arme o lună întriagă, apărat fu de Salmaș hișpanul cu mare vitejie. Apropiindusă iarna, s-au întors Turcul înapoi, dând pre mâna lui Ian craiu toate podoabele crăești: corona, schiptrul și altele la divan în vederea tuturor cu toate l-au împodobit și i-au dzis împăratul:

Prietene și frate, de vreme ce la nevoia ta, la mine și la agiutoriul meu ai năzuit, după a lui Dumnădzău, eu încă înțelegând strâmbătatea deplin, cetatea și orașul Buda și toată crăiia unguriască în mâna ta le dau și pretine craiu ungurescu aleg și întărescu.

Vouă iarăși, domnilor și boierilor aceștii crăii, poruncescu să fiți acestuia craiu al vostru plecați și cu credință! Care lucru de veți face, mă veți avea prieten; iară de nu, sabiia mea în voi se va încrunta.

Tu dar, prietene craiu, bunătaților lui Dumnădzău și a

lor mele neuitătoriu să fii; care tu aicea ai cununa și alte podoabe: să te împodobești tu și următorii tăi după tine!

După acestea, lăsându cu câteva stiağuri pre Aloizi Grit, ficiorul lui Andrii, hatmanul venețienilor, de pază craiului, s-au întorsu cu mult plian Turcul spre Țarigrad.

Iară după ce să dusă Turcul, Ferdinand își ridică inimile cu ungurii den partea sa, asupra lui Ian craiu și îl închide în Buda împreună cu Grit, ce-l lăsașă împărăția de pază. Însă domnii ungurești din partea lui Ian craiu, ce rămăsesă afară de închisoarea Budei, pre nemți înspăimară și purced fără izbândă de la Buda.

Multă vărsare de sânge au făcut între sine ungurii.

E

re acele vremi, carii cum putea birui unul pre altu'.

Îmi ținea cu nemții, alții cu turcii, până de la o vreme, pe îmbe părțile au pătrunsu acea grozăvie ca de fiară, și mai mult de fiară sălbătecie.

Și au stătut între Ferdinand și între Ian craiu așa - azare: să crăiască Ian în viața sa; iară după moartea lui, nu altul, ce numai Ferdinand sau un ficior a lui, să fie craiu. Iară lui Ian craiu de-i va rămâne ficior să ție toate cetățile tătâne-său și pre Ardial și până într-atâta să îndesa, cât pe Grit ce-l lăsașă sultan Suleiman de agiutoriu lui Ian crai, îl trăgea în partea sa cu dări; ce iar altu' folos n-au făcut, fără cât vărsare de sânge între sine. Pre urmă s-au aședzat cu legături de pace, cu giurământuri între sine: de ar vrea să-i calce Turcul, soții să-și fie.

Iară după ce s-au aședzat craiul Ian, au început cu gând de însurat; și, den svatul prietenilor săi, ș-au luat crăiasă pre Isavela, fata lui Jicmont, craiului leșescu; și aducând-o cu cinste și cu mari gloate, s-au cununat în ston Beligrad. Abiia să satură bietul craiu de puținiea pace și crăiasa la Buda; iară la Ardial să rădică o seamă de domni de oprescu dările vistieriei. Ce, îndată sărind craiul au potolit acea răscoală și cu certare unora. Acolo ostenind craiul după aședzarea și potolitul acelor rocoșenii, să bolnăvește în oraș în Sas Sebeș. Începu să a să ridica den boală, când numai ce-i vini veste că i-au născut un fātu

crăiasa; și de bucurie, uitând slăbăciunea bolii, s-au luat după mese și petrecării, den care au cădzut în mare herbintială inimii și și-au zvârșit viața, cum s-au scris mai sus de moartea acestui craiu Ian Zapolii.

Iară în urma sa, au lăsat cu testament pre cuconul său de va trăi, următoriu crăiei și pre Gheorghie Martinengo, cârmuitoriu Oradiei, pentru mare credință ce avea la dânsul și pre o rudă a sa, anume Pătru Vitehii, au lăsat epitrop cuconului, rugând pre toți domnii să nu primască craiu străin, dând pre fiusău în lături și să agiungă la sultan Suleiman, că va fi apărătoriu fiului său; și îndată la Poarta lui să trimită soli pentru înnoirea crăiei fiului său.

Câteva dzile au tăinuit moartea craiului, neclătindu-șă oștile den loc și neștiind nemic de moartea craiului.

Solie îndată la împărăție pornind și când solii cu mare credință, pre testamentul craiului, mărgu cu sârguială la Poartă, iară Ferdinand, înțelegând de moartea lui craiu, îndată trimite la crăiasă să se t-e în Buda, poruncindu-i să se ție de tocmala ci-au făcut bărbatu-său în viața lui, să iasă crăiia, să se ducă la orașale cele aședzate cu pruncul ei, făgăduindu-i și mai multă zestre ca unii crăiasă, cum s-ari cădea. Iară, de nu ari vrea de bună voie să se ducă și va vrea să calce tocmala și legăturile craiului, bărbatului ei, în două A rânduri aședzate, arme să aștepte; cu care, ca o crăie driaptă a sa, va cerca casa Avstriei; și, de sârgu voii sale, în ce voie este, răspunsu' să-i facă.

Deci presolul lui Ferdinand multe dzile l-au oprit în Buda diregătorii crăiei și târâziu foarte cu greu au făcut pe crăiasa să primască solii. Deci, ce au poruncit Ferdinand, toate au grăit solul și pe urmă și lauda de arme.

Răspuns-au crăiasă către sol, că nu poate să stea acum după svaturi, ce ari răspunde lui Ferdinand, slăbită fiind de lacrimi și de amara jeale după soțul ei, craiul; nece poate nemică face fără învățătura tătâne-său, lui Jicmontu, craiul leșăscu, la care, de nu-m va da o vreme Ferdinand să agiungu la tatâmieu pentru învățătura, ce se va apuca de arme, puțină laudă va agonisi și Chesar

Maximilian și Ferdinand, asupra unii fămei strânsă de lacrimi și asupra unui pruncu în fașe.

După solia răspunsă de crăiasă, Ferdinand nemică zăbăvind, au ales oaste și cu mare tocmală cu ghenarariul său, Leonard Velsho, și o trimisă în crăia unguriască să bată cetățile: care nu va vrea de bună voie să se închine, să le cuprindză cu oșteni în partea sa.

Sultan Suleiman, cu svatul socotind că cu cinste împărăției este să apere, pre giurământul său și dat cuvântul pre crăiasa văduva și pruncul, chemând presolii ungurești le răspunsă cum au dat crăia unguriască lui Ian și fiilor săi și au înnoit acea crăie și asupra pruncului, fiului lui Ian și sămânției lui. Și s-au gătit de oaste, puiind toată puterea sa, să nu să bucure neprietenul său Niamțul; dând și solilor daruri și pruncului în semne de apărare căftan cu sârmă țesut, pavăță cu pietri scumpe împodobită și buzdugan și sabie tot cu mărgăritar peste tot acoperită. Și îndată au poruncit lui Ustref pașa și lui Mehmet pașa să purcializă cu oaste, sârguind să apere pe crăiasa și pre cucon.

Ferdinand, într-acea vreme trimite și el sol la sultan Suleiman, poftind crăia unguriască, cu legături ca acelea, cu care au ținut și Ian craiu de la împărăția lui. Ce, solii lui cu mare scârbă i-au pus la închisoare, dzicându-le că sintu de moarte, căci sintu de la un neprieten a împărăției trimiși; și acela ce-și bate joc de împărăție, milă cere fără de rușine, cațcă crăia unguriască și pre crăiasa cu pruncul care este supt apărarea împărăției.

Nemții lui Ferdinand, dacă simt că vin acei doi pași Ustref și Mehmet pașii, să dau înapoi; iară cum înțeleg că s-au întorsu turcii, iară au vinit cu hatmanul lor Rohan Dulfu și până în Buda sosind, o au incongiurat de toate părțile cu mare strânsoare.

Sultan Suleiman, înțelegând această veste, să apucă cu mare sârguială a să găti de oaste; și îndată au pornit oștile de prea tot locu înainte la Buda și el singur, cu mulțime de oaste, au purces pre urmă, grăbind să apuce pre nemți suptu Buda. Și când agiungea în marginea crăiei

ungurești, l-au tâmpinat veste de izbândă, cum Rohan Dulfu, ghenarariul lui Ferdinand, cu doalizăci de mii de nemți, cu unguri, au perit cu totul de Turcii, care au mers mai nainte După această veste, mergea mai încet, și agiungând la Buda, au descălecat despre Buda veche.

Și îndată craiului pruncu ce-i pusese nume Ștefan i au trimis daruri trei cai cu toate podoabele, și caftane boenlor ce era pre lângă cucon.

Solii turcești ci-au mărsu cu daruri, au poftit cu mare blândețe de la crăiasa, să trimiță cuconul în tabără, la corturile împărătești și pre toți domnii și boierii pre lângă pruncu, fără de nice o sfială; că împăratul va să prăvască cu ochii săi pre cuconul prietenului și cinacului său și den brațele sale să-l dea filor săi, carii sintu aicea, ca de pre acum să-l cunoască și de temeiu prieteșug neclătitei credinței otomanilor, de acum să înceapă.

Și presingura crăiasa, în loc de fică a sa și noru o ține, ca po o fică a iubitului său prieten și ciriac a răposatului craiu soțu' și pruncului craiu maică, ari vrea prietenește să o valiză. Numai pravila den bătrâni a otomanilor, apără a intră bărbatului strein la lăcașul făvneesc. Nice a pofti pe crăiasa la sine poate, ia corturi, pentru prepusul lumii, să nu să clătiască în ceva cinstea numelui ei, care, va fi mei mari și de cinste, mai scumpă de toate odoară este cinstea.

La acesta graiu a solilor, îndata, rănită inema de maică a crăiasăi, foarte slabă, mâhnită și împotrivă au răspunsă crăiasa. Iară, dacă i-au dzis Gheorghie Martinengu pilropul să socotiască, cu această deșartă stală să nu întărite pre păgânul varvar la niscăi tiranii, cu inema în tremur au îmbrăcat pruncu cu lucii crăești fașuri și l-au pus cu mamca în carătă lucie de aur și cu o seamă de doamne de cinste și cu toți domnii și boierii l-au trimis la corturi.

Ieșit-au nainte multe stoluri de călări și l-au petrecut până în corturile împărătești. Sultan Suleiman cu blândețe au căutat spre cucon și l-au luat în brațele sale, vorovind prea tălmăciu cu mamca; au chemat și pre copiii săi, ce era

cu dânsul, și le-au dzis să sărute pre pruncul, că este fiu ciriacului său, să ție minte, într-aceia dragoste să-l aibă și ei, cum au avut el pre tată-său. Iară pe domni și pe boieri ce vinisă cu pruncul, i-au chemat cu vizinul la mesă.

Și când acolo ospețializă pre domnii ungurești, era gata orânduită oaste să cuprindză târgul; și necunoscând ungurii, au purces turcii eniceri bulucuri, anume că merg să valiză orașul, cât nice ciia ce au străjuit la porți, nu au simțit, când au cuprinsu porțile cetății, toate ulițele și meidianul orașului de mijloc îndată au început a striga te ia I **n** pre uliță, să se închidză tot omul la casă-și și cineș în gazda sa, armele tot omul de la casa sa, să le dea, care va să nu piaie cu toată casa sa și aceasta de o face, nime grijă să nu aibă Dacă i-au dat știre lui sultan Suleiman că târgul s-au cuprinsu fără de nice o tulburare mulțimei orașului și acum sintu toate porțile și ulițele presama enicerilor, iară, dacă însărasă, au trimis pruncul la mumă-sa, iară pre boieri, pre toți i-au oprit în tabără.

Crăiasa, dacă au vădzut cetatea cuprinsă de turci și domnii opriți toți în tabără, au scris răvaș cu mare jalobă la împăratul și cu lacrimi: Să nu uite împăratul cinstit și cel milostiv numele său și slava ce are de bunătățile sale la toată lumea și giurământul, carele lumii știut este, cu carele au întărit milele blândețelor sale și pe urmă soțului său craiului, să ție; pre boieri, carii toți aceștia au ținut credința stăpănu-său cu toată inema în partea numelui otomanilor și împărăției sale, împotriva neprietinilor împărăției și stăpânului lor craiului, ciriacului scaonului său, să-i sloboaliză.

Au stănut după aceasta patru dziie împăratul la svat ce va face cu Buda și cu casa crăiasăi și cu domnii ungurești. Svătuia unii să-i trimită în Țarigrad și pe pruncu și pe domni și în Buda să se pune pași. Iară alții svătuia să nu să calce giurământul, nice să se facă silă ca aceasta, lumii urâtă, unii fâmei și unui pruncu, carii s-au primit pentru apărarea, și acum să-i scoată den casa lor la robie, la care faptă în toată lumea ocară se va naște.

Iară pășea de Beligrad svătuia să se pune pașe în

Buda, pe obiceiul bătrânilor săi; crăiasa să se trimită la tată-său; pruncul în Țarigrad în casăle împărătești, să-l hrăniască și să criască în legea lor; pre toți domnii să-i omoară; cetățile lor să le răsipască; câți oameni ar fi de războiu' toți la Anadol să-i triacă; numai țărani plugari, lucrători de pământu', pre la târguri, pre la sate, pre la cetăți, cu oameni de pază să-i lasă.

Sultan Suleiman, cumpănind cu gândul svaturile de îmbe părțile a pașilor, au ales mijlocul: nice așa apreg cum au dzis pășea de Beligrad, nice cum au dzis cielalți. Au trimis poruncă crăiasăi să nu-și facă voie rea, pentru căci îi caută a ieși acum dentr-aciasta cetate, care neputând-o sprejeni de nemți, s-au socotit a o ținea cu oști împărătești. Iară ei, scaon crăiescu s-au aședzat cu pruncul la Lipa, și cu tot Ardialul și părțile crăii ungurești de sus, până se va ridica pruncul Ștefan craiu în vârstă, acea țară fiind mai în laturi. Și cu atâta va fi mai îndemână crăiasăi, că se va hotărî cu tată-său, cu craiul leșăscu, având împărăția pururea grijă de aceasta, să fie supt apărare împărăției, pruncul cu mumă-sa. Care, den loc au dat poruncă să fie slobodzi boierii, cineș la slujbă ci-au avut, numai Verbeții bătrânul să rămâie în Buda, să giudece oamenii după pravila lor. Și iată petrecători împărătești, cu stiaguri, cu cară și agi împărătești pre lângă crăiasa, de ș-au ridicat toată averea casei; numai armele cetății și zaharate au lăsat.

Atunce crăiasa, cu lacrimi și cu ascunsu suspin, ceriului păgâmasca mărturisind înșeleciune, au pur ces den Buda Bieții domni, scăpați cu dzile, pur ced cu crăiasa, de bucuriia vieții, că nu ș-au pus capetele, au uitat ci-au pierdut. Și așa mântuindusă crăiasa cu pruncul Ștefan craiu, căruia apoi ungurii i-au pus nume Ian Jicmontu, și în dragostea tătânesău, lui Ian craiu, carele aproape de treidzăci de ani au crăit cu bine de la toți domnii, boierii den tot Ardialul au adus pruncului la Lipa scaon nou de crăie, daru.

Acestea când să lucrualiză la Buda, iară Ferdinand luând veste de perirea oștii sale la Buda, temându-să de

puterea Turcului, au trimis sol-cu daruri scumpe la sultan Suleiman, poftind crăia unguriască să i-o dea presama lui, să-i dea haraciul pre an. Iară sultan Suleiman, luând darurile, au răspunsu' prin tâlmaciu că necuvioasă legături ar fi acele de pace: să ia Ferdinand crăia, care au ținut-o Ludovic craiu, (ci-au perit cum s-au scris mai sus), și el să rămâie cu osteniala și truda și cheltuiala, cu atâta numai cu haraciul; de pe Țara Avstriei așezat scaonul său spre pace, atunce să se ție cu adevărat împărăției lui prieteșug. Care mijloc de-i va părea lui Ferdinand cu greu și ar vrea să aliagă războaie, pre aceia va sta: că și crăia unguriască despre dânsul va apăra și părțile Avstriei în pradă vor merge

Așa lăsând sultan Suleiman lucrul la mijloc, cu apropiate vremi de toamnă, s-au întorsu spre țara sa, lăsând în Buda oaste de pază, eniceri.

Într-aceia, Gheorghie Martinenzii, la Lipa, nebăgând în seamă pre alți domni, trebile crăii au luat după părerea sa, presine; cu ce au adus la gânduri pe crăiasa, că ari pofti el crăia; den care prepusuri au intrat între dânșii mari zarve, care și lor, și părților creștinești pe acolo, mare rău s-au ațâțat și s-au început. Și până într-atâta au vinit lucrul, cât au adus pe crăiasa de au lăsat crăia lui Ferdinand pre tocmala și scrisorile, ci-au făcut Ian craiu, bărbatul ei, cum s-au scris mai sus, cu legături ca acestea: crăiasa, cu numele fiului său, Ardialul a-l apăra de turci nu poate, ce să fie crăia presama lui Ferdinand cu folosul a toată creștinătatea. Și în locul Ardialului, au luat crăiasa cu cuconul ei o țară, anume

Evborila și Ratisborila, în ungurimea de sus, alătura cu Țara Leșască, peste munții leșești, a căror țări era vinitul pre an 25.000 de galbeni de aur. Și pentru mai mari legături prieteșugului între casăle lor, Anna, fiica lui Ferdinand, să fie logodită după Ian Jicmontu, cuconul crăiasăi, și cu dzește 100.000 galbeni de aur, și datorila care era făcută de tată-său și de mumă-sa crăiasa 50.000 de galbeni de aur așijdirea să plătească Ferdinand. Și în loc de zălog pentru acestea, au pus cetatea Cașa, să fie

scaon crăiasăi cu fiul ei. Și pre aceste tocmele și legături, care arăta Baptista Castald, ce vinisă de la Ferdinand cu oaste și cu armată, într-agiutoriu lui Gheorghie Martinenzii, ce era ispravnic și cârmuitoriu lângă crăiasa și lângă cucon, lăsat de Ian craiu, cum s-au pomenit mai sus. Apoi acela au făcut amestecături și s-au agiunsu cu Ferdinand. Au purces crăiasa cu cuconul ei la Ținob și au scos cununa, schiptrul, mărul și alte podoabe crăești și le-au dat lui Castald. Spun, să fie făcut crăiasa graiu ca acesta către cucon:

Dacă și al tău și al mieu năroc n-au vrut să fi în scaonul crăiesc a tătâne-tău, carele drept ție să cuvintia, și cu dumnedzăescu și omenescu giudeț, mânie spre noi a ceriului, care nice cu un mijloc a să primeni nu poate, a răbda ne caută într-aceste cumplite vremi și să alegem ce rău mai mic se vede; căci este să ți s-a plătească crăia de moșie. Numai ce-i mai fără griji și cu binele creștinătății să primim. Într-aceia, anilor încă ești vârstă, care a te chivernisi la grele vremi nu poți împotriva puternicului; cu voie bună să dai celui mai puternic, să nu fim de a lumii mustrare. Incaile pe partea creștiniască prieteni și cu milă spre noi să facem, că a turcilor prieteșug, puternic, dar că este fără credință, bine l-am simțit. Fie, dar și Dumnădzău așa să dăruiască. Marea strâmbătate a ta, încai cu binele creștinilor să fie!

Ție, Castalde, dau acestea a crăii odoară, cu care să încunună craii ungurești; tu fără zăbavă, la stăpânul tău, Ferdinandu, să le dai, prea luminatul stăpânul tău, carele, luându-le, nu așa de dânsale să se bucure, cum pentru binele acestor țări creștineșii, nevoință și grijă să aibă; și de cuvântul său, prin tine dat, să se ție!

Îndată după acestea, au mărșu cu toți domnii la giurământu să fie cu credință în partea lui Ferdinand, și ales Gheorghie Martinenzii, și apoi sașii, săcuii. Iară apoi, știind că această primenială a lor fără svadă cu turcii nu va fi, au stătut și la svat de oaste. Iară crăiasa au purces peste grei munți, părăsindu Ardialul.

Gheorghie Martinenzii, amestecătoriul și neaședzatul

între îmbletele săli, cum de purcesul crăiasăi vesel, așa de războaiele cu turcii, carii era gata, mâhnit, în multe gânduri să izbiia: și întâi haraciul, care să dea la turci, la cetatea Uivarului, l-au strânsu și l-au pornit cu sârguială la împărăție, dând știre la Poartă și de acestea ce s-au făcut, că toată vina este acei fămei crăiasă, den îmbletele fămești.

Și cu de acestea siliia să-și tocmească lucrul și numele său la Poartă și să întoarcă gândul Turcului de oști, gătite pentru îmbletele lui asupra Ardialului.

Însă aceste îmblete a lui Gheorghe în îmbe părți, i-au gătit perire cu svatul a unora dintre dânși. Că și Turcul, sultan Suleiman, oblicind pentru Ardial închinat la Ferdinand, au poruncit pașii de Buda și lui Ștefan vodă den Moldova și domnului muntenescu și la alți pași, să intre în Ardial cu armata, să certe vicleniia ci-au făcut împărăției. Mers-au oastea turciască cu domnii acestor țări și au apucat câteva cetăți; luat-au și cetatea Lipa. Iară ungurii încă să pun împotrivă cu oști și iau cetățile iar către sine.

Și așa, într-acesta chip când stau, poruncește Ferdinand la Bapțiște Castald, oricum ar putea face să omoară pre Gheorghie Martinunzii, simțind îmbletu lui întoarsă la turci. Iară, Castald, plinindu porunca, dă această triabă lui Palavișin polcovnicului și lui Marco Antonii, care era diac pre cărți nemțști la Gheorghie, să-i facă seamă. Făcut-au pe poruncă și au ucis pre Gheorghie Martinuzii, pentru a căruia moarte, spăimați ungurii și mai ales săcuii fac între sine giurământ asupra lui Castald Bapțiște. Așa, după multe cu turcii amestecături, Ferdinand, să tragă inimile ardelenilor la sine, le pune voievod pe Andrei Bator.

Crăiasa Isavela, într-aceia vreme, cerând de la Ferdinand cele prin Bapțiște Castald făgăduite, iară, dacă vădzu, că numai ce o poartă cu cuvinte deșerte amăgind-o, începe pe taină a să agiunge cu domnii de Ardial, cei ce să giurasă asupra lui Castald; și au agiunsu și la Mircea vodă, domnul muntenesc. Apucatu – s-au Mircea vodă pentru trebile crăiasăi, și a cuconului ei, la împărăția Turcului. Și

stând așea la părere den doua A părți și de turci și de nemți, trimit sol la Ferdinand, poftindu-l să nu fie opriți a-și cerca mijloace de pace cu împărăția Turcului: că cu vinirea a unui hasechi, anume Halii, pe carele isprăvisă Mircea vodă, nedejduia ardelenii, că vor pleca pre împărăția Turcului la pace, nepomenind nemic de Ferdinand.

Dat-au voie Ferdinand, însă cu tocmală: să dea turcii cetățile ce lua sa de curund. Să apucă Halii cu răspunsu' de cale și până în optsprădzece dzile, răspunsu' să aducă fără până la întorsul lui Halii, s-au strânsu ungurii la ghiuliuș, la Aguropol, unde sosește și Hall, aducând răspunsu' de la împărăție, că într-altu chip împărăția nu primește, nice va primi; numai de vreme ce au murit Gheorghie cu nediriaptă moarte și ei cu puterea lor pre nemți nu-i pot scoate den Dachia, să asculte porunca împărățiască, să aducă la loc pre cuconul Ian Jicmontu, fiul lui Ian craiu, cu mumă-sa, crăiasa la crăie, de vor ungurii pace și liniște, care o au avut de la împărăție în dzilele lui Ian craiu. Și iată pașii de Buda să poruncește și i s-a dă pre mână putere de oști să vie la dânșii. Deci, de vor fi drepti și se vor da supt ascultarea împărăției, hălăduiți vor fi; iară de ar mai trăgăna cu aceste amestecături, închinându-se la alții, plata faptelor lor gata este: că toți lăcuiitorii aceștii țări supt sabie vor merge.

S-au cutremurat toți ungurii de aceste porunci, care au adus Hall, știind bine de puterea turcilor cum este. Mult au luptat Baptiște Castald să-i îmbărbătedză împotriva turcilor, ce nemic cu meștersugurile sale n-au putut face. Într-acea dată s-au rocoșit și oștile nemțăști pentru lefe ce nu lua să și era să ucigă pre Castald și pe alte căpetenii a lor; și neput: tându-i opri, s-au dus, puindu-și alte capete dentrg sine. Pe urma lor și Castald s-au luat și s-au dus la Beciu. Spun, că iară el au făcut acel meștersug, să iasă den Ardial mai cu acoperită rușine.

Iară după ce s-au dus la Castald, tot Ardialul s-au plecat supt ascultarea Isavelii crăiesăi și fiului ei. Iară până a vini crăiasa, multe zarve era între dânșii. Ce, dacă

au venit, au trimis dzece mii de galbeni de aur la Poarta împărăției Turcului, să-și facă prieteni; care bani, apoi, s-au legat la împărăție în loc de datorie, până în cești ani ce au pierdut turcii Buda și tot Ardialul și s-au aședzat pace, până la moartea crăiesăi.

Iară pe urma crăiesăi, rămâind încă copilul nu de vârstă, el au poftit, și domnii l-au sfătuit de au ales 12 svetnici, prieteni de a tătâne-său, să cârmuiască trebile crăiei, însă dzilele lui nu de tot fericite că Lăsându-să numai cu un gându la una împărăție a Turcului, a toți craii și domnii creștinești ș-au pornit ură, cât nime den crai sau den domni creștini, până și venețienii, den casăle lor moșancă de cinste să-i fie crăiasă n-au primit.

Spun că cu învățătura doftorului, anume Stan, care au cădzut la lege arienească – arian să cunoaște pe diresăle lui date arienilor în Ardial până acum – acest craiu au aședzat adastă lege, să fie primită în Ardial; și nu numai lege arieniască, ce și lege papistășască, calviniască și liutiriniască și acea anieniască, căni legi este cap Fotie și Ariia, de la sâboară procleți. Și aceste patru legi stau până acum, scoțându-și ochii unii altora.

Murit-au acestui craiu tânăr, născut și crescut tot în zarve și neaședzări, nu fără prepus de otravă, rămâind crăiia iar fără următori, sămânție de crai. Și apoi s-au osebit Ardialul de la crăiia unguriască, supt cnedzi. Și întâi Ștefan Bator, carele pe urmă au fostu craiu în Țara Leșască, iară în locul lui au stătut cneadzu Jicmont Bator și apoi Andrei Bator, ce l-au strânsu Mihai vodă, domnul muntenescu, cu porunca turcilor. Acel Jicmont Bator au făcut schimbu cu împăratul nemțascu, de au lăsat Ardialul în sama împăratului nemțascu, și i-au dat lui, împăratul o țărișoară în sus.

Și cu acel schimbu, iar au adus asupra Ardialului amesteccături, ce nu s-au îndelungat.

Iară după Andrei Bator, au stătut cneadzu Jicmont Racotî; și iară, la începutul domniei lui, au început valurile și netocmelele, în care să afle capetele acei țări. Ce, bătându-să pe domniia acei țări, iar den Batorești, anume

Gavriil Bator, și făgăduindu-i doua A olate, a Mucaciului (sic) și a Patacului, acela au lăsat cnezia lui Gavriil Bator și el cu mare avere s-au mutat la Mucaci și la Patac.

Acest Gavriil era zburdat copilandru; cu hihote să mărturisiia, că [preț bătrânul Racotî, cu temere l-au amăgit și l-au spăriet de i-au luat de-amână domnia Ardialului. Și așa, în gândul său, cel cu crieri tineri suit, s-au desfrânat în viață fără de rușine, călcând casăle a oarecâți boieri mari, făcând silă fămeilor lor și fetelor lor. Anume trimitea unde știa fămei frumoasă; și pre unde i s-a tâmpla a trece, fugia oamenii de-și ascundea fămeile și fetele, pre la biserici. Și, când îi spunea slugile lui că să ascund și fug oamenii cu fetele, el râdea cu hohot în mare glas. Atâta era „departe de rușine ca o fiară! fără într-o vreme, au mersu la Sibiu, neștiindu nime de vinirea lui. Acolo, așa fără veste, au scos pe bărbați den-a-fară de oraș, câți au socotit că ar fi mai mulți la număr de curtea lui, iară fămeile lor li-au împărțit tuturor alor săi de petrecanie fără lege, alegându-și întâi șie un cârd. Și sintu fămeili la Sibiu iubeță, cum își sântu de feliu albeneță.

Pentru care spurcată și rar audzită faptă, striga theologhii, preoții lor, pre la biserici de ai lor, au răspunsu' că blândă plată iau sibienii pentru fapta ci-au făcut cu Andrei Bator: la năzuirea lui, n-au vrut o porțiță să-i deschidă, de au perit. Iară cu această faptă ce face cu muierile lor, niciun rău nu face, ce înmulțește târgul.

Aceste fără de legi, nepovestite, nespūsă, nice audzite în lume, vădzind domnii peste dumnezăiască și omeniască pravilă, trimis-au jalobă la împărăție pe dânsul. Care lucru simțind el, și temându-să de vicleșug, s-au mutat în Oradie. Și ieșindu la plimbare, l-au ucis doi ficiori de boieri unguri și s-au strânsu cu acel cârlan fără rușine lăudata casă a Batopeștilor, cu rău sfârșitul său și de ocară.

Pre urma aceluia au stătut cniadzu Ardialului, Betlen Gabor; acesta era cu mare și deplin fire. Fost: au împotriva nemților multă vreme cu cehii împreunat; și cu agiutoriu!

turcilor, până la zidiurile Beciului au agiunsu cu oaste și părțile crăiei ungurești de sus au dezbătut despre nemți și la volnicie au adus. Murit-au acest cneadzu în anul de la Hristos 1629, cu mare jeale tuturor dentru acele părți.

Pre urma lui, doamnă-sa Caterina, carea era den casa cnedzilor de Brandaburg, au nevoit de au pus pe fratele soțu-său, Ștefan Betlen, care la turci era de mare credință, însă om blând; și vădzind între unguri multe capete a mestecătoare, au lăsat de bună voie cnedziia și au dat locul Racoțăștilor. Spun de căiala ungurilor, cu povestea lui Esop, care scrie că broaștelii țiind un butuc în loc de împărat, în locul lui au ales pre un șarpe să le fie împărat, ce era într-un iezer.

Așea Gheorghie Racoți, stătut la cnedzie cu sfatul și primirea tuturor, întărit-au Ardialul în dzilele sale și părțile ungurimei de Sus cu întemeiată cnedzie; pre mulți amestecători i-au răsipit și i-au pus la închisoare în toată viața lor. Și până într-atâta întărit și întemeiat, cât și el nedejduia de crăiia leșască, ca și Bator; în anii de la Hristos 1648, și cugetând, cum ar agiunge la cununa crăiei, au cădzut în boală ce se cheamă melenholiia; care den svatul doftorilor siliia să se lecuiască cu vânătorila; ce nefolosindu-i și acele plimbări, ș-au sfârșit viața.

În locul lui Gheorghie Racoți au stătut cneadzu Ardialului fiul lui cel întâi născut, iară pre numele tătâne-său Gheorghie Racoți om cu înaltă fire. De acesta, cum și de urmașii lui, vom scrie unde vom agiunge cu domniia lui Vasilie vodă, ci-au domnit în țară la noi. De aicea ne întoarcem iară la rândul istoriei noastre.

Pătru vodă Rareș, dacă ș-au aședzat lucrurile de la împărăția Turcului și-i vinisă agă împărătescu cu huchiumuri, de-l chema la Poartă, sta să-și scoată domniia țării.

Iară Ștefan vodă domnindu aicea în țară, știind de Pătru vodă că au mărșu la Poartă și îmblă să iasă domnu', nu puțină grijă avea, știindu-l că și avere multă au luat cu sine la pribegiiia lui, de au dus în Ciceu, care acestea toate îi era ca o gheață la inema lui.

În dzilele acestui Ștefan vodă, au fost lăcuste și au mâncat toată roada pământului și s-au făcut foamete mare în țară și la unguri. Și urât era tuturor acest Ștefan vodă pentru faptele lui de tiranie, cum s-au pomenit mai sus.

Iară într-o dzi, s-au rădicat Găneștii și Ardureștii, și cu slugile lor intrând în cetatea Sucevii, l-au omorât, unde odihniia încă în așternut numai cu cămeșea; ca niște tâlhari și ucigași răsipit-au ușea casăi cu drugii, unde odihniia domnul lor, neștiindu domnul nemică de acea tâmplare să-i vie asupră. Și cu toții, năvălind ca niște hiari sălbatici, l-au omorât cu multe rane, cât și astădzi să cunoaște sângele pe zidiul păreților casăi aceia, în cetatea Sucevii, pistrelat den Ștefan vodă. Și tăindu-i capul, l-au scos afară. Aceasta plată au luat Ștefan vodă de la ciia ce-i milui și-i cinsti; însă pe urmă le-au plătit Dumnădzău cu urgie, cum se va scrie mai gios la rândul istoriei noastre.

Domnit-au acestui Ștefan vodă ce l-au poreclit Lăcustă ani 2 și luni 3.

Cornea portarul au stătut domnu’

Iară după spurcata faptă ci-au arătat Mihul hatmanul și Trotușan logofătul cu alți protivnici a lor, după ce au omorât pe Ștefan vodă, au ridicat cu toții domnu’ pe Cornea portarul Sucevii; iar mai nainte au fostu slugă la Mihul hatmanul și i-au schimbat numele de i-au dzis Alexandru vodă în anii de la zidirea lumii 7048, iară de la Hristos 1538*, Alexandru vodă Cornea și cu Mihul hatmanul, iporcii, luând veste de Pătru vodă Rareș că este în cinste la împărăție, au răpedzit de sângu la Ferdi nand, craiul ungurescu, pe unul ce-i dzicea Pătru Robeu, ispravnicul Sibiiului, cu rugămintे de agiutoriu, să-i trimită împotriva lui Pătru vodă, giuruindusă cu toată țara că se va închina supt ascultarea crăii ungurești. Adastă poftă de agiutoriu întârdziindusă despre Ferdinandu, mai mult” agiutoriu au făcut lui Pătru vodă la Poartă, că au luat pre lesne domniia și cu mai puțină cheltuială, oblicindusă la Poartă îmbletele lui Alexandru vodă cu a svetnicilor săi.

Luând Pătru vodă a doua domnie, au purces cu imbrihorul împărătescu cu mulțime de eniceri și călărime

de oaste turciască; în 6 dzile a lui ghenar [7049] au purces Pătru vodă spre Drâstor și de acolo au trecut Dunărea. Și viind la Brăila, să găti să margă asupra lui Alexandru vodă Cornii. Iară boierii țării, înțelegând de domniia țării dată lui Pătru vodă, au părăsit toți pre Alexandru Vodă Cornea și au ieșit în tâmpinarea lui Pătru vodă la Brăila. Iară Alexandru vodă au rămas în Cetatea Noa A cu Mihul hatmanul și cu Trotușan logofătul și cu Pălrașco și Crâșneș și Cozma. Iară cicealalti boieri, mergând la Pătru vodă în Brăila, pre toți i-au primit cu drag ertându-le greșelela făcute de mai nainte și ei tot, primind cu bucurie pe Pătru vodă

Iară pe Alexandru vodă, precum scrie Isfanfie, istoricul ungar, l-au omorât boierii ce era cu dânsul, nedejduind că dentru acea faptă vor avea cinste la Pătru vodă. Și ieșind și acia boieri în tâmpinarea lui Patru vodă, cu multe gloate de țară, au înțeles Pătru vodă fapta lor și Dumnădzău nu L-au lăsat fără osândă, pentru moartea ce făcusa ei, întâi lui Ștefan vodă Lăcustă, apoi lui Alexandru vodă Cornii Au poruncit Pătru vodă de le-au tăiet capeteli și întâi i-au muncit cu munci grele și groaznice. Așa este sfârșitul răilor și cumpliților vârsătorilor de sânge nevinovat.

Iară viind Pătru vodă în Galați, au pus hatman pe Petrea, ficiorul lui Vartic.

A doua domnie a lui Pătru vodă Rareș

În anul 7048* Pătru vodă Rareș, aședzindu-se în a doua domnie, trimis-au de ș-au adus doamna și coconii den cetatea Ciceul, den Țara Unguriască. Și sosind la Suciavă mai 25, ieșit-au în tâmpinare Pătru vodă cale de trei mile și cu multă bucurie și veselie ta adunarea lor.

După aceia trimis-au Pătru vodă sol la Jicmont Avgust craiul, de ș-au cerșut robii ce-i robisă Tarnovschii hatmanul, când vinisă la Hotin. Ce nu i-au fost de nice un folos solia aceia, că s-au întors solul lui Pătru vodă fără de nice o ispravă.

Vinit-au poruncă la Pătru vodă Rareș de la sultan Suleiman și la Radul vodă donfnul muntenesc și la pășea

de la Nicopoe să margă în Țara Unguriască să prindă pre Maelat domnul Ardialului

Sultan Suleiman, înțelegând pentru Maelat domnul de Ardial, că îmblă cu vicleșug asupra crăii Isavelii și a ficiorului ei, agiungându-să cu Ferdinand, trimis-au poruncă la Ahmet, pașa de la Nicopoe, și la Pătru vodă și la Radul vodă, domnul Țării Muntenesti, de au mărșu cu oști în Ardial. intrat-au Pătru vodă pre Oituz și s-au adunat cu pașa și cu Radul vodă la Dunăre. Nice o scădere Țării Ungurești, pre unde au mărșu, oștile n-au făcut, pentru să nu aibă grijă și prepus Maelat. Iară, fiindu fără grijă Maelat la casăle sale, făcură svat domnii aceștia cu pășea neputând să-l prindă fățiș, să-l prindă cu vicleșug. Și trimisără de chemară pe Maelat să vie la Pășea, pentru întemeierea legăturilor de pace între dânsul și între împărăție, făcându-i știre că și sultan Suleiman au purces de vine să mântuiască Buda de încungiuarea nemților, socotind că mai bine cu pace să se așealiză, decât cu vărsare de sânge.

Răspuns-au Maelat că nu are cum merge la pășea; ce, de-i va trimite pașa zălog pre un ficior al său, el va veni la pășea. Răspuns-au pășea că pre fiul său nu-l poate trimite la dânsul, căci este în slujbă împărătească și este cu primejdie de viață la dânsii a trimite zălog, fără știrea împărăției; ce-i va trimite doi agi mari: de Vidin și de Silistra, cărora le-au dat împăratul stiaguri de isprăvnicie. Și îmbrăcând pășea pe doi comișei de la grajdiul lui în haine scumpe și cu arme ferecate și pre cai împodobiți, i-au trimis. Și încredzându-să Maelat, i-au primit cu cinste, nesocotind a fi vicleșug.

Vădzind zăloage acei turci de cinste, au vinit Maelat în tabără la pașa și deodată au mersu la corturile lui Pătru vodă; și primindu-l Pătru vodă cu cinste, l-au ținut cu voroavă, până au vinit mulțime de turci, amestecați cu munteni, de l-au luat și l-au băgat în obedzi. Și ducându-l la pășea, l-au trimis îndată la împărăție, la Țarigrad, și acolo puindu-l la închisoare, l-au ținut până i s-au sfârșit viața.

Iară Pătru vodă, întorcându-să dentru acea slujbă împărățiască iarăși pen Ardial, au vinit la scaunul domniei sale, nu fără pradă Ardialului și era atunci anii de la zidirea lumii 7049.

Așijdirea au venit poruncă de la sultan Suleiman la Pătru vodă, al doilea an după aceasta, de au intrat în Țara Unguriască cu oști, pentru multe amestecături și neaședzări, ce era pentru crăiia unguriască, după moartea lui Ian Zapolii, precum s-au pomenit mai sus. Bucuros era și Pătru vodă de acel porunci, că nu putea uita Pătru vodă strâmbătățile ce i-au făcut ungurii, când era în cetatea Ciceul. Și au prădat Pătru vodă cu oastea sa și au arsu Țara Unguriască până la Cetatea de Baltă. Ședzut-au șească dzile la Cetatea de Baltă de au făcut mare pradă și stricăciune Ardialului și s-au întorsu pre la Bistrița și au ieșit peste munți la Baia. Însă Ietopisățile străine leșăști și ungurești, de această oștire a lui Pătru vodă nu pomenescu, ce de Iliiaș vodă, ficiorul lui Pătru vodă, scriu că au făcut acele prădzi la Ardial, precum vom arăta la rândul său, unde vom scrie domnia lui Iliiaș vodă, ficiorul lui Pătru vodă.

Dacă s-au întors Pătru vodă den Ardial, au săvârșit zidirea Mănăstirii Pobrata, ce este de dânsul den temelie zidită. Urdzit-au și mănăstirea Râcica, săvârșit-au și mănăstirea Dobrovățui; zidit-au și mănăstirea Căpriana în ținutul Lăpușnii; săvârșitau și episcopia den Roman și mitropoliiia den Suciavă au înnoit și au împodobit, cum și la mănăstirea Bistrița. Și alte bescrici de piatră au zidit Pătru vodă în țară: cum în Hârlău, în Ba e și în alte locuri.

Semăna bine a fi ficior lui Ștefan vodă celui Bun: așa isteț la fire spre războaie, cum și a zâdi biserici și alte lucruri bune de pomenire în țară; la giudeță blând și dreptu, statul lui cuvios și gata la cuvântu'.

Îmbătrânit fiind Pătru vodă și cu boală grea adaos către bătrânețele lui, ș-au dat datorila cea de obște cu mare jele tuturor și l-au astrucat în mănăstirea Pobrata în anii '7054.

CAP XXX

Domniia lui Iliiaș vodă feciorul lui Pătru vodă Rareș

După moartea lui Pătru vodă, au ridicat domnu' boierii pre fiu-său Iliiaș vodă. Ce, departe de firea tătâne-său era Iliiaș vodă!

De acestui Iliiaș vodă, scrie Isfanfie istoricul că pe vremea ce era multe amestecături în Ardial, i-au vinit și lui poruncă împărățiască de la sultan Suleiman, de au intrat în Ardial, având și oaste turciască cu sine. Și trecând peste munți, s-au tăbărât la Tonian și de acolo au slobodzit călărimea cimabul și au prădat orașele săcuilor și au arsu orașele sașilor, anume Herman și Prejmerul, până în pământu' și mulți oameni au robii. Și prindzind veste ungurii, au sărit și au scos tot duiumul ce lua să moldovenii și turcii. Și pre mulți oșteni de a lui Iliiaș vodă au luat ungurii și nemții. Iară, de ar fi sosit pedestrima nemțască să le fie apucat poticili, nice singur Iliiaș vodă n-ar fi scăpat. Și așa, cu deșert s-au întorsu înapoi Iliiaș vodă la scaonul său, la Suciavă.

Pentru acea tovărășie cu turcii, Iliiaș vodă ș-au arătat firea lui depărtată de cum îl socotia boierii și țara. Că de atunce s-au dat după obiceiurile turcești, având turci tineri pre lângă sine, cari l-au adus la spurcata curvie, depărtându-să de obiceiurile creștinești, care să cuvin domnilor creștini. În vedere să arăta creștin Iliiaș vodă, iară într-ascunsu păgân turcu. Atâta călcasă legea creștinească, cât de-l vrea răbda Dumnădzău mai îndelungu, pre mulți, de nu pre toți, îi vrea duce la orbire și la întuneric.

În dzilele lui, certat-au Dumnădzău țara pentru spurcate faptele lui, cu geruri mari, de au săcat pomeții și viile. Tiran să făcuse Iliiaș vodă; au omorât prevartic hatmanul sâmbătă după Paști, în târgu, în Huși, și l-au îngropat în mănăstirea Pobrata.

Deci întunecat și rătăcit de tot Iliiaș vodă, cu întunecările diavolului, lăsat-au țara și domniia la frate-său Ștefan vodă, în anii de la zidirea lumii 7059, iară de la Hristos 1550 și s-au dus la Țarigrad la sultan Suleiman de au primit lege turciască.

Scrive Cromver și Gvagnin că, după ce s-au turcit, l-au pus la isprăvnicie sultan Suleiman. Deci vădzindu-să în cinste Iliaș vodă, pentru să-și arate credința și slujba la împărăție, vorovindusă cu o seamă de oșteni turcești, cu știre Porții, având povață pre un turcu, (de nu va fi fostu grec), anume Marmara, au mersu la Brațlav și au încungiurat cetatea și au aprins târgul de au arsu până în pământu' și au luat pre toți oamenii în robie. Iară pre urmă, și pentru adastă faptă asupra nevinovaților creștini ce au perit și i-au robit la Vrațlav, întorcându-să cu izbândă, prepus-au pre dânsul sultan Suleiman pentru legea lor, că nu o ține deplin, ș-au poruncit de l-au omorât; și nu să știe cu ce moarte l-au omorât, nice s-au mai știut ce s-au făcut. Așea i-au plătit Dumnădzău!

[Domniia lui Ștefan vodă feciorul lui Pătru vodă

După ce au părăsit Iliaș vodă și legea și țara, ridicat-au domnu' țărâi pe Ștefan vodă, ficior mai mic lui Pătru vodă, socotind boierii și țara că va semăna tătâne-său, lui Pătru vodă, uitându-să și la spurcata faptă a frăține-său, lui Iliaș vodă (Că domnilor buni și înțelepți, oglindă trebuie să fie faptele trecute a trecuților domni; cele bune și de laudă să le urmealiză, iară de cele rele și de hulă, departe să fie).

Ștefan vodă dentâi să arăta spre toți plecat și milostiv și spre fapte bune silitoriu, spre biserici nevoitoriu, ca să se stângă și să se uite numele cel rău a frăține-său și să înnoiască bunul nume a tătâne-său. Adevărat, ficiorii buni adaugă și cresc numele părinților săi și-l fac fără moarte; iară cei răi ficiori ocărăscu și stângu numele părinților buni.

Cu ce socotială au făcut acest Ștefan vodă că va arăta de au scos den țara sa ereticii, pre carii îi siliia să-i aducă la pravoslavie. Că pe unii de armeni de bună voie, cu făgăduință, pre alții cu sila îi întorcea către driapta credință; iară mai mulți, lăsându țara, s-au dus pen alte țări, cine încătro au putut ieși, pentru să-și ție legea sa.

Pe proastă cale purcesese Ștefan vodă cu acestea, socotind că va stinge ocărită viață a frăține-său, lui Iliaș vodă. Și el pe urmă au urmat fapte, nu plăcute lui

Dumnădzău, vătămătoare oamenilor, că s-au pornit spre lăcomie, care este mumă tuturor răutăților. Că den lăcomie ce avea Ștefan vodă, s-au făcut curvariu. Nu să răbda de muieri cu bărbați, mi rămânea fete fecioare nebatgiocurite, nu hălăduia giupânesăle boierilor săi, nesilite.

Vădzindu-l neînfrânat în lăcomie și în curvii săracii lăcuiorii și boierii țării nu l-au putut răbda. Dzice *Svinta Scriptură Levit 20*: Cela ce va preacurvi cu muierea altuia și va face curvie cu muierea vecinului său, cu moarte să moară curvariul și preacurvariul. Și la a doua lege dzice *Sfânta Scriptură*: Blăstămat, carele doarme cu muierea vecinului său și să dzică nărodul. Amin. Așa să fie! La Ezdra cap. 3 dzice: Depărtați-vă de muierile pământului și de muierile streine! Pavel Apostol *Corinthieni I* dzice: Feriți-vă de curvie, că pe curvari și pe preacurvari giudeca-i-va Dumnădzău! Pentru aceia cu cale sfătuindusă boierii și cu dreptate asupra lui Ștefan vodă, și au trimis la boierii pribegi, ce era ieșiți den țară de spurcatele fapte a lui Ștefan vodă în Țara Leșască, făcându-le știre că nu mai pot răbda pe Ștefan vodă, pentru nesuferite faptele lui; ce să vie să se mântuiască de Ștefan vodă.

Atunce boierii pribegi ce era în Țara Leșască s-au sfătuit să nu vie fără cap; ce au ridicat domn dentre dânșii pe Petrea stolnicul și au ieșit în țară cu oaste leșască.

Iară boierii ce era cu Ștefan vodă, aflând vreme asupra domnu-său la Țuțora, n-au mai putut aștepta vinirea boierilor pribegi, ce s-au ridicat ei noaptea la pod, la Țuțora, și au tăiat ațale cortului asupra lui Ștefan vodă și cu multe rane l-au pătrunsu și l-au omorât.

Așa giudecă Dumnădzău pe curvari și pe preacurvari! Dar căci Dumncădzău pune și înalță pe domni stăpâni țărilor, să caute să giudece strâmbătățile oamenilor, iară nu să facă silă fămeilor și băieților bieților lăcuiori. Că alte strâmbătăți toate sintu de răbdat, iară să-și valiză cineva muierea, luată de lângă sine la curvie, sau fata fecioară den sânul și de sângele său să o siliască spre spurcată poftă a curviei, cum poate să rabde?

Și aceasta încă să se știe că prin slobodzirea lui Dumnădzău, nerăbdând spurcata faptă, să pedeapsăscu de oameni domnii răi și turbați. Precum și de acest Ștefan vodă s-au arăta) că l-au omorât boierii. Domnit-au ani 2 și luni 4.

În anul 7065, iară de la Hristos 1556, sultan Suleiman au trimis oaste turciască în Țara Unguriască, să bată Sighidinul. Iară Thoma Nadazdii, ispravnicul Țării Ungurești, înțelegând că au vinit turcii la Sighidin, s-au pornit și el cu oști ungurești de au început a bate cetatea Baboție, ce era luată de mai nainte de turci.

Iară, înțelegând turcii de aceasta, au lăsat Sighidinul și au mărșu să dea agiutoriu cetății Baboții, și dând război, au înfrântu ungurii pre turci și i-au biruit.

Atunce s-au întorsu crăiasa Isavela cu fiul ei, Ian Jicmontu, la cnezia Ardialului, den porunca lui sultan Suleiman, gășind-o pre însă solul turcescu la Petricov în Țara Leșască. Și de acolo, împreună cu solul turcescu au vinit în Ardial, cum am pomenit mai sus, unde am scris de crăiia unguriască.

Iară în anul de la Hristos 1554, Ivan Vasilievei, marele cneadz, împăratul Moscului, au dobândit supt ascultarea sa orașul Astrahanul și oardele ce sintu la Marea Caspia, căni mări îi dzic moscalii Hvalenska More. De atunce să scriu împărații Moscului stăpâni Astrahanului.

Dacă au omorât boierii pe Ștefan vodă la Țutura, au ridicat domn țării pre Joldea. Și au purces în sus pe Jijiia să margă la Suciavă, la scaunul domnescu, să nuntiască, să-și ia doamnă pre Roxânda, fata lui Pătru vodă Rareș, sora lui Ștefan vodă. Și agiungând pană la Șipote, pre Miletin, s-au tâmpinat cu boierii pribegi, cari și ei ridicasă domnu' dentre sân: pre Petrea stolnicul și i-au schimbat numele Alexandru, cu porecla Lăpușneanul.

Boierii cei pribegi cu Alexandru vodă Lăpușnianul, intrând cu oaste leșască în țară, au înțeles că boierii ceștiel a îți ce era în țară, ș-au ridicat domnu' pre Joldea, neașteptând vinirea lor, cum le-au fostu trimis cuvântu' să

păzească să vie cu un cap dintre dânșii, că nu mai pot suferi pre Ștefan vodă. Îndată au răpedzit cu o seamă de oaste pre Moțoc vornicul să prindză pe Joldea; și tâmpinându-l la Șipote l-au împresurat oastea și l-au luat fără de niciun război, că Joldea nemică n-au știut de oastea ce l-au împresurat. Și ducând pre Joldea la Alexandru vodă, l-au însămnat la nas și l-au trimis la călugărie.

CAP XXXII

Domniia lui Alexandru vodă ce i-au dzis Lăpușneanul în anul de la zidirea lumii 7065*, Alexandru vodă Lăpușnianul, dacă au prinsu pre Joldea și l-au dat la călugărie, mers-au cu toți boierii la Suciavă și au nuntit, luându-și doamnă pre Roxânda, fata lui Pătru vodă Rareș, ce era întâi să o ia Joldea.

Într-acestu an, s-au tâmplat mare omor în oameni și iarnă grea.

Aședzându-să la domnie Alexandru vodă, au aședzat pace de toate părțile și au grijit aședzare țării. Și domnind cu liniște, au zidit mănăstirea Slatina întru lauda lui Dumnădzău, cu multă cheltuială și oserdie, iscusită între alte mănăstiri în țară și o au svințit preaosvintitul mitropolitul Sucevei, Grigorie; fost-au la svintăniia Slatinii preoți cu diaconi 116, în luna lui octomvrie 14, fiindu cursul anilor '7066.

Mai pre urmă au zădit Alexandru vodă și mănăstirea Pângărații; zic că mai mult" de frică decât de bună voie, o au zădit, arătându-i sa de multe ori în vis marele macenic Dimitrie, îngrozindu-l pre Alexandru vodă să-i facă biserică pre acela loc. Și zidind-o cu oserdie, o au svințit pre numele marelui macenic Dimitrie.

Iară, la al patrule an a domniei sale, venitu-i-au ferman de la sultan Suleiman, împăratul turcesc, lui Alexandru vodă și domnului muntenesc, de au mărșu la Ardial. Și împreunându-să cu oastea turciască au aședzat la crăie pe Ian Jicmontu la scaunul de moșie, căruia îi pusese nume ungurii Ștefan, ficiorul lui Ian Zapolie, craiul ungurescu. Și s-au întorsu cu pace la scaunul său, la Suciavă.

În dzilele acestui domnu', prestăvitu - s-au Macarie, episcopul Romanului, ce au fostu episcop ani 27, și cu cinste l-au astrucat în mănăstirea Râcica, ce-i zidită de dânsul. Iară în locul lui fu svințit Anastasie, om harnic, întru slujirea păstoriei sale. 14 ani au fostu episcop, pre urmă și mitropolit au fostu.

Pre aceasta vreme, în anii de la Hristos 1562, iară de la zidirea lumii 7071, Ivan Vasilivici, împăratul Moscului, având cu sine trei sute de mii de oaste, s-au pornit asupra cetății Poloțcul, ce este pre apa Dzvina, și cu multă vărsare de sânge o au dobândit. Aflat-au mari vistere întru acea cetate; dzece mii de oameni au rob. Scriu cronicarii leșăști. Iară pe

Jidovi, carii n-au vrut să se botedză, au poruncit de i-au înecat în apa Dzvina.

Pentru Dispot cu ce îmblete au ieșit la domniia țării vom să arătăm în anul de la zidirea lumii 7070, iară de la nașterea domnului nostru lui Iisus Hristos 1561, Iacov, oarecare Vasilie Iraclie, de m-am grec, den ostrovul Samuș, socoti cu arme și cu oști să intre în țară, să apuce domniia țării.

Acestui grec, Iacov Vasilie, de la Iracliia, după nespusa trufie greciască și a lui, făcândușă a fi m-am de a dispoților, căci și aceasta au grecii den firea lor, a să face niamuri mari. Că unii nu numai de niamul împăraților grecești a să nu-mi, ce și de niamul acelui Iraclie, vestit pe vremile elenilor, de niamul lui Ahilevsu, nu li-i rușine a grăi minciuni, așa și acestui Iacov Vasilie să numita a fi de niamul dispoților. Și alții îl știe că este de m-am de la Sam, sau cum scriu unii, critian. Care, fiind trufaș și mult de sine socotind, să face a fi de m-am mare, avându hrisovul, care s-au dat dispoților de Carol al cincile chesariu, luat cu meștersug după moartea unui dispot, într-acesta chip:

Dispotul cel adevărat fiindu pre acele vremi în Râm și bolnăvindusă, au murit; iară acest Iacov Vasilie era slugă, mai ispravnic și mai isteț la fire. Și după moartea lui Dispot, s-au sfătuit cu tovarășii săi, cu slugile lui Dispot, dzicând către dânșii:

Fraților, stăpânul nostru au murit și nu are nice o sămânție a sa pre lângă sine; pentru aceia, boierimea svatului îi vor lua tot ce au rămas, cum este legea divanului lor, iară noi vom rămâne cu nemică, dentru atâta slujbă, ce am slujit lui Dispot pen țări streine, până aice. Iară de mă veți asculta, cum voi învăța, și voci A și mie va fi bine. Să mergiți înaintea svatului și să spuneți de moartea stăpânului nostru lui Dispot și să faceți jalobă pre mine, dzicând că este un nepot a lui dispot, care va să ia toată averea mortului Dispot, unchiului său, și noa A nu va să ne plătească, pentru slujba noastră ce-am slujit lui Dispot. Și atunce va porunci sfatul de mă vor chema și-mi va porunci să vă plătescu. Iară eu vă făgăduiesc să luați voi toată averea, ci-au rămas de la stăpânul nostru; numai scrisorile să-mi dați mie și ceva de cheltuială, cât să mă pociu duce de aicea, să-mi aflu stăpân; că voci A nice de o triabă nu vă sintu acele scrisori.

Și ascultându-l, tovarășii lui au făcut cum i-au învățat el. Și împărțind ei averea, ce le-au fostu rămas de la Dispot, luat-au el scrisorile câte au fostu, zapisă și urice, între care scrisori era și uricul cel de dispotie, cum s-au scris mai sus, și o seamă de bani de cheltuială. Și să făcu nepot lui Dispot, pre numele unui nepot, ci-au fostu avut Dispot și perisă în război.

Deci Iacov Vasilie, viind deodată la Brașeu, au început a suna cum este nepot lui Dispot și arăta urice de dispotie. Și îmblând pre toată Țara Nemțască, au trecut în Țara Leșască. Apoi au vinit aice în țară, la Alexandru vodă Lăpușnianul; făcândușă rudă doamnei, l-au primit cu dragoste Alexandru vodă, că doamna Roxânda era de pre mumă-sa rudă de dispot și avea socotință de la Alexandru vodă și de la doamna Roxânda.

Iară, după firea cea nestătoare greciască, care-i tot a supune pre alții și a rămâne numai ei nesupuși, au început cu o seamă de boieri a lui Alexandru vodă pre taină a sfătui, cum ari putea. să apuce domnii; țării, că era sătui și boierii de Alexandu vodă, pentru multe greutăți ce începu să a face Alexandru vodă țării. Nu s-au putut ascunde

socotiala și gândul grecului despre Alexandru vodă; că înțelegând Alexandru vodă, au pus de l-au otrăvit pre taină și simțindusă a fi otrăvit, îndată au luat doftorii și nu i-au strâcat nemic otrava.

După aceia au fugit de aice pren Țara Munteniască și au trecut în Ardial, în Brașeu. Acolo alegându-și loc de odihnă, știind limbă săsască, nemțască, lăținiască și româniască, fiindu în Brașeu câtăva vreme, trimis-au Alexandru vodă să-l poată gâmba. Ce, oblicind el, și înțelegând că vrea să-l dea Jicmond, craiul unguresc, de grumadzi lui Alexandru vodă, au fugit furiș den Brașeu, noaptea, slobodzit peste zid de un prieten den cetatea Brașeului. Și îmblând rătăcit prin multe locuri, lipsit fiind și de chelșug, neștiindusă ce să face, au nemerit la Olbrent Laschi în Țara Scepinului, la hotarul Țării Leșăști și Ungurești, având slobodzanie de la craii ungurești.

Și pentru că nu de mult mai nainte ș-au fostu luat acest Laschi fămee cu multă avere, văduvă, primitu-l-au Laschi liavul cu cinste la casa sa. Și fiind lipsit de bani Iacov Vasilie grecul a face oaste, au cădzut cu rugămintea la Olbrent Laschi, arătându-i niamul său și înstreinarea sa, făgăduindu-i Grecul că niceodată nu-i va uita facerea de bine, numai să-l agiutoriască la lipsa și la nevoia lui. Primit-au Laschi rugămintea Grecului, că era acel Laschi răsipitoriu și cheltuitoriu alor sale, și râvnitoriu celor streine; că avere nespusă ci-au avut de la tată-său și ce au luat cu fămeiaș văduva ce o lua sa de curund, așa cheltuisă și împrăstiesă, cât rămăsese la toți fără nume de avere, ce mai mult lipsit.

Iară pe pofta lui Iacov grecul, ce ș-au pus nume Dispot, ș-au zălojit toate moșile sale dreptu dzece mii de galbeni de aur și cu acei bani au purces a face oameni de oaste. Dispot cu Laschi liavul, nu atâția de mulți, ce cât să le agiungă numai să intre în țară, socotind Dispot că îndată ce se vor apropia de marginea țării, i se va închina toată țara, arătând nesuferite nevoi și apăsuri a lui Alexandru vodă asupra țării.

Și gătindusă de ce le-au trebuit și oaste cu opt tunuri

mari de zădiuri, au sosit în Podolia; ce, acolo, den porunca lui Jicmont, aflându-să cătăva oaste den țară, și de Ieși și ruși, i-au împiedicat de n-au putut (rece, măcar că au stătut la bătaie. Ce, fiind mai puțini, n-au putut treci, ce pierdură războiul și tunurile; că să tâmpla să și Dimitrie Vișnovețchii, voievoda Podoliei, la acel războiu' cu Laschii și cu Dispot.

După aceia, Dispot tot n-au pierdut nădejdea, ce au trecut la Francesco Zaie, ispravnicul lui Ferdinandu, în Țara Unguriască, împreună cu Laschi. Și împăcând prezaie cu multe daruri, l-au rugat de agiutoriu să poată merge să apuce domniia țării, arătând precum și capetele ce sântu în țară, boierimea, îl aștiaptă, având bună nădejde de biruință. Și după multă voroavă între dânșii, au ales de au scris la Ferdinand jaloba și pofta lui Dispot de agiutoriu și slobodzanie oștilor asupra lui Alexandru vodă, arătând că mai cu cale și mai cu cinste este să aibă pre Dispot prieten, decât pe Alexandru vodă, care fiind supus turcilor, face multe și nespusă tiranii lăcuiitorilor țării.

Iară Ferdinand mult au socotit cu svetnicii săi. Ce nu să tocmia la svat toți în socotială pentru Dispot, că unii dzicea: nu trebuie a să protivi unui om, neștiut încă, nice niamul lui, nice hărniciia lui, și că nu trebuie a întărâta pre Turcu, supt a căruia stăpâne dzace acea țară; și către acestea, că legăturile, carele poftia a avea cu sultan Suleiman, împăratul turcescu, să le așealiză, se vor strâca, de se va protivi unui om neștiut ca acel Dispot, și ca acestea. Iară alții dentre svetnici, cari era mai aprinși la minte, arăta că nu trebuie să iasă împăratul Ferdinand o țară, care și mai nainte vreme era supusă crăiei ungurești, ce, să-și ispitiască cu dânsa nărocul. Iară de ar fi vreun prepus despre Turcu, se va răspunde că fără știrea lor au intrat Dispot cu oaste în liafa sa, în Moldova, cum și la stăpâniile turcești să tâmplă de multe ori oștiri fără de știrea împărăției. Această părere de pre urmă fu mai socotită de Ferdinand împăratul și făcu răspunsu' lui Zaie să fie foarte cu taină acel lucru cu Dispot, căruia, i-au trimis Ferdinand împăratul și dar, șească mii de galbeni de

aur.

Iară Zaie, după ce înțâliasă voia împăratului său, s-au sfătuit cu Laschi liavul și cu Dispot, purtând toate pre taină. Au orânduit pre Anton Săcuiul cu mare veste, pre atunce purtătoriu de oști, și pre Ioan Russel, de niamul său de Burgundiia, care avea o sută de călărime cu sinetă supt ascultarea sa, și Ian Velleiu frantoz cu 100 călărime și cu altă pedestrime s-au unit și el cu cielalți; și den Slonsca cu Pătru Seledtie cu 150 călărime au vinit la agiutoriul lui Dispot și pedestrime, nemți den cetatea Casovei și dentralte cetăți de pre margine fură adunați, cât cu toții să făcusă 2000 de oșteni aleși. Acestea isprăvindusă, au lăsat în socotiala lui Anton Săcuiul, el să fie purtătoriu acei oști și să cârmuiască pre toți; iară Laschi să aibă grijă pentru alte trebi a lui Dispot.

Și vrând să fie pre taină lucrurile lor, au făcut veste că au murit Dispot și îndată Laschi au ascunsu pre Dispot într-o cămară de taină și făcu veste că-i bolnav și să arată mâhnit și cu voie rea Laschi pentru Dispot. Iară, peste puține dzile, ieșit-au Laschi jealnic, dzicând că au murit Dispot și de cheltuiala ce au făcut cu atâta somă de bani pentru Dispot rămâne păgubaș. Făcut-au săcriu de mort și au pus o piatră mare și-l duce cu preoți la biserică de-l prohodesc și-l îngropară. Și după acestea, s-au pornit Dispot cu oști, cu Laschi liavul, cu tunuri, prin Țara Unguriască și apropiindusă de munții Țării Leșești, în preajma Liovului, avea leșii păzitori la căile acelor munți; ce n-au putut opri pre oastea lui Dispot. Și viind la marginea Țării Moldovei, oblicisă Alexandru vodă de apropierea oștilor cu Dispot, ce nu credea, viindu-i veste înainte că au murit Dispot, având iscoade oameni ai săi, de au vădzut îngroparea aceluia săcriu. Iară, apoi i-au căutat a crede den prietenii săi leși, că au înviet* Dispot și vin cu Laschi asupra lui, cu oștile ungurești cu Anton Săcuiul.

Sârguit-au și Alexandru vodă de ș-au strânsu oștile sale ca la 25.000, făcându-le căutare la Suciavă; ce mai mulți era țărani în oastea lui decât slujitori. Ieșit-au Alexandru vodă împotriva lui Dispot; știa Alexandru vodă

că și nemți sintu în oastea lui Dispot.

Tocmit-au la trecătoare Alexandru vodă oștile sale cu tunuri, să nu lasă a trece oastea lui Dispot. Iară Dispot, îmblând călare pre țarmure, vădzu toată oastea lui Alexandru vodă, și să spământă că nu-l va putea înfrânge. Ce socoti să se întoarne și să fugă, pierdzind nădejdea de izbândă. Iară, oblicind Anton Săcuiul de spaima lui Dispot, l-au îmbărbătat și au cercat de aflară altu' vad și trecu oastea lui Dispot cu Laschi și cu Dispot.

Iară Alexandru vodă, vădzind trecerea lui Dispot, den sfatul lui Moțoc vornicul, ce era pre atunce purtătoriu de oștile lui Alexandru vodă, au întorsu tunurile cu mare nevoie de unde era tocmită și le pogorî mai gios. Iară Anton Săcuiul cu ai săi trecând de sângu, dederă năvală și apucară podul și tunurile lui Alexandru vodă; iară după ce au trecut toți, tocmind toată oastea Anton, îndată dederă în dobe și în trâmbiță sâmnu de războiu' și năvăliră asupra oștii lui Alexandru vodă. Dzik, să fie avut Alexandru vodă în oastea sa și 2000 de eniceri și alți turci călărime. Ce, n-au ținut multă vreme războiul că oștenii lui Alexandru vodă să amestecasă, călărimea cu pedestrimea turciască, și purciasără în răsipă. Gonitu-i-au câțva loc Anton și Burgundii cu raitarii franțozi, de i-au agiunsu și i-au tăiat. Picat-au mulți den oștenii lui Alexandru vodă. Fost-au împărțită o seamă de oaste, pre care o purta Moțoc și Bogdan; acestea au ținut câțva vreme războiul cu Laschi și cu Dispot. Ce, nemerind Anton Săcuiul cu ai săi și dând război, îndată au purces în răsipă Alexandru vodă cu Moțoc și cu Bogdan. Rămas-au multe stiağuri de a lui Alexandru vodă și tunurile toate, pre mâna lui Dispot.

Scrie Istfanfie istoricul să fie cădzut într-acel războiu' trupuri trii mii de oștenii lui Alexandru vodă și enicerii mai toți pieriți și robiți; mulți au cădzut robi pre mâna lui Dispot. Ce, pre toți i-au slobodzit, cu sfatul lui Laschi și a lui Anton, pentru să tragă cu blândețe inimile a tuturor lăcuiitorilor țării spre Dispot.

La acestui război, tare și vitejește au stătut Alexandru vodă singur, că pre un ungur ce făcea războiu'

singur cu dânsul, l-au oborât cu sulița de pre cal. Așa îl laudă istorila streină, că multă vreme singur Alexandru vodă cu puțini, părăsit de toți, au ținut războiul.

Iară, după ce au purces în răsipă și Alexandru vodă cu cine era pre lângă sine rămași, au cădzut ca la 2000 den oștenii lui, împiedicați între niște garduri și șanțuri, ce era îngrădiți niște pomeți, unde să strânsesă țărănime. Unii den fugarii oșteni a lui Alexandru vodă, s-au fostu suit pen copaci, lăsându-și caii, și pre acia ucide-i den sineță. Acest războiu' a lui Alexandru vodă cu Dispot, la ce loc au fostu, cronicarii streini nu scriu; iară răpousatul Grigorie Ureche, ci-au fost vei vornic, scrie să au fostu la Verbia, însă prescurt scrie; iară noi, den cronice streine, am aflat mai pre largu și scriem mai pre largu.

Alexandru vodă, după ce au pierdut războiul cu Dispot, luându-și de grabă doamna și averea toată, că mai nainte trimise să la Suciavă de ș-au luat tot ci-au avut și au trimis spre Dunăre, și el den Ieși, s-au pornit spre Huși. Acolo să grijiia să strângă țara și să ia agiutoriu de la turci, să se întoarcă asupra lui Dispot; ce nemică n-au folosit.

Lauda acestui războiu' o scriu și o dau istoricii streini lui Anton Săcuiul, care nepărăsit și fără preget îmbărbătând pre ai săi, au luat întâi biruință. Războiul acesta s-au tâmplat în dzua svintului Martin, ce-l sârbaliză papistașii; care svintu este în 11 dzile în luna lui noembrie după calendariul lor, iară la noi vine în 31 zile a lui octomvrie.

După izbândă, Dispot cu Laschi liavul și cu Anton, cu toată oastea, au mersu la Suciavă și au pus de au zugrăvit pe păreți la ulița ce să cheamă Ulița Tătărăscă, războiul lui Dispot cu Alexandru vodă, chipurile căpitanilor osăbi de a domnilor, cu mare meșterșug scrise chipurile hatmanilor și anume; care zugrăvitură și scrisoare cu vremea pre urmă au cădzut și s-au ștersu. Precum și o biserică în Hârlău, ce au fostu zidită de Dispot vodă, în pomana tătânesău, de șească stânjini în păreți de înaltă, care stă astăzi răsipită, și nime nu scrie de acea biserică, nice este pomenire de dânsa, papistășască, făcută de Dispot vodă.

N-au zăbăvit Dispot, ce au trimis în goană după Alexandru vodă; ce nu l-au putut agiunge, aiice alt nemic de a lui n-au putut lua, fără numai un ear cu covoare, cu păretare, îmbrăcămintă de casă, iar proaste.

Iară Alexandru vodă, strângând rămășiță de oștenii săi ce scăpasă călărime turci și mai vinisă îi alți turci ca la 5.000, între care avea și oarecâți enicejiți, cu acia au venit Alexandru vodă până în Prut. Șij } acolo, dreptu Huși, au făcut pod peste apa Prutului! și acolo aștepta agiutoriu pre Mircea vodă, domnul muntenescu. Iară, înțelegând Dispot că s-au oștit Alexandru vodă, strâns-au țara și oștile țării la sine, ca 25.000 oșteni cu țărani, la Suciavă, și luând tunuri 32, Dispot vodă au purces den Suciavă să margă asupra lui Alexandru vodă. Tnțălegând Alexandru vodă de apropierea lui Dispot vodă asupra lui, au poruncit de au stricat podul la Prut ce-l făcuse.

Era un sat despre partea lui Dispot cu puținelă casă, unde socotind Anton Săcuiul loc bun de supus tunurile, au tras tunurile și le-au supus pentre case; iară presinețășii unguri și nemți pentre desime și pentre copaci și pe malul Prutului, unde era mai ponorât malul, au supus să facă meșterșug viclean și au poruncit să nu dea den sineță peste porunca lui.

Sta oștenii lui Alexandru vodă cu Motoc și cu turci amestecați, ca 2000 pre o râpă a Prutului; carii, dacă vădzură că să apropie oastea lui Dispot, și au poftit Motoc de au vorovit cu Anton Săcuiul, amândoi puind parola. Ce vor fi vorbit în scurtă voroavă, nu scriu istoricii, fără cât că au vorovit amândoi. Nu s-au putut vedea de oastea lui Alexandru vodă, oastea cea supusă a lui Dispot, pentru desimea călărimei lui Dispot vodă. Turcii așijdirea, fiind fără grijă pentru apa Prutului, care era pentre dânșii, nice socotiia a fi vreun vicleșug, ce alerga bulucuri să valiză tabăra lui Ungurul.

Atunce porunci de sârgu Anton de slobodziră tunurile în oastea lui Alexandru vodă, și porunci de ieșiră sinetașii de unde erau supuși. Puțin războiu' ținură oștenii lui Alexandru vodă, că slobodzind foc tare ungurii, picare de

pripă caii lor, și unii morți cădzuti, alții răniți, au dat dos la tabăra lor.

Iară luând veste de vinirea Mircii vodă și de tătari într-agiutoriu lui Alexandru vodă, s-au apucat Anton Ungurul cu mare sârguială a face podul ce-l strâcasă Alexandru vodă; aducând multe coșuri, împlându-le cu pietri, le-au aruncat în Prut legându-le de grindzi cu nuiele de stejar și de loze în loc de odgoani peste dărele au pus lasă împletite bine, așternând paie și plivă peste lasă. Pus-au tunurile în țărmurile Prutului de apăra despre oastea lui Alexandru vodă podul, că făcea năvală să împiedice să nu poată face podul.

Vădzindu Alexandru vodă că s-au isprăvit podul peste Prut și agiutoriu i s-a întârzie de la Mircea vodă și de la tătari, pierdut-au nădejdea de agiutoriu și de noapte s-au ridicat și s-au dus spre Chilia și spre Cetatea Albă și trecând Dunărea, s-au dus la Silistra și de acolo la Țarigrad cu toate ale sale; iară oștenii lui s-au rășchirat încătro au putut.

CAP XXXIII

Domniia lui Dispot vodă

Dispot vodă, vădzind că-i sluji nărocul și acolo, cu vilejiia lui Anton, s-au îmbrsu cu mare bucurie la liș, și, pre obiceiul domnilor, i-au cetit molitva de domnie Grigorie mitropolitul; și apoi mergând la Suciavă, au poruncit de au strigat să părăsească toți armele de apărat și să margă cineș pre casă.

După ce sosi la Suciavă, ieșitu-i-au în tâmpinare mitropolitul țării cu episcopii și cu tot nărodul, de-l petrecură până în cetate. Având grijă de Alexandru vodă, știindu-l și cu avere ieșit den țară, au oprit toată oastea streină pre lângă sine și să arăta blând tuturor și cu cuvinte dulci; pre boieri îmblândziia și-i întâriia cu nădejde de bine că vor avea în domniia lui. Poruncit-au și aceasta: că cine nu va asculta și nu se va supune poruncilor lui, se va certa cu moarte. Grăia toți de rău de Alexandru vodă și-l făcea tiran; iară lui Dispot nărocire în mulți ani striga.

Ales-au Dispot vodă patru boieri de credință, pre

carii au lăsat toată cârma țării: pe Stroiciu vei logofăt, pre Barnoveiu hatman, pre Moțoc vei vornic și Grigorie Reveles, de niamul lui de la Beciu, ce era în mare cinste de Dispot vodă.

Iară Mircea vodă, fiindu purces cu oaste să vie într-agiutoriu lui Alexandru vodă cu tătarâi, dacă au înțeles de fuga lui Alexandru vodă, s-au întorsu iară la scaonul său.

Dispot vodă, măcar că luă izbândă și s-au aședzat bine în domnie, dară țara era deșartă și stoarsă de Alexandru vodă; și fiindu multe trebuință la începutul domniei lui, fiind în mare lipsă de bani și cheltuieli den dzi în dzi adăugândușă, nice s-au găsit cât de puțin în urma lui Alexandru vodă, că lua să tot cu sine Alexandru vodă, și nice lefele slujitorilor n-avea de unde plăti; să-i sloboaliză, nu cutedza, că tot avea grijă de Alexandru vodă. Iară apoi au slobodzit oastea toată la ernatec, însă cu puțină plată. Că deodată socotisă să li să dea de tot capul câte un galbăn de aur; și acești bani neputându-să mai degrabă strânge, au poruncit de au luat un policantru și niște sveșnice de argintu, ce făcusă Alexandru vodă în mitropolie și le-au străcat de au făcut bani de plata oștii; deci cu acei bani, făcuți den argintul bisericii și cu ce s-au strânsu den țară, au dat lefile slujitorilor.

Iară îndată au intrat în ura țării Dispot vodă, vădzind că stracă odoarele bisericilor, carele sintu de alți domni închinat lui Dumnădzău. (Să prăvești aicea răul m-am al grecilor și giudecă de toți așa: pedepsit pământul pre care pun piciorul grecii!)

Și așa, după ce să aședză Dispot la domnie, trimis-au sol la Jicmond, craiul ungurescu, să-i dea cetățile Clujvarul* și Ciceiul, care cetăți era date încă de Matiaș craiu domnilor den Moldova; că într-altu chip, de nu le va da și le va ține în pieptul lui ascunsă, le va scoate el den pieptul lui. De care solie mâniindusă Jicmond craiu, au răspunsu' solului să spuie lui Dispot vodă că criteriii de pururea sintu mincinoși.

Alexandru vodă, după ce au mărșu la Țarigrad, făcut-au jalobă la împărăția lui sultan Suleiman, pentru mare

strâmbătate ce i-au făcut Dispot. Iară împăratul, dacă au înțeles, au poruncit vizirului să ducă cu agiutoriul său pe Alexandru vodă la domnia țării. Trimis-au și la craiul leșăscu cu bănat, pentru ce au lăsat prin țara lui a să face atâtea amestecături țării cu Dispot.

Iară când să gătializă Alexandru vodă să vie cu domnia iar în țară, iată sosăscu boierii trimiși de Dispot vodă la împărăție cu pocloane, adăugând birul, dzece mii de galbeni de aur, și tocmindu-și lucrurile Dispot vodă despre împărăție, trimisu-i-au stiaș și sabie scumpă, pre un agă împărătescu de domnie noa A.

Aședzându-și Dispui vodă lucrurile domniei și despre împărăție Turcului, începu a face mari răutăți și tiranii. Iară Anton Săcuiul, dăruit bine de Dispot vodă, cu aur, cu argintu și cu haine scumpe, cu soboli și săbii ferecate și paloșe, la cai cu șale ferecate, s-au întorsu la casa sa, lăsând în locul său lângă Dispot vodă pre Pătru Divoie, ce era lăsat de paza cetății Sucevii.

Așijdirea lui Albert Laschii i-au dat galbenii dzece mii, făgăduindu-i Dispot vodă că-i va da și alți bani, ce-i mai rămăsese dator, și i-au dat și cetatea Hotinului, la care ispravnic au pus Laschii pre Ian Piasovschii, om al său, liav, șlehticiu. Iară pre urmă la mare vrăjmășie și vrajbă au vinit Dispot cu Laschii, precum vom arăta la rândul său.

După ce s-au dus Anton și Laschi pre la ale sale, s-au dus și Ian Pătru Ruseglu; măcar că-l opinia Dispot vodă să mai șaliză, ce, fiindu legat în slujbele lui Ferdinand, împăratului nemțăscu, s-au dus și el în Țara Unguriască, dăruit bine de Dispot vodă. Spun să-l fie petrecut un conac singur Dispot vodă. Trimis-au Dispot vodă sol la împăratul nemțăscu, mulțămindu-i pentru binefacerea lui, făcându-i știre că și despre împărăția Turcului ș-au aședzat domnia. Așijdirea și la craiul leșăscu au trimis soli Dispot vodă.

Iară după acestea toate, cum s-au pomenit mai sus, pe vremea coronației lui Maximilian, ce l-au coronit craiu ungurescu la Pojin, în anul de la zidirea lumii 7072, iară de la Hristos 1564*, schimbat acum Dispot vodă: den blând, cumplit; den milostiv, apucătonu și lacom, puind pre țară

mari nevoi. Dezbrăca și bisericile, casăle lui Dumnedzău, luând arginturile de făcea bani. Peste nădejdea țării despre Dispot vodă, neputând suferi - (cu anevoie să sufere răul și năcazurile de obște) - boierii și cu Tomșea, ce era hatman pe toată oastea țării, cu toții s-au giurat să fie la un cuvântu', să scoată pe Dispot vodă den domnie, alegând pre Tomșa hatmanul, care era cu inemă mare, dintre toți să fie începătoriu acestui lucru. Atunce înțelesesă boierii, cum Dumitrașco Vișnovetșcii, îndemnat de Laschi, era gata să vie să ia domniia lui Dispot vodă, că și Laschii să întorsesă cu rău asupra lui Dispot vodă. S-au sfătuit boierii să trimită la Vișnovetșcii să-l poftiască domnu' țării.

Simțindusă Dispot vodă urât țării, avea grijă mari, ca unul închis în cetatea Sucevii, au răpedzit pre un Valintin ungur la Ferdinand chesariul și la Maximilian, craiul unguresc, în cai de olac, poftindu agiutoriu de apărare împotriva boierilor săi și au învățat Dispot vodă acelui Valentin să găscă să se valiză cu Zaie și cu Anton Săcuiul, să-i poftiască de la Dispot vodă să strângă oști și să păzească să-i vie într-agiutoriu făgăduindu-li amânduror Dispot vodă mari daruri ca și întâi, arătându-li că lesne vor putea sta împotriva unor oameni ce-s neștiuți întru meștersugurile războaielor.

Iară și Ferdinandu, împăratul nemțăscu, și Maximilian craiul ungurescu, socotiră a nu lăsa pre Dispot vodă în primejdie, căroră arăta nemutată credință și slujbele sale, Dispot vodă. Deci primiră amândoi rugămintea lui Dispot vodă, știindu că au fostu și mai nainte apărători craii ungurești, Țării Moldovei. Iară și Anton Săcuiul, de care nu o dată am pomenit, înțelegând den Valentin grija și strâmtoarea lui Dispot vodă, nu apăra despre sine agiutoriul, ce socotim că va avea piedecă depărtarea căii sale cu oștile, și că-i lipsia banii, întru carii stau mădulările oștilor.

Așea, întârdziindusă lucrurii, au sosit Dispot la mai mare perire. În oștile Ardialului, care să afle pururea gata, nu punea nice o nădejde, căci pe voievodul de Ardial, mai nainte și cu scrisorile și cu cuvintele de vătămare îl

stricasă. Anton Săcuiul, pre diregătoriul a cinci biserici, anume prelupul Peții, solul chesariului Ferdinand, carele trecând pren Ardial la Țarigrad, îl prinsesă, pentru ce i-au fostu pârând pre Anton Săcuiul la sultan Suleiman.

Așijdirea între dânsu mari și grele pricini era de neprieteșug și acel pricini întâi au fostu de au părăsit Laschii pre Dispot vodă, de s-au unit Laschi cu Vișnovetșchii asupra lui Dispot vodă, aflându-să pre atunce la Liov, în Țara Leșască.

S-au fostu pornit acum Dispot vodă cu oaste, să ia cetatea Hotinului de supt ascultarea lui Laschii, care i-au fost-o dat mai nainte, precum s-au pomenit, că era ispravnic pus de Laschii Ian Piasovschii. Vădzind dar Piasovschii apropierea lui Dispot vodă, au trimis înainte-i de i-au spus că-i va da cetatea Hotinului, numai să-l lasă să iasă el cu al său slobod den cetate. Făcutu-i-au Dispot vodă pre voie lui Piasovschii și au luat cetatea iar în sama lui.

Înțelegând și aceasta Laschii, și mai mare gătire au făcut cu Vișnovetșchii și s-au pogorât cu oști la Oameni (a în Podoliia. Ce Dispot vodă n-au cutedzat să triacă Nistrul, pentru că avea oaste puțină, ce s-au întorsu spre Gălați și la Reni și de acolo iar la Suciavă.»

Măcar că să întorsesă Dispot vodă, iară urât tuturor pentru greutățile ce făcea țării, fiind lacom, că, fără alte nevoi mai scosese de casă câte un galbăn de aur. Să făcusă și cumplit tiran și neîmblândzit și asupra celor ce să despărția de muiere și lua alta, că acelora mari și cumplite munci le făcea, dzicându-le căci nu s-au îndestulat cu o fămee. Și aceasta încă au adaos la nevoia țării, că și muierea aceia plătiia a triia parte de galbăn de aur și atunce da voie să se despartă de bărbat. Și aceasta o făcea Dispot cu sfatul unui om, anume Ian Liubcenie, ce-l adusese din Țara Leșască și-l făcusă episcop. Pre mulți tăindu-le capetele, porunciia de nu-i îngropa multe dzile să fie la prăvirea altora.

Ți urăsă rău țara și pentru credința pravoslavnică că nu o ținea Dispot vodă, că la biserică rar sau niceodată nu mergea, ce cu alte slugi petrecea. Și în Cotnar, fiindu sași

mulți pre atunce, le-au făcut biserică și școală și au adunat vivliothichi. Presemne, biserică cea stricată den Cotnariu a papistașilor el o au făcut, de nu va fi și cea mare, ce stă și până astăzi cu sași; și aduna dascăli de prin Țara Nemțască și den Țara Leșască, papistași. De atunce au rămas aice în țară la noi ezoviți și alți popi de a bisericii apusului, papistași. Și den sfeșnicele de la mitropolie de argintu, făcute de Alexandru vodă Lăpușnianul cu mare cheltuială, den care au făcut bani, cum s-au pomenit mai sus. Acum oblicisă țara de niamul lui Dispot că cu amăgituri, iară nu drept au fostu agonisit acest nume împărătescu de Dispot și de Heracli, de niamul împăraților Țarigradului făcândușă.

Era și trufaș mare și mult socotindu de sine Dispot; și să sirrteția să apuce domnia Țării Muntenesti de la Mircea vodă și Țara Ardialului, având la acestea svetnic pre un Dumitrașco Bolgariu, dzicând că i s-au pogorât den ceriu doua A cununi de aur. Oblicisă într-un rându Dispot vodă că au murit Jicmont, craiul ungurescu, și să pornisă cu oști să intre în Ardial să apuce crăia; și, sosind până la Trotuș, i-au vinit veste că s-au însănătoșat Jicmont craiu și s-au întorsu îndată înapoi la scaunul său.

Aflu și aceasta la Istvanfie istoricul: că, ieșind Dispot vodă, cum s-au pomenit, spre Hotin, îmbind cu puțini în câmpi, i-au ieșit mulțime de oameni și încungiurându-l, strâga să le ridice acele grele dări, ce le aruncasă de casă câte un galbăn de aur. Iară Dispot vodă le răspundea că den svatul lui Bârnov și a lui Moțoc și a doi vlădici face acele greutăți de pune cu asupră, și de este cu voie, să le dea pre acia pe mânuie lor, să-i omoară, dzicând că toți acești patru au fostu pricina și la Alexandru vodă, de l-au îndemnat la toate tiraniile, și nu se vor părăsi de răutățile lor acești patru, de nu va grăbi Dispot vodă să le facă zvârșit vieții lor. Și abia cu multe cuvinte s-au așădzt acea mulțime de țărani adevierindusă că le va face pre pofta lor și le va ridica acele nevoi. Această vorbă și răspunsu' a lui Dispot vodă, de au vinuit pre acei boieri, au fostu pe urmă perirea lui Dispot vodă.

Întâi Bârnov înțelegând părerile și poftetele țărănimii, știind și socotiala lui Dispot vodă, socotit-au că mai lesne este să [facă]* orice va putea, decât să pătimească. Svătuindusă cu alții, s-au apucat că va fi el cel întâi pricinitoriu și deșteptătoriu acestui lucru. Și întâi pre Ion Luscenie, ce-l adusese din Țara Leșască și-l făcuse episcop, l-au otrăvit, că acela știa toate svaturile lui Dispot vodă, și l-au îngropat afară den târgu, unde dzic meidianul denafară, pre acel Lustînie. Și așa s-au apucat de celelalte cu mare tăcere și taină.

Iară Dispot vodă ș-au luat doamnă den Țara Leșască, fata lui Martin Zborovschi, om știut pre atunce în Țara Leșască, socotind că cu legătura aceia va trage și pre Laschi iară în dragoste.

Iară țara, vădzind pre Dispot vodă că ș-au luat și doamnă de altă lege, și mai tare îl urără pre dânsul. La nunta sa, Dispot vodă acele cheltuieli au adunat, cât nu numai de tot omul, de tot felul de bucate, ce și păsări, vânat și pește și feluri de cheltuieli la bucate, cu* mai mare lipsă și nevoie bieților lăcuiitori a țării; și cu acestea ș-au adaos den dzi în dzi mai mare ură asupraș Dispot vodă.

Întâi să începu rocoșire asupra lui Dispot vodă. Venisă oameni de țară și spusără lui Dispot vodă că au intrat tătarii de peste Nistru în țară și pradu și ardu și cerea agiutoriu împotriva tătarilor. Iară Dispot vodă, măcar că-i dzicea mulți și mai ales Lupul Sasul, pre carele îl adusese de făcea bani că era meșter, știind bine limbă româniască, să se păzească de vicleșugul boierilor; ce, vădzind de la o vreme îmbunăturile boierilor, ce era giurați într-un cuvântu' asupra lui, cari îl svătuia să trimiță oaste parte mai multă împotriva tătarilor, s-au înșelat Dispot vodă și au trimis într-ales oșteni unguri 350 și sârbi 50, tot călărime, cu câteva mii de moldoveni și oarecăți nemți pedestrași și povățuitori de tunuri.

Toată această oaste o au dat în sama lui Ilie Torman și a lui Ștefan Tomșa, carii era la un loc grăiți cu alți boieri asupra domnului lor, lui Dispot vodă. Iară după ce trimisă oastea cu Toroman și cu Tomșa, nefiind nice un tătar, ce

liniște, nice un sămnu de pradă, ce tăcere, toate sta în pace; și vădzind ciia ce era giurați asupra lui Dispot vodă, că ungurii și sârbii cugetă a fi lucrul într-alt chip, au răspunsu' cielalți că este meștersug de tătari făcut și au orânduit Tomșa pre unguri și cu celălalt într-altă parte, vrând să-i împartă la un sat aproape de Nistru, și le-au poruncit să-și grijască caii și presine la acel sat. Iară presârbi i-au orânduit la alt sat, nu departe de cicealalti, să găzduiască acolo. Iară noaptea poruncește Tomșa și Torman de au aprinsu o casă în sat, făcându sămn moldovenilor, de au abătut cu toții cu săbiile goale în unguri și în nemți. Perit-au mulți și den moldoveni, iară ungurii și nemții de tot, toți, că rămâind o seamă, să apăra dentru o grădină cu șanțu încungiurată, câțva clas, până ce au porunciț Tomșea cu Toroman, au dzis de au îndreptat pușcile asupra lor și acolo până la unul s-au topit și nemții, căror le poruncisă Tomșa să sloboaliză focul în unguri și în sârbi, și ei, nevrând să asculte porunca, știindu-i tovarăși, i-au tăiat pre toți; fără numai unul, anume Hristofor, carele au îndreptat tunurile asupra ungurilor, au rămas viu. Vădzindu sârbii acea perire, o seamă dând înot, au trecut peste Nistru și au scăpat, iară câți n-au vrut să fugă, au perit toți de moldoveni.

Într-acea dzi, după ce s-au lucrat acestea, purces-au Tomșea cu Toroman la Suciava asupra lui Dispot vodă; însă întâi au mârșu pre la cetăți și la târguri, pre unde era păzitori oamenii lui Dispot vodă, și întâi au lovit la cetatea Niamțului, unde era păzitoriu cetății Iachim Prudinții Seleziiian, tovarăș în toate nărocirile lui Dispot vodă. Nu s-au tâmplat atunce în cetate, iar păzitorii cetății, neștiind a fi vicleșug, au lăsat pre Tomșa în cetate și puținii nemți, ce era în cetate, pre toți i-au ucis și au luat cetatea în sama lui. Iară Prudinție, neștiind nemic, și având durere de cetate luată de Tomșa, s-au dus la Suciavă cu vreo patru, cinci tovarăși; dând năvală prea oastea, ce era pregiur cetate, au scăpat întreg în cetate.

Tomșea, după ce au luat cetatea Niamțului, nezăbăvind, s-au dus la Suciavă și s-au început mai tare a

să strângă cetatea Sucevii. Iară Dispot vodă, neputând să iasă den cetate cu năvală fățiș, s-au apucat de au întărit cetatea să se poată apăra și au pus de au slobodzit un tun, ce era mai mare, dând veste să se strângă toți ai săi. Avea nădejde Dispot vodă în Zborovschii, socru-său, de agiutoriu, că va așădza cu Laschii și-i va vini agiutor; așjidirea și la Anton Săcuiul și la Zaie nedejduia și se va apăra den cetate, până-i vini agiutoriu de la aceștie, ce s-au dzis.

Avea cu sine în cetate Dispot vodă slujitori de triabă 1256; mai mulți era unguri; și pe călărime era Martin Farcaș, iară pe pedestrime Pătru Devai, ce era lăsat de Anton, și pedestrime unguri 300 carii asculta ne Thoma Călăbanian, Ștefan Horvat și Grigone Gherontoi. Iară celelalte polcuri era de multe feluri: vloși, nemți, greci, leși și turci; „era adunați și puținței moldoveni.

Dispot vodă, rămâind în mare strânsoare, și vădzindu-să fără veste încungiurat de nenorocire și ciia ce era odată supt mila lui și să părea atunce priitori lui; însă era și meșteri a multe lucruri, den carii era mai mulți vloși sau itali sau nemți, i-au fostu rădicat cumpline celor ce era giurați asupra lui Dispot vodă, atâta cât nice muieri, nice copii, n-au lăsat vii. Intru aceste amestecături, pre Gheorghie Reveles, născut la Beciu, care strângea haraciul în părțile despre Dunăre, neștiind nemic de rocoșituri, l-au prinsu și l-au trimis la cetatea Niamțului la închisoare.

Stând încungiurată cetatea Sucevii mai mult de cum să socotiia, iară rocoșenii boierii mai ales Bârnov, Moțoc și cu Stroiciu, svătuiră și aliasără cap dentre sine pre Tomșa, ci-au fostu hatman.

CAP XXXIV

Domniia lui Ștefan Tomșa

După ce au rădicat cap, și domn pre Tomșa, măcar fără voia lui, începură mai tare a bate cetatea și au orânduit Tomșea patru tunuri de bătea în poartă, să fărâme poarta, să dea năvală în lontru. Ce, fiind neștiutori moldovenii Tomșii, puțină stricăciune făcea, că ieșiia den cetate și da năvală și-i împingea atâta, cât de la o vreme

îmbla den cetate pe ascunsu afară la hrană de aducea în cetate. Și întru una de dzile, cu slobodzăniia lui Dispot, svătuindusă cu polcovnicii den cetate, Pătru Devan au dat năvală cu 400 de oameni asupra acelora, ce era orânduți de Tomșea vodă de bătea cetatea; și acia au dat năvală, cât apucasă de trăgea cu mânuie acele patru puști în cetate. Făcut-au den toată tabăra năvală mare, să nu lasă tunurile să le ia în cetate; ciia să le ia, ceștia să nu le dea; stătu un război mare ce, de la o vreme, aruncând den cetate cumbarale și dându foc nemții, rămasără biruiți moldovenii Tomșii și luară tunurile cei den cetate. Perit-au den moldovenii Tomșii atunce ca la 200, precum scrie

Istvanfie, măcar că poate să laude pe ai săi; și acolo au perit și Ilie Toroman, cel întâi rocoșitoriu asupra domnu-său, lui Dispot vodă ș-au luat îndată plata. Iară den oamenii lui Dispot vodă șească pieriți de suliță și pre atâția răniți.

Stând lucrurile așea, precum s-au scris, iară Tomșea vădzind moale lucrul de dobândit cetatea cu ai săi, s-au sfătuit cu boierii de au trimis sol la Jicmont, craiul unguresc, cerșind oaste să-i trimită într-agiutoriu asupra lui Dispot, știindu-l neprieten și învrăjbit lui Dispot vodă. Și iată vini veste la Tomșea, cum Dumitrașco Vișnovețchii, ori chemat de boieri, ori îndemnat de Laschii, că au sosit cu oști la marginea țării, cu acela gând să apuce domniia, înțelegând netocmală între Dispot și între Tomșa.

Părăsit-au Tomșea vodă cetatea și s-au mutat cu tabăra peste Șiretiu, iară Vișnovețchii cu oastea sa, s-au pus cu oastea sa în locul, unde stătusă Tomșea la cetate. Vădzut-au Dispot în locul unui neprieten pe altul sosit și de dânsul încungiurat; mai în mare grijă stătu Dispot vodă. Aședzând tabăra lângă cetate Piasovschii, omul lui Laschii, de carele am scris mai sus, că era lăsat de Laschii în cetatea Hotinului. Pre acel Piasovschii l-au trimis Vișnovețchii sol la Dispot vodă, în cetate cu aceste ponturi: De va da Dispot vodă 25.000 de galbeni de aur lui Vișnovețchii atunce, pentru cheltuiala ci-au făcut cu oastea sa, și de se va apuca de tot anul să-i dea câte

12. O galbeni de aur, îl va scoate de primejdie. Primit-au cu mare bucurie Dispot aceste legături și au mulțămît lui Vișnovețchii; și dăruit bine Piasovschii, s-au întorsu la tabăra lui Vișnovețchii.

Iară într-aceeași dzi, venit-au boierii țării la Vișnovețchii în tabără, carii, de la toată țara că-l primăscu domnu', i-au arătat, ducându-i și cărți de la toți boierii și de la țară, pentru mai mare și întărită credință; iară pre Tomșea otcârmuitoriul l-au făcut otcârmuitoriul domniei, până se va alege altu' domnu', și până se va sfârși bătaia cetății, lăudând previșnovețchii pentru lucrurile lui știute în lume, ci-au isprăvit împotriva moscalilor și a tătarilor, fiind de m-am mare. Și ca aceste cuvinte înșelătoare arătând boierii liavului Vișnovețchii, așa s-au amăgit Vișnovețchii de viclenia boierilor de țară și trufindusă liavul cu adevărînța domniei țării, de sârgu trimite cărți în cetate la Dispot vodă, dându-i știre de vrăjmășie și cum nu primește nice un aședzământ cu dânsul. (Vedea-vei nebuniia liavului la ce au vinit și ce primește).

Ieșisă den cetate o seamă de unguri pentru hrană, știind ce legături primisă Vișnovețchii cu Dispot vodă. Pre acii unguri au poruncit de i-au ucis; unii, închidzându-să într-o casă în târgu, trimis-au să-i dobândiască; ce au ieșit den cetate o seamă de unguri de au dat ajutor celor închiși, cu mare moarte în Ieși.

Iară Vișnovețchii, nesocotindusă a fi amăgit de boierii țării, au orânduit 500 de căzaci, cu Ieși amestecați, pe pofta boierilor, să trimiță cu dânșii să aducă capul Tomșii - (uită-te la meștersug!) - să-l închine lui. Iară, dacă au trecut acele 500 de oșteni Șiretiul, fiindu oastea Tomșii supusă, neștiind căzaccii cu leșii de oaste supusă, i-au lovit moldovenii cu Tomșea și pre toți i-au topit, cât n-au rămas nice unul.

Iară Vișnovețchii, neștiind de perirea oamenilor săi, socotindusă acum domn țării, ieșisă în carătă că era și can bolnav, cu puțini oameni, în tâmpinarea oamenilor săi. Și oblicind de perirea oamenilor săi, atunce să vădzu amăgit și viclenit de Tomșea și de boieri. Nu s-au spăriet deodată

Liavul; ce, au încungiurat tabăra cu cară, iară cu călărime au ieșit la război, care s-au tâmplat la pod la Vercicani și fiindu bolnav Vișnovetșchii, au dat tocmala oștii în sama lui Piasovschii. Datu-ș-au războiu' moldovenii Tomșii cu leșii lui Vișnovetșchii și deodată înfrânseră leșii pre moldoveni; iară pre urmă, Tomșea de altă parte lovind pre Ieși, i-au înfrântu și au prinsu viu previșnovetșchii și Piasovschii și îndată pre acești doi, i-au și trimis la Țarigrad, la împărăție.

Prinsoarea lui Vișnovetșchii așa s-au tâmplat: fiind bolnav Vișnovetșchii, precum s-au pomenit, neputând fugi mai departe, au intrat într-o căpiță de fân, la un sat, lângă Botășeani și mergând un preot la fân să încarce - (cu greu și anevoie să trece primejdiia omului ce-i să petriacă; nicecum nu să poată trece) - fân. În car, aflat-au previșnovetșchii ascunsu în căpiță și l-au legat bine și l-au dus în Botășeani de l-au închinat Tomșii; și deci, cum s-au pomenit, i-au trimis la împărăție.

Ducând oamenii Tomșii previșnovetșchii la împărăție și pre Piasovschii, s-au tâmpinat cu oamenii lui Alexandru vodă, ce viniia cu cărți în țară la boieri, că era domniia dată iar lui Alexandru vodă Lăpușneanul. Dacă tâmpinară oamenii lui Alexandru vodă pe oamenii Tomșii, ducând previșnovetșchii în calea Țarigradului, luară previșnovetșchii și pe Piasovschii de la oamenii Tomșii și-i trimisără ei în Țarigrad la Alexandru vodă, de i-au închinat el la împărăție, dzicând că țara îl poștește pre dânsul să le fie domnu' și în nădejdea lui au făcut slujbă împărăției.

Iară previșnovetșchii și pre Piasovschii au poruncit împăratul de i-au pus de vii în cârlige, despre Galata; și în cârlige au trăit vii până a triia dzi, cu multe sudălmii și ocări spre Mehmet, și turcii ca într-o proască săgeta într-însii de-i împlură de sigeți. Și așa s-au sfârșit Vișnovetșchii și Piasovschii.

Dispot vodă ar hi putut ieși den cetatea Sucevii să să fie dus încotro ar hi vrut, până a să gâlcevi Tomșea cu Vișnovetșchii, precum îl sfătuia mulți de ai lui. Ce den sfatul lui Dionisie Aval doftorul, au rămas în cetate, dzicându-i să

nu bage în seamă pre moldoveni. Iară den Ardial să pornisă 1.000 de călăreți și pre atâția pedestrași, de la craiu Ioan Jicmontu, și au vinit într-agiutoriu Tomșii și iar au mărșu Tomșea de au încungiurat cetatea Sucevii, unde era Dispot închis, și au apropiat pușcile de bătea cetatea.

Iară Dispot măcar că știa că au vinit unguri agiutoriu Tomșii, tot nu pierdea nădejdea; și să plinisă trei luni de când era închis în cetate și sosiți în mare strânsoare și lipsă de zahăra. Ieșit-au den cetate de au dat năvală oastea” pedestrime asupra ungurilor și a moldovenilor. Stătu un război mare cu multă vărsare de sânge în îmbe părțile. Perit-au la acel războiu’ Bârnov de suliță, și Grigori Vinție; om blăstămat den capetele lui Dispot vodă Delegheții, care de multe ori svătuia pre Dispot vodă să omoară pre cei vicleni ai săi. Dzicea în șagă...

Iară după ce să apropiară ungurii cei denafară supt cetate în meteredză, începură a vorovi cu cei den lontru pe taină, făgăduindu-le de la Radistav Radac, mai marele lor, lefe bune și slobodzanie în țara lor. Începură cei den cetate a să pleca spre alte lucruri noa A să facă. Vădzut-au și pre oarecare den cetate, grăind de prezidiu cu alții de a Tomșii, pre carele întrebându-l Dispot vodă să-i spuie ce au vorovit, și el nevrând să spuie deplin, l-au omorât.

Atunce mare gâlciavă și străgare să audziia în cetate, că Dispot vodă prepuindu-și pe Pătru Devan, de vicleșug, vrea să-l omoară; care mai nainte era de mare credință la Dispot vodă. Iară slujitorii, vădzind năpaste ce să face polcovnicului său, mare zarvă feceră și să svătuia să omoară pe Dispot vodă; apoi socotiră să nu-și facă nume rău și ucigași de domnu’ și trimisără să le giure Tomșea vodă să fie slobodzi și ei să deschidză cetatea.

Înțelegând Dispot vodă svatul lor, pus-au de au omorât într-o casă pre Pătru Devan, după a căruia perire, apoi fățiș străga că ei vor închina cetatea. Iară Farcaș, ce era mai mare pre călărime, și căpitanii, carii nu era încă la acel gâlcevi, sta între slujitori să-i potoală, pre unii cu rău, pre alții cu rugămintе, și ales pre pedestrime, carii era mai mulți decât cicealalti, ce gâlceviia mai tare; ce nemic nu

folosiră.

Început-au a să ruga Dispot vodă cu multă rugămintă alor săi să nu-l lasă, dzicând că este aproape și agiutoriu ce le vine de la Iași, că se făcea cuvântu' în cetate că s-au împăcat Laschii cu Zborovschii, socrul lui Dispot vodă, și vine cu 4.000 de Iași. Ce nemic n-au folosit rugămintea lui Dispot vodă, că pedestrima începură a destupa încuietorile porții, ce era astupate cu pământu' și cu pietri. Era și o bute mare plină de pietri; răsturnându-să, au cădzut peste Martinengu și l-au omorât. Acel Martinengu era den Țara Unguriască dentr-un târgsor, ce să cheamă Svintul Gutard.

Vădzindu-și Dispot vodă sosită perirea, o cunună scumpă de aur ce avea, neavând cu alt cu ce mulțami o seamă de nemți și unguri ce-i slujisă cu dreptate, le-au împărțit acea cunună și îmbrăcându-să în haine ce avea mai scumpe și încălecă pe cal cu podoabe scumpe și cu alai, după rânduiala domniască, au ieșit den cetate la Areni, unde era țara adunată.

Venitu-i-au înainte poruncă de la Tomșea vodă, de au descălecat Dispot de pre cal, și au mărșu pe gios la Tomșea unde era; și stând Dispot înaintea Tomșii și în viderea tuturor, l-au mustrat Tomșa cu multe cuvinte, aducându-i aminte de multe lucruri fără cale și fără de lege, ce făcea; că nu numai țara au pustuit, ce și de lege ș-au răs, și bisericele au dezbrăcat și le-au prădat. Și după mustrare, l-au lovit cu buzduganul de multe ori până au cădzut la pământ și i-au tăiat un tătar capul, măcar că și den gloatele ce sta acolo să răpedziia de-l loviia. Acolo au omorât și pre Iachim Prudințai. Și despoindu-i pielea de pre cap o au împlut de paie și o au trimis în Țarigrad la împărăție. De vârstă era Dispot ca de 40 de ani și au domnit aproape de trei ani.

Atunceș, dacă au perit Dispot vodă la Suciavă, au sosit și Albert Laschii, voievoda Siregiului, cu

14. O de oaste la Șiretiu, ce viniia într-agiutoriu lui Dispot vodă. Înțelegând Tomșea de vinirea lui Laschii, au trimis pre un căpitan de nemți ci-au fostu la Dispot vodă,

tăindu-i nasul și urechile să margă să spuie lui Laschii că au perit Dispot vodă; iar de va vrea Laschii să pață și el, cum au pățit Vișnovețchii, să vie cum au purces. Și mergând, niamțul acela au spus lui Laschii și svătuindusă Laschii cu ai săi, ce toți i-au dzis: De vreme ce au perit Dispot vodă, pentru carele mergu, perit-au și cheltuiala lui Laschii. Și s-au întorsu înapoi Laschii cu oastea sa; și gonindu-i Tomșa cu 12.000 de oaste până mai sus de Snetin și nimica nu le-au putut strâca leșilor și întorcându-să Tomșa, au aprinsu Snetinul, la întorsu.

Războiul Tomșii cu Mir. ce vodă domnul muntenescu

Intru acele zarve ce să face aice în țară, în anul 7068*, Mirce vodă din Țara Munteniască, înțelegând de atâtea amestecături ce se făcea aicea și domniia Tomșii neaședzată de la împărăție și pentru supă rarea țării ce au fostu în dzilele lui Dispot, socoti să-și ispitească nărocul mai mult de cum era, să apuce țara, să fie domnu' și Țării Moldovei. Ce prindzând de veste Tomșea, s-au gătit de sârgu cu oști și i-au ieșit înainte la Milcov și dându-și război, au pierdut Mircea vodă războiul. După izbândă Tomșea vodă asupra Mircii vodă, s-au întorsu la scaonul său la Ea și gătind boieri să trimiță la Poarta împărăției cu alți oameni de țară, să-i scoată stiag de domnie, ială-i sosiră olăcari cu veste de domniia țării dată lui Alexandru vodă Lăpușnianul, care acum era sosit la Brăila, și de acolo să gătiia cu tătari și cu turci să intre în țară.

Acestea înțelegând Tomșea vodă, s-au svătuuit cu boierii săi, ce vor face, și socotiră să trimiță la Alexandru vodă oameni de țară giurați, să-i spuie cum țara toată nu-l va nice îl iubăscu și de acolo ei să triacă la împărăție și până nu-i va vini răspunsul de la împărăție, nu vor lăsa pe Alexandru vodă să intre în țară.

După ce au mărșu oamenii Tomșii cu acele cuvinte la Alexandru vodă, și-i dzisără cum nu-l va țara, să fie dzis Alexandru vodă: De nu mă va țara, eu îi voi pre înșii; și de nu mă iubăscu ei, eu îi iubăscu pre dânșii; și voi tot merge, ori cu voie, ori fără voie. Și oprind la sine presolii Tomșii, au răpedzit la tătari hochimurili, pre porunca împărăției, și

îndată au purces tătarii în tâmpinarea lui Alexandru vodă, de au acoperit țara până în Prut, prădând și ardind De altă parte, Alexandru vodă, cu oaste turciasc? și cu cine avea pre lângă sine, au intrat în țară.

Deci, vădzindu-să Tomșea întru aceste griji, și că nu va putea sta împotriva puterii împărătești, cu svetnicii săi: cu Moțoc vornicul, cu Veveriță postelnicul și cu Spancioc spătariul au trecut în Țara Leșască și s-au aședzat la Liov, după ce domnisă cinci săptămâni.

— Vedzi cum orbăscu pedeapsăle pre om!

— Acolo au năzuit, de unde le-au vinit perire; știindu-și fapta cu Vișnovețchii lucrată, și au cutedzat a merge în Țara Leșască; fără pre Dumutrașco sârbul prindzându-l, l-au dat Mircii vodă în Țara Munteniască, pre care îl însămnasă Tomșea la nas den driapta, cu prepus fiind de domniia Țării Muntenești și l-au omorât Mircea vodă.

Aședzându-să Tomșea cu boierii ce s-au pomenit, în Țara Leșască la Liov, scrie Istvanfie că și Stroiciu au fostu pribag acolo între acei boieri, crăind pre acea vreme Jicmont craiu la Ieși. Era la acel craiu în mare ură și prepus Tomșea cu soțiile sale. Iară Alexandru vodă, dacă s-au aședzat la domnie, scos-au ciauș împărătescu de au trimis cu pâra la craiul leșăscu, la Jicmont, asupra Tomșii și a boierilor pentru vicleșugul lor. (Dzice Țițero că mare vină să află întru acela ce liapădă și adevărul, și slujbele le pune întru viclenie).

Vădzind craiul și sol trimis de la împărăție prin mijlocul lui Alexandru vodă, cu pâra asupra Tomșii și a altor boieri vicleni, și știind și de prinsoarea și moartea lui Vișnovețchii și a lui Piasotchii den Podoliia, și pentru sluția a mulți ce făcuse Tomșea, trimis-au pre omul său, anume Crasinschii, de au tăiat capul Tomșii și acelor boieri a lui, anume: Moțoc și Veveriță și Spancioc. Dzice Istvanfie că și Stroici au perit atunce. Și i-au îngropat afară den târgu, la mănăstirea lui Svetăi Onufrie. Iară pre Gheorghie Reveles, ce era închis de Tomșa în Cetatea Niamțului, trimis-au Alexandru vodă de l-au zugrumat acolo.

Aice vom mai scrie de lucruri streine în anii de la

Hristos 1565, lovit-au tătarii în Podoliia și în Țara Rusască, prădându-și pustiindu multe târguri și sate; așijdirea tătarii la Mejiboje au închis presineuschii, voievoda Ruschii, și hatman fiind, cu mare greu s-au apărat de tătari. Cazacii, carii era în Litva, avându povață pre un Berilă, au intrat de au prădat în Țara Moscului și la un târgșor ce-i dzic Sâtna, au bătut pre 300 de moscali, luându-le și câteva puști.

CAP XXXV

A doua domnie a lui Alexandru vodă Lăpușnianul

Alexandru vodă Lăpușnianul, dacă s-au mântuit de grijea denafară, ș-au adus doamna și cuconii den Țara Munteniască, au pus gând să se mântuiască și de vrăjmașii săi cei den lontru, pre cari își prepusesse el, că pentru vicleșugul lor fu scos den domnie. Învă (a în taină preslujitorii săi ce avea în liafă, oameni streini, de s-au supus în curtia domniască în Ea; și chemându la curte pre boieri, carii, viind fără grijă de primejdie, nice gândindu de fapta tiraniască ca aceia, dacă au închis poarta și s-au slobodzit cu săbiile ca niște lupi într-o turmă fără păstoria, în boieri, a-i tăia și a-i snopi și a-i giunghea; și nu numai pre boieri, ce și pre alți oameni, câți-și era în curte; nu-i mai alegea: vinovați, nevinovați, pre toți i-au tăiat; mulți sânia de pen tereștri de sus, de ș-au frântu picioarele. Atunce, numai boieri s-au găsit pieriți 47, fără de alții câți vor fi perit întru acea zarvă tiraniască.

Deci, după obiceiul tiranilor a să bucura de vărsare de sânge, îi părea lui Alexandru vodă jușurare inimii și domniei sale. Ce, ia caută, vedzi, ce mărturisește *Svinta Scriptură* la Iov, cap. XV: În toate zițele sale, cel nedirept să trufește și numărul altor neștiut este tiraniei lui. Sunetul de spaimă pururea întru urechile lui, și când este liniște; el pururea își prepune vicleșug; nu crede că s-ari putea întoarce den întuneric în lumină, prăvind împregiur peji tot locul. Săbiile când s-ari clăti să cerce pâine, vede că i s-au gătat lui. În mâna lui, dzua întunericului; înspăima-l-va pre dânsul lipsa și strâmtorile încungiura-l-vor). Și iarăși la Pilde dzice în cap. XXVIII: (Leu răcnind și

ursu flămând, domnul rău asupra nărodului). Ia aminte ce liac scrie Țițero de tirani. E) zice: „Niceo tovărășie să nu fie noăă cu tiranii; și nu este împotriva firii, a-l dezbrăca, de poți; și încă cu cinste este pre tiran să-l omori, că acesta feliu veninos și rău, trebuie stârpit den obștea oamenilor; că, precum să taie une încheieturi a trupului, care, neavând sânge, sacă și săcate vatămă și celora părț. i sănătoasă a trupului, așea și într-acel feliu de oameni, vrăjmășie și neîmblândzire de fiară, de la obște, ca de la omeniia trupului, despărțit și depărtat trebuie”.

N-au rămas nime pre urma aceștii cumplite fapte a lui Alexandru vodă, să-i arete slujba și credința den dragoste. Mare lucru și temeinic este a sluji domnilor den dragoste, iară mișel acela domnu', căruia slujăscu de frică. Frica dragoste nu are, că unde-i frică, nu-i dragoste: unde nu-i dragoste, este ură, den care izvorăscu multă răsipă domnilor.

Alexandru vodă, la luarea a doua domnie a lui, s-au fostu adevărit împărăției că va răsipi cetățile țării, puind în socotială ca aceasta, că cu răsipirea cetăților, mai lesne își va isprăvi domniia de la împărăție, și că va slăbi și țara. Ce întru amândoa A socotelele nu s-au înșălat Alexandru vodă, ce aședzându-să la scaunul domniei, au trimis de au împlut cetățili de lemne și le-au aprinsu de au arsu și s-au răsipit. Numai cetatea Hotinului o au lăsat să-i fie apărare despre Ieși.

Faptele domnilor, ori lauda, ori ocară le aduc și le răsună la lume; de sintu fapte bune, laudă; de sintu rele, ocară. Nime nu va lăuda aceasta fapta a lui Alexandru vodă cu răsipa cetăților, iară a-l ocări pentru aceste stricăciuni, ci-au făcut cetăților, lumea nu se va sătura de ocări.

Pre aceste vremi, sultan Suleiman, împăratul turcesc, cu mare gătire de oști au mărșu asupra nemților, de care înțelegând Maximilian, împăratul nemțăscu, strâns-au seim la orașul Avgusta cu boierimea și cu staturile împărăției; iară al doilea săim au strânsu la Pojun cu staturile ungurești și pentru lucrurile ungurești. Și la seimul de la

Avgusta, singur Maximilian împăratul au mărșu, iară la cel de la Pojun, pre frate-său Carol au trimis. Și acele săimuri le-au strânsu pentru gătirea oștilor împotriva lui sultan Suleiman. Primit-au toți la seimul de la Avgusta să facă oști, și așea, cu mare sârguială a tuturor nemților, au alesu, cu călărime, cu pedestrime, să facă 50.000; așjidirea și Țara Unguriască au ales să dea agiutoriu și cu bani și cu oameni.

Iară sultan Suleiman, fiind îndemnat și de craiul Ian Jicmont și de Aslan, pașa de la Buda, la începutul lui iunie, au purces cu oști den Țarigrad și sosind la Odriiu, au pornit pe Bertaș pașa cu 26.000 de călărime și cu 2000 de eniceri, să lovască înainte în Țara Unguriască. Iară lui Jicmond, craiu de Ardial, cu tătarâi, au poruncit să margă să bată Săcmariul și Tocaiul și sultan Suleiman să margă la Agriia sau la Sigliidin. Bertaș pașa fără zăbavă au sosit și au încungiurat Ghiula cetatea; atunce bătându Ghiula, iată sosește și sultan Suleiman la Beligrad. Acolo la Beligrad i-au ieșit înainte și Ian Jicmont, craiul de Ardial, cu frumoasă și împodobită curte și după adunare, dăruit de sultan Suleiman, s-au întorsu cu oastea sa.

Iară, după ce să porni sultan Suleiman să bată Agriia, pre Mehmet, pașa de Bosna, lovindu-l ungurii la cetatea Clujul fără veste, l-au omorât. Înjălegind sultan Suleiman, au lăsat Agriia și au vinit mânios la Sigliidin, de unde ieșisă ungurii ci-au omorât pre Mehmet, pașca de Bosna; iară Bertaș pașa au luat Ghiula închinându-i să; luat-au și cetatea Inăul, lăsat de nemți.

Maximilian împăratul cu frate-său Ferdinand, în 15 dzili a lui avgust, după calendariul lor, au purces den Beciu la oștile sale, care sta cu tabăra la Ovarin, care oști cu călărime, cu pedestrime era mai multă de 100.000, și clătindusă, au pus tabăra la Iavrim. Iară Ian Jicmont cu tătarâi au încungiurat Tocaiul și au prădat tătarâi pre la Sares Patac, pre la Mocaciu, luând multe mii de oameni în robie.

Iară sultan Suleiman, care avea 100.000 călărime fără eniciari, au început a bate Sighidinul și o apăra

vitejește den lontru Nicolae Zren. De multe ori și den cetate ieșiia de făcea năvală asupra turcilor. Iară acolo zăbovindusă sultan Suleiman, au cădzut în boală de vintre și curund au murit acolo la Sighidin. Tăinuit-au câteva dzile veziciul Mehmet pășea moartea lui sultan Suleiman și începu și mai tare a bate cetatea și aprindzându-să den lontru cetatea, a opta dzi, septembrie, s-au aprinsu peste tot de ardea. Atunce turcii au dat năvală la cetate, iară Nicolae Zren, vădzindu-să în primejdie, au deschis poarta și au pus tunurile în poartă și stând vitejește cu ai săi au perii la șase sute de turci. Și atunceș, la acea năvală rănindu-să cu două A raite, au picat și el și cielați au përit toți impresurându-i mulțimea turcilor.

Iară, după ce au dobândit turcii Sighidinul, au slobodzit vizinul oastea în pradă până la Caniza și peste apa ce-i dzic Arabon, iară el au purces de au adus oasăle lui sultan Suleiman în Țarigrad. Ian Jicmond craiu, înțelegând de moartea lui sultan Suleiman, au lăsat Tocaiul. Iară Maximilian, împăratul nemțescu, înțelegând că s-au întorsu oștile turcești, mergând pre la Comaran, s-au întorsu la Beciu.

Pre aceste vremi, în anul 7073, septembrie 23, au pus Alexandru vodă pre Theofan episcopul, mitropolit Sucevii. Atunce s-au ridicat un Ștefan vodă den Țara Unguriască, făcândusă viță de domnu' și strângând păstori de prin munți și altă adunătură, au intrat în țară, smomind pre oameni să i s-a închine, să-l aducă la domnie. Ce, înțelegând Alexandru vodă, au trimis împotrivă-i slujitori și tâmpinându-l mai sus de Cetatea Niamțului și dând război, l-au înfrântu și i-au răsipit oamenii, iară el au scăpat prin munți pedestru.

Alexandru vodă, cădzind în boală grea, și să pricepu că nu va ieși, ce-i va fi hotar vieții sale, chemat-au episcopii și boierii țării, arătându-le pre fiu-său, Bogdan vodă, moșan și următoriu domniei țării, după moartea lui, să-l primască și să-l rădice domnu'".

Scrie letopisățul țării, să fie fostu moartea lui Alexandru vodă cu înșălăciune, că fiindu slab de boală,

apropiat de moarte, s-au giuruit călugăriei, de ar mai avea viață, și au lăsat cu cuvânt episcopilor și boierilor, de ar vedea că-i spre moarte, să-l călugăriască. Deci, vădzindu-l că, au fostu leșinat în boală, mai mult” mortu’ decât viu, după cuvântul lui, l-au tunsu călugăr. Iară, după ce s-au trezit den leșinătură, vădzindu-să călugărit, tunsu, să fie dzis că, de se va scula, va popi și el pre unii. Apoi să-l fie otrăvit doamnă-sa Roxânda, temându-să de cuvântu’ ca acela, că era de a și credere, știind elța moarte și câtă groază făcusa mai nainte în boierii săi;

temându-să doamna, să nu petriacă ia mai rău decât alții, l-au otrăvit și au murit Alexandru vodă și cu cinste l-au îngropat în mănăstirea Slatina, zidită de dânsul.

Dzic, că acestui Alexandru vodă au fostu scoțând ochii oamenilor și pre mulți au sluțit în domniia sa. Domnit-au într-o amândoa A domniile an.

CAP XXXVI

Domniia lui Bogdan vodă ficiorul lui Alexandru vodă Lăpușnianul

În anul de la zidirea lumii 7076, iară de la întruparea domnului nostru lui Iisus Hristos 1574**, ridicat-au cu toții domnu’ țării pe Bogdan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă Lăpușnianul. Fiind cucon de 15 ani, Ionic Irehile țării și a domniei, le purta mumă-sa, doamna Roxânda, că era harnică și înțăliaptă, cu diimalizărie și milostivă și la toate bunătățile plecată.

Și după doi ani și noa A luni a domniei lui, au murit doamna Roxânda, muma lui Bogdan vodă, și rămâind Bogdan vodă singur, cumu-și era blând și cucernic, deodată tuturor arăta dreptate. De carte nu era prostii, la călărie sprinten, cu sulița la halca nu lesne avea protivnic șie, a săgeta den arcu, nu putea fi mai bine. Iară ce era mai de triabă domniei lipsiia că nu cerca la svat bătrânii. Svatul coptu de bătrâni, coapte lucruri adaug domnilor, iară svatul crud de tineri, crude și nemistuitoare lucruri fac domnilor.

Așea, Bogdan vodă de la cei tineri de casă lua învățătură. Iubiia glumele și măscăriciuni și jocuri

copilărești. Mai apoi au lipit pre lângă sine Ieși, de-i era și de svat și de alergat la halca, răsipind cu dânșii averea domniască. Așea, năpusti trebile țării, că pre câți îi iubiia întâi, pre atâta îi urăsă pre urmă.

Aceste lucruri cu hulă, trăgându-se de neprietini la urechile vrăjmașilor săi, la împărăție, nu atâta, ce pre mai sus le adăugea; intrând în urechile svetnicilor împărătești aflând vreme și ei să-și împle pungile, dat-au știre împăratului. De care lucru mai cu deadinsu dacă au înțeles împăratul, au socotit să maziliască pe Bogdan vodă și să trimiță la Rodos, să aducă pre Ion vodă.

Scrie cronica leșască, precum Bogdan vodă, dacă au înțeles de mazilie de la împărăție, că să scârbisă pre dânsul sultan Selim, ce stătu pre urma tătâne-său, lui sultan Suleiman, au pribegit în Țara Leșască la craiul Jicmont Avgustu, vrând craiul să-l agiutoriască, ca pre cela ce au năzuit și s-au dat supt mila și apărarea lui, că să adeverisă să dea craiului leșăscu

24. O oameni de oaste Bogdan vodă, când ar pofti craiul.

Trimis-au craiul leșăscu sol la împărăția Turcului, pre Andrei Tarnovschii la Țarigrad, cu rugăminte pentru Bogdan vodă, să-l primască iarăși supt mila sa împărățiască la domnia Țării Moldovei. După ce au mersu Tarnovschii la Țarigrad, l-au primit întâi vizinul pre urmă și împăratul cu bine și cu prietenie. Iară Bogdan vodă, neașteptând solul crăiescu cu răspunsul, au intrat în țară fără știrea craiului, cu 2000 de Ieși de la cumnații săi Ieși, că o soră a lui Bogdan vodă era măritată după Caspru Panevschi, iară a doua soră a lui au fostu logodită după Cristef Zboroschii, și multă pagubă au făcut țării cu acei Ieși. Și pentru aceia, nu i-au mai putut tocmi trebile domniei lui Bogdan vodă solul crăiescu, la împărăția Turcului, la Țarigrad, măcar că deodată pe pofta craiului, contenisă împărăția pentru maziliia lui Bogdan vodă. Iară, luându apoi veste de stricăciunea țării cu leșii, ci-au făcut Bogdan vodă, trimis-au împăratul de au adus pre Ion vodă de la Rodos și i-au dat domnia Țării Moldovii, iară Bogdan

vodă au fugit în Țara Leșască.

În anul de la Hristos 1569, Avgust Jicmond, craiul leșăscu, au împăcat pre Ian Jicmont, craiul ungurescu, cu Maximilian, împăratul nemțăscu.

Într-acest an, sultan Selim, împăratul turcescu, trimis-au sol la craiul leșăscu pre Ibraim Straș, liav turcit, poftind pre craiul leșăscu, pentru că avea neprietenie Turcul cu cniadz Ivan, împăratul Moscului, să-i sloboaliză craiul leșăscu 30.000 oaste turciască pren Țara Leșască să triacă la Moscu. Ce, n-au primit craiul leșăscu să triacă oaste prea țara lui: ce, au trimis și craiul leșăscu sol pentru aceasta la sultan Selim, pre Andrei Tarnovschii, să întoarcă Turcul oastea, care o pornisă cu trei dzile mai nainte de ce sesiză Tarnovschii, să margă pre altă cale, că pren Țara Leșască nu o va lăsa craiul să triacă. Pornit-au dară pre altă cale sultan Selim oștile sale, de au mărșu la Astrahan. Așea era de puternici craii leșăști pre atunce!...

CAP XXXVII

Pentru țara și stăpânirea Astrahanului II. miia sau crăiiu Astrahanului stă diasupra Mării Caspiei, după oardele nohailor și după tătarii de peste Volga, și acestea tot supt Moscu sintu. Și multe orașe bogate și îndestulate sintu, între care este orașul Astrahanul, cea mai bogată scală pre Marea Caspiia, și de pre numele acestui oraș, toată acea crăie se numește: deasupra țarmurelui apei Volgăi și de altă parte, unde apa Volga cădzind în Marea Caspiia să împarte în 70 și mai bine de boazuri, și acolo face ostroave așea de dese, cât de departe priivind, să pare a fi ca o mare acele boazuri.

Aciaslă bănie sau crăie era mai nainte slobodă și avea stăpânii săi de moșie. Iară în anul de la nașterea Domnului și Mântuitoriului nostru Hristos 1554, i-au supus marele cneadzu și împărat Moscului, Ivan Vasilievici. Iară în anul 1566, sultan Selim, împăratul turcescu, fiind aprinsu de lăcomie și de zavistie, îndată, la dzece dzile a lui martu, au pornit den Țarigrad oști pre uscat, 26.000 călărim? și 30.000 eniceri, și pre mare 150 galioane, și oardele tătărăști, crâmeni și nohai 80.000, care oști trecând

îndelungate și multe primejdioasă tini și iezere, au sosit la Azac, ce este în gura Donului. Era turcescu Azacul și până acolo mai zvârșisă zahăraoa, ce-și adusese pre cămili și pre catâri, să le fie de calea Astrahanului. Și odihnindu-să oștile toate la Azac, în dzece dzile, până s-au grijit de altă zahăra, și au purces întinsu la Astrahan, pre câmpi pustii, peste oardele tătărăști, nohai, cerchezi și peste alte locuri. Sosit-au

la cetatea Astrahanul în 25 de dzile a lui iulie.

Iară galioanele de pre mare au sosit supt un munte, ce să cheamă Perevoloca. Avea maestrii multe în galioane de săpat muntele acela, care munte stă între Don și Volga, și pentru aceia îi dzic Perevoloca acelui munte, că pre acolo căzacii moschicești trăgea vasăle sale, niște luntri iușoare peste acel munte, den apa Volgăi până în apa Donului, cale de șasă mile mari. Acolo, turcii dacă au sosit, vrea să taie muntele, să abată apa Volgăi în Don. Ce i-au lovit

15. O de moscali fără veste și den 8.000 de turci, ce era la acele vasă de tras, abii au rămas vreo 3.000 și le-au căutat a să întoarce înapoi cu armata lor ce era în vasă; și nice acia întregi n-au scăpat, că până la Azac, i-au gonit căzacii, cu acele luntri a lor de prin stuh, dându-le spaimă. Uneori le ieșia înainte, alteori noaptea și denainte și den dos făcea năvală la acele galioane cu multă scădere turcilor, până abii au scăpat în Aza" e câți mai rămăsesă.

Iară, dacă au deșertat tunurile și au descărcat den galioane altă gebhana în Azac, septembrie 20, aprinzându-să o casă în cetate, s-au aprinsu și acelea toate, iarba de pușcă și altele, cu multă scădere celor den cetate în oameni și în tot ci-au avut. Și așa s-au prăpădit de tot acea oaste turciască, ce mergea pre apă la Astrahan, și ce au rămas, îmblând pre în unghiuri într-o parte și într-altă, niciun galion deplin până în Țarigrad nu s-au întorsu.

Iară căzacii aciaș întorcându-să, slobodzia pojar în câmpi de ardea iarba, ca să nu să întoarcă pre acolo oastea cea călăriață, turci și tătari, de la Astrahan, și pentru să nu margă hrană turcilor de la Azac, nice de aiurea. Care

oaste, neputându-să apropia de cetate, pentru apa Volgăi ce trecea presupt cetate și o încungiura și fiind cetatea bine grijită cu arme și cu oameni, zăbovind oastea turciască, nimic nu începea. Și când să socotiia; turcii fără de grijă nice dentr-o parte, iată câteva mii de moscali noaptea, cu luntri, cu șeici și cu plutecu hatmanul lor Srbrni, septembrie 22, mai naintd de zori de dzuă, au lovit pre turci și pre tătari, făcându-le multă scădere. Au intrat moscalii vitejește, în cetatea Astrahanului.

Și oblicind turcii de oastea lor cea de pre apă, ce le viniia într-agiutor, cum au pățit și cum s-au întorsu, și hrana împuținând, era toți cu multă grijă și deodată au lăsat cetatea și vrea numai să se întoarcă înapoi. Ce, cu sfatul tătarilor, a doua dzi au încungiurat cetatea, și începură a face o cetățue acolo unde au fostu Astrahanul cel Vechiu, cale de două A mile mai în sus, pe apă, ce la Astrahanul acesta de acum. Și îndată s-au pornit multe mii de tătară, pentru hrană la Moscu, ce nice unul de acia nu s-au mai întorsu, că i-au lovit moscalii și nice un tătar viu n-au scăpat. Și mai zăbăvind turcii 11 dzile, neavând zahărea, nice hrană de cai, s-au întorsu aprinzind cetatea ce o făcuse ei, cu mare jeale lor și cu ocară; aprins-au și un sat lângă cetate.

Iară purcesul lor de la Astrahan într-acesta chip s-au tâmplat: septembrie 12 de dimineață, pre obiceiul lor, au trâmbițat, și îndată s-au pornit agâr-Iâcul lor cu cămile și cu catări, și a doua oară trâmbițând, îndată să porniră cu rânduială ca aceasta: întâi spahiii, în câteva stoluri, apoi după dâșii mergea tunurile și gebhanaoa și în îmbe părțile, mergea șiraguri de cămile și de catări și caii în povod, ce ducea zahărea; apoi enicerii, unii călări, alții pedestri cu săiuță; după eniceri mergea solacii cu arce, ce poartă cai ut în cap, cu sârmă cusute, de pâslă, albe; după solaci ducea câtva cai în povod a sarascheriului oștii, cu podoabe frumoasă foarte; după povodnici viniia sangiagașii, iară pre urma lor viniia sarascheriul, și după dânsul Jin prapur mare, de coade albe de cai, iscusit tocmit, și pe urmă viniia trei stiaguri mari roșii de taftă

învelite, care numai la bătaie le dezvălesc de tot, și în loode boldu este făcută inemă mare de aur; deasupra acelor inimi sunt scrisă slove: legea lui Mehmet pre niște cānafi sau sēcșori de lastră; și la vremea războiului cu neprietinul, atunce dezvălesc acele stiaguri să valiză toți legea scrisă pre acele stiaguri: să nu jeliuiscă viața pentru legea lui Mehmet; și le poartă ciaușii sarscheriului, de pe oști. După acele stiaguri viniia tabulhanaoa, după tabulhana viniia opt stiaguri, fieștecare într-alt feliu de floare, după stiaguri, un buluc mare de spahii, iară pe de laturi mergea ciauși de nu lăsa să se apropie de acei beglerbeiu, ce era mai mare pre oști le turcești. Iară pe de laturi mergea alte polcuri unii înainte, alții mai înapoi, cine unde putea. Iară la conac acei sângegași și spahii petrec pe sarascheriul până la cortul lui și stând în rând, i s-a închină.

Iară tătarii mergea pre urma oștii turcești, Mehmet Chirei soltan, ficiorul cel mai mare a hanului cu dzece mii de tătară aleși, iară Cazi Chirii hanul mergea înaintea oștilor turcești cu giumătate de milă, iară Aldi Chirii soitan, cu treidzāci de mii de nohai, den a stānga mergea, Gianclāi, domnul Azaeului, cu altă tătārāme mergea de driapta.

Iară la un loc, den doalizāci și una de dzile a lui septembrie, până în 23 septembrie, n-au avut apă să bea nice turcii, nice tătarāi, până al patrulē conac, au sosit la un iezer după apusul soarelui și era apa într-acel iezer can sārātă și au băut apa mai toată den iezer și de acolo au agiunsu a doua dzi până la apă bună, unde să cheamă Burna și Chesceniiā. De acolo să încep câmpii fără apă, că pe acolo le-au căuta! a merge, căci pre aiurea moscalii au arsu câmpii însă Cazi Mārzea, povoața oardelor nohailor, s-au vorovit cu hanul să povățuiască pre turci pentr-acei câmpi, să le ia agonisita, că să apucasă că-i vor duce pre turci pre locuri cu ape și cu fiară de agiunsu de hrană, dzicând că numai în patru dzile vor avea cale până la Azac. Ce aceasta era viclesugul tătarilor asupra turcilor. Și așea, unora le-au murit caii, altora le-au stātut caii; că, mergând

pre acei câmpii, nu afla apă câte 5 dzili, și mulți turci au rămas pre acolo, unii tăiați de tătari, alții leșinați de foame și de sete. Caii turcilor, cari sta, îi lua tătarâi și-i mânca. Nice noaptea la pășune nu cutedza turcii să-și sloboaliză caii, că-i fura tătarâi și-i depărta în locuri pustii.

Și mai mult” fu a merge turcilor pentr-acei câmpii, ce le dzic câmpii Magerilor - (că de pre acele locuri au ieșit ungurii) - că știa tătarâi că pre acolo sintu șerpi mulți și alte jivini și amăgisă pre turci de-i ausără pre acolo, unde au aflat mulțime de șerpi și de alte jivini cumplite. Pre lângă niște mlaștini era locul plin de piei de șerpi, să părea că-i acoperit câmpul cu pânză albă. Spun, că pre acei câmpii nu pot îmbla vâra nice cu mii de cai, se mulțimea șerpilor.

Mărgând dară oastea turciască peste acei câmpii, neavând apă câteva dzile, au sosit la un pârâu sac sau cu puține apă și năvălind să apuce apă, mulți s-au ucis între sine. Și mai mergând de acolo, au mas la niște movile fără de apă, acolo era zidiuri de cărămidzi, să cunoștia că au fostu oarecând niscai biserici, fiară multă, de multe feluri, și mai mulți cerbi, de cari scriu mulți, că mănâncă șerpi. Și mai mergând fără apă doua A dzile, *aii* sosit a triia dzi la o mlaștină tinoasă cu apă foarte amară și sărată. Ce cum au fostu, au băut și oamenii și caii, de nevoie, de multă sete.

Acolo le-au vinit veste că au perit vreo 500 de turci, oameni aleși ce-i amăgisă un tătar, dzicând că știe liulini cu apă bună în câmpii, numai să-i plătească lui cu bani și el să-i ducă la apă, și luând tătarul câțva bani de la turci, i-au depărtat de câmpii, unde neaflând apă, au fugit tătarul; iară turcii, rătăciți, toți au perit; numai patru turci ce avea cămile s-au întorsii și au nemerit în oaste și au spus de perirea celorlalți.

Iară a doua dzi, au nemerit la un iezer curătoriu, ce să cheamă leșește Przevodnița, adică trecătoare, și fiind apă bună, au odihnit o dzi. Și de acolo, a doua *d/*. i, mergând până în sară, fără apă, era apă în oastea lălărască, iară turcii săpasă gropi și aflasă puține apă de ploaie, ce pioasă într-acea dzi.

Într-aceia dzi, pre un ginere a lui sarascher pășea l-au jecuit tătarâi, mergând el înainte cu patrudzăci de turci să agiungă la Azac, pentru hrana și să se odihniască. Ce, tătarâi pre toți îi făcuia, cum pre cei de pre urmă ce rămânea de oameni sau de oaste, așa și pre cei ce trecea înainte. Deci turcii, decât să încapă în primejdie la tătari, să lăsa de nu cutedza să margă nice unul înainte să hălăduiască la Azac, și de lipsa ce avea de foame și de sete, și de primejdiia de tătari, până agiunsără la iezerul ce să cheamă Gigherlic, și acolo s-au odihnit și ei și caii doua A dzile; și acolo cântăriul de posmagi câte 84 galbeni de aur cumpăra, turcii, și făina chila câte 20 galbeni de aur, și mazire cu număr cumpăra, câte 10 grăunță la un aspru, iară, pre urmă și mai scump cumpăra (ilnariul de pâine coaptă. Însă, și acia ce făcea acea neguțitorie cu atâta scumpete, lăcomindusă la bani, la amar au sosit, că-i amăgiră tătarii, dzicând că sintu numai trei conace până la Azac, iară abiia au mărsu de acolo în șapte dzile pană la Azac.

La acel iezer, ce s-au pomenit, Gigherlic, au ospătat hanul pre turci, împărțind tuturor câte o bucată de pâine, dzicându-le că toată hrana câtă are le împarte lor; ce, aceasta făcea hanul pentru să-și acoperă vicleșugul său.

De la acel iezer, a doua dzi au sosit la iezer curător, care să cheamă Sasele – Gighirligu, și până acolo este hotarul câmpilor măgerești. Într-acela câmpu, până astăzi să văd zidiuri multe și turnuri multe de piatră, unde au fostu de demultu biserici. Și așa să văd, ca când chip de oamenii cei vechi, mormânturi de piatră le făcea; iară acum au crescut pre acel pietri mușchiu. Tătarii cei bătrâni spunea cum au audzit den bătrânii lor, că au locuit pre acel locuri creștinii, ce n-au știut ce m-am au fostu: sarmați sau petihoți sau greci, căci acia țin lege greciască.

Doa A săptămâni deplin au călătorit pre acei câmpi. Iară ieșind dentr-acei câmpi, în 9 dzile a lui octomvri, au avut conac fără apă, iară a doua dzi au poposit la o apă mică, ce să cheamă Cheughelnic. Ce până acolo au rămas giumătate de cai morți și leșinați de sete și mulți turci au

murit și s-au bolnăvii de sete și de foame și să ruga altora să-i omoară, să nu mai reabde foame și sete.

le).

Supt Azac au sosit

Într-acea dzi, s-au scornitu vântu mare, cât oborâia pre om de in picioari, și caii hâmnisâți și nu putea de vântu nice să se clătiască. Și după vântu, ploaie rece, trei dzile ploand neîncetat; și aceia ploaie au stricat mai rău pre turci, câți mai rămăsesă; și pre lângă acea apă, au mersu trei dzile până în Azac, că acea apă intră în apa Donului la Azac. Sosindu la Azac, au fostu rămas ca la două A sute de turci pré cale. (Acolo între Don și între Cheoghelnic, tătarâi ernializă, iară vara mergu în câmpii cei mari cu dobitoacele să apa Donului, că acolo era o cetățue mică, care au fostu arsu de prav de pușcă, ce s-au fostu aprinșii; și acolo la acea cetățue își strângea hrană, până s-au strânsu turcii cei rămași, că-i aducea tătarâi pré caii săi, arătând milă cu dânșii, iară unii nămiia caii de la tătari. Și după ce sosiia la conac de acei leșinați, la Azac, le hierbea păsat și le da și posmagi, că de multă flămângiune, nu putea să mănânce, că li să înflasă capetele și pânțele; și într-acea noapte mulți au murit.

Și de la Azac, au intrat în corăbii împărătești și au purces pre mare spre Chefea. Și scornindu-să furtună pre mare, s-au înecat corăbiile acelea și s-au înecat toți.

Iară beglerbeiu cu cinci sangiași au rămas la Azac cu rămășița oamenilor săi, ca la o mie de oameni poate să fie fost, și acolo aștepta porunca împărățiască, că avea grijă să nu-l omoară împăratul pentru ce au pierdut atâta oaste; că den vreo doua A sute de mii de oaste cu călărime cu pedestrime, și vasă pre apă 150 au pierdut, abiia doua A mii de oameni s-au înturnat înapoi. Iară den tătari puțini au perit, fiind mai deprinși cu lipsa, și având câteva iepe cu dânșii, trăia cu laptele lor, fără numai tătarii, ci-au trecut peste Volga pentru hrana în Țara Moscului, nice unul nu s-au întorsu înapoi, nice s-au știut ce s-au făcut.

Iară în anul de la Hristos Mântuitoriul nostru 1571, intrat-au tătarii în Țara Moscului și în dzua de Ispas, au aprins târgul Moscul și o cetate den gios, de au arsu până

în pământu', și mulți oameni au perit de foc; numai cetatea Chiaigorod au hălăduil că s-au apărat moscalii, și cu mare plian s-au întorsu tătarii, fără de nice o scădere sau dodeială.

CAP XXXVIII

Domniia lui Ion vodă

Acestui Ion vodă, a cui ficior ar fi, scrie la istoriile leșăști să fie ficior unui Ștefan vodă, însă nu cu cununie. Alții dzic că au fostu de la Mazoviia, den Țara Leșască, să fie slujit la Ferlii, voievodul Craciiului, și să fie mersu acestui Ion vodă în Țarigrad; iar nu însămnializă cu ce triabă să fie mersu, nice cronicarii leșăști. Iară letopisățul vornicului Ureche scrie că Ion vodă să fie fostu ficior de arman, iară de cine au aflat aceasta, nu arată dovadă.

Tnțălegând împărăția de amestecăturile lui Bogdan vodă, cum s-au fost împrietenit cu leșii, de-și măritasă surorile după Ieși, și el vrea să-și ia doamnă den Țara Leșască și ținea Ieși de svat pre lângă sine, au mazilit pre Bogdan vodă și au adus de la Rodos pre Ion vodă și i-au dat domniia țării. Însă și la Rodos nu putem ști pentru ce au fostu dus Ion vodă, poate fi surghiun, făcut de mai nainte. Luând stiag de domnie în anul 7078*, au purces cu oaste turciască, cum scrie Gvanin, ca la 20.000. Ieșit-au în tâmpinarea lui Ion vodă o seamă de boieri de țară „mai de frunte: Gavril logofătu și Dinga hatmanul.

Iară Bogdan vodă înțelegând de dbmniia dată lui Ion vodă, au răpedzit la niște boieri în Țara Leșască, ce-i trimisese cu prieteșug în partea sa, cu prieteșugul poftindu-i de agiutoriu împotriva lui Ion vodă. Ce, sârguind Ion vodă, cu oaste turciască și cu tătari, au apucat Ion vodă scaunul domniei în Ieși în postul mari. Iară Bogdan vodă s-au dus la Hotin; neavând nice un agiutoriu.

Ion vodă, dacă s-au aședzat în scaonul domniei țării, socoti la începutul stăpânirii sale să se areate groaznic și strașnic, să se tiamă toți de insul; că atunceș în dzua de Paști, au tăiat pre Ionașco Zbiera.

Bine s-au dzis de tirani, că nice o vreme n-au de blândețe. Precum acest Ion vodă, nice la dzua Paștilor nu

s-au înfricoșat de Dumnădzău să nu facă vărsare de sânge. Stătui-au îndată îngrijeți bieții boieri, măcar că alergasă în tâmpinarea lui Ion vodă, cu mare poftă de domnu' creștin și blând, și să tânguia că mai bine le-ar fi fostu cu Bogdan vodă; măcar că avea Ieși pre lângă dânșii, că, de le lua leșii hrana, cu cât mai vârtos turcii, care își râdea de muierili și de copiii lor.

Iară lui Bogdan vodă, viindu-i agiutoriu la Hotin den Țara Leșască, de la prietenii lui, doua A mii de Ieși, cu Nicolae Milițchit hatmanul și cu Necolaiu Siniavschii, voievodul Țării Rusăști, intrând acele 2000 de Ieși în țară, prăda și strâca tot ce afla. Pre urmă au mai întorsu o seamă de Ieși, oameni mai proști, înapoi, pentru să nu strâce în țară, dzic leșii, și trecând codrul Milițchii, au agiunsu la apa Prutului și de acolo au răpedzit pre Bielavschii cu oamenii lui la

Bogdan vodă, la Hotin, de au pogorât pușcele, și după ce au sosit pușcele, s-au clătit și Bogdan vodă până la Ștefănești cu oaste leșască. Și tâmpinându-să cu oastea lui Ion vodă, n-au cutedzat leș îi să stea la război, ce numai străjile s-au lovit și s-au întorsu spre Hotin. Și moldovenii lui Ion vodă, cu turci amestecați, s-au luat după Ieși, să-i poată închide undeva la vreo strâmtoare, dându-le războiu' în multe locuri, până la cetatea Hotinului, fiind cetatea pre inimile leșilor; au trecut peste Nistru oastea leșască ni Bogdan vodă fără smintială.

Iară Ion vodă după ce au trecut leșii peste Nistru nu început a bate cetatea Hotinului și în câteva săptămîni neputând-o dobândi cu armele sale, au trimis sol la Ia/. love (chii, hatmanul craii leșăști, poftindu-l să porunciască lui Dobrosolovschii, ce ținea cetatea, să-i dea cetatea.

Să făgăduia Ion vodă de pre atunci să facă giurământ craiului leșăscu, că-i va fi cu credință și cu priință în toate poruncile crăești, precum au fostu și alți domni de mai nainte de insul, iproci. Iazlovetchii hatmanul, vădzind adastă solie a lui Ion vodă, au făcut știre lui Jicmont, craiului leșăscu, și au primit craiul giurământurile lui Ion vodă.

Bogdan vodă, pierzându-și nădejdea de domniea. ni Moldovei, fiind și bolnav de ochi, viind la Camchiia cu Militchii, au mulțămît tuturor capetelor Icșășli, pentru nevoita ci-au pus pentru dânsul să-l ducă la domnie. Și de acolo s-au dus cu puținei Ieși la Moscu și acolo ș-au sfârșit viața.

În anii de la Hristos Mântuitoriul nostru 1572, au murit Jicmont, craiul leșăscu, în oraș în Ticotin. Acestui Jicmontu au fostu cel de pre urmă sămintie laghelilor; crăit-au ani 42.

Iară al doilea an, s-au strânsu toți domnii și boierii leșăști la Varșav; acolo au mărșu soli și de la Ion vodă, poftind pre recipospolita să-i dea pre Bogdan vodii, pentru care au făcut pără Ion vodă și la împărăție, și să făgăduia Ion vodă că va fi în prietenie cu crăiia leșască, cum s-au fostu adevărit și mai nainte, numai să-i dea pre Bogdan vodă. Pomenit-au solii lui Ion vodă și pentru Pocuția că nu o va cere de la dâșșii.

Făcut-au leșii răspunsu' lui Ion vodă într-acest chip: Că te-ai jeluit împăratului turcescu pre Bogdan vodă, să ți-l dăm noi; cum nu l-am chemat, așa nice vom să audzim de insul, și că nu să află Bogdan vodă în crăiia leșască, să știi; iară, de ar fi strângând Bogdan vodă undeva oști, să știi că pen Țara Leșască nu-l vom lăsa să triacă cu oști Bogdan vodă, iară pentru Pocutie, că nu o vei mai cere de la Ieși, bine vei face.

Venit-au sol la acel seim și de la hanul Crâmului, poftind pre Ieși să nu-și aliagă craiu pre împăratul Moscului, nice pre vreun ficior a lui că Moscalul de demult este vrăjmaș lor, este și (arâlor sale, și atunci nu stăpân, ce vrăjmași ari avea. Arăta solul hanului, cum mai bine să aibă leșii prieten pre Turcu decât pre Moscal, și-i svătuia solii hanului să-și aliagă leșii craiu ori fie pre cine, fără pre Moscal.

Au fostu trimis și Turcul la craiul leșăscu cărți și neapucând viu pre craiul, au cetit cărțile la ivala tuturor leșilor, scriind sa de liafă hanului Crâmului, ce au fostu mai nainte leșii să dea Crâmului. Ce au răspunsu' leșii că gata

sintu, numai întâi să facă dreptate cu tătarii, carii înainte, încă viu fiind craiul, au lovit în Podoliia de au arsu cetatea Barul și câteva sate și târgșoare, care nu s-au cădzut tătarilor să facă peste legătură, acea stricăciune în Podoliia.

Ion vodă, după ce rămasă izbânda la dânsu, de scoasă den țară pre Bogdan vodă și pre Ieși, de să și arăta deodată pre voia țării, însă pre urmă pre toți domnii au covârșit cu vrăjmășia și cu morți cumplite. O, Doamne svinte, să oțărăște condeiul a scrie tiraniile și mijloacele tiranești acestui cumplit tiran domnul Băgat-au în foc, de viu, pre vlădica Gheorghie, de au arsu, pentru prepus de avuție. Tot tiranul este lacom; și bine au dzis oarecine, că lacomul nice șie, nice altuia este de folos. Mitropolitul Theofan au fugit prin munți de groaza lui Ion vodă, temnițele toate erau pline de călugări și-i îngropa de vii: preveveriță și pre Cozma și pre Molodețu călugărul. Așijderea den boierii de cinste sabiia lui știa, omorându-i cu tot felul de morți, asemănându-să cumplitilor tirani lui Nero și lui Dioclitian. Însă, acia era păgâni, iară acesta creștin! Însă de au fostu creștin, nime nu scrie, că precum nime nu adeverește niamul lui, așa nice legea lui de ce lege au fostu. Nice credzu să fie fostu creștin pravoslavnic – (Vedea-veti plata de tiran și a lui Ion vodă, la ce au vinit pre urmă) – că, de ar fi fostu creștin, nu s-ari fi însurat în postul mare.

Iară al trefle an a domniei lui Ion vodă, făcându atâtea munci și morți cumplite, urâte lui Dumnădzău și o [arâle lumii, iată îi vini veste că l-au mazilit împăratul și au dat domnia lui Pătru vodă Șchiopul. Aci sta Pătru vodă era den Țara Munteniască, ficior Mii i îi vodă și nepot desor Mâhnii vodă.

Ion vodă, dacă s-au simțit streinat și scos den domnie (Iată aicea să începe urgie și răsplătire de la Dimiiind/. aii asupra lui Ion vodă, pentru tirania lui) i au fostu scris capichihăile lui Ion vodă, să trimită bani să împingă pe Pătru vodă Șchiopul. Sfătuindu-săi Ion vodă cu boierii ce-i avea svetnici, tirani ca și (lânsul, cum ar fi mai bine:

trimite-va bani la Ponrlă să-și locuiască domniia despre împărăție, au să se apere de Pătru vodă cu sabiia? Sfătuit. u-l-au toți, mai bine să facă cu acia bani oasle asupra împărăției Turcului și să nu lasă pre Pătru vodă la scaonul țării. (Vedzi aicea cum strămută Dumnădzău sfatupile cele bune spre rele cu rău sfârșit tiranilor!) Dumiizid/nu, de la cela ce nu are dreptate în sine, nice nlește să o aibă; ia de la dânsul mintea cea bună și o luloarce în socotiala cea rea, ca să nu cunoască neinie de cele ce greșeste.

Socotia Ion vodă să agiungă și la Henric, craiul leșăscu, de agiutoriu; ce, știind că are crăia leșăscă legături de pace cu împărăția Turcului și nu-i va da agiutoriu, au ales de au trimis la căzaci să-i cheme tu liafă, ca pre niște oameni slobodzi. Strâns-au și țiu a, către cari să ruga cu multe cuvinte blânde - (iicmu blând de frică) - ca să le poată întoarce și să tragă inimile spre dânsul; arăta și nesațiul turcescu și lăcomia lor. - (Vedea ștercul în ochiul Imeilor, iară bârna în ochii săi nu vedea) - dzicând cil turcii toate schimburile fac pentru mâzda și noiilru să sărăciască țara, să slăbască. Arăta țării Ion vodă și aceasta, că de vor vedea ceva și or vrea cu toții, pre lesne va depărta mâna Turcului deasupra (Mi li, că și pre Ieși îi are prieteni, căzacii s-au adevărit să vie într-agiutoriu, căroră nu le pot sta turcii înainte la război.

Și ca acestea, dzicea țării, cum de au făcut oricui înalgiușul, tot pentru turci au făcut, și cum. taau fostu cunoscut țara de rău pre Ion vodă, așea a-emu să-l cunoască de bun și mai mult spre folosul lor. Așea, Ion vodă, împlând pre toți de nădejde, au strigat cu toții că lângă dânsul vor peri, precum s-au tâmplat.

Cazacii, vădzind lefe, și carii den firea lor sintu gata la jac și dobândzi, s-au strânsu ca 1.200, neîntrebând Voia craiului sau a altor căpetenii a crăiei leșăști, au purces în țară la Ion vodă; între care căzaci era acești căpetenii: Sverciovschii și Barsam, amândoi avea câte 200 de căzaci și de la Brațlav era 200 de căzaci, Cozlovschii iarăși avea 200 de căzaci, așijdirea și Slujinschii, iară lănci și Socolovschii avea câte o sută.

Iară, dacă au sosit căzacii în tabăra lui Ion vodă, au poruncit Ion vodă de au dat, den bucurie, den tunuri și den sineță. După ce s-au ridicat masa, au poruncit de au adus câteva tipsii de argintu, pline de galbeni de aur, și le-au pus denainte căzacilor, poftindu să-i primască acea dată de la dânsul. Deodată căzacii nu prima atâta liafă, apoi luară-i și să împărțiră cu galbenii și i-au aședzat den-a-stânga oștii sale și le-au trimis 6 buți cu vin de au băut căzacii pentru sănătatea lui Ion vodă și le-au dat și taleri câteva sute.

A doua dzi, mai nainte de revărsatul zorilor, au mersu Ion vodă ia căzaci și i-au poftit la cortul său; și mergând, așa le-a grăit Ion vodă, leșește, că știa limba leșască (că era așaș liav de naștere).

Pentru lucrurile voastre și vitejilor înțelepți de nu aș ști, nice dănăoară n-aș fi trimis la voi să vă fiu ostenit de atâta cale; iară, știindu-vă că aveți mare laudă întru meștersugul oșteniii, pentru aceia v-am chemat la această triabă ce am cu sultan Selim, împăratul, vrăjmașul meu de cap, rugându-vă să-mi slujiți pre bani, măcar că voci A a vă arata liafă nu îndrăznescu, având grijă să nu vă arăt puțin, în preajma lucrurilor voastre cele mari; iară orice v-ar trebui, sau bani, sau haine, așa voci A, cum și cailor voștri, de toate den destul veți avea. Iară și eu nu mă înaoiescu întru aceasta, că veți sta și veți începe cum să cuvine celor buni. Pe lângă acestea, pentru osteniala voastră, foarte vă mulțămăscu, că fiind oameni creștini, ați vinit la mine, pentru care pururea voi fi datoriu și pre atâta voi să vă plătescu, precât viți vrea voi; că, măcar că vădzu puțini înaintea vrăjmașului așa de mare, iară așa socotescu ca când ați fi vinit doua A mii de călări, măcar că de acestui vrăjmaș pagubă nu este noa A a socoti să nu fie de noi biruit. Îmi caută a mărturisi acia-i-i, că le slujește nărocul, că den mic, așa de puternic s-au înălțat, tot dentru slobodzeniia lui Dumnădzău, pentru păcatele noastre s-au făcut, și orice au dobândit, tot cu vicleșug și cu amăgirea lor, iară nu cu tărie. De acelor mai sus zburând, mai lesne ni vreme socotesc că pot cădea. Mai mult a grăi, de bucurie lacrămile nu mă lasă. Cum vă sunt

de voios și ce internă am spre voi, Dumnădzău știe și voi veți putea cunoaște de mine. Pentru ce dar mai mult cum trebuie voci A a mă lăuda, aceasta numai să știți e; i nărocul mieu, nărocul vostru este. Acestea dzâcând, au lăcrămat Ion vodă.

La aceste cuvinte a lui Ion vodă, răspuns-au Sfârciovs chii de la toți, ca un oștian deplin, prescurtu dzicând: Nice banii - (de carii puțin băgăm seamă) - ni-au adus pre noi la aceasta să venim la tine, Ioane, ce ca să ba hm pre vrăjmașul tău; pentru aceia nice de o plat. și nu băgăm seamă, destul vom avea, de vom goni de aicea pre vrăjmașul tău și pretine vom împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulțami, nărocul tău va arăta aceasta. Noi de puterea turciască cât de puțin nu ne temem; fără cât, ce sfârșit va fi, numai Dumnădzău știe, iară vom nevoi foarte, cum am putea să te apărăm de vrăjmașul tău.

Apoi i-au poftit Ion vodă la ospăț cu sine și-i pusă preguir masă Ion vodă, cu sine; la altă masă, logofnlii cel mare și Irimiia, hatmanul lui Ion vodă, și cu alți boieri molvodenii au șădzut.

Toate acestea audzindu-să la sultan Sălim, împăratul turcesc, de sârgu au trimis turci 30.000 și unguri ti.000 la Alexandru vodă, domnul muntenesc, să margă să prindză pre Ion vodă, și să ducă pe frate-său, Patru vodă, domnu' țării.

Alexandru vodă, domnul muntenescu, den porunca împărățiască, împreună cu frate-său, Pătru vodă, cu oaste turciască, cu unguri și cu munteni, au purces, și, viind până peste apa Șiretiul, s-au tăbărât „slobodzindu-și caii la pășune.

Ion vodă, înțelegând de Alexandru vodă și de Pătru vodă că-i vin cu oști asupra, îndată au pornit o seamă de căzaci cu Sfârciovschii și cu 5.000 de moldoveni, știutori lucrurilor pre unde vor merge. Iară pre urma lor s-au pornit Ion vodă cu oastea. Mers-au Sfârciovschii cu ai săi mâlcomiș și dede prestrajea de oștenii munteni - 400 era - și încungiurându-i fără de veste, pre toți i-au prinsu. Și înțelegând dentru acia Svirciovschii, că nemic nu știe

Pătru vodă de oastea lui Ion vodă, au și răpezit la Ion vodă să sânguiască, să vie mai de sângu cu oastea. Grăbit-au Ion vodă, și după ce s-au împreunat cu toții la un loc, s-au împărțit în trei polcuri și au lovit de trei părți pre oastea lui Pătru vodă, când toți dormea fără de grijă, în nădejdea străjii. Multă moarte au făcut într-înșii, că de nimic nu să putea apuca, numai de fugă pedestri, și numai cu cămeșile abiia au scăpat Alexandru vodă cu Pătru vodă, frate-său; Pătru vodă fugi la Brăila, lăsându toată tabăra în mâna lui Ion vodă. Și multă dobândă făcură căzacii, că așa poruncisă Ion vodă să iasă mai multă dobândă căzacilor.

Purces-au Ion vodă în goană după Pătru vodă și după Alexandru vodă cu toată oastea sa de au arsu și au prădat Țara Munteniască, mai mult de giumătate, și au pus domnu' previntilă vodă, în Țara Munteniască.

Oblicind Ion vodă că Pătru vodă și Alexandru vodă s-au oprit în Brăila, întorsu - sau cu oștile sale asupra Brăilei și, tăbărând supt Brăila, trimis-au doi munteni la beiul de Brăila, cerând pre amândoi domnii să-i dea pre mânu, că, apoi de nu-i va da, el va sta cu războiu' pregiur cetate, până o va dobândi. Trimis-au și beiul de Brăila patru agi la Ion vodă, cu dzece glonțuri mari de tunuri și cu dzece mici, dzicând lui Ion vodă că cu acel feliu de bucate îl va ospăta den cetate, care nu le va mistui.

Mâniatu - s-au tare Ion vodă pre acei agi, și au poruncit de le-au tăiat urechile și nasurile cu buză cu tot și i-au spândzurat de picioare înaintea cetății și îndată au poruncit pedestrimei de au făcut năvală asupra târgului. Având loitre gata, au oborât gardul târgului și intrând în târgu, au tăiat pre turcii den Brăila, cât nice căne n-au rămas viu, și cureau sângele pârâu în Dunăre și au dat foc de au ars târgul și multă avere au luat și scule de aur și de argint și mărgăritar mult, că era bogat acel târgu, nefiind prădat niceodată, de când i-au fostu dobândit turcii în sama lor.

Vrând Ion vodă atunce să bată și cetatea, numai ce-i vini veste că-i vin într-agiutoriu Brăilei 15.000 de turci, și îndată au trimis presfârciovschii cu căzacii îniprotiva

acelor 15.000 de turci, dându-i și opt mii de moldoveni. Și tâmpinându-să Sfârciovschii cu turcii, datu-le-au războiu' vitejește și înfrângând pre turci, i-au topit așa, cât abiia au scăpat vreo mie călări.

Iară, după adastă izbândă cu năroc asupra acelor lord, venit au veste lui Ion vodă den urmă, că au intrat în țară turci, și tătari. Lăsat-au Brăila și s-au întorsu. cu oastea împotriva turcilor și a tătarilor și lovindu-i vitejește, i-au răsipit și i-au gonit.

După aceia au mersu cu oștile sale Ion vodă supt Țiglinea și bătând-o câteva dzile, o au dobândit și o au arsu. Trimis-au de acolo 600 de cazaci la Cetatea Al nă și o au aprinsu de au arsu giumătate de târgu. Iar Ion vodă cu oastea sa, până a vini căzacii de la C. Etaiea Albă, s-au odihnit.

Și după aceia, înțelegând Ion vodă de niște turci, ce e, i, a de prin cetăți și să oștisă cu tătarâi Bugiacu-Im „i mergea! a Cetatea Albă, au orânduit pre cazaci și ni trei mii de moldoveni, pre carii, lăsându-i Sfârciovschii pre urmă, au tocmit căzacii în trei polcuri: în polcul cei denainte era 400 de căzacii cu sineță și toți cu caicanuri, să se sprijenească de sulităle turcești, o îi n du îți Al doilea polcu, iară pre atâția, cu săiicță și cu arce; pre acia i-au orânduit în cornul den driapta; acolo, într-acel polcu, era și Svircovschii. În al trefle polcu, pre atâția, cu sulită lungi; pre aceștia i-au. tocmit în cornul den stânga.

Iară turcii, vădzind oameni de oameni, au sărit cu îndrăznire asupra cazacilor, iară Sfârciovschii au poioiicit polcului celui den mijloc, de au sărit împotriva turcilor, slobodzind focul în turci, și să făcu o amestecătură mare într-înșii. Atunce. și singur Sfârciovm hii cu alt polcu i-au lovit den dos, săgetând în turci den arce, și ciia cu sulităle lungi, de altă parte, năvălind asupra turcilor de-i giunghea și-i împungea. Stătut-au un cias acest războiu' de îmbe părțile, până au sosit și moldovenii, și cu mare îndrăznire au năvălit asupra turcilor și înfrângând pre turci, prins-au vii 200 de turci și-i mina denapoi ca pre niște dobitoace, de i-au închinat la Ion vodă; și îndată au poruncit Ion vodă de-

i tăiară cu coasăle.

Pre acea oaste turciască era cap un agă prea bogat și să prețăluia cu mulți bani și odoară să se răscumpere de la căzaci, să nu-l mai ducă la Ion Vodă. Ce, cazacii mai mult socotiia credința spre Ion vodă decât averea, și fu omorât și acela ca și cicealalti turci.

Înțelegând acestea sultan Selim, împăratul turcesc, foarte să tulbură tare și socotiia să se scoale el cu puterea sa, să vie asupra lui Ion vodă, că intrasă în grijă mare să nu piardă Moldova și cât stăpânită el dencoace de Dunăre. Poruncit-au și hanului Craniului să se porniască cu oaste, să margă asupra lui Ion vodă; trimis-au iarăși și pe Pătru vodă cu multă oaste turciască.

Înțelegând Ion vodă de atâtea oști, ce-i vin asupra, au orânduit pre Ieremiia, pârcălabul de Hotin, cu 1300 de moldoveni la trecătoarea turcilor la Dunăre, să poată opri să nu triacă turcii, că Pătru vodă cu turcii acum sesiză la Dunăre. Iară Ion vodă au lăsat oștile de să odihniia, până îi va veni veste de la Ieremiia pârcălabul să știe de vrăjmașul său, de Pătru vodă.

Irimiia pârcălabul, mergând la Dunăre și vădzind în ceia parte atâta mulțime de turci, oștiți cu Pătru vodă*, el s-au agiunsu pre taină cu Pătru vodă și au luat 30.000 galbeni de aur de la Pătru vodă, daru, și s-au făcut că nu poate opri trecătoarea turcilor, pentru mulțimea de oști ce sintu; și întorcându-să Ieremiia pârcălabul de la Dunăre, au aflat pre Ion vodă supt Tighinea, bătând cetatea Tighinei, și-i spusă cum n-au putut opri atâta mulțime de oști.

Iară audzind acestea Ion vodă de la Ieremiia pârcălabul, că turcii întâi trecusă tunurile cu enicerii de peste Dunăre în ciasta parte, s-au gătit și el de grabă; strângând oastea, au purces în tâmpinarea turcilor la Dunăre și s-au tăbărât aproape de Dunăre.

Iară căzacii, neavând limbă, căci pre Ieremiia pârcălabul nu-l credea cazacii, fiind în grijă cu toții, s-au strânsu la cortul lui Ion vodă și au dzis Svirciovschii: Noi că Ț-am giurat să-ți fim cu credință, Ioane, să-ți slujim până

ia acest cias împotriva vrăjmașilor tăi, și de acum gata suntem să-ți slujim; și știm că vrăjmașii tăi nu pentru țara ta, ce pentru trupurile noastre vin. Ce, noa A întâi ne trebuie să știm: mulți sunt?

ce gândesc? Pentru să nu fim ca niște morți aduși la mormântu și să nu ne punem capetele ca niște dobitoace mute. Pentru aceia, ce veste ai de dânșii?

ce svat? ce meșterșug? spune, să știm și noi.

La aceste cuvinte a lui Svirciiovșchii, au suspinat Ion vodă, răspundzind prosteste. Cunoscute-am de multe ori priința voastră spre mine, iubiții miei viteji, și lui aș fi bucuros să vă amăgesc, nice să fac ceva fără svatul vostru; ce așea vă înștiințadzu, cum Irimia nu-i departe cu altă oaste și i-am poruncit să ne dea știre de neprietenul nostru, când ari avea așea deplin veste și știință de dânsul. Eu pre Irimia credzu ca presănătatea mea, că i-am cunoscut și-i știu bine credința și bunătatea lui; el mi-au făcut știre că mai mult de 15.000 de turci nu sunt. Ce, de ar fi și treidzăci de mii, ne vom bate cu dânșii, de ne va agiuta Dumnădzău.

Nu s-au așezat pre cuvântul lui Ion vodă Sfârclovșchii, ce au poftit pre Ion vodă să șaliză cu tabăra acolo, iară el cu oamenii săi au mărșu pentru limba; și-i dede Ion vodă și preveronie, hatmanul său, cu cinci mii de moldoveni călări. Și mergând, au dat peste strajea turciască, atâția de mulți, pre câți era și oștenii lui Ion vodă; și dându-le război, au înfrânt pre turci. Iară altă limbă n-au putut lua, fără numai un turcu rănit foarte tare, ce nemic dintru acela n-au putut să înțeleagă; ce numai presingură stra

(

ea au cunoscut ei că este multă oaste turciască. Jentru aceia au dzis căzacii lui Ion vodă să fie triaz și cu pază, cum va crede pre Irimia pârcălabul mai mult.

La aceste cuvinte, nemică altă Ion vodă n-au răspunsu', fără numai ce au dzis: Nu avăm de ce avea grijă. Știu și nădăjduiescu, că în scurt se va arăta, că eu pentru aceia am vinit, pentru să-mi apăr moșia până la

moarte. Și au ieșit Ion vodă den tabără, cu trei sute de moldoveni, și s-au lipit de balta la Cahul și s-au suit într-un piscu de dial să poată cunoaște câtă seamă de oaste va fi turciască. Ce nemic n-au putut pricepe, că oastea era prevăi tăbărâtă, ce numai străjile s-au vădzut în patru locuri, care nelăsându-să să se valiză de tot de moldoveni, s-au clătît pre încet în văi. Neputând dar pricepe Ion vodă pe neprietinul său, s-au tras cu toată oastea sa, care era 30.000, și au tocmit-o în treidzăci de polcuri, și la tot polcul era tunuri.

Iară atunce, o seamă den boierii cei mari, anume: Murgu vornicul cel mare și Bilăe vornic mare și Slăvilă hatmanul, vădzind atâta putere de oaste, ce venisă cu Pătru vodă, temându-să să nu caliză în mrejea vrăjmașilor săi, au părăsit pre Ion vodă și au fugit la turci, la Pătru vodă.

Avea Ion vodă și pive 80 de aruncat cumbarale, călărime deosăbi. Avea țiitoare săsur Ion vodă, sta deosebi; care pentru multă dragoste ce avea spre Ion vodă, nu l-au lăsat între oastea cea călăriață, temându-să să nu-l vicleniască boierii țării, precum au și făcut de nevoie, și să nu-l dea turcilor, ce numai în căzaci nedejduia și credea.

După ce împărți Ion vodă oastea sa în treidzăci de polcuri, până a să începe războiul, atunce au vădzut Ion vodă mulțimea oștii turcești, care să socotiia mai bine de cincidzăci de mii; și atunce să vădzu amăgit de Irimiia pârcălabul, pre care îl avea mai de credință decât pre alții, și chemându-l Ion vodă la sine, s-au apărat Irimiia pârcălabul, dzicând că el n-au putut pricepe să cunoască mulțimea turcilor, iară priința și credința lui către domnu-său, Ion vodă, se va vedea că întâi el va da războiu' turcilor. Și îndată cu polcul său au purces Irimiia pârcălabul asupra turcilor; iară, apropiindusă de turci, au poruncit stegarului său, de au slobodzit stiagul în gios și și-au luat toți slicele și s-au plecat capetele la turci. Vădzând turcii, ce era în frunte să-și dea război, au stătut până s-au închinat Irimiia pârcălabul cu ai săi...

Iară alți moldoveni, vădzind faptele Irimii pârcălabul,

însăpăimați, au alergat la Ion vodă și i-au spus. Ce, Ion vodă, ca un om cu inemă mare ce era, să nu-și blăzniască inimile pentru Irimia pârălăbul, care au viclenit pre domnu-său, așa, îndată au poruncit să dea în dobe și în trâmbiță sămnu de război. Iară turcii au pus în frunte pre Irimia pârălăbul cu oamenii săi, de-i mâna denapoi ca pe niște vite asupra oștii lui Ion vodă.

Iară Ion vodă, vădzind pre moldovenii săi cu Irimia pârălăbul în frunte, au poruncit de au slobozit săncțale toate într-înșii, de au perit până la unul, și câți n-au perit de focul lui Ion vodă, îi ucidea turcii den urmă, de nu putea străbate de trupurile lor cudzule.

Iară căzaccii, vădzind ce să lucrializă, au slobodzit focul în turci așa de tare, cât au dat dos turcii deodată, ori că nu le putură sta mai mult împlivă, ori că-i vrea mai aproape să-i ia în foc, apropiindu-i de pedestrime. Ce Svirciovschii, pricepând aceia, au strigat asupra moldovenilor să se întoarcă; înturnarăsă moldovenii și turcii luară-i în goană. Vădzind moldovenii că-i gonescu așa de tare turcii, să întoarsără la turci și să făcu un război mare între dânșii, cât de a mână să tăia și să împungea în suliță. Slobodzit-au turcii focul în moldoveni; aceia moarte să făcu, cât pica de pre cai, așa moldovenii cum și turcii, de îmbe părți; nice să mai audzia de trăsnetul pușcilor, nice să vedea locul de fum, nice mai știa pușcașii în cine dau cu pușcile, cât le slăbi's îi mânuie a să tăia unii pre alții.

Atunce Ion vodă au îndreptat pre ai săi denapoi pușcilor să se obihniască cevaș și să-și păziască stiagurile sale. Așijdirea și turcii s-au dat înapoi să se odihniască și ei. Așa stând și prăvind unii spre alți, au dat Dumnădzău ploaie mare și repede și s-au udat pravul de puști, de unde avea nădejde de agiutoriu moldovenii. Ce numai de a mână le căuta a să bate, ce și mânuie le era slăbite și nu putea sprejeni mulțimea turcilor; că și tătari proaspeți să adăugea, viind den dos, i-au lovit pre moldoveni și i-au înfrânt și i goniră împreună cu turcii și i-au tăiat, cât numai) Cdestrime au rămas și oastea de strânsură, căzacci

2 i>O. Ce, fiind și turcii osteniți, nu cutedza a năvăli asupra căzacilor.

vicleșugul Irimii pârcălabului am sosit la aceasta, să ne punem capetele; ce, unde or pica capetele voastre, acolo și al mieu, sufletul să margă dreptu la ceriu. La acestea i-au răspunsu' Svirciovschii: De moarte nice cât de puțin noa A nu nu-i grijă și cu drag vom muri toți; ce încă să mai dăm războiu' acelor spurcați păgâni.

Și îndată s-au pedestrit cu toții și împreunându-să cu oastea, ce venisă mai mulți în dobândă decât în liafă, ce era ca 20.000, și năvălind cu dânșii, singur Ion vodă au apucat pușcele de la turci cele ușoare, o pușcă de acelea singur Ion vodă o au apucat, că așa era de tare Ion vodă, cât o au tras singur. Și împlându pușcele acelea de prav, le-au spart și le-au lepădat și legând tabără, s-au strâns cale de o dzi, la un sat, de s-au îngropat; însă de apă le era lipsă mare și nevoie.

Iară turcii, dacă s-au strânsu cu toții cu cei den goană, i-au încungiurat de mai nainte de apusul soarelui. Și era mulți turci cu tătarî, cât nu-i puteai cuprinde cu ochii, și acolo toată noaptea i-au străjuit să nu scape dentracel loc și au aprinsu casăle în sat ce era pustii, să se facă lumină să se valiză turcilor. Iară, dacă s-au făcut dzuă, început-au turcii cu toate pușcele a bate într-înșii, ce nu le putea strâca nemic că să îngropasă bine. De acolo, trei dzile s-au apărat, făcând navală căzacii în multe rânduri asupra turcilor. Vădzind turcii că cu greu îi vor dobândi, au pus socotială să facă legătură cu Ion vodă, să li să închine.

Ion vodă, încă vădzind că flămândzăscu și leșină de sete și pravul încă împuținasă, să fugă să scape loc nu era, că tot locul cuprinsese turcii, au gândit că doar cu blândețe și cu giurământu făcând turcii, se va scoate den perire. Era jeale mare lui Ion vodă de oastea ce venisă în dobândă, măcar că căzacii toți era gata să moară lângă Ion vodă; începu a trimite la turci că se va închina, de-i vor trimite om ca acela să-i giure la poftele lui Ion vodă. Turcii bucuroși era la una ca aceasta, decât cu arme și cu vărsare de sânge, mai bine cu înșălăciune să-l dobândiască. Și

trimisără un turcu la Ion vodă de-i gură într-acesta chip: Întâi, pre căzaci să-i sloboaliză cu dzile, întregi să se ducă; a doua, să-l ducă pre Ion vodă viu la stăpânul său, împăratul; iară pentru oastea de țară nemic n-au pomenit, căci nu să îndoia, cum nu o vor era, fiind raia, și pagubă împărăției s-a face de-i va omorî.

După ce au giurat turcul pentru acestea lui Ion vodă, au ieșit den șanțu, luând cu sine pre toți căzacii, și așa au dzis către turcu: De vreme ce este voia lui Dumnădzău să cadzu eu astădzi în mânuie unusirc, mă rog să-mi arătați acele ce mi-ați giurat „a slohodziți pre acești oameni buni, iară de aveți uno mânie spre dânșii, de pre mine vă răsplătiți, și lor le dați pace.

Și așa, împărțindu-și Ion vodă tot al său între cazaci ș-au luatertăciune de la dânșii, dzicând că pană la moartea sa nu-i va uita. Audzind cazacii acestea, au început cu toții a plânge și a-l săruta. Și dacă s-au depărtat ca trei pistrele de la căzaci, ș-au luatertăciune de la țară cu multe lacrimi și iar s-au întorșii la cazaci, de le-au împărțit aur, odoară ci au avut cu sine, dzicând: N-au vrut aceasta Dumualizău, bunii miei voinici, ca să pot a vă avea mai mult pre voi, sau pre adia deplin 1.200, că m-aș fi nevoit cu agiutoriul lui Dumnădzău, să nu îmbie neeștia câini pre locul mieu, cari mi-au luat Dumniidzău pentru multe ale mele păcate. Ce, în zădar, acestea îmi caută a răbda ce au slobodzit Dumnădzău nsupră-mi, să mă despartu de voi. Dumnădzău să vă ducă sănătoși la casăle voastre! fără pre mine, de mă va păzi Dumnădzău dentru sângeroasă mână acestor oameni răi și mă vor duce cu viață la stăpânul mieu, nu mă îndoiesc nemic întru stăpânul mieu, că-mi va da iarăși domniia și voi ști mulțami crăiei leșăști și niamului leșăscu. Ce am avut pre lângă mine, mai bine voci A să vă rămâie, decât acestor câini, pentru miința și slujbele ce am cunoscut de multe ori de la voi.

Clătit-au la multă curgere de lacrimi pre căzaci adastă voroavă a lui Ion vodă și și-au lăsat și sabiia la dânșii și au purceș însuși al doilea numai cu un liah, anume Osmonschi, ca un rob în tabăra turciască.

Dacă au dus pre Ion vodă la pășea, ce era sarasclier peste oști, l-au muștrat pașa ca la patru ciasuri. Ce ar fi răspunsu' turcilor, să cunoaște că au răspunsu' cuvântu' mare, l-au giungheat pașa cu hamgeriul în pânțele și în gură și scoțându-l afară, i-au tăiat capul și-l pusă în într-o sulită, iar trupul lui l-au legat de coadele a doua A cămile și l-au ruptu bucăți. Așa scrie cronica lui Gvagnin istoric.

Iară Ureche vornicul în letopisățul țării, scrie că de viu l-au legat pre Ion vodă de coadele a doua A cămili de l-au sfărâmat, și să fie dzis atunci Ion vodă că: Eu multe feluri de munci și morți groaznice am făcut, iară moarte ca aceasta n-am știut să fiu făcut. - (Vedzi ce feliu de pocăință are tiranul!) - Apoi turcii toți își ungea săbiile cu sângele lui Ion vodă.

Plat ș-au luat Ion vodă, pentru cumplitele morți, ce au făcut și el. Mai scrie Gvagnin dzicând, că pentru aceia l-au pedepsit Dumnădzău pe Ion vodă, căci să turcisă, ca, cu legea turciască, să poată scăpa de moarte.

După aceia s-au slobodzit turcii la aceialaltă spudză de țară de i-au snopit și i-au sfărâmat. Iară căzaccii, vădzindu spre ce este lucrul, nelăsându-să pre giurământul turcilor, au silit să intre în șanțu să se apere până la moarte. Ce, n-au putut, că era șanțul cuprinsu de turci. Ce s-au slobodzit cu toții de au intrat în tabăra turciască, în grămadă, tăind și omorând pre turci până au perit și ei până la unul. Iară pe Svirciovshii polcovnicul și pre alți sotnici au luat turcii în robie și pre urmă au ieșit den robie cu preț de răscumpărare.

Domnit-au Ion vodă 3 ani; ce om au fostu nu trebuie mai mult a-l tălmăci, că faptele lui l-au arătat.

După pieirea lui Ion vodă și rășipa oștii sale, slobodzitu - s-au tătarii în pradă în toată țara și au robat, cât mai mare pustiire decât atunci n-au mai fostu de cându-i țara noastră, împresurându-i pre toți fără de veste la casele lor. Și dentru aceia pradă de atunci, pre multe locuri până astăzi multe sate au rămas pustii, ales la câmpu, den Prut până în Nistru.

Turcii, după izbânda ci-au făcut asupra lui Iott vodă, s-au întorsu înapoi, iară Pătru vodă au trimis spre Bilăe vornicul înainte, caimacam, la scaonul domniei, la Suciavă, dând veste de domn nou, și au scos bejeniiile pre acasă; pre urmă au sosit și Patru vodă la Ieși, luni 25.

CAP XXXIX

Domniia lui Pătru vodă Șchiopul în anul 7081

Leșii, după moartea lui Jicmont craiu, au fostu ales craiu leșăscu pre Henric, frate craiului franțozesc. Iară Henric, pre urmă, oblicind de moartea frăținesău lui Carol, craiului franțozesc, au ieșit pre taină, neștiind leșii den Cracău, pre o porțiță, și s-au dus în Țara Franțozască, de l-au făcut acolo craiul franțozăscu în locul frăține-său, lui Carol.

Într-acest an, au murit Selim, împăratul turcesc, după ce luă veste de bucurie pentru doua A cetăți în ATrica, la Ispaniia, anume: Tunes și Goleta; dacă făcu (lunanma de bucurie, mai trăind doua A săptămâni, au murit și au ridicat turcii împărat presultan Murat, ficiorul lui sultan Sălim cel mai mare. Acela Murat au omorât pre 5 frați ai săi mai mici. Împărățit-au sultan Sălim ani 7 și luni 5.

În anul de la Hristos Mântuitoriul nostru 1575, în luna lui octomvri, mare pradă au făcut tătarii în Țărăle Rusăști, în Volin și în Podoliia. 55.000 de suflete au perit, cu mic cu mare; 340.000 au robii; cai, epe, vaci, boi, oi, fără seamă au luat, fără alte prădzi ce au luat. Cu aceste oști tătărăști în Țara Leșască, au fostu șapte sultani.

Pre aceste vremi, murit-au Alexandru vodă, domnul muntenesc; domnit-au ani 9 și luni 1 și a rămas domniia fiu-său, Măhnii vodă. Arătat - sau în văzduh stea cu coadă, ce să cheamă cometa.

Scriu cronicarii leșăști că acea pradă ce am pomenit că au făcut tătarii în Țara Leșască, să fie fostu cu știrea lui Pătru vodă, și dzic, să fie fostu și oamenii lui Pătru vodă, și dzic că și plianul ce-au adus tătarii den Țara Leșască, să-l fie împăratul cu Pătru vodă, den Țara Leșască, să-l fie împărțit cu Pătru vodă. O, nu-i de credzut să-l fie împărțit.

Poate să-și lic având bănat Pătru vodă pre Ieși, pentru căzaccii ci-au vinii agiutoriu lui Ion vodă, să fie fostu și cu știrea lții; iară dobânda să o împărță cu Pătru vodă, eu mi credzu.

Iară și căzaccii n-au ședzut fără lucru pre acea vreme că au lovit* având povață pre un căzăc anume Bogdan, de au făcut multă pagubă tătarilor.

Leșii, părăsiți de Henric, craiul lor, că numai șapte luni crăisă, stătură cu toții după alesul craiului nou. S-au strânsu toți la Varșav: unui poftiia pre Maximilian, sau pre fiu-său Ernest, unde și solii lui Maximilian, fiind în Varșav, tras-au cu daruri pre mulți domni leșăști în partea lui Maximilian. Craiul șvedzăscu încă trăgea la sine crăiia leșască, având și el soli în Varșav. [Era și]** fata lui craiu Jicmont, ce numai ia singură rămăsesă den sămânția lui Iaghello, iar parte bărbătiască să stinsese. Ștefan Bator, domnul de Ardial, iar trăsese o seamă de domni leșăști în partea sa. Și Alfonsu, domnul de Feraria, așijdirea. Iară o seamă de domni numai pre Anna, fata craiului celui mortu', socotiia să o aliagă să fie crăiasă și să o mărite după Ștefan Bator, domnul de Ardial.

Maximilian avea partea mai tare și făcusa și giurământ înaintea solilor leșăști, la Beci. Ce, zăbăvindusă Maximilian a vini în Țara Leșască, ciia ce trăgea cu Ștefan Bator, au nemerit mai curund den Ardial împreună cu Bator, lăsând în locul său pre frate-său, domnu' în Ardial. Iară Maximilian, rămasă fără crăie leșască.

Cu aceste legături și tocmele, s-au aședzat Ștefan Bator la crăie leșască: să giure că va ține toate – legile leșilor; a doua: datoriile crăii să le plătească; a triia: oricât loc de a leșilor au dobândit moscalii, să-l răscumpere; a patra: cu turcii vecinică pace să aibă; a cincea: hotarale sale păzească și să aibă de grijă; a șasea: mai nainte de intrarea lui în Țara Leșască, să trimită 100.000 de zloți, (de răscumpărarea robilor den tătari); a șaptea: robii de la tătari să-i răscumpere.

Venit-au Ștefan Bator în luna lui april pen Moldova și au mersu în Țara Leșască. Eștu-i-au în tâmpinare la

marginea Țării Leșăști, Ieronim, voievoda Țării Rusăști, și Sinevceștii, cu mare gloată și slujitori. Și mergând Bator în Cracău, fu ales craiu și atunceș s-au cununat cu Anna, fata lui Jicmont craiu, iară în treidzăci de dzile a lui maiu, fu coronit craiu. Noi să vinim la rândul istoriei noastre, lăsând la Ieși ei să scrie de Ștefan Bator, craiul lor.

După ce trecu un an în domniia lui Pătru vodă, la anul 7082, s-au scociorât un căzac, anume Ivan Potcoavă, dintre căzacii de la Praguri, făcândușă cum dzic unii, frate lui Ion vodă, răspunzându-să de la Mazoviia, de unde au fostu și Ion vodă; iară Potcoavă îi era porecla, pentru că frângea în mâini potcoave de cal. Acesta au tras o seamă de căzaci la sine.

Scrie cronica leșască, că audzind o seamă de boieri de țară de acest căzac că să scrie și se numește frate lui Ion vodă și strânge căzaci lângă sine, au trimis pre taină la dânsul, den țară, poftindu-l să vie la moșie-și, că pre urma fraține-său, lui Ion vodă, lui să cuvine domniia țării, și ca acestea. Să jeluia și pre Patru vodă, pentru mari strâmbătăți și nevoi cu dările peste puțință ce le face lor, și au mari asuprele de turci, întru cari mare dragoste avea Pătru vodă și-i avea în curte pre o seamă de turci. Primit-au Potcoavă pofta boierilor și le-au mulțămit și-i întreba de sfat, în ce chip și cu ce mijloace ari putea Potcoavă să vie la domnie, să-i facă răspunsu' acei boieri ce-l poftiia.

Trimis-au acei boieri doua A cărți, scriind una la cneadz Constantin, voievodul de Chiev, că pre atunce era Chievu leșăscu, și altă carte la staroste de Bar, cu pecetili a câțva boieri mai de frunte, în care cărți ruga i tare să dea agiutoriu lui Potcoavă numai pană la Nistru, iară acolo la Nistru, ei îl vor tâmpina cu oaste. Luând Potcoavă cărțile acelea, au mârșu necunoscut la Bar și le-au dat starostelui de Bar și au avut cu dânsul multă voroavă cu taină.

Răspunsu-i-au starostele, bucuros i-ari da agiutoriu și pre lesne ar putea face aceasta, ce, știind de legăturile și tocmelele, ce are craiul leșăscu cu împărăția Turcului, a face aceasta, nu i s-a cade fără voia crăiască; însă, între alte trebi, scriind la craiul slarosteli, va pomeni și pentru

aceasta și fiind cu voia craiului, nu se va apăra de acest lucru. Și au dzis lui Potcoavă, până-i va vini răspunsul de la craiul, să /. ahiivască într-alt loc, căci ședzind în Bar, să nu să sune, și s-ari Tace spaimă la Moldova. Deci mulțămind Potcoavă starostelui, s-au dus de acolo.

Iară un căzac, anume Copețchii, ce nemerisă de curimdu acolo în Bar, înțelegirid aceasta, aumărsu la Potcoavă, bucurându-să de norocirea lui și giuruindu-i agiutoriu după putința lui. Mulțamitu-i-au Potcoavă și l-au rugat pentru ce-i adeverește, să-i arete și întru faptă, și-i va mulțami și-i va plăti osteniala lui.

Copețchii, având cunoștință între căzaci, cu carii au fostu vreo doazăci de ai, mers-au la căzaci; având puținței bani Copețchii den agonisita sa, i-au împărțit căzacilor și să găsi și un moldovan, anume Țopa, ce era însurat în Țara Leșască și trăia în ținutul Braslavului, care și acela să amestecă cu Copețchii. Și cu nevoința lor s-au strânsu 330 de căzaci aleși și au intrat în țară. Iară, înțelegând căzacii cu Potcoavă că Patru vodă vine cu oaste mare și cu puști în tâmpinarea lor, ei au apucat ce au putut de la margine și s-au întorsu înapoi, păzindu-și vreme pre altă dată.

Patru vodă, având griji de căzaci, ca să nu mai intre și altă dată în țară să prade, trimis-au cărți pre un ciauș, la caștalianul de Halici, ce era mergător sol la împărăția Turcului pentru legătura păcii, făcând jalobă, că peste legăturile păcii ce au leșii cu Poarta împărăției Turcului, pustiescu căzacii țara împăratului și vor să așealiză domnu' țării pre Potcoavă; pentru aceia dă știre, să scrie la craiul să opriască acea faptă a căzacilor și să prindză pre Potcoavă să-l pedeapsească, să facă dreptate despre toți căzacii, ce sunt cu Potcoavă, că apoi, nevrând craiul să facă aceasta, să știi că împăratul turcescu va strica pacea cu craiul.

Acestea toate deplin li-au scris caștelianul la craiul și îndată, înțelegând craiul, au trimis la hatmanul și la o seamă de boieri de margine, se pune nevoință să prindză pre acel Potcoavă și pre căzacii ce fac rocoșituri cu dânsul; și nu l-au putut prinde. Ce încă mai bine s-au gătit

Potcoavă cu mai mulți căzaci și au trecut Nistrul pre la Soroca; și audzind oamenii de domn tânăr, mulți i s-au închinat de pre margine.

Audzind Patru vodă că au intrat căzaccii cu Ivan Potcoavă în țară, îndată s-au gătit și au ieșit cu oaste împotriva căzacilor, având turci 500, și au luat și pușcele cu sine și tocmind pușcele, și după puști pre acei beșlei turci în frunte, învățându-i să sloboaliză pușcele în căzaci, și dacă vor slobodzi pușcele, să se sloboaliză ei cu năvală asupra căzacilor. Ce, căzaccii, cuffhu-și sintu învățați la război, dacă au vădzut ca slobod pușcele, ei toți s-au plecat la pământu', de i-au covârșit focul. Iară turcii, părăndu-le că sintu uciși căzaccii de puști, s-au lăsat la dâșii. Atunce căzaccii slobodziră focul în turci și îndată cădzură Irei sute de cai și ciialalți au și dat dos și multă pagubă făcură în oastea lui Pătru vodă.

Vădzind Pătru vodă nenorocirea sa, au dat dos și lăsiid scaonul său, Ieșii, au trecut în Țara Munteniască. Iară Potcovă Crețul au vinit cu căzaccii doimiu în locul lui Pătru vodă, Noemvri 23.

Iară Pătru vodă, fiind în Țara Munteniască, au trimis jalobă pre căzaci la împărăție, că l-au gonit den țară și strică țara; ce, să-i dea agiutor împărăția. Venit-au ponoslu lui Pătru vodă de la împărățio, pentru moi lucrurile lui, iară și poruncă au trimis la dobrogeni și la tătari bugegeni și domnului muntenescu, să se oștiască asupra lui Potcoava (jețul.

Iarii Potcoavă Crețul, dacă au vinit la Ieși, întâi au slobodzil temnițele și pre alții, ce era închiși, apoi au făcut boieri: pre Țopa l-au făcut vei postelnic, pre Copețchii pârcălab de Hotin, iară în sama lui Șah au dat pre toți moldovenii și au răpedzit și la împărăție să-și scoată stiag de domnie. Ce, pre cine au trimis Potcoavă la Țarigrad pentru domnie, l-au prinsu oamenii lui Pătru vodă, și n-au agiunsu la Poartă. Pătru vodă au intrat în țară cu oaste, ce s-au pomenit mai sus, viindu-i și moldoveni de Țara de (îios agiutoriu.

Înțelegând căzaccii de vinirea lui Pătru vodă, au

svatuit pe domnul lor pe Potcoavă, cu nume ce-i pusese ei Ion vodă, de au ieșit den Ieși, și s-au dus până la Docolina, în tâmpinarea lui Pătru vodă. Mulți era și oameni de țară între căzaci, ce să închinasă la domnu' tânăr. Ion vodă. Au vrut Potcoavă rai tocmască în frunte pre moldoveni la război, ce lui primii căzaccii, necredzindu de tot pre moldoveni.

< a* au orânduit Șah pre o seamă de căzaci să ia aminte ce IVI în de rânduire face Pătru vodă oștilor sale, și vădziiră că au poruncit Pătru vodă de au pus înainte herghelii de cai, ciredzi de vaci, pentru să calce pedestrimea lui Potcoavă cu acel dobitoac, și înaintea ilierizii au ieșit turcii la harțu. Și așteptând căzaccii până să mai apropie oastea lui Pătru vodă, slobodziră focul și acele dobitoace mai multă zăhăială făcură turcilor, că înturnându-să dobitoacele înapoi, au dat peste oastea lui Pătru vodă; și loviră căzaccii în oastea lui Pătru vodă, căzaccii den driapta și Șah den stânga și înfrânsără pe Pătru vodă și rămasă izbânda iar la căzaci.

Ivan Potcoavă, după ce birui pe Pătru vodă, măcar că-i mergea cu năroc, iară nu să încredzu de tot, ca să se aședză la domnie, că Pătru vodă iar strângea oaste turciască, și unguri i-au fostu venit într-agiutoriu. Ce întorcându-să la Ieși, nemic n-au zăbăvit, ce s-au grijit de hrană și au luat cu sine 14 puști și alte jacuri și au ieșit den Ieși și s-au dus den cătro au vinit. Și pre urmă, pre Potcoavă cu înșelăciune l-au dus la craiul și puindu-l la închisoare, i-au tăiat capul pentru aceste rocoșituri ce făcuse asupra lui Pătru vodă.

Pătru vodă înțelegând că Potcoavă au lăsat scaonul domniei și au trecut în Țara Leșască, au vinit în Ieși și s-au aședzat cu pace al doilea rând, fiind cursul altor 7086. Atunce au pus mitropolit pre Theofan, care fugisă de frica lui Ion vodă, precum s-au pomenit la rândul său, și fugisă prea munți.

Căzaccii, fiind scârbiți pentru moartea lui Potcoavă, iară s-au ridicat cu Alexandru, fratele lui Potcoavă, tot într-acelaș an, februarie 9, au intrat în țară asupra lui Pătru

vodă. Ce Pătru vodă, știind poticala dentâi, ci-au pătit cu căzacii, nu s-au apucat de război, ce întâi le-au dat cale. Iară Alexandru au intrat în Ieși, februarie 9. Pătru vodă de sârgu au strânsu oaste turciască și unguriască și fără veste au lovit în Ieși și au încungiurat pre Alexandru în curtea domniască și au bătut den Căslegi până la Mializă-Părese. Iară, întru o noapte, martu 12 dzile, au ieșit Alexandru cu căzacii den curte, că nu mai putură suferi că și iarba de pușcă sfârșisă și bucatele li să împutinasă, și nedejduind că vor scăpa, au fugit spre codru. Iară prindzând veste oastea lui Pătru vodă, au sărit după dânșii și agiungându-i la Iezerul Ciurbeștilor, au prinsu viu pre Alexandru, depreună cu boierii lui. Atunce Pătru vodă, aședzându-să în scaon al trefle rând, au zidit mănăstirea Galata, în Viile, care fără zăbavă vreme s-au răsipit.

De năroc era Pătru vodă cu căzacii. Așea știe face tâmplări norocul omului, de nu-i lasă loc de odihnă; că bine de unii nemântuit, alții viniia asupră-i; că într-acelaș an 7086, iulie 26, venit-au niște căzaci cu un domnișor până la Nistru, ce dintr-aciia niciunul nu s-au întorsu, toți ș-au pus capetele.

Așijdirea, curund Jupă aceștia căzaci, la anul 7087, octomvrio 12, un Constantin iară cu căzaci viniia în (aia și loji s-au înecat în Nistru.

Pro acea vreme și într-acel an și într-acea lună, Zborovschii, cu oaste căzăciască, au lovit Dașovul de l-au arsu și l-au prădat și multe turcoaie au robit și cu mult” duium s-au întorsu înapoi fără de sminliala.

Domnit-au Pătru vodă Șchiopul 5 ani și i-au vinit maziliia de la împărăție; viind un agă împărătescu, l-au luat den scaon și l-au trimis la Halep, la pază, iară în locul lui, au pus domnu’ pre Iancul vodă.

CAP XL

Domniia Iancului vodă ce-i dzic Sasul în anul 7088, februarie 17, venit-au Iancul vodă în țară și s-au aședzat la domnie, carele de naștere nu fostu sas, liutoran de lege; pravoslaviia nu iubii. Și dacă s-au aședzat domnu’ țării, toată criticiia și iiedumnădzăriia ș-au arătat, că lăcomie de

avuție nespusă avea, pentru care pre mulți au omorât, și nu trimis de au luat de-a-dzecea den boi de prea toată țara.

Pentru Ion Lungul ce s-au ridicat domnu’

Iancul vodă, de multă lăcomie ce avea, scos-au Iii (ară dzăciuială de boi, care obicei țara n-au nuferii. Ce s-au ridicat lăpușnenii să se dezbată de nuni mâna Iancului vodă și oștindusă, au ridicat

291

dentre dâșii domnu’ prelungul și l-au numit Ion vodă și au purces pre Prut în sus.

Iancul vodă, prindzind de veste că lăpușnenii s-au ridicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium vor nicul cu oaste împotriva lor, și tâmpinându-să la Balota, s-au lovit de fată și dând războiu’ de îmbe părți vitejește, pierdură lăpușnenii războiul și pre domnișor încă l-au prinsu viu. Unii scriu că s-au înecat în Prut domnișorul.

Pribegirea boierilor de răul Iancului vodă

Multe lucruri spurcate și de Dumnădzău urâte făcea Iancul vodă în domnia lui, cât de răutățile lui, toată țara și boierii să oțărâia; că legea creștiniască nu iubiia, la avuție, lacom și prădătoriu, țara cu dările îngreuia și era curvariu peste seamă, că nu numai afară, ce nice de curtea sa nu să feriia Giupânesăle de la masa doamnei sale le scotea de le făcea silă.

Acestea toate neputându-le suferi boierii, mai vârtos Movileștii: vlădica Gheorghie, Irimia vornicul și frate-său Simion paharnicul și Balica hatmanul, s-au sfătuit pre taină să pribegiască; carii, întâi ș-au făcut prilej cu voia lui, că mărgu să svintască mănăstirea Sucevita, și așa au pribegit în Țara Leșască cu lo ții. Iară alți boieri au fugit în Țara Munteniască, alții la Turci și în alte părți.

Iară pe urmă, mărgând jalobă la împărăție de răsipa țării, au mazilit pre Iancul vodă și au dat domnia iară lui Pătru vodă Șchiopul.

În anul 7091, înțelegând Iancul vodă de mazilie de la împărăție și cunoscând la ce-i va vini mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la turci, va avea pără multă și când ai să nu pice. Ce s-au sfătuit să triacă în Țara Leșască și de

acolo să triacă în Țara Unguriască, că prin (ară nu putea să triacă peste munți că să temea de țărani. Și așa, au ieșit den tară și au trecut în Țara Leșască, și trecând pre la Pocutiia, i-au ținut calea Iazlovetchii și l-au dus în Liov cu toată averea lui și de sârgu au trimis la craiul de lui dat știre. Iară craiul au scris la Sinevschii hatmanul și la Herbort staroste de Liov, de au tăiat capul Iancului vodă, și i-au luat averea în sama crăiască, numai o parte de avere au lăsat doamnei și cuconilor, să le fie de hrană. Scrie Ureche vornicul că perirea Iancului vodă s-au făcut cu învățătura împărăției Turcului, de i-au tăiat capul.

Domnit-au Iancul vodă ani 3 și luni 7. Dzik, că acesta Iancul vodă îmbla vara cu sanie de os.

CAP XLI

A doua domnie a lui Pătru vodă Șchiopul în anul 7092, octomvrie 17, venit-au domnu' țării Patru vodă Șchiopul, pre carele toți îl aștepta, și audzind pribegii ce era fugiți pentr-alte țări de nevoie ce trăgea de Iancul vodă, cu dragoste s-au întorsu la domnul lor, la Pătru vodă, și i-au miluit iar cu boieriile lor.

Pentru niște căzaci. ce venită în țară

De năroc era Pătru vodă cu căzacii, că în domniia dentâi numai avu odihnă de căzaci, și acum, la o a doua domnie, bine nu să aședzasă la scaon, iată cazacii viniia să apuce scaonul, într-aciastă lună, octombrie 27. Ce, prindzind veste Pătru vodă, le-au ieșit înainte la Prut, la sat la Bogdănești și acolo iicungiurându-i, le-au căutat cazacilor a să închina lui Pătru vodă. Și dintre acei căzaci au ales Pătru vodă o seamă, carii au socotit oameni mai de triabă... i i au oprit să-i slujască; iară pre alții cu giurământu I lui slobodzit de s-au dus.

După aceasta, nu multă vreme trecând, au lovit nI (i căzaci la Nistru de ceia parte mai sus de Tighi111*11, niște sate ce descălecasă pre hotarul leșăscu, Iurci ciutaci și moldoveni foarte mulți, ieșiți den țării de nevoi în dzilele Iancului vodă, și mare perire au făcut într-înșii și robie și s-au întorsu cu dobândă la Locurili sale căzacii.

Într-acest an, Pătru vodă, dacă s-au aședzat la

domnie, nu lăsa în uitare pomana sa, mănăstirea Galata, ce o zidise în vale și să răsapisa, ce cu oserdie au silit și au zidit Galata în dial, care sta și până astăzi.

În anul 7092, avgust 7, venit-au căzacii și fără veste au lovit Tighinea, de o au arsu și o au pradat, și au robit pre cei tineri, copii și fete, iară pe bătrâni până la unul i-au tăiat și multă dobândă au luat.

În dzilele acestui Pătru vodă, în anul 7093, mare secetă au fostu în țară, cât au săcat toate izvoarele, pâraiele și bălțile; și unde mai nainte prindea pește, acolo ara cu plugul, și piatră pre multe locuri au cădzut și copacii au săcat de secetă și dobitoacele, neavând ce paște, le dărama frunză.

Și atâta pulbere era, cât, dacă bătea vântu, să strângea troiene în râpi și pe la garduri, ca și iarna de omăt; iară despre toamnă, dacă s-au pornit ploi, au otăvit câmpul și s-au făcut mohor pen țarini și au strânsu de acel mohor de ș-au scos sărăcimea foamea, că să făcusa foamete în țară.

În anul 7094, avgust 15, adunatu – s-au Pătru vodă cu nepotu-său Mihnea vodă, domnul muntenesc, la sat, la Munteni pe Prut, amândoi cu curte multă și cu gloate mari și s-au ospătat împreună.

În anul 7095, ghenarie 8, ridicatu – sau o seamă de căzaci, ca nește lupi învățați la prădzi, de au intrat în țară și au pradat în ținutul Sorocii și multe bucate au luat. Iară Pârvul, pârcălabul de Soroca, au sărit cu hânsarii după dânșii și cu alții cine au vrut; și agiungându-i la Perieslav, vrând să-și scoată al său și căzacii nevrând să-și lasă dobândă, tare războiu' făcură și în două A dzile abii au spartu pre căzaci și pre toți i-au omorât; numai pre unul, lăsându-l viu, l-au trimis la Pătru vodă.

Într-acestaș an, în luna lui iunie, Pătru vodă au făcut nuntă nepotu-său, lui Vlad vodă, ficiorul lui Miloș vodă, și au luat fata Mircii vodă, (domnul muntenesc), și au chemat la nuntă pre Mihnea vodă, domnul muntenesc, în târgu în Tecuciu. Nuntă domniască cu multă cheltuială și cu frumoasă podoabe și jocuri și mulți den vecini au venit de

le-au înfrumusețat masa.

În anul 7096, noembrie 23, venit-au căzacii în țară cu un Ivan să-l ridice domnu'. Ce, ieșindu-le Pătru vodă înainte cu oaste den sus de Țuțora, și dând războiu' vitejește de îmbe părțile, mulți au perit și în noemvri 26, birui Pătru vodă pre căzaci și-i sili de i-au dat pre cine avură mai mare, care ș-au luat plata după vina sa. Iară mulți să ascundea prin păduri și pre unde putea și moldovenii îi gonii. Mai apoi pen păduri fugind căzacii, care pre unde putea să scape, apărândușă până la Cirimuș, puțini întregi au scăpat, tot răniți și pedestri.

Domnind Pătru vodă Țara Moldovei ca un domnu' cum se cade, cu de toate podoabele câte trebuiescu unui domnu' de cinste, că boierilor era ca un părinte și-i ținea la mare cinste și den svatul lor nu eșua; țării era apărare, săracilor milostiv, mănăstirile miluia și întăriia; cu megieșii de pen pregiur bine petrecea, cât la toți avea nume bun și dragoste; la giudețu blând și fără fățarie era, cât nu era a dzice că nu-i harnic de domnie.

Mai apoi vădzind nevoia țării, că turcii, precum oaste feliul lor cel păgânesc și neastâmpărat de lăcomie, trimis-au de cerea o somă de bani să dea peste adetiul, ce era să dea țara, s-au svătuît cu boierii țării ce vor face și cum vor putea ridica și alte dări ce n-au mai fostu; că de acea dată nu-i ora că nu va putea ridica acea somă de bani den țară, ce-i era să nu să facă obicei, carele nu ari mai ieși don țară, că și aceasta ari lua și altele vor izvodi, cum sau și tâmplat.

Și au ales cu sfatul său Pătru vodă să se ducă don țară să nu să facă de la dânsul începătură, ce de la altul; și s-au gătit de dus. Iară boierii toți apăra de acea cale să nu să ducă den țară, și den domnie, co mai bine să dea acea somă de bani den țară, precum dii și alte dări obiciuite, și să-și ție țara și domniia, că nilul ce va vini domnu' în locul lui, va da și țara tot lui va hălădui. Ce, Pătru vodă nice într-un chip nu vru să se apuce de acea dare, să ia asupră-și domniia țării cu blăstăm de la țară, ce-și tocmi lucrul înainte și lăsă boierii să ție scaunul țării, până le va vini

diminu de la împărăție.

Iară el s-au ridicat cu o seamă de boieri de frunte cari să tremură a rămâne, să nu petriacă ca mai nainte cu Iancul vodă. Anume era Stroici vei logofăt, Irimia vornicul, cu frate-său Simion păhamicul, Andrei hatmanul și alți mulți. Și trecând prin Țara Leșască la Țara Nemțască și acolo s-au aședzat Pătru vodă. Iară boierii toți s-au întorsu în Țara Leșască și s-au aședzat la târgu, la Podhaeț și pre aiurea.

Spun de Pătru vodă că acolo, când da bani de cheltuiala bucatelor, au fostu lăcrămând și dzicea. Aceștia sintu lacrămile săracilor!

Deci, putem să-i dzicem Pătru vodă cel milostiv, că binele său l-au lepădat pentru țară, că altul ca acesta n-au măi făcut. Era domnu' blând, milostiv, la giudeț dreptu, nu bețiv, nu curvariu, nu lacom, nu răsipiloriu; putem dzice că toate pre izvod le-au ținut, ca să nu să smintiască.

Domnit-au în a doua domnie ani 7 și luni 6 și în domniia dentâi ani 5 și luni 6, care fac toți doisprădzece ani și giumătate.

CAP XLII

Domniia lui Aron vodă cel Cumplit

În anul 7099, dacă au părăsit Pătru vodă domniia și țara, înțelegând împărăția că țara au rămas fără domnu', au cercat, pre cine vor trimite domnu' în locul lui Pătru vodă. Ce nărocul țării se schimbă, că după năroc bun, iată vini și rău, ca cum ar fi de Dumnădzău însămnat, după vreme bună și sănină să vie vreme tulburată, după domnie lină și blândă să vie cumplită și amară. Aflară turcii pre Aron, căruia i-au dat domniia cu multe datorii; fiind fără suflet și împlând și alții pentru domnie, pre toți i-au împlut Aron cu bani, luând bani cu camătă de la turci și de la alții, și au ieșit la domnie.

Iară după ce au vinit în țară, nu-i era grijă de altă, fără numai afară de a prădare, iară den lontru, nu să satura de curvie, de jocuri, de cimpoesi și de măscărici ce-i ținea. Așijdirea dabilele prea țară, ce îngreuiasă tarai nu împla numai dăbilarii singuri ce și turci trimitea de

îmbla prea țara cu dăbilarii, de nu-și era bieții taran volnici cu nemică; muierile nu era a lor, fetile le rușina, ce vrea să facă, făcea. Pe dăbilarii, pentru un potronic de-l vrea pâri la dânsul nu-l giudeca, ce trimitea acolo de-l pierdea; pre boieri, pentru avuție îi omorâia, giupânesăle le siliia; și domnind, nu altă, ce ciudesă și pozne făcea.

Acestea făcând, cunoscă că tuturor este urât și socoti ca să nu să încrîializă lefeciiilor tărâi, ce au strânsu în liafă unguri, călări și pedestri, și au făcut celor pedestri odăi în curtea domniască, în Ieși, să-i aibă pururea lângă dânsul.

Apoi vădzu că de datornici nu se va putea mântui, ce au orânduie de tot omul să ia câte un bou și au trimis în toată țara cu turci de strângea, și pentru care om nu avea bou, ei lua a cui găsiia în sat. De la unul lua boii toți, pentru alții, că mulți rămăsesă de răutăți și de dabile ce era în tară, săraci, fără boi de hrană.

Iară în anul 7100, într-aceste răutăți și belituri ce făcea Aron vodă, neputând suferi țara, s-au ridicat orheenii și sorocenii cu un domnișor ce-i dzicea Ionașco, ce-l alesesă cap dentre dânsii și-i pusără nume Bogdan vodă.

Dacă înlăliasă Aron vodă de aceasta, au dat știre țării să se strângă și el fără zăbavă au ieșit cu curtea și cu lefecii săi; și până a ieși den curte, au tăiet pre Bucium vei vornic și pe Bârlădianul logofătul și pe Paos vornicul dându-le vină de vicleșug, că-i cu știrea lor. Deci au purces împotriva vrăjmașilor săi. Atunce mergând, au pus pe Ureche vornicul, logofăt mare; și tâmpinându-să oștile la Răut, ș-au dat războiu' vitejește de îmbe părțile. Și izbândi Aron vodă și prinsă și pe domnișorul acela și-i tăe nasul și l-au călugărit.

Iară, dacă au spartu Aron vodă previdenii săi, niciun loc n-au rămas să nu fie plin de vrăjmășiia lui, că nu numai pre cei vinovați ce au fostu într-acel războiu' pierdea, ce și sâmintiile lor, și vinovați și nevinovați.

Gătindusă Aron vodă să facă mai mari vrăjmășii, iată îi viniră călărași cu veste de mazilie, că înțelegând împărăția de atâtea răutăți și morți și asuprele fără măsură ce făcea, l-au mazilit. Atunce Aron vodă tăinui acea

veste, să nu o înțăliagă țara și slujitorii, temându-să să nu-l omoară, că mulți era bucuroși să audză veste ca aceea, că unora părinții, altora ficiorii și frații le perisă și alții rămăsesă săraci de multe răutăți a lui. Ce pre taină învăță pre acei călărași să nu scoată cuvântu' afară și îndată au răpedzit în Ieși la doamna sa, să se încarce și să purcializă în gios, iară pre boieri i-au învățat de au chemat gloatele, și le-au mulțămit de slujbă ce i-au făcut și le-au dzis să margă cineș pre acasă, gândindu că se vor duce și el să ia drumul în gios, spre Galați.

A doua dzi, părându-i - că se vor fi dus curtenii și călărașii, au încălecat și au purces spre Ieși, silind să agiungă el mai curund, să nu obliciască cineva, și iată gloatele mergea pe de toate părțile. Atunce au chemat pre boieri, dzicând: Credzi, eu am slobodzit oastea să-și margă pre acasă, dar cine-i oprește? I-au spus boierii că o seamă s-au dus, iară celora ce le este calea spre Ieși și mai la munte, aceasta le este calea. Și așa depreună au mărsu, până au însărat; apoi noaptea au silit Aron vodă de au mersu, și nefăcând zăbavă în Ieși, au purces în gios spre Țarigrad și pre cale l-au tâmpinat capegiu împărătescu, ce vinia să-l ia den scaon, să-l ducă la împărăție.

Iară, dacă însă 1 iasără toți de maziliia lui Aron vodă, nu într-alt chip, ce cum după furtună și vremea rea, dacă văd oamenii sănin și liniște, să bucură toți, așa toată țara s-au bucurat.

Întorsu - s-au Aron vodă de pre cale cu domnie noa A într-acesta chip s-au tâmplat întoarcerea lui Aron vodă cu domnie noa A, de pre cale, nesosit încă în Țarigrad. Dacă au însă les datornicii de maziliia lui

Aron vodă, mai vârtos Edoard Barton, ce era pre atunce sol de la crăiasa de Anglia la Poartă, că au fostu luat bani împrumut câtăva somă de la alți negustori greci și englezi, de au dat lui Aron vodă, când au ieșit domnu' întâi, și n-au fostu apucat Aron vodă să-i plătească banii. Măcar că deodată aștepta acel sol să valiză pre Aron vodă, sosit mai curund mazil în Țarigrad, iară apoi, pricepându că-și va pierde banii, adunat-au pre toți datornicii

neguțitorii, de la carii lua să bani pre chizășiia sa, și i-au învățat de au mers la vizinul și au făcut jalobă asupra lui Aron vodă, că pentru scurtă domniia lui, n-au putut plăti banii ci-au împrumutat pentru domnie. Alții de altă parte, dzicea că n-au fostu vreme așea curund să se maziliască Aron vodă: că agiunesă de mai nainte Aron vodă la prietenii săi; dat-au știre și împărăției și încă neintrat în Țarigrad, l-au tâmpinat căftan de domniia țării.

Dumnădzău încă nu-și plinisă certarea deasupra țărâi, că Aron vodă, după obiceiul lui cel rău și cumplit, dacă au în (ales că i-au dat domniia, îndată au răpedzit pe credzută slugă a sa, pre Oprea, armașul cel mare, cu cărți în țară, să ție scaunul și să poată prinde pre cine i-au scris într-un izvod, că să apucasă Aron vodă, nu de altă, ce tot de răutăți să facă. Și ce n-au plinit cu rău în domniia dentâi, să pliniască acum, să-i ție pre toți Oprea armașul la închisoare, până va vini el să-i piardză.

Pribegit-au Ureche logofătul de grija lui Aron vodă

Oprea armașul, după învățătura domnu-său, lui Aron vodă, viind de olac, au intrat în Ieși sara și s-au dus în curte și au descălecat la odăile dărăbanilor ungurești și noaptea au venit la gazda lui Ureche logofătul, ce era caimacam la scaon, până va vini domnu' în țară, și arătându-i porunca domnusău; iară Ureche, audzind de numele domnu-său, lui Aron vodă, numai ce s-au întristat și vrând să hălăduiască, să nu-i fie a-l mai vedea, dzis-au către Oprea armașul: Cu bucurie primăscu și gata sintu

Ducuros să slujăscu domnului nostru acestea ce-mi poruncește Măriia Sa. Numai să fie cu taină, nime să nu știe, și bine ai vinit dumneata, să ședzi la taină, până îi vom oblici pre toți, să-i știm, cine unde sintu; că pre câți-i scrie la izvod, să-i putem prinde, să nu cumva să prindză veste să fugă, și ne va fi cu smintială. Mers-au Oprea armașul de au ședzut la taină, cum au dzis Ureche logofătul, la odăile dărăbanilor într-aceia noapte și a doua dzi, până au însărat.

Iară Ureche logofătul numai ce să mira încătro se va duce de urâtul lui Aron vodă, să nu-i fie a-l mai vedea,

știind câtă groază și răutăți făcuse mai nainte în domnia sa, și acum mai de mari cazne se va apuca. Aflând vreme și cale deschisă Ureche logofătul, de a să depărtarea să iasă din țară, s-au gătit și purcedzind, au învățat pre gazdă-și, cine-l va întreba a doua dzi, să spuie că s-au dus acasă, în Cârligătură. Și așa, au purces și, mergând cu sânguire într-aceia noapte și a doua dzi toată dzua, au trecut pre la Soroca în Țara Leșască.

A doua dzi sara, Oprea armașul au mersu la gazda lui Ureche logofătul să sfătuiască și neaflându-l, atunce au vădzut că l-au înșălat într-acesta chip și îndată au trimis cărți pre la margini să păzească să prindză marginile. Iară, dacă au înțeles că Ureche au trecut în Țara Leșască și s-au depărtat, el s-au aședzat și au ținut scaonul, până au vinit Aron vodă.

Ureche logofătul, dacă au trecut Nistrul, au mersu unde era și cicealalti boieri pribegi strânși, unde aștepta toți sfârșitul lucrului.

Scrive Ureche vornicul, în anul 7101, încă până a sosi Aron vodă în țară cu domnia, s-au rădicat un Pătru Căzac din Țara Leșască cu puținței pribegi, înțelegând că țara este fără domnu'. Și intrând în țară, au vinit în Iași la scaonul domniei și au domnit doua A luni. Iară dacă au vinit Aron vodă, au prinsu pe Pătru Căzacu și l-au trimis la împărăție.

Aron vodă, dacă s-au aședzat al doilea rând în domnie, cumu-și era vrăjmaș, să apucă tot asuprele să facă asupra țării și punea dabile mari. Și întâi, cu voia lui îmbla turcii prin țară, de strângea dabilele cu oamenii domnești, iară apoi, nu -, putea opri și silă mare tuturor făcea, bucatele fără preț le istovii și fără de bani le lua.

Însă, apoi, cunoscând Aron vodă că nu va fi bine până în sfârșit, că țara scârșea, pribegii sta înfinați, gândi după toată răutatea ce făcuse, să arete și vreun lucru bun, ca să se curăfască de strigare și să dzică (arâi că nu-i den voia lui ce s-au lucrat în țară, ce-i de nevoie și de sila turcilor și socoti să se agiungă cu Mihai vodă, domnul muntenesc, ca să se dezbată de supt stăpânită turcilor. Și întâi să apucă

de zădi mănăstire în tarina Ieșilor, care să cheamă până as adzi Aron vodă, pre numele lui, unde este hramul svintului Nicolae, în anul 7102.

Iară în anul 7103, au intrat în țară Lobodă cu oaste căzăciască și au gonit pre Aron vodă den scaon și au arsu târgul Ieșii.

Scris-am de aicea înainte mai pre largu domniia lui Aron vodă, precum scrie în istorii streini.

Aron vodă, viind în țară cu a doua domnie, cum am pomenit mai sus, și mântuindusă de Pătru, părându-i să a fi mai slobod, vrut-au să-și aședză domniia mai fără grijă. Și îndată pre o seamă de boieri ce-i avea în prepus i-au omorât; den carii unul era anume Brut, iară ce boierie au avut, nu putem ști, fără cât că era arbănaș de m-am om știind câteva limbi și sosit la mare avere, știut și la Poarta împărăției. Pre acesta, încă pentru avere l-au omorât; și alte greutăți cu dabile îngreuia țara. Vădzindu-să Aron vodă în ura tuturor, și den casă și de afară, și la împărăție sunasă pentru moartea lui Brut, fiind cunoscut la Poartă acel Brut, că era rudă cu Sinan pașa, vestit pre atunce cel pașă la împărăție.

Faptele lui Aron vodă oblicindusă la împărăție, întâi porunci la Bator Jicmond, craiul Ardialului, prin Aluuet pășea, ce era cu oști în părțile Țării Ungurești, să trimită la Aron vodă să-și ridice oamenii cei în liafă, ce-i trăsesese Aron vodă pre lângă sine den Ardial, și să ia aminte să nu-și mai lasă oamenii să murgă să slujască în Moldova.

Edoard, solul crăiesei de Anglia, așijdirea pârâia pic Aron vodă pentru banii ce-l îndaiorisă și nu-i puica scoate și siliia să-l poată aduce la Țarigrad pentru acea datorie, căci să făcusă veste de Aron vodă, cum să ciarcă să fugă în părțile creștinești. Pârât-au pre Aron vodă și pentru Oprea logofătul - (care au fost și armaș) - și pentru Răzvan hatmanul, pentru că aceștia ar hi svetnici lui Aron vodă la toate răutățile.

Acestea săpându-l den dzi în dzi, vădzind că nu va fi bine de dânsu, s-au agiunsu cu Mihai vodă, domnul muntenescu, să se dezbată de supt mâna Turcului; să

agiunsă cu Mihai vodă, Bator Jicmontu, craiul Ardialului, și cu Aron vodă, îndemnându-i să se ridice pre turci, neprietinii creștinătății și să se uniască toți cu împăratul nemțescu.

Iară acestea îmblând pre taină, iată vini veste lui Bator Jicmond de la capichiaha lui de la Poartă, dându-i știre, precum Sinan pașa să gățializă cu tătarâi să intre în Ardial, se pune sub sabie și copiii de opt ani.

Iară, dacă s-au dezvoltat, intrat-au tătarâi în Țara Unguriască, de s-au împreunat hanul cu Sinan pașa. Intrând hanul pen țară, pe porunca împărăției, i-au grijit conace Aron vodă și Mihai vodă. Iară hanul au fostu dat știre la Iași, precum merge pren Moldova și pren Țara Munteniască la Beligrad să se împreune cu Sinan pașa; aceasta au făcut să nu aibă grijă leșii de tătari.

Ce hanul, dacă au trecut Nistrul, au lăsatu-și calea pen Țara Munteniască și au mărșu dreptu la Hotin, la marginea Țării Leșăști, și de acolo, măcar că era și alte căi, ce au ales trei căi de mersu: pre la Haliciu și pre la Căluș, fiind și mai largu locul și sate mai dese pentru prada lor, și pre acea cale au mărșu până la Sambor o seamă; altă oaste, pe Nistru până la Striiu și au trecut la Muncaci: iară a triia oaste pre la Pocuția și au lovit la Maramoroș.

Acestea înțelegând Zamoschii, canțileriu crăii leșăști, au strânsu oaste ce au putut în grabă, să apuce pe tătari la strâmtori; ce nemic n-au isprăvit, că trecusă tătarâi peste munți, cu mare pradă pen Țara Leșască. Iară ce au făcut tătarâi la Unguri, dacă au trecut pen Maramoroș, să scrie ei, iar noi ne întoarcem la rândul nostru.

Lucrându-să acestea, iară căzacii ce trăia pe lângă

Nistru în Podolia, supărându-să de prădzile tătarilor, înțelegând precum Bator Jicmontu stăpânește Țara Moldovei și Țara Munteniască, au trimis sol la dânsul și viind la Beligrad, la Bator Jicmontu, au cerșut să-i primască în slujba sa și, de le va da liafă doua A luni și să-i lasă să triacă prin Țara Munteniască, vor sta nevoitori de vor merge până la Odriiu cu armele săli. Aceasta solie de

la acei căzaci o au primit Bator Jicmont, fiind agiunsu și cu Aron vodă și cu Mihai vodă, cu îndemnarea lui Rodolfu, împăratul nemțascu și i-au întorsu cu mari daruri.

Iară aice în Moldova și în Țara Munteniască, mare sunet de arme să afle; că Aron vodă, înțelegându de vinirea hanului den porunca împărăției, să intre într-aceste țări, într-amândoa A, să le prade, îndată au răpedzit la Mihai vodă și la Bator Jicmontu; și îndată Bator Jicmond au trimis cu oști pre Albertu Chiral și cu oști muntenești, și lovind pre tătari, i-au înfrântu; și dobânda ce lua să tătarii de la unguri în anul trecut, o au luat-o înapoi Aron vodă și cu Mihai vodă, cu ungurii. Și au luat câteva cetăți mici pe Dunăre. - (Nu le scriu anume istoricii unguri).

Iară oarecare Iancul, ficior a unui domnu' muntenescu, având oaste turciască și cu tătari, au intrat în Țara Munteniască asupra lui Mihai vodă. Ce, ieșindu-i mai curund înainte Mihai vodă cu oștile sale, cu ungurii lui Bator Jicmontu și cu moldovenii lui Aron vodă, având și oarece căzaci, înfrânt-au pre acel domnișor și multă vărsare de sânge au făcut în turci și în tătari și au mersu în goană de au încungiurat Cetatea Albă și au aprinsu târgul de afară de au arsu.

După acea izbândă, au dat știre lui Bator Jicmontu, cerșind Aron vodă și Mihai vodă să-i trimiță mai mult" agiutor, să stăpâniască Dunărea toată. Trimis-au câteva tunuri lui Bator Jicmontu, dobândite de la turci, den cari puști era pe două A puști scrisă stiagurile și numele lui Ferdinand, împăratului nemțascu, și pre alte doua A, numele și stiagurile lui Huniad Ioan, tatul lui Matiaș, craiul unguresc. - (Acele puști eu socotescu că sintu dobândite de Ștefan vodă cel Bun, când au bătut pre Matiaș craiu la Ba e).

Bator Jicmontu să ținea stăpân așea Țării Moldovei, cum și Țării Muntenești, măcar că uric pe aceste doua A țări nu-și făcuse. Iară acestea lucrându-să, iată Ștefan Răzvan, hatmanul lui Aron vodă, au scris pre taină la Bator Jicmontu, precum Aron vodă să ciarcă să-și facă pace iar la turci, să-și tocmească lucrurile despre dânșii. Și îndată

trimisă oșteni de ai săi într-ales Bator Jicmontu asupra lui Aron vodă și l-au prinsu și legat l-au dus în Țara Unguriască și l-au închis cu Țoală casa lui în cetate în Alvinciu în anul [1595]*, în luna lui mai, și acolo ș-au sfârșit viața, pedepsit la închisoare.

Iară în locul lui au pus domnu' Bator Jicmontu pre Ștefan Răzvan hatmanul.

țară după acestea, să făcură legături între Bator Jicmontu cu Ștefan Răzvan vodă și cu Mihai vodă, după ce au pus la închisoare pre Aron vodă, într-acestu chip:

Noi, Jicmont, den darul lui Dumnădzău a țărilor Ardialului, a Moldovei, a Țării Muntenesti și a împărăției Ramului domn, a părților crăiei ungurești stăpânitoriu și a săcuilor oblăduitoriu.

Dăm în știință cu cartea aceasta, tuturor celor ce să cade, că den bună facerea lui Dumnădzău celui prea bun, după ce am dobândit cărma crăiei Ardialului și după ce au început și groaza tiraniei Turcului și a Tătarului a să arăta în Țara Unguriască, nemică altă n-am avut în cuget, fără cât lepădându-și depărtându priteșugul nesuferitului vrăjmaș, pentru a lor nestătorie și necredință republicii creștinești. Și fiindu crăia unguriască de multă lipsă încungiuată și mai în cele de pre urmă primejdii aflată, câte ni s-ar cădea, după Dumnădzău a agiutori și a apăra, și crăiile și țărele asuprite de giugul turcilor, den cumplita a lor robie a le ridica și în ce veche și de oarecându poftită volnicie a le înturna să putem. Și acestui pre bun svat, decât care nemic lui Dumnădzău mai drag și noa A nice un lucru mai lăudat că va fi, și nice un liac spre agonisita numelui nostru nemuritorie și mai de folos nu se va putea afla. Pentru aceia, ca să ridicăm den robia turcilor crăia noastră, adunându oștirile noastre și toată gătirea oșteniască măritului domnu' Mihai vodă - (carele lăsându necredința turcilor, presine împrenă cu toată boierimea mai nainte s-au fostu închinat) - am nevoit și cu norocite lucruri, cu multe războaie biruind vrăjmașii și scoțândușă den (ară, s-au aședzat țara în volniciia sa cea veche. Și încă ostașii noștri, vădzind asupră răul norodului de la

marginile Bolgariei, biruind pre turci în Țara Bolgariei, cu multe războaie și mare peire într-înșii, prădând târgurile și satele și daturile turcești în Țara Bolgariei, s-au întorsu întregi la hotarăle sale. Și acea țară, care s-au aședzat de nor în volnicii, pentru să se poată mai bine otcârmui în legea creștiniască și să se poată apăra de vrăjmași, viindu la noi dentru acea țară cu plină poruncă și volnicie a lui Mihai vodă și a tuturor staturilor acei țări, să aliagă și să încheie ponturile și legăturile întru amândoa A părțile.

Ponturile și legăturile între Mihai vodă și între Bator Jicmont craiul ungurescu

Den partea lui Jicmont craiu au fostu boieri, anume: Ștefan Iosica logofătul cel mare, Gheorghie Ravazdi, svetnicul a lui Jicmont și starostele cetății Uivarului Samos. Iară den partea lui Mihai vodă și a statului Țării Românești era: Eftimie, mitropolitul Târgoviștii, Theofil, episcopul de Râmnic, Luca, episcopul de Buzău, Mitru vei vornic, Cârstea vornicul, Dimitrie logofătul, Danul vistiernicul, Theodosie vistiernicul, Radul duciariul, Radu postelnicul, Bordur logofātu, Vintilă duciarul, Stamati postelnicul și Preda; în Beligrad, în luna lui mai, în 9 dzile pe calendariul papistașilor, în anii [1595]* aședzate „i încheiate, dentru amândoa A părțile fără vătămare păzite și ținute.

Întâi, noi, episcopii și boierii, stăpânită, prieteșugul: „i robiiia toată a turcilor, ca unor necredincioși și călcători de lege o vom lepăda și toți cu o inemă și eu un cuget, așa, noi, carii ne aflăm aicea, cum cei mai mari și mai mici a moșiei noastre nărod, împreună cu Mihai vodă, așjidirea cu tot clirosul bisericii și toți boierii, pre noi singuri, sâninatului doțiinului Jicmont, den darul lui Dumnădzău, țărilor Ardealului, a Moldovei, a Țării Românești, a țărilor peste munte și a slăvitei împărăției Ramului, domnului, a părților crăiei ungurești stăpânitoriu și a săcuilor oblăduitoriu, iproci, stăpânului nostru milostiv ne supunem; și aceasta împreună cu noi și a tot nărodului țării noastre, lăcuiitorilor, supt puterea lui o dăm, cu toată deplin giudecata priitoarei și amestecate împărății; și pre

dânsul îl aședzăm, îl înălțăm cu o inemă și cu un glas a toată țara domnu' noa A și țării noastre stăpân și craiu de moșie, luând întru dânsul acela nădejde, ca Măriia Sa pre noi și moșia noastră, împotriva tuturor groazălor turcești și a altor vrăjmași, ne va apăra și ne va acoperi; și pre noi în volniciia cea veche, că ne va păzi întru adevăr; că ne va giudeca, precum pre alte țări și domnii a Mării Sale supusă supt porunca sa, după aședzământurile și legăturile acestea, care pre această vreme le aședzăm dentru amândoa A părțile, întru tăria acestui lucru și întru mărturie.

Întâi, noi, cari, cu chipurile ne aflăm credinții Măriei Sale cu numele domnului nostru, lui Mihai vodă, și a toată țara lui, nărodului, facem giurământu noi și toată țara, lui și urmașilor lui, cum vor fi credincioși până la moarte. Aceasta cu iscălitura, mânuie noastre întărind. Așa și Mihai vodă, acum aședzat domn, și cei pre urma lui domni și tot statul Țării Românești, vor fi datori a păzi. Și de vreme ce sâninatul domnu' stăpânul nostru milostiv, în țara noastră nu poate sta și lăcui pururea, noa A, în locul său, ne va pune domnu', pre care staturile țării, cu socotială de obște și părere de la Măriia Sa, vom pofti; care să fie știutor limbii moșii noastre și care ari cârmui după orânduială țara aceia și care pricinele noastre, drept și cu orânduială, după veche volnicie și deprindere, și după legăturile acestea și aședzământuri, și cu porunca sâninatului nostru și oceluia ce va fi în urmă, să giudece și să aliagă. Și pentru ca acestea mai bine și mai drept să se poată a isprăvi și a urma, Măriia Sa, supt numele și norocirea sa, după

Dumnădzău, stiag oștesc, buzdugan și sabie domnului de țară, ca unui namesnic al său îi va trimite, den care să cunoască toți, că este în locul său pus și toți de la cel dentâi până la cel de pre urmă, după aceste legături și aședzământ, să fie ascultători domnului, întru tot ce va porunci Măriia Sa craiul.

Așjidirea, domnu' de țară, pentru să poată plini mai bine datorila și slujba sa, dată după voia Mării Sale

craiului și după folosul staturilor, 12 boieri, știuți lucrurilor cu vârsta și cu ispita și isteți, să se adaugă către dânsul, cu a căror svat, așa întru pricinele giudecătore, a le alege, cum și întru isprava altor lucruri. După aceste legături și aședzământuri, singur domnul țării să păzească, ca să nu facă nemăruii strâmbătate peste dreptatea și puțința. Și acia boieri precum cu socotiala numai și voia și știrea Mării Sale craiului și alor săi urmași, se vor pune; așa și cu aceiași știre și voie, să fie depărtați de slujba și locul lor.

Așjidirea, ce să atinge de viniturile țărâi, de acelea, așa aședzăm, cum, de câte ori se vor faci de Măriia Sa, stăpânul nostru, în țara sa în Ardial comisie, să se trimită boieri și den Țara Munteniască la acea adunare, carii ari socoti după voia Mării Sale și a urmașilor săi, după trebuință a pune dări pre tară. Și la acele adunări și de obște a țărâi împreunări, să aibă loc deosăbit, ca și alți trimiși, cu slobodă voie a-și da părere și socotială, să fie cei întâi cu locul și cu voroava și domnul și boierii den Moldova. Și birul aședzat, îl vor spune numai domnului. Și acei 12 boieri și boierii vor cunoaște de la Măriia Sa, cari vor fi aleși și orânduți, carii în toți anii depline și îndestulate same de cuprinse cheltuieli și veniturile să fie datori a da seamă.

Toate hărăziturile, uricile și întăriturile a domnilor celor dentâi a țărâi, Măriia Sa craiul și urmașii lui să le lasă neclintite, precum stau; și pe urmă, supt numele și pecetea Mării Sale și a urmașilor lui, toate acele cărți și diresesă iasă și prețul tuturor scrisorilor, făcut după lege și obiciaiul acei țări, să se pune, iară moșiile să nu să poată hărăzi altora, fără lăcuitorilor acei țări.

Domnilor puși pană la vreme, de viniturile țării aceia, după datoriile slujbelor lor, Măriia Sa craiul le va orândui vinit pe pofta țării și a boierilor

Toate pricinele, după veche legi și obicei a țării, înaintea giudecătorilor orânduți să se înceapă să se giudece, și înaintea domnului și a 12 boieri; după giudecată, să se obârșească osăbit de toate. Și orice feliu de pricini de pediapsă, atingându-să de viața și averile

boierilor, carii săvai că den giudecata de cap s-au pune în oprială, însă să se iasă loc de milă și iertare, și nice viața, nice averea boierilor ce-s de pediapsă, fără știrea craiului și a urmașilor săi, să nu să poată lua.

Iară de s-ari pedepsi cineva cu moartea, averea lui, după obiceiul țării aceia, să margă la rude și la urmașii lui.

Și întru aciasla orânduială și ispravă să se închidză toată Țara Munteniască suptu hotarăle și marginile ei vechi, despre partea Moldovei și a munților, despre Dunăre până la mijlocul maicii Dunării, de la Rușava până la Brăila și după vechile hotare și margini să se ia vinitul țării.

Toată orânduiala bisericii și a preoților sau a călugărilor, să o lasă Măriia Sa în veche ținere și obicei, pravile, țeremonii și volniciile, să fie slobodzi a-și lua obiciuite viniturile sale. Așijdirea și toate bisericile muntenesti, care să află în țările Marii Sale (sau a urmașilor), vor fi supt giudecata aședzământului mitropolitului de Târgoviște, după aședzarea legii bisericii și orânduielei țării aceia, și viniturile sale să-și poată lua pre obicei.

Tituluș va avea Măriia Sa și urmașii lui de la domnul și de la toată orânduiala țării, așa: Prea sâninatul domnu', stăpânul Jicmond, den darul lui Dumnădzău, a Ardialului, a Țării Moldovei, a Țării Românești și a svintei împărăției Ramului domn, a părților crăiei ungurești stăpân și a săcuilor oblăduitoriu, iproci, stăpânul nostru milostiv.

Iară domnul de țară: Dumnealui măritul domnu' Mihai vodă a Țării noastre Românești, credinciosul noa A iubit.

Iară însuși domnul, la litulușul său, pe urmă să nu se pune cu mila lui Dumnădzău, nice târgul sau locul de unde va trimite cărțile sale la Măriia Sa, la urmașii lui, să nu să pomeniască.

Domnul țării să aibă pecetea niamului său, iară nu cea de obște a domnilor Țării Muntenesti, iară cu clară roșie. Iară pecetea țării să fie la Măriia Sa și la urmașii lui.

Boierii toți se vor chema a domnului de Ardial, nu a domnului țării și fieștecare va avea într-acela chip

tiutiuluș.

Domnul muntenesc se va scrie între svetnicii de Ardial.

Domnul țării prin soli sau cu altă socotială, cu nime den nărodul strein sau den domni, fără slobodzăniia și voia de la domnul Ardialului și de la urmașii lui - (și lor le va fi) - nice de une lucruri să nu poată socoti și a isprăvi. Ce, când va fi trebuință ca aceia, să întrebe de Măriia Sa domnul Ardialului și de urmașii lui și lor le va fi a isprăvi pricina domnului și a toată țara a le isprăvi și a le urni.

Iară de ostașii ungurești sau de alt m-am de va face strâmbătate vreunua den lăcuiitorii țării, den partea aceluia, căpitanul domnului de Ardial, care va fi acolo pus pentru cercătura vinii și faptul. Așjidirea de va face vr-o silă cineva și den lăcuiitorii domnului sau a țării vreunui ostaș a domnului Ardialului, den partea aceluia, singur domnul prin vornicul să cerce giudețul fără de nice o zăbavă. Iară care, ori chipurilor boierilor, ori curții, va face silă împotriva legii și dreptății, să i să facă certare de cap.

Între cei 12 boieri giurați, să nu poată fi m-am de grec și nice o slujbă sau rându care radzimă de cârmuirea acei țări, a avea să nu poată.

Ospețale și hărăziturile ce sunt obiciute la Paști și la Botedzul Domnului nostru Iisus Hristos, să se facă den vinitul țării.

Așjidirea domnul țării, și toți boierii, făcând giurământ cu încredințarea sa Mării Sale, domnului de Ardial, și urmașilor lui, se vor lega cu tainele credinței.

După aceste ponturi și aședzământuri, p-unce când se va trimite stiagul oștescu domnului țării, așjidirea Măriia Sa, domnul Ardialului, să făgăduiește cu toate puterile, cu bani, cu puști, cu iarbă de pușcă și cu altă gătire de oaste, în Țara Munteniască, împotriva tuturor vrăjmașilor a o apăra și a o sprijeni și a o cârmui. După aceste legături și aședzământuri și urmașii lui vor face. Pentru a căruia lucru, încredințasă și vecinică pomenire Măriia Sa, domnul Ardialului, întâi și noi, chipurile ce m-am pomenit mai sus, dentru amândoa A părțile, spre a

obârși aceste ponturi și aședzământuri cu iscălitura de mânuie noastre și cu pecetili noastre obiciuite le vom întări și întemeia. Lucratu – s-au acestea în Beligrad.

Și iată îndată singur Jicmont, craiul și domnul de Ardial, toate cele mai de sus scrisă, ponturi și aședzământuri dentru amândoa A părțile prefăcute și încheiate, primindu-le, și neschimbate și tare avându-le, cu iscălitura mâinii și cu pecetea inelului nostru adevărat, a le întări am vrut; și spre acelea a le ținea și neclătite a le păzi, așa și cu a urmașilor noștri nume (când vor sta ei stăpânitori) – credința și cuvântul nostru domnescu, ne legăm. Lucratu – s-au acestea în oraș, în Beligrad, mai în 20 de dzile, anul de la Hristos 1595.

Acestea isprăvindu-le, solii muntenești s-au întorșii în țara sa. După dânșii au mârșu Palatine cu buzdugan și cu stiag de au întemeiat pre Mihai vodă domnul Țării Muntenești. Giurat-au acolo pre loc așa Mihai vodă, cum și toți boierii, după ponturi înaintea lui. Palatine.

După aceasta, în luna lui iunie, în dzi întâi, trimis-au boieri și Ștefan Răzvan vodă, domnul Moldovei, la Beligrad de s-au legat și ei, după aședzământul lui Mihai vodă, cu Jicmontu craiu.

Iară la sfârșitul lui mai, au intrat tătarii în Moldova și în Țara Munteniască cu multă oaste și lovindu-i muntenii cu ungurii și cu căzacii la marginea Țării Mutenești i-au bătut și i-au tăet; perit-au mulți tătari.

Curund după aceasta, lovit-au Mihai vodă la Nicopoe preferhat pășea, pre carii biruindu-l, au aprinșii târgul de au arsu, puindu pre toți sub sabie; numai cetatea au rămas întriagă. Iară curund dup-aceia, au lovit în Bugiac și mare pradă au făcut; luat-au și șapte bunducuri tătărăști de le-au închinat lui Jicmontu craiu și mulți robi.

Aceste rocoșituri și tulburări înțelegând împărăția Turcului, au și orânduit presinan pașa și cât s-a dezvărat, au și purces cu oști den Țarigrad asupra lui Mihai vodă. Înțelegând Mihai vodă de clătirea lui Sinan pașa că-i vine asupră, tras-au agiutoriu de la Bator Jicmond, craiul Ardialului, 2000 de unguri călărime și 500 de pedestrime

cu Cvilarie; și până a vini Sinan pașa, iară Mihai vodă și cu Cvilarie au lovit pre turcii ce să afle la oraș, la Floci, și pre toți i-au pus în sabie. Lovit-au și la Rușava și la Silistra și la Dristor le-au dobândit și le-au arsu. Lovit-au pe un Mehmet pașa, Mihai vodă, care viniia cu un Bogdan vodă cu oaste turciască și cu tătari și cu

14. O de sârbi și l-au bătut Mihai vodă. Trecut-au Mihai vodă peste Dunăre pe gheață de au prădat în Dobrogea și au dobândit [L]tastova, [O] blucița; răsipit-au Cernavodă, [R]tazgradul, Rihova* și până la Chilia și la Cetatea Albă.

Sosit-au și Sinan pașa în Dobrogea cu 100.000 de oaste turciască, și făcând pod peste Dunăre, au mersu dreptu la București și la Târgoviște; nefiind nice o oaste, pre lesne le-au luat, că Mihai vodă nu să nedejdui în oștile ce avea, ce ș-au trimis doamna și cu fiu-său, Pătrașco vodă, în Sibiu, în Țara Ardialului, și el cu Cviralie au intrat cu oștile sale în munți, la o cetățue ce-i dzic Cernavoda, cetate veche și stricată de turci mai de mult, iară în loc tare pietros.

Iară Sinan pașa, strângând den toată țara oameni, nu încungiurat Bucureștii și Târgoviște cu șanțu și cu părcani, iară oastea o au împărțit în două A părți: o parte cu Ali pașa au lăsat în Târgoviște să isprăvască lucrul cetății, iară cu alta au mărșu Sinan pașa după Mihai vodă. Și, dacă s-au apropiat de unde era Mihai vodă, au orânduie 12.000 de turci într-ales să margă să lovască pre Mihai vodă peste acele locuri strâmte și să nu să întoarcă până nu-l vor birui.

Iară Mihai vodă cu Cviralie, nedejduind întru Dumnădzău și biziindusă și locului, au ieșit în llinpinarea turcilor la acele strâmtori, ce s-au pomenit mai sus, și stătu un război mare între dânșii cu multă vărsare de sânge până au dat dos turcii; și-i goniia oștenii lui Mihai vodă până în tabăra turciască, și de acolo, iar lua înapoi a goni pre oamenii lui Mihai vodă; și tot îmblară într-acea dzi până în desară tot hărățindusă, și să goniia unii pre alții, neputându-și alege.

Iar într-apusul soarelui, nemerisă trei sute de unguri pedestrime, ce era ieșiți den tabără pentru pășune, și sosindu în război, îndată den porunca lui Mihai vodă stătură și acia bărbătește la războiu' fără turcii, întălegând că au vinit agiutoriu proaspăt lui Mihai vodă, neștiind numărul lor, ș-au făcut spaimă și au dat dos și i-au luat oștenii lui Mihai vodă în goană după turci și pre mulți au agiunsu și i au omorât. Apucat-au și patru tunuri și câteva stiaguri; și fugind Sinan pașa, dzic, că au cădzut cu calul de pre un pod în apă și abii au ieșit, întinat. Și după acest război, nezăbăvind Sinan pașa, iară s-au gătit cu oaste și au mârșu asupra lui Mihai vodă. Iară Mihai vodă s-au dus în munți și să gătiia mai cu mare gătire împloliva lui Sinan pașa și au dat știre lui Bator Jicmontu de vinirea lui Sinan pașa.

Pornil-au Bator Jicmontu pre Bine dectu Mindi (intre, otcârmuitoriul săcuilor, și pre Baltazar Bogasie și pre Nicolae Comisie cu oști să se adune în câmpii Bardului, la un târgu săsăscu ce să cheamă Valea Niagră; și singur Jicmontu au purces den Beligrad la Săbeș. Și acolo i-au nemerit vești bune: întâi, că au dobândit oamenii lui cetatea Lipa; a doua, de biruința lui Mihai vodă asupra lui Sinan pașa; a triia, Cazi-Chirii han, ieșind de la Crâm să vie în Moldova cu oaste să prade, iară viind moscalii de peste Nipru, au lovit în Crâm de au prădat și au arsu, care veste înțelegând hanul, s-au întorsu iar în Crâm.

Venit-au lui Jicmontu agiutoriu den Țara Leșască Ian Vihernii cu trei sute de căzaci; așijdirea și oaste nemtăscă, călărime 1.500, de la împăratul nemtăscu cu Albert ghenărariul, iară osăbit oastea Ardialului 24.000. Mers-au porunca lui Jicmontu și la Răzvan vodă den Moldova, de au Intrat de grijea tătarilor pre la săcui cu 2.300 de pedestrime și 800 de călărime și cu 22 de puști și s-au tăbărât la cetatea Terhvara* între munți, ce era făcută de Ludovic craiul unguresc și mai apoi lărgită de Ian Huniad craiu, care o stăpânită pre atunce brașovenii.

Și acolo vini veste lui Răzvan vodă, că au intrat în țară cu oaste Ieșască Ieremiia Moghilă cu Zamoschii,

hatmanul leșăscu. Vădzindu leșii că au pus Bator Jicmontu de la sine domnu' în Moldova, și pre atunce, leșii o scriia pe Moldova că este soție crăiei leșăști, încă de pre legăturile ce făcuse leșii cu Ștefan vodă cel bun și mai apoi cu Bogdan vodă, cum s-au pomenit la rândul acelor domnii, n-au suferit pre Răzvan vodă.

(De unde au luat Miron logofătul de scrie în letopisățul său de Ștefan Radu vornicul, să-l fie pus domnu' țării în locul lui Aron vodă, eu nu poci afla; nice este alt Ștefan, fără Ștefan Răzvan vodă, că și cronicarii streini, Nicolae Isfanfi și Wolfgang de Betleen, carii în istoriile sale pomenescu de domniile Moldovei, scriu că pe urma lui Aron vodă au stătut domnu' Ștefan Răzvan, pus de Bator Jicmontu, craiul Ardialului, precum s-au pomenit mai sus, că au mărșu Răzvan vodă pe porunca lui Bator Jicmontu într-agiutoriu lui AAihai vodă. Iară Movileștii, precum scrie Ureche vornicul, încă cu Pătru vodă Șchiopul trecusă în Țara Leșască). Au pus domnu' leșii pre Irimia Moghilă vornicul cu alesul boierilor de țară, puind deodată și pre cetățile țărâi slujitorii săi leșii, în anul 7103.

Împărăția Turcului pre atunce lupta pentru crăia unguriască cu nemții, pentru Buda, pentru Astrogon și pentru Elnicul. Iară vădzind că cuprind leșii Țara Moldovii, au orânduit pre Cazi-Chirii soltan, hanul Crâmului, trimițându-i și 2000 de eniceri, către 70.000 de tătari ce era. Trimisu-i-au împărăția și stiaș și tuluri de domniia Moldovii să aședză pre cine ari socoti el la domnie, să fie den partea împărăției.

Prindzind veste leșii de clătirea hanului la Moldova, cu rușini socotind a lăsa la smintială pre domnul pus de dâșii, au orânduit și ei prezamoschii hatmanul cu dzece mii de oaste. - (De nu să laudă). - în anul 7104, octomvrie 9, au sosit leșii la Țutora, iară a doua dzi să vădzură și străjile tătărăști iară a triia dzi, octomvrie 11, au sosit și hanul cu tătătăme. Iară leșii, vădzind atâta tătărăme, n-au putut răbda fără șanțuri, ce ș-au întărit tabăra cu șanțuri pe împregiur. Făcut-au și băști de pământu' denafară de șanțul taberei așa de departe, cât agiungea glonțul pușcii,

și au pus oaste în băști și de acolo da den tunuri. Și într-acea dzi, au stătut războiul toată dzua, năvălindu tătarii spre tabăra leșilor den față; iară dosul nu putea să-l ia tătarii, că leșii sta neclătiți. Iară a doua dzi, socotisă hanul cu meștersug să depărtedză pre leși de la șanțuri; au orânduit pre o seamă de tătarii de făcea năvală asupra leșilor, apoi se făcea a fugi. Ce leșii, pricepând meștersugul, sta între băști neclătiți până în desară. Atunce, deprindzând leșii pe tătari, vădzind că să tem de foc tătarii, luate-i-au leșii în goană până la oastea cea supusă, apoi s-au întorsu leșii încet, sprijenindu-să de năvala tătarilor până între băști.

Nu dormiia Irimia vodă; că, deși avea nădejde în leși, iară îndată au agiunsu cu daruri la hanul și au dat cele 7 sate de țară hanului, ce să dzic hănești până astăzi; au legat atunce și miera ce să dă în toți anii balcibașlâc și alte daruri; și cu nevoința Irimii vodă, au stătut legături de pace între hanul tătarăscu și între Zamoschii, dând și hanul zălog la leși și leșii la hanul, până se va închide tocmala.

Capetele de pace au fost acestea: Irimia vodă să fie domnu' țării birnic împărăției den an în an după obiciaiu, iară hanului să-i dea acele sate și alte daruri, cum s-au pomenit mai sus; și oștile leșăști să nu mai intre în Țara Moldovii; și să margă sol de ia leși la împărăția Turcului, pentru întăritura păcii. Iară hanul să dea stiag și tuiuri de domnie Ieremie vodă și să-i scoată atșiref, sau uric de domnie vecinică de la împărăție.

Și așa s-au împăcat; și s-a dus hanul la locurile sale cu tătarii și Zamoschii cu leșii la țara lor, lăsându lângă Irimia vodă pre Albert Hanschii și pre Iani Pototchi cu trei mii de oșteni, că să temea Irimia vodă de unguri. Și au purces și Irimia vodă și s-au aședzat la Suciavă, la scaunul domniei.

Această veste dacă au agiunsu la Bator Jicmont, craiul Ardialului, au adunat svat, cum vor face să scoată pre Irimia vodă den țară, fiind Moldova a lui; au ales cu svatul să îngăduiască până li se va alege cu turcii, cu Sinan

paşa, cum s-au pomenit mai sus, ce vinia cu mare putere de oşti asupra lui Mihai vodă, domnul muntenesc.

Făcând căutare oştii sale Jicmont craiu, care era împărţită în noa A polcuri: 20.000 călărime cu sulită şi 32.000 pedestrime, avea şi puşci pe roate 53 şi câteva cară cu iarbă de puşcă şi alte trebuitoare de războiu'; şi au trecut peste munţi în Ţara Munteniască la Rucal. Acolo viind şi Mihai vodă cu Cviralii, cu

8. O de oşteni într-ales. Vinit-au acolo şi Ştefan Răzvan vodă cu moldovenii şi de acolo, pornindu-să Jicmont cu tabără, au mărsu unde era tăbărât Mihai vodă, o milă de loc de la Târgovişte şi au şedzut pre loc dzece dzile.

Iară Sinan paşa cu turcii era în Târgovişte, unde o întărisă cu şanţuri şi cu părcane şi cu spini îngrădit. Şi mergea Sinan paşa de prăviia oastea lui Jicmont dentru un dial; şi poate fi cunoscu că nu-i va putea sta împotrivă. S-au svătuît cu ai săi să nu aştepte acolo pre Jicmond craiu; ce, au lăsat la Târgovişte pre Ali păşea cu o seamă de oaste şi pre Mehmet beiu, iară Sinan paşa s-au tras cu altă oaste de sârgula Bucureşti.

Iară Jicmont cu tocmala oştilor sale, cu Mihai vodă şi cu Răzvan vodă, au încungiurat Târgoviştea: înainte era Mihai vodă cu 4.000 de călărime într-ales, cu sulită, şi Cviralie cu câteva polcuri, den driapta şi den stânga, câte cinci mii de sulişaşi călări; iară în mijloc era pedestrime şi săcui, cu sulită, cu coasă; după aceia, carăle cu pive de aramă; pe urmă roate nemţăşti; iară după nemţi, singur Bator Jicmont cu

12. O de călărime, cu sulită; şi pre urmă, cealaltă oaste. Precum scriu istoricii streini, au fostu de toată oastea ca 60.000; şi au sosit în locul unde stătusă Sinan paşa.

Şi înţelegându că au fugit Sinan paşa, să temea Jicmont de vicleşug şi porunci de stătu oastea în tocmala sa toată noaptea şi a doua dzi până amializădzi, până au vinit cercătorii ce-i trimisese Jicmontu de au cercat să ştie de oastea lui Sinan paşa ce s-au făcut. Şi, dacă ştiură că s-

au tras la București Sinan pașa, s-au sfătuit Jicmontu craiu: merge-vor în goană după Sinan pașa? Și au ales cu svatul să nu rămâie neprietenii în urmă și s-au apucat a bate Târgoviștea de trei păr și cu meteredză și cu coșuri. Răzvan vodă cu săcuii era orânduit despre răsărit cu dzece tunuri, iară Mihai vodă și Jicmont cu Cvira Iii despre munte și despre apa Ialomîții cu doalizăci de puști. Să apăra tare turcii den lontru și împingea pe cîia ce pusese acum loitre pe zădiurile cetății; nepărăsit da den tunuri și cumbarale arunca. Iară săcuii strânsesă lemne uscate și catran și rășină și altele de aprinsu foc și au aruncat în cetate; ce nu s-au putut aprinde îndată. Iară a doua dzi săcuii, vrînd să se arete mulțămitori pentru volnicia ce le făcuse atunce de curund Jicmontu, au și mai strânsu grămedzi de lemne uscate și au aruncat în șantii, unde era turcii, și aprindzindu-să, au dat năvală săcui cu loitre peste zidiuri și s-au suit pe o parte de zid și iară au dat foc cu acele vriascuri și pe altă parte de zid. Atunce turcii, vădzindu-să aprinși și încungiurați de foc, nu să mai putură apăra și ieșiră pe o porțiță ce era neștiută de oștile lui Jicmontu. Ce n-au scăpat, că era călărime împregiurul cetății, mai la câmpu. Încăput-au viu în mînuie lui Jicmontu Ali pășea și Mehmet bei. Dat-au în pradă cetatea, den cari mai multă dobîndă au luat săcuii, că ei au sărit întâi în cetate. Aflat-au și două A puști mai mari; era glonțul căte de 56 de ocă.

Sinan pașa, dacă au înțeles că au dobândit cetatea Târgoviște, mare frică l-au cuprinsu. Lăsat-au și Bucureștii și au fugit la Dunăre. Deodată întărisă Sinan pașa o biserică în București cu șanțuri și cu băști, ce era zidită de Mihai vodă și de Alexandru vodă, domnul Țării Muntenesti. Ce nime nice acolo n-au cutedzat să aștepte pre Jicmontu craiu. Au fostu pus Iagumuri împregiurul acei biserici și lăsasă o ciată de oameni ca, de ari vini Jicmont pre aproape, să aprindză Iagumurile asupra oștii lui Jicmont.

Ce s-au înșălat în svat Sinan pașa, că Jicmont după ce au dobândit Târgoviște, n-au vinit dreptu pe știavul turcilor, că pre unde mersesă turcii, au fostu rămas numai

pământul; ce pre altu' loc au mersu, rămâind București di-a-stânga.

Apropiindusă Jicmont de Dunăre spre Giurgev au înțeles că Sinan pășea au trecut peste Dunăre cu o seamă de oaste, iară altă seamă de oaste au rămas dencoace de Dunăre. Pornit-au îndată Jicmont cu o seamă de oșteni într-ales, de au cercat să afle este așa, și pre mulți turci au aflat pre cale, mergând să agiungă la cetatea Giurgevului. Ce, puțini au scăpat, iară mai mulți i-au tăet și i-au prinsu vii; gonitu-iau până la Giurgev.

Apucasă Sinan pășea de trecuse peste Dunăre într-un ghecet. Iară mulțime de turci trecea peste pod, cât nu mai încăpea pe pod; ce să slobodziia unii și înot și mai mulți să îneca. Sosit-au atunci și Jicmont cu oștile și mare moarte să făcu în turci de oștenii lui Jicmontu, mai ales de săcui, ce arătară mare vitejie. Perit-au mulți turci, cât să amestecasă apa cu sângele lor, de să făcusă roșie de sânge; iară den ceaia parte, Sinan pașa nu înceta a bate den puști în oastea lui Jicmont; ce, nice o scădere făcea.

Iară pedestrimea, ce era în liafă la Răzvan vodă, au dat năvală la podul despre cetate de au apucat podul și acolo mare și cea de pre urmă frică în turci era, carii trecusă Dunărea, de au tăet și au stricat podul temându-să să nu triacă oastea lui Jicmontu și în cea parte de Dunăre.

Dobândit-au Jicmontu și cetatea Giurgevul și o au arsu și omorî pre toți cetățenii și au stricat podul și au arsu vasăle, pre carele era făcut podul. Întorsu - s-au Jicmont petrecut de Mihai vodă până la Gherghiță și îndată au gătit pre Răzvan vodă cu oști să margă asupra Irimii vodă și i-au dat 12.000 de oaste unguriască.

Și înțelegând Irimia vodă de vinirea lui Răzvan vodă cu ungurii, au strânsu și el oaste de țară, cât au putut, și s-au gătit să stea cu războiu' împotriva lui Răzvan vodă. Era într-o duminică când s-au apropiat Răzvan vodă cu ungurii de târgul Sucevii; era ieșit și Irimia vodă la sat la Areni. Iară oastea leșască, ce era la Irimia vodă lăsată de Zamoschii, o au tocmnit mai la câmpu, despre Scheia, pe supt un mal ce este alătura pre lângă drumul Băii.

Irimia vodă era în biserică la svinta slujbă, când să agiungea hărății den oastea lui Răzvan cu oștile țării. Și când au ieșit Irimia vodă den biserică, să tâmpinară oștile de îmbe părțile și după câtăva luptă între oști, au lovit leșii în oastea unguriască den aripa despre Șchee și îndată au înfrânt pe unguri.

Iară supt Răzvan vodă, precum scrie Istvanfii, doi cai au cădzut în războiu' atunce; și încălecând pre al triile cal, au silit de au îmbărbătat oastea sa și au tocmit războiul la loc. Ce, curund purciasără în răsipă oastea lui Răzvan vodă. Părăsit de toți, Răzvan vodă fugind, l-au prinsu oștenii Irimii vodă; scrie Isfanfie că era rănit Răzvan vodă. Și întâi au poruncit Irimia vodă de l-au slujit de nas și de buză și după câtăva mustrare i-au tăet capul și l-au pus într-un par împotriva cetății. Să pomeneste și astădzi Movila lui Răzvan vodă pe drumul Băii ce merge de la Suciavă. Iară pre unguri i-au gonit până în munți, tăindu-i și ucigându-i oștenii Irimiei vodă cu mare vărsare de sânge.

Fost-au acest războiu' în anul 7104, dechembrie 5 dzile. Așea s-au plătit lui Răzvan răul ce făcuse și el lui Aron vodă, de la carele au avut milă și cinste.

Iară săcuii, cum cei ce scăpasă den războiul de la Suciavă, așa și acei de pre loc, vădzindu-să în volniciia sa ce le dedesă de curund Bator Jicmont craiu, au început a face goană asupra nemișilor de le-au prădat casăle și multe nebunii au făcut. Acestea înțelegând Jicmont, au strânsu svat și le-au strâcat volniciia ce dedesă săcuilor.

După acest războiu' și perire a lui Răzvan, s-au aședzat domnia Irimii vodă fără grijă; nice Bator Jicmont, domnul Ardiațului, nu ș-au mai ispitit să mai trimiță oști în Moldova.

Aceasta perire a lui Ștefan Răzvan, cum și răsipa oștilor lui Jicmont craiu deodată, și dezbaterea Țării Moldovii de supt ascultarea crăiei ungurești, [nu] numai împăratului nemțascu - ca unui craiu unguresc, de care rădzimasă și de mai nainte vreme Moldova, încă de mai nainte de ce au luat turcii Țarigradul era și întovărășită, i-

au părut rău, ce și lui Climentie, papa Ramului, mare părere de rău, pentru căci crăiia leșască [se unia cu Turcul, când craiul Jicmond]*, luptând el să dezbată țara de supt mâna Turcului, să cuprindză Țara Moldovii, să împreune și pre moldoveni cu sine, împotriva turcilor; căci trimise să Jicmontu craiu sol la cumnată-său Rodolfu, împăratul nemțăscu, și la Climentie, papa de Râm, jeluindu de mare pagubă, ce i-au făcut leșii în oastea lui, și

Leșii au împiedicat lucrul spre scăderea creștinătății, de au aședzat Țara Moldovii iară supt birul turcilor de supt care bir era ieșită țara cu nevoința lui. Iară și papa mare ponoslu au trimis leșilor și osăbire de biserica lor craiului leșăscu, ca unui împiedicător binelui creștinilor.

Trimis-au și craiul leșăscu sol la papa, făcându-i știre, că are el de grijea Țării Moldovii; fiind mai aproape, vecini Țării Leșești și mai înhotărâtă, mai cu cale au socotit a fi să radzime de crăiia leșască și de republica leșască decât de crăiia unguriască. Acea grijă o poartă el, să nu fie Moldova cu turci, și de mai nainte vreme fiind supt grijea sa, cum și acum de curund cu puterea sa au scos den Moldova pre hanul Crâmului. Iară craiul unguresc, neavând putere să se apere presine, cum poate să apere pe Moldova de turci și de tătari, mai având prilej fiecând crăiia leșască de oaste.

Aceste pricini avea ei între sine, pentru Moldova.

CAP XLIII

Domniia Ierimii Moghilă vodă

Irimiia vodă domniia cu pace și cu lucruri aședzate și întemeiate că ținea și oști streine și păziia și datorila despre împărăție.

Iară nu multă vreme după aceasta, Bator Jicmont, vădzindu-să îmbătrânit și fără cuconi și vădzind că turcii den an în an să întărescu și cască să cuprindză Ardialul și el obosit de vârfuțe, alegându-și bătrânețelor viață cu odihnă, au socotit că frații săi nice unul nu va putea să ție Ardealul de răul turcilor și au făcut tocmală cu cumnatul său, cu împăratul nemțăscu, să fie presama împăratului nemțăscu Ardialul; iară lui i-au dat cumnatu-său, împăratul

nemțâscu, doua A olate, anume: Ratișbor și Opoliia, la Țara Sileziia, care să cheamă Slonsca, ce să hotărăște cu leșii.

Și după aceia Jicmont, după legăturile ce făcuse cu cumnatu-său Rodolfu, împăratul nemțâscu, pentru Ardial, lăsat-au deodată Ardialul pe sama lui Caspar

Comisie, pre care îl avea credincios Jicmontu, și chemându-l în taină i-au dzis: Așea este voia mea, ca după ce voi ieși eu den Ardial, nemărui să nu lași domniia Ardealului, ce să o tragi la tine. Pentru aceia ți-am făcut hatman pre oștili Ardialului.

A doua dzi, iară au chemat pre Ștefan Boțean, unchiu-său, și-i dzisă: Așea te sfătuescu că, de-ți va trebui domniia Ardialului, să nu răbdzi pe vreun munțian, arătând pre Iosica, să ție domniia. După aceia, nezăbăvind vreme, toamna, au dat domniia Ardialului lui Ștefan Iosica, logofătul său, a căruia svat nu numai în cele de obște, ce și în cele deosăbite, le ținea Jicmontu. Aceste semănături de netocmală și de ne iubire între acei trei, au aruncat Jicmontu.

Iară Rodolfu, împăratul nemțâscu, nezăbăvă vreme, au trimis sol la Jicmont de l-au întrebat de ține tocmai cu dânsul, făgăduindu-i prin solii săi multe viniluri den an în an lui Jicmontu. Și să despărțisă Jicmontu și de fămeia-și, alegându-și viața singuratecă. Iară, după ce au înțeles papa, cum s-au despărțit Jicmontu de fămeia-și și va să petriacă viața călugăriască, i-au giuruit episcopiia de la Olom sau de la Vratistav, în Slonsca, să i dea. Cu acestui feliu de făgăduință sau părăndusă lui Jicmontu, au răspunsu' solilor, că se va lăsa în țăriia aceloră, carii așea de cele de cinste, cum și de cele de folos, îl vor sfătui.

Iară, căindusă Jicmontu de legăturile sale ce făcuse cu împăratul nemțâscu, socoti pre taină să trimită sol la împărăția Turcului, să facă craiu în locul său pre Ștefan Iosica, să-i trimită împărăția stiaș și buzdugan. Acestea așădzându-să într-acesta chip, pentru să se obârșească deplin lucrurile, au răpedzit Iosica den porunca lui Jicmontu cărți la namesnicul Cassovei, să nu să grăbască nice el, nice comisarii împăratului nemțâscu a intră în

Ardial, căci încă de purcesul lui Jicmontu den Ardial, nemic adevărat nu s-au aşădzat şi statul Ardialului spre aceia să pliacă, ca să nu rămâie Ardialul în mânuie streinilor.

Aceste cărţi de sânge le trimite Iosica la Cassovie, iară namesnicul Cassoviei îndată le trimite la Rodolfu, împăratul nemţascu. După aceea, Jicmontu au poruncit să se strângă toţi la Beligrad şi acolo viind Jicmontu, au dzis către toţi să fie într-o tocmală şi să se bată cu Rodolfo, împăratul nemţasc. Şi pentru să nu înmulţim povestea, lăsăm de aice altele la unguri să scrie mai pre larg.

Iară Jicmontu, după legăturile ce făcură cu Rodolfu împăratul, pentru Ardial, au lăsat Ardialul presama oamenilor lui Rodolfu.

Atunce, Mihai vodă au fostu trimis sol la Jicmontu, poftind agiutoriu să margă asupra înmii vodă, să-l scoată den domnie, să apuce el şi domniia Moldovei. Ce Jicmontu au răspuns lui Mihai ȳvodă, precum mai bine, să stea în pace, de vreme ce şi papa de Râm şi Rodolfu, împăratul nemţascu, poruncescu să nu scociorască arme asupra leşilor şi a moldovenilor; că aşea papa, cum şi Rodolfu, arătând că: veţi afla pe urmă Mac, să fie toţi megieşii în pace. Apoi Jicmontu, părăsind Ardialul şi femeia-şi, au purces spre Opoliia.

Iară Mihai vodă înţelegând de Jicmontu că au lăsat Ardialul în sama lui Rodolfu, împăratul nemţascu, de sânge au trimis la solii lui Rodolfu împăratului, la Ardial, cerşind svat ce va face şi de ce se va apuca, de vreme ce Jicmontu au părăsit Ardialul, şi de unde-i va vini agiutoriu împotriva turcilor, că fiice oşti, nice bani nu are; şi pentru zăloage ce au pus pentru plata oştii, pe porunca lui Jicmontu, să-i aide solii împărăteşti de unde le va putea scoate, şi pentru altă plată oştilor ce le-ari trebui, de unde se va da? Răspuns-au solii să nu poarte grijă Mihai vodă, ce să fie cu internă bună, că în scurtă vreme poftetele i se vor plini.

Mai trimis-au Mihai vodă pre Radu cluceriul şi pre Mierăşte logofătul la comisarii lui Rodolfu cu solie, în care era mari lucruri a le descoperi, şi-i pofti de viniră comisarii lui Rodolfu cu o seamă den boierii Ardialului în Târgovişte

și au sfătuit cu Mihai vodă pentru grija oștilor. Și îndată au dat bani lui Mihai vodă 10.000 galbeni de aur și au făcut așez/. amânturi între dâșii. Mihai vodă, domnul mun-Icnesc, să aibă stăpân pre Rodolfu, împăratul nemțescu și craiul unguresc, iar Rodolfu, ca pre o țară de moșie să o dea lui Mihai vodă și fiu-său, lui ;1 ălașco vodă, fără nice o dare, numai Mihai vodă să trimită daruri împăratului, cum să cade unui domnu', și pre acea alegere să stea Rodolfu, iproci.

Purces-au Mihai vodă, după aceia, trecând Dunărea la Nicopoe, în țările Bolgariei, de au prădat și au arsu și au adus robi în Țara Munteniască

15. O de bărbați cu fămei, de i-au aședzat în Țara Româniască.

Peste voie era ardelenilor tocinala ce făcuse Jicmontu cu Rodolfu, împăratul nemțescu, temându-să pre ui mă de supunere de Niamțu. Ce, nezăbăvind vreme, după ce au purces la Slonsca Bator Jicmontu, s-au strânsu toți boierii Ardialului și au ales craiu pe Bator Andriiaș, carele era atunce în Țara Prusii.

Împotrivă era acestui lucru, tocmelii ce făcuse împăratul nemțescu cu Jicmontu pentru Ardial, precum am pomenit mai sus. Ce, nelăsând în voia căpeteniilor de Ardial, împăratul nemțescu au socotit și cu sabiia să-i supue, având tocmală cu Bator; și au orânduit pre un ghenăral al său, anume Bașta Giurgia, și au trimis și la Mihai vodă de l-au îndemnat să vie asupra lui Bator Andriaș, pentru mai pre lesne supunerea ardelenilor de două A părți, că Mihai vodă pururea avea cu împăratul Niamțului răspunsuri.

Pre lesne au primit Mihai vodă acestui lucru și fără zăbavă au strânsu oaste den țara sa, ca 30.000, și au Intrat în Ardial până la Sibiu și acolo tăbărând, au așteptat pre Bașta Giurgi cu oști le nemțăști.

Trimis-au Bator Andriaș la împăratul nemțescu solie, cu rugămintă să nu facă asuprială să-l scoată den crăie, ce i-i de moșie de atâția veci a Batoreștilor; ce, acele oști gătite asupra lui, mai bine împreună cu dânsul să se

orânduiască asupra turcilor, arătând că el nu den sine, ce den voia tuturor svetnicilor și a boierilor Ardialului, au primiit crăia Ardialului; rugându-să împăratului nemțascu să-l primască supt mila sa, iproci. Și cu adastă solie au fostu trimis Bator Andriaș pre Volfungu și deodată i-au fostu pus la oprială în Beciu și iar l-au slobodzit.

Pre urmă au trimis sol și aicea, la Ieremiia vodă, legând prieteșug cu Irimiia vodă, poftindu-i și fata să-și dea Ieremiia vodă după frate-său Ian, socotind Bator Andriaș că încuscrindusă cu Irimiia vodă, să se poată lăți și la domnia Moldovii, puindu pe frate-său domnu’.

Știind Bator Andriaș de prieteșugul ci-au avut frate-său, Bator Jicmont cu Mihai vodă, domnul muntenescu, au trimis sol la Mihai vodă pentru prieteșug; și cine au fost cu acea solie, în loc de prietenie între dânșii, au ațâțat pre Mihai vodă cu mare vrajbă spre Bator Andriaș.

Ce, Mihai vodă, îndemnat de împăratul nemțascu asupra lui Bator Andriaș, au făcut veste că au gătit oastea aceia împotriva turcilor. Iară pre urmă, simțind Bator Andriaș că merge Mihai vodă asupra lui cu oaste, au trimis sol la Baștea Giurgia să afle de lucrurile lui Mihai vodă. Ce Baștea Giurgea au răspunsu’ că gândul lui Mihai vodă nu-l știe. Trimis-au Mihai vodă de au iscodit; ce vrând Mihai vodă să înșele pre Bator Andriaș, au făcut giurământu că el nu uită binele și mila lui Bator Jicmond, frăține-său, care l-au agiutorit împotriva turcilor, și precum au fostu în bună megieșie, așa și acum cu Bator Andriaș. Pre urmă s-au descoperit vicleșugul lui Mihai vodă, după multe solii între Mihai vodă și Bator Andriaș.

Porunci Mihai vodă să se gătealiză de războiu’ oștili sale; așijdirea și Bator Andriaș. Iară să scurtăm voroava, au rămas izbânda la Mihai vodă, înfrângând oastea lui Mihai vodă pre oastea lui Bator Andriaș, și purciasără în răsipă den război, lăsând toată tabăra cu toată gătirea oștească, în mâna lui Mihai vodă, că singur Mihai vodă, vădzind că sta războiul neales, au dat năvală în ardeleni de i-au șpărcuit. Perit-au multe capete în război, fugit-au Bator Andriaș cu puțini boieri de ai săi.

Iară după izbândă, Mihai vodă au purces cu oaste la Beligrad, trimițând înainte la cetățeni să le valiză socotiala. Însă, după ce s-au făcut dzuă, îndată au răpedzit gonași după Bator Andriaș. Iară cetățenii den Beligrad, înțelegând de răsipa ardelenilor cu Bator Andriaș și de Mihai Vodă că le vine asupră, trimisără sol cu daruri la Mihai vodă și-l tâmpinară nu departe de Sobiu cu tabăra și i s-a rugară beligrădenii să le fie milă, iproci.

Iară Bator Andriaș, părăsit de toți, simțind că-l gonescu săcuii să-l prindză, au fugit și rătăcind pedestru numai cu Nicolae Mica, au nemerit la niște păstori și fiindu însetat, au cerșut apă; iară păstorii, neavând apă, i-au dat zăr de lapte. Și dând la Nicolai Mica să guste, dzisă Bator Andriaș: Să bem aceste mișelii, care ne-au dires și ne-au închinat vindzătorii și hiclenii noștri. Și bindu puțin denir-acel țitiu, au trimis pe un păstoriu să-i aducă apă și-i dede un galbăn de aur. Și ieșind Andriaș den coliba ciobanului, s-au lăsat supt un brad să odihniască pujanlel și au dzis lui Nicolae să-l străjuiască. Și neștiind Bator Andriaș că-i sintu neprietenii aproapi, luându-i pe urmă, pen frânturi, pen locuri grele, și nemerind gonașii la ciobani, i-au întrebat. Și audzind Nicolae Mica de unde era de păzia pre Bator Andriaș, l-au deșteptat; și nemerindu-i săcuii, au ieșit la dâșii Nicolae, doar îi va îmblândzi. Ce, nemic isprăvind, ca niște oameni turbați, au năvălit cu arme și l-au omorât. Apoi, găsind și pre Bator Andriaș, au năvălit ca niște hiari sălbatice asupră-i și în loc l-au omorât.

Vesel și îndrăzneții Mihai vodă, după izbândă, pre lesne cuprinde orașele presama sa și i s-a închina și cetățile, numindu-l domnu' lor, primind prea cetăți oșteni de a lui. - (De pre atunce are nume de-i dzic Mihai craiu).

După ce-i dusără gonașii capul lui Bator Andriaș la Mihai vodă, au trimis Mihai vodă de au adus și trupul, gol de toate hainele lui, a noa dzi după ce pensă, și cosindu-i capul la trup, l-au îngropat în Beligrad, îmbrăcat cu haine scumpe.

Stând Mihai vodă după aședzarea Ardialului, iară de aicea den tară s-au ridicat Irimiia vodă, îndemnat de turci,

și au mărșu cu oaste în Țara Munteniască; și neavând cu nime niciun război, au mersu în București și au pus domnu' pe frate-său, Simion păharnicul, și, lăsând oaste de a sa pre lângă dânsu, s-au întorsu la scaunul său, la Suciavă.

Înțelegând Mihai vodă de cuprinsul scaunului Țării Muntenesti de Irimia vodă, îndată au purces cu oaste den Beligrad, de au mărșu asupra lui Simion vodă. N-au așteptat Simion vodă să stea împotriva lui Mihai vodă, ce s-au dat spre marginea țării, spre Focșani, pentru agiutoriul de la frate-său Irimia vodă. Și strângând câțeva seamă de oaste la margine, au așteptat pre Mihai vodă la Milcovul cel Mare - (Are și altu' nume grozav acea apă, de atunci, spun Muntenii) - și țânu războiu' câțva. cias. Apoi pierdu Simion vodă războiul și s-a dus în răsipă oștenii lui Simion vodă, cine încâtro au putut; iară Simion vodă au năzuit la frate-său, Irimia vodă, la Suciavă;

Iară Mihai vodă, după izbândă asupra lui Simion vodă, n-au zăbovit; ce, strângând oaste ci-au avut și săcui, și au mărșu asupra Irimii vodă, care să afle la Troțuș, nuntind, nepurtând grijă așa în grabă să-i fie oaspe Mihai vodă.

Iară, dacă înțaliasă că Mihai vodă trece munții și-i vine asupra cu multe oști, nefind gata Irimia vodă să poată sta împotriva lui Mihai vodă, au mărșu spre Suciavă. Mihai vodă, nemică zăbăvind, s-au pornit după Irimia vodă, cu mare sârguială; și lăsând Irimia vodă oaste leșască ce avea lângă dânsu, să poată lua limbă den oastea lui Mihai vodă, supuindusă acei oșteni Ieși, au lovit pre niște munteni și sârbi dentr-o aripă a oștii lui Mihai vodă, în laturi de tabără, și-i înfrânsără și-i goniră până în tabără, cât să îngrijească și însuși Mihai vodă deodată. Iar stând ungurii, au înfrântu pre leșii Irimii vodă și acolo pre loc au perit o sută dentr-înșii.

Înțelegând Irimia vodă de perirea oștenilor săi, au năzuit la Hotin; așa îl pripisă Mihai vodă de aproape pre Irimia vodă, cât și pre niște haiduci pedesiri cu oarocâte cară, mergând pre urma oștii Irimii vodă, i-au agiunsu fruntea oștii lui Mihai vodă și au stăut haiducii la război,

apărându-se câtăva cias. Ce, înglotindusă oastea lui Mihai vodă, i-au înfrântu la sat, la Verbiia, pre Jijiia, unde stă movilă făcută de Irimiia vodă deasupra acelor trupuri.

Și atâta era de groaznic Mihai vodă și vestit la războaie în toate aceste părți, cât îndată ce au sosit la Suciavă, i s-au închinat cetatea, și a Sucevii și a Niamțului și au pus oșteni de ai săi de pază la cețăți, pedestrași. Și nice cu atâta nu s-au lăsat Mihai vodă, ce au purces de la Suciavă spre Hotin, de au gonit pre Irimiia vodă și presimion vodă până la Hotin.

Cetatea Hotinului era bine grijită de Irimiia vodă, cu slujitori nemți de ai săi; iară Irimiia vodă au trecut peste Nistru la Ieși pentru agiutoriu. Pusese Mihai vodă și un domnu' de la sine aicea în țară, anume Marcul, a căruia nume nu să povestește, pentru scurtă vreme ci-au avut acel domnișor; nice la letopisățele streine nu să află numele acei domnii. Și socotind Mihai vodă că va domni și Țara Moldovii, poruncisă la oastea sa să nu facă stricăciune pen țară.

Era leșii pre aceia vreme strânși toți ia să im, la Varșav, sfătuind de oaste împotriva Șvedului; că craiul leșăscu Jicmontu, fiind moșan acei craii, ce încă viu tată-său, Ian craiu, au ales leșii pre Jicmontu la crăie și după moartea tatâne-său, neavând alt fecior fără Jicmont, cuprinsese crăia șvedzască un frate a craiului șvedzăscu, anume Gustav. Deci, fiind mai aproape Jicmontu, ficiorul craiului șvedzăscu, de acea crăie, decât unchiu-său Gustav, siliia pre Ieși la acela săim numai să pozvoliască să facă oști împotriva lui Gustav.

Iară socotind leșii că nice într-un chip acele doua A eră îi să se facă una nu vor putea, fiind una dencoace și alta dencolo de Marea Balticum și prilejindusă adastă tâmplare Irimiei vodă cu Mihai vodă, au dat leșii nădejde craiului lor pre altă dată asupra Șvedului, arătând mare triabă aceasta și cu grijă craii leșăști, să iasă cuprinsă țărâle aceste de Mihai vodă: Ardealul, Moldova și Țara Munteniască. Ce, au stăut săimul după triaba aceasta: să facă oști împotriva lui Mihai vodă, având Irimiia vodă

gineri, oameni mari, domni la Ieși.

Istoriile ungurești scriu, că Irimia vodă au intrat în cetatea Hotinului și de acolo s-au apărât câteva dzile de Mihai vodă.

Iară după spartul săimului leșăscu, îndată au purces Bator Jicmontu, fratele lui Bator Andriaș, care să afle atunce în Țara Leșască, den alesul săimului svatului, împreună cu Zamoschii, canțileriul crăii Ieșăști, la tabără în Podolia și fără zăbavă s-au pornit împotriva lui Mihai vodă. Vestit era acela hatman la Ieși, a cărui fapte nice Conetpolschii hatmanul n-au agiunsu.

Înjălegind unguri de clătirea lui Bator Jicmontu cu Zamoschii, îndată au trimis sol la dânsul den svalul boierilor de Ardial, arătând nevoia ce au despre Mihai vodă și rugându-să lui Bator Jicmond să se întoarcă la crăiia Ardialului, iproci. - (Scrie Volfangu de Betleen).

Acestea înțelegând Jicmontu, au răspunsu' solului dzicând: Dumnedzău este unul stăpân, care au Făcut toate și carele, luându domniia unuia o mută și o dă la altul. Pentru ce, nice o nevointă nu-i trebuie, nu numai în cele mari, ci nice în cele mici lucruri, de nu-l va noroci Dumnădzău pre dânsul; măcar că cnedziia Ardialului este în primejdie, ce de va plăcea lui Dumnădzău și de-l va chema la acea sarcină, nu se va pune împotriva lui Dumnădzău.

Iară Zamoschii, vădzind acea solie la Bator Jicmontu, au primit. Iară Irimia vodă, apărândusă de Mihai vodă den cetatea Holinului, prins-au veste că vin oștile leșăști asupra lui. Lăsat-au Mihai vodă o seamă de oaste, călărime și pedestrime, cu Mârzea, cu 6.000, și cu Moiseiu, care era pus mai mare căpitan pre unguri. Iară Mihai vodă cu cealaltă oaste, lăsându Hotinul, s-au dus pre Oituz în Ardial. Iară Zamoschii, cu Irimia vodă, încă dacă au înțeles de purcesul lui Mihai vodă, au trecut Nistrul pre la Coiodrubca, la ținutul Cernăuților, și Prutul pre la Cernăuți și au trecut Codrul Cozminului și au mărșu la Suciivă. Mihai vodă întărisă cetatea cu oamenii săi, iară el singur, cum s-au pomenit mai sus, au trecut la Ardial, pentru să-și

înglotiască oastea și să nu obosască oastea leșilor.

Aflat-au Zamoschii și Irimia vodă bine grijită cetatea Sucevii de oamenii lui Mihai vodă și au ales cu sfatul să nu facă zăbavă la cetate, ce să margă întinsu după Mihai vodă.

Împărăția Turcului, avându războaie cu nemții pentru crăia unguriască, era bucuroasă că să sfădește Irimia vodă cu Mihai vodă; și s-au tras cuvântul până astăzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Irimia vodă, să facă oaste asupra lui Mihai vodă, și hrisov sau uric de domnie vecinică, lui și sămânțici lui.

Simțind Mihai vodă că-i vin asupra leșii cu Irimia vodă, au purces den Ardial și au ales loc să-și dea războiu' cu leșii pe Teleajin. Era la Mihai vodă 60.000 slujitori la acel războiu': munteni, unguri, sârbi și nemți puținei și au tocmit oastea pre malul dencolo, călărime au pus de îmbe părțile la aripi, iară pedestrime au tocmit asupra vadului. Și au așteptat pre leși, puind apa ca o piedecă între oști, până ar deprinde oștenii lui acel fel de oaste și să valiză până încât sintu de simeti leșii la război.

Oastea lui Zamoschii era 30.000 Ieși aleși și la Irimia vodă 5.000 oșteni de tară. Dacă au sosit leșii la vad, precum era oastea lui Mihai vodă tocmită, așa au tocmit și Zamoschii oastea sa, dreptu împotriva oștii lui Mihai vodă.

Cu atâta era mai meșter Zamoschii decât Mihai vodă, că îndată cât au sosit la vad, au făcut cu pedestrimea sa băști de pământu' înalte și acolo au suit pușcele; și așa, toată dzua aceia au stătut, dându numai den tunuri și den sinetă peste apă, unii spre alții A doua dzi, Zamoschii au trecut mai sus, într-altu vad, apa mai despre munte, oastea călărime și îndată bulucuri au purces la vad, unde era oastea lui Mihai vodă; iară singur Zamoschii cu pedestrimea au stătut mai tare cu focul asupra vadului.

Mihai vodă, vădzind că trec leșii pentr-altu vad, au mai întărit pedestrimea și el cu șanțuri, iară el singur cu toată călărimea să ție vadul pe unde trecea leșii. S-au mirat Mihai vodă de simetiia leșilor, cu ce sârguală au

apucat vadul; și să făcu un război mare pentru vad. Singur Mihai vodă, ca un leu, în fruntea oștii îmbărbătând pre ai săi, și au t>nut războiul câteva ciasuri, până au vinit husarii.

Nedeprinsă oastea lui Mihai vodă cu acel fel de oaste, husari: că sintu tot în hier, numai ochii și budzăle să văd; mulți pun și aripi tocmite de vultur sau de alte păsiri mari și cei mai de-a-firea cu pardoși peste platoșe; iară slugile care nu au pardos, pun scoartă turcești, iară în fruntea cailor, câte o tablă de hier, mulți pun și la pieptul cailor pentru fenala de glonturi Nice fiece cal încalecă, ce tot cai groși, mari, să poată purta tarul și tot cai frije nemtăști sau cai turcești, la cei mai de firea. Nu aliargă la războaie niciodată, rar dau în triapădul cailor, când ari sări asupra vreunii pedestrimi sau a taberei, iară asupra oștii sprintene cumu-s tătarii, niceodată râu aliargă, că tătarii să rășchira și nu fac niceo izbândă cu sulița. Sulițele lor sintu de optu coți de lungi și cu prapore până în pământu'; stau ca un zid la război.

Și cum au sosit leșii peste vad și au mărșu asupra oștii lui Mihai vodă, îndată de la celalatu vad, au înfrântu cu focul Zamoschii pe pedestrima lui Mihai vodă den șanțurile lor, și câtă pedestrima era, toată au încăput în mânuie lui Zamoschii cu armata lor, cuprinzându-i călărimea ce mai era rămasă la acela vad cu Zamoschii.

Dat-au știre lui Mihai vodă de înfrângerea pedestrima lui, și acolo, unde era el cu călărime, nu avea putere să stea împotriva leșilor. Numai ce i-au căutat a da dos lui Mihai vodă; însă nu de tot în răsipă, ce cu tocmală, întorcându-să singur Mihai vodă, unde era grijă, și tot apărându-să, au mărșu până la Târgșor.

Știindu Zamoschii, cine este la războaie Mihai vodă, să nu să mai depărtedză oastea lui cea călăreață, să nu aibă vreo smintială, au trimis trâmbacii, de au dzis de întorsu oștii. Cădzut-au la acel războiu'

1. O de trupuri de îmbe părțile, iar prinși vii, mulți de a lui Mihai vodă și pedestrima cu totul. Fost-au iiceslu războiu' în anul de la zidirea lumii 7.108.

Să urăsă muntenilor cu Mihai vodă, cu atâta oștire. Ce, după fuga lui Mihai vodă, trei dzile după război, au stătut pre loc Irimia vodă și Simion vodă cu Zamoschii, până au vinit tăți boierii acei țări și slujitorii, primind presimion vodă, domnu' cu giurămiiu. Mers-au cu toții până în București și au aședzat la scaon presimion vodă și i-au lăsat Zamoschii Irei mii de Ieși cu Ian Potoțchii, starostele de Oamenită; apoi s-au întorsu Ierimia vodă cu Zamoschii la Șuciavă.

Iară Mihai vodă, după ce au pierdut războiul la Teleajin, au strânsu oaste prin munți, de ai săi și den Țara Unguriască cunoscuți și din săcui, vreo 7.000 de oșteni, cum scrie hronograful, și pornisă pe Udrea spătariul cu patru mu de oșteni să fie de straje, iară el lot să mai gătiia în munți, să iasă odată cu puști și giitit mai bine.

Ce, au grăbit Simion vodă, de n-au avut vreme să se mai întemeiedză, că de sârgu strângând oști de țară și cu leșii, presvatul iar a boierilor, au purces den București și au mărșu cu dzi cu noapte, prin locuri ascunsă, până! a Argeș, unde era Udrea cu oastea lui Mihai vodă de strajă. Prins-au de veste și Udrea și au scos oaste de strajă la câmpu, că loc de fugă nu era, că să apropiasă oastea lui Simion vodă; și până în trei ori ș-au dat războiu' cu leșii; întorcându-să iară a patra oară au purces în răsipă Udrea cu oștenii săi.

Mihai vodă nu era departe, mai în munți de acolo, viind să se împreune cu cealaltă oaste. Ce, dacă au dat știre Udrea de răsipa oștii ci-au fostu cu dânsul l-au părăsit cu toții și cecealalti; ce, numai i-au căutat lui Mihai vodă a lăsa Țara Munteniască și au trecut la Ardial. Udrea spătariul după aceea, curund au vinit și el și s-au închinat la Simion vodă. Și așa, Mihai vodă, vrând să domniască Ardialul, au pierdut și Țara Româniască.

În Ardial, după ce au sosit Mihai vodă și au aflat oamenii săi ce-i pusese pen cetăți, scoși de Basta Giorgiu și puși oșteni de a împăratului nemțăscu, vădzând că nu are loc nice în Ardial, s-au ridicat cu toată casa lui și cu câțva căpitani credzuți ai săi: Mârzea, Ghiețe, Răcea și au mărșu

în Beciu, la împăratul nemțascu, în nădejdea slujbei ce făcuse împotriva Batoreștilor. Și l-au primit împăratul bine; iară pentru Ardial, că n-au fost pentru dânsul aședzat, ce pentru sine, atunce s-au arătat.

Iară Bașta Giorgi, înțelegând că au aședzat Zamoschii, cum în Țara Moldovei, așa și în Țara Munteniască, domn, avându grijă să nu facă vreo clătire și asupra Ardialului. trimis-au cărți la Zamoschii, aducându-i aminte și poftindu-l să nu stăpâniască cu armele Țara Munteniască și Țara Ardialului, care țări sintu den vremile vechi supusă împărăției nemțăști, să nu tulbure legile a bunii megieșii și a vechilor tocmele, nice să fie pricină de învrăjbire între chesariul și între craiul leșăscu, carii își sintu rudă și cunoscuți. Iară, de ari vrea să facă îndărăptnicie să stea împotrivă, vor agiunge armele împăratului său, cu care se va apăra presine și țările sale.

La acestea, Zamoschii, trimițând om al său, au răspunsu', precum mee el, nice stăpânul său, craiul leșăscu, care este iubitor de creștinătate și poftitori u de pace, n-au ațâțat nice un huiet de arme; ce, pentru să-și răscumpere de pre Mihai vodă Munteanu, om îndrăzneț, mândru, lacom și cumplit, carele nu numai Țara Moldovii ce este supusă eră iei cu sila au fostu cuprinsu, ce și hotarâle rusăști și a Podoliei și locurile peste Nistru le-au prădat cu foc și cu sabie. Și precum el mai mult nu poștește decât liniște a toată creștinătatea și între domni încredințare și întemeiat prieteșug. Iară Mihai vodă au dat pricină tuturor răutăților și măcar că este izgonit den toate țărâle, iară socotiala nu ș-au mutat. Ce, trebuie să se ridice den mijloc Mihai vodă ca un amestecătoriu și tulburătoriu de prieteșug între domni, și vidian tuturor cu totul, iproci. Iară rămâindu Ardialul presama stăpânei chesariului, îi pare bine; și de vreme ce Ardialul este părete Țării Leșăști, pentru aceia au socotit și el și sinatul, ca, aprindzându-se Ardialul, să nu ardă Țara Leșească.

La aceste, Baște Giorgi, cu boierii de Ardial făcând svat, au ales precum prin scrisori nu vor putea să se aședze acele ce era de îndoială între sine. Ce, au ales cu

svatul de au trimis pre Ștefan Ciachi, giuruindu-i mult, numai să margă la Zamoschii, că toi nu ieșisă den Țara Munteniască să vorovască cu dânsul să nu supere mai mult Țara Munteniască și Ardialul, fiind stricate de oști, ce să margă înapoi de unde au vinit; și Bașta Giorgi va sta la mijloc, lipsind pre Mihai vodă și să aducă pre Bator Jicmontu la mila chesarului, numai de va fi nevoitoriu să întoarcă prezamoschii cu oștile leșăști.

Deci, viind Ștefan Ciachi cu solii la Zamoschii, după câtăva voroavă, au ieșit Zamoschii den Țara Munteniască la Moldova. Iară și slujitorii lui Mihai vodă, carii i-au fostu adus Moisi Secheli den Țara Leșească, au trecut den Ardial pre la Ciuc, la Moldova, la Zamoschii. Iară Bașta Giorgi strângând toată boierimea și nemișii Ardialului den porunca împărătiască, i-au făcut de au giurat toți, cum vor fi credincioși împăratului.

Nu peste multă vreme, Bator Jicmontu, vădzindu perirea frătine-său, lui Bator Andrieș, pogorât de la cumnatu-său, împăratul nemțăscu, s-au căit de tocmala ci-au făcut, cum s-au scris mai sus, și lăsândolatele, carii dedese cumnată-său, au trecut în Țara Leșească, că-i era Zamoschii ginere, fiindu doamna, lui Zamoschii fată lui Bator Andrieș.

Iară între atâtea amestecături între ardeleni, intrat-au Ibraim pașa cu oști turcești în Țara Unguriască, de au dobândit cetatea Babotiia, iară tătarâi au prădat pre la Canejul.

Iară înțelegând ardelenii, că Mihai vodă, cum să află la împăratul nemțăscu, la Beciu, intrară în grijă să nu-și isprăvască deregătorila Ardialului de la împărăția Niamțului; avea grijă și de oastea turciască, ce era acum la Bolgariia cu Mehmet pașa; și atunci făcură ghiuliuș acolo la Cluj și aflară o seamă de boieri să aducă iar pre Bator Jicmontu, la care socotială era și Ștefan Ciachi și Moisi Secheli; și alții sta împotrivă, dzicând să nu întărite pre împăratul nemțăscu, căci trag pre Bator. Jicmontu și să liapadă de Rodolfu, împăratul nemțăscu.

Și după aceia, lăsară toate giurământurile ce făcuseră

către Bașta Giorgi, și trimisă sol la Bator Jicmont cu 300 de slujitori, carele era în Botășeeni, în țară la noi, în curtea domniască, supt paza Irimiei vodă; căci, măcar că-l avea priiaten Irimia vodă pe Bator Jicmontu ce având grijă să nu să facă nescari amestecături pentru dânsul, îl ținea în Botășeani cu pază de slujitorii săi, împregiur. Iară ungurii au scos pre o fereastră, den curtea domniască den Botoșeani, pre Bator Jicmontu, și au năzuit de olac spre Ardial, cum au putut mai de sârgu. Iară, dacă obliciră slujitorii Irimii vodă, ce era de pază, purciasă a-i goni pre unguri și nu i-au mai agiunsu.

Și trecând Bator Jicmontu peste munți, au mersu în cetatea Bistriții și, primindu-l toți cu bucurie, i-au: vinit slujitori înainte și au mărșu la Cluj. Și îndată: au trimis sol la împărăția Turcului și capichihaiei au trimis să se afle pururea pre lângă împărăție „supuindusă la împărăția Turcului. Trimis-au soli și la Rodolfu, împăratul nemțescu.

Ce, împăratul nemțescu, mâniindusă presolii Ardialului, au poruncit solilor să iasă den Praga, că acolo găsiră solii acna pre împăratul și îndată au și pornit pre Mânai vodă, dăruit bine de Rodolfu împăratul, să margă să se împreune cu Bașta Giorgi Mihai vodă și să se sfătuiască pentru răscumpărarea Ardialului de supt Jicmonlu Bator, cu nevoință să-l aducă iar supt ascultarea sa, poruncind și la Baștea Giorgi să se împreune cu Mihai vodă și cu alte căpetenii.

Iară Jicmontu Bator, întâi au trimis asupra săniilor, vrând să-și răscumpere pentru moartea frăținesău, lui Andrei Bator. Iară solii ardelenilor, după ce spusă lui Jicmontu, cum nu i-au primit Rodolfu, împăratul nemțescu, și cum au pornit pre Mihai vodă, asupră-i, îndată începu a face oști, călărime și pedosirime, și pilind căpitani credzuți de ai săi.

Însă, nelăsându-să Jicmonlu Bator în nădejdea oștenilor săi, ca să poată sta împotriva așa de puternic neprietinului său, au trimis sol la pașa de la Buda și la pașa de la Beligrad și la beiu de la Timișvar și aicea la Ieremiia vodă, poftindu-i de agiuloriu; ce pașii i-au făgăduit că la

vreme îi vor trimite agiutoriu, iară Irimia vodă i-au trimis 3.000 de oșteni. Strâns-au și de la sârbi agiutoriu.

Iară Bașta Giorgi au pus de au sunat, precum el nu asupra Ardialului strânge oaste, ce pentru să ducă pre Mihai vodă în Țara Munteniască, domn.

Iară de la împărăția Turcului au vinit lui Bator Jicmontu răspunsu', precum cu bucurie au primiit împărăția pofta lui, și nezăbavă vreme, îi va trimite agiutoriu. De aceste vești de la Poartă, mare bucurie au avut ardelenii împreună cu Jicmontu Bator.

Ce gătindusă Jicmontu den Cluj să iasă în tabăra, s-au războiit și au trimis la Bașta Giorgi sol, precum au înțeles Jicmontu Bator de bănatul cumnatu-său, lui Rodolfu împăratul, asupra sa. Ce, el nu pentru altă s-au întorsu la moșia sa, cum să fie împotrivnic împăratului, ce pentru să-și poată apăra moșia sa despre varvari, și el, nu den voia sa, ce cu pofta a tuturor ardelenilor, au vinii la Ardial, iproci.

Răspuns-au Bașta Giorgi solului, precum el nu poștește vărsare de sângele creștinesc, măcar că ari și voia lui Jicmontu, și Rodolfu împăratul nu este chip prostu, ca acela, să se poată împăca cu un ospățu, ce i se cuvine mai mare cinste și ascultare decât tuturor domnilor. Și cu aceste cuvinte au slobodzit de la sine presolul lui Jicmontu.

Și iară au mai trimis sol Jicmontu la Bașta Giorgi cu giurământu, de i-au spus că el nu pentru scăderea, ce mai mult pentru adaugerea și creșterea între creștini, au vinit. Ce, de vreme că Jicmontu au cunoscut pe Bașta Giorgi că vine asupra lui, el încă este gata a sta împotrivă-i.

La aceste au răspunsu' Bașta Giorgi, precum el este slugă, și ce i-au poruncit, are datorie a le face și să știe Jicmontu această poveste: să înduplece nuiaoa, iară să nu o frângă și la înduplecatul nuielei, mult" să socotiască în cuget; adăugând și aceasta mujicul, când se vede aproape de stăpânire, și hainele sale a cheltui pentru dânsa este gata; iară craiul Jicmontu den stăpânită care o are, va să se dezbrace și altuia să o dea. Cu aceste cuvinte, Bașta Giorgi au vrut să înștiințedze pre Jicmontu că, cu acele

pricini ce împlă împotriva lui Rodolfu, își va pierde stăpânită, care ari putea să o ție, de ar fi cu credință lui Rodolfu.

Și așa, den iscoade înțelegând Jicmontu Bator, precum Gașta Giurgi cu Mihai vodă s-au pornit cu oști asupra-i, au tras și el toate oștile de prin toate locurile la un sat aproape de Cluj, anume Samos Falva, și el încă au purces din Cluj cu 43 de stiağuri făcute de curund.

Iară Bașta Giorgi, clătind de la Dobrițin, s-au tăbărât la Maetin, făcând împregiur șanț.

Până aicea acest letopiseț iaste scris de pre izvodul, ci-au scris răpăosatul Nicolae Costân, ci-au foslu vei logofătu.

[Letopisețul

ȚĂRII MOLDOVEI

(1709 - 1711)]

Dintre toți domnii sub care a slujit Nicolae Costin, Mavrocordat a fost acela care l-a prețuit mai mult. Faima despre cultura lui N. Costin ajunsese până la Mavrocordat încă înainte de urcarea sa în scaunul Moldovei...

Și, luându-și sarcina de a scrie letopisețul domniei acestuia, Nicolae Costin a făcut-o nu fără stima ce o avea pentru suveranul care-i arătase atâta prețuire...

De domnie (ui Nicolae Alexandru vodă, vleat 7218

După mazilie lui Mihai vodă Răcoviță, carea s-au limplat la văleat de la zidirea lumiei 7218, iară de la Hristos 1710, la luna lui octomvrie, 14, în dzua de sărbătoarea preacuviosei Paraschevi, pribegit-au o seamă de boieri de țară (și acest obicei de la o vreme încoace s-au făcut), anume Lupul Costachie vornicul de Țara de Gios pe aceea vreme și Mano-Iachie Ruset vornicul de Țara de Sus, cu Dediul vei spatâr socrul lui Mihai vodă și cu alții în sus în Țara Leșască; însă nu departe de marginea țării, ce la Sneatin. Iară Dumitrașco Răcoviță hatman, fratele lui Mihai vodă, au pribegit deodată la socru-său Mihai Cantacuzino spatariul în Țara Munteniască. Iară a doua dzi, octomvrie 15, încă nepornit Mihai vodă au fugit și Iordachie Ruset ce fusese înainte vornic mare, (matca

tuturor răutăților) în Țara Leșască la ceilalți boieri pribegi, precum se va fi arătat mai pre largu cine va fi scris de domnie lui Mihai Răcoviță vodă. Iară aicea câțeva vreme nu s-au știut de domnia țării, cui s-ar fi dat de la împărăție. Se tâmplase aicea în oraș din boierii țării Ion Buhuș ce fusese și logofăt mare și Ciocârlan de neam prostu' făcut d, e Constantin Duca vodă înainte vornic mare de Țara de Sus. Pre acești doi i-au făcut acel agă ce vbnise cu mazilie lui Mihai vodă, anume losuf aga, caimacami de au păzit scaunul până la venire cu veste de domnie noai. Însă până la aceea vreme, neștiindusă adevărat, mai mult să socotia că va fi domnu' Antioh vodă, feciorul lui Cantemir vodă, carile în 2 rânduri fusese domn aicea în țară. Pentru care sta tare domnul muntenesc Constantin Băsarab vodă împreună cu losuf pășea sarascher de Tighinea; și domnul muntenescu mai mult nevoia și pentru cuscriecarea făcuse și legase cu Antioh vodă, Logodindu un fecior al său anumea Răducănu, cu fata lui Antioh vodă cea mai mare, Mania. Pornisă și pre boierii carii fusese din dzilile lui Mihai vodă pribegi în Țara Munteniască, anumea Ilie Cantacuzino biv vei vistiernic și Ilie Catargiul, tij, fusese vistiernic mare, de au venit aicea în țară, cu aceea nedejde că ari lua domnie țării Antioh vodă; căci și lucrurile lui pen prieteni și la Poartă și losuf pășea sarascheriul și domnul muntenescu, să părea mai tare și mai aproape de domnia țării el, decât alți domni ce să afle mazili la Țarigrad. Că acum și cărțile lui Antioh vodă era la acei boieri scrise și cu dată poruncă și mai ales la Ilie Catacuzino vistiernicul, pre care-l avusese mai aproape decât pre alți boieri în domnia sa Antioh vodă, să prindză pre câțva din greci, ce fusese pre lângă domnia lui Mihai vodă; precum au și făcut: că au prinsu pre Mihălachie Ralachie ce fusesă postelnic al doilea la Mihai vodă, pre carile îl trimisese la Cetatea Neamțului și pre alții. Iară tot n-au cutedzat Ilie Catacuzino să vie la Iași, vădzindu întârzierea caftanului de domnia lui Antioh vodă. Ce au pornitu pe Ilie Catargiul vistiernicul în Iași ca să fie caimacam cu Buhuș logofătul și cu Ciocârlan

vornicul; iară el singur la satul său, la Șerbești, purta trebile, de cerca în Țara Muntenescă de zăbava domniei ci-ar fi pricina.

Iară avându grijă de Constantin Ducă vodă, aflându-se și el din domnii mazili la Țarigrad să nu ia domniia, poftit-au pe Neculai Costin vornicul, fiindu-i cumnat și cumnat și lui Constantin Ducăi vodă, de au venit la Ieși, pentru ca de s-ari tâmpla domnie țării dată lui Constantin vodă, să-i facă știre, să nu-l apuce omenii lu' Constantin vodă aicea în țară și să aibă și de griji lui Ilie Catargiul.

Mirarea și grijea nu lăsa pre bieții boieri aice în Ieși să fie în odihnă: că una pricina de grijea lor, cum nu venie nime să le spuie de domnie noa A; a doua cea mai mare grijă, că le venise poruncă de la Tighinea, unde acum să afle și craiul șfedzăscu scăpat de la

Poltava, precum este poruncă de la împărăție să ervedze câtăva oaste turcească pe locul țării. Ce să facă? Răpedzit-au deodată cu rugăminte la Constantin Băsărabă vodă, domnul muntenesc, să-i sfătuiască la grijă lor și mai ales să le facă știre ce ar hi întârzierea domniei de la Poartă, de nu să aude nemică.

Iară la Iosuf pășea au răpedzitu pe Iamandi biv vei armaș, om strein, dară deprinsu cu trebile țării, cu mare jalobă pentru lipsa țării și cu mare rugăminte să li să rădice acel ernatecu de oști împărătești. Trimisu-i-au și 2 pungi de bani și o seamă de oi, fără ce i-au datu și pe la poarta lui. Venitu-le-au cu ispravă de la Iosuf pășea, cum li s-au rădicatu acel ernatecu de oști din țara noastră.

Osebit de aceasta au nemeritu și un agă, trimis de la împărăție și un altu' agă de la sarascheriul; cărora, dându-li să slujitori și din țarî și purtători de grijea lor pe Cârstea ce fusese jignicer, împreună și cu Ion Abăza, aflându-să la Cernăuți staroste, de au mărșu acei agi de au vădzut cât loc de țară din Prut de unde să hotărăște Țara Moldovei cu Țara Leșască, care au călcatu moscalii când au lovit pre o seamă de șvedzi la Cernăuți; carea măsurându-și locul țării câte ceasuri au călcatu, s-au întorsu iarăși pe aicea prin Ieși și pe la Tighinea au trecut la Poartă.

Și așa Neculai vornicul vădzind că s-au isprăvit
aceste, au purces la casa sa, neștiindusă nemică de domnie
noai cui s-au datu; măcar că de la Ilie Catacuzino
vistiernicul venită scrisori, precum altul nu, ce Antioh vodă
va fi domnu'; numai să așteaptă sosirea mazilului lui Mihai
vodă la Țarigrad. (Ce depărtate-s lucrurile lui Dumnădzău
de a bietului om), că la noembrie în 6 dzile, au îmbrăcatu'
caftanu de domnie țării Nicolae Alexandru vodă. Dzice un
poetic: batgiocurește puterea dumnędzăiască lucrurile
omenești. Precum și aicea să cunoaște câtă nevoie
pentru domnie lui Antioh vodă și poate fi și Constantin
Duca vodă că îmbla pentru domnie, dară din porunca
puternicii împărăției au luat domnie Nicolae vodă, pe care
s-au dzis mai sus, noembrie 6, la văleat 7218, după obicei
de la vezirul, fiind vezir Ali pășea, au îmbrăcat căftan.

Răpedzit-au îndată cu cărțile sale Nicolae vodă pe un
gramatic al său, anume Enachie, la Ieși, făcând caimacam
pe Ion Buliuș logofătul, și pe Antiohie Jora hatmanul. Și
scrise să cărți și la Mitrea vornicul, ce nu l-au aflații viu.
Pre Neculai vornicul l-au aflat vestea aceasta mergându pe
calc la casa sa, însă Ilie Catargiul vistiernicul au și plecat
îndată din Ieși direplu în gios; iară Ilie Calacuzino
vistiernicul și el n-au cutedzatu a șede la Șerbești, ci-au
plecatu iară să treacă în Țara Muntenescă. Venise acum
poruncă la margine de la domnul muntenescu să nu lasă
pre nime din boieri, nice presingur Ilie Cantacu/. ino
vistiernicul (măcar că-i era cuscru), să treacă în Țara
Muntenescă; ce l-au tumpinat dreptu Faraoni cartea de la
Băsărabă vodă și de la Nicolae vodă, cum să n-aibă nice o
grijă căci au luatu domnie tăriei Nicolae vodă. Întorsu -
s-au iară la casa sa, la Șerbești, însă au mersu pe la cumnatu
său Neculai vor [nicul*] de s-au împreunat, și i-au arătatu
și cartea lui Nicolae vodă; și-i scria și carte cuscru său lui
Băsărabă vodă, domnului muntenescu; însă pe urmă i-au
venit cărți de la unchiu-său Constantin Catacuzino
stolnicul, de-l sfătue să nu șaliză în tară deodată, ce să
treacă în Țara Ardealului la Brașeu, unde să afle și alți
boieri; căci și Dumitrașco Răcoviță hatmanul trecusă din

Țara Muntenească la Brașeu; și Manolachie Ruset vornicul trecuse la Brașeu, având grijă încă de domnie lui Antioh vodă și știindu pe 11 le Catacuzino neprietin (precum to și Cantacozonești Cupăreștilor) însă din Țara Leșască pin (ara deodată la satul lui la Bogdănești, care sat sta suptu munți, apoi pe Oituz au trecut la Brașeu.

Iară gătindusă Nicolae vodă, după ce au îmbrăcat caftan noembrie 29, și au luat și cuca, după obicei, de la împărăție, iată au murit și tală-său Alexandru marile tainic și cel din lontru la împărăție și aceasta au fostu zăbava lui Nicolae vodă, până au astrucatu oasele tătâne-său

Iară pre Ilie Catacuzino vistiernicul nu l-au. lăsatu socoteala scrisorilor lui Băsărabă vodă și 3 ginire-său să treacă în Ardeal, ci-au așteptatu în tară. Iară Nicolae Costin vornicul ședzindu la casa lui iată i-au venit și lui carte de la Nicolae vodă să se afle și el caimacam la Iași. Purces-au dară și el pe porunca domnească fără zăbavă la Iași, unde au nflatu și pe Enachie gramaticul sosit în Iași. Aicea la început s-au arătat înțeliaptă chivernisala lui Nicolae vodă, pentru folosul țării, că nemică n-au făcut zăbavă aice la Iași Enachie gramaticul și au purces la Tighinea cu cărțile lui Nicolae vodă, pentru trebile țării. Și la boieri caimacami poruncă era, nice rămășiță nice un feliu de dare în tară să nu iasă și cum că nu-i trebuie să-i trimită din tară nice bani, nice altă nimică, ca să nu caliză cu greu pemintenilor. Iară după astrucare tătâne-său lui Alexandru, au purces și Nicolae vodă din Țarigrad spre tară la scaunul său.

Aicea ne-au părut cu cale să pomenim pentru acest Alexandru tergimanul, tatăl lui Nicolae vodă. Cost-au țarigrădeanu, născut în Țarigrad, carea au stăut mare om la împărăție; că după moartea lui Panaiotache, ci-au fost om vestitu pe acele vremi și tergiman mare la împărăție, stăut-au acesta Alexandru ce să numita din șlehtecia Mavrocordat, Icrгимnu mare; și pe urmă i s-au dat titlul Exaporito, adică tainicul din luntru la împărăție, om pre învățat în toate învățăturile, așe filosofești, astronomiești, cum și teologești, carile să arată din cărțile ce au făcut și

să află tipărite; om vestit și la împărățiile creștinești. Fost-au trimis de împărăție și sol la Iioci, la Leopoldu, împăratul nemțescu și poprit acolo câțeva vreme; că pe aceea vreme era trimis de împărăția Turcului la Beciu, când avea mare price și războaie împărăție Turcului cu împărăția Neamțului. Pe urmă iaraș cu întăleapta chivernisala sa, slobodzindu-i de acolo, au trecut la Poartă. Acesta nu fostu trimis mai pe urmă la Râmi reiz efendi la C.arlovita, unde s-au legatu păcile între împărăția Turcului și între împărăția Neamțului și între crăia și răspublica leșască cu împărăția Turcului și cu venețienii, fiind strânși la Carlovita. Despre acești soli cineș ai săi trimiși, iară despre partea turcului, acel Râmi reiz efendi, carii după aceea în scurtă vreme au agiunsu și vezir azem și acestui Alexandru Mavrocordat, cum s-au pomenit și mai sus.

Aședzământurile și legăturile păcilor, cine va vrea să știe, va afla aiurile. Acestui pontu numai l-au pus aice, pentru căci pe urmă se va vedea ce folos au adus după sine țării. Era pus și acestui pontu: turci sau tătari în Țara Moldovei niceodată să nu să lătasă cu stăpânirea, ce tot domni trimiși de împărăție. Legându-să dară pace între toți, cum s-au pomenit mai sus, înturnându-să și Camenița iaraș către crăia leșască și Țara Moldovii care era îngiumătățită și luată de Ieși, iarăși înturnată de Ieși către stăpânirea Turcului, adaosu - s-au mare veste și laudă, vei dzice la toată Evropa, acesta Alexandru Mavrocordat, pre carile nu-l vor uita curund vacurile viitoare. Acest Alexandru Mavrocordatu au fost făcut cuscrie cu domnul muntenescu Constantin Băsărabă vodă, logodindu-și feciorul, tergimanul, pe Scarlat, cu fata domnului muntenescu, cu Ilinca. Făcutu-s-au la anul și nunta în Țara Rumânească, aflându-să și câțiva boieri pribegi din Moldova la nuntă în București. Tâmplatu - s-au într-aceea vreme și sfinția sa Dosothei patriarhul de Ierusalim, care i-au și cunutat pe cei tineri. Acesta Alexandru Mavrocordat au avut fămee, nepoată de fată lui Alexandru Iliiaș vodă și nepoată de soră lui Iliiaș Alexandru vodă.

După ci-au sosit tergimanul Alexandru la Poartă, fu

primit de împărăție cu mare cinste, îmbrăcându-l împăratul cu blană de sobol; care adastă iaste cinstea cea mai mare la turci, cându îmbracă pre cineva împăratul cu blană de soboli; și nice odată aceasta până atuncea nu să făcusa, ca să mai îmbrace pe vreun creștin cu blană, nice pe domnu', nice pe altu' cineva. Carile fiindu acum și îmbătrânitu, nu așa din vârstă cum de osteneli slujindu Porții, au isprăvitu tergimănie cea mare fiului său, lui Nicolae, care și el, slujindu Porții 12 ani în slujba tergimăniei, au sositu și la domnia Țăriei Moldovei de care scriem.

Iară pe urmă la mare primejdie fusese Alexandru bătrânul tatăl lui Nicolae vodă, pe vremea zorbalelor Țarigradului, asupra lui soltan Mustafa la Odriiu, de l-au mazilitu, puindu-l la închisoare; și pe urma lui au stătut împărat frate-său soltan Ahmetu, carile iaste și acum împărat. Și au cercat tare pre Alexandru să-l prindză, pentru păcile ce să făcuse între împărăția Turcului și între împărăția Neamțului și ales pentru înturnarea Camem ții de suptu stăpânirea Turcului, către crăia leșască. Pierdutu-ș-au și averile Alexandru pe aceea vreme; l-au ferit unul Dunnedzău de primejdia vieții.

După ce au purces Nicolae vodă din Țarigrad spre scaunul țării, venit-au poruncă să-i iasă la Galați Ion Sturdzea păharnicul și Ilie Catacuzino vistiernicul și Ghiorghită Apostol biv vistiernic, Manolachie Hrisoverghi comisul; unde nu numai aceste ce s-au pomenit, ce toată boierimea a țării i-au ieșit înainte la Gălați de i s-au închinat. Iară după ce au purces din Galați, la toate conacele mulțimea de țărani și de slujitori îi ieșia înainte; unii jeluindusă de strâmbătăți ce avea; alții fiind înstreinați din țară să poftia să vie la pământul lor și îndată pe loc li se făcea ispravă. intrat-au domnia în Iași ghenarie 25, cu mare pohfală, cu alai împărătesc și cu iscusite podoabe. Și mergând la sfetii Nicolae, s-au blagoslovitu de Ghedeon mitropolitul țării; și ducându-să la curtea cea domnească, s-au citit îi beratul cel împărătesei! întru care era multe cuvinte neobiciuile; că scrie împăratul pentru Nicolae

vodă, că este slugă driaptă din părinți și alte laude. Iară dumeneca după ci-au ieșit de la biserica domnească de la utrăne, au boierit după obicei boem cei mari, întâi pe Ion Buhuș logofăt mare, pe Neculai C.ostin vorejic mare de Țara de Gip –, pe... Ion... S turdzea vornic de Țara de Sus, pre Antiohie Joara hatmam pre Ilie Catargiul spatar mare, pre Ghiorghită Apostol păharnic mare, pe Ilie Catacuzino vistiernic mare.

Iară nu las aicea înainte a pomeni de pecetluiturile ce scosese în țară Mihai vodă, care s-au dat la tot omul ce ieșisă la pecetluituri; iară pe urmă, neputându-să strânge banii atâția el1 ă-și plinească lăcomie cea nesație, ieșisă poruncă la zlotaș să arunce năpăști să se îmbrace toți banii după somele care ieșisă din vistierie. Ce apucându-l mazilie, o seamă din boieri socotia să nu mai supere țara cu acele nevoi și năpăștile acelor pecetluituri; căci luând și Nicolae vodă domnia, n-au avut aice poruncă boem, cum era la domnii trecuți, de trimitea bani înainte la migrad; ce niciun banu' ca să se trimiță nu s-au trimis. Ce n-au lăsați i alți boieri din caimacami să fie după socoteala, ce au poroncitu pe la **z** Iota și, să arunce năpăști pe oameni și pecetluituri albe nescrise fata omului. Era și câva boieri carii cheltuisă în dzilile lui Mihai vodă, unii la vistierie, alții la sulgerie, alții la jignită, alții cu mprumutele, care lua bieții boieri cu poruncă domnească de la negu (itor turci și pe urmă îi lăsa neorânduți, de au venitu casele boierești la mare datorii și răsipă cu împrumutele. Și unii din boierii lui Mihai vodă, la mazilie lui își făcuse pecetluituri domnești cum li s-au orânduil câte o somă de bani dintr-acele pecetluituri, că mai mult" cee sta să-și ia banii, ce didesă împrumute; iară pe urmă au venitu poruncă de la Nicolae vodă, încă nesosit în scaun, să se lase năpăști le să nu să dea oamenilor, care să didesă și să strânsesă și o seamă de bani. Ce, pe urmă după ci-au sositu domnie în Ieși, au avut boierii mare scârbă, pentru nesocoteala a o seamă de boieri; măcar că pe urmă au obliciiu cine au lăsat acea nesocoteală cu năpăștile pecetluiturilor ce s-au dalu. Să invitasă acum țărani de venită la divan cu pâra

asupra zlotașilor că le-au luat atâtea năpăști; ce îndată poruncă eșua și cu mare scârbă asupra acelor zlotași, carii n-ari întoarce banii oamenilor ce li-au luat pentru năpăști. Închisese pe Rugină slugerul, și pe Ștefan Luca vistiernicul pentru banii năpăștilor în vistierie; ce. Rugină apucasă degrabă de întorsese oamenilor; iară Ștefan Luca nedându, cu mare scârbă l-au pus și la închisoare în temniță și vrea păți și mai rău, ce cu mare chizeșie au ieșitu de s-au așezat să-și plătească oaminilor ce le lua sa.

Iară aflându-să boierii în vistierie, iată într-o dzi numai ce veni armașul al doilea, de au luat pre Ion Sturdzea vornicul, și pre 11 le Catargiul spatariul cel mare, de i-au dus la odaie de siimeni de i-au închis; cu mirare fu tuturor cum așa curund la a doua spptă: mâna după ce i-au boieritu, de au arătat această scârbă, asupra acelor boieri și cum într-un domnu' așa de chibzuitu, după ce i-au boierii de au arătat această scârbă Nicolae vodă asupra lor; fiindu un domnu' ca acela, că nu numai pornirea spre răutate și râvnă acelor bune îndeamnă de multe ori pre cei preaînțelepți la fapte ca acestea. Cerca ceilalți boieri pricina, fiindu-și ei îngrijeți aemu, după ce lua să dintre dânșii pre acei doi boieri la închisoare. S-au aflat că mai multe vorbele și îndemnarea lui Iordachie Ruset vornicul (pre carile măcar că nu-l făcuse cu diregătorie la curte), iară la vistierie și la socotelele tărâi de atocma cu ceia la îți boieri, din porunca lui Nicolae vodă să afle mai înaintea altor boieri cu diregătorie. Pricina acei scârbe asupra acelor boieri s-au fost ales asupra vornicului Sturdzii, cum că este pricitoriu de să pricește și se pune împotriva domnilor, cum făcea la Mihai vodă. Din gura lui Iordachie vornicul au fost ieșit această răutate și cu îndemnarea lui s-au făcut de s-au potrivit așa de grabă Nicolae vodă asupra acelor 2 boieri, precum se va vede mai pe urmă adevărul acestui sfalu și îndemnarea vicleană a lui Iordachie vornicul, precum de nime bine nu grăia; cum l-au descoperitu dumnedzău (după cum dzice *Sfânta Scriptură*: groapa au săpat și au cădzut într-însa). Iară avea și vătămare și bănat mare

Nicolae vodă asupra lui Ilie spatariul Catargiul, pentru supărările ce făcuse aicea în țară pe vreme ce trecuse din Țara Muntenească cu Ilie Catacuzino vistiernicul cum s-au pomenit mai sus, de închisese fără poruncă și lua să «și bani de la slujitorii de Focșeani, nefiind de la nice un domnu' poruncă, fiindu boieriu de țară să facă și unue și altue supăr cu închisoarea; și către aceasta fusese scârbitu și pentru un tâlhar, anume Bucur, ce făcuse multe răutăți și furțișaguri și aice în țară și în Țara Muntenească, care prindzându-să dincoace acel tâlhar Bucur, îl didese Ilie Catargiul de ceea parte căpitanului muntenescu, peste obiceiul și hotarâle țărilor acestora, de i s-au făcut acelui tâlhar de ceea parte certare. Însă pe urmă Nicolae vodă, pricepându acea faptă, degrabă, cu închisoarea acelor boieri, au poruncit fără nice o vătămare de i-au slobodzit pe boieri de la închisoare. Didese ci și o seamă de bani vistierii împrumut, fiindu-și țara în mare slăbăciune cu vremile trecute; însă după ce i-au slobodzit de la închisoare nu i au lăsat de lot păgubaș, ce la vremea desetinii li-au orânduitu de ș-au luat o seamă de bani, din împrumuta ce didese, cu adevărînță și făgăduință că și ceia la îți bani ci-au dat nu-i va lăsa păgubaș și scosese și ceilalți boieri la împrumută de didese, fiindu mai în grabă a să dea o seamă de bani pe porunca împărății. Iară pe urmă nu s-au lăsat păgubaș; ce tuturor li s-au întorsu banii, nu odată ce pe rându.

Iară Ilie Catacuzino vistiernicul cel mare făcut, n-au apucat a intra săracul în vistierie că, după ce l-au boierit, a doua dzi au și cădzut în dzăcare de boală, din care la săptămână au și murit. Iară pe urmă Pavel Rugină ce fusese sulger mare la Antioh vodă și cu Luca vistiernicul ce fusese logofăt al trefle la Mihai vodă, au fugitu în Țața Leșască ieșiți acum din toate nevoile, dați pe chizeșie să-și margă amu la casele sale. Ce, după ce au fugit iară, Luca logofătul avut-au mare căială pe urmă de înstreinarea sa; și nemică zăbovind unde au fo'.st pribegitu, scriind și la Nicolae vodă, și pre la boieri aice în tară i-au făcut pace despre domnie de au venit în tară neavându nice o nevoie

pre urmă. Iară Rugină slugerul, fiind om mai sprântariu nu s-au mai întorsu în țară ce s-au tras spre moscali, de care la rândul său se va pomeni, unde se va scrie de domnie lui Dumitrașco vodă Cantemir.

La Tighinea încă aflându-să craiul șvedzăscu după moartea hatmanului Mazepii, fiindu despre primăvară, la luna lui april, 14 dzile, pus-au hatman căzăcescu pre Filip Orlic, carile fusese înainte pisar la hatmanul Mazepa (precum s-au pomenit și mai sus la fila 158), iară după Paști, aprilie în 23 de dzile, au intratu în Ieși cu mare cinste și doamna lui Nicolae vodă Pulheriia, petrecută de boieri și de giupânese și cu slujitori cu pofală, precum s-au cădzut.

Trecut-au la Poartă pen țară și un sol frantojescu, anumea marchez Dezalore, înainte căruia din porunca lui Nicolae vodă, i-au ieșit Neculai, vornicul cel mare de Țara de Gios și pentru limba lăținească, ieșindu-i mai sus de Copou înainte cu slujitori de l-au petrecut până aice în oraș la gazdă.

Iară pre această vreme, aflându-să țar Moscului și cu oștile lui în Țara Leșască, după izbânda de la Poltava asupra craiului șvedzăscu, fiind leșii adunați la Varșav, la seimu și strânși de grijă au ales de iznoavă cu toții, unii și de frică ales ceea ce fusese cu partea lui Stanislav craiului în partea șvedului, au primit craiul leșăscu pe Avgust care fusese părăsitu de odată crăiia leșască. Iară Iosif Potoțchii voievodul ce să cheamă de Chiov, neputându-și afla loc de amistuit în Țara Leșască ca un vicleanu (căci înainte cu puțină vreme au fostu cădzut el pre mâna moscalilor și iară cu videnșug au scăpat), deci acum și craiul Stanislav fiindu ieșit din Țara Leșască la Pomeranie, au trecut și Iosif Potoțchii în Țara Ungurească la Racoție, care și el încă cu o seamă de boieri ungurești sta împotriva împărăției Neamțului, cercându-și și Halițchie slujbă la Racoție; însă mai cu puțini oameni de cum purcesese că i-au fost luate în goană moscalii, de au agiunsu pre o seamă de Ieși neintrăți bine în munți și i-au șpărduit. Era aicea câțva în țară boieri și nemiș unguri pribegiți de frica nemților încă

din domnie lui Mihai vodă, și o seamă și de la Antioh vodă, anume Mihai Michiș om de cinste, Petchi David, Lazar Ferenți și alți câțva, căroră le-au arătat dragoste și cădzută primire creștinească Nicolae Vodă. Fost-au și aicea veniți acești boieri ungurești de s-au adunat cu Nicolae vodă; datu-le-au»; 11 și de volnicie și lor și oamenilor lor, să fie slobod/. i de toate supărările; și orice fel de hrană ari face în țară, să n-aibă nime despre vameși nice despre pârcălăbi nice o nevoie, până cându dumnedzău îi va scoate iarăși la moșiile lor.

Iară pentru solul franțozescu, de care am pomenit mai sus pre carile cu mare cinste aducându-l la adunarea sa Nicolae vodă și de aicea petrecut cu oamenii săi până la Tighinea.

Iosif Pototchii, voievoda Halițchii, în scurtă vreme petrecându în slujba lui Racoție, au ieșitu peste minți și, fără veste, pin Câmpul-Lungu rusăscu aice în ară și lăsându-și oaminii în urmă pe la Cernăuți, ca la '1.000, el singur cu 40 de oameni ai sei, cu Gruginschii starostele de Rava și cu alți ofițeri ai sei, au venit aicea în Iași. De a căruia sosire, înțelegând Nicolae vodă, cu cele ce s-ar fi cădzut unui om de cinste și strein, deplin l-au căutat trimitându-i la gazda lui de toate ce i-ar fi trebuit. Trimis-au pe Neculai vornicul de Țara de Gios pentru limba leșască cu închinăciunea și cercetarea venirii lui. A doua dzi au purces la adunarea sa cu Nicolae vodă pe cal turcescu prea împodobit și alți doi cai iară turcești pentru alți doi ollerii a lui, cu alai domnesc, siimeni p «ici, până la curte. Acolo în casa cea mare, scaun domnescu și lui pus din stânga, alătura cu scaunul lui Neculai vodă; ieșindu-i înaintea. Nicolae vodă drept spătărie petrecut până în casa cea mare la scaunul său. Acolo stându în picioare amândoi cu șlicele a mână, întâi voroavă lăținească au început voievodul de Chiov, către Nicolae vodă; pe urmă răspunsu' la voroava lui a lui Nicolae vodă iară Lătinește. Cine s-au tâmplatu cu mare mirare au fostu a înțelege limba lăținească din cuventele alese și împodobite, către voievodul de Chiov. Și acolo, ieșind alții într-alte case,

numai Nicolae vodă și voievodul cu starostele Ravschii, tustrei rămaș în casă au făcut voroavă câtăva; și la purces petrecuți până la spătărie, iarăși cu alai l-au petrecut boierii orânduți până la gazda lui. A doua dzi după adunare i-au trimisu dar un cal moldovenesc. Iară pe urmă ce nemulțămitoriu s-au arătat lui Nicolae vodă, la rândul său se va pomeni.

A patra dzi după venire lui în Iași, au nemerit un agă de la Tighinea, împreună cu omul craiului șvedzăscu, de au mersu voievodul de Chiov la Tighinea, lăsându în urma lui în țară 3.000 de oameni, Iași și lipcani. Aice mare nevoie și mare prade și nespuse supărări bieților lăcuilorilor. Fost-au poftiiu pre Nicolae vodă, să-l împrumutedze cu o seamă de bani, sau să-i orânduiască 1.000 de ialoviță pentru hrana slujitorilor lui, arătându mare flămândziciunea lor; și mărgând la Tighinea îi va trimite banii, ori pentru bani, ori pentru acele vite ce se vor da la slujitorii lui.

N-au putut Nicolae vodă să-i facă îndestul poftii lui, fiindu țara în lipsă și neavându nice porunca împărățiască, care pe urmă și aceasta au fostu pricina la nepietinșugul lui Halițchii voievodul, cu Neculae vodă. Iară 3.000 de oameni ai lui au rămas de au văratu și peste toamnă aicea în țară la Cârlegătură, cu colibi pe văi; nu rămânea nime nice cu bou, nice cu vacă, nice cu stup, nice cu fânațe, nice cu pâine, că călca țarinile cu cai săi, ce-i lăsase slobodzi neîmpiedicați; hăleșleele săci de pești vânându-le ei, iară tot muriia de foame, și acru și boală intrase într-înșii.

La aceste nevoi a țării, Nicolae vodă face știre și la împărăție de stricăciunea țării despre dânșii.

Venie leșii și aicea în oraș pe la crâșme de să îmbăta, îmbla cu săbiile smulte răniia, bătea, pre mulți și omorie pen târgu. Nu era o dzi să nu vie plângere, vaiet pe la divanuri, omeni răniți. Sta tare Nicolae vodă pentru peminteni; de la o vreme să aședzase și giudecătoriu oștii leșești aice la gazdă în Iași, pentru gâlcevele ce s-ari face între oamini lor cu ai noștri să se giudice. De odată să părea lucru bun și doară se vor mai înceta gâlcevele; și alesăse și Nicolae vodă pe Nicolae vornicul de Țara de

Gios, știindu limba leșască, despre parte să nemică nu s-au putut isprăvi nice cu acea șoșoteală; că mai multe băți și morți se făcea, oameni deprinși în beții, în volnicie nesuppuși. De la o vreme au dat voie și poruncă Nicolae vodă hatmanului, de au poruncit slujitorilor de îmbla tot cu beldii și acum și târgoveții îmbla cu hote; poruncă era să îmbie și singur hatmanul să nu lase unde ari a vede că să fac gâlcevi, ce de la o vreme îi bâte și ai noștri pre Ieși. Iară* aice pre Ieși fiindu lăsal reimentar Gruginschii starostele Ravschii, om nelmn și grabnic la gâlccve și la price, au scris în câteva rânduri la Tighinea la voievod Halițchii, și acolo fiindu-și craiul șvedzâsc, s-au ațitatu neprieleşugii! asupra lui Nicolae vodă, care cum s-au obârșitu se va cunoaște mai pre urmă.

Iară negustorii, turcii, ce era și aicea în oraș, și pe la alte târguri în tară, încetasă a face supărări pentru datoriile sale, cum deprinsese înainte la alți domni, a face și a supăra cu carnetele. Nu-i încungiura nimică cu voroavă Nicolae vodă, nice le da obraz, având și în m-au împărătescu la mâna sa pentru carnetele Im, nice să pomeniia de camătă, nice cărți de plinit oii armași, cu copii din casă, sau cu aprodzi, nu da; ce cărți pe la scaune la pârcălabi să cheme fată pe oul are cu turcul să stea să le ia sama, și ci-ar fi dreptu pe /apis cu dzi să-i plătească, iară nu cu plinială sau cu închisoare.

Să făcuse obicei într-a doua domnie Antioh vodă, pe boi de negoț, de lua, deosebi de vamă, de bou câte un leu; i s-a pusese acei dări nume cornăritul. Anca în tară de la o vreme deprinsesă negutitorii turci, neîndestulați cu mierea, cu ceara, cu alte negoate ce precupiiia cu dughene pen târguri, vădzindu-și tara și boierime lipsite, de se făcea ciredzi de boi de negoț.

Ieșisă poruncă să dea și turcii carii vor avea boi de negoț, în dzilile lui Nicolae vodă să-și dea cornăritul de pe boi; sta împotrivă turcii tare să nu dea, dzicând că ei vama își plătescu, iară cornăritul nice cum nu vor da cu altă țară. Trăgănatu – s-au această gâlceavă câtva; turcii să nu dea, oamenii domnești ce era pe această slujbă, să ia; până ce

ș-au scoasă Nicolae vodă și ferman de la împărăție, să-și plătească turcii boii de cornăritu, de vreme că ei neguțiorescu și cu boi de negoț.

Era și aceasta scrisă în ferman de la împărăție, să nu mai fie slobodzi turcii a neguțitori în țară cu boi de negoț. Într-o dzi den poruncă s-au strânsu turcii toți din chervăsărie la curtea domnească, și acolo ieșindu în spătărie Nicolae vodă, neștiindu chemarea sa turcii, unde acolo intrându-și turcii, chemându-și pre iazagiul de li-au citit fermanul împărătescu, scriindu să dea turcii cornăritul, îndată au amurțit și s-au mâhnit, unii scârșcându în dinți au ieșit din spătărie; căutatu-le-au a-și plăti cornăritul de boi de negoț.

Pe aceeaș vreme scos-au Nicolae vodă rupta pe toată țara și pe mazili; orânduisă boieri mari pe la ținuturi. Și la Suceavă orânduisă pe Savin, ban mare, să socotiască rupta acelui ținut într-un an, dându-să somă din vistierie la toate ținuturile, fără mazili ce s-au aședzat din vistierie o seamă. Iară o seamă carii au pohtitu să se cisluiască ei banii și să se pune rupta lor cineș pe prilej le-au dat voie; ce banul neașteptându să-și plinească slujba, mergându-i zapcii așa pentru tabla să trimață la vistierie, cum pentru frunte banilor ce să orânduisă la toate ținuturile au pribegitu în Țara Leșască luându-și și giupâneasa, și n-au mai venit în țară până ce-au năbușit moscalii în țară, și el cu dânșii precum se va pomeni mai pre largu unde se va scrie de domnie lui Dumitrașco vodă.

Iară la luna lui iunie tot într-acestaș an, s-au mazilit vezirul Ali pășea luându-i 1.000 de pungi împărăția după ce s-au mazilitu. Adevăratu și lacom au fost acel Ali pășea; iară în vezicie lui în care făcuse aproape de 3 ani, mulți bani au adunat și pus în vistierie împărățiască; care era cu oștile trecute și cu lăcomiia deosebitu a ispravnicilor înainte de dânsul la împărăție la mare lipsă era vistierie împărăteascăcă acesta Ali pășea, fiind vezir și vrându să intre în voie împăratului soltan Ahmetu, unde știe pași avuți trimite de-i lua avuția și o punea în vistieriia împărățiască. Stătut-au pe urma lui Ali pășea vezir Numam

pășea Chiopriloulu, ce n-au făcut mai mult de 2 luni în vezicie; cu anevoie va fi vezir dacă nu va fi lacom la bani; precum și acesta Numam pașe nemică nu era dat spre lăcomie, precum tot neamul Chiopriulicștilor.

Venisă un agă împărătescu aice în țară, fiindu încă Numam pașe vezir la Nicolae vodă, pentru birul din domnie lui Mihai vodă, anume Mastrap Mehmet aga. Acolo la Țarigrad fiindu mazil Mihai vodă și strângându-l de rămășița birului au fostu dat seamă, după mărturie ce făcuse la mazilie sa cu losuf aga, fiindu încă ne ieșit din Ieși Iordachie vornicul, de au pus întâiu la cale pre acel losuf aga, (să pricepe la acestea Iordachie vornicul să bage pre alții în nevoie și să fie numai el slobod), de făcuse mărimii cu pecetele boierilor, carii să tâmplase pe aceea vreme în Ieși, anume Ion Buhuș logofătul, Ciocârlan vornicul, Ghiorghie paharnic, Rugină sulgerul. Sandul Crupinschii jienicer, și poate fi fost și alții de le-au cerșut pecetele acel losuf aga venit cu mazilie lui Mihai vodă, de la boieri, dzicându că va împărăția să știe, cine au rămas din boieri în țară și cine au pribegit. Și cu acela mijloc s-au fost amăgit boierii acia de ș-au dat pecetele, de au mărșu într-alte mărturie, în mărturiia birului. Nice putea boierii să nu-și dea pecetele, ce om strașnic fusese acel agă.

Venindu dară acel agă împărătescu, cum s-au pomenitu, strânsu – s-au boierimea și mazilii de la țară, venindu poruncă domnească, și Lupul Costachi, ce-au fost vornic mare la Mihai vodă, de Țara de Gios și Ion Păladie vistiernicul și Bașotă ce fusese vei vistiernic la Mihai vodă, fiindu-și cadiul de Brăila față de s-au dovedit cum birul s-au luat din țară, care de nu 1 au datu Mihai vodă, să dea seamă că țara l-au dat; că alte rămășiță ce lăsase Mihai vodă în țară, demându-i-se pre la boieri să le ia ei, luându domniia Nicolae vodă toate din porunca lui s-au lăsat de nu s-au strânsu, să se mai supere țara, fiindu aemu lipsită și slăbită de tot.

Nevoitu – s-au Nicolae vodă să lipsească și să se părăsească pârâle (deprinsă de la o vreme încoace asupra domnilor după ce să mazilie, prin mijloacele și trimiterea

la Poartă, boierilor; care socoteală a lui Nicolae vodă, pentru nevoința să nu să pârască domnii, nu socotim să o hulească cineva, ce mai mult să o laude).

Dzicea Nicolae vodă că nice un folos dintr-acele pâră nu aduc după sine țării; ce mare scădere și stricăciune, și a ochiu' luată la împărăție țara, pomenindu-se de atâtea soame de bani strânse și luate din țară și pe altă parte să plânge țara de sărăcie; și cu acele pări nemică alta fără cât folos altora și răsipa țării și cel mai mare rău ura bieților boieri a țării despre aceia domni ce să părăscu de dânșii; și la domnie să nicolae vodă n-au trimis pâră asupra lui Mihai vodă.

Mazilit-au Nicolae vodă pre hatmanul Antiohie Joara la luna lui iunie, dintr-aceste pricini; întâi că-l pricepusă foarte slab în slujbă hătmăniască; a doua că vrându să facă căutare slujitorilor, din care să se trimiță o somă de salahori pe porunca împărățiască, au poruncit cu câteva dziie înainte să fie toți siimenii hătmănești și cei acești de căutare gata, și cineș cu capul său, iară nu argații lor să se afle la căutare, să le porunciască hatmanul să nu facă altu' meștersug. Ieșit-au după aceea la grajduriile domnești la căutare, fiindu toți boierii acele; început-au pre izvoade a-i striga pe numele său să treacă la căutare; ce în locul unue trecealtul cu altu' nume. De iznoavă îl chema pe acela ce trece și-l întreba: „Cum te cheamă?” Atuncea-și spunea numele care nu era în izvod și mai mulți argați ieșisă la căutare. A trie pricină cuscrie lui cu Iordachie Ruset vornicul. Dându-și Antiohie Joara hatmanul fata în neamul Cupăreștilor după Iordachie ce fusese agă la Mihai vodă, feciorul lui Lascarachie din Țarigrad și nepot lui Iordachie vornicul; și i s-a dzise sa de o seamă de boieri să nu facă acea cuscrie pricepând peste voie lui Nicolae vodă că s-ari face aceea cuscrie. Ș-aulrebuitu să priceapă și singur, când au poftit hatmanul pe Nicolae vodă, să-i cunune fata și n-au primit, nu-i dzise să aievea Nicolae vodă să nu facă acea cuscrie, iară în sine nu primiia; căci vechi neprietenșug era cu Alexandru bătrânul tatăl li, Nicolae vodă cu casa Cupăreștilor. Curundu după ce s-au isprăvilu nunta, care s-

au tâmplat la lăsatul sacului de postul Sâmpietriului și în post l-au mazilit pre Antiohie din hătmănie, trimițându-pe postelnicul cel mare, pe aceea vreme, Dumitrachie Ramadan om bun, din oamenii streini și cucernic cu toți boierii, fiindu în spătărie cu alt boieri și Antiohie hatmanul, i-au șoptit la urechi, porunca lui Nicolae vodă; și luându-i toiagul l-au dus înontru. Iară pe Antiohie hatmanul l-au pus la proprială în vistierie, poruncindu-i și de o seamă de bani pentru ținut, la care era și alți boieri soție și cecealalti își didesă partea lor la vistierie; și atunci-și au poruncit vătavului de aprodzi, de au luat și pe Iordachie Ruset vornicul de l-au dus la odaie lui; așijdere și pre nepotu-său Iordachie aga, ginirile hatmanului Antiohie, de curund făcut la odaie lui vei cămăraș.

Iară pricina lui Iordachie Ruset vornicul și a nepotu-său ricin dală: venind un agă de la Poartă, stându ve/. În Numan pașe Chiupriulioul, cum s-au pomenit mai sus, el socotindu (poate fi cu știre de undeva) că schimbându-să vezirul și în grabă venindu acel aga, nu cu altă ce cu mazilie lui Nicolae vodă că vine, au alergat oamini lui Iordachie vornicul cu Iordachie aga, de pe la gazdele sale, trimiși să valiză ce se va lucra la curte și să audzi și fermanul ce va fi adus acel agă; căci Iordachie aga, fiindu țarigrădean, știa turcește. Așe curund să săturasă Iordachie vornicul de Nicolae vodă, neavându nice o nevoie până atunci. Intrat-au niște feciori a vornicului Iordachie și în casa cia mare, unde intrase acel agă, de s-au adunat cu Nicolae vodă.

Până la aceasta vreme cum am pomenit mai sus, fiindu vornicul Iordachie o dzi nelipsindu din voroavele cu Nicolae vodă de să îngrijisă boierii dzicând: „Săracii de noi, iară au încăput Iordachie vornicul și la acesta domnu’"! Ce, luându sama de amănuntul oamini lui Nicolae vodă cei de curte, cum îndată să afle oamini lui Iordachie vornicul la curte cum acel agă și cum așe cu îndrăzneală au intrat și în casa cea mare, în care boierii cel mare era slobodzi a Intra și a șede numai, aceste spuindu oamenii ce curte lui Nicolae vodă, a doua dzi au închis pe

Iordachie. Și atunci fiindu boierii la curte, după închisoare hatmanului Antiohie în vistierie, și a vornicului Iordachie la odaie vătavului de aprodz și a vo niculu Iordachie la odaie vătavului de aprodz și 1 nepotu-său la odaie cămărașului celui mare, nu cu puțină mirare aflându-să boierii; ce vorbindusă în de sine au purces nezăbăvindu nemică au intrat în casa cea mare la Nicolae vodă de s-au rugat deodată pentru hatmanul Antiohie; și pe rugăminte boierilor, au poruncit de l-au slobodzit din vistierie la gazda sa, dzicându numai să caute dumnealui banii ce s-au orânduit a ținutului, să-i istovască, precum ați istovit și dumneavoastră.

A patra dzi au poruncitu de au slobodzit și pe Iordachie aga, ginirile lui Antiohie hatmanul nepotul lui Iordachie vornicul. Iară pe Iordachie vornicul, trimițindu pe Manolachie Hrisoverghie comisul, netâmplându-să armașul cel mare acea dată la dvorba curții, l-au mutat la odaie lui baș-buliuc-baș de siimeni de leafă. Iară Antiohie Jora hatmanul, stându o lună mazil, după care aducându-l la curte și făcându-și încredințare de iznoavă puindu-și mâna pre evanghelie de au giurat lui Nicolae vodă, cum îi va sluji cu dreptate și nu se va uita la cuscrie lui Iordachie Ruset vornicul și atuncea i-au dat toiagul făcându-l iară hatman.

Iară după ce vădzură boierii cum pe Iordachie vornicul l-au mutat de la odaie vătavului de aprodzi, la odaie lui bașbuliuc-baș, nu cutedza nime să grăiască din boieri, pricepându acum boierii că ar hi altă pricină a lui de scârbă despre Nicolae vodă. Nezăbovindu după aceea nemică zăbavă, vrându Nicolae vodă să-i arate pricinile închisorii lui Iordachie vornicul, chemat-au boierii în casa cea mare și acestui cuvânt au grăitu către boieri: „Între voroavele ce avem cu Iordachie vornicul, niceodată de bine de dumneavoastră nu grăiia, vădzindu-vă pre dumneavoastră noi tras cu diregătoriile curții”. Și și-au rădicai puțin șlicul din cap: „Martor puiu, dzice, pre Dum nedzău, cum dumitale acel fel de hulă îț da; dumitale așijderea fel de fel de hulă, înșirând pre câți era boci i

chemaț la aceea voroavă a lui Nicolae vodă, de sta ni voroavele lui Iordachie, să vă depărtedzu pre dumneavoastră de lângă mine”.

De aicea să cunoaște scârba cea mainle a lui Nicolae vodă, presturdzea vornicul și pre Catargiul Npiitariul, ieșind înainte din gura lui Iordachie vornicul, de vreme că la voroavele lui Nicolae vodă aflasă meidian și vreme a grăi rău de boieri; iară și alte pricinii închisorii lui Iordachie vornicul acestea s-au cunoscut, neprietenșugul vechi casei (lupăreștilor, cu Alexandru cel bătrân, tatăl lui Nicolae vodă. Iară și nepotu-său Iordachie ag ginirile lui Antiohie hatmanul multe rele au spus de imehiu-său, de Iordachi, lui Nicolae vodă.

Doveditu - s-au și aceasta asupra lui Iordachi vornicul, cum au îndemnat pre turcii chervasaragii să murgă la Poartă să pâască pre Nicolae vodă, precum nu și făcut de au și pârat, că li-a îi face mare nedileptăti cu datornicii lor, de nu va să lase să li să pliniască datoriile.

Și aceasta precum indiamnă și au îndemnatu de mi fugiții boierii din țară să se audzi la Poartă cum de răul lui Nicolae vodă fug boierii (deprinsu obicei îi luă Iordachie acesta), precum și în dzilile lui Coninntin Ducăi vodă au făcut, de au îndemnat de au fugitu câțva boieri, unii în Țara Muntenească, alții lui Țara Unguriască, cu cheltuiala lui, și el sta în Uși, făcândușă că n-ar știe nimică. Precum un boer dliitr-aceea au mărturisit după ce s-au înturnat din 1 nr. precum și Luca logofătul după ce s-au întorsu din Țara Leșască în tară, să fie spus singur lui Nicolae vodă, cum den îndemnarea lui Iordachie să fie prihegitu în Țara Leșască, și cărțile lui cum pe la Mnsnrabă vodă nepărăsite și pen Țara Leșască, precum s-au aflat câteva cărți; că după ce-l închisese tuli-aeceaș dzi trimisese Nicolae vodă oamenii săi de casă de au aflatu fără veste câteva scrisori în crisa lui Iordachie vornicul: cărțile lui Mihai vodă mazilul și a frăține-său lui Scarlatache, scriind Sinrlatache precum el nu doarme, ce îmblă tare, neutru să se maziliască Nicolae vodă, și cum este Iniia nădejde, că fără zăbavă va lua Mihai vodă domlillu, și acele ce i-au fost

scris lui Scarlatachie, precumle nu înțeles Iordachie vornicul aceste pricini; nesocolindu-le Nicolae vodă să le arate pe taină asupra lui Iordache vornicul ce la ivala tuturor. Ieșit-au lucrurile asupra lui Iordachic deodată în spătărie; iară pe urmă în divanul cel mic cu pâără de la țară asupra lui Iordache vornicul, fiind și țara câtă să tâmplase la divan, de s-au cetitu asupra lui carte iscălită de toți.

Scriia în carte cu jalobă, cum, fiind Iordachie vornicul strein cu frații lui, cu vreme au suppus toate casele boierești și au strânsu câteva case boierești; fiindu frații lui cappichihăi la Poartă atâta vreme și el vreme îndelungată puternic aicea în țară, învrăjbitoriu de domni, de nu să mai satură de domni. De cunoaște pe vreun domnu' că nu-i îmbla în toate nevoie și plăcere lui, cerca mijloace de să maziliia domnii aceea, de alegea pre alții să-i intre în voie lui și să fie toată puterea în mâna lui; și acele se făcea cu mare cheltuiiele țării și cu răsipa tuturor. Și pentru aceste atuncea au pus Nicolae vodă de au întrebat pe mitropolitul Ghedeon care era față la divan, dovedindusă acestea asupra lui Iordachie vornicul ce dzice pravila: și mergându la gazdă mitropolitul după ce s-au rădicat divanul, au trimis mitropolitul scris cu slova lui din dosul cărții cei de pâără asupra lui Iordache vornicul, cum pravila scrie: dovedindusă acestea asupra lui Iordachie vornicul, moartea! Trimisu-i-au lui Iordache vornicul, unde era închis, carte aceea ce scrie țara asupra lui, de au vădzut-o și o au cetit-o; întrebându-l ce răspunde la acestea Iordache vornicul.

Atuncea Iordachie de ar hi răspunsu' cu blândețe, ar fi ieșit de la închisoare; ce au răspunsu' împotrivă cu semeție, dzicând că-s minciuni acele toate. Acestui răspunsu' a lui Iordache după ce au intrat la urechile lui Nicolae vodă, să mețe și fără socoteală cuventele lui (fiind la proprială dară slobod) s-au împlut de mânie; (cu blânaețele ca bumbacul să moloșaliză și să îmblândzăscu inimile domnilor); de sârgu chemând pe baș-buliuc-baș, porunci să-i taie limba. Iară aflându-să încă boierii la curte neeșiți pe la gazdele sale, au alergat la domnu' cu

rugămintele de l-au iertat de acea slujire, poruncind să-l lase. Iară Horopceanul, ce-au fost căpitan, trecând pe la odaie unde era închis Iordache vornicul, poate fi fostu și bătu striga: „Să ni-l dea vodă să-l ucidem cu pietri pe Iordachi; sau vom strica rătedzile și-l vom ucide acolo în odaie, ca ni-au mîfîcat și ne-au sărăcit el cu frații lui și nu să moi satură de domni. „Aceste cuvinte a Horopceanului dintr-alții ce le audzise și i le-au spus lui Nicolae vodă, îndată au poruncitu de-l pusă la închisoare pe Horopceanul și pre alții ce fusese cu dânsul; și era să petriacă mare pediapsă Horopceanul. Aicea încă se vede și să cunoaște negraba spre pedepse a lui Nicolae vodă, nice spre vărsare de sânge, măcar cu pricini arătate. Și acum și boierii sta să nu iasă cu dzile Iordache vornicul; ce, Nicolae vodă nu primii, dzicând: nu voi să-mi împlântu mînuie în spurcai sângele lui și, socotindu dintr-acele cuvinte a lhoropceanului să nu să facă vreo năvală asupra lui Iordachie să-l omoară țara, au poruncitu de l-au mulat înluntru în curte la odaie sup scări despre casele domnii și acolo au fost închis până la mazilie lui Nicolae vodă.

ară și aceasta ni s-au părut cu cale a fi să pomenim aice. După ce să vădzu Iordachie vornicul în u. **g** le lui Nicolae vodă, avându grijă să nu-i cerce casă, o șcalulcă ce ave cu odorăle sale li-au trimis pe taină la un mitropolit ce fusese de Ohrida în Ieși, Grigorie, socotindu că, fiind chip duhovnicescu, nu

O va vădi acea șcatulcă. Ce frumoasă taină! Că mitropolitul acela luându acea șcatulcă cu odoarăle lui Iordachie vornicul o dusă la Nicolae vodă; spuindu că-i a lui Iordachie vornicul, trimisă la dânsul să o ascundză.

Iară Nicolae vodă deschidzând acia șcatulcă, în care au aflat și izvod de câte odoară sunt și care de ei **t** prețu, atuncea au trimis acel izvod la Iordachie muie era închis de i l-au arătat și l-au întrebat a lui silitu acele odoară ce scriu în izvod; au răspunsu' Iordachie că-s toate a lui, iară nu le știe unde le-au lo. și trimis giupâniasa lui să le amistiască. Și atunce

Ile nu trimis toate neatinse; ce, Iordachie vornicul,

Îiudu la închisoare s-au aflatu la dânsul izvoade cu pecetea lui Mihai vodă cum c-au luat din țară 15.000 ug. I'eniru aceea i s-au poruncitu de au dat 12 pungi de hani în banii birului; însă și până a nu încape la închisoare au dat o somă de bani împrumut care și acia sau Nocnlii toate de au mersu în nevoile țării, cu alte împrumute ce s-au fostu dat, precum au arătat toată sama sa Nicolae vodă, la a doua domnie a sa, de care se va pomeni la rândul său.

Tâmplatu – sau de au peritu și un buliuc-baș anume Paraschiv dintr-această pricină. Ieșise la preîmblare Nicolae vodă, spre Copou, și la întorsul lui de la preîmblare îi ieșise înainte vreo 100 de siimeni cu beldii că așe umbla pen târgu atunce de răul leșilor de strigau pentru ruptele ce ieșisă și presiimeni hătmănești; însă pe iușor la greul țării să pusesse și siimenii hătmănești și cei acești. Să îngrijase Nicolae vodă, vădzindu atâția slujitori cu beldie, care ar fi putut mai cu cale să fie mersu fără bețe înaintea domnului; și pre lângă aceasta să înțelesesă cum acela Paraschiv ce era baș-buliuc-baș presiimeni hătmănești era să rădice slujitorii asupra boierilor. Aceste pricini asupra lui Paraschiv fiindu-și sfātuindusă cu câți boieri s-au aflat, au poruncit de i-au tăiatu capul din gios de grajdiurile domnești.

Pe aceeași vreme trecându salahorii din Țara Muntenescă, să margă la Voziia pe la Galaț, din ce pricină alta ar fi nu s-au știut, că îmbătându-să în Gălați muntenii, au aprinsu târgul de au arsu și au jecuitu câteva case în Gălați. Venie bieții oameni cei arși și jecuiți, aice la Nicolae vodă cu jalobă asupra oamenilor muntenesți; ce să facă alta Nicolae vodă nevrându să vatăme pe Constantin Băsărabă vodă, scrie la dânsul și de acolo iară scrisori pe scrisoare venită. Trimise să cărțile sale pe la margine de slobodzii, de cură oamini în țară de peste Nistru și din Țara Muntenescă și de peste Prut din Țara Turcească; și sfătuiia boierii să-i mute acei oameni de la margine mai în lontrul țării, pentru să nu poată lesne a trece iară peste Nistru. La aceste răspundea Nicolae vodă, că nu ține pe om locul, ce mila.

Poruncise pe la giudețe la țară, pe la pârcălabi, să nu închidă oamenii pentru fie ce vină; ce, care ar fi mai grele giudecăți să-i orânduiască la Ieși la divan, cu soroc de la pârcălabi.

După moartea lui Ilie Catacozino vistiernicul, stătusă vistiernic mare Ghiorghita Apostol păharnicul, pre carile îl avea Nicolae vodă aproape; ce, el nesimțindusă de sama vistierii, că i-ari lua așe curundu, nu-și lua sama cu diecii de vistierie. Iată deodată poruncă la vistiernicul să-și caute sama vistierii: poruncit-au din boieri lui Ion Buhuș, fiindu vei logofăt și lui Ion Păladie ce fusese vistiernic mare la Mihai vodă. Stătut-au acei boieri câteva dzile în vistierie, luându sama lui Ghiorghită vistiernicul, fiind izvoadele din lontru scoase, să potrivască cu izvoadele din vistierie; că avea Nicolae vodă toate orânduielele câte să strânge din țară, așea pre țărani cum și pre mazili, izvoade grecești, pe sama lui Sculi cămăraș din nontru. Aflatu-l-au acei boieri pe Ghiorghită vei vistiernic dator vistierii cu câteva pungi de bani; și atuncea după sama și socoteala acelor doi boieri, scârbindusă Nicolae vodă pe Ghiorghie vei vistiernic, l-au aruncat la simeni, la lefe de l-au închis la odăile sale (puindu vistiernic mare pe Gligorie Jora). Ținiifu-l-iu siimenii la odăile sale închis pentru lefele sale; au dat ele nevoie, vădzindu-să de niște oameni peste poruncă pedepsitu. O seamă de bani au dat pe la stiaguri stimenești, la carii era orânduitu; și atuncea l-au slobodzit siimenii cându au nemerit mazilie lui Nicolae vodă.

Făcusă Nicolae vodă în domniia sa o socoteală, care ni s-a pare că nu o va huli nime pe urmă, pentru hotarâle târgurilor domnești, de la o vreme de deprinsesă domnii cei mai de curund a da și a boieri și altora, așea cât n-au rămas loc deosebitu pentru hrana și agonesita pe dânsul târgurilor. Hărăzit-au locuri domnii cei vechi, a boieri, a slujitori, pentru slujba și credința spre stăpâni; iară nu așea aproape de oraș; cât să n-aibă târgurile deosebit hotarâle sale nesuppose dzeciuelilor a boieri și a călugări, precum să cunoscă bătrânile urice și ispisoacele a bătrânilor domnii cu ci-au miluit pre alții. Iară hotarâle

trebuitoare târgurilor nu le-au clintitu; ce de au dat din locurile târgurilor ce prisosiia târgurilor, da, iară ce era trebuitoare târgurilor li-au lăsat neclintite; nu cum stau acum de n-au târgurile unde să se hrănească, fără dzeciuală despre alții. Acestea socotindu-le Nicolae vodă, nu dzice nemică de daniile cele vechi (a vechilor domni celor bătrâni) ce de daniile cestor de curund domni; însă întâi au spus și hoerilor sei socoteala sa. Pus-au de au făcut cărți să se strice daniile cele ce s-au făcut de domnii mai de curundu, cu îpuținarea locurilor târgurilor domnești; că venise jalobele de la câți târgoveți a câteva târguri cum n-au unde să hrăni. Ce, pe urmă înainte de ce li-ari trimite pin țară să le sune, pricepându acum bănături despre o seamă de boieri, cărora li să didesă daniile și miluirile acelor domni trecuți, socotindu să nu-i mârhească au părăsit, de au poruncitu să nu să mai wască acele cărți.

Lua să nicolae vodă de la Iordachie Ruset vornicul satul Scheea, târgu, nu loc de a târgului și Drăgșanul, care i-au fost datu întâi Iliaș vodă Alexandru lui Ursachie vistiernicul cându l-au cununat; pe urmă de Constantin vodă Cantemir, dat lui Iordachie Ruset vornicul; ce acestea pe urmă iarăși li-au datu Nicolae vodă, trimițându-i și scrisorile ce avusese de la Constantin Cantemir vodă de i le-au dat lui Iordachie vornicul.

După închisoare lui Iordachie, pribegit-au Lupul Costachie vornicul, cu nepotu-său Constantin comisul ginirile lui Iordachie vornicul și cu Catargiul spatariul în Țara Ungurească, mai mult pentru închisoarea lui Iordachie vornicul. Iară Manolachie vornicul, fratele lui Iordachie vornicul înainte trecuse în Țara Unguriască până a nu să închide Iordachie; legându pe un ciohodar a lui, Nicolae vodă, au pribegit la Brașău. Și aceasta legătură a omului său de Manolachie vornicul au mai adaos scârba pe Iordachi vornicul.

Iară la vâleat 7219, de cu toamnă, trecut-au Cuciuc imbrihorurul împărătescu la Crâm la Dovlet Chéri hanul, de l-au chemat la Țarigrad. Stătusă acum vezir, după Numan pășea Chiopriulioulu, Mehmetu pășea Baltagiul, cu

a doua vezicie; de au stănut la sfat, din care s-au stricat pace cu moscalii îndemnându craiul şfedzăscu, aflându-şă tot în Tighine; de care se va pomeni la rândul său.

Iară Nicolae vodă înţelegându de hanul c-au trecut la Poartă şi că s-au schimbat şi vezirul, ştiindu pe hanul neprieten încă tătâne-său şi simţindu-şi de ernatecul aice în ţară a leşi lor lui Haliţchii cu cheltuiala a ţării şi singur îşi pohtie mazilie, vădzindu-şi ţara slăbită. Aştepta din dzi în dzi să-i sosască mazilie; precum sau şi tâmplat; că, nezăbovindu vreme fiind încă hanul la Poartă, la luna lui noembrie în 23 dzile, i-au sosit mazilie, după ce au domnit 1 an. Era într-o gioila divan Nicolae vodă şi acolo giudecând 2 rânduri de oameni, vădzură boierii carii să tâmpla să la divan, cum au venit un copil din casă de au spus postelnicului celui mare cum au intrat 2 turci dreptu la odaie unde este închis Iordachie vornicul, de au sfărâmat rătedzile şi au intrat în lontru la Iordachie. Aceste spuindu-le acel copil din casă postelnicului în taină şi postelnicul cel mare au şoptit îi luă Nicolae vodă, îndată s-au sculat de la divan, însă nemică schimbatu din faţă; iară boierii carii să tâmpla să la divan, îndată au priceput mazilie domniei şi o seamă au ieşitu pre poartă despre sfetii Nicolae, că celelalte porţi acum era închise. Deci, a doua dzi, strângându-să boierii la curte, au aflat caimacam pus de la domnul nou Dumitraşco Cantemir vodă, pe Iordachie vornicul, pe Antiohie Joara hatmanul, Dabijea paharnicul. Însă nu aşea vesel fordachic de domnie lui Dumitraşco vodă, căci nu-i era pe voie nice aceea domnie, cum că s-au vădzut slobod de la închisoare şi atuncea şi Ghiorghită vistiernicul au ieşitu de la închisoare de la odaie siimenilor. Şi dintr-acei 2 turci ce scoasesă pe Iordachie de la închisoare, era unul slugă lui Antioh vodă în vă 1 it turceşte, anume Sărăcia, pe carile apoi l-au făcut Dumitraşco vodă agă. Într-aceea dzi sosise şi Iosuf aga cu mazilie.

Iară fermanul cel de mazilie, fiindu-i acel aga prieten, nu s-au cetitu în ivala tuturor; ce l-au dat lui Nicolae vodă, de l-au vădzut şi l-au cetitu singur de nime audziţ fără

Dabijea păharnicul îndemnații de vornicul Iordache, au mersu la odaie cămărașului celui mare, să le bani ce va găsi de a lui Nicolae vodă. Dat-au veste lui Nicolae vodă pe care Dabijea păharnicul au mersu să cerce pentru bani la cămară; degrabă înfocatu de mânie, luându buzduganul și purcesesă singur să margă la cămară; ce oprindu-l postelnicul cel mare Dumitrache Ramadan, arătându-i că nu i s-a cade singur să margă, au mersu postelnicul cel mare la ceilalți caimacami. Și așa s-au întorsu Dabijea păharnicul din calea sa. Iară Nicolae vodă, gătindusă spre calea Țarigradului, au purces noembrie în 26 de dzile; și înainte de purces gâlcevitu – s-au Iordachie vornicul cu Nicolae vodă înaintea agăi; care lucru nu-i va lăuda nime, a supăra pre domnu' la mazilie. Petrecutu-l-au boierii carii s-au tâmplat aice cu slujitori, și șvedzi și căzaci, carii să afle aicea în oraș pe aceia vreme; numai Iordache vornicul, vrându să-l petriacă și el, și acum să suisă în leftica lui căci era slabu de picioare nu l-au petrecut, oprindu-l un turcu trimis de acel Iosuf aga, dzicându-i să-și margă la gazdă-i; și aice să vădzu că Nicolae vodă nice petrecere lui n-au vrut să primască.

La luatul dzua bună de la boierii ce l-au petrecut, au dzis giurându-să, cum n-au avut gându rău, nice spre boieri, nice spre țară; iară cine i-au greșit să fie tot ertați.

Buhuș logofătul era închis în vistierie de Iosuf aga, pentru aceasta pricină venise acest agă înainte și cu mazilie lui Mihai vodă și atunce la acea mazilie, aflându-să Buhuș cu alți boieri aice în oraș, cu îndemnarea lui Mihai vodă acum mazil, au fostu făcut mărturie acel agă cu pecetile boierilor acelora ce să tâmpla să pe aceea vreme; între care și Buhuș logofătul era, cum birul ce era să-l dea Mihai vodă la împărăție au rămas asupra țării. Care pe urmă venindu Nicolae vodă domnu', au cercat cu cadii și nu să afluă asupra țării; ce acel Iosuf aga, vrându să-și îndreptedze acele mărturii că s-au făcut drepte de au rămas tara datoare cu acel bir din dzilile lui Mihai vodă, și Buhuș logofătul pricindu, cum ei n-au mărturisit atuncea nice știu nimică, iară de le sunt pecetile, atuncea au

strânsu peceti cu porunca lui, pomenindu că fac alte mărturii, să se știe cine din boieri au rămas nepribegit, în Țara Leșască, și cine sintu rămași neduși den țară; iară de altele nu știe să fie mărturisit; iară pecetile lor de le-au luat cine știe la ce fel de mărturii le-au pus.

Și așa mâniindusă aga, au poruncitu de au închis pe Ion Buhuș logofătul, vrându să-l ia cu dânsul să-l ducă la Poartă. (Ce poate fi și pentru să mai ia câte ceva după lăcomie lor). Fugit-au Buhuș logofătul din vistierie cu o dzi înainte de ce era să porceagă acel agă, cu mazilie lui Nicolae vodă, noaptea la Miroslava ascunsu până au purces acel losuf agă și s-au depărtat de au ieșitu iarăși la gazda sa Buhuș logofătul.

După ci-au purces Nicolae vodă din Ieși cu mazilie spre Țarigrad, de la Piscu s-au pornitu agărlâcul înainte la Galați; și acolo la Piscu i-au ieșit înainte câțva oameni slobodzieni, pre carii i-au fostu adus cu cărțile sale dintr-alte țăr în țară, fiindu în odihnă pe cărțile de tocmală ce li s-au fostu dat, de-au grăitu înaintea lui losuf agăi, care duce pe Nicolae vodă la Poartă, dzicându că mare strâmbătăți au făcut împărăție de au mazilit pe Nicolae vodă, care au făcut țară. „Era un domnu’ de să ținea de cuvântu’; ne-au adus cu cărțile sale; și m-am aședzat în țară; acum ne vor răsiți alții”. Aceste acum fiind sositu și Dumitrașco Cantemir cu domnie la Gălați, înțelegându acum agărlâcul lui Nicolae vodă, cu Iordache aga sosise la Galați, au pus de au poruncit acelui agă ce era ispravnic pe agărlâcul lui Nicolae vodă să treacă mai în grabă în ceea parte să nu-l apuce dzua în Galați; iară Nicolae vodă au intratu cu toți oamini săi ci-au avut în Galați, de au ședzut oturac 2 dzile.

Mers-au la Dumitrașco vodă de s-au împreunatu de au vorovitu câțva amândoi domnii și mai mult” pentru aceste că trimițându Nicolae vodă niște tescherele și fermanuri împărătești, și polițe, înainte, la Țarigrad, și fiindu unele și pentru sama birului țării, pe cale ducându-le omini lui Nicolae vodă, le-au tâlnitu Dumitrașco vodă și le-au luat la sine. Pentru acele îl poftia Nicolae vodă pe

Dumitrașco vodă să i le dea; ce-au răspunsu' Dumitrașco vodă cum nu-s la dânsul, nice sintu îndemână. Iară trecându Nicolae vodă de ceea parte Dunărea, au răpedzitu de iznoavă la pașe de Tighinea, de i-au trimis alte tescherele, de au încheietu birul datu din domniia sa la vistierie împărățiască. Îi scrisese și prietenii de la Poartă, precum să nu-și facă inimă rea Nicolae vodă de mazilie, căci așa această dată au împinsu vremile; iară fără zăbavă va fi iară domnu', precum au și poruncitu la o seamă de boieri să știe că nu va zăbovi un an și va ieși domnu'. Acel agă losuf ce venise cu mazilie lui Nicolae vodă, îi era prieten, precum s-au vădzut și cu fermanul cel de mazilie de i l-au dat deși l-au cititu singur neaudzitu de nime, precum s-au dzis și mai sus.

Acesta Nicolae Alexandru vodă era la stat de mijlocu, iară cînșteș orri; și în filosofii și în istorii și într-altele ce să cade a ști unui domnu', era deplin învățatu; știe și câteva limbi, precum arătatuși mai sus și om dumnedzărescu, păzie tare besereca; la mîncare și la băutură foarte puțin; spre sfintele biserici și mănăstiri scăpate milostenie făcea; spre săraci și spre văduve cu milă era. Iară era grabnic la mînie și mai ales asupra acelora ce-i cunoștea că mîncă banii vistierii, și spre cei ce făcea strâmbătăți și supărări săracilor și spre carii era neascultători la porunci; era fără preged și cu privighere la trebile ce era a țării, gata și cu nevointe a plini poruncile împărătești. Măcar că nu era răsipitoriu, dară încăș spre ceea ce slujia cu osârdie era darnic, că cunoscându acele ce sintu de folos țării, din mute pricini împiedicându-să nu pot să le facă și vădzând pre unii din boieri că nu era mulțamiți, dzice acestea: („Nu o dată să samănă și să seceră și nu o dată să ultuiește pomul și să culege dintr-însul rodul); așa și noi, toată averea noastră o am cheltuitu în trebile țării și avem răbdare. Trebuie și dumneavoastră să rugați dumnedzău să trăim și noi în domnie și pe urmă veți cunoaște dumneavoastră și plata ostinelor voastre și întemeiere caselor dumilorvoastre”. Și în domnie lui nice obicei nou nu s-au izvoditu; ridicat-au dară și dare de pre păpușoi și

au legat să nu mai fie, care s-au fostu scornit la alți domni de înainte vreme.

Însă nice aceasta uitării nu vom da: cum au sosit Nicolae vodă la Galați, venind la domnie și făcând divan, care jeluindu-și cei săraci pre boieri pentru strâmbătăț ce ave despre dânșii, pentru care vădzând Nicolae vodă nedireptate n-au fățărit nemărue; ce pre mulți i-au certat din Gălați păn la Ieși, pe unde au făcut pe la conace divanuri pre obicei. Și în târgu în Bârlad fiind strânși tot boierii cei mari și mici și mazilii și toată Țara de Gios și fiind temnița Bârladului plină de oameni pentru datoriile turcilor, din dzilile lui Mihai vodă, îndată au poruncitu de i-au slobodzit pre toți; ce, venia turcii de arăta cărți de giudecăți de la boieri; pre carii întrebându-i Nicolae vodă răspundzându-le: aceste giudecăți faceți dumneavoastră săracilor. Ce boierii așe au dat seamă, cum le-au scris cărțile lui Mihai vodă, așe au giudecat După care fiindu ei strânși toți de față la divan, le-au răspunsu': în dzilele mele să căutați la dreptate, ca să nu dziceți pe urmă că nu v-am datu dumilorvoastre a înțelege. Pre lângă aceste carii nu vrea din cei neînțelegători să vie de față la divan după jaloaba omului, îndată trimite de-i aduce oameni domnești cu ciubote fără voie lor. Ce, vădzând-u divanuri strașnice, să invitasă oamenii cei cu strâmbătăți asupriți, de apuca unul pe ălălatul, strigând: „haida la divan!” Deci cei vinovați și mai vârtos cee ce-s mănători din slujbe, vădzut-am acolea pre loc și din cei mai de frunte și din boieri și din cei mai de gios, scoate bani din buzunar de să împăca, numai la divan să nu margă. Care apoi și la Ea, în toată domniia aceasta, mulți să împăca afară din divan, ferindusă de fața domnului să nu caliză la rușine. Și era veseli toți peminteniei, mulțemând lui Dumnedzău, că ni-au trimis domnii bun și milostiv, că era liniște mare și pentru dări și de cai de olac; nime boul omului sau carul sau pâine să ia cu sila la jignița cum lua la alți domni, ba. Sta târgul făinii ezit din pâine din toate părțile; ieftinătate și bivșug în toate bucatele. Numai mănătorii avea voie rea, că nu pute mânca ca-n dzilele de înainte altor domni; ce în puțină

vreme au fost acea bucurie bieților pemintenilor Moldovei, că s-au mazilit Nicolae vodă după ce au domnitu un an, pe care s-au pomenit mai sus. Și pre urma lui au venit la domnie Dumitrașco vodă feciorul lui Cantemir vodă, cel mai mic, de au făcut în țară mare zorbalăc.

De domnie lui Dumitrașco vodă Cantemir, vleat 7219

Domniia lui Dumitrașco vodă într-acesta chip au fost: fiindu el om istețu, știindu-și carte turcească bine, să vestisă acum în tot Țarigradul numele lui, de-l chema agii la ospețele lor cele turcești, pentru prietenșug ce avea cu dânșii. *Alții dzic, știindu bine în tambur, îl chemau agii la ospețe, pentru dzicățuri.* Și ales au fostu legat mare prietenșug cu un Daul Ismail aga, care, fiindu capichihae hanului la Poartă, deci chemându-să hanul Dovlet Chéri, precum s-au pomenit și mai sus, prin Cuciuc Imbrihorul împărătescu la Poartă; și acum hanul avându a ochiu' pe Nicolae vodă, aflat-au vreme acel Daul Ismail aga, pre mijlocul hanului, fiindu-i capichihae, de au scos domnie țării lui Dumitrașco vodă, știindu turcii și credința tătâne-său lui Cantemir vodă bătrânul și fiindu acum și pace stricată între împărăția turcului cu moscalii. Deci, după ce au luat Dumitrașco vodă domnie nemică zăbavă n-au făcut, ce de sârgu au purces din Țarigrad spre Moldova în cai de menzil, împreună cu Schimbi aga, fără tuiuri, Fără sangiac, fără tabulhanao împărățiască; și pre urmă târâzâiu i s-au trimis de la împărăție tuiurile. Și au sosit Dumitrașco vodă la Iași în scaun, în luna lui dechembrie 10 dziie. Însă dacă s-au apropiat de oraș, i-au ieșit boierii. Țării și cu slujitori și cu tabulhanao țării de i-au făcut alai după obicei; ce în loc de oarecare semnu, venie înainte lui un turcu cu o ghigă lungă de lemn, țindu a mână; și acea intrându în oraș au mersu la besereca lui sfetii Nicolae, unde i-au cetit molitfa de domniie chir Ghedeon mitropolitul țării și, de acolo, mergând la curțile domnești, s-au citit fermanul împărătescu și după obicina, i-au sărutat boierii mâna și poala, ca unui domnu' tânăr în divanul cel mare.

După aceste toate și Dumitrașco vodă au făcut

voroavă singur la toți de obște, că era slovednic la acestea, dzicându să fie unii către alții întru dragoste, poftindu pe cei bătrâni ca pre niște părinți, pre cei de vârstă sa ca pre niște frați, pre cei mai tineri ca pre niște fii, arătând ce ar fi folosul unirii boierești; și după aceea au îmbrăcat pe caimacami cu căftane mulțămindu-le de slujbă. Și peste 3 dziie au boierit și pe boierii cei mari; iară dechembrie în 23 dziie au sosit la Ieși și doamna lui Dumitrașco vodă, anume Casandra.

Aice în Ieși acum venise vreo 3.000 și mai bine de leș a lui Halițchii; ce era amestecați și lipcani și tătar, și căzaci; asupra cărora era mai mare Grudzinschii, staroste Ravschii. Ernatecul lor era din țară orânduit, care au luat boierii cu porunca lui Dumitrașco vodă, pungi de bani de la neguțitori turci, de le-au dat leșilor pentru ernatec; ce, ernându leșii în Ieși, multe răutăți au făcut oamenilor; ce băta și morți la beție lor cum li-i obiceiul leșilor, carile nu le putem lungi cu scrisoare.

Iară cându au fost în luna lui februarie dzi întâi, din poruncă ci-au avut, au purces tot leșii din Ieși la oaste și ca să se împreună cu tătarii la Nistru la ținutul Sorocii și cu stăpânul lor cu Halițchii; ce atâta au fost de ger vreo 4 dzile, cât până la Soroca mulți Ieși și căzaci au înghețat; iară pe unde li-au fost cale din Prut pân în Soroca câte sate au fost au mâncat de au rămas pajiște.

Tătarii încă le-au fost porunca să margă pe de ceea parte de Nistru; ce ei ca niște păgâni crudzi n-au băgat seamă și au trecut peste oameni pen ținutul Lăpușnii și a Orheiului și a Sorocii, care să nu lungescu cu voroava, căci numai că n-au robit, iară altă ce-au găsit tot au mâncat și au prădat pre oameni până la Soroca de n-au rămas cu nemică. Prinselese oamenii de veste pentru oștirea tătarilor; și s-au cercat și la domnie ca să se dea în laturi din cale lor; ce, Dumitrașco vodă, avându ferman de la hanul și de la vezirul și de la sarascheriul, cum să nu triacă tătarii pin țară și într-aceea nedejde au poruncit acelor lăcuitori să șalază pre loc; că, carile se va clăti de pediapsă va fi; și n-au clătit și la mare stricăciune au rămas acei bieți oameni.

Și așa împreunându-să oștile, de la Soroca au tras Halițchii cu soltanul la Nemirova la moșie lui; ce bieții creștinii, lăcuiitorii di pin sate de pe acolo, vădzindu atâta spudzime cădzind asupra lor, s-au închinat de au ernat tătarâi și leșii peste dânșii până în primăvară; căci oștile moschicești au fost depărtate în Țara Leșască o seamă la Litfa, alta-i la Riga cu Șeremet, la ernatec aședzate, iară țar Petru la Santo-Burc; căci cât moscali oșteni au fost din Nistru până în Nipru, și căzaci de cei nevicleni, dacă au înțeles de venire tătarilor, au păzit de s-au dat toți spre Chiov.

Așijderea tot atuncea și de la Crâm s-au sculat Dovlet Chéri han cu mulțime de tătar și cu căzacii zaporojeni, carii s-au fost rocoșit și, de frica moscalilor, fugisă la partea tătarilor spre Perecop, pre care încălărându-i hanul i-au luat cu sine; și fiind apele înghețate, mers-au hanul cu toată greime pe dincolo de Nipru, până au intrat în Țara Moscului, unde se cheamă la slobodzii, la târgu, la Harkova, care nice acolo nu să tâmpla sa din oștile moschicești fiind depărtate, cum s-au dzis mai sus; ce, o seamă de târguri mai slabe, vădzind nevoie s-au închinat; și iarăși au ernat și acolo tătarii peste dânșii și multă răutate și robie au făcut.

Înțelegându moscalii de aceasta, căci ei au știut că au pace, s-au bulucitu un voievod cu oști; împreună cu hatmanul căzăcescu, anume Scoropadschii, pe carile l-au pus moscalii hatman în locul Mazepii și așa au mersu acolo de au dat război tătarilor vitejește; care vădzindu tătarii focul moscalilor, au dat dos, și cât au putut au robitu pe creștini și s-au învârtejit iară la țara lor la Crâm cu mulțime de robi.

Iară Galga sultan și cu Halițchie, tot pe aceea vreme, sculatu - sau de la Nemirova și di pin toate iârgurile și satele cele închinate, strângând oaste și mojiicii cu sape, și cu hârlețe și cu alte măiestrii și au mârșu de au ocolit cetate Bila-Țircov; unde numai acolo se închisese puținii moscali cu oaste și cu orășenii de loc și mare năvală le-au dat câteva dzile; făcut-au și meteredze; ce n-au putut

isprăvi nemică. Deci tăvălindusă tătarâi tot pe acolo pen pregiur, spun c-au fost 30.000 de tatar și cu oaste lui Halițchii; și așe au venit Galicin voievodul cu 8.000 de moscali și cu niște stiaguri de moldoveni de cei slujiți în leafă, care ei s-au lovit întâi cu străjile tătărăști; între carii au fost cap Gligoraș Ivanenco polcovnicul, și frate-său Ioniță rohmistrul, carile i-au fost robit craiul șvedului fără veste de la Iohurluc și apoi fusese scăpat. Ce, tătarâi cum li-i firea cea vicleană, au stătut întâi a dare război, iară apoi au dat dos a fugire; moldovenii au dat într-înșii a-i gonire tăindu-i, până au dat asupra toiului și atuncea i-au împresurat tătărâme și mulți au cădzut supt sabie și robi pre mâna tătarilor. Atunce au perit și Ioniță, fratele lui Gligoraș polcovnicul, fiindu vitiazu bun, numai avându smintială de i s-au poticnit calul și au cădzut gios și așea fiindu împresurat de păgâni au perit de suliță. Iară alții puțini au scăpat; ce, sosindu-și Galicin voievodul cu moscalii, au dat războiu' față tătarilor, ce, tătarii neputându suferi focul moscalilor, au dat dosânapoi; nice moscalii fiindu oaste gre nu i-au gonit. Și așea tătarii împlându-să de robi și de alte jacuri, prădându-și robindu, s-au învârtejitu iară înapoi pe la Tighinea la Bugiac plin de robi. Acest bine au făcut Halițchie creștinilor.

Lucrându-să acestea într-acele părți, iată acum venise de la împărăție poruncă la domnul muntenescu, Băsărabă vodă și la Dumitrașco vodă, ca să facă pod mereu peste Dunăre la Obluciță; deci, Dumitrașco vodă orânduissă pe Ion Buhuș biv vei logofăt, fiindu mazil să margă la Putna pentru sârguiala lemnului, ce el fiindu om și can bolnav și neavându nice cai în grabă să purciagă, s-au mâniatu Dumitrașco vodă de au pus copii din casă de l-au scos din târgu numai pe un cal călare, fără slugi, fără nemică (ocarnică faptă! pentru pricină mică au ocărit pe boer mare). Iară pre urmă nu să știe din ce pricină au venit poruncă de la Poartă ca să poarte de grijă Dumitrașco vodă pentru craiul Racoție să nu triacă pin țară la oști le moschicești; datu – s-au tare poruncă la străj pe margine; ce, el, cându au fostu la cia de apoi, au ieșit pe de altă

parte pentru munții țării Ungurești și s-au dus la împăratul Moscului fiindu la Iavorov. Ce, de aceste-i destul.

Domnind Dumitrașco vodă Țara Moldovei, deodată să părea tuturor că ari avea de grijă pentru chivernisala spre folosul țării, ceva; știindusă el presine foarte a fi învățat, n-au socotit ca să întrebe sfat de boierii cei bătrâni, ce cu mintea sa cea crudă au socotit de au trimis pe Pricopie căpitanul pin Țara Leșască la împăratul Moscului ca să valiză, cercându-să cu cărți încă de cu iarnă, pe cându să afle hanul în pradă în Țara Moscului și sultanul cu Halițchie la Bila-Țercov, pe care s-au pomenit mai sus, dându parole că de va coborî împăratul Moscului cu oștile în gios asupra turcilor, va hi și el tot una, dând a înțelege ca dându-i să bani, va face și el vreo 30.000 de moldoveni călărime. Așijderea și Băsărabă vodă domnul muntenescu încă s-au fostu mai de de mult” cercându, că așeși avea rezidentu acolo, ca să fie și el tot una la acea tâmplare cu oaste munteniască.

Împăratul turcescu încă gătisă oaste împotriva Moscului cu vezirul său Mehmet Baltagioulu, ca la 150 de mii, alții dzic că au fost și mai mult; ce, lui Dumitrașco vodă, dacă i-au venit adeverință de la împăratul Moscului, au început și mai tare a îmbla, și în ce chip ari face să se hainească și să nu-i prindză turcii de veste; ce de o parte trimite veștile la Poartă, de altă parte trimite cu giurământuri la moscali despre sine, ca să vie mai tare și ce să lucrualiză la turci.

Iară sâmtindu-și pentru Nicolae vodă, precum nu doarme și să cearcă la Poartă pentru domnie, au și orânduitu câțva boieri să margă la Țarigrad cu pâră asupra lui Nicolae vodă, anumea Ion Sturdzea vei vornic de Țara de Sus, Manolachie Ruset biv vei vornic, Dabijea banul, Ghiorghiță, biv vei vistiernic, Vasilie Hăbășescul medelnicer și pre alții mai de gios; februarie 13, au purces din Ieși. Iară pe Lupul Costache, vei vornic, cu o săptămână înainte l-au trimis la Tighinea la Kara Mehmet pășea sarascheriul, de au făcut și pașe ardzu cu pâră asupra lui Nicolae vodă; ce, cându au sosit boierii la

Țarigrad. n-au apucat pe vezirul acolo, fiindu acum ieșitu și purces la Odriiu. Deci, nefiind vezirul, dat-au boierii ruca la singur împăratul, aprinzându-și și o rogojină în cap, că despre vezirul își tocmise acum lucrurile Nicolae vodă, că înțelesesă cum vin boierii cu pâără; ce nice de un folos nu i-au fost, fiindu vezirul la Udriiu și măcar c-au fostu poruncit vezirul la caimacamul de Țarigrad să trimată boierii țării jalobe la Odriiu, ce n-au avut cum face caimacamul porunca vezirului, căci acum intrasă în urechile împăratului jaloba asupra lui Nicolae vodă și au dosit câtăva vreme de la casa sa. Că ieșisă poruncă de la împăratul la Baltagi-baș, de i-au călcat casele până în 3 ori, cercându-l; și au cheltuit boierii câteva dzile acolo; și nemică isprăvindu s-au înturnat iară în tară și încă mare noroc au avut că nu i-au apucat acolo pe loc vestea, precum s-au hainit Dumitrașco vodă asupra împărăției, că n-ar fi mai vădzut Moldova în veci.

Într-acestaș an, văleat 7219 april 6 dzile, murit-au Iosif și Leopoldu împăratul nemțescu, fiindu-și împăratul Moscului la Iavorov în Țara Leșască cu oștile la ernatec. Iară pre lângă aceasta, iubite cititoriu, să știi că am mai adaos la această istorie și niște răspunsuri de niște trătaj moschicești tiparnice, pe care au scris împărăția turcului la împăratul Moscului, și apoi și împăratul Moscului la împăratul turcescu, pentru pricinile păcii, cum s-au fost întărit, și pre urmă cum s-au stricat; care aceste răspunsuri s-au purtat înainte, până a nu să cobori oștile moschicești din sus în gios.

Cartea sultanului Ahmet, către marile domnul Moscului, Petru Alexeevici

Sultan Ahmet han, mul lui Mehmet han, pururea biruitor.

Slăvitului și alesului intru cei înălțați domni, ce cred întru Iisus, care este întru norodul potentatului a Mesii răzgiudecătoriului de lucrurile cele mai de triabă a norodului creștinescu, domnului înfrumosețului cu mare cuviință, covârșitului cu cinste, cu slavă, imperatoriui a domnilor moschicești și a toată Rusiia și altor multe țăr

domnitor, supt stăpânire lui aflândusă, lui Petru Alexievici (căruia sfârșitul ca să fie norocit, și cu bine aflatu și îndreptat către cale de spăsenie). Cum aceasta a noastră împărătească carte va sosi, înștiințat ca să vă fie, precum înainte de aceea care s-au trimis din parte voastră 4 cărți la solul vostru care acum este petrecător lângă a me Poarta, slăvitul între cei mari voievodzi a norodului mesiiășescu, Petru Andrievici Grosul (a căruie sfârșitul să fie norocit), și pomenitul solul vostru luând acele de mai sus dzise cărți la a noastră mărire împărătiască și pentru isprăvire a lucruri oarecare lui poruncite de la mărire voastră, el, dară întru a noastră norocită Poartă după vechiul obicei a stăpânirii otomanilor din rostul său le-au arătat nemesnicului vezir (a căruie slavă și putere a lui Ali pășea întru tot cel de sus ca să-i înmulțască în veci). Prin a căruie mijlocire, a noastră împărătlască mărire am poruncit, ca de mai sus numitul solul vostru să se arate întru seninată și pre înălțată a noastră împărătiască Porta și cu plecată închinăciune după vechiul obueiu să ne dea cărțile voastre și după aceea prea pomenitul vezirul nostru dintr-însăle să se prepue. Așijdere după aducere solului vostru întru a noastră puternică împărătiască curte, precum să cade s-au adus și de toate căliră a noastră împărătească mărire s-au făcut vestire; mai vârtos întru acea dintâi a voastră iubită carte s-au scris, cum întru bună vreme a fericit răpăosatului nostru frate, sultan Mustafa han (carele-i de la dumnedzău aședzatu-i în cuibul raiului) de mutare lui Moameth (asupra căruie ca să fie blagoslovenie), în anul 1112, în luna lui muharem 26 dzile, cu pre înălțată Poarta a fi petrece în veci, cu a voastră împărăție urmat este pe 30 de ani ca să ste pace. Și până la acest număr despre îmbe părțile graiurile de pace ferite și păzite sintu neclintit; ce, acum de vreme dintru a sa parte voi că ați socotit și ați arătat, cum aceea ca să o înnoim și a noastră împărătiască mărire, cum m-am rădicat și m-am pus pre bun aflatul, pre înălțatul și împărătescul scaun și ne-am coronit, ce până la acestui număr, măcar că acest lucru pentru oarecarile prepusuri

s-au îndelungat, ce totuși al vostru cuget s-au arătat curat și din parte voastră solului vostru deplin putincioasă voie s-au dat, pentru aducerea aminte și pentru întăritura așezării de prietenșug și a cădzutei păcii. Așjdere și dentru a noastră împărățiască parte s-au hotărât aceasta pentru bună a voastră tovarășie, și a sănătății primire și al vostru curat prietenșug a-l ține; pe care din vreme fericit răpăosatului nostru frate, din numărul aședzat, cia întărită cu graiuri împărățiască carte, tocma pe 30 de ani au fost dată. Deci și noi după cea întărită cu graiuri a noastră împărățiască carte, cu cele numărate stările, cu toate graiurile de pace aședzate și acorde, carile stau într-acia întărită carte, și din partea împărății noastre asemenea înnoim și denainte preluminatei feții noastre împărătești, solului vostru acea carte s-au dat la mână. Și așe dară duple acele de mai sus numite aședzările, pentru mai bună întăritură și a stării cum s-au făcut pace, și către hanul Crâmului, și la marginile împregiurul Niprului, și altor capete și diregătorilor ce să află într-acele părți, precum să cade foarte tare am cuntenit și am dat poruncă. Asiidere și din partea voastră pentru ferința păcii și a graiurilor pre la locurile ce s-ar cădea ispravnicilor și zapciilor oștilor voastre iară așe să porunciți ce dară aievea s-ari face, aceea vrednică de laudă va fi. iară ce mai poftiți în cărțile voastre pentru Sfântul Mormântu, carile să află la Ierusalim, ce aceste stătătoare este întru oarecarile socotele, ca după pace de îmbe părțile cu folos să fie. Și pentru aceasta de grăit cu solul vostru s-au întârdzietu; iară cum înainte se va grăi, și acele prin de mai sus numitul al vostru sol, răspunsul vă s-a trimite.

Pre urma aciei cărți, alte ale voastre 3 cărți au mai venit, și ce este scris într-însele, pentru acele cu solul vostru pre largu și din destul s-au poruncit a grăi. Deci și acele lucruri precum de amănuntul i se va lui știre face și ce se va cădea amânduror părților de întăritura prieteșugului, care și ce s-ari cădea, după datorniceasca arătare de toate vom face înștiințare. Pace dară ca să fie asupra aceluie carile va urma cale de mântuire. Scrisu -

sau în anul 1121, la sfârșitul numărului, în luna lui zileadea, întru împărătească celule Constantinopol, întru a noastră sultâniască prea înălțată curte.

Capitola.

Adică întăritura

A tuturor bunătăților ziditoriul, întru tot puternicul, carile în veci este petrecătoriu, neapropietul, rievădzutul, pururea lăudatul și purure slăvitul, unul Dumnedzău și domnul cu agiutoriul și mila și a prorocilor, mai cap, Muhamet Mustața (asupra căruie ca să fie blagoslovenie lui Dumnedzău), carele este amânduror lumilor mai slăvit, a căruie de biv multe a lui și minunate ciudese, asupra tuturor ca să fie pace și blagoslovenie lui Dumnedzău.

Sultan Ahmed han, fiul lui sultan Mehmet han, pururea biruitor.

Eu, a pre cinstitelor și a blagoslovitelor cetăți și a cinstitelor hramuri și a svintelor locuri, unde tot norodul să închină, de Dumnedzău cinstite Mișcă, sfântu seninate Medinile și a sfintei cetăți Ierusalimului slujitor și stăpân și monarha poftitelor a 3 mari cetăți.

Țarigradul, Udriiului și a Brusii, poruncitoriul Vavilonului și Damascului, avându-re duhul raiului și mai alesul în vremile de acum neprotivnicul Egiptul, a toată Araviia, Halepul, Antiohii, a Haldeilor, Arapiia și a Perșii, Ahsa, Dalsiia, Richiia, a Mesopotamii și altor părți de țăr: Vanii, Chilichii, Gruzii (= Giurgii), și a țării Militinii și a mar ei Armenii, Sivasaeții, a Caramanii, Barbarii, Ethiopii, Argierii, Tablosul și a ostrovelor, Rodosul, Ciprul și a Candii, a Mărilor cei Negri și cei Albe și a ostrovelor Sivah, Anadolul (adică mai mică Asiia) și Țării Rumelii și a țărilor tătarăști și a țărilor de la Chefe și cu țările carile sunt suptu ascultare ei, și a Bosnii, Temișvarul și al Belgradului, și cu cetățile tari prin olatul de acolo și a Țării Muntenestei și a Moldovei și a multe slăvite, lăudate și vrednice către arătare locuri și a cetăți împăratu și a visterilor celor drepte, împărat peste împărați, mai milostiv și mai puternic soltan fiul soltânescu și monarha și monarșescu fiu: sultan Ahmet han, fiul lui sultan Mehmet han, nepotul

lui sultan Ibraim han. În ce chip cu însămnarea de înainte noi a noastră mărire sultânească, acel pre înălțat și mai norocit, otomănescu și împărătescu și monarșescu și sultănescu și foarte pre lăudatul scaunul cu întăritură l-am aflat, iară înainte de aceasta întru bună aflată vreme a fericit răpăosatului, carile este de la Dumnedzău aședzat în raiu, al nostru frate sultan Mustafa han (asupra cărue ca să fie milostivire și iertare), cu slăvitul și alesul între domnii cei înălțați carii cred în Țisus, asupra potentăților ce oblăduescu întru norodul Mesii, potentatului răzgiudecătoriului celor mai de triabă lucruri a norodelor creștinești, domnului ce-i înfrumusețat cu precovârșită, cu mare cuviință, cu cinste cu slavă și cu citenie, imperatoriu a domniilor Moscului și a toată-Rusiia, și a multe ce să află supt însă țăr, cu domnul Petru Alexievici (a cărue sfârșitul ca să fie norocit, cu bine aflat și îndreptat către calea de spăsenie), urmat este pe 30 de ani ca să ste pacea. Și cum au fost grăită și întărită cea împărățiască carte au fost dată la mână, iară acum de vreme ce-i den parte de mai sus numitul domnu', pentru cea mai vârtosă aședzare și înnoire, datu - s-au deplin putincioasă voie solului, slăvitului între cei mari domni a norodului Mesiașului, stolnicului pre carile l-au ales ca să se afle pre lângă a noastră semnată Poarta, lui Petru Andrievici Grosul (a cărue sfârșitu ca să fie norocit) și a lui iubite cărți au agiunsu cu poftă, cum pre acea întărită cu graiuri dentiiu împărătească carte să o întărim și să o înnoim. Și de vreme că al nostru cel de frunte sfetnic și alesul nemesnic, luminatul vezir, Ali pase (a cărue slava și puterea, cel întru tot de sus ca să-i înmulțască în veci), către a noastră împărățiască seninată față pentru acele ne-au dat a înțelege; și noi dară din parte noastră, cu mai sus numitul imperator, acea cădzuta tovărășie și o cuvântare să o păzim, poftim. Dreptu aceea, duple acestui al nostru pre cinstit și mai puternic împărătescul semnu, acele de pace graiuri și acorde, carile întru acea întăritură carte cuprindu, cuvântu' într-un cuvântu', înnoim: cu acest al nostru pre înălțatu și preslăvit sămnul, a merge 14 stații,

ca să fie stătătoare întru această a noastră pre cinstită precum s-au grăit carte, cu întărire o arătăm în vreme de mai sus pomenitului și fericit răpăosatului nostru frate, în anul 1112 în luna lui muharem în 26 dzile, Asemene tocma pe 30 de ani, pe care s-au. fost pus de mai sus numitele stațiile și păceluite puncturi, cuvântu' în cuvântu', și eu cu cinste întârescu; pomenindu pre cea ce-au făcut ceriul și pământul și pre cinstit și presfântul nume lui Dumnedzău și aceluie despre urmă tuturor prorocilor Muhamed Mustafa (asupra căruia ca să fie pace și blagoslovenie și spăsenie lui Dumnedzău), privindu prea lui multe ciudese, după al nostru monarșescu și încoronit obicei curat, pentru ținerea cuvântului nostru, făgăduim; de mai sus pre numitele stații păceluite graiuri și aședzări, cum să cade să le ferim până când dintru acia parte nice un fel de vedere protivnică nu se va arăta. Iar dintru a noastră împărățiască parte să poruncește, ca din partea celor ce vor urma și înainte înființați ispravnici și dintr-alți ai noștri pre cinstiți zapcii și despre toate ale noastre biruitoare oști, cu toți poaanii, de la noi cu cinstiți slujitori, nice de un fel protivirea să nu să facă. Scrisu - sau în anul 1121 în numărul dentâi în luna lui șeval, în cetatea împărătească Constantinopole, întru a noastră sultânească pre înălțată curte.

A marelui domnu' carte, călără sultan Alunei

Măcar că noi de dao [o] r/ călără a voastră sultânească mărire, în trecutul anul 1710, în cărțile noastre, în luna dni 17 iulie și a lui octombrie dni 18, numărul pre largu socotire noastră, pentru oprirea a craiului șfedzâscu, prin atâta de lungată vreme întru oblastie voastră, împreună cu acei într-un cuget a lui rocoșelnici dintru ai noștri podani căzacii, așijdere și de a mării sale craiului leșescu tovarășul nostru, cu viclenii lui, voievodul de Chiov și alții am arătat, poflindu ca pre pomenitul craiu, șvelescu din oblastie a sa, fără de nice o grijă pre cale a porunci să-l slobodziți; ca fără de clintire păcii să margă la stăpânirea lui. Cătră cât am arătat și noi: de veți vrea și prin Țara Leșască a-l slobodzi, aceea putem lui pentru a voastră sultânească

mărire a învoința a trecere pentre oștile noastre, cu călărime turcească, până în 3.000 de oameni; iară prin solul nostru, după aceste am poruncit ca să arătă și până în 5.000 de oameni. Pentru care și despre mărita sa craiul, și a răciipospolitei leșești pozvolire așijdere a se au făgăduit, luând asupra sa acea petrecere a lui. Și pe lângă aceasta au arătat, de vreme ce veți mărita voastră pre insul a-l trece peste polșta, mai mult de acel arătat numărul cu călărimea să nu fie mai multă putere și ca să ne dați arătată vedere și noao și craiului leșăscu, către clintirii de pace; care aceea n-om pute suferi, și tovarăș pre tovarăș după datorie legăturii ce avem între noi aședzate nu vom putea lăsa; și nevinovați vom fi întru rumptore de pace: care noi cineș din partea sa cu sfântă a ținere făgăduim. Iară de se va întâmpla dintr-aceae ca să iasă vreo vărsare de sânge oamenească, aceea va cerca Dumnedzău de asupra acelue ce-i începătoriu a clătiră de pace. Pre lângă acestea ce-i craiului șvedzăscu multe și alte drumuri slobode și osebit de polșta sintu de a trecere: iară această cale peste Țara Leșască cu mare număr de oști, nu este altă trebuitoare, fără cât aducere, prepusul către arătată rumtoare. Că totuși pe spre amândoacă de mai sus numite ale noastre cărți, netocma nice un răspunsu' ca să aflăm, ce încă nice de la solul nostru pre lângă aceste nice o veste n-avem, primitu-liau el acele la dânsul, și adusu-le-au la a ta mărire sultănească; ce, mai vârtos dintr-alte părți audzim și de la cei de gios veștile avem, cum, de mai sus numitul al nostru sol la pază s-au pus, care și în Țarigrad întru tot norodul aievea este, și porunci peste tot trimise, ca să se seringă oști câtră margini; așijderea și la tătar prețulindire porunciiu - s-au ca să fie către oștire gata. Și ce socotiți pe craiul șvedzăscu să-l petreceți cu sila peste Țara Leșască, și intru tot a face începerea războiu' împotriva împărății noastre? Pentru aceea, noi am rânzgiudecat pentru bune, cu această a noastră carte, câtră a voastră sultănească mărire ca din parte noastră încă odată a să răspunde, trebuind pre acea dinții și pe aceasta ale nostre cărți răspunsuri, și de

adevărată a voastră socotială a ști: veți, dară, cu noi după așezată și din trecutul an, iarăși de la a voastră sultănească mărire întăritei, și cu giurământul despre voi, denainte lui Dumnedzău, ca eu un giudecălor adevărațul întăritu-i, în 30 de [ani] * u să ținea pace, sau jără de nice un fel de pricini de la noi vi s-au dat ca aceea să o surpați? Și iată că arătăm pre lângă aceste, de nu cumva la aceste de la a voastră mărire niscăi răspunsuri și nedejdiuire pentru de a ținare pace nu vom afla, ce, cum și până la acest număr audzitori vom fi, pentru a voastră gătire a oștire și acea socotită petrecere a craiului svedzăscu cu sila prin Țara Leșască, ce de nevoie ne va fi primi aceasta pentru adevărată rumtore de pace. Și nu vom da nice presine adormirii mai mult” nice cu o de lungare; ce luând pre cel de sus într-agiutor, vom fi într-u a sa griji, toate pășiturile neprietenești a le întrece, pentru care acum și oștilor sale către hrănițe a le clăti am poruncit. Și deaca va ieși dintru aceea clintire de pace și vărsare de sânge omenesc, ce intru aceea de nainte lui Dumnedzău și denainte a toată lumea îndreptați putem fi; căci noi spre aceasta suntem asupriți într-u care pre acel într-u tot de sus la mărturie îl chemăm. Pentru căci noi nice cum socoteală n-am avut câtră clintire spre sfânta pace, ce pre însă după făgăduința sa sfântă și neclătită am ținut și înainte a ținare făgăduim. Și nedejduim cum după dreptate noastră ne va agiuta cel de sus împotriva tuturor clintitorilor de pace și a giurământului său. Și spre aceasta vom fi așteptători de răspunsu’. iară întârdziindusă iată că vom primi acum pentru adevărată rumtoare. Iară de vom afla de la a voastră sultănească mărire, cât de curundu vreun răspunsu’ spre aceasta, și nedejde cum pace cu noi după făgăduință vei învoința a ținare neclintit, și craiul șvedzăscu cu bună închipuire fără de clintire petrecut va fi, și alte prepusuri se vor lepăda; deci, măcar că oștile nostre într-u a sa grife, și apropiindusă către hrănițe, ce totuși nice cum neprietenește lucru n-or face; și aceasta nu va fi primită din partea noastră de către voi pentru rumptoare de pace; căci socotindusă și iarăși de la

hrănițele voastre îndărăpt duș vor fi, și pace fără clintire din partea noastră, cu a voastră mărire ținută va fi. Pre lângă aceasta al mării tale poftim sănătate.

Datu - s-au din Sancto-Burc, în anul de la naștere lui Hristos mântuitoriul nostru 1711 în luna lui ghenar 6 dzile, la 29 de ani al stăpânii noastre.

Și așa pre aceste scrisori, fiind și solul Moscului care s-au pomenit mai sus, pus de turci la închisoare în Ediculé, n-au mai mărșu nice un răspunsu' la împăratul Moscului. Și mergându-și tătarâi în pradă la țara lui, pe care s-au dzis mai sus, făcându multă stricăciune și robie, până ce i-au gonit moscalii pre tătar din tara lor și tocma atuncea au vădzut și Moscul cu adevărat, cum s-au rumptu despre turci pace.

Deci după această stricare de pace, s-au pornit și oștile Moscului toate în gios de pe unde au fost la ernatec, unele trecându pe la Oamenită în gios, altele au lovit pe la Nemirova, împreunându-să dreptu Soroca de ceea parte la Țicănăuca. Iară Boris Șeremet venie mai în urmă; ce, de la Țicănăuca au orânduit pe un polcovnic anume de-au mărșu cu polcul lui de straje înainte tot pe Nistru în gios, până la Rașcov, unde acolo s-au apucat a face și pod mereu peste Nistru, pentru ca să triacă o seamă de oști de ciasta parte să margă în gios. Iară o seamă spun cum era să margă pe de cee parte de Nistru și tot asupra Tighinii, să o bată, și asupra Bugiacului; ce, turcii dacă au prinsu de veste trimis-au de sârgu pășea de Tighinea, vreo 1.000 de turci, ca să nu dea vreme să facă moscalii pod peste Nistru; ce, n-au putut folosi nemică ca să-i poată sprejeni și au cădzut mulți din turci acolo. Ce, vădzind că nu pot sta împotrivă s-au învârtejit înapoi; iară moscalii, făcând pod, au trecut o seamă dincoace; și de ar hi mărșu tot cu acela sfat asupra Tighinii, doară vrea hi și făcut ceva izbândă și răscumpărare într-acea parte de loc asupra păgânilor. Că acum să trăgea cuvântul de la o seamă de tătar a lui Giaun Mârzea, că cine a birui, lor tot li-i un stăpân și de acela se vor ține; iară și craiul șvedzăscu, și Orlic hatmanul căzăcescu cu polcovnicul Preluțehii, și cu Lamicovschii

obuznicul și cu alte capete de ai lor, acum toți Fugisă din Tighinea de frica moscalilor până la Chilie spre Dunărea; și tătarii cești de margine își dusesse muierile cu copii tucma la ghioluri, în coturi după Cetatea Albă despre Marea Neagră. Ce iarăși să dzicem că norocul cel rău a țării noastre au cursu așa ca să nu scape de pradă și robie, pe care sau și tâmplat. S-au premenit sfatul lor într-altu chip, că Dumitrașco vodă nice cum nu să părăsim, ce pururea cerca împotrivă moscalilor pe la Soroca, că acum intrasă și în cetate Sorocii moscali și cerca și spre Rașcov, avându la moscali pre Pricopie căpitanul. Iară mai înainte trimisese pe Ștefan Luca logofătul, cumnatul lui Ion Neculcea hatmanul său, la singur împăratul Petru Alexievici, pe la Cernăuți în Țara Leșască, tocma la Iavorov, de au întărit lucrurile mai tari cu giurământuri; că împăratul venie cu obuzul său pe urma tuturor generalilor săi. Și așa i-au ademenit și pe împăratul și pe Șeremet, de au lăsat cale spre Tighinea și au socotit să triacă Nistrul să vie spre Prut la Ieși.

Dumitrașco vodă avea poruncă de la Mehmet pășea, sarascheriul de Tighinea, prin porunca vezirului să pourceagă mai de sângu la oaste; ce, el avea mai mare frică să nu vie niscai spahii să-l ia să-l ducă fără de voie lui. Și acum mazilisă și pe Antiohie Joara din hătmănie, de pusese pe Ion Neculcea spătariul; ce nu s-au putut alta pricepe, fără cât pomenisă într-un rând Dumitrașco vodă, cum, cu știre pașii de Tighinea l-au mazilit că înțeleseă că scrie Antiohie hatmanul cărți la generalii moschicești; iară poate fi au fost și alte pricini. Ce făcând Dumitrașco vodă taine numai cu sfetnicii săi cei tineri ca și dânsul, și pre urmă vădzind ce nu se va putea tăinui despre turci și despre boierii cei mari lucrurile și îmbletele lui ce ave la moscali, au poruncitu lui Ion, florii sătrariu, de au tinsu corturile lângă Bahlui, din gios de mormânturile jidovești, mai 20 dzile, la duminica sfântului duh, ca să ducă și tuiurile de oaste acolo a doua dzi; și aceasta o face tot pentru turci, să nu priceapă hainie lui. Și într-acea dzi la chindie au mărșu și singur Dumitrașco vodă la corturi să valiză; iară la

apusul soarelui au și sosit un călăraș de la Prut de la străji, și neaflând pe vodă la curte, au alergat spre corturi și i-au dat răvaș scris cu veste, cum vine un agă cu 20 de turci și au sosit la Prut vrându să treacă dincoace. Deci, cum au înțeles de turci, îndată ș-au prepus că-i vine mazilie; și de sârgu mergându la curte îndată s-au într-armat și au dat știre și la boieri; și așa au dat spaimă târgului, fiindu într-amurgul, de s-au fost nădușindu oamenii pe la porțile mănăstirilor, fugându noaptea cu copii și cine cu ce avea, și nu știe de ce fugiia. Întrebatu-l-au unii din boierii cel mare, dzicând: „ce este, mărita ta?” El au dat seamă, cum au venit veste de la Prut de la străj, că vin vreo 50 de turci să lovască în Ieși pe la gazdele boierilor să-i prindză, pre toți. Ce, așa bieții boierii unii ș-au pornit casele într-acea noapte în sus spre Târgul Frumos, alții într-altă parte; numai vornicul Iordachie au stătut cu totul pe loc. (Dzic că numai el au știut ce poveste au fost).

Și așa au purceș Dumitrașco vodă de cu sară, cu Ion Neculce hatman, sfetnicul său și cu Bănariul vei căpitan și cu vreo 100 de slujitori, la mănăstirea lui Aron vodă. De acolo au cercat pre acei turci ce venie de la Tighinea și aflându-i deasupra Stâncii, la mas, au dat poruncă de i-au lovit noaptea într-adormit, și pre doi turci i-au omorât pre loc apărândușă; iară pre ceilalți prindzindu-i i-au dus la Dumitrașco vodă. Dacă le-au cetit fermanul, atunce au adevérit, cum n-au fost viind cu mazilie, ce i-au fost trimis sarascheriul de Tighinea, că să făcusă aicea în Ea mare gâlceavă între turci și între niște tătar a balgi baș, de să rānisă unii, și alții omorāsă, că au fost și niște iniceri adunați; ce, făcusă Dumitrașco vodă jalobă, cum, fac acei turci jacuri și nebunii și pentru acei turci trimise să pășea ca să-i prindză să-i ducă la Tighine. Ce, vădzându-să Dumitrașco vodă la acea greșeală, deodată au împăcat pe turci cu bani, aducându-i în Ieși și făcându-le tain, iară de altă parte avea mai mare grijă de ciia înainte de mazilie. Și așa făcându spaimă și mai mare că vin moscalii și au ieșit cu toată curte lui și cu doamna la Cetățue. Iară țara, cum au audzit, au și purcesu toată în răsipă la codrii, în bejenii,

cine încâtro au socotit, mai vârtos boierimea la munte. Iară Lupul vornicul cel mare cu nepoții lui au luat în gios și s-au bejenit la mănăstire la Bursuci.

Turcii din chervăsărie, unii era duș la iarmaroc la otace, alții dacă au vădzut că s-au bejenit Ieșii, s-au încărcat și s-au dus în gios. Iară Mehrnet iazagi elendi și alți turci ce-au fost mai fruntea, pricepând lucrurile, mers-au la Cetățue de atâtea ori de au dzis lui Dumitrașco vodă în față, strigându, de vreme că nu purcede la oaste este hain. El punea pricină că să hainește țara și n-are cu cine merge la oaste, și el va pune sangiacul împărătesei! în sân și se va duce la vezirul. Că aemu să audziia că și vezirul Mehrnet Baltagi să apropie să sosască la pod la Dunărea; și tot încă nu putea a înțelege de Dumitrașco vodă cum este hain, că el, tot vârtos trimitea cărți cum este gata să pourceag la oaste, că întinsesă aemu corturile; în șesul Bahluiului despre Cetățue și scosesă și lui urile; iară singur mâne tot la Cetățue.

Iară dacă au înțeles cum au sosit și Șeremet cu moscalii la Nistru, într-o dzi, acolo la corturi s-au făcut cu buzduganul a bate pe al său agă de dărăbani, anume pe Dumitru, făcândușă că l-au lipsit și din boierie, să nu-l mai valiză în curte, suduindu-l; care vădzând și turcii, le părea că-i într-adevăr. Iară pe de altă parte l-au răpedzit la Șeremet să-i trimață niscai moscali mai în grabă la Ieși, să-l cuprindză, să nu-l apuce niscai turci să-l ducă la este lor; și peste câteva dzile au și venitu Dumitru aga, cum sosește, spuindu lui Dumitrașco vodă și Cropotul Vasilie bregadir cu 3.000 de moscali, la Prut și Chigheci polcovnicul cu polcul lui, cu călărime, cu moldovenii de cei sluiți în leafă.

Deci, cându au fost în luna lui iunie, dzi întâiiu, vineri, dizdimineata, au ieșit și Dumitrașco vodă înainte moscalilor la Prut, la Zagarancia, la adunare. Iară în târgu au dat poruncă lui Ion Neculcii hatmanul de au dat învățătură căpitanilor să dea jac în turci. De de înainte să vedzi ispravă; îndată au dat de au jecuit toate chervăsăriile, și pe turci îi purta tot legați pre uliță

bătându-i să-și spuse banii pe la cine sintu. Așijdere și pe la alte târguri au purces din slujitori, cine cum au putut pentru turci; pre unii i-au tăiat, pre alții s-au poftit de i-au botedzat, carii pe urmă iară s-au făcut păgâni, dacă s-au întorsul moscalii; (și apoi au pățit rău despre dânșii și nănașii lor). Deci, când au fostu în de sară, au sosit și bregadirul Cropotul și Chigheci polcovnicul și s-au tăbărât pe șesul Bahluiului, despre Tomești. Atunce au vădzut toți boierii și tara cum s-au hainit Dumitrașco vodă și au adus bregadirul și câteva mii de rubli bani de argintu, tot copeice, de la împăratul, de au dat lui Dumitrașco vodă ca să dea leafă moldovenilor să facă oaste.

Și așea Dumitrașco vodă, luând acei bani, făcându pe Ștefan Luca logofătul vistiernic mare, fiindu cumnat lui Ion Neculce hatmanul, carile de curund atunce venise cu răspunsul de la împăratul Moscului, de la Iavorov și adusese lui Dumitrașco vodă un leftu de aur cu diamanturi cu chipul împărătesc și cu lanțuh și un ocaz, sau cum dzic, universal, scriind cum să fie Dumitrașco vodă domnu' vecinic și pe urma lui feciorii lui neschimbați.

Deci Dumitrașco vodă, dacă au vădzut veniți acei moscali cu Cropotul, i-au părut bine (ca cându au vădzut pe dumnedzău cu mii de îngeri) și îndată au dat acei bani la Ștefan Luca vei vistiernic, să dea liafă la slujitor carii se vor scrie deodată. Așe au dat cuvântu' câte 5 rubli de om într-o lună, cari fac 50 lei proști și un tult, făcându din boiernaș curții și din căpitani tot polcovnici și rohmistri, dându-le bani cine pe câți oameni au poruncit să se facă la stiaș. Deci, moldovenii, cum au luat banii de leafă cum au început a-i be pe la crășme dzua, iară noaptea să duce la drumuri de jecue pre oameni de ce avea și la drumuri și la bejenii și furiș, iară apoi și fățiș. Alții îmbla de strica prisecile oamenilor. Și așea au purces toate lucrurile țării dintâiaș dată spre răsipă și fără socoteală.

Iară Dumitrașco vodă au și început a scrie cărțile sale pe la toate ținuturile, dându știre tuturor lăcuiitorilor, cum să scriia și la titiuluș, cum este domnu' vecinic Țărilor Moldovei; și carile din boieri sau dintralte cete și breslaș

nu va veni la oaste asupra păgânilor ș-a pierde și moșiile și va fi și podan. Și nu-și aduce aminte cum a fi sfârșitul și cum grăiește prorocul David la psalomul 21: („Eu, dară sintu vierme, iară nu om. Ocara oamenilor și defăimarea norodului”). Că numai sfinția sa Dumnedzău este vecinic; iară tu, ome, astăzi ești, iară mâine nu ești și rămâi defăimat.

Iară cându au fost la 5 dzile a lui iun, au sosit și Boris Șeremet feltumarșal cu vreo 30.000 de oaste, și Dolhoruchii și alți generali la Prut la Zagarancia; ce, cum au înțeles Dumitrașco vodă îndată au luat cu sine pe hatmanul său, pe Ion Neculce, preconstantin vei păharnic, feciorul lui Iordache Ruset vornicul și pe Ștefan Luca vei vistiernic și au mărșu la Prut de s-au adunat cu Șeremet și cu sinior Sava, care tot prea mijlocul lui s-au isprăvit lucrurile lui Dumitrașco vodă, despre împăratul Moscului. Acesta Sava de neamul lui dobrovenetic om mândru și trufaș. După aceea au sosit la Prut și altu' general cu oaste, anume Ianăș, iunii 24 dzile, săițibătă, au sosit și Pătru împăratul Moscului, cu obuzul său, la Prut la [Țuțora]* și atuncea au venit și Savin banul, și Pavel Rugină slugerul, pribegii; unde acolo la Prut i-au ieșit înainte Ghedeon mitropolitul țării și Iordachie vornicul și cu alți boieri; că Dumitrașco vodă nu să tâmpla să la Ieși, fiind dus la obuzul lui Șeremet. Deci cum au trecut împăratul Petru Prutul dincoace, i-au urat mitropolitul blagoslovindu-l cu cruce și cu aghiazmă stropindu-l și boierii toți i-au sărutat mâna împăratului. Ce, atuncea, la trecătoare i s-au înecat un mascaragiu împărătescu ce avea, vrându să facă șagă pre apa Prutului, înotându calul și mascaragiu! stându în picioare prespatele calului și fiind poate fi și bat s-au cufundat.

Deci, împăratul cum s-au adunat cu boierii, de la Prut au purces numai cu curtea lui și au venit la

Ieși cându apunea soarele și au mărșu în curtea cea domnească; iară pre urma lui au sosit și împărățiasa lui ca la un ceas de noapte. Apoi au sosit și Dumitrașco vodă încă mai târâziu; ce acum împăratul venie de la feredeu și

în curte la scări s-au adunat cu împăratul de i-au sărutat mâna și împăratul l-au sărutat pe cap, luându-l în brață și rădicându-l sus cu o mână, fiindu Dumitrașco vodă om scundu și împăratul om de fire întru tot șifaeș. Și doamna lui Dumitrașco vodă atuncea să adunasă cu împărățiasa și i-au dăruit împărăteasa un leftu de aur cu lanțuh și cu pietri scumpe de i-au pus în grumadz.

Dumenecă i un îi 25, i-au făcut Dumitrașco vodă masă mare împăratului și au ospătat pre toți gheenerarii cât să tâmpla să; ce, Petru împăratul n-au vrut să șaliză în capul mesii, ci-au pus pe vezirul său, pe Gavriil Holovcin, carile numai acela nu mânca carne, fiind post. Iară din driapta pe scaun au ședzut și împăratul și mai sus decât sine pus-au în capul scaunului pe Dumitrașco vodă și când au vrut să șaliză i-au sărutat mâna împăratului; împăratul încă l-au sărutat pre cap; și la păhar dintâi cându i-au îchinat Dumitrașco vodă, iară așa au făcut sărutare. De la împăratul al trei le mai gios de la împăratul au ședzut la masă și Toma, spătariul lui Băsărabă vodă, domnul muntenescu și lângă dânsul altu' boierin de a muntenilor, anumea Ghiorghie Castroiot comis. Și așa, într-aceea dzi s-au veselit în casa cea mare, cu toții, cu tabulhanaoa; și împărăteasă așijderea cu doamna lui Dumitrașco vodă în casa cea mică s-au ospătat.

A doua dzi, luni dimineață, au ieșit împăratul fără veste pe poarta despre grajduri, singur, pe gios, și au mărșu păn la Trei-Sfetiteli de s-au închinat în mănăstire, sărutând sfintele icoane și moștile sfintei prepodobnei Paraschevi. Acolea, atunci a s-au tâmplat și mitropolitul Ghedeon și-l poftie pre împăratul ca să șaliză în scaonul cel domnescu; și n-au vrut; ce tot în picioare au stătut păn ce au cântat psaltii axionul șiectenii. Ieșindu din biserică, s-au suit la trapezare egumănelui; atunci a au sosit și curtea lui cu un povodnic și apoi sosi și Dumitrașco vodă cu curte lui, după ci-au mâncat dulceți și ieșind din trapezare. Iar Dumitrașco vodă acmuș tocmise de au fost stând de a rându toți polcovnicii și rohmistrii ce-i făcuse Dumitrașco vodă din moldoveni și trecând împăratul pentre dânsii,

arătându-i Dumitrașco vodă și împăratului, și spuindu-i căs cu leafă și i-au sărutat mâna împăratului toți de a rându. De acolo au mersu tot pe gios și până la mitropolie de s-au închinat; și au mărsu și la casa mitropolii. De acolo ieșind au încălecat cu toții și au mersu la Golăe, de s-au închinat; de acolo învârtejindusă au mărsu și la sfetii Nicolae, și apoi la curte; și până în sară au purces iară la obuz, la Prut, de ceia parte, (la Țuțora) cu împărăteasa cu tot.

Iară iunie în 28 de dzile, miercuri, au făcut masă mare și Petru împăratul, de au cinstitu pe Dumitrașco vodă și pre toți boierii țării; și acolo s-au iscalit boierii de au primit domnu' vecinic pe Dumitrașco vodă și pe sementie lui. Iară măcar c-au fost postul lui sfetii apostol Petru, cu toții au mâncat carne; și mare benchetu au fost toată dzua aceia; și acolo au mas; iară peste noaptea aceea n-au scăpat fără pagubă mai nice un boieriu și nefurat de moscali: cui pistoale, cui rafturi, cui epigele nice boieriu, nice slugă. Deci, apoi, împăratul tot acolo au făcut și Simpletrul.

Iară Boris Șeremet, cu obuzul său, tot clăiie din dzi în dzi înainte de pe ceia parte de Prut în gios, încet câte o milă de loc, pentru iarbă, că era săcetă și lăcuste multe, peste seamă de multe, de acoperisă locul. Iară tătarii au și lovită fără veste la tabăra lui Șeremet și până în părcane au mărsu; ieșit-au îndată la harțu polcovnicul Gligoraș Ivanenco cu rohmistrii lui și cu tovarăș de la steagul lui moldoveni slujiți în leafă, și cu o seamă de căzaci doriți. Ce, tătarii, cum li-i firea lor cea vicleană, s-au arătat întâi puțin și s-au făcut a da dos. Ei după dâșii a-i goni și nesocotiți, mai mulți de vin amețiți. Ce, cându s-au trezit, iară tătarii cei suppuș di prin văi, ca vreo 2000, i-au și cuprinsu din dos; și așa, s-au întorșii și cei din frunte ce fugiia și așa i-au luat la mijlocii pre creștini; ce, Gligoraș Ivanenco polcovnicul fiindu om viteazu și cu alți rohmistri s-au luptat câtva și au ieșit din toiul tătarilor. Iară pe slegariul lui Eni Munteanul, cu stiag cu tot l-au luat și vreo 100 de tovarăș de la stiagul lui, fără câți au perit, de au adus și la Iași vreo 6 oameni de acolo de i-au îngropat. Ce,

aşe dintâiaş dată li s-au arătat vitejie moscalilor împotriva tătarilor; şi mai bună limbă de ar hi cercat tătarii n-ar hi luat, că au fostu apucat şi pl câţva căzaci ce le dzic doriţi. Lăcustele încă istovisă iarba de ceea parte de Prut; să duce moscalii gloate cu corneturi pe departe dreptu iarba; iar tătarii tot le da năvală de-i apuca. Şi la acest harţu cu tătarii rău s-au fost rănit Gligoraş Ivănenco în spata din na stingă. Vezirul însă sosia cir toate puterile lui în Gura Sărăţii, de ceea parte de Prut şi hanul cu tătarii aşijdere.

Înţelegându împăratul Moscului acestea, cum să poartă lucrurile înainte şi gătindusă să clătiască în gios după Şeremet; ce, nu să ştie dintr-a cui sfat ar hi fost, au de frica primejdii, au lăsat cale dincolo şi au trecut cu tot obuzul său de aceasta parte de Prut şi au luat Prutul în gios. Şeremet încă au făcut pod mereu peste Prut dreptu tabăra lui din gios de Gura Jijii unde acolo şi oştile lui au început a trece Prutul dincoace.

Iară Dumitraşco vodă nu să ştie din ce pricină alta ar hi, vrând a purcede la oaste, au clevetitu la Petru împăratul pe cuscru-său pe Iordachie Ruset vornicul, şi degrabă au venit 50 de draguni, şi Neculai vei armaş cu steagul său şi l-au rădicat din Ieşi, de l-au dus la cetate la Soroca, de l-au dat presama moscalilor carii păzie cetate; şi el giurasă lui Dumitraşco vodă până în de 3 ori, care şi Dumitraşco vodă singur au mărturisit către boieri, după ce l-au luat moscalii din Ieşi şi l-au dus la Soroca. Ce, unii dzic că mai înainte până a nu-l rădica moscalii, s-au fost puindu împotriva lui Dumitraşco vodă, vornicul Iordachie, de n-au fostu primind ca să fie şi feciorii lui Dumitraşco vodă la domnie vecinică pe urma lui; că s-au fost scos cuvântul la socoteală, pe care, de s-ari tâmpla să moară Dumitraşco vodă şi neavând alţi feciori şi rămâindu doamna lui îngrecată, să se aştepte pre acela pruncu până a naşte; fiindu făt, acela să fie moşneanu domniei Moldovei; iar altul, ba. Şi Iordachie vornicul nepriimind, l-au pârât Dumitraşco vodă cum are fraţi în Țarigrad şi sintu amestecători de domnii şi poate fi şi pizma cea veche, că s-au lepădat Cupăreştii de giurământul ci-au fost legat cu

tată-său Canlemir vodă și cu frate-său Antioh vodă au, poate fi și blăstămul țării l-au agiunsu; că apoi, după ieșitul moscalilor din Soroca, l-au luat și pe Iordachie vornicul de l-au dus tocma la Chiov și tot în pază; și mira-le de a mai vede Țara Moldovei. Ce, să lăsăm de aceste și să venim la rând, precum au mărșu moscalii de s-au lovit cu turcii.

După ce au trecut împăratul Moscului și Șeremet cu oștile lor Prutul dincoace, așijderea și Dumitrașco vodă, puindu pe Savin banul postelnic mare, și pe Pavel Rugină comis mare, care fiindu pribegi și venisă cu împăratul Moscului, pe care s-au pomenit mai sus și așa au purces de s-au tras toate oștile în gios până dreptu Movila Răbâi.

Turcii și tătarii, așa să trăgea cuvântul, cum, avea mare frică de moscali întâi, că tot mai venie din urmă moscali cu zahărale. Iară deac-au prinsu păgânii de veste, cum au trecut toate oștile creștinilor Prutul dincoace, îndată s-au simețit, puind la socotială cum de frica lor au trecut. Ce, cum mergea oștile Moscului în gios, iară tătarii și turcii trecia Prutul înot, călări, sprinteni, numai cu cămeșii și desculți, cu sulite, și da năvală de apuca oameni și dobitoc ce putea și iară da peste Prut în ceea parte.

Iară după ce s-au scursu oștile moschicești din urmă despre Ieși, tătarâi au și cuprinsu drumurile din urma lor despre toate părțile de n-au mai putut răzbi nime cu nemică la obuz, și mulți ș-au pus capetele și au cădzut la robie pentru agonesita. Că aemu agiunesă sacul de făină câte 10 rubli, cumu-i la noi 10 ug; iară la obuz, pâne de 60 dramuri, 6 copeice, adică 12 bani; și începu să oștenii a hămnesi și a să bolnăvi. Avea slujitorii bani mulți, cei de oaste; dară ce folos că pâine în țară nu era, că o mâncașă lăcustele de 3, 4 ani, și aceea toată sminteala au fost moscalilor.

Strânsesă moscalii câteva mii de boi de negoți turcești, den țară, și cumpărasă și cu bani împărătești, de le-a îi dus după obuz, pentru ca să fie de hrana oștilor, că nu să biruia cu pâinea; ce, toate acele bucate au cădzut pre mâna tătarilor și oștenii carii ducea și n-au agiunsu la obuz nice unii.

Orânduise moscalii înainte cu o seamă de oști, pe lanș gheenerariul, ca-n chip de straje, și cu Tanschii polcovnicul cu polcul lui și cu o seamă de căzaci ce le dzic doriți, călărime, de au mărșu ca să strice podul turcilor ce-l făcuse pe Prut în Gura Sărății, la Vetrișoe și să nu lase pe turci ca să treacă dincoace, că acum agiunsesese și vezirtrhbaltagiul cu toată puteria acolo. Că acum moscalii așe să socotise încă despre Ieși purcegând, au numărat cu Dumitrașco vodă (oale conacele câte sintu până la pod la Dunăre, ca să margă tot pe de aceasta parte de Prut; ce poate fi că le-au părut că turcii dormu.

Însă dacă au trecut toate oștile de Movila Răbâi, ales-au moscalii pre un gheeneral vestit de războaie, nume Ren Bour, cu 12.000 de oaste, călărime și l-au trimis împreună cu Toma Catacuzino spătariul, munteanul, ca să lovască la cetatea Brăila; apoi să treacă peste Dunărea în ceea parte și să strice podul turcilor în urma vezirului, să nu mai poată scăpa turcii înapoi, nice alții să mai poată a trece dincoace; și aceea oaste cum era aleasă, așea vrea hi făcut porunca deplin, de n-ar hi făcutusă sminteală din urmă despre temeiul oștii, pe care vei înțelege la rândul său.

Iară purtându-să lucrurile așea, spun că mare nechivernisală s-au făcut între moscali de ș-au împărțit oștile în multe părți; că la Soroca lăsase o seamă de oaste; aicea în Ieși lăsase, pe lângă doamna lui Dumitrașco vodă, pe polcovnicul Gângaul și pe un maior cu vreo 300 - 400 de moscali pentru paza curții și a târgului și vreo 180 de căzaci cum dzic ei, horodovii și niște simeni de a târgului Ieșilor. Mai sosise acum o seamă de moscali la Ieși în urma oștilor, ca la 3.000 de căruță, cu zahăre, carii era mărgătoriu după obuz și au tăbărât suptu curtia cea domnească, pe șes pân la pod la Banlui; ce, dacă s-au înțeles că au cuprinsu tătarii calea din urma oștilor, n-au mai cutedzat să margă, ce au stăut pe loc până la întorsul obuzului din gios.

Așijderea o seamă de moscali și pe polcovnicul Chigheci cu polcul lui i-au fostu trimis se au cuprinsu tabăra ce era la mănăstire la Bursuci, să fie de pază acolo,

mai vârtos pentru Lupul Costachie vornicul cu frații și nepoții lui, și alți boieri gioseni, că tot nu-l credea pe vornicul Lupul nice Dumitrașco vodă fiindu aproape de tătar; că așeș dacă au dat vrajba în țară cu moscalii, au fost trimis vornicul Lupul răspunsu' lui Dumitrașco vodă cum, ca să știe c-au scris cu jalobă și la vezirul, că ei cu țara nu sunt haini, ce, de nevoia moscalilor s-au bejenit. Și bine au fost socotit Lupul vornicul pentru aceasta, ca să nu dea în pripă tătarii cu prada în Țara de Gios, de care apoi totuși n-au scăpat săracii creștinii, căci și cărțile bag seamă a Lupului vornicul pe cine s-au trimis n-au putut răzbi să agiungă la veziciul. Așijdere și Lupul vornicul, fiind îndoit, temându-să din gios despre tătar și de turci, că nu era de șagă, din sus să teme de moscali; alta, dacă au vădzut că au venit degrabă de l-au cuprinșii și moscalii, deci i-au căutat numai a ține cu dânșii, că-și didese și zălog pe fiu-său pe Iordachie și el tot au rămas că-i era casa bolnavă. Făcusă vornicul cu giosenii și o slujbă spre moscali, ca să aibă credință cum că țin cu creștinii, de au fost apucat vio 700 de e pe de la tătar până a nu să lovi oștile de le-au adus la Șeremet de le-au închinat; care apoi acele e pe le-au luat tătarii din spatele țării cu multă cheltuială! fără și acie ce le-au fostu luat de la tătar, pre urmă la multă pediapsă au agiunsu și multă vreme au tras nevoie ședzind la închisoare.

Iară codrenii de la codrul Chigheciului, dacă au vădzut că să apropie vezirul și hanul cu oștile îndată au agiunsu la hanul de s-au închinat; și cu atâta apoi au hălăduitu de pradă și de robie.

Războiul lui Petru împăratul Moscului, cându s-au lovit cu turcii pe Prut, din gios de Huși, la Stănilești.

Așea s-au înțeleș din multe chipuri de oameni ales precum, de toată oastea moschicească mai multă n-au fost de 90 de mii, cu buni cu răi, cu neguțitori cu toți. Iară de oastea turcească, spun cum să fie fost 150.000; alții dzic c-au Fost și la 200.000, și hanul cu tătarii Crâmului și a Bugiacului. Vleato 7219, în luna lui 7 dzile, sâmbătă, sosit-au și Ianăș ghenereal cu oastea lui, pe care s-au dzis

mai sus, la Prut, în Gura Sărății, de aceasta parte de Prut, drept protiva podului ce-l făcuse turcii; și cum au tăbărât în de sară, iară turcii și tătarii au și pripit de i-au lovit în grabă și le-au și apucat o seamă de cai, cu păzitor cu tot; și așa toată noaptea le-au dat nepărăsit războiu' de toate părțile. Ce, neputându suferi, i-au căutat numai a să dea înapoi către ai sei apărându-să până la tabăra lui Șeremet.

A doua dzi, dumeneca, lui 8, au și trecut tot temeiu turcilor și cu tătarâi Prutul dincoace și mare năvală au dat ia tabăra lui Șeremet și luni așijderea și dzua și noaptea neîncetat; iară alții din ceea parte au fostu dându-se Prut cu foc ca să nu să apropie moscalii la apă; și acest războiu' au fost din gios de Gârla Vlădicăi. Acolo au ieșit și Dumitrașco vodă la harțu cu moldovenii săi; poate să fi fost vreo 2000, că mai mulți, cum au luat leafă n-au mai mărșu la oaste, ce au rămas tălhuindu pin țară pe la prisăcile oamenilor. Ce, dând războiu' Dumitrașco vodă, n-au mărșu și moscali pedestrime, niscăi corneturi mai de temeiu să fie stăpânit dealul despre dumbravă, despre apus, ce, turcii și tătarâi în loc i-au înfrântu; și așa, luându-i în goană la vale și fiindu-și o râpă adâncă mai mulți peste capete ș-au dat cu cai cu tot, unde acolea mai mulți au perit de sulile turcilor. Acolea au perit și Baltag pârcălabul de glonț, acolea prinsără de viu pe căpitanul de lipcan, de lege turcu și pristănisă a ținea cu creștinii; și ducându-l la vezirul, îndată i-au tăiat capul. Și i-au gonit pe moldoveni până i-au băgat în tabără și nice moscalii nu le putea apărare da, că de vrea vărsa foc, întru moldoveni vrea hi fost moarte întâi, că turcii, gonașii pre urma moldovenilor era.

De care vădzindu-să moscalii la o strâmtoare ca aceea, și de ar hi clătit dzua înapoi cu tocmală apărându-să mai la loc largu, nemică stricăciune n-ar hi avut; ce s-au pornit noaptea, luni spre marți, de nu să știe unul cuălălatul cine de a cui este. Ce, păgânii, prindzând-u de veste și au dat năvală după dânșii, puindu la socoteală că fug; și cu năvala aceea au apucat și pre un ghegeneral, cu tot ce-au avut, și prea Iții pre mulți din coada i-au apucat într-acea noapte; că da unul peste à la 1 tu de-și frângea cară,

învăluindusă, și așa le lăsa cu totul și fugiia la tabără unde era temeiul; cari s-au tras mai la loc largu, la sat la Stănilești, într-un cot despre Prut și acolo au legat tabăra cu părcane împregiur și s-au mai îndreptat oaste moschicească.

Inicerii la dzucă sau și apropiat de obuz și au apucat în loc de meteredzu, valea cea râioasă; și acolo au tras și pușcile cele mari; și mare năvală și războiu' au dat despre parte apusului cu toată turcime și tătar fără număr, cât să întunecasă și soarele de prav ce era și de buhnete pușcilor și a flintelor și de chiotul păgânilor de mulțime ce era; cât, spun, că un inicer la acea năvală ce era în frunte s-au apucat cu mânuie și de părcane. Și rău începu să a strica pe moscali inicerii din meteredze, că apucasă și vale Prutețului; iară cu pușcile cele mari can covârșie, până li-au luat sama moscalii inicerilor, de unde-i strica.

Ce, așa, au ieșit însuși Petru împăratul de au dat poruncă, cu șpaga, la niște roate ofițeri și la granatari, carii poartă la sine bumbarale de cele mici, cu feștilă de aruncă din mână; și așa, au purces într-aceala ceas roate după roate, vărsând foc nepărăsit vreo [câteva]* ciasuri și mai bine spre iniceri, la meteredze; iară dacă s-au apropiat, au început [a]** arunca cu granate asupra lor, și-n loc i-au împinsu pre turci, de i-au scos și din meteredzeli lor afară și au apucat de la turci și 5 tunuri. Spun, că s-au omorât într-aceea năvală 7.000 de iniceri, în meteredz, de granate și de spăgile moscalilor; alții dzic c-au perit mai mulți îndoit și întreit; ce, dacă nu s-au număratu, adevărul nu să știe; iară dintr-aceea papară au perit mulți, că în loc i-au depărtat pre turci. Și așe, într-aceea dzi, marți, toată dzua și peste noapte și a doua dzi miercuri, de îmbe părțile s-au bătut războiul față; ce, vădzindu-și turcii că periră fără seamă au încetat a mai năvăli; și alții spun, pe care le venise veste despre Brăila, pe care o au dobânditu-o-i moscalii. Și așa, întristindusă să fie trimis ei înainte un turcu la moscali de au strigat de a păcii, numai să le dea moscalii ce poștește vezirul.

Moscalii să găta să mai dea un iuruș mare turcilor, că

acum slăbisă o seamă rău și de foame, iară mai vârtos caii lor; că din părcane afară pre nime nu lăsa să iasă, nice la iarbă; nice la apă; iară vin avea câțva și le începu să a hămnese caii; că unde au fost obuzul pe lângă Prut, belisă din luncă toți copacii de coje de-și hrănie cai; și de s-ar hi mai bătut vreo 3, 4 dzile, acolo pe loc ar hi rămas toți, pedestri și la mare cumpănă.

Miercuri, iulie 11, pre amializădzu au și strigat pace de îmbe părțile, dându moscalii zălog pe ficiorul lui Șeremet anumea Mihail Boris, la mâna turcilor și pe altu' boierin credincios împăratului, anumea Șufariul și să dea și cetatea Azapul și să surpe și cetatea cea noao ce-i la hotar despre Crâm: și precum au grăit, așe s-au ținut de cuvântu'.

Și lucrându-să aceste războaie, iară înainte cu câteva dzile au fost venit până la Brăila și Ion vodă tergimanul, fratele lui Nicolae vodă trimis de vezirul în loc de domnu' țării; carile îndată au și scris la Ivan căpitanul și la Costandache aga și Tălăbăscul și la alți boieri cât era bejenii la mănăstire la Dumbrăvița, dându-le a înțelege, ca să dea știre și altor boieri în Țara de Gios pe la bejenii, ca să margă la dânsul că apoi, nemărgându, va cădea țara în pradă. Și nici unii n-au vrut să margă, că toți trăgea nădejde de izbânda moscalilor; și rău au greșit.

Într-aceea dată, iată venie și Ren ghegeneriul; și sosind la Focșani cu Toma spatariul munteanul au rădicat și pe câțva munteni de la margine și au tras spre Brăilă. Ce, Ion vodă tergimanul, înțelegându dintr-un răvaș a lui Ivan căpitanul, cum, vin moscalii, au trecut de ceea parte de Dunăre.

Cindu au luat moscalii cetate Brăila

Tot într-acestaș an, fiindu cursul anilor '7219, în luna lui iulie 12 dzile, gioi sara au sosit și Ren ghegeneral la Brăila și a doua dzi, vineri, iulie 13, au tocmit oastea de războiu' și mare năvală au dat inicerilor la meteredzile lor. Ce, turcii deodată tare au stătut, iară pre urmă n-au mai putut suferi focul granadirilor și i-au scos moscalii din meteredze. Iară alții li-au luat apa despre Dunăre și așea

lipindusă de cetate, au aruncat granadirii cu grante peste zid în cetate și până în muieri și în copii au fost omorând. Ce, vădzind turcii că li-au luat și apa, numai ce le-au căutatu a să închina. Deci, sâmbătă, în răsăritul soarelui, lui în 14 dzile, sau și închinat turcii toți din cetate; și s-au găsit la număr turci uciși 743 și 100 prinși la robie vii; iară moscali uciș s-au aflat 53, și răniți 78.

Dumeneca, iulie 15 dzile, au dat moscalii poruncă turcilor ca să iasă den cetate cu fâmei cu copii cu tot și să ia asupra sa haine, argintu, aur, cine cât ari putea a rădica și să-i treacă slobodzi peste Dunăre. Iară după ce au făcut turcii așa, ieșindu din cetate spre Dunăre încărcăți cu ce avea mai bun depărtându-să, ce moscalii încă așa i-au meștersugit de i-au lăsat afară până s-au depărtat de la cetate și numai cu cămeșile i-au lăsat; iară altă ce-au găsit mai bun pe giur dâșii și mai scumpu tot li-au luat și i-au dat în vase peste Dunăre. Și de ciia au intrat moscalii în cetate de s-au umplut de avuție și acum să gâta să treacă și peste Dunăre să margă să strice podul de la Obluciță, după poruncă, pe care s-au dzis și mai sus.

Iară luni sara, iulie 16 dzile, au și sosit un turcu mare de la vezirul și cu moscali, la Brăila, cu veste de pace, și au dat moscalii pre toți robi turci înapoi și au lăsat și cetate, fără cât vreo 70 de copii și fete de turcu și mai bine i-au tănuitu de i-au luat cu sine. Care acestea toate pentru câte s-au lucrat la Brăila mi le-au arătat Ivan căpitanul, carile au fost acolo cu moscalii; deci, și eu Axintie așa le-am însămnatu. Iară miercuri, iulie 18, au purces de la Brăila și Ren ghegeneral, trecându Șiretiul pe la Maxineni și au luat Șiretiul în sus și au trecut Nistrul pe la Hotin în Țara Leșască, cu multă dobândă. Și mai bună izbândă au făcutu el cu oastea sa decât stăpănu-său.

Iară după ce s-au făcut pace între oști, la Stăniliești, pe care s-au povestit mai sus, iară împăratul Moscului câtă ghebhana au avut și carâte cu stecle și câte heră de meștersugul războiului, toate în Prut li-au aruncat de s-au cufundat; că avea câtăva soma în cară cu flinte și de haine și de tot feliul de maestrii; și ițe toate s-au ușurat.

Vorovăscu unii cum să fie dat și o somă de bani veziru-i până la purces de acolo; ce, adevărul nu să știe de datul banilor.

Aice în Ieși întâi au lovit tătarii cu pradă, gioi pe amializădzu, iulie 12 dzile, și mulți oameni au robît di pin casă pin Tătărași, fiindu fără grijă în nedejde moscalilor; și dobitoc cât au găsit pe șesul Bahluiului, tot l-au cules și lovisă vreo doi tătar și în

Broșteni, suptu zahăreaoa moschicească, de care s-au pomenit mai sus că era la 3.000 de cară și era și moscali de oaste câteva sute; și tătar puțini au fost. Și moscalii n-au vrut să sae după dânșii, nice doriții, dzicându că n-au ocaz; fără cât din târgoveți au sărit vreo 3 - 4 oameni și au prinsu doi tătar de i-au adus în curte la moscali. Ce, numai dumnedzău au ferit târgul Ieșii, c-au fost ploi pe tot ceasul nepărăsite și dzua și noaptea; că, de ar hi venit numai vreo 500 de tătar ar hi arsu toți Ieșii de foc; că așa au mărturisit din tătarii cei prinși de limbă, că pentru ploi s-au întârziat de n-au venit.

Iară și vezirul Ahmet Baltagi (spunea Maxut postelnicul, carile au fost capichihae lui Dumitrașco vodă) pe care au așteptatu 5 dzile după pace, ca să vie din boierii țării cineva să i se închine; ce n-au cutedzat nime. Nu era de șagă să-și pune cineva capul atuncea în pripă, la mânie, nesfetindusă nime la domnie. Ce, boierii după ce au ieșitu din obuz, toți au fugit spre munte, alții pin codri pe unde ș-au știut casele în hejenii. Și într-acele dzile, spun unii că s-au tâmplat de au mersu niște cămilari de a vezirului, vreo 20 de oameni și mai bine, dreptu iarba, spre sat spre Bărboș la ținutul Fălciului, și așa, au ieșit la dânșii moldovenii carii erau bejenți acolo, neștiindu de pace, au dat asupra cămilarilor de i-au jecuit și pre unii să-i fie și rănit.

Deci, vădzind vezirul cum nu viniră din boierii țării să i să plece și înțelegându-și dintru cămilarii săi, ce le-au făcut moldovenii, îndată de mânie au și dat tătarilor și turcilor să robască țara. Și așa luni, iulie 16 dzile, au și purces tătarii în pradă în Țara de Gios peste tot locul.

Dumitrașco vodă îndată după ce s-au făcut pace, înainte până a nu purcede tătarii în pradă, miercuri noapte spre gioi au ieșit din obuz can pe furiș cu moscalii carii era de aretu pe giur dânsul, de la Stănilești, că-l cerea turcii la făcutul păcii; și așa au plecat-o înainte cu slujitorii săi și s-au întumpanat cu tătarâi dreptu Movilă Răbâi, carii duce robii și duiumul ce apucasă din Ieși; și așa li-au dat moldovenii război tătarilor și au început pre o seamă a-i și tăia; deci, vădzindu tătarâi așa au lepădat robii și duiumul și au dat dos la fugă și cu aceea norocire au hălăduit săracii creștinii de robie. Iară Țara de Gios au cădzut toată la robie; care povestescu bătrânii, că mai au covârșitu prada care au fost la dzilile lui Vasilie vodă, ce ei oamenii înțelese de pace și fără de grijă ieșisă la secire și i-au luvit tătarâi fără veste de au robit și au dat foc de au arsu peste tot locul. (Să plătească dumnedzău sfetnicilor carii au cârmuit pe Dumitrașco vodă) că de la ținutul Vasluiului începându în gios și până la munți au istovit tot și încă și la ținutul Hârlăului au robit.

Iară Dumitrașco vodă după ce s-au întorsu de la oaste au intrat în târgu în Ieși, iulie 14 dzile, sâmbătă la apusul soarelui; și au ședzut în Ieși și dumeneca până s-au gătit. Iară luni, iulie 16, viind din gios și împăratul Moscului, trecându pe Prut în sus, s-au rădicatu și Dumitrașco vodă cu toată casa lui și cu o seamă de boieri sfetnici de ai săi anume Ion Neculce hatmanul și Savin Smucilă, vei postelnicul și încă au luat și toiagul cel de argint a țării cu sine și Ștefan Luca vei vistiernic; și Sandul Sturdzea vei stolnic și Rugină vei comis și Iorga Aristarho țarigrădian vei ușeriu și Ghiorghie vei spatar, și alții mai de gios boiernași câți au fost de casa lui, și s-au dus cu moscalii în țara lor, trecând Niprul pe la Chiov. Și i-au fost aședzat moscalii pe Dumitrașco vodă la un târgu anume la Harkova, despre cetate Azapul, și de acolo l-au părăsit mai toți sfetnicii lui pe Dumitrașco vodă; și de de l-au mutat la stoliță cu toată casa lui.

Iară după ieșitul lui Dumitrașco vodă din Ieși, prădând și arâzând tătarâi Țara de Gios; așijderea și după

dusul lui Ren ghegenerariul de la Brăila iară diavolul neiubitoriul spre neamul creștinescu și spre sfintele lui dumnedzău besereci, îndemnat-au pe frații săi, pre o seamă de lăzi turci și s-au invitat cu niște tătar, și, fără porunca vezirului, au lovit până în dzuă târgul Galații și au robit toți oamenii câți era la mănăstire la sfetii Gheorghie bejeniți; și au spartu și mănăstirea de au jecuit tot ce-au găsit; și cu multă dobândă au ieșit cu robi cu tot din Galați. Deci, de pre la alte mănăstir ci-au mai rămas oameni neprădați și nejecuiți, după ieșitul tătarilor, n-au mai înlârdziat cu șederea, temându-să să nu pață asemenea; au ieșit de pin mănăstiri și s-au dus cine încătro le-au părut, unii la Reni, alții peste Dunăre. De de înainte să vedzi stricăciunea Galaților, de turci! Care, de cându-i Țara Moldovei și câte răscoale au fost pe țară, n-au pățit Galații așa, de au rămas mănăstirile numai piatra; iară icoanele și toate podoabele și odoarale sfintelor mănăstir, pe unde au fost tănuite și supt puse, toate le-au găsit; că au săpat turcii peste tot locul și pre toți morții i-au dezgropat, cercându pentru avere. Dezgropat-au și pe Mazepa hatmanul, fiind de curundu îngropatu ia sfetii Gheorghe, spun, pe care i-au agiunsu oasele în țărmente Dunării aruncate. Și, mai în scurtă voroavă să grăim, că n-au rămas la sfintele mănăstiri, nice clopoate, nice uși, nice un hier, și până în jilțuri, și sfintele icoane le-au fărâmat și le-au arsu de istov cu foc. Iară târgul Bârladul și mai rău au pățit că au rămas numai pajiște; iară oamenii n-au cădzut la robie, că mai de timpuriu au fugit, de ș-au scutit viața la codrii și spre Focșeani; că într-acolo n-au lovit tătarii cu pradă, fiindu apele mari și a doua, poate fi că s-au ferit și pentru trecerea moscalilor pe Siret, carii venită despre Brăila.

Acestui bine au agonesit țării Durnitrașco vodă cu socoteala lui cea grabnică, de nu se va îndrepta mai în veci. Și au dumnilu Durnitrașco vodă numai 6 luni și 6 tiziie, și s-au dus cu toată casa lui în Țara Moscului, pe care s-au dzis mai sus.

Și după un an i-au și murit doamna lui Durnitrașco

vodă și au îngropat-o acolo la stolița Moscului în bescrica cea grecească.

Aicea scriem cindu au venit Curtu Mehmet pășea în scaunul Țării Moldovei pe urma lui Dumitrașco vodă

Acestui Curtu Mehmet pășea fiind de neamul lui bosneanu și pentru limba ce știe sârbască l-au alesu de la ordie turciască de l-au trimis petrecătoriu după obuzul lui Șeremet, și ca să scoată și turcii pe care-i robisă Dumitrașco vodă în Ieși, negustori; că rădicându-să din Ieși au fost luat pre câțiva turci moscalii cu sine, când au purces Dumitrașco vodă din Ieși.

Iară aicea în târgu în Ieși, era mănăstirile pline de oameni și la mare grijă cădzusă, că nice un cap de boer nu rămăsese nime. Moscalii încă să strecurasă; de la turci nime nu venie, nice de domnu' țării cine ar hi nu să sfetiia. Ce, rămăsese un turcu ce-au fost beșleagă la Dumitrașco vodă, carile era de neamul lui liah, știe bine limba lui, și pe vremea moscalilor să botedzasă; iară dacă s-au dus moscalii din Ieși, iară s-au făcut păgân; și apucasă el monarhie în curtea cea domnească și cu vreo doi turci lăzi, ce scăpasă din robie în beciurile curții la purcesul din Ieși moscalilor. Ce, începu să a face niște răutăți pin târgu și jacuri; că o seamă de siimeni ce era și cu arapul buliucbașea, asculta de dânsul la ce le poruncie; și au jecuit pre câțva cu pricini. Ce, vădzindu egumenii și cu neguțitorii că să îngroașă lucrul s-au sculat cu toții și au mersu la curte, și l-au scos din curte afară, dzicând că - 1 vor ucide; și așea s-au potolit; și de de pusără pe Cârstea vornicul cu toții să fie cap târgu lui până cându vor sosi de la turci cineva.

După aceasta vădzind întârzierea că nu venie nime, scris-au o carte de s-au trimis doi călărași, că doar ari putea agiunge la ordie, unde era vezirul, sau la Lupul vornicul și au îmbiat 6 dzile călărașii și n-au putut răzbi, că acum cuprinsese tătarii cu pradă în Țara de Gios peste tot locul; și s-au întorsu înapoi călărașii fără nice o ispravă.

Iulie 21 dzile, sâmbătă, au venit și Curt Mehmet pășea, numai cu vreo 20 de turci, că au fost un pășea

mazil, după ce au petrecut tabăra lui Șeremet, și au scos și robii turcii, carii s-au fost robii din Ieși

De a căruia venire, înțelegând neguțitorii, i-au ieși (de latura târgului de i s-au închinat. Deci, așezându-să în curtea cea domnească, s-au mai bucurat oamenii, că era cu blândețe; și oamenii tot nu se încrede, că tot să temea de vreo pradă, să nu pață ca pe aiurea.

Ce, vădzindu-și Curtu pășea cum este pe afară țara turbată și că nu-s boieri, aflându-să numai Grigorie Bozagiul vamășul, împreună cu Cârstea vornicul și cu Anastasii vornicul li-au dat poruncă pentru tain să grijască; ce, păția rău despre turci că nu să afle ordzu. Deci, începu să curtu pășea a gândi lucruri înalte și a să scrie la cărți socotitor Țării Moldovei; și didesă poruncă oamenilor să nu iasă afară din târgu nime fără pecetluitul lui. Și pusese pe Ștefan Beiu de Orhei sardar, că avea el vreo 10 slujitor pe lângă sine; deci îl trimitea cu turci de ai săi la straje, de păzie noapte la drumuri de latura târgului, și cine venită la târgu îi prinde și le lua cai și arme și altă i ce găsie bun; și încă pre unii de la închisori de-i băniia, apoi îi slobodzia. Și trimise să și cărți acum la ordie la vezirul, cum să află el la Ieși în scaun și va strânge raioa di pin bejenii la loc, și precum a hi poruncă vezirului așa va face.

De altă parte strâns-au mehterii și tabulhanagii a țării și-i punea de bătea chindie în toate dzile în curte; și începu să a boieri boieri, pe Bozagioului vei postelnicul, pe Darie Donici sardariul hatman, pe Diiani vei comis, pe Iordachie medelnicer ușer mare, pe Vasile Adam agă, și cămănar, pe Nicolai neguțitoriul vameș mare. Iară până a doua dzi, i-au făcut de au și dat câte 60 ug din cifertu. Apoi atuncea au tăiat și capul unui ficior a Iancului căpitan, pârându-l un turcu cum că l-au tăiat el la grumadz; și începu să a închide și pe egumeni, dzicându că este poruncă vezirului ca să-i trimață acolo, și după ce-i da bani sau alte daruri îi slobodzia.

Lucrându-să acestea la Ieși, iară Baltagi vezirul înțelegându de Lupul Costachie vornicul cum este la

Bursuci cu bejenii tăbărât, îndată au făcut fermau la dânsul. Iar tătarii tot prăda țara pe la bejenii pe unde afla oameni tăbărâți pin codri; și acolo la Bursuci încă în toate dzile nepărăsit să bătea cu tătarii. Ce, poate fi au mai avut noroc o seamă de creștini să nu piară desăvârșit: că acum orânduise vezirul niște iniceri și cu tătar, ca de n-ar veni Lupul vornicul, nice pe ferman, să margă să-i spargă lubăra și să-l dobândească și pre dânsul. Deci, vestindusă așa, iată au și agiunsu peste noapte un mârzac prieten, la Lupul vornicul, vineri spre sâmbătă, iulie 21 dzile și i-au dat veste în taină în ce cias va sosi fermanul de la vezirul să nu să îndoiască, ce îndată să purceag, că apoi vor peri de istov; și iată că eu fiind în această noapte de straje m-am furat despre a îți tătar și am venitu de Ț-am dat știre.

Deci, cându au fost sâmbătă pe aprindzul cel mare, iată că au și sosit Bechir aga, tâlhășciu împărătescu; căruia, prindzindu de veste vornicul Lupul, dacă s-au apropiat de tabără i-au ieșit înainte de l-au privitatu cu cădzută închinăciune. Și atuncea și tătarâi de pe dialuri, carii îmbla cu pradă, vădzind pe Bechir aga venindu fugiia în laturi de la tabără, cuntenindu cu prada, vădzind om împărătescu; carile dacă au arătat fermanul și porunca vezirului, încredințându-să, au mărșu cu Lupul vornicul și Bechir aga și cu 50 de turci ce era veniți împreună cu dânsul, în tabără. Și a doua dzi, duminică, i-au făcut Lupul vornicul masă, de l-au ospătat, împreună, cu ofițerii moschicești, carii era cu oastea acolo și au mărșu toți de i-au sărutat mâna lui Bechir aga și ofițerii și Chigheci polcovnicul, și apoi s-au ospătat cu toți depreună.

Iară luni, dizdemineată, iulie 23, s-au gătit și Lupul vornicul luându cu sine și pre Dabijea cel negru păharnicul și au purcesu cu Bechir aga; iară cu mare frică mai să lăsa și de viață. Și sosindu la ordie, i-au numărat câți oameni au fost pre toți, aședzându-i la cortul Chihai vezirului. A doua dzi au sosit și Ion vodă de peste Dunărea la ordie, fratele lui Nicolae vodă carile au fost socotit de vezirul caimacam țării mai de nainte vreme când la Brăila și acum era gata spre aceea socoteală ca să vie la scaun în Iași. Iară dacă l-

au chemat vezirul pe Lupul vornicul la adunare la cortul său, el îndată au ingenunchiat și după multă mustrare ce l-au înfruntat pentru hainie, să-i fie pomenit vezirul și de domnie.

Ce, atuncea au răspunsu' și Lupul vornicul, cum el nu este vrednic de domnie; iară și cine a fi domnu', nice lui nice altuia nu este țara bună de nemică că au robito tătarii mai de istov. Atuncea au dzis vezirul, făcândușă că nu știe nemică, dzicându cum să fie așa? (Și el, bată-l Dumnedzău, singur au dat țara în pradă). Pentru care dzicându Lupul vornicul vezirului cum și ordie mării tale plină este de robi moldoveni, atuncea îndată l-au îmbrăcat cu caftanu puindu-l caimacam răspundzindu-i: iată că-ți dau țara în sama ta; și până în de 3 ori i-au dzis: ișātu Lupul ghiozun aci); adică, foarte să-ți deschidz ochii și altele.

Și după toată voroava i-au și dat la mân ferman ca să scoată robii, și cu ciauși, ori câți ș-ari găsi în toată ordie, să-i ia pre toți; și au fost trimis vezirul pe la toate vadurile oameni împărătești, de au scos robi de la tătar. Iară Lupul vornicul de la vezirul au mărsu și la cortul lui Dovlet Chéri han și iară ca mai multă mustrare i-au datu. Și cât au zăbovit Lupul vornicul acolo vreo 5 dzile, scos-au la 2000 de robi. Și atuncea au fost sositu la vezirul și cărțile lui Curtu pășea din Ieși de carile s-au pomenit mai sus. Iară de a cincea dzi, au purces și vornicul Lupul împreună cu Bechir aga și cu Mehmet efendi iazagiul și au sosit în Ieși, iulie 31 de dzile. Iară Curt Mehmet pășea, după ce au ședzutu în Ieși 10 dzile, împlutu – sau de robi de moscali și el și turcii lui ce venisă cu dânsul, de ceea ce rămăsesă în urma oștii flămândzi și bolnavi și de cei fugiți; și s-au dus la locul lui.

Aicea n-am putut lăsa cu cuvântul și pentru rândul muntenilor. Măcar că au fost amestecat și Constantin Băsărabă vodă la socoteala moscalilor, pe care s-au pomenit mai sus, iară încă-și negraba și chivernisala cea bună trece primejdie cea rea, pe care s-au vădzut și aicea. Căci Constantin Băsărabă vodă nice cum din porunca

veziciului nu s-au abătut în lături, ce și salahori și cară de cară de oaste și de altele au dat; iară singur să afle spre Târgoviște, așteptând-Ta ce de apoi cum va ieși lucrul dacă se vor lovi oștile față de cine va fi biruitor. Iară nu ca Dumitrașco vodă Cantemir, dintâiaș dată a să nu-mi domn vecinic cu feciorii săi și a număra conacele cu moscalii, câte sintu până la Dunărea la pod; și de Bugiacul cu tătarii nu-și aducea aminte (ce cum dzice prorocul David la psalomul 20: „cugetară sfaturi, carile nu le putură scoate la cap”). Iară Băsărabă vodă, numai ce pândiia la ce se va alege lucrul; iară îndată ce simți că s-au lovit oști le și s-au împăcat, într-acela ceas și trimisă de sârgu 8 boieri la poarta vezirului de să aflară cu daruri, așijderea și la hanul, și-și îndreptă lucrul despre toate părțile și nu i-au cădzut țara la robie; măcar c-au fost Toma Cantacuzino spatariul din partea lui trimis la moscali și au mărșu și la Brăila, pe care s-au pomenit mai sus. Iară pe urmă au mutat vina asupra Tomei spătarul, cu mare meștersuguită pricină, cum, s-au sculat ca un vicleana fără știre domnii și s-au dus la moscali de au venit cu dânșii și la Brăila; și așa Constantin vodă ș-au îndreptat lucrul despre turci.

Iară Toma spătarul, după ce au ieșit den Brăila lua să cale spre Țara Rumânească pentru îndreptăciune casai lui; ce, socotind că va cădea în cursă, ș-au luat cale spre Țara Ungurească, unde, de acolo s-au tras iară ia moscali, și l-au miluit cu diregătorie, graf general. Iară și Băsărabă vodă au cheltuitu pre urmă câteva sute pungi de bani cu brăilenii turcii, până s-au mântuit de gâlceava lor.

Aicea's. criem precum au căimăcămit Lupul vornicul și cu Be. chir aga vezirului și apoi cum au petrecut

După ce au mărșu Lupul vornicul, chemat cu ferman, la vezirul prin Bechir aga tâlhășciu, pe care s-au pomenit mai sus și, sosindu acolo și Ion vodă tergirrianul, carile era gata să pourceagă să vie la Ieși să fie caimacam și spun unii cum Ion vodă, dacă au înțeles de venire Lupului vornicul, l-au chemat la cortul său, și Lupul n-au vrut să margă; și rău au greșit, că n-ar fi pățit pedeapsa care i s-au tâmplat atocma cu capul, precum vei înțelege mai gios la rândul

său; căci că de s-ar hi priceput Lupul vornicul încă el singur să fie poftitu de la vezirul pentru Ion vodă să fie venit caimacam și i-ar fi fost mai cu ticneală, știindu-l că-i om mare de la ușa împărățiască și Frate de domnu' și încă și tergiman și nu i-ar hi venit Lupului vornicul asupra nice o patimă despre nime.

Ce, Lupul vornicul după ce l-au îmbrăcat veziciul cu căftan și l-au făcut și caimacam țării, pe care s-au dzis mai sus și vrând să purciagă spre Ieși, au lăsat la Poartă pe capichihaia lui Dumitrasco vodă Cantemir, anume Ianiuo Critianul, cu carile au fost soție și Maxut postelnicul, care și Maxut postelnicul, socotindusă să nu încapă la vreun greu despre vezirul, s-au fost lipit lângă Ion vodă, la primejdie de răscoală. Iară după ci-au vădzut pe Lupul vornicul la ordie, îndată au părăsit pe Ion vodă și au mărșu la Lupul vornicul de au venit în țară la casă-și. Iară Ion vodă, vădzind așea, cerșut-au de la Lupul vornicul ca să-i dea 4 pungi de ban din țară, dzicând, ci-au cheltuit la Brăila și aiurile, viindu la căimăcămie țării; ce, Lupul s-au aședzat ca să trimață un om al său cu dânsul la Ieși și-i va da din țară.

Deci, după aceste toate dacă ș-au luat Lupul vornicul dzua bună de la vezirul, viind la tabără la Bursuci, împreună cu Bechir aga și cu Mehmet efendi iazagiul și cu Haidar aga a hanului, pre carile apoi l-au lăsat pentru restul taberei, că tot încă nu să potolisă tătarii bine cu prada, așijderea au trimis vornicul Lupul la Iordachie aga, feciorul lui Lascarachie, fiind ginire lui Antiohie hatmanul Joara, de l-au adus de la bejenii și l-au trimis să fie și el capichihaie la poarta vezirului cu celălaltu ce scriem mai sus și să poarte de grijă pentru scosul robilor.

De la Bursuci au sosit Lupul vornicul în Ieși iulie în 31 de dzile, cum. s-au dzis mai sus; iară Bechir aga s-au aședzat în curtea cea domnească. Ce, Lupul vornicul făcusă atâta cheltuială cu scosul robilor, și la Poartă, fiindu țara bejenită, ce numai i-au căutat de au scos asupra bejenarilor la toate ținuturile câte doi lei de car să ia, pe aiurea și mai gios. Apoi au venit poruncă de la vezirul de

au dat țara și 100 de căruțe câte cu 4 cai, scoțând cuvântu' pentru pornitul craiului șvedzăscu den Tighinea spre țara lui; și au fost trimis și din Țara Muntenească domnul

Băsărabă vodă câteva mii de chile zahărea, făină și ordzu, de au ședzut carăle la Țuțora multă vreme până începu să a putredzi sacii cu făină și totuși nu s-au ales nemică de acea pâine, descărcându-să la mănăstirea Bârnova; și apoi o au dat la niște cazaci zaporojeni de o au mâncat-o; căci craiul șfedului își batgiocorila de turci și n-au vrut să margă.

Aicea în Eșl, tâmplatu - sau de au venit și un agă de la Poartă, de la ordie vezirului, de au cercat la cetatea Hotinului cum este; și începu să a suna cuvântul, cum, era să vie un pășea la Moldova, că de domnie nu să svetia nime. Boierii țării încă nu vrea să vie la Ea, vădzindu că vezirul totu' ședea cu oștile la Gura Sărății; și cu adevărat nu era de a crede, de vreme că unii era fugiți în Țara Ungurească, alții la munți. Iară în târgu în Ieși s-au tâmplat târgoveții toți acasă; ce, fiind Lupul vornicul caimacam împreună cu Antiohie Joara hatmanul că așeș de la vezirul îi adusese căftan ca să fie și altu' boieriu caimacam pre carele a socoti Lupul vornicul; și Maxut postelnicul încă să afle pre lângă dânșii pentru limba turciască pe la agi ce venie în Ieși.

Fost-au să dea Lupul vornicul și vreo 60 pungi de bani la vezirul, din venitul țării ce eu domnii din ocna și din vămi; ce, alți bani nu pre era, făr' cât copeice și dulce câte de patru bani și timfi de cei noi moschicești. Deci cu mare nevointă de abiia s-au strânsu 12 pungi de acei bani și au trimis la ordie la vezirul și tot i-au luat cu scădere.

Iară Costanlin Muslaimul, omul lui Ion vodă tergimanul, carile au fost venit pentru bani, au ședzut câtăva vreme și cum au venit, așea s-au dus din Ieși fără bani înapoi și încă înfruntat. Ce, adăugândușă la neprietenșug una ca aceasta despre Ion vodă, a doua și despre vezirul că nu i-au trimis bani buni și mai mulți, a triia, nu să știe ce blăstămăție au făcut capichihăile carii s-au numit mai sus, nu știu ce meștersuguri or hi făcut cu

scosul robilor și intrându aceste toate la urechile vezirului, îndată au poruncit de au prinsu pre Ianio Criteanul, dzicându-i: „Tu ești cel vicleanu capichihae lui Dumitrașcu vodă Cantemiroulu hainul; ai știut faptele stăpânului tău și n-ai vădit, și de acum nu vei mai fi viu”. Și îndată au poruncit de i-au tăiat capul. Iar Iordachie aga, feciorul lui Lascarachie, s-au priceput mai curundu și au fugit de la ordie tocma pre Tutova la satul socru-său lui Antiohie Jora hatmanul, la Tomești, și avut-au mare noroc, că au lăsatu oameni de straje mai în urmă, că din loc ci-au fugit, au și purces gonașii după dânsul ca să-l prindză și i-au fost pripit acele în curte la Tomești. Ce, dându-i veste străjerii, au păzitu de au ieșit cu fuga la deal, pedestru, de ș-au scutit viața cu pădurea. Iară cai lui cu totul cum era, așea i-au apucat turcii gonașii, și într-acesta chip au hălăduit și Iordachie aga de acea cumplită și de năprasnă primejdie.

Dzic unii, cum și cu acel Bechir aga ș-au fost imputat Lupul Costachie vornicul și cu Mehmet efendi iazagiul, că turcilor cine le poate sătura lăcomie lor? Deci, să-l fi adaos cu pâră la vezirul și ei; osebit de acestea foarte ucidea pre mulți săraci de omini, pre unii și după vina lor, iară pre mai mulți poate fi și fără cale cu asupreală pentru bani ca să plinească poruncile (sau și păcatul omului urmaliză spre osândă). Iară încăș dacă-și înmulțește omul și la neprietini, nebăgând în seamă, și ales cei mai putincioși, când nu te gândești atuncea te surpă. Care, acestea toate câte s-au scris mai sus, grămădindusă una peste alta, mai vârtos i-au scornit neprietinii cuvântu', cum, au strânsu și strânge bani mulți din țară Lupul vornicul, și va să fugă și el, cum au fugit și alții din boieri.

Deci, cându au fost într-o dzi, sosit-au aicea în Ea de la vezirul un agă de-i dzic Delibaș, carile au petrecut până aicea pe un sol leșescu, mergător în sus. Ce, Lupul vornicul încă avea mare gâlceavă au niște tătar pentru niște e pe tătărăști, ce s-au pomenit și mai sus, și acum le orânduia ca să se ia din țară și să se dea tătarilor. Ce, cându au fost septembrie 9 dzile, așeș din curtea cia domnească i-au poprit, arătându-le fermanul vezirului, pe

care să-i ducă acolo. Și așa, îndată i-au pus în hieră pe 3 boieri; pe Lupul Costache vornicul, pe Antiohie Jora hatmanul, pe Maxut postelnicul și cu mare pază i-au dus la ordie; și nice i-au adunat cu vezirul; unde de acolo i-au pornitu cu mare urgie și i-au trecut peste Dunărea de i-au dus la cetate la Varna, de i-au băgat înnontru cu obedzi în picioare și cu lanțuh de grumaliză. Și aproape era să se mântuiască și de viață cute-trei; ce, norocul lor ca să mai aibă dzile, de sârgu au trimis Constantin Basarabă vodă, domnul muntenescu milostenie de la sine 300 lei, de au dat la mai marele cetății și i-au mai slăbit de i-au mai scos afară la lumină de i-au aședzat; ce acum li să înflasă limbile în gurile lor, de lanțuh ce avea în grumadz; cât vrea hi mai zăbovit nescosi, acolo ar hi perit. Și de de înainte au mai ședzut la pază până s-au plinit la 8 luni.

Și au foslu Lupul Costachie vornicul caimacam în Iași numai 40 de dzile până au cădzut la închisoare, pe care s-au dzis mai sus.

Iară cum au ieșitu de la închisoare acești 3 boieri se va pomeni mai gios la a doua domnie a lui Nicolae vodă.

Aicea scriem precum au venit la scaunul țării epitrop

Ion vodă, [cate mai mic a lui Nicolae vodă vleato 7220, septembrie 26

După ce au venit acel agă Delibaș și au rădicat pe boieri din Iași, pe care s-au povestit mai sus, iară aicea în oraș au rămas de ciia caimacam însuși Bechir aga tâlhășciu. Ce, îndată s-au mâhnitu orășenii: una, că au luat pre acei boieri mari în hieră; a doua, că au rămas iară turcu în scaun și socotia să nu caliză cu acele amestecături vreun pašalâc la Moldova, de care presfântul dumnedzău să ne ferească de aceea socotială, precum au ferit și până astădz. Însă Bechir aga, a doua dzi după pornitul boierilor, netâmplându-să dintr-a îți boieri în Iași, fără cât, aflându-să într-aceea una dată Ghiorghie Apostol biv vei vistiernic, l-au chemat la curte și îndată l-au făcut caimacam, ca să poarte de grijă pentru trebile țării, după obicei, iară banii de unde venită, tot la Bechir aga îi

strângea. Și au stăpânit și el vreo 17 dzile scaunul Ieșilor, până au venit Ion vodă tergimanul, fiind cursul anilor '7220, septembrie 26, într-o miercuri.

Iară Bechir aga peste 3 dzile încă s-au rădicat, plin de robi; și mâncașă și bani câtva; și s-au dus după vezirul. Dară nice el n-au pățit bine; că, schimbându-să vezirul Baltagiul i s-au luat tot și cădzusă și la pediapsă cum li-i obiceiul turcilor după firea lor cea nestătătoare.

După ce au venit Ion vodă în scaun la Ieși atuncea foarte s-au bucurat târgoveți și țara toată, trăgând nedejde pentru doinnia lui Nicolae vodă, vădzind pe frate-său sosit cu stăpânirea la scaunul Moldovei; carile după ce s-au așezat în curtea cea domnească, îndată au poruncitu la toți zlotașii pe la toate ținuturile să nu mai strângă rămășițele și să dea ominilor pace să nu-i mai supere. Iară titulușul lui așe să scrie la cărți; Ioan Mavrocordato marile tergiman a puternicii împărății și epitropul Țării Moldoviei, iproaci. Și așea apoi cu blândețe scris-au cărți pre la toți boierii, unde să afle prin bejenii, și la pribegi, ca să vie cineș la locul său fără de nicio stală.

Când s-au cutremurat pământul

Tot într-acest an, fiind cursul anilor '7220, în luna lui octomvrie, spre numărul al șeptele, la 8 ceasuri noaptea spre dumeneca, foarte tare s-au cutremurat pământul, în slava lui dumnedzău, până în di doari, și huietul venită despre răsărit.

(Până aice am scris eu Axintie Uricariul)

Postfață:

„ȘI ERA OM ÎNVĂȚAT FOARTE.

BUN CĂRTURAR...”

Moștenirea culturală a Moldovei din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și din primele decenii ale secolului al XVIII-lea înglobează realizări de seamă, operele create atunci fiind străbătute de ideile purificatoare, moderne ale Renașterii și Umanismului în virtutea unei îndelungi și nejustificate tradiții, obișnuiam să enumerăm în seria scriitorilor din această epocă pe un Dimitrie Cantemir sau pe un Ion Neculce (și pe bună dreptate!) dar, în același

timp, minimalizam mereu rolul lui Nicolae Costin, ale cărui eforturi literare și lingvistice trebuie considerate drept unele dintre cele mai remarcabile.

Deoarece în R.S.S. Moldova opera lui Nicolae Costin n-a fost editată integral, nemaivorbind de careva studii monografice, dedicate personalității acestuia (capitolul din „Istoria literaturii moldovenesti”, vol. I, e, probabil, unica excepție), ne propunem, aici, să conturăm o imagine a vieții și operei ilustrului cărturar

Documentele timpului, cât și lucrările sale ni-l vădesc pe N Costin drept un erudit, cu temeinice cunoștințe de limbile latină, polonă, slavă veche etc. Studiul intens în domeniul istoriei și literaturilor antice l-a dus la descoperirea unor noi informații despre trecutul poporului nostru, ceea ce va constitui mai târziu un imbold determinant în scrierea unei istorii a Moldovei „de la începutul lumii”.

În 1690, la câțva timp după reîntoarcerea din Polonia, boierit de Constantin Cantemir cu funcția de logofăt al treilea, Nicolae Costin se pregătea să ia în căsătorie pe Ileana, fiica lui Gheorghe Duca și sora viitorului domn Constantin Duca. Asasinarea tatălui și a unchiului său Velicico a zădărnicit realizarea acestui proiect, el urmând să fie înfăptuit abia în 1693, la sosirea lui Constantin Duca în scaunul Moldovei. Noul domn îl avansează la rangul de hatman și N. Costin se dedică activității administrative și diplomatice, neuitând însă nici de chestiunile private, după cum ne informează I. Neculce în cronica sa. La mazilirea lui Constantin Duca, Nicolae va pribegi, împreună cu frații săi, în Muntenia (căci în Moldova venise domn Antioh Cantemir), se va reîntoarce iarăși sub Constantin Duca, din nou ca hatman și pârcălab de Suceava, îl va urma apoi la Constantinopol, spre a-l ajuta să obțină o a treia domnie, dar, neizbutind, va reveni în țară, unde domnea de acum protejatul lui Brâncoveanu Mihai Racoviță.

Era prin septembrie 1703. Nefăcând parte din divanul acestui domnitor, N. Costin se retrage la țară,

unde-și avea întinse domenii, care necesitau îngrijire. Acum, se pare, are și răgazul de a se dedica preocupărilor literare. Dar anul de domnie al lui Mihalache Racoviță se scurge repede, în scaun revine Antioh Cantemir, care, în urma unor concesii, devine mai milostiv față de N. Costin, avansându-l la rangul de mare vornic de Țara de Jos. Sunt ani de rodnică activitate pentru Nicolae Costin. Îl aflăm menționat în numeroase documente cu caracter juridic-administrativ, numele lui suplinind adesea pe cel al marelui logofăt în probleme de ordin agrar.

La 1707 revine în scaun Mihai Racoviță și Nicolae se retrage din nou la moșia sa. Va ședea la casa lui, vorba lui Neculce, până la 14 octombrie 1709 (data mazilirii lui Racoviță), când va fi poftit la Iași și numit caimacam, alături de Antohie Jora și Ion Buhuș-logofătul, odată cu sosirea în scaun (la 25 ianuarie 1710) a lui Nicolae Mavrocordat, fiul lui Alexandru Exaportul - marele terziman, care întreținuse cu N. Costin o îndelungată și bogată corespondență. Era și firesc ca N. Mavrocordat, el însuși un erudit și animator al culturii, să dea preferință unui apropiat al tatălui său, după cum ne-o confirmă și contemporanul acestora Axinte Uricariul: „... acel vestit, care era și din părinți blagorodnic și învățat, feciorul lui Miron Costin, și dintre sine cu adevărat împodobit cu învățătură și-l avea Nicolai vodă întru deosebită dragoste și socotință”. Grație culturii sale și cunoașterii de limbi străine, N. Costin va fi folosit întotdeauna în chestiuni diplomatice, după cum ne-o va mărturisi el însuși în cronica sa.

Prima domnie a lui Nicolae Mavrocordat n-a împlinit nici anul, turcii preferând să aibă în Moldova un pământean, cunoscător al legilor și obiceiurilor țării, fidel Porții. Noul domn se numea Dimitrie Cantemir. Este penultimul domnitor sub care a trăit

Nicolae Costin. Doi mari cărturari, cărora nu le-a fost dat să se poată apropia sufletește. Poate diferența de vârstă, poate vechea discordie dintre familii, ale cărei tragice urmări musteau încă vii în sufletele lor; poate prea

scurta domnie a lui Dimitrie Cantemir i-a împiedicat s-o facă. Oricum, Nicolae s-ar fi vrut un apropiat al domnului, căci acesta pare a fi sensul ce străbate din consemnarea sa; „Dumitrașcu vodă taine numai cu sfetnicii săi cei tineri, ca și dânsul, făcea”. A acceptat tacit politica noului domn și, deși n-a semnat proclamația prin care D. Cantemir aducea la cunoștința țării despre lupta antiotomană, alături de armata lui Petru cel Mare, va lua parte la primirea acestuia din urmă în Iași, cât și la bătălia de la Stănilești, după înfrângerea căreia va părăsi, pentru ultima oară, dincolo de hotarele pământului Moldovei.

În noul divan, al lui N. Mavrocordat, N. Costin își păstrează titlul de mare logofăt, acordat încă de D. Cantemir, dar la numai un an (septembrie 1712), pe când se afla la moșiile sale, se îmbolnăvește subit și moare.

Deși dese schimbări de domni îl făceau pe Nicolae Costin să-și petreacă zilele la țară sau departe de țară, iar funcțiile dregătorești, pe care le deține în răstimpul vieții, îi înghițeau o mare doză de energie și timp, neobositul cărturar a găsit răgaz și pentru a se consacra preocupărilor culturale. Moștenea de la tatăl său nu numai un nume ilustru, dar și vocația de a scrie. De a scrie o *istorie* a Moldovei. Reia, chiar de la bun început, temerarul proiect al tatălui (rămas nematerializat din cauza neașteptatului și dramaticului său sfârșit) de a întocmi o istorie a țării de la origini până în zilele sale, căci „toate lucrurile dacă să încep a spune din (în) ceputul lor, mai bine să înțeleg” (cum ar fi spus M. Costin). Ca rezultat, avem: *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Prin acest letopiseț-cronograf N. Costin introduce în istoriografia națională erudiția vastă și panorama imensă a desfășurărilor istorice, lucrarea constituind, sub raportul concepției și informării, o inovație față de letopisețele anterioare. Înglobarea istoriei Moldovei în contextul universal, citarea regulată a izvoarelor utilizate (atât interne, cât, mai ales, externe), vasta construcție arhitectonică, în cheia cronografelor bizantine – iată doar câteva din caracteristicile prin care, după unii cercetători,

Nicolae Costin vine să anticipe opera de maturitate a lui D. Cantemir. Erudiția sa vastă, care o anunță pe a lui D. Cantemir, subliniază reputatul istoric și om de cultură român P.P. Panaitescu, cuprinde și inspirație polonă, dar tot așa de însemnate sunt în opera lui izvoarele latino-ungurești, occidentale și grecești.

Data elaborării letopisețului ține de aflarea sa în Țara Românească (1696 - 1700), în calitate de pribeag. Apropiat și ruda. prin alianță, cu stolnicul Constantin Cantacuzino, ar fi firesc să presupunem, că cei doi cărturari au discutat deseori problem de istorie (universală și, bineînțeles, națională). Cu atât mai mult, că la acea epocă, C. Cantacuzino începuse, probabil, lucrări asupra tratatului de „Istoria Țării Românești” Studiul comparați -, al operelor lor atestă similitudini de tratare.

Rareori s-a evitat a se sublinia *caracterul compilativ* al letopisețului lui Nicolae Costin (opinie lansată de N. Iorga și pe luată de majoritatea cercetătorilor), dat fiind că aici vom regăsi a li; citate sau parafrazate numeroase lucrări din istoria universală: (latină, greacă, polonă), cât și ale înaintașilor, în particularale lui Gr. Ureche și M. Costin. E cazul să remarcăm, că, în epoca dată, paternitatea literară avea un statut mai puțin rigid decât în timpurile moderne; a prelua mot-à-mot un text sau a-l adapta la perspectiva propriei lucrări reieșea din o pornire mai nobilă și nu urmărirea absolut niciun scop speculativ.

De aceea, în unele cazuri (inclusiv cel al lui N. Costin), asemenea constatări trebuie tratate cu „indulgentă” și din perspectiva eticii vremii în care au fost elaborate.

Caracterul specific al lucrării își află, deci, sorgintea în tendința autorului de a da o *amplă panoramă istorică a țării în contextul larg al provenienței creștine, al evenimentelor ce e: i cauzat cutare sau cutare reorganizare a hotarelor țărilor vecin. -, implicit istoria lor*. E limpede că ar fi fost de prisos reluarea proprie a tuturor acestor aspecte, odată ce ele își aflaseră deja expresie în ample și recunoscute istorii. Reluarea lor, fie și nu

întotdeauna de pe pozițiile unei totale corectitudini științifice, își găsește, astfel, explicare. Cu atât mai mult, că însuși autori! caută să explice și să justifice, într-un fel, procedeele sale. Când. **1** vorbește despre alte popoare, care nu au o legătură organic; cu epoca analizată, N. Costin menționează. „De aice ne întoarcem la rândul istoriei noastre pentru mai bună deschiderea mini-i cetitorului” sau „și pre rând ce au lucrat acei crigaci și asup), Litvei, cetește pre Alexandru Gvagnin...”. Sau: „fără noi cât am's -, cotit să fie pentru deschisul voroavei și științei noastre, am scris până aice”.

Faptul de a nu fi utilizat unele izvoare autohtone, preferi: du-le pe cele externe, îl explică astfel: „fără a pomeni de niște lelop sețe pre urmă scrise de o seamă de boieri de țară, nu socotesc al; fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aș pomeni; că și la istoi a le scrie deplin și pre largu, trebuie și învățătura și știința:;!

lor țări, cari acele nu o au avut. Așea ce am putut, nu cu puțină osteneală, ce câțva ani am împreunat toate, și den toate unul neesla letopisățu... și de vei cili letopisățale altora și uitându-te și la acesta unul și întru unul toate, vei cunoaște pre largu osteninla noastră, și ca pentr-o oglindă vei prăvi și a megieșilor lucruri”.

„Predoslovie” la letopiseț se încheie cu o „izvodire de istoriei”, în care N. Costin va enumera, concis, „mărturii”, adică autorii, ale căror lucrări le-a cunoscut și le-a utilizat. Cunoașterea acestor surse de notorietate în cultura universală îi permite lui N. Costin să-și plaseze opera în contextul realizărilor de același gen. Într-o asemenea situație, discernerea atitudinilor, cât și enunțarea propriilor opinii devin inerente, opera căpătând personalitate prin însăși detașarea autorului ei de modelele anterioare autohtone, viziunea critică asupra surselor utilizate și a faptelor relatate impunându-se de la sine.

Combate, la Tel ca și predecesorii, mult discutatele aserțiuni privind originea neamului (ale lui Simion Dascălul și Misail Călugărul, numindu-i „istorici mincinoși”

și încheind justițiar: „Vezi aicea basnele lor, ce au scris, ce nu să prinde, cum zic mano, țigănește”). Relatează, pe larg, războaiele dacice, discută, de asemenea, originea numelui comun al românilor, dat de alte popoare, acela de „vlah”, care, după Enea Silvia Piccolomini, ar veni de la numele consulului roman Flaccus. Demonstrând inexactitatea acestei derivații, Costin subliniază, că originea românilor se leagă în mod direct de cucerirea Daciei de către Traian. Spulberă unele confuzii ale istoricului Anton Bonfinius privitor la lupta craiului ungar Jicmont cu Ștefan-vodă, domnul muntenesc (un astfel de domn n-a existat, de fapt). Vine cu precizări chiar și la „Letopisețul Țării de la Aaron-vodă încoace”, rectificându-l pe M. Costin cu privire la presupusul domnitor al Moldovei Radu Ștefan.

Extrem de importante pentru istoria literară sunt datele privind existența unei poezii și tradiții orale, „produse” de cântăreții și povestașii populari:

„Care obicei și în Italia, și la turci, și în Țara Sârbască, și în alte țări, și aicea în țară la noi, vedem și până astăzi, la inesăli domnilor, cântând lăutarii cântecele domnilor trecuți: cu nume bun și cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi și cumpliti”. Sau: „Înțeles-am și noi de oameni bătrâni lăcuiitori de ulcea den țară, cum să trage cuvântul den om în om că o biserică de lemn, la Olovăț, să fie făcută de Dragoș-vodă, și acolo /le să fie îngropat Dragoș-vodă”. Prin aceste informații N. Coslîn întrevede, alături de documentul scris, rostul tradiției populare în reconstituirea istoriei.

Textul letopisețului, prin structura sa compozițională, „mărturisește” efectul indiscutabil al retoricii. Or, la acea perioadă, noțiunea de retorică apărea strâns îngemănată cu cea de literatură, sugerând ideea de scriere bazată pe mijloacele exprimării figurate. N. Costin, pătruns până în măduvă de cultura antică greco-latină și de cea a Evului Mediu, va prelua procedeul. Dar abundența de informație, deseori antitetică, lipsa, pe alocuri, a discernământului critic în selectarea și redarea evenimentelor, expresia,

deseori superfluă, îngrelează lectura, adumbrind efectul literar al lucrării.

Deși s-a consacrat relativ târziu activității cronicărești, N. Costin a reușit să ne dea și o *cronică a timpului său*. Este vorba de *Letopisețul Țării Moldovei de la 1709 la 1711*, scriere de un pronunțat caracter memorialistic și reflexiv, în care cercetătorii depistează viziunea unui virtual *nuvelist*. Dacă *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii* rămâne mai mult o operă de compilație, ce tratează o perioadă anterioară autorului, atunci letopisețul domniilor lui Constantin Mavrocordat și Dimitrie Cantemir relatează despre o perioadă contemporană acestora și constituie *partea originală a contribuției* lui N. Costin la istoriografia moldovenească. S-au făcut deseori disocieri între stilul pedant și artificial al primului letopiseț și stilul viu, natural și plastic al celui alalt. Chiar și N. Iorga, care n-a avut pentru N. Costin decât calificative departe de a fi măgulitoare („stil sec”, „inimă de pergament”, „pisar erudit”, „compilator fără vocație”), va vedea în letopisețul de la 1709 – 1711 o operă originală, scrisă natural, fără pedanterie.

Data elaborării acestei lucrări, dat fiind că ea cuprinde o perioadă de numai doi ani și va fi fost concepută, probabil, doar cu puțin înainte de neașteptatul sfârșit al cronicarului, n-a trezit careva discuții. Problema care s-a vehiculat în jurul ei a fost următoarea: dacă cronica e sau nu o operă de curte, iar autorul ei un cronicar oficial? Unii cercetători (N. Cartoian ș.a.) înclină spre versiunea că această operă de „istorie contemporană” a fost scrisă din însărcinarea lui Nicolae Mavrocordat, sub a cărui domnie Nicolae Costin s-a bucurat de o deosebită prețuire. Precum notăm mai sus, N. Costin întreținuse o bogată corespondență (a cu tatăl domnitorului, marele dragoman Alexandru Exaportul, al cărui serviciu la Poartă a fost precedat de intense studii la Padova, materializate ulterior în câteva scrieri științifice. Cultul cărții s-a transmis și fiului, astfel că învățatul domn avea temeinice motive să-i încredințeze lui N. Costin nu numai o

dregatorie din cele mai însemnate (de mare vornic al Țării de Jo. →), 412 dar și să și-l apropie sufletește. Se pare că simpatia și stima nu fost reciproce, căci domnitorul va beneficia în cronică de o caracteristică vădit pozitivă, autorul ținând să-i evidențieze tactul și firea-i înțeleaptă, evitând, în același timp, lauda excesivă:

„Acesta Nicolae Alexandru vodă era la stat de mijlociu, iară cinsteș om...” Acest domn țarigrădean, deși străin de țară și de neam, „era fără preged și cu privighere la trebile țării., și văzând pre unii din boieri că nu era mulțămiiți, dzice acestea: „Nu o dată să samănă și să seceră și nu o dată să ultuiește pomul și să culege dintr-însul rodul, așe și noi, toată averea noastră o am cheltuitu în trebile țării și avem răbdare”.

Figura morală a lui Nicolae Mavrocordat, domn al Moldovei și al Țării Românești, poate fi urmărită în numeroase cronici ale timpului: la Ion Neculce, Axinte Uricariul, PseudoMuste, Radu Greceanu, Radu Popescu, făcând astfel obiectul preocupării celor mai talentați cronicari. Prezentat denigrator de unii, apologetic de alții, se pare că nota cea mai cumpătată i-a prins-o, totuși, I. Neculce (el Fiind și cel mai dens în expresie), din care ne permitem a cita aici, spre o mai evidentă comparare: „Că Neculai-vodă moldovenește nu știa, ce era un lucru prea cu năcaz boierilor și țării. Și-și ținea lucruri nalte, la mânia aprig, numai nu ținea mult. Vrea să stăpânească Moldova cu Poarta turcească, cu mărire mare. Și era om învățat foarte, bun cărturar și desfătări, voroave de glume, nemic nu se făcea înaintea lui. Și cunoscător de oameni și la cine-i slujia bine arăta dar Numai mânia ce o avea sirica cele bune a lui. Că-i era și lui cu greu, că nu știa rândul țării și nu putea pe boieri să-l supuie cu schevernisală, după cum era voia lui”.

Deși domnia acestuia a fost relativ scurtă și pașnică, lipsită de evenimente spectaculoase, Nicolae Costin reușește să închege o expunere interesantă și vie, făcând memorabile multe întâmplări și chipuri. Deosebit de pătimaș este povestită scena dramatică a întemnițării

trufașului boier Iordache Ruset vornicul, care, prin intrigile sale, înălțase, dar și „surpase” destule domnii în Moldova. A încercat să-l mazilească și pe Nicolae Mavrocordat, acesta, însă, îl iartă de pedeapsa cu moartea, dar îl va ține închis până la sfârșitul domniei sale, când va fi salvat de D. Cantemir Năravul și-l va arăta Ruset și pe timpul domniei acestuia, conducând ițele politicii lui Brâncoveanu în Moldova, răspunzând la bine prin ingratitudine (de altfel, îl vom întâlni mai târziu printre personajele „Istoriei ieroglifice”, sub masca simbolică a Pardosului). Cronicarii silit unanimi în a vedea în persoana lui Iordache Ruset un lip al intrigantului. Dar, în timp ce I. Neculce, să zicem, este

413

(deși substanțial) mai detașai și mai lapidar, Nicolae Costiu insistă asupra detaliilor, expunând cu minuțiozitate scenă după scenă. Acțiunile lui I. Ruset sunt etalate pe mai multe pagini, astfel că ne pomenim cu o bună parte din cronică dedicată acestui ultim supraviețuitor al dușmanilor Costineștilor, principalul autor moral al asasinării fraților Miron și Velicico, cel care, și după moartea tatălui, a continua! să-i persecute pe toți trei feciori, urmărindu-i (după cum consemnează și I. Neculce) „cu grele dăjdi și prepusuri”, cumpărându-le „odoarăle și șalele făr’ de prețu”.

Este relatat pe larg procesul lui Iordache Ruset, precum și răspunsul semeț al inculpatului, ceea ce i-a determinat pe boieri să ceară răsplata supremă la care, zice Costiu, „vodă nu prima dzicând: nu voi să-mi împlântu mânuie în spurcat sângele lui”.

Ultimele pagini din narațiunea rezervată domniei lui Nicolae Mavrocordat cuprind aprecieri laudative la adresa domnitorului, care contrastează vădit cu întreg cuprinsul cronicii. Aceste pasaje, ca și cele consacrate lui Alexandru Exaporitul, sunt după opinia unor cercetători și editori (Const. A. Stoide, I. Lăzărescu ș.a.), adausc ulterioare ale lui Axinte Uricariul, cel care, la indicația domnească, a continuat cronică.

Domnia lui Dimitrie Cantemir este descrisă în tonalități mai rezervate. Regretabil, dar în niciuna din cronicile timpului vasta personalitate a ilustrului nostru compatriot nu apare în toată complexitatea sa. Optica, din care este privit, se rezumă, în fond, la imaginea omului de stat. N. Costin va spune doar: „om isteț, știind și carte turcească”, cultura savantului poliglot trecând-o voit cu vederea. Îi va recunoaște, însă, nu numai agerimea, dar și dorința de colaborare și înțelegere reciprocă (ca să utilizăm o expresie curentă) pe care proaspătul domn a căutat s-o sublinieze în cuvântarea ținută la începutul domniei (la Iași), „zicând să fie unii către alții întru dragoste, poftind pre cei bătrâni ca pre niște părinți, pre cei de vârstă sa ca niște frați, pre cei care mai tineri ca pre niște fii, arătând ce ar fi folosul unirii boierești”.

Cât a văzut Nicolae Costin sau, mai bine zis, cât a lăsat să se vadă din promovarea unei politici de eliberare a țării?

Deși semnează, în calitate de mare logofăt, tratatul de alianță de la Lutk, participă la masa oferită de Dumitrașco vodă în pârâului Petru (apoi la masa de răspuns), cât și la bătălia „din gios de Huși, la Stănilești”, concluzia e implacabilă: „Acestui turnau agonesit țării Dumitrașco vodă cu socoteala lui cea grabnica, de nu se va îndrepta mai în veci. Și au domnitu Dumitrașco vodă numai 6 luni și 6 dzile, și s-au dus cu toată casa lui în Țara Moscu lui...”. N. Costin venea dintr-o epocă care cu greu îi permitea să-și

Iiirineze o judecată obiectivă despre importantele evenimente lutâmplale atunci, alianța lui D. Cantemir cu Petru I neputând II prețuită, la acea oră, decât după rezultatele ei imediate, iar ele lui fost catastrofale, țara căzând pradă tătarilor și turcilor de cându-i Țara Moldovei și câte răscoale au fost pe țară, n-au pățit Galații așea, de au rămas mănăstirile numai piatră, nice clopote, nice uși, nice un hier, și până în jilțuri, și sfintele icoane le-au fărâmat și le-au arsu de istov cu foc. Iară târgul Bârladul și mai rău au pățit, că au rămas numai pajiște; fără oamenii

n-au cădzut la robie, că mai de timpuriu au fugit, de ș-au scutit viața la codrii...”

Acest letopiseț, spre deosebire de cel anterior, abundă în observații personale, includerea în ansamblul narativ a experienței de viață și a pasiunilor politice proprii, făcând din el obiect al literaturii. Cercetătorii au remarcat deja *caracterul memorialistic* ni acestei scrieri, în care participarea afectivă a naratorului e evidentă – de la tonul grav, străbătut de o durere sau indignare Libia reținută până la inflexiunile Ironice, uneori chiar umoristice. Deși invectiva, epitetul injurios nu sunt prezente în cronica costiniană (cazul lui I. Neculce sau Radu Greceanul), pana sa se dovedește a fi nu mai puțin acidă. Cu un sarcasm distilat, aidoma unei fine pânze de păianjen, el își încondeiază abil și irevocabil victima. Vom exemplifica prin același Iordache Ruset, urmărit Imaginar de autor „tocmai la Chiov” pentru a încheia cu satisfacție; „Și mira-te-vei di a mai vedea Țara Moldovii”.

Expunerea e pasionantă și vie, N. Costin intercalând ba un amănunt pitoresc, ba un detaliu de epocă, ba un contur de portret. Cu toată reticența față de Dimitrie Cantemir, el fixează totuși câteva detalii interesante, care-i întregesc personalitatea. Surprinde, astfel, manifestarea expansivă a împăratului Petru cel Mare lîi întîlnirea cu domnitorul moldovean: „Și în curte la scări s-au adunat cu împăratul, de i-au sărutat mina, și împăratul l-au sărutat pe cap, luându-l în brațe și ridicându-l sus cu o mină, fiind Dumitrașco vodă om scund și împăratul om de fire întru lui șifaeș. Și doamna lui Dumitrașco vodă atuncea să adunasă în împărățiasa și i-au dăruit împărăteasa un leflu de aur cu lanțuli și cu pietri scumpe de i-au pus în grumadz”. Afecțiunea împăratului pentru D. Cantemir este subliniată și în relatarea ospățului oferit de acesta sus-pusului oaspete: „fără din driapta pe scaun au ședzut și împăratul și mai sus decât sine pus-au în capul scaunului pe Dumitrașco vodă și când au vrut să șad/îi i-au sărutat mâna împăratului; împăratul încă l-au sărutat pre nip; și la păhar dintâi cându i-au închinat Dumitrașco vodă, linii

așea au făcut sărutare”.

O altă trăsătură a scrisului costinian ar fi moralismul (caracteristică, de altfel, proprie tuturor cronicarilor noștri, care au căutat, prin opera lor, să lase o „carte de învățătură” urmașilor). Moralismul său va reieși, de regulă, din preceptele moralei creștine, autorul tratând și apreciind anumite acțiuni în cheie providențialistă. Așa e calificat, bunăoară, eșecul lui D. Canlemir, ca să ne limităm doar la un singur exemplu: „Și nu-și aduce aminte cum a fi sfârșitul, și cum grăiește prorocui David la Psalomul 21 „Eu, dară, sintu vierme, iară nu om Ocara oamenilor și defăimarea norodului. Că numai sfinția sa Dumnedzău este vecinic, iară tu, ome, astăzi ești, iară mâine nu ești, și rămâi defăimat”.

Problemele de morală, de rând cu cele istorice, l-au preocupat pe N. Costin în mod deosebit. O vădește a treia sa lucrare (cronologic, de fapt, întâia, data elaborării ei Nind anterioară scrierii celor două letopisețe) *Ceasornicul domnilor*, traducere după versiunea latină (de Ioliann Wankelius) a operei scriitorului spaniol *Antonio de Guevara* „Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de principes”, prima scriere din literatura modernă a Occidentului tălmăcită la noi, ale cărei numeroase ediții concureau doar cu cele ale Bibliei. Traducerea sau, mai bine zis, prelucrarea lui N Costin reprojectează aceasta operă într-o viziune proprie, integrând-o în spiritul cultural autohton. Operă etică, cu largi implicații în istoria filosofiei morale a vechilor greci, „Ceasornicul domnilor” descrie viața romanțată a principelui Marcus Aurelius, în care Guevara vedea un model de înaltă moralitate. Foarte explorat, în Evul mediu, și în epoca ulterioară, acest gen, numit „oglindea principilor”, își află în opera scriitorului spaniol o realizare consistentă, grație viziunii moderne, detașate de scolastica medievală, dar pătrunsă de cunoaștere! profundă a lumii antice greco-romane și a ideilor ei. N. Costin, care moștenise de la tatăl său admirația pentru antichitatea cea plină de spirit, găsea în paginile acestei cărți o amplă

panorama a timpurilor antice, când demnitarii se complăceau în societatea oamenilor învățați și instruiți. Adevărată „enciclopedie a antichității”, încorporând o multitudine de elemente pedagogice, menite a educa vârstarele voievodale, „Ceasornicul domnilor” a devenit foarte populară în epocă, exercitând influențe considerabile asupra contemporanilor. Nu era, însă, prima scriere parenetică (de „învățăături”) în literatura noastră, la acea oră circulând deja celebrele *învățăături ale lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, „r-l mai de seamă monument al cugetării și simțirii românești limba slavă”, cum caracterizează istoricul literar N. Cartoiaș 416

acea, Slăoperă (a se vedea pre Fața la volumul doăal ediției de față)

N. Costin a intervenit substanțial în corpul lucrării. După informația lui G. Șlrempel (autorul ediției critice a „Ceasornicului domnilor”), din totalul de 153 de capitole ale versiunii latinești au fost traduse 85 și au rămas netraduse 68 de capitole, restructurate astfel lipsa de unitate a originalului. N. Costin, obișnuit cu stilul limpede al literaturii clasice latine, a procedat la o resistemizare a capitolelor, anulând o bună parte a povestirilor religioase apusene și lăsând ceea ce, după părerea sa, ar fi fost mai aproape de tradițiile și mentalitatea semenilor săi. Astfel se explică influența acestei cărți, largă ei utilizare în via) a publică și particulară devenind cu timpul element component în procesul de constituire a unei etici naționale.

Dintre numeroasele aforisme, reflecții morale și digresiuni presărate din plin pe întreg parcursul lucrării, se remarcă celebrul *discurs*, devenit antologic, *al țăranului de la Dunăre*, prin care acesta acuză demnitarii romani de împilarea neamului său.

Prelucrarea lui N. Costin, îndrăzneată sub raportul sintaxei și topicii, este rezultatul unui efort lingvistic absolut conștient, autorul încercând să găsească printre mijloacele limbii materne echivalentul acelei armonii a ritmului, care caracteriza originalul. În acest sens, crează o suită de neologisme, care rămân încă în așteptarea

cercetătorilor. Un cititor scrupulos i-ar depista, desigur, și întorsăturile forțate, poate chiar obscuritățile, în genere, însă, stilul „Ceasornicului”, ca și cel al *Letopisețului de la 1709 - 1711*, mai ales, se caracterizează prin claritate, expresie neaoșă, ceea ce imprimă un farmec personal operei, individualizând-o. Nicolae Costin se alătură, astfel, marilor ctitori ai limbii literare de la finele veacului al XVII-lea și primele decenii ale celui următor: Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ion Neculce.

Editarea moștenirii literare a lui N. Costin va permite, sperăm, întregirea imaginii pe care ne-am creat-o despre secolul al XVIII-lea, considerat „sărac în individualități”, dar în care (opera analizată mai sus stă mărturie) se manifestă puternic tendința de „europenizare” a culturii naționale. Vom înțelege, de asemenea, că epoca clasică a literaturii noastre își află sorgintea încă în perioada veche, Nicolae Costin constituind unul din reprezentanții ei remarcabili. Prin receptarea antichității, animată de conștiința certă a dăinuirii valorilor fundamentale ale umanității, cronicarul dă expresie unei aspirații generale, asigurând continuitatea libertății spirituale.

27 N Costin, voi I

*

Volumul de față înserează opera *originală* a lui Nicolae Costin adică: *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la J60I și Letopisețul Țării Moldovei. 1709 - 1711*, alcătuit din două compartimente: „De domnie lui Nicolae Alexandru Vodă vleat 7218”: „De domnie lui Dumitrașco Vodă Cantemir 7219”. Manuscrisele-autograf ale acestor lucrări nu s-au păstrat, textele parvenindu-ne numai în copii, la ora actuală cunoscându-se 72 pentru primul letopiseț și 14 - pentru cel de al doilea.

Timp îndelungat *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601* a beneficiat doar de ediții fragmentare, prima tipărire realizându-se la 1827, în traducerea franceză, de către C.B. Hase, și fiind inclusă de acesta în colecția „Notices et extraits des manuscrits de

la Bibliothèque du Roi et autres bibliothèques". Această ediție preia un manuscris datorat cărturarului Alexandru Amiras în care se conțin doar 5 capitole din lucrarea lui N. Costin, Hase atribuindu-i greșit acestuia din urmă încă 3.

Mihail Kogălniceanu în cele două ediții („Letopisețele Țării Moldovei”. Tom I, Iași. 1852; „Cronicele României...” . Tom I, București, 1872) reia o parte din cronică sub titlul: „Carte pentru descălecatul dintâi al Moldovei” de Nicolae Costin.

La 1858 Q. Ioanid publică „Istoria Moldo-României”, în care aflăm doar 18 capitole (din cele 43 ale *Letopisețului* lui N. Costin).

30 de ani mai târziu, editorul V.A. Urechea intercalează în ediția de opere ale lui Miron Costin (vezi: *Miron Costin. Opere complete după manuscrise, cu variante și note.* Tom II, București, 1888) la capitolul „Fragmente”, ample pasaje din primul letopiseț al lui Nicolae Costin, atribuindu-le greșit lui Costintatăl.

De abia în secolul nostru (la 1942), grație osârdiei lui Ioan Ștefan Petre, va vedea lumina tiparului prima ediție critică a lucrării *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Textul propriu-zis este precedat de o introducere, în care cercetătorul a găsit necesar să vină cu unele completări privind viața și opera cronicarului, cât și destinul editorial al acesteia. Precum se știe, letopisețul în cauză a cunoscut 2 redacții: una către domn (cu predoslovia nesemnată și cu șirul evenimentelor dus numai până la 1595) și alta – către cititor, posterioară cronicarului, cu expuneri mai concise, dar duse până la 1601. Ambele redacții numără un șir de omisiuni, reconstituirea cărora, în lipsa unui prototip, se complică.

Ediția pregătită de Ioan Șt. Petre reproduce ambele versiuni, partea de sus a paginii „găzduind” redacția adresată cititorului (după manuscrisul 238 în colaționare cu manuscrisul 115), iar partea de jos – redacția destinată domnului, care pornește de la manuscrisul 2715, în corelație cu manuscrisul 580. Cu toate inadvertențele, această ediție a constituit un eveniment și, alături de

monografia, semnală de același cercetător (*Ioan Șt. Petre, Nicolae Costin. Viața și opera. București, 1939*), rămâne un inerent punct de reper pentru specialiști.

Ediția ce i-a urmat și pe care o reluăm prin prezentul volum (vezi: *Nicolae Costin, Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601, Letopisețul Țării Moldovei de la 1709 la 1711* Ediție cu un studiu introductiv de Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, cu prefață de G. Ivănescu. Iași, 1976) pornește de la manuscrisul 238 din Biblioteca Academiei Române. Acest manuscris este considerat de cercetători drept versiunea *cea mai completă* a redacției „Către cetitori” a *Letopisețului Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*. Neoferindu-ni-se deocamdată ocazia de a-l vedea „pe viu”, să-l răsfoim imaginar prin intermediul lui Ioan Șt. Petre, care notează următoarele: „Manuscrisul 238 cu letopisețul lui N. Costin de la zidirea lumii la sfârșitul domniei Irimiei Vodă.

In-folio; 346 file. Secolul XVIII. Fost. În colecția Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor în 1882. Scriere chirilică de aceeași mină la fila 316, restul de altă mână. Titlurile, inițialele, capitolele și alte însemnări, cu roșu; pe dosul legăturii, titlul: „Historie de la Moldavie manuscript”.

Manuscrisul cuprinde: letopisețul Moldovei de Nicolae și Miron Costin de la zidirea lumii la moartea lui Ștefăniță Vodă și letopisețul de la domnia lui Eustratie Dabija la domnia lui Grigore vodă, anul 1729 (cronica lui Amiras) urmat de un manuscris mai nou cu domniile de la Grigore Ghica la domnia a patra a lui Ion Constantin Mavrocordat (I. Canta). Prima filă, albă, capetele ce s-au scris (2 - 4 - 6), predoslovie și izvodire de istorici (5 - 3 - 7 - 8) de N. Costin; letopisețul aceluiași de la zidire la KXDIL astfel: Descălecatul dinții în 16 capitole (9 - 46) și letopisețul de la Dragoș la sfârșitul domniei Irimiei vodă (47 - 174). La fila 171, adaosifl tipic: „Până aicea acest letopiseț jaste scris de pre izvodul ce-au scris răposatul Nicolae Costin ce-au fost vei Logofăt...” (*Nicolae Costin, Viața și opera, pag. 47 - 48*).

Cercetătorii ieșeni au apelat, după cum ne informează în „Notă asupra ediției”, la încă 2 manuscrise (manuscrisul VI-41, de la Biblioteca universitară din Iași, și cel catalogat cu 1794

de la Arhivele Statului din același oraș), cât și la ediția lui Ioan Șt. Petre. Aceste colaționări au generat un șir de completări și precizări, înserate de editori în subsolul paginii. Noi le reproducem în finalul acestui volum, ele servind la o mai bună înțelegere a textului.

Cât privește *Letopisețul Țării Moldovei. 1709 - 1711*, acesta a cunoscut o singură ediție (menționată mai sus), dacă exceptăm publicarea lui parțială în „Letopisețele Țării Moldovei”. Tom II. Iași, 1845; „Cronicile României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei” Ed. II. Tom. II. București, 1872”, cât și în culegerea de fragmente narrative din cronicarii moldoveni și munteni, editată la Iași, în 1845, de M. Kogălniceanu: „Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l’histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislav Leszczyński, Démètre Cantimir et Constantin Brancovan” Această antologie, în care aflăm incluse pasaje din letopisețul lui N. Costin, a fost cunoscută în Franța, Suedia, Germania, cât și în Rusia, unde se va traduce și publica un fragment sub titlul „Petru cel Mare pe malurile Prutului” (vezi: „>Кyp Ha. n Mmmc TepcTBA Hapормopo нпoчбeмeHHH” – Revista Ministerului Instrucțiunii), 1847, vol. 53; Moscovskie vedomosti, 1857, J4 s 43)

Ediția ieșeană din care preluăm textul Letopisețului Țării Moldovei 1709 - 1711 a utilizat manuscrisul 11 - 22, clasificat anterior sub N° 6 la Biblioteca universitară Iași, despre care același Ioan Șt Petre consemna

„În 8° 379 file scrise, dintre care ultimele două de M. Kogălniceanu. Secolul XVIII. Scris la 4 septembrie 1716 de Axintie Uricariul. Au scris două persoane; prima - Axintie Uricariul, de la fila 1 - 264; filele 268 - 375 copiate de alta mână. Titlurile capitolelor, inițialele acestora, alineatelor (până la fila 270), ale numelor proprii, anii în text, cu roșu. În cronica lui Axintie, inițialele sunt mari și scrise cu

negru. La fiecare domnie, deasupra titlului, sunt desene din acuarele, copistul a lăsat albe mai multe file.

Manuscrisul cuprinde: *Letopisețul Țării Moldovei de la Ștefan vodă sîn Vasilie la domnia a doua a lui Neculai vodă Mavrocoriat*. Pe fila 4 se afla stema Moldovei, capul de bour cu stea între coarne”. (*Nicolae Costin*. Viața și opera, pag. 236).

Este versiunea din care se consideră a fi derivat toate celelalte copii

Svetlana Korolevechi

Mate (a se) - a bate, a lovi *agă* - ofițer superior în armata turcească, rang boieresc în Țările Române *agonesită* - câștig, soldă, folos *ălălatul* - celălalt *alamani* - germani *alanii* - popor de stepă dintre Volga și Don, la nordul Caucazului, neam scito-iranian *alâmii* - lămâi *albenet* - alb la față *amăgei* - amăgitori, mincinoși *amețifa* (a) - a nota, a pomeni *amistui* (a) - a suporta, a dispărea *aprod* - slujitor la curtea domnească *arapii* - arabii *arbănaș* - albanez *arce* - arc, armă servind la aruncatul săgeții *arhimandrit* - rang religios *arienească* - neamțească *arman* - armean *armaș* - dregător însărcinat cu aplicarea pedepselor, păzitor *axirienb.* - popor semitic antic *astrucare* - înmormântare *aședzământ* - așezământ, organizare, înțelegere *atocma* - la fel *atunceș* - atunci *atșiref*, *atșirif*, *hatșerif* - uric de domnie, poruncă a sultanului *a* (*a* (ătoriu - ațățătoriu *axion* - imn religios, cântat, de regulă, la ceremonia înscăunării voievozilor

Bălcibașllc, *balgibașlic* bir, impozit *ban* - dregător *barbaredzii* - bavarezii *basme* - povești, născociri *bastarîa*, *bastarni* popor germanic, denumii și *peucini*, care locuiau în părțile Moldovei *baș* - buliuc-baș *băștii* - fortificație *batgiocuri* (a) - a batjocori, a disprețui, a nesocoti *baibarace* - haină țărănească scurtă până la brâu, purtată în special de femei și copii *bănat* - mânia, urgie, muștrare, necaz *bătaia* (cetă (II) - lovitură, tragere cu tunul *bejenii* - refugiat *beglerbeiu* - guvernator general al unei provincii turcești *belgii* - belgieni *beli* (a) - a jupui, a despuia *berat* diplomă, brevet, decret de domnie *beșleagă* căpitan de

beșlii *beșliu* - călăreț din garda vizirului *bir* - impozit, tribut *birnici* - birnic, persoană care plătește birul *bistriceni* - locuitorii cetății Bistrița *bișug* - belșug *biv* (invar) - fost *blagoslovenie* blagoslovire *bogoslovia*, **v** imp a bogoslovi, a binecuvânta *bohemi*» cehi *bohlu* - bold, cui bătut ca podoabă la steag, paloș etc *bolnijă* - spital (pe lângă mănăstire)

bozi, bozoaie - idol, zeu, zei (**a**)

Brăileni - locuitori ai Brăilei *breslaș* cel ce face parte dintr-o breaslă *buluci* (**a se**) - a se aduna, a se îmbulzi *busurman* - busurman, musulman *bute* - butie vas mare de lemn

Cabaniță - mantie bogat împodobită *cadiu*-judecător turc *caftan* - mantie lungă, dăruită de sultan domnitorului *caimacam* - suplinitorul domnului în lipsa acestuia *calabnenii* locuitori ai Calabriei *calvinească* (**lege**) - calvinism, sistem teologic protestant ce se transforma ulterior în biserica reformantă *carnete* - carnală, dobândă *canon* - cântare bisericească, lege, regulă bisericească *canfleriul* - cancelarul *capichihaie* - reprezentant al domnilor Moldovei pe lângă Poartă *capişte* - templu *carătă* - caretă *carlaghenii* - cartaginezii, locuitori ai oraşului-sta Cartagina *cască* (**turcii** - să cuprindză (**ara**)) - a dori, a lăcomi *caştalion* - castelan *catran* - substanță rășinoasă *cauc* - căciulă înaltă de postav *căială* - căință *călăraș* - soldai de cavalerie *călca* (**a**) (**cu oșiile**) - a nimici *cămăraș* - slujbaş la vistieria domnească *cămănar* - căminar, boier însărcinat cu strângerea dării asupra băuturilor spirtoase *camitar* - conducător de cămile *cănaj* - canaf, ciucure *căsaș* - gospodar *cerchezii* - locuitori ai Caucazului *cestalaltu* - acesta *certare* pedepsire *chelșug* - cheltuială, hrană alimente *chervăsărie* - birou vamal *chesariut* - cezarul *chile* - kilograme *chilichienii* - locuitori din Asia *chindie* - parte a zilei către apusul soarelui *chiprienii* - ciprienii, locuitori din Cipru *ciriace*-cirac, protejat, favorit, om de încredere, vasal *chitre* - fruct citric *chivere* - chivără, chipiu înalt, purtat de soldați *chivernisală* - procopseală *chizeșie* - chezășie *ciambuluri* - ciambul,

detașament tătăresc *ciauș* - ceauș, curier turc, paznic *ciia* - acei *cineș*, *cinaș* - elegant, fercheș *ciohodar* - slujbaș la curtea domnească, care îngrijea de încălțăminte domnului *cislui* (a) - a număra *ciudese* - minuni *ciumilitură* - cimilitură *cindai* poate *cârmă* conducere, guvernare *câtva cias* um anumit timp *clăii* (a se) a se porni *din litor* - mișcător *cliros* - cler, preoțime *duciar* - clucer, boier ce are în grijă aprovizionarea curții *cocon* fiu de domn *comanac* căciulă purtată de călugări *comis* boier ce avea în grijă grajdurile curții domnești *comisar* reprezentant regal în Polonia *conac* loc de popas *cornăritul* impozit pe vitele cornute *coroni* (a) a încorona *coți* - cot, unitate de măsură *covârși* (a) - a fi mai presus, a întrece *credzută* (slugă) - credincioasă *crijecii*, *crizaci* - cruciații, participanții expedițiilor militare ale bisericii catolice între 1096 - 1270, care sub pretextul eliberării mormântului lui Hristos de sub musulmani ar, măreau, de fapt, o expansiune teritorială, economică și politică *criteriii* - locuitori ai insulei Creta *crucișer* - vezi *cruciat crimeni* - locuitori al Crâmului *crângul* - bolta cerească *cucă* - căciulă domnească, primită în dar de la sultan *cucernic* - evlavios, pios *cumbara*-bombă, ghiulea *cumineca* (a se) a se împărtăși *cunteni* (a) T a conteni *curund* curând *cutedza* (a) a cuteza a îndrăzni

Dabilă - dare, bir *dăhi*, *dați* daci, popor tracic *damaschinent* - locuitori ai Damascului *daneni*1., *danii* - locuitori ai Daniei *datornic* debitor *dava* - cuvânt dac, înaemnând „așezare” „localitate” *dăbilar* - perceptor *dărăban*-daraban, soldat de gardă în Moldova, dorobanț *dărlină* (a) - a tăia crengi sau frunze *defrinat* - desfrânat *de lungare* - amânare *den lontru* - din interior *deregător* - dregător *descăleca* (a) a întemeia *desetină* dare, zeciuală pe stupi și pe râmălori *dezvăra* (a se) - sosirea verii *di doari* - de două ori *din liiaș* - de la început *diregătorie* - funcție oficială *drege* (a) - a conduce, a rânduî *dires* - document, hrisov, act vechi *dispot* despot *divan* consiliu, judecată *divă* mirare *dodeială* - supărare, strâmtorare *doriți* - locuitori din regiunea Donului *dram* - unitate de

măsură *dricul* - punct culminant, parte componentă a unui car drugpar gros de lemn *dugheană* - prăvălie *duium* - droaie, mulțime, pradă *dunanma* - flotă turcească, serbare turcească *dvorean* - curtean *dzacuială* - zecuială, dijmă

Eclenia - rugăciune recitată de diacon sau de preot *egumen*-rang bisericesc, stareț, conducător al unei mănăstiri *elamitenii* - popor *etanii* - popor *elan* - elin, grec *elenii* - grecii antici *enicer* - soldat turc *enovezi*, *enovedzi* - genovezi *eparhie* - episcopie, unitate administrativă bisericească condusă de un episcop *epethet* - epitet *epirofii* - arbaneșii, albanezii *epitrop* - tutore, mandatar *eresă* - eres, superstiție *ernatnec* - iernatic, cantonare a unei armate pe timp de iarnă *ertăciune* (a lua) - iertare, rămas bun (a lua)

esca (a se) - a se isca *ieși* (a) domnu' - a urca în scaunul domniei *evanghelie* - carte de rugăciuni, parte componentă a Bibliei

Falii - glorie, mândrie ; *amân* - famen, eunuc *fărmăca* (a) - a fermeca *făfări* (a) - a fi părtinitor; făfărie, fățărnicie *făfis* - deschis, pe față *feltumarșal* - feldmareșal, cel mai înalt grad militar *ferecat* - căptușat cu fier, aur, argint *feredeu* - baie *ferială* - precauție, sfială *ferință* - ocrotire *ferman* - act de numire sau mazilire dat de sultan domnului *feștilă* - fitil *fieștecărui* - fiecărui *flămtngiune* - foame *frânturi* - spărturi *fuste* - sulită, lance

Galion - vas de război *gardinal* - cardinal *gebhanaoa* - geahana, muniții, proiectile *ghenar*, *ghenatie* - ianuarie *ghenarariu* - general *ghenovedzii*, *ghinovedzii* - genovezi *ghepidii*, *gepizii* - popor gotic, pătrunde în Dacia în sec. 3, răspândindu-se în Banat, Transilvania, Oltenia, Panonia. Risipiți de avari în sec 6. În sec. 7 scriitorii bizantini numeau Oltenia și Banatul „Gepidia”.

ghetii, *ghesi*, *ghesis* - geții, triburi geto-dace, populând stânga Oltului până peste Dunăre. În sec. 6 regele persan Darius îi supune, purtându-i contra sciților. *ghiulius* - adunare, sfat *ghiurgii* - georgienii, gruzinii *giocuri* - jocuri *gioseni* (boieri =) - locuitori din Țara de Jos a Moldovei *gințiloni* - distinși, nobili *giudeț* - judecată

giurui (a) - a jurui, a făgădui în mod solemn *gâlcevi* (a se) - a se certa, a se opune *gimba* (a) - a înhăța, a surprinde *gonăș* - călăreț ușor înarmat, care urmărea dușmanul, utilizat adesea ca cercetaș *goni* (a) - a pune pe fugă *goli, gottii* - popor germanic nordic, pătrunde în Dacia în sec. 3. Recunoscut de Aurelian la 271 ca popor federat al împărăției Romane *grabnic* - grăbit *gramatic* - grămătic, copist, diac de cancelarie *granatar* - grenadier, aruncător de granată *grăit* - înțeles, sfătuit groazăle - spaimă, sumedenie, puzderie *grozliv* - strașnic

Habeșii - etiopienii *haini* (a se) - a trăda, a se răzvrăti *halcă* - cerc de fier, prin care călărețul arunca, din fuga calului sulita asupra adversarului *hamgeriul* - hamger, pumnal, armă rece *han* - căpetenia tătarilor *haraciu* - tribut plătit Porții *hatman* - comandant militar *hart, hartu* - hartă, bătaie, luptă, încăierare *hălădui* (a) - a scăpa *hăleșteu* - heleșteu, lac artificial *hănesc* - ce țin de domeniul hanului *hârtie* - funcția de han, regiunea administrativă condusă de han *hărăji* (a se) - a se întărită, a zădări, a asmuța *hărăzitori* - daruri, donațiuni *heră* - fier, cu sens de lanț *hindii* - indienii, locuitori ai Indiei *hitienii* - hitiții, populație indo-europeană din Asia Mică *himnisil* - hămesit *h* *însar* - ostaș de unitate auxiliară *hochim* - poruncă în scris din partea sultanului *horvații* - ungurii, maghiarii *hrănită* - graniță *hrisov* - uric de domnie *hronograf* - cronograf, scriere cu caracter popular, bazată pe izvoare istorice și legende biblice *huchium* - bucată *hugrii* - ungurii *hulă* - defăimare *husar* - cavalerist în armata ungară

Ialovița - vacă îngrășată pentru tăiere *ianovedzi* - genovezi *iatvejii* - iatvedzi *iazer* - iezer, lac adânc *iconom* - econom *iereticie* - ereticie, erezie, doctrină eretică imbrihorimbrohor, intendent al grajdurilor împărătești *incaite* - încai, barem, măcar, cel puțin *infulă* - haină

îporci - ș.a.m.d., ele.

Iscusenii - încercări, ispitiri *ispravnic* - slujbaș domnesc la ținuturi *ispisoc* - document domnesc prin care se confirmau anumite proprietăți *ispită* - îndemn spre

păcat, tentație *ispiti* (a) - a încerca, a atrage *ispravă* - izbândă, faptă bună *isprăvi* (a) - a termina *isprăunicie* - reședința ispravnicului *istov* (de) - cu lotul, complet *iubeț* - iubitor *iverii* - locuitori ai Iveriei (Iviriei), gruzini *izbiia* a se) - a se ciocni *iznoavă* (de) - din nou, din rădăcină *izvod* - copie, condică, scriere *îmbe* - ambele *îmblet* - umblet, mers, alergătură *îmbunăior* - tăgăduitor, lingușitor *împotrivnic* - cel care e împotrivă *închina* (a) - a preda, a dărui *închinăciune* - rugăciune, plecăciune, salut *încrede* (a se) - a se bizui *încuietoare* - lacăt, zăvor *îndatăș* - îndată *intrumoșetul* - cel care se face frumos *îngloti* (a) - a aduna grămadă *îngrădii* - împrejmui *îngrecată* - îngreunată *îngrijeți* - îngrațiți, neliniștiți *intontru* - înăuntru *insu* - dânsul *întărită* (a) - a ațâla *întinat* - murdărit, pângărit *întovărășit* - însoțit *întrupare* - încorporare *înfălepti* (a) - a se face înțelept *înțăpa* (a) - a înțepa, a trage în țepă *infinat* - gata să cadă jos, gata să sară la bătaie, are gant, mândru *învrăjbit* - a fi în vrajbă cu cineva

Jacuri - jafuri *jalobă* - jalbă, necaz, suferință *jărlăvnic* - altar *jartva*, *jirtva* - jertfă *jecui* (a) - a jefui *jignicer* - supraveghetorul magaziei cu grâne de la curtea domnească *jignită*, *jilnifă* - grâнар, hambar cu grâu

L *antuh* - lanț *lastră* - stofă scumpă de lână *lăture* - margine *lejeciu* - soldat cu plată, mercenar *leftică* - lectică, targă, pe care erau purtați stăpânii *tel tu* - left, medalion *lesne* - ușor *leșii* - polonii *liagăn* - pat, lectică *liah*, *liav slehticu* - polon *lasă* - leasă, împletitură de nuiiele

libovnic - prietenos, iubitor *lidii* - locuitori ai Lidiei, stat antic în vestul Asiei Mici (teritoriul de azi al Turciei)

liguri - locuitori ai Liguriei, provincie romană în Italia *limbi* (păgâne) - popoare *lipcan* - tătar din regiunea Hotinului *liturghie* - serviciu divin *litvenii*, *litvinii* - lituanieni *livicnii* - din Li via *livonii* - locuitori ai Livoniei *liuiirinească* - luterană *liuioran* - luteran *logofăt* - locțiitorul domnului la conducerea Divanului, concelar domnesc *loilre* - scară *lotru* - lâlțiar, hol *fhachiidoneni*, mahelini, macheli - macedoneni *mademuri*, *madem* - metal *madzuri* - adausuri *mamca* - muma, mama *mamină* -

namilă *maramoroșeni* - maramureșeni *marșalic* - mareșal *mascaragiti* - bufon *mașleă* - mamă vitregă *matcă* - împărăteasa albinelor; aici - în sens de *proiectoare* *mavritani* - mauritani *mazilire* - destituire, detronare *măcenic*, macenic - mucenic *măcenii* - chinul, *modulările* - mădular, parte componentă *măiestrii* - iscusință, dibăcii *mărturie* - dovadă, confesiune *mărul* - podoabă crăiască *măscăriciuni* - fapte sau vorbe urâte *medelnicier* - boier ce turna apa pe mâini domnului *megiașii* - megieș, vecin (al unei moșii boierești), răzeș *megieșie* - vecinătate *mehterii* - popor *melenholia* - melancolie *mengrili* - popor *meștersugi* (a) - a meșteșugi *meteredză* - întăritură militară, redută *metrica* - condica *miloserdie* - milă, îndurare *milui* (a) - a face pomană *mirenesc* - lumesc *mistru* - ministru *mișel* - sârman, laș *mitropolii* - rang bisericesc *mitropolie* - reședința mitropolitului *milcomiș* - pe tăcute *mântui* (a se) - a se izbăvi *mârzac* - căpetenie tătară *mizdă* - milă *molitvă* - rugăciune *molleni* - munteni *monarha* - monarhie *monarșescu* - ce ține de monarh *moscal* - rus *moșan*, *moștean* - moștenitor, localnic *moșancă* - localnică *moșnean* - mic proprietar rural *moștiile* - moaște *mrejca* - mreajă, plasă *munci* (a) - a chinui *murinii*, *aphudim* - popor din Africa *mustra* (a) - a dojeni

Namesnic - vicar, locțiitorul egumenului *naramdză* - naramză, portocală *nămiia* - imper. v. a *inămi* *năpăști* - năpaste, învinuire fără temei, bir foarte mare *năroi* (a se) - a cădea jos de pe cal *năvrăp* - călăreț dintr-un detașament străin (de pradă)

năzui (a se) - a tinde, a aspira *neamăgei* - neamăgitori *neamistuit* - neascuns *neclătit* - nemișcat *nedejdui* (a) - a nădăjdui *nedodeit* - neștrâmtorat, liniștit *negufitor* - negustor *nemiș* - boier fără funcție administrativă *neboriți* - nedoborâți *nesăție* - nesățioasă *nestatoare* - schimbătoare netocmală - netocmeală, neînțelegere, neorânduială *nevoii* - care își dă silința *m-am* - neam, seminție *nohai* - hoardă tătarească

Obedzi - obadă, cătușe în care se prindeau mâinile și

picioarele arestatului *obiciai*, obicină - obicei *obicuiit* - obișnuit *obirsi* (a) - a sfârși, a duce la capăt *oblastie* - ținut, regiune *oblăduitoriu* - cârmuitor, guvernator *oblici* (a) - a prinde de veste *obor* - împrejmuire, ocol *obsidis* - obsides (lat.), zălog *obuz* - tabără militară, ghiulea *obuznicul* - cel care deservește obuzul *ocnă* - mină salină *ocop* - șanț *octovrie* - octombrie *odoară* - odoare *olat* - ținui, regiune *olăcar* - ștafetă, curierofta *riu* - altar *olteni* - locuitori de pe Olt *omini* - oameni *ordie* - oaste turcească *orândui* (a) - a trimite, a organiza *osăbire* - deosebire *oserdie* - osârdie, stăruință *ospeță* - ospăț, masă mare *ostrov* - insulă *oști* (a se) - a se lupta *otavi* (a) - a crește iarbă *otcenaș* - rugăciunea „Tatăl nostru”.

otcârmui (a) - a cârmui, a conduce *oturac* - popas în timpul unui marș; invalid, veteran *ofări* (a se) - a se înfuria, a se indigna

Pacoste - belea, nevoie *paharnic* - mare boier, care umplea paharul domnului paiesoldat din garda sultanului sau a domnului *pagiște* - loc acoperit cu iarbă deasă *papară* - fel de mâncare (a mânca =) - a o păți *papistaș* - catolic *parthi* - pârtii *parolă* - făgăduință, cuvânt de onoare *patriarh*, *petriarh* - rang bisericesc, capul bisericii ortodoxe *patrierșie* - reședința patriarhului pavățăpavază, scut, platoșă, accesoriu vestimentar *pașalic* - provincie turcească *pașă*, *pășea* - rang mitilar și administrativ la turci; guvernator al unei provincii din Imperiul otoman *părăsi* (a) - a înceta *parcan* - întăritură militară din bârne și scânduri *pecetluituri* - scrisori, acte sigilate *pedestri* (a se) - a descăleca *pezevenchi* - pungaș, pișicher *picare* - picară, imperf. v. a *pica* *pisar* - șef de cancelarie domnească *pistrelat* - aruncat, săgetat, scânteiat *pistarele* - unitate de măsură *pitrop* - epitrop *pizmă* - invidie *plinială* - împlinire *plodi* (a se) - a se înmulți *plodnicie* - rodnicie pociprez. ind. ad v. a *putea* *podan* - supus *podeomor* - epitrop *podoabe* - găтели *podvoadă* - transport gratuit cu carul *podvodnic* - căraș ce îndeplinea anumite prestații *poedinoc* - duel *poftori* (a) - a repeta *pogorî* (a se) - a se coborî *pogori* (a) - a descinde *pohfală* - fast, pompă *pohtie*

- imp. **v.** *a pofti pohvală* - laudă *poiaticul* - poetul *polc* - unitate militară, regiment *polevti*, polovcii - popor *polia* (de la rus. pole) - câmp

28 N Cosim, voi *poliafi* - câmpeni *poliție* - politică *polșta* - poșta *pomăzui* (**a**) - a murui *pomerani* - loucitori ai Pomeraniei *pornăt* - livadă *ponoslu* - insultă *ponturi* - puncte, paragrafe *poprinlă* - opreală, detențiune *porunca* - porunca *postelnic* - boier ce are în grijă ceremonialul de la curte *potentat* - domn, stăpânitor atotputernic *poticală* - înfrângere *potronic* - monedă poloneză, cu valoare variabilă *povață* - sfat, îndemn *povod* - căpăstru *povodnic* - cal de paradă *pozvoli* (**a**) - a permite *prapur* - steag ostășesc *pravilă* - lege *pravoslavnic* - ortodox *prădătoriu* - cel care pradă *prăvi* (**a**) - a privi *prăznui* (**a**) - a sărbători *preacuvios* - supus, curat *precovirși* (**a**) - a covârși, a depăși, a întrece *precupii* - a se târgui, a se tocmi *prejur* - în jurul *prepodobna* - preacuvioasa, stânta *prepuie* - conj., **v.** *a presupune*, *a bănu* *prepus* - presupus, bănuir *prestăvi* (**a se**) - a se pristăvi, a muri *preslol* - stânta masă din mijlocul altarului *pretutindire* - pretutindenii *pribag* - pribeag, rătăcitor *price* - neînțelegere *pricestui* (**a se**) - a se împărtăși, a se cumineca *pricinlor*, *pricitoriu* - care pune pe ceartă *prieteșug* - prietenie *priință* - bunăvoință *prinori* - priitor, favorabil *primenială* - primeneală, schimbare, înnoire *prinsoare* - închisoare *pripă* (**în**) - în grabă *pristăni* (**a se**) - a cădea la învoială *proklet* - afurisii, blestemat *prohodi* (**a**) - a cânta prohodul, slujba de îngropăciune *proroc* - proroc *prostime* - oameni simpli, din popor protivnicadversar, opozant *prusacii*, *prusii* - popor *psalt* - cântăreț la biserică *purcede* (**a**) - a porni, a zămisli *pururea* - mereu *pusoare* - așezare, poziție

Raia - (inul stăpânit de turci *raitar* - călăreț neamț *rășchira* (**a**) - a risipi *rădica* (**a**) - a pune domn *răpousat* - răposai *rătundzire* - rotungirc *recipospotita* - suită, curte, parlament în Polonia *reimeniar* - comandant de regiment *reiz efendi* - ministru de externe la turci *rocoși* (**a se**) - a se răzvrăti *roade* - roade *rohmistru* - rotmistru, căpitan polon *rumtoare* - împărăție *rușii* - rușii

Sae (să) - conj. **v.** *a sări sălăşlui* (**a**) - a sălăşlui, a locui *sangiagaşii* - purtătorii sângeacului (steagul turcesc) *sarascher* - comandant în armata turcească *saşi* - saşi, sacsoni, popor germanic, răspândit în Transilvania, Muntenia şi Moldova *savistui* (**a**) - a invidia, a râvni *săcat* - secat *săim* - seim, parlament la poloni *săninatul* - luminatul *săvârşi* (**a**) - a lumina *scală* - port, scară *scociori* (**a**) - a scormoni *scorni* (**a**) - a născoci *scliptru* - sceptru *scrisea* (**a**) - a scrâşni *scule* - guivaere, odoare *secier* - secerat *semeţie* - fală *semenţie* - neam *setei*, *sciţii* - popor răsăritean, locuind în Dacia până prin sec. 2, asimilaţi ulterior de geţi *shizma* - dezlipire, dezbinare *sibieni* - locuitori ai oraşului Sibiu *siială* - sfială *simăl* - semeţ, mândru *sinefaş* - puşcaş *sinior* - senior *sârbii* - locuitori ai Serbiei *sârgu* (de) - de zor *sârguială* - grabă, zor *sifilenii* - sicilienii *sine* - sine *sinetă* - sineaţă, puşcă cu cremene *sârbii* - locuitori din Serbia *slobodzănie* - libertate *slovaţi* - locuitori ai Slovaciei *slovă* - cuvânt, vorbă *sluţi* (**a**) - a mutila *smerenie* - supuşenie *sminteală* - tulburare, stinghereală *smomi* (**a**) - a momi, a îndemna *socotin* (**a** - considerare *sodomie* - anomalie sexuală *soltan* - sultan, monarh turc *soma* - sumă *solnic* - căpetenie căzăcească *spahii* - ostaşi turci *spăgile* - spada *spăimat* - înspăimântat *spăsenie* - salvare *spătărie* - reşedinţa spătarului *sprejeni* (**a**) - a sprijini, a ţine piept *sprinfariu* - sprinten *spudză* - mulţime mare *staroste* - guvernator *staţiile* - articolele *stepenă* - treaptă, rang ştiagsteag, unitate militară *stolnic* - boier răspunzător de masa domnească, dregător domnesc *strajea* - strajă *strigare* - vestire *strog*, *ostrov* - insulă *stânjin* - stânjien *strâmbătate* - nedreptate *sulger* - boier ce avea în grijă aprovizionarea cu carne a curţii domneşti *supăr* - supărare *svedzii* - suedezii, locuitori ai Suediei *svetnic* - sfetnic *svintos* - sfânt *svinjănie* - sfînţenie

Şcatulcă - cutie *şfedzase* - suedez *şleahul*, *ştiavul* - şosea largă *şlehtecia*, *ştiahtă* - nobilimea polonă *şlehtici* - poloni shiceşlicul, căciulă boierească, domnească *şpăniot*, *hispan* - spaniol *şpărcui* (**a**) - a spircui, a sfâşia în bucăţi *ştere* - gunoi, aşchie mică *ştiţii* - tătarii *şvabii* - germani

trăitori în Țările Române *șvețescu* - suedez *labulhanaoa*, *tabulhana* - muzică militară turcească *tabulhanagii* - muzicant militar turc *taftă* - mătase subțire și lucioasă *taler* - veche monedă austriacă *tambur* - tambură, instrument muzical oriental *tăbărî* (a) - a năvăli *tăgădui* - a nega *tâlhui* (a) - a tâlhări *tâlmăciu* - traducător *telat* - crainic, vestitor public *temeiul* - grosul (armatei) *teplil* - tiptil *tergiman* - terziman, interpret *teșcherea* - adevărîță, certificat *teutoni*, tudeschiteutonii, membri ai Ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina (secolul al XII-lea) *ticneală* - tihnă, pace *Hrănească* - despotică *liretii* - cei de la Marea Tirenrană (parte a Mării Mediterane *tituluș*, *tiicluș* - titlu *ticsi* (a) - a grămădi *tâlcui* (a) - a tâlmăci, a traduce *timpina* (a) - a întâmpina *tocmală* - înțelegere *toiag* - baston *trăgăna* - a prelungi *triapad* - treapăd, alergare *trachii*, *tirighetii* - popor *trapezare* - sală unde se ia masa în comun într-o mănăstire *troadeni* - locuitori ai Troiei *trufi* (a se) - a se mândri *tudesco* (ital.) - nemți *lui* - steag turcesc *tumpina* (a) - a întâmpina *tulburat* - tulburat, neliniștit

Jărmure - țărm *feremonie* ceremonie *filor* stăpân (ince - cățea

Ug - monedă ungară *ultui* (a) - a altoi *unghi* - colț *urgisit* - surghiunit *uric* - act scris *arvar* - barbar, sălbatic *vasa* - vase, corăbii *văteat* - an *velcopoleni* - ostași din Polonia *vei ușeriu* - mare ușier *vezir* - vizir, domnilor turc *vamășul* - vameș *vandalii* - popor barbar de origine germanică *vedenșug* - vicleșug *vierșun* - aversiune. Înverșunare *vintre* - pânțec *vistere* - vistierie *vistiernic* - dregător care administra veniturile țării *viteji* - ostași *viterani* - veterani *vilhvă* - vâlvă *vindzător* - vânzător. trădător *vărsare* - vărsare *virtute* - virtute, putere *voroavă* - vorbă *volgarii* - bulgarii, populație de origine slavă din Balcanică *volinii*-locuitori ai Volâiiei (provincie în Polonia)

v olnicie - libertate *vorovi* (a) - a vorbi, a cuvânta *vornic* - mare boier, membru al divanului *vrăjmaș* - dușman *vâra* (a) - a petrece vara

Zacon - lege *zahăra* - provizii pentru armată în timp

de iarnă *zapciu* - executorul unei dispoziții financiare
zapisă - zapis, contract *zarvă* - gălăgie *zavistie* - invidie,
ură, pizmă *zăbavă* - odihnă *zăhăială* - supărare,
deranjament *zăloji* (a) - a amanetă *zălog* - garanție,
amanet *zlălariu* - zlotar, aurar *zlotăș* - strângător de dări
zorba, *zorbalic* - răscoală, revoltă *zugrăvitură* - pictură,
tablou *zvada* - sfada

A

Abăza Ion staroste de Cernăuți

Ada personaj biblic

Adam Vasilie agă, căminar

Afet personaj biblic

Afud personaj biblic

Aghel - Auius Gelus, istoric

Ahilevsu, *Ahileus* - Ahile, personaj principal al
„Iliadei”.

Ahmat - han tătar *Ahmel* - fiul sultanului turc
Mehmet *Ahmet* - pașă la Nicopole *Ahmetu* - Ahmet, sultan
turc *Alai bei* - căpetenie turcească *Albert Chiral* - căpitan
din Ardeal

Albert Ioan - Ioan Albert Iagello, rege al Poloniei
(1492 - 1501)

Albu - sultan tătar

Aldi Chirii - sultan turc

Alexandru - cneaz al Lituaniei

Alexandru - împărat roman

Alexandru - fiul lui Priam, regele Troiei

Alexandru (fratele lui Ion Potcoavă) - Alexandru vodă
Cazacul, pretendent la tronul Moldovei

Alexandru, fratele lui Olbrent (Ioan Albert) -
Alexandru Iagello, rege al Poloniei (1501 - 1506)

Alexandru cel Bun - domn al Moldovei (1400 - 1432)

Alexandru Cornea - domn al Moldovei (1540 - 1541)

Alexandru Vodă (fiul lui Radul vodă) - Alexandrul
Coconul, domn al Țării Românești (1623 - 1627), ulterior
al Moldovei (1629 - 1630)

Alexandru Lăpușneanul domn al Moldovei (1552 -
1561.1564 1568)

Alexandru Macedon - rege al Macedoniei (356 - 323 î.e.n.)

Allonsu, Alfons; vezi *Ciacconius*

Al[onsu] Țicaon - tipograf

Alfonsu - domnul de Feraria

Ali pașa - vizir turc

Aliat - craiul lidilor

Aloizi Grit nobil vene (ian

Amianu - istoric

Anaclit - Fată bisericească

Ananie - episcop francez

Anaslasie - împărat al Țarigradului

Anastasii - vornic

Andrei hatman

Andrei fiul lui Grit

Andriian Adrian (Publius Aelius Hadrianus) împărat roman (117 138)

Andronic serdar în Moldova *Andriiu* - hatmanul venețienilor

Anibal-Hannibal, militar și om politic cartaginez (247 - 183 î.e.n.)

Anna - fiica lui Cazimir *Anna* - fiica lui Ferdinand
Anna fiica lui Jicmont *Antenor* personaj mitologic

Antioh vodă (fiul lui Constantin Cantemir) domn al Moldovei (1695 1700, 1705 1707)

Anton fiul lui Grit

Anionin Caracal împărat roman

Antonin Pin Antonius Pius, împărat roman (138 161

Apostol Ghiorghiță - paharnic, ulterior mare vistiernic

Aran - personaj biblic

Arbure - hatman moldovean

Arbure Nechita - fiul hatmanului

Arbure Toader - fiul hatmanului

Arbureștii - familie de boieri moldoveni

Arțaran - personaj biblic

Ariia, Arie - cărturar

Aron vodă cel Cumplit - Aron Tiranul, domn al

Moldovei (1591 - 1592, 1592 - 1595)

Ascanes - personaj biblic

Ascenet - personaj biblic

Aslan - pașă de Buda

Assamof - personaj biblic

Assur - personaj biblic

Athanasie Bolsun - egumen de Putna

August - vezi *Sigismund II August*

Avei-personaj biblic

Avral Dionisiemedic

Avram personaj biblic

Avrilian Aurelian, împărat roman (270 - 275)

Avgust Gicmont vezi *Sigismund I Avgustin* sfânt

Axintie Axinte Uricariul, cronicar moldovean (1670 - 1733)

B

Baiazit - Baiazid 1, sultan turc (1380 - 1402)

Baiazit Baiazid 11, sultan turc (1481 1512)

Balaș Maer serdar ungar, pe timpul lui Matei Corvinul *Balasie* Balasii, ispravnic ungar

Baldovin - crai de Ierusalim *Bali-bei* - căpitan de Șamandria *Balica* - hatman moldovean *Balinschii* - căpitan polon Baltagpârcăiab moldovean *Baltagiul* - vizir turc

Bamfi Lindva loari - voievodul Ardealului *Baptista Castald* - general neamț *Barbouschi* - hatman moldovean *Baronie* - Baronius.

Barsan - căpetenie căzăcească

Barton Edoard - sol englez la Poarta Otomană

Basarab I - domn al Țării Românești (1310 - 1352)

Basarab vodă Laiot (*Băsărab*) - Basarab cel Bătrân. domn al Țării Românești (1471 - 1476, 1473 - 1474, 1476 - 1477) *Basarab cel Tânăr* (*Țepeluș*) - domn al Țării Românești (U77 - 1481, 1481 - 1482)

Basarab vodă Neagoe - domn al Țării Românești (1512 - 1521)

Bașoia - vei vistiernic

Bașla Giorgi, Giurgia - general neamț

Bator Gavriil - cneaz al Ardealului

Bator Jicmont - cneaz al Ardealului
Bator Ștefan - crai polon
Baton Andrei - voievod ungar
Bator Ștefan - ispravnic al Ardealului
Bator Andriiaș - crai ardelean
Bafian-ostaș ungar
Băsărab Constantin - Constantin Șerban, domn al
 Țării Munteneste (1654 - 1658)
Becliir aga - tâlmaci
Beiul Ștefan - serdar de Orhei
Beli - personaj biblic
Belschii - Bielski Marcin, cronicar polon (1495 -
 1575)
Bendecuc - tatăl lui Atila
Berilă - căpetenie căzăcească
Berindel - pretendent la tronul Moldovei
Bernand - Bernardie Torria, fruntaș secuiesc
Bertaș - pașă turc
Bet-Chirii - sultan tătar
Betlen Gabor - cneaz al Ardealului
Betlen Ștefan - cneaz al Ardealului
Betlen Wolfgang de - Wolfgang Bethlen, cronicar ungar
Bicaz - mârzac tătar
Bielavschii - nobil polon
Bienscovscliii - soldat polon
Bilăe - mare vornic
Bișovschii Dobieslav - castelan polon
Birlădianul - logofăt moldovean
Birnov - boier moldovean
Bleda - fratele lui Atila
Boblițchi - căpitan
Bodgintu - arhiepiscop de Gnedz
Bogasie Baltazar - militar
Bogdan vodă - tatăl lui Dragoș, născut în Maramureș
Bogdan vodă I domn al Moldovei (1359 1365)
Bogdan vodă II fiul lui Alexandru cel Bun, domn al
 Moldovei (1449 - 1451)
Bogdan vodă III-fiul lui Ștefan cel Mare (Bogdan cel

Orbv domn al Moldovei (1504 - 1517)

Bogdan vodă IV - fiul lui Alexandru Lăpuşneanul,
domn al Mol dovei (1568 - 1572)

Bogdan - căpetenie căzăcească *Bogoria Nicolai* - sol
polon

Bolgariu Dumitraşco - sfetnic al lui Iacob Heraclid

Bomfin - Bonfini Antonio, istoric italian al Ungariei

Bona - crăiasă, mama Izavelei

Bordur - logofăt moldovean

Boris - fratele lui Iaghelo

Borisovschii Andrie - preot

Bosie - nobil din Volinia

Bolei Ştefandregător ardelean

Bour Ren - vezi *Retine Carl Evald*

Bozagioulu - vei postelnic

Bozagiul Grigorie - vameş

Bozga Stanislav - oştean polon

Brut - boier moldovean

Brut - Brutus Marcus Iunius, om politic roman (85 42

î. e n

Buceaţchii Teodor staroste polon

Buciaţchii Mihai - nobil polon

Buciaţchii Mihail - hatman polon

Bucium - vei vornic

Buhtea - pârcălab

Buhuş Ion - mare logofăt

Buturlin Vasilie - cneaz rus

C

Cain personaj biblic

Caina-Toval meşter făurar

Cadmos personaj mitologic

Caleslin (Cheleştin) III - papă de Roma

Calimah Filip-dascăl italian

Calpurnie Public - dregător roman

Oameniţchi Nicolai - hatman polon

Cantacozoneştii - Cantacuzineştii, dinastie de boieri
din Muntenia

Cantacuzino Constantin - stolnic muntean

Cantacuzino Ilie biv vei vistiernic muntean *Cantacuzino Mihai* - spătar muntean *Cantacuzino Toma* - spătar muntean *Cantemir Constantin* domn al Moldovei (1685 - 1693)

Cantemir Dumitrașco Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei (1710 - 1711)

Capelian - hatman german *Capolnaz Francesco* - nobil ungar *Carcovschii Ioan* - polcovnic polon *Canon* - istoric *Carlampii Ozvald* sol ungar

Carol din Trivăr - căpetenia crijecilor *Carol*-fratele lui Maximilian

Carol V - Carol Quintul, împărat roman (1516 - 1556)

Carpen Oslo - ministru al crijecilor

Carthaghenul Hanibal - vezi *Anibal*

Casandra - doamna lui D. Cantemir

Caspar Comisie - hatman ardelean

Castroiote Ghiorghie - comis muntean

Calargiul - spătar

Catargiul Ilie - mare vistiernic

Caterina de Bradaburg - doamna lui Betlen Gabor

Casie Avidie - general roman

Cavafie - vezi *Covaciozzi Volfang*

Cazi Chirii - han tătar

Cazi Mârzea - căpetenie tătară

Cazimir - Cazimir cel Mare (1333 - 1370)

Cazimir - Cazimir IV, Iagello, rege polon (1447 - 1492)

Cazon - voievod de Ardeal

Călăbanian Toma - căpitan de oaste

Cernu - polcovnic

Chedeon - mitropolit

Cherdon - învățat

Cherontoi Grigorie - slujitor

Cherman - pârcălab la Cetatea Albă

Cherzdał - sol lituanian

Cheta - împărat roman

Chelim - personaj biblic

Chigheci - polcovnic

Chiete - căpitan muntean
Chineajna, Cneajna - Eudochia de Kiev, doamna lui Ștefan cel Mare

Chir - Cyrus II cel Mare, rege persan (559 - 530 î.e.n.)

Chișca Stanislav P. - mareșal polon

Ciocârlan - mare vornic de Țara de Sus

Cioplan (Colpan), Trifan - boier moldovean

Cirgă - dregător moldovean

Cârstea - jignicer moldovean

Cârstea - vornic moldovean

Clavdie - Claudius, scriitor latin, sec. I e.n.

Climentie V - papă de Roma

Clondie Albim - Clodius Albinus, împărat roman (193 - 197)

Comită Tilon - nobil polon

Comod - Commodus, împărat roman

Consu Gutard - nobil ungar

Conrad - cneaz de Mazovia

Constantin - comis moldovean

Constantin - mare paharnic

Constantin - voievod de Kiev

Constantin cel Mare - Flavius Valerius Constantinius, împărat roman (306 - 337)

Copețchii - cazac, pârcălab de Hotin *Concel* - Cazimir, fratele lui Iagelo *Comisie Caspar* - nobil ungar

Comisie Nicolae - fruntaș al secuilor

Corpaci - hatman moldovean *Costandache* agaboier moldovean *Coste* - paharnic, pârcălab moldovean

Costin Mironcronicar, istoriograf moldovean (1633 - 1691)

Cos târî Nicolae, Costin Nicolae - cronicar moldovean (1600 - 1712)

Covaciozzi Volfang - istoric ungar

Cozlovskii - căpetenie căzăcească

Cozma - boier moldovean

Cozma - față bisericească

Crasinschii - dregător polon

Crâșneș - boier moldovean

Crestau den Curotvac (*Curocua*) - cancelar și episcop de Kiev *Cretovschie* - sol polon *Crețul* - vezi *Ion Potcoavă*
Cristin din Ostrov - sol

Critianul Ianuio - capuchehaie a domnului D
Cantemir *Criton* - medic și scriitor roman (sec I), autor al lucrării „Getica”, păstrată fragmentar *Cromer, Cromver* - Martin Cromer, cronicar polon *Cropotul Vasilie* - căpitan *Crupinschii Sandul* - jignicer *Crunzinschii* - căpitan polon *Cuciuc* - imbrihor împărătesc *Cucude* loannobil ungar *Cum Gotard* - nobil ungar *Cupăreșiii* - dinastie de boieri moldoveni *Curio* - hatman roman *Curt Mehnet* - pașă turc

Curtius, Cvint Curtii - Quint Curtius, retor și istoric roman (sec I e.n.)

Custreh - pașă turc

Cvendie Franciușco - dregător ungar

Cvilarie, Cviralie - militar ungar

D

Dabijea - paharnic moldovean

Daievici Gnevoș - podcomor al Cracăului

Danaa - Danao, fratele craiului Egipt

Daniil - proroc

Danul - vistiernic

Darie - împărat persan

Dafiv Ioan - nobil ungar

David - suveran al regatului israelit (e 1013 - 973 î.e.n.) *Davidovschii* - soldat polon

Decheval - Decebal, rege al geto-dacilor (87 - 106)

Dediul - vel-spătar

Delegheții - sfetnic al lui Despot vodă

Delibaș - agă

Derbal - cneaz bulgar

Deție felie Balbim - Balbinus (Decimus Gaelius Calvinus Balbinus), împărat roman (238 e.n.)

Deucalion, Devcalion - împărat al Thesaliei *Dtvan, Devai Pătru* - slujitor

Dezolare-Desalleurs, ambasador francez

Diiani - vei comis

Dimilrie - mucenic
Dimitrie - logofăt
Dimilrie - arhiepiscop
Dimocrit, Democril - filosof grec (-460→-370 î.e.n. j
Dinga - hatman moldovean
Diocilian - Diocle (ian, împărat roman (280 - 305)
Diodor Sicul // - Diodor din Sicilia, istoric roman de
 origine greacă (-80 - 21 î.e.n.)
Dion - Dion Chrisostomul, istoric grec (-30 - 120)
Dionisie - poet grec
Divoie Pulru - paznic la celalea Sucevei *Dlugoş* -
 istoric polon *Dobiaslav*-castelan polon *Dobrosolouschii* -
 paznic la cetatea Hotin *Docladen* - personaj biblic
Dolhoruchii-Dolgoruchii V.V., general rus (1667 -
 1746) *Domenlian* - Domițian, împărat roman (81 - 96)
Domislav - castelan de Cracau *Donici Darie* - serdar,
 hatman *Dorolhei* - boierinaş
Dosotliei-Dosoftei, patriarh al Ierusalimului *Dotie* -
 căpitan ungar *Dovlel Chesi* - ban tătar
Draguş vodă - voievod român din Maramureş (-1352 -
 1353) *Drascovici Gliarghie* - episcop
Duca Constantin - domn al Moldovei (1693 - 1695;
 1700 - 1703 *Duflii (Doliu)* Roman - general neam (
Durea - malgrah
Civiliehnu (Gvinhelmu, Gvinhelm) - cneaz de Ştilia
 E
Ecaterina - doamna lui Bethlen Gabor
Eberşiedt, janus jori - general german, aflat în
 serviciul guvernului rus *Efes* - episcop
Eftimie - mitropolit de Târgovişte *Elum* - personaj
 biblic *Elena* - doamna lui Petru Rareş *Elena* - personaj
 mitologic *Elessa* - personaj biblic
Elisafila, Elisatha - regină a Poloniei, doamna lui
 Vladislav *Elisafila* - doamna lui Cazimir IV *Emilie* - voievod
 ungar
Empidocle - Empedocle, filosof şi poet grec (490 -
 430 î.e.n.
Enachie - grămătic

Enanin, Eneanin - personaj biblic
Enea, Eneas - personaj mitologic
Enoh - personaj biblic
Enos - personaj biblic
Eon, lavan, Ion, ianús, Ioan - personaj biblic
Epaminend - Epimenonda
 Epicurfilozof materialist și ateist grec (341 - 270 î.e.n.)
Epifanie - sfânt
Erchi Ioan - sol
Ernest - fiul lui Maximilian
Eroba, Eropa - târgoveț
Esop - fabulist grec (c. 620 - c. 560 î.e.n.)
Eție - hatman roman *Eughenie* - împărat roman
Eughenie - papă de Roma *Eva* - personaj biblic
Evdochia de la Kiev - doamna lui Ștefan cel Mare
Ever, Evra - personaj biblic
Evtropia - personaj biblic
Evtropie - Eutropius, istoric roman (sec. IV)
 F
Farcaș Martin - slujitor *Faros* - crai al Egiptului
Ferdinand I - arhiduce, rege al Ungariei și Boemiei (1521 - 1564)
Ferdinand - fratele lui Maximilian
Ferhat - pașă tătar
Fereați Lazar - nobil ungar
Ferlii - voievod de Cracău
Filip Arapol - Filip Arabul, împărat roman (244 - 249)
Filip II - rege al Spaniei (1556 - 1598)
Filip II - rege al Macedoniei (359 - 336 î.e.n.)
Filip Chesariu - Filip II August, regele Franței (1180 - 1223) *Filo* - Filon din Alexandria, Filon Iudeul (25 î.e.n. - 40 e.n.) *Filostrat* - istoric, autor al „De lucrurile ghe (ilor”.
Flac, Flacus, Fliac, Flah - Flaccus L. Pomponius, cârmuitor al provinciei romane Moezia *Forbaci Francesc* - episcop
Folie - Photios, teolog și scriitor bizantin (c. 828-o. 895)

Frian Antonie - demnitar roman *Friderih* - ministru al crijecilor *Fridirih* - cardinal, episcopul Cracăului *Fridric* - arhiepiscop polon

Fridrih I-Frederic (Friedrich) I, duce de Austria (1195 - 1198) *Fridrih II* - Frederic II Războinicul, duce de Austria (1230 - 1246)

Frideric, împăratului nemțesc - Frederic V (1424 - 1493)

Fulvie - Fulvius Flaccus, demnitar roman (sec. I)

Fuscu Avrilie - hatman roman

G

Gaie, Galie, Galian - Gallienus, împărat roman (218 - 268) *Galba Iulio* - împărat roman *Galga* - sultan

Galidn - Goli (în F.A., militar și om de stat rus (1643 - 1714) *Gavril* - logofăt moldovean

Găneștii - familie de boieri moldoveni *gedeon* - mitropolit

Gedeon - episcopul Pelomcului

Gheorghe den Sădii - crai ungar

Gheorghie - vlădică

Gheorghie Dispot - domn al Serbiei

Ghera - împărat

Ghetter - personaj biblic

Ghighes - personaj biblic

Ghiorghie - vei vistiernic; vezi *Apostol G.*

Gianclăi - căpetenie tătară, domnul Azacului

Giaun Mârzea - căpetenie tătară

Gicmont - malgrabul Brandeburgului

Gingaul - polcovnic, colonel

Gligorie Jora - mare vistiernic

Gnar Terens - nobil ungar

Gomer, Gomor, Gomir - personaj biblic

Goranschi Dumitru - vistiernic

Gordian I - împărat roman (158 - 238)

Gordian II - împărat roman (238)

Gordian III - împărat roman (225 - 244)

Goții - Gotin, craiul goților

Gratiian - Gratianus, împărat roman (359 - 383)

Grăbiadin Neculai - demnitar polon *Grețin* - prieten al lui Ovidiu *Grigorie*-mitropolit al Sucevei *Grigorie IX* - papă de Roma *Grit Aloiz* - crai ungar

Grosul Petru A. - Tolstoi P.A., sol rus la Poarta Otomană

Grozea - mare vornic

Grudzinschii - căpetenie de cazaci

Gruginschii - staroste de Rava

Gustav - crai al Suediei

Grutar - dregător ungar

Gvagnin - Guanin Alexandru, cronicar polon

H

Haidar - agă turc

Hall - ofițer din garda sultanului

Halii - pașă turc

Halițchii - militar turc

Ham - personaj biblic

Hamon - craiul livianilor

Hanaan - personaj biblic

Hanibal - Hannibal, general și om politic cartaginez

(247 - 183 î.e.n.)

Hanjovschii Pavăl - ostaș polon *Hanschii Albert* - militar polon *Havnul* - staroste de Vilna *Hăbășescul Vasile* - medelnicier

Henric-Henric de Valois, rege al Poloniei (1573 - 1574)

Henric VI - împărat al Germaniei (1105-1195)

Henric den Vapolt - ispravnic de Acona

Heracli - Heracle, erou mitologic *Herbort* - staroste de Lvov *Herbort* - Hierbort Avenie, nobil polon *Herbort Nicolai* - căpitan polon

Helvie Pertinax-Publius Helvius Pertinax, împărat roman (123 - 193)

Herman den Olsașia - ministrul crijecilor

Hestruc - Fiul lui Detie

Hver - personaj biblic

Hiparh - personaj biblic

Hiteu - personaj biblic

Hirea Chelariul - personaj biblic

Holovcin Gavriil - Golovehin G.J., sfetnic al lui Petru 1, președinte al Colegiului afacerilor externe (1660 - 1734)

Homelnic - dregător *Hoporceanul* - căpitan moldovean *Horvat Ștefan* - slujitor *Hrisoverghie Manolachie* - cor *Hristofor* - ostaș neamț *Hristofor* - papă de Roma

Hristos Mesia - întemeietorul mitic al creștinismului *Hroiut, Hroiut* - Hronoda Petru, crai ungar, pretendent la tronul Moldovei *Hrosoi* - craiul parthilor *Hrun* - domn al bulgarilor *Hudaiat* - terziman *Hudeevici Ioan* - polcovnic *Hui* - personaj biblic *Hus* - personaj biblic

I

Iacov Vasilie Iraclie, Dispot - Iacob Heraclidul, domn al Moldovei (1561 - 1563)

Iadvida, fadviga - fiica craiului ungar Ludovic *Iaghelo Vladislav* - vezi *Vladislav II Iagello Iamandi* - vezi armaș *Ianăș* - vezi *Eberștedt, Ianus fon Iănci* - căpetenie căzăcească *Iancul* - căpitan moldovean *tancul vodă Sasul* - domn al Moldovei (1579 - 15324

Iangul - vezi *Ioan Huniad Iațco* - prisăcar *Iazlovețchii* - hatman polon *Iazlovețchii Nicolai* - căpitan

Ibrahim - sultan turc

Iddantirsu, Idantisbu - împăratul goților *Ieremia Moghilă* - Ieremia Movilă, domn al Moldovei 1595 - 1600; 1600 - 1606) *Ieronim* - voievod al Țării Rusești *Ighin* - papă de Roma *Ignat* - episcop de Antiohia

Iliaș vodă - fiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1432 - 1433, 1435 - 1442)

Ilias H Rareș-fiul lui Petrii Rareș, domn al Moldovei (1546 - '1551)

Ilie - boier din Muntenia

Ilinca - fiica lui Constantin Basarab

Inochentie III - papă de Roma *Ioan cel Mare* - istoric *Ioan* - pârcălab la Cetatea Albă *Ioan* - cneazul Ostrogonului *Ioan* - episcopul Sighinului *Ioan* - episcopul Varadinului *Ioan Novii* - mucenic *Ioan* - vezi *Ioan III Vasilievici Ioan VI Cantacuzino* - împărat bizantin (1341 -

1354) *Ioan cel Mare* rege al Portugaliei (1385 - 1433) *Ioan V Paleolog* împărat bizantin (1341 - 1391) *Ioan VII Paleolog* - împărat bizantin (1425 - 1448) *Ioan Huniad* - voievod al Transilvaniei și regent al Ungariei (1445 - 1446)

Ioan Sigismund Zapolie - voievod al Transilvaniei (1510 - 1526) *Ioan* - personaj biblic.

Ion vodă Potcoavă - Ioan Potcoavă, domn al Moldovei (noiembrie - decembrie 1577)

Ion vodă cel Cumplit - Ioan vodă cel Viteaz, domn al Moldovei (1572 - 1574)

Ion vodă - terțimanul; vezi *Mavrocordat* *Ioan Ionașco* - Bogdan vodă, pretendent la scaunul Moldovei *Ionic* - personaj biblic *Ioni* (*a* - militar *Iordachie* - medelnicier, agă, vornic

Iordan Ioan - căpitan

Țorga Arislarho - vezi *Țorest* - papă de Roma

Țornând - istoric *Iosica Ștefan* - logofăt ardelean *Iosif* - egumen de Putna *Iosif* - istoric *Iosif* - proroc *Iosuf* - agă turc

Iov - sfânt *Ioval* - Labal, personaj biblic

Iracie Hercule - domn al Țerilor

Irimia, Ieremia - pârșălab de Holin

Irodote - Herodote, istoric grec (c. 484 - 425 î.e.n.)

Isac - pașă

Țisac - vistiernic moldovean

Isalia - proroc

Isaia - pârșălab

Isavela - craiasă ungară

Isavela - fiica lui Jicmont, craiul polon

Ismait Daul - agă turc

Istvanfie-Ystvdnffy - istoric ungar

Iulie - papă de Roma

Iulie Capitol-Iulius Capitolinus, istoric roman (sec. 3 e.n.)

Iulie Chesarul-Iulius Caesar, c'ăius (100 - 44 î.e.n.)

van - căpitan

Iulie-Iulian, împărat roman (361 - 363)

Țvan - staroste de Putna.

tian *III Vasilievici* - mare cneaz al Moscovei (1440 - 1505) *Ivanco* - logofăt moldovean *Ivanenco Gligoraș* - polcovnic *Ivașco* - pârcălab de Chilia

J

Joara - Joia Antiohie, hatman moldovean *Jicmont* - cneaz leton; vezi *Sigismund II August Jicmont* *ian* - crai ungar.

Jicmont - mnigrabul Bradenburgului *Jicmont Sigismund III* - crai polon *Jicmont Rojin* - dregător polon *Joldea vodă* - domn al Moldovei *Jura* - polcovnic cazac

L

Laabim - personaj biblic

Ladislav - fiul lui Albert Voiceh, crai ungar

Ladislav - comandant de oaste

Lameh - personaj biblic

Lameh Orbul - fiul lui Mathusal

Lamicovschii - militar polon

Lascarachie - vezi *Ruset Lascarache*

Laschi Ieronim - dregător ungar

Laschi Olbrent - Laschii Albert, voievod de Siradz

Lascoranschii S. - hatman polon

Laslou - Laslău, crai ungar; vezi *Vladislav cel Șiint*

Lașco vodă - fiul lui Sas

Lașco Ieronim - nobil polon

Latin - demnitar roman

Lavcea Ioan - nobil polon

Lăcustă Ștefan - vezi *Ștefan Lăcustă*

Leh - fratele kii Ceh, întemeietorul Țării Leșești

Leonid - regele Spartei

Leopoldo - Leopold I, rege al Ungariei și Boemiei (1657 - 1705) împărat (1658 - 1705); Leopold II, rege al Ungariei și Boemiei (1765 - 1790), împărat (1790 - 1792)

Lichinie - Llcinius, împărat roman (c. 265 - 325)

Liscinschii - hatman polon *Liubcenie*, *Lubcenie*, *Luscenie Ian* - episcop *Uter Martin* - Luther Martin, teolog, întemeietorul protestantismului german (1483 - 1546)

Livie - Tilus Livius, istoric latin (59 î.e.n. - 16)

Livo (Libo) Publius - hatman roman *Livon* - domn al Lituaniei *Loboda* - hatman cazac
Lochelec - Locheten Vladislav, crai polon
Luca - logofăt
Luca - episcop de Buzău
Lucație - fratele lui Gheorghie den Săcui
Luchis-Veru - împărat roman
Lucreția: - doamnă romană
Lucul Marco - general roman
Ludin - personaj biblic
Ludovic I - Ludovic (Lajos) I de Anjou, cel Mare, crai ungar reble Poloniei (1342 - 1382)
Ludovic II, fiul lui Vladislav - Ludovic II Iagiello, rege al Boemiei (1516 - 1526)
Lungul Ion - pretendent la scaunul Moldovei *Lupul Costachie* vornic de Țara de Jos *Lupus Sasul* - meșter făurar *Luscenie* - Lustinie Ion, episcop
M
Macarie - episcop de Roman
Machidonianul Alexandru - vezi *Alexandru Macedon*
Macrin - hatman roman
Madian, Madiam, Madaim - personaj biblic
Magor, Magog - personaj biblic
Maelal Ștefan - voievod al Transilvaniei (1534 - 1539)
Malcoci - pașă turc
Mamiia - mama lui Alexandru împărat
Mana - mama lui Maxim împărat
Manetan - istoric
Manoil fiul lui Mihail Paleologul
Manolachie - vornic; vezi *Ruset Manotachie*
Marchelin Emeric - postelnic de Siliștia
Marchion den Ponlu - eretic
Marco - episcop de Efes
Marco Antonii - diac la curtea ungară
Marco Avrilie - Aurelius Antoninus Marcus, împărat roman (188 - 217)
Marco Clondie Pupian - Pupienus, împărat roman

(238)

Marcu - domn al Moldovei *Marcul* - boier moldovean
Maria - doamna lui Illaş vodă *Maria* - doamna lui Radul vodă
Maria doamna - mama lui Alexandru vodă *Maria de Magop* - Maria de Mangop, doamna lui Ștefan cel Mare

Maria Voichija - doamna lui Ștefan cel Mare *Maria* - fiica lui Ludovic, craiul ungar *Maria* - văduva lui Ludovic, craiul ungar
Maraara - sfetnic la curtea lui Illaş vodă
Martin - sfânt

Mariinengo Gheorghie - cârmuitorul Oradei *Mas/rap Mehmet* - agă turc

Matei - logofăt moldovean

Mateiaș Corvinut - rege al Ungariei (1458 - 1490)

Mavrocordat Alexandru - Exaporilul, dragoman la Poarta Otomană, tatăl lui Nicolae vodă

Mavrocordat Constantin - fiul lui Nicolae, domn al Țării Românești (1730, 1731 - 1733, 1735 - 1741, 1744 - 1748, 1756 - 1758, 1761 - 1763), al Moldovei (1733 - 1735, 1741 - 1743, 1748 - 1749, 1769)

Mavrocordat Ioan - domn al Țării Românești (1716 - 1719) *Mavrocordat Nicolae*-domn al Moldovei (1709 - 1710, 1711 - 1715), ulterior al Țării Românești (1715 - 1716, 1719 - 1730) *Maxim* - Maximin Tracul, împărat roman (173 - 283); Maximus Magnus, împărat roman (383 - 388)

Maxim - pârcălab de Chilia *Maximilian* - călugăr

Maximilian I - rege roman (1486 - 1519) și împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1493 - 1519) *Maximilian II* - rege al Boemiei, Ungariei și împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1564 - 1576) *Maxut* - hatman cazac *Mătiaș* - vezi *Mateiaș Corvinut*

Mecislav cel Bătrân - Miesko III cel Bătrân, cneaz al Poloniei (1173 - 1177, 1190 - 1191, 1199 - 1201, 1202)

Medopa - personaj biblic *Mehmel* - proroc

Mehmet (Mohamed II) - sultan turc

Mehmel - pașă de Bosnia

Mehmel Baltagioulu - pașă, vizir turc

Mehmet Chirei - Chirir. fiul hanului

Mehmet Cara - pașă

Mehmet Shiac - sultan turc

Mehoveta - cronicar

Mehovie - istoric

Menelau - personaj mitologic

Mendi, Mendli, Menghe, Mugle Chirii - hanul

Crimeei

Mes, Messe - personaj biblic

Mesei, Mizei - personaj biblic

Mesia - personaj biblic

Mesraim, Mecrain, Misir - personaj biblic

Mica Nicolae - nobil ardelean

Michis, Mihai - nobil ungar

Melițchii Nicolai - hatman

Mieraste - logoiăt muntean

Mihai vodă - vezi *Racoviță Mihai*

Mihai vodă Munteanul-domn al Țării Românești (1593 - 1601), domn al Transilvaniei (1599 - 1600), domn al Moldovei (1600)

Mihai, Mihailo - fiul lui Jicmont

Mihail Boris - fiul lui Șeremeliev Boris P., comandant de oști, diplomat rus, sfetnic al lui Petru I *Mihail Paleologul* - împărat bizantin (1261 - 1282)

Mihnea vodă Turcitul, domn al Țării Românești (1577 - 1583, 1585 - 1591)

Mihnea IU - Mihail Radu, domn al Țării Românești (1658 - 1659)

Mihovie - Mehovela, istoric

Mihul - hatman moldovean

Milit ciliu Nicolae hatman polon

Miloș vodă descendent domnesc din Muntenia

Mindițintie Bine dectu - șef al secuilor

Mircea Comisul - boier moldovean

Mircea vodă - Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești (1386 - 1418), Mircea Ciobanul, domn al Țării Românești (1545 - 1554, 1558 - 1559)

Misail Călugărul - interpolator de cronici

Misiu - cărturar român
Mișcovașii Pătru - voievodul Linciciului
Mitridat - Ațitridato VI Eupător rege elenistic al Pontului (120 - 63 î.e.n.)

Mitru „el vornic
Mârzea căpitan de oaste
Mârzea-Cazi sfetnic al tătarilor
Moameth - Mohamed
Moise - proroc
Moisliu - căpitan de oaste
Molodefu - călugăr
Morona Panaiotache - boier grec, mare ușier mare postelnic în Moldova
Mosoh, Mosop, Meseh - personaj biblic *Mofoc Ion* - vornic

Movileștii - dinastie de boieri moldoveni *Mugle-Cherei* - han tătar *Munteanul Eni* - căpitan moldovean
Murat I - sultan turc (1360 - 1389)

Murat II - sultan turc (1421 - 1444, 1446 - 145M
Murat III - sultan turc (1574 - 1595)

Murat IV - sultan turc (1623 - 1640)
Murgu - mare vornic
Muslaimul Constantin - apropiat al lui Ioan Mavrocorda

Mustafa - sarascheriu tătar
Mustafa - pașă de Bosnia, sultan turc
Musat vodă tatăl lui Petru vodă
Muzin Ion voievodul Podoliei

N
Nădăjdie, Nadazdie Thoma ispravnic al Ungariei
Nadur-Gherei - han tătar

Navohodonosor-Nabucodonosor II - rege al statului caldeoba bilonean (605 - 562 î.e.n.)

Negofehi Stanislav - ostaș
Negrea - paharnic moldovean
Negrul vodă domn legendar al Țării Românești
Neculai veii armaș
Neculcea Neculcii Ion Ion Neculce hatman vornic

cronicar moldovean (1672 1745)

Nelivaico hatman cazac

Nembrut Nemrot, Nevrod – personaj biblic

Neoptolim-Neoptolem – fiul lui Milridat

Nero – Tiberius Claudius Dnisus Germanicus. împărat
minau (54 – 68)

Nicazie – sfânt

Nichita – fiul lui Arbure Hatmanul

Nicolai vodă – vezi *Mavrocoraal Nicolae*

Nicolai – mare vameș, castelan de Oameni (a

Nievoerschie – nobil polon

Nitschi, Cruzin – căpitan

Noe – personaj biblic

Noegla personaj biblic

Noela personaj biblic

Nom cneaz

Noema personaj biblic

Numan Chiopriloulu – vizir turc

O

Odrivoz A. – voievod de Cracovia *Odrivoz P* – nobil
polon *Ohran*, tatăl lui Murat I – vezi *Orhan Otah Nicolai* –
arhiepiscopul Strigonului *Olbrent* – vezi *Albert Ioan*

Omer, Omir – Homer, poet epic grec (c. 18 – e 8 î.e.n.

Onciul – logofăt moldovean *Onorie III* – papă de
Roma

Opilie Macrin – Macrinus, împărat roman, uzurpator
(217 – 218) *Oprea* – mare armaș, logofăt moldovean

Opto, Ofto – Otto IV de Braunschweig, împărat al
Germaniei (1198 – 1214)

Orhan / – sultan turc (1324 – 1362)

Orhan – fiul lui Calepin, nepot al sultanului Baiazid I

Orlic Filip – hatman cazac

Osman – dascăl turc

Osmangic Osmangin căpetenie turcă

Osmonschi – militar polon

Ovidie – Ovidiu, poet latin (43 – e 17 î.e.n)

Ozdrovăz Andrei – vezi *Odrivoz A*

Ozdrovoz Herbul – nobil polon

Ozdrovoz Patru - Odrivoz P

P

Padnevschi - familie polonă

Pafi Bantazab - nobil ungar

Paisie - arhimandrit și egumen de Putna

Paisie - călugărul Alexandru Lăpușneanul

Palatilie - boier muntean

Palavijin - polcovnic ungar

Paleologul Ioanloan VIII, împărat bizantin (1425 - 1448)

Paleolog Mihail împărat bizantin (1259 1261)
întemeietorul dinastiei

Panaiotache vezi *Morona Panaiotache*

Pandora personaj mitologic

Panevschi Caspru magnat polon

Pannon personaj biblic

Paos vornic moldovean

Paraschiv buluic-baș

Paraschiva - sfântă

Paris - personaj mitologic

Patrichi boiernaș

Pa (*Stanislav* - voievod de Vitegsca

Pavel Apostol - sunt

Pavloban - dregător

Paladie Ion - vistiernic moldovean

Părușii - ostaș ungar

Pătrașco - boier moldovean

Păirașco-vodă, fiul lui Mihai vodă, domn al Munteniei
- Pătrașcu cel Bun, domn al Țării Românești (1554 - 1557)

Pătru Aron-Petru Aron, fiul lui Alexandru cel Bun,
domn al Moldovei (1451 - 1452, 1454 - 1455, 1455 - 1457)

Pătru Rareș, *Pătru Măjeriul* - Petru Rareș, domn al
Moldovei (1527 - 1538, 1541 - 1546)

Pătru vodă Șchiopul Petru Șchiopul, domn al
Moldovei (1574 1577, 1578 - 1579, 1582 - 1591)

Pătru Cazac - pretendent la scaunul Moldovei (a
domnit 2 luni) *Pătru vodă* - fratele lui Alexandru vodă,
domnul muntean, vezi *Petru vodă Șchiopul*

Petru Mușat - domn al Moldovei (1374 - 1391)
Perenie - hatman german
Persăv, Perseu - Perseus, rege al Macedoniei (212 - e
 168 - 167 î.e.n.)
Perușie Gașpar - nobil ungar
Pertinax Helvie - împărat roman (123 - 193)
Petchi David nobil ungar
Petii Lupul - sol al lui Ferdinand
Petrea - hatman și pârcălab de Suceava
Petrea Stolnicul - vezi *Alexandru Lăpușneanul*
Petric - hatman german
Petrovici Chișca Stanislav - vicar
Petru - sfânt
Petru Alexeievici - Petru I, (arul Rusiei *Piasoschii* ȋan
 - ispravnic de Hotin *Pir* - împăratul epiro (ilor *Pirtha* -
 soția lui Deucalion *Pislini Gheorghie* - nobil ungar *Pislinie*
cel Negru - împărat al Siriei *Pilhadora*-filozof grec (560 -
 500 î.e.n. *Pii* - vezi *Antonin Piu Piius* - papă de Roma
Pârvul - pârcălab de Soroca *Plachida Eustahie* - hatman
 roman *Plafu*-Plutarh, filosof grec (46 - 127)
Plato - Plafon, filosof grec (427 - 347 î.e.n.)
Plinie Pliniu cel Bătrân, istoric roman (23 79) Pliniu
 cel
 Tânăr, om politic, scriitor roman (62 - 113)
Pompei cel Mare - om de stat, militar roman (106 -
 48 î.e.n.)
Porava Neculai - hatman polon
Potcoavă Crețul - vezi *Ion Potcoavă*
Potoțchii Ian - staroste de Camenița
Potoțchii Iosif - voievodul Haliciului și Kievului
Preda - boier muntean
Predleci Ioan - sfânt
Preluțehii - polcovnic polon
Priam - ultimul rege legendar al Troiei
Pricopie - căpitan moldovean
Procopie - sfânt
Promitei - Promiteu, erou mitologic *Prudinții Iachim* -
 paznic la cetatea Neamțului *Ptolemeiu* - Ptolemeus XI

Auletes, rege al Egiptului *Pulheria* - doamna lui Nicolae Mavrocordat *Pupian Marco Clondie* - Pupienus, împărat roman

R

Răcea - căpitan muntean

Racoți Gheorghie II-fiul lui Gheorghie Racoți, cneazul Ardealului (1648 - 1657, 1658, 1659 - 1660)

Racoți Gheorghie - cneazul Ardealului *Racoți Jicmont* - cneazul Ardealului *Racoviță Dumitrașco* - hatman moldovean

Racoviță Mihai - domn al Moldovei (1703 - 1705, 1707 - 1709, 1715 - 1726), al Țării Românești (1730 - 1731, 1741 - 1744) *Radac Radistav* - comandant de oști ungar *Raditchii* - sol polon *Radu* - clucer muntean *Radu Ștefan* - domn al Moldovei

Radu cel Mare - domn al Țării Românești (1495 - 1508)

Radu cel Frumos-domn al Țării Românești (1462 - 1473, 1473 - 1474, 1474 - 1475)

Radul - postelnic

Ragivel, Ragivil - Nicolae R. Radziwiłł, hatman, cancelar al Lituaniei (1512 - 1582)

Ralachie Mihălachie - postelnic muntean

Ramadan Dumitrachie - postelnic

Râmi - reiz efendi

Rareș - târgoveț de Hârlău

Rava - domn al Panoniei

Ravazdi Gheorghie - sfetnic al lui Jicmont

Ravschii - staroste polon

Răducanut - fiul lui Constantin Basarab

Rem - personaj mitologic

Ren - Renne Carl Evald general de cavalerie aflat în serviciul guvernului rus (1663 - 1716)

Reveles Grigorie - dregător la curtea lui Despot *Reveles Ioan* - episcop *Rifaz*-personaj biblic

Rimigliie - episcop

Risvanschii jani - castelan de Sandomir *Rizuanschil Dierslav* - voievod de Cracau *Robeu Pălr*

Sibiu

Rodolf-*Rudolf* I de Habsburg, rege al Germaniei (1273 - 1291); *Rudolf* II, împărat (1576 - 1612), rege al Boemiei (1576 - 1611), Ungariei (1576 - 1608)

Roman vodă - *Roman* I, tatăl lui *Alexandru cel Bun*, domn al Moldovei (1391 - 1394)

Roman vodă, fiul lui *Iliaș vodă* - *Roman* II, domn al Moldovei (1447 - 1448)

Roman Pribagul - pretendent la tronul Moldovei
Romer - cneaz de Stiria *Romul* - erou mitologic *Rostin* - pașă

Roxânda - fiica lui *Petru Rareș*

Rugină Pavel - sulger

Ruft Avrilie - dregător roman

*Rusei jor**dachie* - mare vornic de Țara de Jos.

Russet Lascarache - mare spătar în Țara Muntenească, ulterior în Moldova

Rusei Manolachie - mare vornic de Țara de Sus
Ruset Scarlatache - capuchehaie la Poarta Otomană a câtorva domni moldoveni

S

Saba. Sava - personaj biblic

Sabinul Ulpius - dregător roman

Sad-Ahmat - han tătar

Sahmat-Cherei - fiul lui *Ahmat*

Sala foan - nobil ungar

Sala, Săli - personaj biblic

Salim Beg - *Selim*, sultan turc

Salmaș - militar ungar

Salustie - învă (at roman (87 - 35 î.e.n.)

Samovit - cneaz de Mazovia

Sappor - *Sappor* I, împărat al Persiei (241 - 272
Sappor II (309 - 379), *Sappor* III (383 - 388)

Sărăcia - agă

Sas vodă - fiul lui *Dragoș*, domn al Moldovei (c. 1354 - 1368) *Salurnin Peurie* - demnitar roman *Savelie* - istoric

Savin - mare ban

Săcuiu Anton - *Anton Ungurul*, militar ungar, aflat în

serviciul lui Ferdinand

Scarlat - fiul lui Alexandru Mavrocordat *Scarlatache*
- vezi *Ruset Scarlatache Schimbi* - agă

Schirgailo, Schirghel, Sfidrigailo, Sfidrighel Cazimir -
fratele lui Iaghelo

Scodopa - fiica lui Goții, soția lui Filip *Scoropadschii*
- hatman cazac

Seida - istoric roman *Sela* - personaj biblic *Seledție*
Pătru - militar din Silezia *Selim 1* - (lui lui Baiazid (1512 -
1520)

Selim // - sultan turc (1566 - 1574)

Seneca - filosof latin (c. 4 - 65)

Septimie Sever - împărat roman (193 - 211)

Sfidrigailo, Svidrigailo fratele lui Vladislav II Iagelão:
Sfârcovschii - Sverciovschii, polcovnic cazac *Sidor* - Isidor
Rulhenus, cardinal, mitropolitul Kievului *Sigismund I*
Iagello - mare duce al Lituaniei și rege al Poloniei (1506 -
1548)

Sigismund II August - mare duce al Lituaniei (din
1529) și rege al Poloniei (1548 - 1572)

Sim - personaj biblic

Sima - vistiernic moldovean

Simion, Simion Ivanovici - cneaz rus *Simion*
paharnicul - vezi *Simion Movilă*

Simion Movilă - domn al Munteniei (1600 - 1601,
1601 - 1602) și al Moldovei (1606 - 1607)

Simion Dascăl - Simion Dascăluș.

Sineca - vezi *Seneca Sinan* - pașă turc

Siniavschi locm - dregător, comandant de oști polon

Siniavschii Necolaiu - hatman polon

Sârbul Duniitrașco - pretendent la tronul Munteniei

Sith - personaj biblic

Slăvilă - hatman

Slojinschii - căpetenie căzăcească

Socolovschii - căpetenie căzăcească

Sohodolschi Eghidei - dregător polon

Solohur - ispravnic de Smolense

Solomon - rege al statului Israel (c. 973 - 933 î.e.n.)

Solon - vezi *Solomon Spancioc* - spătar moldovean
Srbrni - căpetenie căzăcească *Slan* - medic
Standul - logofăt muntean *Slamati* - postelnic
Stanislav - crai polon
Strabo - Strabon, geograf și istoric grec (e 63-o 17 î.e.n.)
Straș Ibraim - sol turc
Stricoschii, Strucișeșni ostași poloni
Stroici vei logofăt
Sturdzea Ion - paharnic
Sulelman - Soliman Magnificul, sultan turc (1520 - 1566)
 §
Șafranici Pătru - Șafirov P P: - diplomat rus, participant la campania lui Petru I în Moldova (1669 - 1739)
Șah căpetenie căzăcească
Samos - staroste al cetății Uivar Șarpe - postelnic moldovean
Șecheli Moise - nobil ungar *Șendrea* - hatman moldovean
Șeremet-șeremetiev B.P., militar rus (1652 - 1719)
Ștefan - căpetenie de oaste
Ștefan I Mușatdomn al Moldovei (1394 - 1399)
Ștefan IU, cel Mare și Sfânt - domn al Moldovei (1457 - 1504)
Ștefan Iffiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1433 - 1447)
Ștefan Rareș - domn al Moldovei (1551 - 1552)
Ștefan Răzvan - domn al Moldovei (1595)
Ștefan vodă cel Tânăr - domn al Moldovei (1517 - 1527)
Ștefan Lăcustă - domn al Moldovei (1538 - 1540)
Ștefan Tomșa - domn al Moldovei (1611 - 1615, 1621 - 1623)
Ștefan - crai ungar
Ștefan Ciachi - sol ardelean
Ștefan vodă Bătrânul - vezi *Ștefan III*
Ștefan Luca - vistiernic
Ștefan vodă - domnul muntenesc

Șufariul - vezi *Șafirov P. P.*

T

Toloneanul Matei - starostele Dalmației

Tanschii - polcovnic moldovean, aflat în serviciul guvernului rus
Tarasie - episcop

Tarcet Toanta - comandant de oști ungar

Tarivinie Superbus, Tarevinie Mândrul - Tarquinius Superbus, ultimul rege legendar al Romei (534 - 509 î.e.n.)

Tarnovschii Andrei - sol polon

Tamovschii Ian Hrabii - mare hatman al Poloniei

Tarsus - personaj biblic

Tălăbășcul - boier moldovean

Tăutul - logofăt moldovean

Tecenschii - nobil polon

Tecenschii den Moravii - nobil polon

Tecenschii Navoi - fiul lui Odrivoz A., nobil polon

Tecenschii Stanislav - castelan polon

Telesforos - papă de Roma

Felie Ioan - ispravnicul Belgradului

Temeh - personaj biblic

Temerlan - han tătar

Temruc - căpitan de oaste

Teras - personaj biblic

Telia - personaj biblic

Tevcon, Tevton - căpetenia teutonilor

Tezroc - căpitan de oaste

Thara - personaj biblic

Themes - personaj biblic

Themistocles - Temistocle, om de stat, militar atenian
(525 - 460 î.e.n.)

Theoctist - mitropolit al Moldovei

Theodosie - vistiernic *theodosie* - împărat al Greciei

Theofan - episcop, mitropolit de Suceava

Theofil - episcop de Râmnic

Tigranes - Tigdnes, rege al Armeniei

Tifenie loari - ministru al Prusiei

Timuș - mârzac tătar

Tiras - personaj biblic

Tit-Titus, împărat roman (79 - 81)

Toider-fiul lui Arbure Hatmanul *Togomer* - personaj biblic *Togormu* - cneaz *Toma* - spătar

Tomşa, hatman - vezi *Ştefan Tomşa Topettin* - Toppeltin, istoric sas *Torman*, *Toroman Itie* - boier moldovean *Toronschii Valentin* - nobil polon *Toval* - personaj biblic

Traian - Traianus, împărat roman (98 - 117)

Traianus Ulpius - vezi *Traian*

Trapezinianul Isac - Uzum Hasan, suveran turcoman *Trevunie Galba* - Tribonianus Gallus, împărat roman (251 - 253)

Trifăială - pretendent la scaunul domnesc al Moldovei *Trotuşan* - logofăt moldovean *Tvorovschii* - hatman polon

Tucidides - Tucidide, istoric, om politic atenian (460 - 396 î.e.n.) *Turnus* - demnitar roman *Tuval* - personaj biblic

T

Țamblic - Țamblac Grigorie, cărturar, ierarh al Bizanțului, Bulgariei, Serbiei, Moldovei (sf. sec. 14-înc. sec. 15)

Țăpălus - vodă Laiotă *Țăpălus* - vodă cel Tânăr *Țibac* - episcop de Varadin *Țibac Emirii* - ispravnic de Ardeal

Țitero - Cicero Marcus Tullius, om politic, filosof, scriitor roman (106 - 43 î.e.n.)

Țoli Țani - dregător polon

Țopa - moldovean în oastea căzăcească

Țopa - vei postelnic

U

Udrea - spătar în Muntenia

Ureche Grigore - cronicar moldovean (-1590 - 1647) *ursachie* - vistiernic moldovean *Unan* - ostaș ungar *Ustef* - pașă turc

Valarie Stanislav - dregătorul Belgradului *Valentin de* lui *Eghipt* - eretic *Valentin*, *Valintin* - slujitor *Valentis* - nobil ungar

Valerie cel Mare - Valerian, împărat roman (253 -

260) *Vapouschii, Vapovschii* - cronicar polon *Varlam* - Varlaam, mitropolit *Varonie* - istoric
Vanic Petrea - hatman de Galați *Vasian* - personaj biblic
Vasile Lupu - domn al Moldovei (1634 - 1653, 1653)
Vasilie, Vasilie Ivanovici-mare cneaz al Moscovei (1505 - 1533)
Velleiu Ian - militar francez, angajat de Ferdinand
Velhelmu - baron de Ronghel
Veliaga - căpitan
Velsho Leonard - general neamț
Verbelii, Verbeție - boier ungar
Veronie - hatman moldovean
Veveriță - călugăr
Veveriță - postelnic moldovean
Vigul Alexandru - cneaz al Chervonului
Vihernii Ian - militar polon
Vintilă - clucer moldovean
Vintilă vodă - domn al Munteniei
Vintie Grigori - boier moldovean
Visnovețchii Dimitrie - voievod al Podoliei
Vitold - cneaz de Litva
Vitehii Pătru - epitrop
Vilceu - staroste de Putna
Vlad vodă - fiul lui Miloș vodă
Vlad Călugărul-domn al Munteniei (1481, 1482 - 1495)
Vladislav I al Podoliei - cneaz ungar
Viadistav // Iaghello - duce de Lituania (1386 - 1434)
și rege al Poloniei (1386 - 1434)
Vladislav cel Sfânt - rege al Ungariei (1077 - 1095)
Vladislav Lokietek - rege al Poloniei (1320 - 1333)
Vlodie Macii - nobil polon *Voiceh Albert* - crai ungar
Voichița - vezi *Maria Voichița Volfungu* - sol ardelean
Volschii - căpitan de oaste *Volusian* - împărat roman (251 - 253)
Vontrobea Stanislav - voievod de Belz *Vrocemovschii Martin* - stolnicul Cracăuii *Vroblonschie Nicolae* - canonicul Cracăuii

X

Xenofan - filosof grec (sec. 6 - 5 î.e.n.)

Z

Zaie Francesco - ispravnicul lui Ferdinand

Zadorschii - căpitan cazac

Zaletschii - căpitan

Zamoschii - cancelar polon

Zapolii Ian - cronicar polon

Zapoli Ian - crai ungar

Zavishostehii - sol

Zbigneu Ianaș (lui mareșalului Zbigneu Zbigneu
Osleninschii - episcop de Cracău *Zbiera Ionașco* - boier
moldovean *Zborovschii* - hatman cazac *Zborovschii Crișief*,
Cristof - nobil polon *Zborovschii Martin* - nobil polon
Zeret Ioan - nobil ungar *Zevila* - personaj biblic

Zinon - Zenon, împărat al Imperiului Roman de
Răsărit (474 - 491)

Smucila Savin - vei postelnic

Zoroaslel - Zoroastris, Ham, personaj biblic

Zren, Zrin Nicolae - comandant de oaste ungar

A

4 fri, *Africa* - continent *Agriia* - cetate în Țara
Ungurească 4 guropol - localitate în Ardeal.4 hiia - vezi
Asia

Albania - stal în peninsula Balcanică, între 1400 -
1900 provincie a Imperiului Otoman *Albim* - râu în
Germania *Alexandria* - oraș în Egipt *Alexandria* - roman
popular *Alvinciu* - Alvincu, cetate în Ungaria *Amastria* -
țară *America* - continent

Anadol - Anatolia, denumirea antică a Asiei Mici

Anglia - stat în Europa

Antiohia - oraș în Siria antică

Apulia - provincie romană

Arabon - râu

Araپیia, Aravia - Arabia, stat în peninsula Arabia

Araral - munte în podișul Armeniei

Ardial - Ardeal, vezi *Transilvania*

Argeș - afluent al Dunării

Argeș - cetate pe râul Argeș

Arghenta - cetate în Țara Nemțească

Areni - localitate în Moldova

Armenia, Armeniile, Țara Armenească - Armenia, stat în Asia 4 sia - continent

Asiriia, Assiria - Asiria, stat sclavagist antic în Orientul Apropiat

Astrahan - hanat, format pe la mijlocul sec. 15, incluzând teritoriile de pe cursul inferior al Volgăi și stepele din nordul Caucazului, alipit la Rusia în 1556

Athina - Atena, capitala Greciei *Augusta* - oraș în Țara Nemțească *Aurelia* - etate în Franța

Austria, Țara Austriei - Austria, stal în Europa, locuit din antichitate de triburi germanice

Azac-Azov, cetate pe malul stâng al Donului *Azapul* - cetate *Azgrad* - cetate

B

Baboția, Baboție - cetate în Țara Ungurească *Badeuți* - localitate în Moldova *Bahlui-râuleț* în Moldova

Bantri, Bg. ctrianaparte componentă a Imperiului persan, azi Afghanistan

Baia - oraș, fostă capitală a Moldovei *Balta* - cetate în Ardeal Balotalocalitate în Moldova *Bar* - oraș în Polonia medievală

Băliniști, Bălălăești-Bălinești, localitate în Moldova *Bărboși* - sat în ținutul Fălciu *Beciu* - Viena, capitala Imperiului Habsburgic *Belea* - regiune în Polonia

Beligrad - Belgrad, oraș-cetate pe Dunăre, în Serbia *Belgrad* - Alba Iulia, oraș-cetate în Transilvania *Belorosiia* - Bielorusia

Belzu, Țara Bălzii - Belz, localitate în Polonia *Berlum* - localitate

Besăricani - Biserica ni, mănăstire în Moldova *Beșictaș*-localitate în vecinătatea Țarigradului *Bila-Țircov*, Belaia Țercovi - oraș-cetate la sud de Kiev, în fosta Ucraină polonă

Bistrița - mănăstire în Moldova

Bistrița - oraș, cetate și ținut în Transilvania

Bârlad - oraș în Moldova
Bârlad - râu în Moldova
Bârsa - râu în Transilvania
Boaz, Bohaz-strâmtoarea Bosfor
Bogdănești - sat pe malul Prutului
Bosna, Țara Bosnei - Bosnia, parte componentă a Jugoslaviei, fostă provincie a Imperiului Otoman *Bolgaria, Bulgaria* - stat în peninsula Balcanică *Botășeeni, Botoșeni* - Botoșani, oraș în Moldova Boureni localitate în Moldova
Branlav, Braslav, Brațlav, Vrațlav - cetate-oraș în Podolia
Branșco - localitate în preajma Novgorodului
Brașeu - Brașov, târg în Transilvania
Brăila - oraș-cetate în Muntenia
Bremen, Brzeme - oraș-cetate în Germania
Britaniia - vezi *Anglia*
Broșteni - mahala a Iașilor
Brusiia - Brusla, oraș în Asia Mică
Buceci - târg în Polonia
București - capitală a Țării Românești
Buda - capitală a Ungariei
Bugiac-Bugeac, partea de sud a Basarabiei
Buhul, Hipan, Hipanese - râu în Ucraina
Buoreni - Boureni, localitate în Moldova
Bulgariia - Bulgaria, stat în Europa, în trecut parte componentă a Imperiilor Roman, Bizantin, Otoman
Burgundiia - Burgundia, provincie în estul Franței *Bursuci* - mănăstire în Moldova

C

Caier, Cair - Cairo, capitala Egiptului
Cahul - târg în Moldova
Calambria - provincie romană în Italia
Calipoli - Galipoli, oraș în Crimeea
Căluș - localitate în Polonia
Camciuga - târg, în Polonia medievală
Camenita - oraș-cetate în Podolia
Campania - provincie romană în Italia
Candia, Țara Candia - denumirea antică a insulei

Creta

Canej - localitate în Ungaria

Caniza - localitate

Cappadochia - regiune istorică antică în Asia Mică, locuită de o populație precumpănitor iraniană *Carinlia* - provincie a Austriei *Carlovița* - Karlowitz, oraș în Serbia *Casova* - cetate *Cașa* - cetate în Ardeal *Catlabuga* - localitate în Bugeac

Caucas - Caucaz, teritoriu muntos, situat între AAările Neagră, Azov și Caspică

Cazan - Cazani, oraș în Țara Rusească

Căpriana - mănăstire în Moldova

Cecun - ținut în Polonia

Censtinov - localitate în Polonia

Cernarodă - cetățuie în Moldova

Cernăuți - oraș în Moldova

Cervoni - localitate în Podolia

Cetatea Albă - cetate pe malul Nistrului

Cetatea Neamțului - cetate în Moldova

Cetățuie - localitate în Moldova

Cesibisii - ținut în Polonia

Chejea - Teodosia, oraș-cetate în Crimeea

Chesaria - cetate

Chescenia - râu

Cheughelnic - Cogâlnic, râuleț în Moldova *Chilichia* - Cilicia, provincie romană în Asia Mică *Chilia* - cetate la Dunăre

Chiov - Kiev, centru al voievodatului Kiev ce intră la 1654 în componența Rusiei *Chitaigorod* - cetate *Ciarnocojinții* - localitate în Podolia

Ciceu - cetate în nord-estul Transilvaniei, pe râul Someșul Mare *Ciprul* - insulă în partea de est a Mării Mediterane *Cirimuș* - Ceremuș, afluent al Prutului, în vechime hotarul între Bucovina și Polonia

Ciuclocalitate în Transilvania *Ciucico* - iezor

Ciulini - Ciuhnr, râu în Moldova *Câmpul-Lungu* - Câmpul-Lung, localitate în Moldova *Cluj* - oraș-cetate în Transilvania *Clujvar-Kukiilovar* - cetate în Transilvania

Codrul Chigheciului - pădure din sudul Moldovei *Codrul Cozminului* - pădure în ținutul Cernăuți.

Colodrubca - localitate în Moldova *Colha* - oraș în Țara Nemțească *Colomiia* - localitate în Moldova

Constantinopole - Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin

Comaran - localitate în Moldova

Copou - suburbie a Iașilor

Corinthul - oraș, ținut în Grecia

Corciți - localitate în Polonia

Corovia - râu în Moldova

Cotnar - localitate în Moldova

Cracău - Cracovia, oraș în Polonia

Crăciuna - cetate în Moldova

Crasnec - târg în Polonia

Crasnostav - oraș în Polonia

Croajia - azi parte componentă a Iugoslaviei

Crim - Crimeea

Curlandia, Țara Curlandia - vechea denumire a Letoniei *Cursul Apei* localitate în Muntenia *Cvizdie* - cetate în Transilvania

O

Dachia de Gios - partea de sud a teritoriului locuit în antichitate de populația geto-dacă

Dachia de Sus - partea de nord a teritoriului locuit în antichitate de populația geto-dacă

Dalma (ia) - provincie romană pe litoralul oriental al Mării Adriatice

Damasc - capitala Siriei *Daniia* - Dania

Dașov - Oceacov, cetate turcească la gura Niprului *Dația* - Dacia, stat centralizat al geto-dacilor, făurii în sec.

1 î.e.n. de Burebista; ulterior provincie romană *Dărmănești* - localitate în Moldova *Desna* - afluent al Niprului *Dreptate* - câmpie lângă Suceava

Dobriți, Țara Dobrifin - Debrețin, parte componentă a Ardealului

Dobrogea - provincie a Munteniei *Dobrovăț* - mănăstire în Moldova *Docolina* - localitate în Moldova

Doljești - localitate în Moldova *Don, Tanais* - fluviu în Țara Rusească *Dorohoi* - târg în Moldova

Drava - râu în Ungaria *Dragșănul* - sat în Moldova
Dristor - oraș în Ungaria *Drohobici* - oraș în Polonia
Drvința - râu în Polonia medievală *Dumbrăvița* - mănăstire în Moldova
Dunărea - fluviu în Europa *Dzvina* - râu în Polonia

E

Ediculé - cetate-închisoare în Constantinopol
Eghipet, Țara Eghiptului - Egipt, stat antic în nord-estul Africii, ulterior provincie a Imperiului Bizantin până la cucerirea arabă

Elia-Capitolina - oraș în Siria *Etnicul* - cetate în Ungaria *Englitera* - vezi *Anglia* *Enoc* - oraș

Enohia - cetate sub muntele Liban *Enua* - Genua, Genova, oraș-port în Italia

Epir - provincie romană, ulterior bizantină, în nord-vestul Greciei

Ieșii - Iași, oraș în Moldova *Etiopia* - țară în Africa
Efcani - mănăstire în Moldova *Evboia* - regiune a Ungariei
Europa - Europa, continent

F

Faraoni - localitate în Moldova *Fălciul* - târg în Moldova

Ferrara - oraș în nordul Italiei, în Evul Mediu, formație statală

Fesul - Maroc, stat în Africa *Floci* - oraș în Ardeal

Florintina, Floren (ia - Florența, oraș în Italia
Filipopol - cetate în Arabia

Finichia-Fenicia, denumirea antică a teritoriului de pe coasta răsăriteană a Mării Mediterane, populat de mici orașe-state ce au cunoscut o cultură și economie înfloritoare, importanța lor scăzând în epocile elenistică și romană *Focșani* - localitate în Moldova *Franța, Țara Frinciască* - Franța, stat în Europa

G

Gatala - mănăstire în Moldova *Galata, Pera* - cetate în Țarigrad *Gali (ia*-regiune a Poloniei medievale *Gava*

cetate

Găinii - Galați, târg în Moldova *Gerghiță* - localitate în Muntenia *Germania*, *Țara Nemțească* - stat în Europa
Ghiula - cetate în Ungaria *Gigherlic* - iezer

Giurgev - oraș-cetate în Muntenia

Girila Vlădicii - locul unei bătălii, pe Prut

Gnezdo - oraș în Polonia

Golăe - mănăstire în Iași

Goleta - cetate în Africa

Gordeiu - munte în Armenia

Greția, *Țara Grecească* - Grecia, stat în Europa, fostă provincie romană, ulterior bizantină, timp îndelungat s-a aflat sub presiune turcească *Grodec* - târg în Polonia
Grumăzășli localitate în Moldova

Gruzia, *Giurgiu*-Gruzia (Georgia), stat în partea de vest și centrală a Transcaucaziei, azi R.S.S. Gruzină *Gura Grijii* - loc pe Prut *Gura Săriții* - localitate în Moldova
Gvozdeț - târgușor în Polonia

H

Halchidon, Chalchedon - oraș în Asia Mică

Haldeia - Caldeia, stat antic, situat între fluviile Tigru și Eufrat

Halepul - Halebi, oraș în Asia

Hatiei oraș-cetate în Polonia

Hananeia - Țara Hananeilor

Harkova - Harkov, oraș în Țara Rusească

Helm, *Țara Helmului* - voievodal al Poloniei

Herman - oraș în Ardeal

Hersones - Herson, oraș în Crimeea

Heiruria - provincie romană

Hieraris - denumirea antică a Prutului

Hindiia, Hândi - India, stat în Asia

Hindul - fluviu în India

Hirlău - târg în Moldova

Hmelov - ținut în Polonia

Hotin - oraș-cetate în Moldova

Hugra, Iugra - râu

Hvalenska More - vezi *Marea Caspică*

J

Iagolnița - localitate în Podolia *Iaița* - cetate în Bosnia *Iavrim* - localitate în Ungaria *Iazerul Meolidului* - vezi *Marea Neagră lebbat* - oraș întemeiat de Cain *Ierusalim* - oraș în Asia Occidentală *Iezerul Ciurbeștilor* - loc în Moldova

Iliric-Iliria, regiunea din nord-vestul peninsulei Balcanice, (oslă provincie romană *Inăul* - cetate în Bihor ;onăseștilocalitate în Moldova

Ispania-Spania, stat în Europa devenit monarhie absolută în secolul 16

Istria - provincie romană

Italia, *Țara Italia*-stat european pe teritoriul căruia s-a constituit în secolul 8 î.e.n. statul sclavagist Roma *Iudeia* - stal sclavagist în sudul Palestinei *Iuhra* - provincie romană, învecinată cu Panonia *Iveria* - ținut în Spania

Izvorul Apei - locul unei bătălii pe râul Milcov

J

Jtdaciov - oraș în Polonia *Jidova* - oraș în Polonia *Jiul* - județ în Oltenia *Jijia* - Jijia, afluent al Prutului

L

Lachedemonie - Lacedemonia, Sparta, oraș în Grecia

Latthe - provincie romană

Lastova - cetate în Dobrogea

Lafum - provincie romană

Lazia cea mică - vezi *Asia*

Lăpușna - târg în Moldova

Lăpușna - ținut în Moldova

Leed - oraș întemeiat de Cain

Lentășli - localitate pe malul Prutului

Liba, *Liva* - târg în Letonia

Libia - stat în Africa, fostă provincie romană

Liguria - provincie romană în Italia

Liov - Lvov, oraș în Polonia medievală

Lipa, *Lippa*, *Lipova* - localitate pe Mureș, în Ardeal

Lipovă cu, *Lipovăț* - localitate în Ardeal

Lipniji Lipnic, localitate în Moldova

Litva Lituania

Litvinia Letoni;

Livan - Liban, munte în Liban

Livonia, Livland, Liflantu - regiune locuită de triburile livonienilor. Până la 1561 denumirea desemna teritoriul Letoniei și Estoniei

Liublin - oraș în Polonia

Livia, Lybia - stat în Africa, fostă provincie romană

Liviia, *Liva* - râu nordic, se varsă în Marea Baltică *Livociu* - localitate Loniilocalitate în Moldova

Longobardia regat întemeiat de tongobarzi în nord-centrul Italiei în sec 6 *Lubăr* - munte

Lubec - oraș

Lublin - oraș în Polonia

Lubov - oraș în Polonia

Lugdunut - cetate în Țara Nemțească

Lusafia - provincie în Bohemia

M

Machidonia - Macedonia, stat antic în nordul Greciei, fostă provincie a Imperiului Roman de Răsărit *Maetin* - localitate Magnisiiacetate turcească *Malborgu* - cetate în Bohemia *Mancop*, Mangop - oraș în Caucaz

Maramoroș - Maramureș, veche provincie românească, inclusă în 1553 în principatul Transilvaniei *Marea Balticum*, *Venedecum*. *Marea Prusască*. *Marea Prusilor* - Marea Baltică

Marea Caspiia, *Marea Caspii* - Marea Caspică *Marea de Adriia* - Marea Adriatică *Marea Mediteranium* - Marea Mediterană *Marea Niagra*, *Palus Neotidis* - Marea Neagră *Mavli* - oraș întemeiat de Cain

Mavritaniia - Mauritania, stat în nord-vestul Africii *Maxineni* - localitate pe Siret *Mazovia* - regiune a Poloniei *Meghisiia*, *Meghisia* - cetate în Ungaria *Mejiboje* - Medjiboj, oraș pe Bug, la vest de Vinița *Meotes*, *Meolid*, *Meotis* - vezi *Marea Neagră Merului*, *câmpiile* - în Ungaria

Mesopotamia-regiune în vestul Asiei, Orientului Apropiat și Mijlociu, cucerită de perși, ulterior de Al. Macedon *Meșno* - provincie în Bohemia *Midia* - țară în Asia *Milcov* - râu în Moldova *Milcovul cel Mare* - râu în

Muntenia *Miletin* - râuleț în Moldova *Miroslava* - localitate lângă Iași *Misia, Misiile* - vezi *Dobrogea* și *Trachia Mocaciu. Mohaci* - cetate în Ungaria *Mocra* - râu în Țara Helmului *Morava*. Moravia - provincie a Bohemiei *Morea* - vezi *Peleponis*

Moldava, Țara Moldovei - Moldova, stat feudal, constituit în sec. 14

Moldova - râu în Moldova *Moldovifa* - mănăstire în Moldova *Moscal, Moscul* - vezi *Rusia* *Movila Căiatei* - loc în Muntenia *Movila Șendrii* - loc în Muntenia *Movila Răbii* - loc în Moldova *Mucaci, Muncaci* - ținut în Ardeal *Munteni* - sat pe malul Prutului

Muntenia, Șara Muntenească, Țara Românească principat înființat la începutul sec. 14

N

Neapole - provincie italiană

Nemirova - târg în Ucraina

Nessova - cetate în țara Cuivului

Nicopol - oraș pe Dunăre

Nil-fluviu în Africa

Nineva, Niniva - capitala Asiriei

Niprul, Boristenes - râu în Ucraina

Nistru, Tiras - râu în Moldova

Novgorodul - oraș-cetate în Țara Rusească

O

Obărlin - localitate în Polonia *Oblucifă* - Oblucița, cetate în Dobrogea *Odobești* - localitate în Moldova *Odriu* - Adrianopol, capitala Imperiului Otoman *O'hrida* - oraș în Iugoslavia, în apropierea lacului cu același nume

Oituzrâu în Carpați, afluent al Trotușului

Oituz - oraș în Ardeal

Olom - oraș în Ardeal

Oiovăf - localitate în Moldova

Oltrâu în Muntenia

Opoliia, Opolia - ținut în Silezia

Oradie - Oradea, oraș în Ardeal

Orbai - oraș în Țara Secuilor

Orbie - sat în județul Neamț

Orheiu - Orhei, oraș în Moldova

Orhei - ținut în Moldova

Orlamaghiar-ungaria de Mijloc

Osdia - ținut în Țara Secuilor

Ostrov - localitate în Polonia

Ovarin - localitate în Ungaria

P

Padova - oraș în Italia

Palus Meododis, Meotid - vezi *Marea Neagră*

Pamfilia - provincie romană creată prin unirea cu Licaonia

Pannonia, Peonia, Țara Pannonia - provincie romană ce cuprindea teritoriul de azi al Austriei de Est și Ungariei de Vest și de Nord

Parciov - oraș în Lituania *Patac* - ținut în Ardeal *Peco* - oraș în Lituania

Peleponis - peninsulă în sudul Greciei, provincie romană. A făcut parte din Imperiul Bizantin, din secolul 13 s-a numit Moreea

Pelusia - oraș în Asia Occidentală 472

Pera, Galata - cartier în Constantinopol

Perecop - istm în Cnnara

Perevoloca - munte

Pericop - vezi *Perecop*

Perieslav - oraș în Podolia

Persia - Iran, stat în sud-vestul Asiei

Petricov, Pietricov - oraș în Polonia

Piatra - târg în Moldova

Piperești - localitate în Moldova

Piscu - localitate în Moldova

Pângarați - mănăstire în Moldova

Poarta-Imperiul Otoman

Pobrata - mănăstire în Moldova

Pocuția - regiune în Polonia medievală

Podhael - târg în Polonia medievală

Podol, Podolia - voievodat al Poloniei medievale

Podraga - localitate în județul Dorohoi, Moldova

Pojin, Pojun - Bratislava, oraș-cetate în Slovacia

Polonia, Țara Leșească - Polonia, stat în Europa

Polote - cetate în Polonia
Poltava - oraș în Polonia medievală
Pontum Euxenum - vezi *Marea Neagră*
Portogaliia Portugalia, stat în Europa, fostă provincie romană (*Lusitania*)

Praga - capitala Cehiei
Prejmer - oraș-cetate în Ardeal
Prepontul - așezare în Asia
Preșburg, Pozonion - oraș în Germania
Prevorschi, Prevorscha - târg în Polonia
Primislava, Primisle, Přemyslea - oraș în Galiția
Prut, Hierazus - râu în Moldova
Pruteful - râuleț în Moldova
Przevodnița - iezer
Ptolemeada, Acona, Acris - cetate în Ierusalim *Putna* mănăstire în Moldova

R

Racouăț - localitate în Moldova *Radomna* - târg în Polonia *Rașcov* - sat pe malul Nistrului *Ratisboria* - regiune a Ungariei *Ratisbor* - (mut în Silezia *Razgrad* - localitate în Dobrogea *Rădăuți* - localitate în Moldova *Rătezați* - localitate în Muntenia Răusenilocalitate în Moldova Răulrâu în Moldova *Războieni* - localitate în Moldova *Ren* - Reni, orașel pe Dunăre *Reni* - t>nl Jt în Moldova *Renul, Rin* - fluviu în Europa *Richiia* - provincie romană

Rigacapitala Letoniei

Rihova - Rahov, târg în Bulgaria

Ricica - Râșca, mănăstire în Moldova

Râmнарâu în Muntenia

R'imnic - localitate în Muntenia

Rim - Roma, oraș în Italia

Rodos - insulă grecească în Marea Egee

Rohalin - cetate în Galiția

Roman - târg-cetate în Moldova

România - provincie romană

Rucal - localitate în Muntenia

Rumelia, Țara Romelia - denumirea turcească a unei

părți din peninsula Balcanică

Rusia, Moscul. Țara Moscului, Țara Rusească - stal în nord-estul Europei

Rușava - Orșova, oraș pe Dunăre, în Muntenia

S

Salonic - oraș în Cilicia

Samaria - provincie romană

Sambor - oraș în Polonia

Sancto-Bruc, Sanct-Petersburg - azi Leningrad

Sandomir - ținut și oraș în Polonia

Sanoncul - ținut în Polonia

Sarghejia, Sarveția - râu în Ardeal

Sares Patac - localitate

Sarmafia - teritoriile locuite de triburile nomade de origine iraniană, ce creează un adevărat imperiu în nordul Mării Negre, care cuprindea regiunile extracarpătice ale României, Bulgariei, Transilvaniei

Sas (*Sebeș, Săbeș, Sebeș*) - oraș în județul Alba, Transilvania

Sasele-Gighirligu - iezer în regiunea Azov *Sava* - râu în sudul Iugoslaviei *Saxonia, Țara Saxonia* - provincie germană *Săcmariul* - localitate în Ungaria *Sărbaca, Șerbaca* - sat în Moldova

Scandanaviia, Scandiia - Scandinavia, peninsula în nord-vestul Europei

Scheea - sat în Moldova

Schitia, Scitiadenumirea generală a ținuturilor stăpânite de sciți; denumirea antică a Dobrogei *Senaar, Senear* - câmpii în Persia *Severin* - cetate în Muntenia *Sfântul Gheorghie* - mănăstire în Galați *Sibiu* - oraș în Transilvania

Sicamvriia - vechea denumire a orașului Buda

Sidonul - cetate în Siria

Sighidin - oraș-cetate în Ungaria

Silezia - teritoriile de azi ale Poloniei și Cehoslovaciei

Sitisiră - cetate turcească în Dobrogea

Siliuria - oraș în Tracia *Siragi, Sirat* - cetate în Polonia *Siregiul, Siradz* - ținut în Polonia *Sitei* - târg în

Moldova *Șiret*, Halum - râu în Moldova

Siria - stat în vestul Asiei Fostă provincie romană, bizantină, ulterior inclusă în componența califului arab
Sivah - insulă

Sivasaetia - provincie romană

Sitna - târg în Rusia

Skinder - Scutari, oraș în Asia Mică

Slatina - mănăstire în Moldova

Stinsca, Slonsca - vezi *Silezia*

Smeredova - cetate în târgul Romanului

Smiia râu în Moldova

Smolensca Smolense, oraș rusesc

Smolensca - regiunea Smolense

Snetin, Sneatin - oraș în Pocuția

Socii - sat în Muntenia

Sondețu - localitate

Soroca - oraș în Moldova

Sosa - râu

Starodubol - oraș-cetate în Rusia *Stănilești* - localitate în Moldova *Stiria* - provincie a Austriei *Striiu* - râu în Polonia *Sucevița* - mănăstire în Moldova *Suciava* - Suceava, oraș în Moldova *Soetăi Onufrie* - mănăstire în Lvov *Svintul Gutard* - târg în Ungaria *Suedia* - stat în Europa

Samos Falva - sat lângă Cluj

Șchee - Șcheia, localitate în Moldova

Șerbești sat în Moldova

Șipen ținut în Polonia

Șipinji localitate în județul Cernăuți

Șipote sat lângă Iași

Șlonsca Silezia

Ștefănești localitate în Moldova

Șvedul vezi *Suedia*

T

Tarsia Tarsus, oraș în Cilicia (Turcia asiatică) *Tatar Bunari* cetate în Bugeac *Țarcul* oraș în Chilichia

Tavrica Taurida, denumirea antică a Crimeei *Tavrizia* provincie romană în sud vestul Innului *Tavrus* munte în

Armenia

Tămașeni - localitate în Moldova *Tălărași* - localitate în Moldova *Tărăsăuți* - localitate în Moldova *Tecuci* - târg în Moldova *Tehe* - oraș întemeiat de Cain *Teleagin* - râu în Muntenia *Teleajina* - cetate în Muntenia *Terh* - cetate pe Prut *Theodosia* - cetate în Crimeea *Thesalia*-provincie în Grecia centrală *Ticoțin* - oraș în Polonia *Tighina* - cetate în Moldova *Tina* - vezi *Doljești* *Timișuar* - localitate în Ungaria *Tismenifa* - târg în Polonia *Tivru* - Tibru, râu în Italia *Târgoviște* - oraș în Țara Românească *Târgșor* - oraș în Muntenia *Târgul-Frumos* - oraș în Moldova *Tocai* - localitate în Ungaria *Tonian* - localitate în Ardeal *Toruben* - Torun, oraș în Polonia

Trachia - Tracia, denumirea dată de greci și de romani teritoriului locuit de traci, provincie romană, situată în partea de est a peninsulei Balcanice *Tablosul* - provincie romană *Traianopolis* - vezi *Salonic*

Transilvania - provincie istorică românească, cuprinzând teritoriul între Carpații Orientali, Carpații Meridionali și Mun (II Apuseni

Trapezont - port la Marca Neagră

Trei-șietitele - mănăstire la Iași

Trimbovle, Trembovloraș în Polonia

Troacla - Troia, străvechi oraș în Asia Mică

Troluf - localitate în Moldova

Trotuș - râu în Moldova

Tunes - cetate în Africa

Turcul-Imperiul Otoman

Turnul Neoptolim - cetate la gura Nistrului

Turnul Săverinul - Turnul Severin, oraș la Dunăre

Tuscană - Toscana, provincie romană în Italia centrală

Tutova - ținut în Moldova

T

Țara Săcuiască - partea de Răsărit a Transilvaniei

Țara Sibirului - Siberia

Țara Sârbească - Serbia

Țara Turcească - Imperiul Otoman

Țara Ungurească - Ungaria, Transilvania

Țarigrad - Constantinopol

Tebal - târg în Ungaria

Telez - oraș întemeiat de Cain

Țicănăucalocalitate pe malul stâng al Nistrului
Ținoblocalitate în Ungaria *Țirene, Țirenu* - oraș și ținut în
Africa Țuțorasat pe Prut

U

Udriul, Odriul - Adrianopol, oraș în peninsula
Balcanică

Uivar - cetate în Ungaria

Umbria provincie romană în Italia

V

Valea Albă - vezi *Războieni*

Valea Niagră - târg sășesc

Varadirt - localitate în Ungaria

Varna - oraș în Bulgaria

Varia - râu în Polonia

Varșav - Varșovia, capitala Poloniei

Vaslui - oraș în Moldova

Vaslui - ținut în Moldova

Vavilou - Babilon, stat sclavagist antic

Veiorașnoe - târg în Ucraina

Veneția - oraș suzeran din nord-estul Italiei, în sec 15
atinge apogeul puterii și expansiunii teritoriale *Verbia* - sat
pe Jijia

Verona - oraș în nordul Italiei, la începutul secolului
al 12-lea devine oraș-republică *Vessurgu, Vessera* - râu în
Germania *Vethua* - cetate evreiască *Vetimbergu* - oraș în
Saxonia *Vetrisoe* - localitate pe malul Prutului *Vidin* -
cetate turcească *Vidovul*, lacul - denumirea deltei Dunării
Vilna - oraș în Lituania *Vlsia* - râu în Polonia *Visloca* - râu
în Polonia *Vlahia* - Valahia

Vloșca Zemea, Țara Vlohului - denumire dată de
poloni Italiei

Volga - fluviu în Rusia

Volgaria - vezi *Bulgaria*

Volha - vezi *Volga*

Volin, Vollnia - provincie în Polonia

Volosca Zemea - denumire dată de poloni Moldovei

Voziialocalitate în Moldova

Vralistav - Bratislava, oraș în Silezia

Z

Zagarancia - localitate pe malul Prutului

Pag. 30. * Corectat după Ms. 1794, f I, rând 3 (Arhivele Statului, Iași), în Ms. 238: *Dio Liberian*.

Pag. 34* În Ms. 238 loc gol Completat după Ms. 1794, f 4, rând. 17 - 18

Pag. 30 „Corectai după Ms. 1794, f. 5V, rând12. În Ms. 238 dat greșit: „Telia, Pandova Noegla și Noegla”.

Pag. 38 * Corectai după Ms 1794, [. 6, rând 8; în Ms. 238: „pii” *Pai*; 40* Vezi aceeași pagină, nota marginală. În Ms. 1794, f. 7V.

rând. 6 - 7: „Al trille potop au fost două luni, în dzilele lui Oghighes Athinianul; al patrule potop au fostu în Ahie trăi luni”.

Pag. 40* În Ms. VI-41, f. 12V, rând 13: *Solomon*.

Reg. 43* Completat după Ms. VI-41, f. 15, rând. 17 - 18. Același pasaj și în Ms. 1794, I 10, rând 5 - 7, în Ms. 238 acest pasaj lipsește.

Pag 47* Notă marginală în Ms. 238. În ms. VI-41. F 19, rând 8, pasajul acesta se găsește în text. La Fel în Ms. 1794, f. 12, rând. 15.

Pag. 49* Corect „munți”, vezi ediția *I. Șt Petre*, op. cil”. p. 82 *Pag 51 ** Corect „ghetci”, cum aflăm în redacția adresată domnului. vezi / *Și. Petre*, op. cit., p. 86.

Pag 51 ** Notă marginală în Ms. 238: „Aicea vedzi cum au nimerit dați-i la aceste locuri unde-i acum Moldova și Țara Muntenească și Ardealului”.

Pag 61 * Completat după *I. Șt. Petre*, op. cit., p. 106.

Pag 64* Corect „își aduce”, cum aflăm și în alte manuscrise Pag. 64. ** În alte manuscrise aflăm „giți”.

Pag. 67* Conform ediției j. *Șt. Petre*, p. 119.

Pag. 70* Completat după alte manuscrise (Ms. VI-41, f 44, r 6, 7, Ms. 1794 f. 26, r 18 - 9.

Pag 71 * Completat după Ms. VI-41, f. 44, rând 16.

Pag. 73* Corect, probabil: „De numirile”, cum aflăm în Ms. VI-41, f. 46, rând. 16.

Pag. 75. * Corectat după Ms. VI-41, f. 49, rând 4 și după Ms. 1794, f. 29, rând 4; în Ms. 238: *istoriile*.

Pag. 79. * Completat după Ms. 2715 B.A.R.S.R., la *I. Șt Petre*, op. cit. p. 151.

Pag. 86* Completat după sensul frazei. Cf. și *I. Șt. Petre*, op. cit., p. 151.

Pag. 87* Corectai după sensul frazei; în Ms. 238 apare: „lipsit” Pag. 88. * Corectat după sensul frazei; în Ms. 238 apare; „între tirani”.

Pag. 89* Completat prin calcul (adunându-se anii de la Hristos 265 cu 5508, anii de la facerea lumii)

Pag. 90* Corectat după sensul frazei, în Ms. 238: „cu hatmanie” Pag. 96* Corectat după sensul frazei și *I. Șt. Petre*, op. cit., p. 167 În Ms. 238 transcris greșit: „Ceh”.

Pag. 97. * Adaos cu altă cerneală în Ms. 238.

Pag. 98* în Ms. 2715 apud *I. Șt. Petre*, op. cil p 171 „Aceste le mărturisește Bomfin Ungurul”.

Pag. HO* Completat după sensul frazei. Cf și t 51 *Petre*, op. cit., p. 196.

Pag. 126* Fra>ză neterminală.

Pag. 134. * în ediția! *Șt. Petre*, corectat Cromer, după versiunea destinată domnului, cf. p. 244.

41 – 8

Pag. j'14. * Dala corecta: 1575, după versiunea adresații domnului j. *Șt. Petre*, p. 261.

Pag. j47* Text transcris greșit. Este vorba despre Uzum Hasnn. suveranul turcoman al Cazâlbașilor (Perșilor).

Pag. j55. * Corectat după Ms. VI – 41, f. 124, rând 14 – 15. l. a (el în Ms. 1794, i. 61. rând 19 – 20; în Ms. 238: „pacea”.

P (g j63* Loc gol în Ms. 238. Completat după Ms. VI – 41, i. \13 l, rând. 25 – 28, și! 132, rând. 1-19.

Pag. j77* Corectat după AAS. 1794, f. 70, rând. 1; în Ms. zâJ8: „Bălălești”.

Pag. 195* Completat după Ms. VI – 11, f. 164, rând.

17 - 28.

Pag. 195. ** Completat după /. *Șt. Petre*, p. 363.

Pag. 204. * Completat după j. *Șt. Petre*, care a calculat (5508-ți 1480).

Pag. 205 * Corectat de Const. A. Sloide și K°; în Ms. 238: „s-au adus”.

Pag. 224 * Dala greșită, recle 1540.

Pag. 225 * Dala greșită, recte 7049.

Pag 227 * îndreptat cu altă cerneală 4 (a) din 5 (G); în Ms.

VI-41, f. 196, rândul 22: „În anii '7052”, dala greșită.

Pag. 232 * Dala greșită, recle 7060.

Pag. 237 * Corectat după Ms 1794, f 90, rând. 22; în Ms. 238: „Învinși

Pag. 241* Corectat după Ms. (VI4 1, f. 211, rândul 3; în Ms. 238: „Levoles”.

Pag. 242. ** Corect: Kukfillovăr (adică Cetatea de Baltă).

Pag. 243 * Modificai 4 (ZI) din 5 (G).

Pag. 246 * Completai după sensul frazei.

Pag. 247 * Corectat după Ms. VI - 41, f. 217, rând. I-2. În Ms. 238: „că”.

Pag. 248 * Corectat după j. *Șt. Petre*, p. 466.

Pag. 254 * Dată greșită.

Pag. 261* Frază neterminală.

Pag. 26/. ** Data corectă 1568.

Pag. 270 * Dala corectă 7080.

Pag. 276 * Marginal se găsește însemnarea: „Vicleșugul Icremii pârcălabul”. În Ms. VI - 41, f. 251, rând. 21: Titlul „Vicleșugul Irimii pârcălabul se găsește înserat între cuvintele: „De la Pătru Vodă și s-au făcut că nu poate opri”;

Pag. 280 * în Ms. VI-41, I. 253, rând 22 - 23: „avea țiiloare sărac Ion Vodă”.

Pag. 286 * Fragment de frază lipsă.

Pag. 286. ** Completat după /. *Șt. Petre*, p. 542.

Pag. 304 * Completat după j. *Șt. Petre*, p. 574. În Ms. 238, loc gol

Pag. 305 * Corectat după sensul frazei. În Ms. 238: „nu-i”.

Pag. 306. ** Completat după /. *Șt. Petre*, p. 576. În Ms. 238 loc gol.

Pag. 31! * Corect: Rahova. În Ms. VI-41, f. 283, rând 9-II: „Trecut-au Mihail Vodă piști Dunăre pe gheață de au prădat în Dobrogea și au dobândit Lastova, Oblucifa; răsipil-au Cernovodă, a prădat Hârova și până la Chilie și la Cetate Albă”.

Pag 313 * Tdresovar, adică Bran.

Pag 340 * Completat după t. Șt Petre, după M Aogâtniceanu, Cronicile României, ed. 2., I. București, 1872, p. 486.

Pag 349 * Corectat după înțelesul frazei. În Ms. 11 - 22: „la de”.

Pag. 365 * interpolare pe marginea manuscrisului.

Pag. 377 * Completat după M. Kogălniceanu, Ed. cit., p. 93.

Pag. 383 * Completat după Af. Kogălniceanu. Ed. cit., p. 101.

Pag. 39/. * Completat după M. Kogălniceanu. Ed. cit., p: 107.

Pag. 391. ** ;bt dem

Și. Ciobanu. Mirsn Costin (pufață). 3

LETOPISEȚUL ȚARII MOLDOVEI de la zidirea lumii până la 1601 21

[LETOPISEȚUL ȚARII MOLDOVEI < 1709 - 171 DI 335

Svetlana Korolevschi. „Și era un om învă (at foarte, bun cărturar...” (postfață) 407

Glosar 421

Indice de nume... 440

Indice geografic... 464

Adnotări, observații marginale... 478

tnii Tcpa TypHO-xyflo>KecTBcmioc us/iainie

HmiOJiae Kocthh

M36PAHHOE

TOM nep DblH

(na pyMbiiil KOM mume)

XyAO> KiiMK: *Beau rpucopiieauu Ki ip. \tu*

Pedndori: *ion German, Lilia Luncă*

Redactor artistic: *Mihai Bacinschi*

Tehnoredactor: *Olga Țiplacova*

Corector *Marin Berco*

FI J\ f? 4009

Dat la cules 09.02.90 Bun de tipar 18.07.90 Formal
84X100 /33.

Hârtie lip. Ne 1 Garnitura... Literară" Tipar înalt Colii
de tipar conv 23, 40

Coli editoriale 20.72 Impr crom conv 23, 40 Tiraj
20.000 Com 211

Prețul 2 r 40 e

Editura „llyperion” 277004, Chișinău, bul Ștefan cel
Mare, 180

Tiparul executat la

Tipografia Centrală. 277008, Chișinău, str Florilor

Departamentul de Stat al R S S Moldova pentru
edituri, poligrafie și difuzarea cărților